ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' I. FÜZETE.

Januar' 15-*dikén* 1843.

TARTALOM.

	Lap
Számvetés min magunkkal	1
Irodalom	7
Eugénia	13
Költemények	37

TÁRCZA: Parragi levelek 41. lap. — Erdély az irodalom körül 45 l. — Magyar játékszíni krónika 47 l. — Garay nyilatkozatára 's — rk — úrnak 49 l. — Nyilatkozat és igazolás. 52 l.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

VÁROS
KÖNYVTÁRA

AZ ATHENAEUM

ezentúl mindig a' hónap 1. és 15. napján fog megjelenni harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3. ft. postán boriték alatt 3. ft. 48. kr. évnegyedi folyamatnak helyben 1. ft. 40. kr. postán 2. ft. pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24. kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Borzutczában 222. szám alatt Neumayer-házban földszint jobbra.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

Számvetés min magunkkal.

Új évi ajándékúl fiatal hontársaimnak.

Geloben wir . . . . . .
Uns vom Halben zu entwöhnen
Und im Ganzen, Guten, Schönen
Resolut zu leben.

Goethe.

Észszel felruházott, rendeltetését eszmélve 's szabadon valósító lénynek, élte' folytában koronként magába kell szállnia, hogy lelki állapotját 's helyzete' viszonyait éretten fontolóra véve, magát rendeltetése, kora 's hazája' követelései szerint, gondolkodva 's cselekvőleg eligazíthassa. Illy önszemle nélkülezhetlen föltétele minden tökélyesedésnek 's erkölcsi nemesülésre már a' régi bölcsektől, különösen Pythagorástól, ajánltatott, sőt vallásunk' alkotójának egyik legszebb intézvénye, az úr' vacsorája, ezen eszmén alapúl.

Alkalmas időpontokat, életünk' illyféle öneligazodására, kivált az egymást felváltó évek' bevégző és kezdő perczenetei nyujtanak; mert életünk maga ezen fonalon perdűl le. Ezt tudtam, mert már tanitóim ajánlották; de huszonkét éves ifjú sokat tud, a' nélkül hogy szívére venné; nem aggódni, hanem élni és vígadni akar. Most is tehát, hasonkorú barátim' víg körében, tölt poharak közt temetém el a' lefolyt esztendőt.

Mámoros fő nyugtalan álmot okoz, 's álmokban ollykor csodálatosan játszik a' képzelődés. Igy történt, hogy ez alkalommal is, talán egy hajdan olvasott költeményt ismételve, álmomban elöregedve láttam magamat, ősz hajakkal, sápadt arczczal, elfonnyadt testtel, 's a' nyilt sír' küszöbén. Visszaemlékezvén gondatlanúl 's tétlen henyeségben töltött napjaimra, keserű bú fogott el, reszkettem, 's nem

vala bátorságom beleszállni. A' borzadás végre fölébresztett, 's észrevevém szívem' sebes dobogását, elpirultam gyávaságomon. Hah, mondék, férfinak halni kell tudni! Igen, de, tevém egy kis gondolkodás után hozzá, hogy ezt tudja, előbb élnie kell tudni. Nyugtalanúl öltém fel ruháimat, 's zekémet magamra vetvén, a' hideg idő' daczára, sebesen oda hagyám szobámat.

Az 1843-d. év' reggele komoly ünnepélylyel derűlt fel; ember alig mutatkozott az útezákon. Örültem, hogy még élek 's fiatal vagyok, hogy a' sír még lábaim előtt nem tátong, 's időm van úgy élni, hogy nyugodtan halni tanuljak. Ezeket magamba forgatva, egy tőlem tisztelt férfiúval, jeles hazafival és szónokkal találkoztam, ki mellettem elhaladván, jobbját nyújtá, mondván: „Boldog új esztendőt, kegyednek és a' honnak!" „„Boldog új esztendőt"" felelék kézszorítását viszonozva, zavart kedélylyel, mert a' nyomaték, mellyet e' szóknál: „kegyednek és a' honnak" ada, mélyen hatott rám. Kisieték a' városból.

Ezen tisztes férfi boldog új esztendőt kivánt nekem és a' honnak, mondék menet közt gondolkodva 's önbeszélgetésbe merűlve. Ki ne kívánná ezt magának; hiszen keblünk' legforróbb ohajtása! De valljon, tevém hozzá, megérdemli-e ezt mindenki? Van-e mindegyikünknek joga a' sorstól boldogságot kívánni? Embernek és nemzetnek? A' gondatlan henyélő-, komoly- és gonosztevőnek is szintúgy, mint a' becsületes embernek? 'S az emberi rendeltetést lábbal tapodó rabló társaságnak hasonló mértékben, mint az emberiség' haladását sikeresen előmozditó nemzetnek? Ez, úgy találám, az örök jogossággal nem fér össze. Sőt nincs botránkoztatóbb jelenet a' tiszta keblűre nézve, mint ha boldog gonosztevő ötlik szemébe. Földerűl még a' forbátolás' napja, mondjuk ekkor, ha e' földön nem, bizonyosan a' síron túl! 'S midőn az algíri kalóz-társaságnak a' franczia fegyver véget vete, nem szakadt-e, 's méltán, örömzajra egész Európa? mert illy társaság még azt sem érdemli meg, hogy létezzék. Egyes embernek tehát, mint nemzetnek, boldogságát meg kell érdemelnie, mit csak úgy teljesíthetnek, ha, tehetségeik- 's körülményeikhez képest, rendeltetésöknek munkásan megfelelnek. Mulandó minden; az évek' egymást felváltó folyama magával sodorja az egyes embert mint a' nemzeteket; de a' ki élete' czéljának megfelelt, ki a' rárótt napszámot becsületesen elvégezte: annak hatása, következéseiben, az emberiség' örök életében soha el nem múlhatik; illy egyesnek vagy nemzetnek sírja azután nyúgalomhely, melly a' kifáradtra vár; mosolygó nemtő lebegteti át egy csókkal a' más, a' jobb világba őt.

Álmom által megindított új évi önszemlém általános nézetei meg valának állapítva, 's szellemem' pillanatai most enmagamra fordúltak. Mit kell tennem, kérdezém, hogy magamat mint ember és polgár a' jólétre érdemesítsem; 's mit kell tennünk mindnyájunknak, mit a' nemzetnek, vagy legalább értelmiségének, hogy a' boldogságot megérdemelje? mert hogy alkotmányos ország egyedül hű 's felvilágosodott polgárai czélszerü munkássága által lehet boldog, ezt kérdésbe sem hozám.

Eszembe jutott itt korom: mikép iskolai éveimet 's a' közönséges joggyakorlatot bevégezve, oklevelemmel zsebemben, 's a' gyakorlati élet' küszöbén állván, élet-sajkámat ismeretlen tenger' habjainak szándékozom ereszteni. Fontos időpont, melly okot ad a' gondolkodásra. Eddig, mondám, szüléim 's tanitóim oktattak 's vezettek; ezentúl enoktatómnak 's vezetőmnek kell lennem, 's jaj azon sajkának, mellynek kormányosa a' zúgó hullámok közt feladatának meg nem tud felelni! Ügyes kormányos pedig csak a' felvilágosodott 's teljesen kimüvelt ész, mert féltudás fél tévelygés; sőt nem csak a' felvilágosodott, hanem az uradalmát kivívott is, egyedül ez szolgálhatván biztos vezetőül az indulatok' dúló viharában. Mit eddig mások belém csepegtettek, csak alapnak tekinthetem, mellyre önmunkásan tovább kell építnem. Világosan átlátom tehát, envezetésemnek enmüvelődésemre kell alapúlni; minden ismereteket, mik az embert mint embert érdeklik, 's az egyetemes emberi müveltséghez tartoznak, magaméivá kell tennem, felvilágosodnom kivált az emberiség' czéljai 's kötelességeim felett. 'S ha azután ebbeli ismereteim holtan fejemben nem henyélnek, hanem akaratttá válván tettekké érlelődnek, akkor, úgy hiszem, megfelelhetek emberi rendeltetésemnek, 's a' halált, ha kell, mint menyasszonyt ölelem.

Pythagorasi enszámvetésemet bevégzettnek hittem 's nyugottabban fordulék vissza, haza felé, midőn eszembe juta, hogy eddig rendeltetésem' csupán emberi feladatát vevém fogtolóra 's nem a' polgárit, nem tartozásimat a' haza iránt. Tovább gondolkodtam, 's úgy rémlett előttem, mintha nemzetem is velem hasonló korszakban állna. Mint én, kiskorúságát túl élve, 's önmagát vezetni törekedvén, sajkáját az ismeretlen tenger' habjainak eresztené. Ez, mondám egy kis vizsgálat után, valóban úgy van; nemzetem is, mint mások az elmult időben, kiskorúságában gyermek' módjára tengett, minden mozgalmai a' külső gyakorlati életből keletkeztek, midőn most nagy korúságra érvén, élete' belsejéből fejlik ki, értelmisége a' polgári tár-

saság' czéljai felett elmélkedik, a' közügyekbe az irodalom' mezején is bele szól, 's azt a' mi az elmúlt idők' lefolytában pusztán külső történetes befolyások által alakúlt, az emberi rendeltetés' eszméi szerint igyekszik kijavítani. Melly végtelen feladat torlódik itt a' nemzet' értelmiségére! Mert nem függ-e mikénti teljesítésétől, nagy részint, e' hazának jövendő sorsa? A' magyar nemes különösen melly előkelő jogokkal bir! Született tagja azon hatóságoknak, mellyeknek utasításaitól az országgyűlés végelemzésben függ; nincs társasági tárgy, legyen az jogi, ipari, kereskedési, vagy politicai természetű, a' nemzet' belső vagy külső életét érdeklő, melly tanácskozási köréből ki volna rekesztve. Szóval, nincs polgár e' világrészen, kinek több jogai volnának, de ennélfogva nincs is, kinek több 's súlyosabb kötelességei lehetnének, kivált a' jelen korszakban, mellyet átalakulásinak szeretünk nevezni, 's mellynek pillanatai, egy nagy hazafi' szavai szerint, drágák. — 'S valljon megfeleltem-e eddig ezen végtelen honpolgári kötelezésnek? Törekedtem-e egész erőből komolyan 's elszántan alapot politicai müveltségre szerezni, melly nélkül az nem is gondolható? Pajtásimmal, az igaz, olvasó társaságot alapítottam; de a' többség' határozata szerint egyedül mulattató munkákat hozatunk, nem akarunk tanulni, hanem, mint látszik, unalmunkat elűzni, úgy bánván a' magyar irodalommal, mint nagy német városokban a' szakácsnék a' kölcsön-könyvtárokkal. A' mellett hazánkban közönséges azon panasz, hogy a' tudományok iránt nincs részvét, hogy elhanyagoltatnak. 'S mégis az egész világ politizál! Mi ifjak, különösen szorgalommal olvassuk a' hirlapokat 's látogatjuk a' gyüléseket. Ezek politicai bölcseségünk' divatos kútforrásai; ámbár, ha jól meggondolom, ez úton a' politica' mezején nehezen igazodunk el; mert hirlapokban 's nyilvános beszédekben az elvek adott esetekre alkalmaztatnak ugyan, de magokról az elvekről, tehát az egész politicai elméletről, illy alkalomkor, nem lehet szó. Ez utolsó napokban már a' gyüléseket is gyérebben látogattam meg, csak midőn fontosabb tárgyak kerültek szőnyegre, 's inkább azért, hogy a' politicai felekezetek' különböző nézeteit megértsem, 's a' közvéleményre nézve eligazodhassam. Szónokaink' nagyobb részét, sújtásos beszédeik' daczára, felületeseknek találom, 's hogy ne volnának azok, midőn a' tudományt figyelemre nem méltatják, 's azt hiszik, a' politicai bölcseség sült galambként magától repül szájokba. 'S ez történik átalakulásunk' szakában, azon hazában, mellynek pillanatai olly drágák, örökké politizálva 's a' haza' boldogságát emlegetve. Pirúlok enmagam előtt. Milly nyomorú politica és hazai boldog-

ság lesz az majd, melly illy félszegségből fejlődendik ki. Hogy tehát illy elmulasztási bűn ne terhelje keblemet, 's végtelen honpolgári felelőségemnek tehetségem szerint eleget tehessek, íme meghatározom ezentúli komoly tanulmányom' tárgyait. Mindenek előtt a' politicának mezején elméletileg el kell igazodnom. E' czélra szolgálandnak a' politicai tudományok egész terjedelmökben, tehát a' természeti és álladalmi jog, a' politia, a' nemzeti gazdaság stb. De ez mind nem elég: az elmélet csak az eszmét, az elveket tünteti ki, nem mi módoni alkalmazásukat a' világban; nem ennek forgását 's viszonyát az eszméhez. Csupán elméletre szorítkozva tehát, elkerűlhetlenűl a' politicai idealismus' örvényébe sűlyednék, a' valóság' (realitas) követeléseit és jogait nem méltatva, sőt félre ismerve, mi a' közönséges vélemény szerint úgy is, és alkalmasint épen ez oknál fogva, az ifjúság' általános tévedése. Hogy tehát kikerűljem, 's az eszmét a' valósággal barátságos összeegyezésre hozzam, a' történetet veszem segédűl: a' műveltebb, korábban önvezetésre megért nemzetek' belső kifejlődéseikben, azon utat, módot 's törvényt kivizsgálni törekedvén, melly szerint az észjognak követelései, a' történeti joggal tusában, tapasztalás szerint szoktak létesűlni. Ezen tapasztalás nekünk elmaradtaknak 's utánok törekvőknek, okulásúl 's vezér-példáúl szolgálhat; a' történet tanúságai pedig a' buvárkodónak realisticai ellensulyokúl a' politicai elmélet' eszményi egyoldalúsága ellen. 'S végűl, mivel az ekkép minden oldalról felvilágosított politicai tanokat hazai állapotainkra kell alkalmaznom, feladatom' létesűlésére ezeknek teljes ismerete is nélkülezhetlen: tehát a' magányjog mellett, honunk' nyilvános joga, geographiája és statisticája, sőt, mivel hazánk szoros összeköttetésben áll Austriával 's közvetve Európával is, tanulmányimat ez utólsókra nézve is ki kell terjesztenem.

Világos levén pedig, mikép valamelly haza' boldogítása csak akkor jöhet szóba, ha előbb, mint társasági egyesület, szilárdon fennáll: magától értődik, hogy minden műveltségünknek nemzetinek kell lenni, 's a' nemzetiség' megállapítása 's terjedése jövendőbeli haladásunknak 's a' közboldogságnak alapfeltétele. Nincs nagyobb terjedelmű ország Európában, melly különböző származású 's nyelvű népektől nem lakatnék; de a' hol, mint hazánkban, a' különböző népfajokat egy haza, alkotmány 's egyenlő polgári 's politicai jogok, egy erkölcsi testté aiakítanak: ott, a' nyilvános élet' fokain, idő'folytával, a' nemzeti nyelv' segítségével, teljesen egy nemzetté forradtak össze. A' nemzeti nyelvnek, az igaz, előbb miveltetni 's

irodalmi nyelvvé kell válnia, hogy a' nyilvános társasági élet' minden szükségeire alkalmas 's haszonvehető lehessen. Ez oknál fogva, a' középkorban, másutt is, mint még csaknem régiben nálunk, e' czélra a' latin nyelv használtatott. Napjainkban azonban már nemzeti nyelvünk' irodalma virágzásnak eredt, 's vele együtt 's általa nem csak a' nemzeti müveltség, hanem a' különböző származású 's nyelvű népfajok egy nemzetté forrasztásának lehetsége is, tudniillik a' társasági nyilvános élet' felsőbb fokain. Nemzeti nyelvünk eddig már diplomaticai nyelvvé vált, nagy részint oktatási nyelvvé is, 's ha majd a' nőnemre több országos figyelem fordíttatik — nemünk' e' felére — 's ez is, mint a' férfinem, nemzetileg neveltetik: akkor nemzeti nyelvünk elkerülhetlenül társalgási nyelvvé is váland; a' hazai népfajainkat egybekötő cyclus be lesz fejezve, 's a' népi nyelv az alsó magányos életben, barátságosan összeférend vele. 'S ez az, mi a' nemzeti müveltség mellett a' haza' boldogíthatására, származás-különbség nélkül, alapkötelessége minden hazafinak; mert a' hol a' jog egyenlő, ott a' kötelezés is az. De hogy ezen egybeolvasztó processust ne akadályozzuk, polgári tekintetben, ne beszéljünk „népfajról és annak conservatiójáról", ez separatismus, melly szétoszlatásra vezet, hanem az egy magyar nemzetről. Ezt conserválni általános hazai közelezés, melly alól senki sem lehet kivéve, 's mellyre minden hazai népfajok egyenlő joggal bírnak; de ne feledjük el, csak mint az egy magyar nemzet' kiegésztő részei; mert érdekeikkel az egésztől különválva, ezen jogot elveszítenők.

És ezeket gondolva 's magamban határozva, haza érék, 's eszembe jutván, mikép minden föltételeinknek csak a' tiszta 's erős akaratadhat foganatot, 's hogy ez hazai kötelességeink' teljesítésére szintolly nélkülezhetlen, mint emberi tartozásink' lerovására; a' mellett emlékezvén a' régiek' szokássá vált szabályára: a jove principium, emberi és honpolgári fogadásaim' szentesítésére, szívem' mélyéből áldásért fohászkodám az éghez. Azután pedig azon ohajtással, hogy ez új év' kezdetén mások is hasonló föltételekre ébredjenek, nyugodt kebellel leültem 's gondolatbeli önbeszélgetésemet leírván, azt ezennel hontársaimnak, kiknek leginkább használhat, azon köszöntéssel nyujtom át, mellyet magam is nyertem, 's melly önszemlélmnek útbaigazító kiindulás-pontjául szolgált:

Boldog új esztendőt nektek, ifjú polgár társaim, 's általatok a' honnak!

888.

királya pedig tanácslá a' magyaroknak: ragaszkodjanak Zápolyához, kinek havonként 30,000 tallért fizetett segítségül. Zápolya tehát pénzzel, derék haddal 's a' nemzet' sympathiájával birt 's Ferdinandot, ha a' védetlen Austriába beüt, könnyen lemondásra bírhatta; de ő új királyi méltóságát éldelni ohajtá, 's barátja, Verbőczy, idegenkedett a' fegyvertől; veszteg marada tehát Budán, sőt a' sereg' részét szétoszlatta". 'S illy emberek törekedtek a' legfelsőbb hatalomra! Míg csak opponálni, corteskedni 's peroralni kell — mindkettő virtuoz; de mihelyest ez nem elegendő többé, hanem tenni kell, sikra szállni, vén asszonyi szoknyába búnak! Kikaczaghatjuk mindkettőt; mert a' korona a' kötött szerződés szerint Ferdinandot illette, őt ismerte el a' nemzet egy része királyának, 's „akármit mondjanak, állítja szerzőnk, Ferdinand nélkül Magyarország Törökország' tartományává válik". 'S ezt mi is hiszszük. — Ezután kezdődnek a' franczia udvartól mindig élesztett belháborgások, utóbb Magyarország' visszafoglaltatása a' töröktől, a' nemzet' kibékülése uralkodó házával Mária Terézia alatt, II. József jó szándékú, de nemzetiség elleni reformjai, a' keletkező forrongás' lecsillapitása II. Leopoldtól, a' franczia forradalmi háborúk I. Ferencz alatt, 's végre a' belső kifejlődésünk' megindítására olly nevezetes két utolsó országgyülés' előadása. Szerzőnk röpiratát ezen szavakkal végzi: „Az 1839-d, országgyülés, kemény elvvita után, mérséklett középhezi hajlással végződék, melly azonban csak hamar nyilvános lapokban 's a' megyei gyülésekben megtámadtatott, 's e' pillanatban, szellemi müveltségre 's jó akaratra nézve tetemesen előhaladva, nem-alkotmányos hatalmaktól körülvéve, legközelebbi szomszédja a' legnagyobb 's korlátlanabb országnak, a' monarchiai állodalmaktól gyanús szemekkel tekintve, az alkotmányosaktól pedig anomal politicai szerkezetünknél fogva megtagadva, úgy szólván, elzárkozva állunk a' többi európai állodalmak közt kiterjedt kereskedés és üzlet nélkül, üdvet várva a' magyar nyelvtől 's általa erősödő nemzetiségtől, melly 56 szabad köztársaság gyanánt, önmagokat kormányzó, de soha önmagokból nem merített, hanem minduntalan idegen nemzetektől kölcsönözött határozatok által mozdíttatik elő, miket dictatori, többnyire csekély, sokszor semmit nem biró többség, egy földbirtokra 's történeti jogra támaszkodó kisebb szám ellen kivív, 's mellyet a' nem coordinált országgyülés per vota majora csak helyben hagyhat, nem tekintve a' geographiai helyezetet, 's azon szerepet 's politicai állást, mellyet a' jövendő nemzetünknek a' világot mozgató elvek majdnem kikerülhetlen összekocczanásában kijegyezni látszik".

Ref. más politicai árnyéklat' embere, 's így a' szerzőnek minden e' röpiratban nyilvánított nézeteivel meg nem egyezik ugyan, mind a' mellett könyve' olvasását gondolat-ébresztésül ajánlja, hogy más álláspontok' következetesen átvitt nézeteikkel is megbarátkozzunk, 's így ez úton is köztünk a' részint tudatlanságból eredő elvviták' dühössége mérsékeltessék.

401.

Irodalom.

1. Még egy terra incognita. Ismeretek és tudnivalók az austriai birodalom' nem-magyar tartományairól. Összegyüjté 's kiadá gr Lamberg Ferencz. Pozsonyban Schmid Antal' betüivel, 1841. 8rét, 212 lap.
2. Ungarns politische Stellung in Europa von Einwanderung der Magyaren bis auf die Gegenwart von Gr. v. L. Leipzig, Verlag und Druck von B. G. Teubner 1842. 8r. 80 l.

Együtt akarjuk adni e' munkák' ismertetését, akár egy szerzőtől eredjenek, akár nem, mit feszegetni nem szándékunk, mivel bennök némi szándék 's irány-egységre akadunk, még pedig ollyanra, mellyet körülményink közt nem lehet nem pártfogolnunk.

Hazánk külsőleg szoros összeköttetésben áll az austriai birodalommal, 's ezen összeköttetés egyrészint belső kifejlését is föltételezi. Elég ok, hogy minden hazafi, ki hona' felvirágzásán munkálni akar, az austriai birodalom igazgatási, nevelési, ipari, kereskedési stb viszonyait tökéletesen ismerje. Mind e' mellett, állítani lehet, ezen viszonyok köztünk nem tartoznak a' legjobban ismert tárgyak közé, sőt talán Lamberg grófnak teljes igaza van, ha az austriai birodalmat, ránk magyarokra nézve, terra incognitának nevezi. Ugy látszik, mintha eddig nem is igen lett volna kedvünk szemeinket oda forditni, megelégedtünk a' belsővel, hazánk' politicai, földmüvelési, ipari, nevelési stb állapotjai' ismeretével; ideje lesz azonban egyszer már házunkon kivül is szétnézni; az idők tova ágazóbb nézeteket követelnek, 's ím Lamberg gróf kedveskedik az első legszükségesebb tanulmánynyal azon birodalom' statisticai rajzával, melly figyelmünket azonnal magára vonja, mihelyest pillanatinkat hazánkon kivül körüljártatjuk. Tartalma e' munkának, szerző' megjegyzése szerint, a' közönséges polgári könyvből, Springer prof. austriai császárság' statisticájából 's Turnbull „Austria, social und political conditi-

on" munkájából van összehordva, de nem amúgy könyvcsinálók' módjára. Szerző tárgyát hosszas öntapasztalásból ismeri, helyezete — ez mindenütt kitünő — mélyebb pillantást enged az alkotmányi gép' belső müködésébe, 's tárgyát előszeretettel fejtegeti. „Minden kormánynak elvekkel kell birnia, ugy mond, mellyeken törvényei alapulnak 's mellyek által minden intézvényei a' közczélra foganatosíttatnak. Ezen elvet az austriai német tartományokban helyesen czímezni nem olly könnyű dolog mint némellyek hiszik; azonban, úgy vélem, nem hibázok, ha ezen elvet, mint az angol Turnbull nevezé, patriarchainak mondom azért, mivel az egész statusközönséget egy 's ugyanazon család' tagjaiúl tekinti, 's a' fejedelemnek, mint családatyának olly hatalmat tulajdonít, melly a' theoriában határtalan ugyan, de a' valóságban minden alattvalónak szives engedelmességén alapúl; mivel inkább hajlandóságot akar nyerni, mint félelmet gerjeszteni, mivel a' legfőbb hatalom' kétségbehozását meg nem engedi ugyan, de ezen hatalmat olly kevéssé érezhetővé igyekszik tenni, mint csak lehet; mivel minden intézvényeiben általában oda törekszik, hogy alattvalóit inkább fiui mint szolgai engedelmességben tartsa; és mivel egy családatyához hasonlólag szigorúságot parancsol ugyan, de mielőtt azt gyakorolná, a' család' öregebb tagjait tanácsba meghívja, 's magát az egyszer hozott törvényeknek szorosan aláveti". A' kormányzási alapelvet, mint hiszszük, helyesen kitüntetvén, szerzőnk részletekbe ereszkedik, előadja a' népességet, kormányformát, vallási 's egyházi szerkezetet, nevelést, polgári igazgatást, hadkormányt, 's a' hadsereg' viszonyait, törvénykezést a' mesterségek, müvészetek 's tudományok' előmozdítása' módjait, ipart, bel és kül kereskedést stb, megjegyezvén, mikép az állodalom' egész társasági szerkezete a' hübéri rendszer' megváltoztatása után kivált Mária Terézia 's II. József által képeztetett ki, 's a' legújabb időben Ferencz császár által rendszeresíttetett teljesen. Ezen rendszerben, a' szerző' megjegyzése szerint, a' nevelés, vallás, törvényhozás 's igazgatás teljesen vág együvé 's czélja: jó birtokú, csendes 's megelégedett alattvalókat képezni, a' rendet jóléttel egyesítni, 's itt viszont élesen látott; nem is gáncsoljuk, hogy ezt olly előszeretettel tünteti ki, mellynél fogva kézzelfogható, mikép ezen állapotban maga is a' társasági élet' eszményeit valósítva látja; nem helyeseljük azonban, sőt egyenesen hibának tulajdonítjuk, hogy árnyék nélkül fest. Midőn Austriának igazgatási viszonyait Anglia 's Francziaországéival, a' nevelésieket Poroszországéival hasonlítgatja össze, mindenütt 's mindenben Austriának adván elsőséget olly országok felett, mellyek

e' tekintetben, a' közvélemény szerint, első helyen állanak: ugy azok, akarva vagy akaratlanúl, ha nem mint a' társasági élet' non plus ultrája, legalább mint a' legtökéletesebbek Európában tüntetnek ki, mi az olvasóban akaratlanúl gyanút gerjeszt a' szerző' rajza' élethűsége felől; kivált a' magyar vigyázóvá leszen, hogy valami rá ne tukmáltassék. 'S valóban a' mit szerző a' nyilvános választatások 's porosz oktatási rendszer ellen, a' censura, aristocratia 's az austriai bírók' függetlensége mellett mond, gyöngébbek, mintsem nemzetünk' eddig elért felvilágosodási foka mellett valamit nyomhatnának. Azonban a' közlött statisticai adatok 's számok, a' mennyiben azokat megítélhetjük, a' legjobbak miket összegyüjthetett, 's így munkáját kissé tulvitt rajzolási heve mellett is a' magyar publicistáknak eléggé nem ajálnhatjuk. Nyelve 's előadása, miket Csató Pál nézett át, helyes és hibátlan.

A' második német röpirat azon oknál fogva nevezetes előttünk, mivel főleg hazánk' külső viszonyát az európai hatalmakhoz tartja szemmel, mi eddig általunk nem eléggé méltatott oldal. Mi történeti mint társasági tekintetben a' belsőből ki nem tudunk búni, hazánkra nézve a' magyarországi történeteket tanuljuk ugyan, de nem összeköttetésben az egyetemi történetirással, hol a' külső viszonyok leginkább tartatnak szemmel, mint a' specialis történetekben a' belsők; valódi pragmaticus történetirásnak pedig az állodalmi élet' ezen mindkét oldalát kell tekintetbe vennie, ha egyóldalú nem akar maradni.

Olly bő tárgy 80 lapon, mint itt szerző által előterjesztetik, tudnivalólag ki nem meríthető, 's így csak vázolatot nyujthat; mind a' mellett a' hiány és fogyatkozás, a' régibb időre nézve, annyira nem érezhető mint a' legújabbra: a' vallási 's politicai szabadság' harczai keletkezésétől szerzőnk mind inkább rövidebbre vonja előadását, vagy inkább a' tárgy' bőségétől arra kényszeríttetik.

Minden történet pedig az előadótól külön 's saját színben a' szerint tüntettetik elő, a' mint a' dolgokat ezen vagy más álláspontból szemléli. Melly politicai rendszer' embere tehát a' szerző, kérdezzük itt? Juste-milieu. Ez felette sajnos ugy-e? Azonban ki nem juste-milieu? Rotteck? Nem mondhatnók; olvassátok politicai Lexicona' bevezetését, 's ellenkezőt fogtok állítni. A' vezér-czikkek' irója? Tagadjuk, 's ha maga sem hiszi, ezt saját szavaiból bebizonyíthatjuk, és pedig legújabb vezér-czikkjeiből. Időnkben a' felvilágosúlás ter-

jedtebb, mintsem az elkövült maradás' emberei száma a' nemzet' értelmessége közt nagy lehetne, azok is pedig inkább morognak mint írnak, 's a' forradalmi rendszer' apostolaira nézve gondoskodva van, hogy evangeliumaikat a' háztetőről ne hirdessék. A' különbség tehát Rotteck és szerzőnk közt csak abban áll: hogy amaz a' politicai igaz közepet az eszméhez, emez a' fennállóhoz, a' történeti alaphoz állítja közelebb. Ő az öszpontositás, a' nagybirtok' szószólója, de a' nélkül hogy a' javítás 's haladás' szükségét tagadná.

A' rövid vázolatot még rövidebbre szorítva, tartalma körülbelül ez: A' vezérek alatt elkövetett rablás- és pusztitások elrémiték Európát, 's a' fejedelmek 's a' pápa egymásnak kezet nyujtva azon törekedtek, hogy a' vad magyar nemzet keresztény vallás által szelidüljön 's földmüvelővé váljék: a' külhatalmak e' módon tőlök menekülni, a' pápa egyházi hatalmának pedig egy új országot reményltek meghódíthatni. Ez sikerült is, 's ezen külső befolyás által eszközlött átalakúlás, szilaj nomád pogányokból keresztény földmüvelökké, a' nemzeti élet' átalakulásában epochalis. Utóbb a' keleti 's nyugoti egyház elválván egymástól 's a' német római császár' világi hatalma összeütközvén 's súrlódásba jövén a' pápa' egyházi hatalmával, Magyarország, közbevetve a' keleti 's nyúgati császárságok közt, 's mint szomszéd, nagy súlylyal birván a' német császárság' történeteire helyezeténél fogva ezen korszakban, épen olly fontos szerepet játszott, mint barátsága 's segítsége keresve kerestetett. A' görög császárság' enyésztével, 's a' törökök' előtolakodásával, a' gondviselés nemzetünket védfalúl állítá fel Európának az előre rohanó 's mindent pusztitó barbárság ellen. Vérzett, de erősen álla, míg a' hatalmaskodó olygarchia azt belsejében meg nem gyöngíté. Igy jutott belső szétoszlatás által tönkre azon állodalom, melly nagy Lajos 's Mátyás' idejében a' leghatalmasabb vala Európában.

Különös figyelmet fordít szerzőnk, mintegy akaratlanúl I. Ferdinánd 's Zápolya' idejére. Ezen szak meg is érdemli azt, részint a' történtek 's következései' fontossága, részint a' fellépő személyek' sajátságai miatt. Országunk' ezen legnagyobb zavarában az olygarchia' patvarkodásainak tetőpontja Zápolyában személyesül, Verbőczyben a' szájaskodó corteskedés, mindkettőben pedig cselekvés' órájában a' gyáva tétlenség. „Perényi Péter, mond szerzőnk a' 41. lapon, kiadá a' koronát, 's Verbőczy' ismért szónoklatával kieszközlé, hogy Zápolya, nov. 11. 1526ban, királynak koronáztatott. Zápolya ezt könnyen keresztülviheté; Ferdinand még jelen sem volt, bátyja, a' császár, Olaszországban foglaltatott el, I. Ferencz Franciaország'

Eugénia.

Eredeti beszély.

I.

Éj vala, dermesztő téli éjszaka; a' hó-pelyhek egyenként, majdnem olvashatólag szállongtak, a' csikorgó hideg özönleni nem engedvén; a' csillagok halványan ragyogtak le, 's az útczai lámpákat hideg gőzkör kerité, csak kétes világot hagyva belőlök ömleni. Pest' útczái — bár az éj még tova nem haladt — néptelenek valának, 's a' rajtok végig sietők is majd láthatatlanok arczaikra, annyira takarák magokat a' hideg ellen.

A' busitó jelenetbe majdnem mesésen világitott le egy nagy ház' első emeletének ablaksora, 's a' számtalan gyertyák' sugaraiba viditón vegyültek a' zene' hangjai. Mintegy akaratlanúl is felpillantának az elgyaloglók oda, hol pompás termek' melegében tánczban múlatának a' vendégek, míg nekik az útcza' hidegét kelle türniök. Végre egy bérkocsi hajta elő, 's a' ház' tárt kapuja előtt megállott. Egy fiatal férfi szökék ki belőle, 's a' kapu alá lépe, itt egyszerre megállott, mintha perczekig határozatlanúl gondolkodnék, majd az utczára tért vissza, 's körül tekinte.

„A' bérkocsis már elment — szóla magában — 's gyalog, könnyen öltözve mint vagyok haza nem térhetek. Talán a' sors is akarja, hogy ma őt ismét lássam. De valóban lássam-e, nem volna-e üdvösebb távol maradnom tőle, 's mennyi kín maradna távol szivemből.“

Az ifjú elnémult, 's egy hosszu pillanatot vete fel a' fénylő ablakokra, 's a' lelkesítő zene, melly a' csábitón pajkos francziát hangoztatá, Syrenek' éneke gyanánt simult lelkébe, olvadni érzé minden

érzeményeit, előbbi csüggedése eloszlott, 's a' boldogító remény' zölde tavaszlék egyszerre tágult szivében.

„Én felmegyek — kiáltá ismét magában — a' vagy nem kell-e távol tőle szenvednem épen annyit, mint mellette gyötörtetem. Őt nem látnom, nem élnem egy... Oh, bár ne élnék!"

Az ifjú, e' szavaira, mintha félne, hogy szándéka ismét hamar változik, a' házba rohant, 's inkább szökék mint sietett fel a' lépcsőkön. A' terembe lépett, ott a' ragyogó csilárok' (Lustre) fényözönénél benne egy nyulánk, inkább magos mint középszerű szép férfit látunk; de arczát mély, szívből fakadt komolyság lepi, még inkább nevelve annak érdekességét. Ő az ajtóhoz közel megálla, és szemei, mintegy nem is látva a' gyülekezet' számos vendégeit, mindnyájok között csak egyet látszanak keresni, de hiába 's ezért előbbre lépe, azonban egy ötven-hatvan éves, alacson férfi akadt útjába.

„Illy későn, édes Tarczaim, mi oka, hogy épen ön, kit vendégeim közt az első helyre teszek, olly későn jelenik meg, majdnem az utólsó, illik ez?"

‚Bocsánat, nagysád, de dolgaim...' Felelé föleszmélve a' megszólíttatott.

„Dolgai? szép; szeretem a' munkás fiatal embert, annál inkább, mivel nagyobb ritkaság napjainkban, de intermisce tuis.... mondjuk mi diákok; csak nem fog ön haragudni, hogy azt mondom, mi diákok, mert biz én még a' régi jó időkből való diákos magyar ember vagyok. Hanem mit is mondtam csak, igen: intermisce tuis interdum gaudia curis, azaz, most farsang van, vígadni, tánczolni kell a' fiatal embernek; azért csak rajta, ne kímélje padlómat, dolgainkra a' farsang után, a' bőjtben is ráérünk".

‚Tudja, nagysád, én a' táncznak nem vagyok barátja'.

„Annak kell lenni, amice, annak; de bocsásson meg, némelly rendeléseket kell tennem; ha visszajövök 's nem tánczol, legyen készen a' lavatoriumra, ad revidere". Az öreg úr meghajtá magát 's elsietett. Az ifjú pedig, kit most már mint Tarczai Lajost ismerünk folytatá félbeszakadt szemléjét, 's míg ő azt teszi, elmondhatunk talán némelly a' történet' megértéséhez szükséges dolgokat.

Az eltávozott öreg, mint szavaiból is kivehető, a' házi úr vala, Szalánczy István tanácsos, Tarczai Lajos pedig ügyvéde, mert az öreg úr tetemes vagyonnal birt, ennek pedig hazánkban rendesen még tetemesebb perek' következményei, 's ezekkel Szalánczy különösen megáldaték, azért rá nézve Tarczai igen nagy fontosságú személy volt, 's az ifjú e' felett olly tulajdonságokkal birván, mellyek min-

den embert mintegy kényszerítének őt szeretni és becsülni; nem csoda, hogy az öreg Szalánczynak különös kegyenczévé lőn, 's ezeknél fogva könnyen hihetik olvasóink, hogy a' házi úr fent leirt szívessége az ügyvéd iránt nem csupa udvariságból származott.

„Ah drága, jó Tarczaim! végre látom önt is, be régen keresem, minden embert kérdezek, hol van a' mi kedves Tarczai urunk; nem de, édes drága barátném, az imént is róla beszéltem, csak hogy itt van, de miért olly későn, illik-e ez, barátjait ennyire várakoztatni?"

‚Oh, nagysád — felelé Tarczai, az öreg nő' lélekzet-vevését használva — rám igen kevesen várhattak, 's azok is...'

„Nem, nem mindnyájan vártunk önre, édes Tarczaim. Oh, de, édes drága barátném, talán még nem is ismeri Tarczai Lajos urat, őt nem ismerni örök kár volna. Van szerencsém Busházyné asszonyságot, édes drága barátnémat bemutatni".

‚Örvendek', viszonzá gépileg Lajos, de szemei egészen más vidékeken jártak.

„Valóban önök örülni fognak egymás' ismeretségén, örülök hogy én adék alkalmat rá". Folytatá az öreg nő, kit Tarczai mint tekintetes Ficzmándy Erzsébet asszonyságot ismert. „De, édes drága barátném, nem pompás mulatság-e ez? illyet még Pesten is ritkán lát az ember, pedig, pedig... na de nem akarok beszélni'"

„‚Az istenért, beszéljen, édes drága barátném — szóla hirtelen az eddig néma Busházyné — beszéljen, mit, miért nem akar beszélni?'"

„Na 'szen igazán megmondhatom, különben még azt gondolnák, hogy roszat akartam mondani, pedig isten látja lelkemet, mennyire szeretem Szalánczyt, de barátok közt ez egészen más, aztán, édes drága barátném, tudom ön tovább nem adja, Tarczai úr pedig ismeri a' ház' körülményeit, és én valóban nem is szólanék, de barátok közt..."

„‚Szóljon hát az istenért, édes drága barátném'". Zaklatá Busházyné.

„Hiszen, édes Tarczaim, ön fogja legjobban tudni?"

‚Kérem, mit tudnék?' Viszonzá Ficzmándynénak Tarczai.

„'S ön nem gyanítaná? Azt hogy... na de én csak mint barátnéja, mondhatom valóban mint barátnéja szólok... tehát azt, hogy Szalánczynak jobb volna adósságait kifizetni, mint illy fényes mulatságokra pazarolni pénzét."

‚Gondolja kegyed?' Mondá észrevehető gúnynyal Tarczai.

„Én nem, oh én a' világért sem, de tudja, édes Tarczaim, sok

a' rosz ember, a' rosz világ illyesmit beszél, de önnek ezt jobban kell tudni, mert ön tartja a' lelket az öreg Szalánczyban".

‚Némelly ügyeit rám bízta; titkaiba avatva nem vagyok; de most kénytelen leszek magamat ajánlani, mert....'

„Mert talán Eugénia kisasszony...."

‚Igen is, Eugénia kisasszony — vága kirtelen Ficzmándy Erzsébet' szavába Tarczai, félvén, hogy a' bőbeszédű 's éles nyelvéről hires ténsasszony valami kellemetlent talál az imádott névhez ragasztani. — Jó hogy kegyed emlékeztet, még Eugénia kisasszonynál nem is tevém udvarlásomat. Van szerencsém magamat ajánlani'. Tarczai távozék.

„A' szeles bolond, tetteti magát, mintha semmit sem tudna, pedig talán maga is segíti bukni az esztelen vén Szalánczyt." Jegyzé meg az elmenő után pillantva Ficzmándyné.

‚Oh, oh! édes drága barátném, hát annyira volna már Szalánczy?' kérdé a' másik.

„Annyira; 's ezt még nem tudná kegyed, édes drága barátném? annyira van, hogy a' tavaszt nehezen éri el bukás és csőd nélkül. De csoda-e? ez a' fényüzés gróft vagyont is fölemésztett volna. Szalánczyt ugyan sajnálom, mert ő jó ember, áldott mint a' falat kenyér, de felesége, az isten nyugoszsza meg ..... hiszen ismerte, édes drága barátném, és tudja, hogy valóban herczegi házat tartott, 's egy esztendő alatt férjének három évi jövedelmét is elkölté, 's nagyravágyó leánya, a' szép Eugénia, egészen istenben boldogult anyja' nyomdokaiba lépett. Miatta tovább is tartani kell a' régi világnak, bárók, grófokról álmodozik, pedig, ugy hiszem, néhány hónap mulva még a' szegényebb nemesek között sem válogathat".

„Szegény Eugénia." Sohajtá Búsházyné, talán inkább szokásból mint szivből.

„Soha se sajnálja öt, kedves drága barátném, nem maga-e oka? mit kényszeríti gyenge apját folytonos és erejét meghaladó fényüzésre? 's megérdemli-e szánakozásunkat, ő, ki olly kimondhatatlan kevélységgel viseltetik iránt̃unk, hiszen ma is alig néze ránk, alig viszonzá üdvezletünket, leányainkkal nem is beszél, mert egy két grófné és báróné van a' társaságban. Soha se szánja az illyen gőgös teremtést, megtalálja a' mit keresett — E' pillanatban Szalánczy Eugénia közeledék feléjök. — Oh, édes Eugéniám! beh szép kegyed, valódi angyal, igazán csillaga a' társaságnak, tüstént nyakába borulnék 's megcsókolnám, ha illy társaságban illenék, ugy szeretem."

„A' ténsasszony érdemem felett kegyes irántam, csak szives-

ségének, 's jóságának, nem en érdemeimnek köszönöm hizelgő szavait.' Felelé a' szép leány, erőtetett nyájassággal 's tovább lépe.

„Nézze csak, édes drága barátném, nem valódi páva e' kiállhatatlan teremtés?" Folytatá megkezdett magasztalását, de már Bús-házynéhoz intézve, Ficzmándyné asszonyság.

‚Bolond vén csevegő, nem is tudom hogy' híhat meg atyám illy népet." Szóla Eugénia hasonló modorban kisérőjéhez, egy magos szőke ifjúhoz.

„Ön jelenléte még effélé lényeket is nemesit. Viszonzá ez."

‚Ne hizelegjen, gróf ur! Felelé a' leány, 's mint kisérőjére pillanta, szeme Tarczai' sovárgó tekintetébe ütközék, hirtelen elfordítá fejét, nehogy annak bizonyosan bekövetkezendő üdvezlését viszonzani kelljen, 's csevegni kezde egy két mellette álló ismerősivel, kiket különben csak egy pillanatra sem szándékozék méltatni.

„Tarczai szivét tőr gyanánt döfé keresztül a' megvetésnek e' jele, egy pillanatban a' pokol' minden kínait érzé lelkén átlángzani, 's minden szenvedelem dult keblében, csak a' talán legméltóbb nem, a' harag, az iránt ki őt igy kinozá. Az vala épen sorsának legkegyetlenebb csapása, hogy a' legforróbb szerelem széttéphetlen lánczai köték a' leányhoz, ki őt, a' legkikeresettebb módjaival sérté a' megvetésnek, bár azon mély tiszteletnél fogva, mellyel Eugénia iránt viselteték, szerelmét eddig iránta nem csak kivallani, de még mutatni sem meré. De mint magyarázhatatlan volt azon vak szenvedély, mellyet ugy szólván minden élv és gyönyör nélkül jelenben, 's remény nélkül jövőben táplált, sőt napról napra nevelt keblében Eugénia iránt, olly magyarázhatlan vala a' leány' gyűlölete Tarczai iránt, kit mindenki szeretett, melly semmi megbántás, sőt még a' nagyravágyó kevély leányt talán megsérthető szerelemnek csak legkisebb kijelentése által sem volt felhíva, 's Tarczai már hinni kezdé, hogy mint ő teremtve látszik lenni, hogy Eugéniát remény nélkül szeresse, ugy az a' természet által őt ok nélkül gyűlölni alkottaték.

Most is, miután a' megvetésnek olly nagy jelét látá, mellyet a' földön senki mástól el nem türt volna, mintegy akaratlan vagy inkább öntudatlanul intézé a' távozó után lépteit, de bár milly epedő pillanatokkal követé, bár hogy lese minden alkalmat, hozzá közeliteni, csak egy pillanatot sem nyerhete a' kevély hölgytől, ki őt megszólitására bátorítaná. Fáradtan lelkében 's a' kínoktól nehéz szivvel távozék végre egy mellék-szobába, hol csak egyedül levén, egy karszékbe veté magát, átadva egész valóját a' marczongoló kínoknak, mellyekben e' perczben egyedül és kizárolag élt.

Ott ült sok ideig merőn pillantva lábái elébe; nem hallva az élénk zenét, nem a' vigadók' folytonos, néha zajosabb csevegését, nem vevé észre, ha ollykor valaki, vagy többen is a' szobába lépének, de nem is csoda, hiszen keblében a' fájdalmak' egész tengere hullámzott, mellyben egészen el nem merülni lehetetlen vala a' szenvedőnek. Végre alvónak gondolák őt, 's nehogy nyugalmát háboritsa, senki sem közeledék felé.

Éjfél elmult; a' fáradt tánczosok nyugvának, 's leányok férfiak csoportokat alakítának közölni egymással a' táncz alatt tett tapasztalásaikat. Eugénia történetesen azon szoba' ajtaja előtt állott, mellyben Tarczai volt. Őt szokás szerint egy sereg imádó környezé, kik közől a' nagyobb rangúakkal feltünő nyájassággal társalgá.

Atyja közeledék felé, karján egy vidor csinos leánykát vezetve.

„Eugéniám — szóla Szalánczy — régi barátnéd a' mi kedves kis Málink, szinte panaszkodik, hogy nem is láthat."

„„Az saját hibája. — Válaszola Eugénia. — Váltig keresém, de ha ráakadtam is, mellé sem férheték az imádók' sokaságától, Málcsikám szinte irigygyé teszesz.""

‚Volna is okod rá' Felelé Horay Máli, kitől bár csak nemes családból származék, mint gyermeksége' társától még nem birt elszokni a' kevély Eugénia, 's talán azért is, mert ez volt azon egy lény, mellyhez életében valódi vonzalommal viseltetek. Most is kezét nyujtá neki, mellyet barátnéja élénken megszoritott, 's az útat engedő ifjak' során át Eugénia mellé állott, mig Szalánczy néhány körülállóval eredt szóba.

‚Eugéniám neked igen örvendetest mondhatnék' — Szóla barátnéjához Máli.

„„Mit? szólj, angyalom.""

‚Azon szőke grófról — sugá Máli — de itt el nem mondhatom, lopózzunk a' másik szobába.'

„„Milly ürügy alatt?""

‚Majd azt vélik, öltözeteden akarsz igazítani, valamit, 's utánunk sem jőnek.'

„„Menjünk tehát."" — Felelé Eugénia, 's bevoná barátnéját, mig lovagai atyjával beszéltek. Máli elmondá a' csekélységet, mit a' grófról tuda.

„„Ha ő engem szeretne. — Sohajta fel Eugénia — édes Málim, én boldog volnék, olly nemes móddal, olly finom tapintattal biró férfi, látszik, hogy nem nálunk nevekedék, hogy nem magyar.""

‚Eugéniám hogyan gyalázhatod igy hazádfiait ?‘ kérdé fájdalmas szemrehányással Máli.

„„Én gyalázni? miként gyalázhatnám meg őket, igazat mondva felőlök! Hiszen én tisztelem becsülöm őket, a’ jó akarat sokban megvan, simulni a’ magosabb világ’ szabályaihoz, de hiába, azon bizonyos nemzeti durvaságból csak nem birnak kivetkezni; szegletesség, bizonyos ügyetlenség látható minden mozdulatukon, aztán az a’ magyar nyelv, hidd el, édes Málim, az a’ magyar nyelv, mellyet már szinte kötelességünkké akarnak tenni, az nekem kiállhatatlan.“‘

‚Rossz leány, hazád nyelvét, édes anya-nyelvedet igy ócsárlani! Gondold meg, hogy magyar leány vagy, ’s atyád magyar jobbágyainak köszönheted e’ fényt mellyben ma is tündökölsz?“ Szóla nevekedő nehezteléssel Horay Máli.

„„Nézd, nézd, ugy beszélsz mint valami vármegyei szónok, vagy tudós társasági tag, szinte kedvem kerekednék fáklyás zenét inditványozni tiszteletedre, ha valami zekés jurátus volnék.‘“ Viszonzá szeszélylyel, rosszul palástolt gúnynyal Eugénia.

‚Gúnyolj, Eugénia, az nem fáj, mert ki nemzetét illy hidegen képes csúfolni, az barátnéját sem kimélendi.‘“ Felelé Máli, de a’ fájdalom, melly hangjából szólott, minden gúnyt elnyoma beszédében.

„„No ne neheztelj, kis bohó, hiszen nem vagyok én ellensége a’ magyar nyelvnek, beszélek én magyarul és gyakran, hiszen szobaleányom is magyar, pedig ah! milly ügyetlen, már gyakran kinálának német sőt franczia komornával, de mivel régi cseléd, már anyja is anyámnál szolgált, csak megtartám. ’S e’ felett sorsom, fájdalom, elég gyakran hoz össze a’ féle parlagi úrfiakkal, kik máskép nem akarnak beszélni mint magyarul.‘“

„’S te kinodban nemmel, igennel felelsz nekik.“

„„Édes Málim, csak nem kivánhatod, hogy a’ nagy világ’ divatától eltávozzam, hiszen kissé fényesebb gyülekezetben, csak magad is kénytelen vagy megengedni, nem lehet magyarul társalganunk, vagy azt gondolnák felőlünk, nem tudunk németül, vagy affectált bolondoknak tartana a’ világ.‘“

„Édes Eugéniám, téged a’ természet annyi kellemmel, annyi hódolást igénylő sőt parancsoló bájjal ruházott fel, hogy bár mit tégy, a’ legfényesebb társaságban is számos követőkre találnál, ’s mégis inkább szeretsz a’ legszűkebb lélek sugallta üres divat’ majma lenni, mint a’ legszentebb ügyben vezércsillagúl fényleni.“

„„Kis hizelgő, szinte meghódítanál, ha nem tudnám; hogy csak múlékony láz beszél belőled; jól ismerem én korunk’ ezen hazafi, ezen

magyar betegségét, hidd el, ki a' nagy világ' gyönyöreiben részt akar venni, annak előbb ki kell gyógyulni a' patvarista-elmék' ezen kávéházi gőz szülte hiú káprázataiból, 's reménylem, csak hamar mindnyájan kigyógyultok. Hiszen, ti magyarok, ám'szen én is magyar leány vagyok, de ollyan, ki a' nagy világot megérti, 's ahhoz mint mivelt embernek kell, simulni tud. Mondom, ti magyarok, mit nem kezdtetek mindent. Színházat építtetek a' kerepesi útra, miután már a' város' közepén pompás német áll, 's azt akarjátok, hogy komédiátokat látogassuk, mig minden, ki a' világban magosabb állást igényel, a' német szinházba jár'".

„'S ezen magosabb állást igénylők valóban igen alacsony izlést árulnak el, hogy felsőbb szempontból ne itéljem őket, a' silány idegent az aránylag jó hazai helyett pártolva, Eugéniám, igy nagy világi állástok könnyen elérhető, ha hozzá csak annyi pénz kell, mennyi egy német szinházi szük páholy' megfizetésére elég. Valóban inkább pirulnék illy kitüntetésemen, mintsem fáradnék utána'.

„„Erre kész valék, 's nem boszantanak szavaid, hiszen efféléket ma már hallanunk 's olvasnunk majd mindennap kell; de épen ez mutatja nézeteink 's állásunk' általatok elérhetetlen felsőbbségét, hogy mi a' zsibongó zajra nemes nyugalommal tekintünk le, 's a' világi illedelem 's magosabb életmód szabta törvényektől egy pillanatra sem térünk el'".

„Valóban, Eugéniám, elkeresztelni mindent lehet, ti nemes nyugalomnak, talán méltóságtok' önérzetének hijátok azt, mit minden józan eszű fásultság, üres lelkűség, 's talán elme-korlátoltságnak nevez. Ti nem-magyarok — engedd meg igy szólanom, miután te minket, rosszul rejtett gunynyal „ti magyaroknak" czimeztél — két szinház közől a' rosszabba jártok, mert a' felől dicséretet senki sem kiván, ócsárlani pedig — mivel bele jártok — nem akarjátok, 's igy a' házban, hol semmi nemesebb érdek nem uralkodik, saját fő fő személyeiteket tarhatjátok első érdeknek, 's ha közöletek történetből valaki szép, mint például te, a' közönség a' silány előadás mellett ráér azt bámulni. Mig a' másikban, a' nemzetiben, jobban, 's azért fővárosunk' hazafisága és izlése' dicséretére üresebben, a' számra csekély de buzgó, 's ha nem világdivatú, de valóban nemes közönség' sajátjával szentebb érdekeket pártol, 's ti azt gondoljátok, hogy ott megjelenve ezen érdek homályt vetne rátok, pedig csak akkor fognátok igazán tündökleni, ha ezen érdek' fényében haladnátok elő'.

„„Málikám" — tetteté vidor arczot 's nevetést kényszerítve Eugé-

nia — ha az asszonyok' emancipatiója hazánkba létre jő, az első nő leszesz, kire, mint országgyűlési követre, szavazni fogok, annál is inkább, mert reménylem, csak a' magyar hölgyek emancipáltatnak'".

„Valóban, Eugénia, te igen hibázsz, okaimat idétlen és senkit sem szuró elmésséggel akarván visszatorlani; te rosszabb vagy a' többinél, mert eszed kényszerít átlátni az igazságot, 's mégsem akarod azt követni'".

„Málim, elég volt már, szinte únni kezdem, térjünk vissza a' bálba'. Eugénia e' szavainál, talán hogy bosszankodását rejthesse, elfordult, 's a' Tarczai előtti asztalon álló 's homályosan égő gyertyákat meglátván, oda lépe, 's azokat, hogy az únt beszéd' folytatását elkerülhesse, megkoppantván, mint a' hamvevőt letevé, Tarczait, kire a' sötéten inkább pislogó mint égő gyertyáknál nem ismert, vizsgálni kezdé. Ezt, kit szenvedései nem annyira elaltaták, mint elzsibbasztván eszmélet nélküli álmodozásokba meríték, most — hihetőleg a' hamvvevő' letevése által okozott zaj fölébreszté. Álmainak is csak az volt tárgya, kit most maga előtt látott, 's ezért mint nem tudá fölébredt-e, vagy nem is aludt, ugy azt sem tudá álmodik-e vagy valóságot lát, 's talán épen ezen hiánya a' tiszta eszméletnek tevé őt a' szokottnál bátrabbá.

„Ön itt, Tarczai?". Szóla, talán meglepetése miatt, 's közel tanúkat nem vélvén a' megszégyenitést feleslegesnek tartva, a' szokottnál nyájasabban Eugénia. E' még nem tapasztalt kedvezést javára magyarázván, 's ki tudja milly boldog álmaitól felizgatva, Tarczai a' kevély szép leány' lábaihoz omlék, kezét megragadá, 's egy forró csókot nyomván rá, felsohajta:

„Eugénia! imádott Eugéniám!'

„Milly vakmerőség! ön mer velem igy bánni? Minő elfedkezés méltóságomról!" Szóla a' leglángolóbb haraggal Eugénia.

„Bocsánat. Rebegé a' semmivé lett Tarczai, kit a' kegyetlen bánásmód halálosan rázott fel álmaiból, de Eugénia már elfordult, 's az egy két lépésnyiről mindent látó és halló Amália előtt álla.

„Nem, illy őrültnek még sem gondolám, képzeld, ő szeretni mer engem. Engem — méltó volna, hogy cselédeink által...."

„„Nemde, kivettednéd?"'

„Miért nem?' Válaszolá hidegen Eugénia.

„„Eugénia, te mélyen sülyedtél."' Szóla a' szelíd Máli, szemeiből egy könyűt törölve, de kevély barátnéja hideg, szinte megvető gúnynyal pillanta rá, 's lenézve őt a' legbántóbb kevélységgel felelé:

„Én magosra emelkedtem". 'S eltávozék.

II.

A' leirt éj, melly Tarczainak olly boldogtalanul végződék, ez utólsó fénypont vala Szalánczy' házában. Mit Ficzmándyné asszonyság olly barátilag hirdetett, 's mit Busházyné asszonyság olly szívesen hitt, csakugyan bekövetkezék. Alig mult el két három hónap, és Szalánczy hosszu fényűzés által felbomlott vagyonát nem birá tovább a' felületen tartani; gyanakodó hitelezői unszolák, fizethetetlensége napvilágra jött, bukása bekövetkezék, 's a' csőd vagyona felett már el vala rendelve.

A' világi fényhez szokott, különben is gyenge egészségű öreg, nem birá türni a' csapást, betegségbe esék, 's kevés nap mulva idegláz vete véget életének. A' kettős szerencsétlenség nem töré meg Eugénia' kevély lelkét; ő nem vala ugyan elhagyatott, mint a' világ gondolá, mert egy férfi, kit olvasóink könnyen kitalálhatnak, kész és képes volt őt segíteni, 's neki még némikép előbbi fényes állását is visszaszerezni legalább jövendőben, mert Tarczai nem annyira szükségből volt ügyvéd, mint az ezen pályán meggazdagodott 's méltóságokra emelkedett nagybátyja' kivánságából, ki őt roppant vagyona' egyedüli örökösévé jelelé ki, bár ezt a' világ nem tudá, sőt Tarczai maga sem gyanitá. De Eugénia abban csalatkozék, hogy nem innen, hol valóban ajánlkozott, remélé a' segedelmet, ő Tarczaiban csak a' kenyérkereső ügyvédet látta, 's mint azt megveté. Hiu fény után mereszté ő lelki szemeit még most is, míg testi szemei meghalt atyjáért könnyezének, 's kevélysége olly törhetetlen volt, mint valaha; ő egy női Mariusként állt atyja' koporsója 's boldogsága' romladékai között.

Eugénia apja' halála után is a' házban maradt, egy öreg 's távol nő rokona' társaságában, ki azonban anyja' halála óta 's talán azelőtt is inkább a' gazdasszony mint rokon' szerepét vivé a' háznál. Életök már apja' betegsége óta zajtalan vala és magányos minden, ellentéte annak, melly a' ház' boldog napjaiban pezsgett a' fényes szobákban; látogatók, mióta a' szerencsétlenség' kettős hire elterjedt, ritkán mutaták magokat, 's ezek is csak öreg urak, Szalánczy' ifjukori barátai, kikben már szokássá rögzött látni régi barátjokat. Csak két ifju vala, ki még gyakran átlépé a' ház' küszöbét. Az egyik Tarczai; ez míg Szalánczy olly állapotban vala, hogy ügyeiről intézkedheték, ezen czélból, később az öregnek miben lehet segedelmére lenni jöve; a' másik azon idegen, kit a' bálban Eugénia' társaságában látánk, gróf Branddorf vala, 's látogatásai csupán Eugéni-

át illeték, 's ez vala azon férfi, kibe a' leány apja' halála után is bizék; hiszen ez neki örök szerelmet esküdött, házasságot igért, 's illy müvelt előkelő ifjú nem csalhatott.

Néhány nap telt el Szalánczy' temetése után. Eugénia az ablak' lebocsátott függönyei megett ült, nyugtalanúl látszék várni valakit, legalább ezt mutatá gyakori utczára pillantása.

„Semmi izenet a' gróftól?" kérdé a' belépő szobaleányt.

‚Semmi, felelé ez, de Tarczai ur van ott kinn, 's bebocsátást vár'. Felelé ez.

„Tarczai? 's nem tudád mondani, hogy gyászomba nem fogadhatok el idegent".

‚Ő azt mondá, elkerülhetetlenül kell nagysáddal beszélnie fontos családi ügyekben'.

„Ez meglehet — szóla magában Eugénia — bocsásd be; csak nem lesz olly nemtelen, bosszura használni jelen állapotomat. De hol késhetik Branddorf, aggódni kezdek miatta". Folytatá ismét magában. Tarczai belépett; Eugénia kevély meghajtással fogadá őt, mint könyörgőt vagy alattvalót fogadni szokás, kivel uraságunkat éreztetni akarjuk. Perczekig csend lőn; Tarczai zavartnak, Eugénia várni látszék míg ő szól; de végre, nehogy talán rá nézve kellemetlen tárgyról kezdje meg a' beszédet, maga szólalt meg.

„Minek köszönhetem e' szerencsét önt láthatni".

‚Ohajtanám, hogy szerencse volna nagysádra nézve, de csak kötelességem, mellyet ma talán utószor teljesítek, hozott ide'.

„'S az miből áll?"

‚Ezen szekrényt — szóla Tarczai, a' kezében levő ékes mahóni szekrényt az Eugénia előtti asztalra téve — nagysád' atyja néhány nappal azon szerencsétlenség előtt, melly házokat éré, adá kezembe, mondván, hogy ez nem tulajdona, hanem egy távollakó rokonáé, ki azt tartalmával, igen nagy becsü ékszerekkel javítások végett hagyá nála, 's adjam vissza, ha kérendi. Atyja meghalt én e' szekrény' tulajdonosát nem ismerem, nagysád bizonyosan tudni fogja ki az, 's kezébe szolgáltatandja annak, kit illet'.

Eugénia öröm-sugárzó pillanatot vete a' szekrényre, de csakhamar ismét elnyomá azt, 's tettetett hideg közönösséggel nyitá fel, 's nézé a' belőle ragyogó ékszereket.

„Köszönöm önnek, hogy elhozá, én ismerem, nagy-néném, kinek sajátja, már tudakozódék felőle, 's én ki az ékszerek' hollétéről mit sem tudék, szinte zavarba jöttem".

‚Ezen kötelességet teljesitém, de engedje meg nagysád még egy

ajánlatot tennem, melly ön iránti mély tiszteletem, 's atyja iránti forró hálám' bizonyítványa legyen'.

„Kész vagyok meghallgatni, de remélem, ön a' maga által kijelelt két korlát között maradand".

,Fáj, hogy ezen nagysád kételkedik, talán nem érdemlém meg. Atyjának ügyvéde valék, a' rám bízott ügyek majd mind olly természetűek, hogy ő nagysága' halálával megszakadtak, hivatalomat már szinte bevégzettnek kell tekintenem, 's miután atyjánál nem tehetém, nagysádnak mondok köszönetet a' belém helyezett bizodalomért'.

„Köszönni csak nekünk van okunk — mondá nyájasságra erőltetve magát Eugénia — ön hivatalának mindig buzgón és híven felelt meg".

,'S ezen dicséret, melly nagysád' ajkairól hizelgőbb, mint akárkitől, bátorít felszólalnom.... Ha valaha nagysád azon állásba jőne, hogy az elveszett' visszaszerzésére, vagy bármi másra szüksége volna...'

„Elég — vága hirtelen szavába Eugénia — ne gondoljon ön annyira elhagyatottnak, hogy épen önre szorulnék".

,Ezt nem képzelém, mint azt sem hittem, hogy szerény 's a' legtisztább szívből származott ajánlatom nagysádban illy indulatot gerjesztend; nagysád azon ponton áll, hol önt hiú reményekkel áltatni annyit tesz, mint megcsalni. Én ismerem háza' vélt barátjait, de köztök egyet sem tudok, kiben bizhatnék; ez nem annyira bátoríta mint kényteleníte ajánlatomra'.

„Házunk' barátai közt nemes férfiak valának, kik tudják, mivel tartoznak rám nézve a' világnak 's önmagoknak, ezt meggondolhatta volna ön, 's akkor talán megkimélend ajánlatától. Vagy tartozik még atyám szolgálataiért?"

,Semmivel'. Felelé büszkén a' megsértett Tarczai.

„Igy tehát, gondolom, ismeretségünknek vége lehet".

,A' mint nagysád akarja, de szabad legyen azon kivánatot kifejeznem, hogy ha valaha ezen határozatától eltér, annak oka csak örvendetes legyen'.

A' szobaleány belépe, 's egy levelkét adván át kisasszonyának, sugá:

„„A' gróf' cseléde hozta"'.

Örömpir futá el Eugénia' arczát, de ezt hamar a' félelem' sápadtsága fedé be. Miért nem jött maga? ezen gondolat villám gyanánt rázá meg agyát, talán hűtelen lett ő is, aggódék. Reszketve töré fel a' levelet, de milly öröm lepé el, midőn tartalmával megismerkedék.

„Lássa ön — szóla diadalmasan Eugénia — lássa ön, ki bará-

tainkʼ hűségén kételkedék, milly nemes férfiak vannak köztök. Olvassa aʼ levelet.“

Aʼ levél gróf Branddorftól vala. Menté magát, hogy fontos sürgetős dolgai miatt személyesen nem jöhet, de aʼ levélben kezét kéré Eugéniának, ʼs mivel árva elhagyott állapota támaszt kiván, aʼ menyekzőt aʼ gyászʼ daczára is néhány nap mulva megtartani kivánta, ʼs másnap látogatást igére.

‚Gróf Branddorf?... Legyen nagyséd boldog!‘ Sohajtá Tarczai, szíve majd megszakadt fájdalmában, ʼs távozék annyi jelével aʼ szenvedésnek, hogy Eugénia is szinte szánakozva pillantott utána.

III.

Az előbbi esetʼ napjára következő dél vala. Eugénia, ruháján gyászszal, de szivében dobogó örömmel, várá tegnapi igérete szerint Branddorfot, ʼs előre kéjelge azon örömben, azon diadalban, mellyet aʼ világgal jövendő férjeʼ karjain éreztetni fog, karjain azon férjnek, ki őt szerencsétlenségeʼ árjából ragadva ki, nem vagyona, csupán ön érdemei ʼs tulajdonságai miatt veve nőül, míg számtalan gazdagok nem birták meghódítani szivét. Szinte áldani kezdé szerencsétlenségét, melly csak arra szolgált, hogy őt aʼ mindennapi világ előtt lealázván, még inkább feldicsőitse, mint valaha volt. ʼS talán eʼ vonásból leginkább látható javíthatlan kevélysége, mert aʼ helyett, hogy aʼ jövő szebb reményét hálával fogadta volna, csak azon gondolkodék, miként használhassa azt gőgeʼ táplálékául.

Illy gondolatok közt szinte nem tetszék hosszúnak aʼ várakozás, míg — nagy világi divatát talán késése által is bebizonyítni akarva — Branddorf belépe. Eugénia elébe röpült, ʼs lángoló arczát keblére rejté.

„Kegyed olvasá levelemet?“ kérdé aʼ gróf.

‚Olvasám‘.

„És válasza? szabad-e reménylenem?“

‚Gróf úr, ön boldoggá tett engem, mivel hálájam önʼ nemes lelküségét?‘

„Hála? kegyed legforróbb ohajtásomat teljesíti, csak én fogok hálával tartozni.“

‚Én örökre az öné vagyok‘.

„Eugénia, szíveʼ sugalma ez?“

‚Legbensőbb érzelmeimʼ szava, bár boldogságomʼ napjaiban volt volna alkalmam kivallani‘.

„Ne szóljunk arról; én most is eléglem üdvemet; kegyed' köréből a' boldogság soha sem távozhatik."

‚Ne hízelegjen; nekünk komolyan kell szólni, mert a' lépés, mellyet elhatározánk, komoly'.

„Nekem, mint jegyesének, körülményeit ismernem kell, hogy szólhássak, segíthessek hol szükséges".

‚Szóljon, kérdezzen, mindent nyilvánítok, van erőm ön előtt semmit sem hallgatni el. — De tegnap óta nem vagyok olly szegény, millyennek atyám' szerencsétlensége óta képzelém magamat'.

„Hogy hogy?" kérdé örvendező csodálkozással a' gróf.

‚Atyám' ügyvéde nálam volt, 's e' szekrényt hozá, mellyet atyám mint idegen tulajdont biza rá; szegény, hihetőleg előre látván esetét, legalább ezt akará számomra megmenteni'.

„'S mi van benne?"

Anyám' nagy értékű ékszerei; ha tetszik vizsgálja meg gróf úr'.

Eugénia felnyitá a' szekrényt; a' gróf alig mérsékelhető sovárgó pillanatokat vetett belé, 's néhány darabot kezébe vett. Eugénia többet rakott elébe az asztalra.

„Értékök nagynak látszik?" Szóla a' gróf egy két darabot nézegetve.

‚Az ékszerész, kihez anyám' halála után ujra foglalni adám, tízezer aranyra becsülé'. Válaszolá Eugénia.

„Erre nem is számoltam, annál jobb". Mondá magában Branddorf, mig Eugénia figyelmét közte 's ékszerei között osztá meg.

‚Ez csekélység ugyan, szinte nem illett említenem — mentegetőzék Eugénia — de érezni fogja ön, hogy mindenünk' hajótöréséből megmentett jószág tízszeres becsű'.

‚'S mivel ön előtt kedves, nekem megbecsülhetlen drága lesz. — Viszonzá Branddorf. — De im a' szekrény' fenekén egy levél forma látszik".

‚Valóban'. Erősité Eugénia a' papirost kivéve.

„Talán atyjától".

‚Hozzám czimezett, de nem atyám' irása; nem ismerem'. Mondá Eugénia.

„Bontsa fel kegyed". Biztatá Branddorf, kandiságát nem titkolhatva.

‚Azt kénytelen vagyok megtenni'. Eugénia felbontá a' levelet, 's hirtelen a' névre tekinte.

‚Szemtelenség! — kiálta fel — ezen ember még most is üldöz!'

„Mi lelte kegyedet?" Kérdé csodálkozva Branddorf.

‚Itt, nézze gróf úr, 's álljon bosszut értem, ez több mint elnézhető'. 'S a' levelet az asztalra Branddorf elébe veté.

„Ki irta ezt és mit?"

‚Oh, olvassa ön, hogy ismerjem egész szemtelenségét, én olvasni nem birnám'.

„Tarczai Lajos! — mondá a' levélbe pillantva Branddorf — ki ez?"

‚Ügyvédünk, ki a' szekrényt átadá'.

„'S ez miért ne irhatna?"

‚Oh gróf úr, ön nem tudja; ezen ember engem szeretni mert'.

„Mert látta önt! Ezt ismét igen természetesnek tartom".

‚'S ön haragra sem lobban?' Kérdé szinte boszankodva Eugénia.

„Miért? kegyed, tudom, okot nem ada merész szenvedelmét táplálni".

‚Képesnek tartana engem, gróf úr, magam illy elfelejtésére?'

„Soha — felelé a' gróf — de olvassuk a' szerelmes bohó' levelét."

‚Tegye azt'. Biztatá szinte reszkető hangon Eugénia, magát karszékébe vetve.

Branddorf olvasni kezde:

„‚Imádott kisasszony! — Tudom, milly sikeretlenek lesznek soraim, tudom milly balra fogja nagysád azokat magyarázni, 's félek, hogy haragját gerjesztem fel általok, mit bármelly áldozattal kész volnék mellőzni, de hallgatnom még sem enged szenvedélyem' nagysága, melly — nem szerelmesek' szólásmódja nálam — érzem, életembe kerül, ha magát az imádkozott, de nem remélt boldogságba nem ölheti. 'S én még sem merem kimondani a' szót, melly ezen szenvedélynek neve, nem, mert annak csupán hangja is tudom megsértené kegyedet, de — nehogy többet irva, akaratom ellen is ollyast mondjak, mi kegyedet bántaná — röviden csak az szavam nagysádhoz, ha valaha — a' mit isten ne adjon, de a' mitől én méltán félek — nagysád magát a' világtól elhagyatva látná, emlékezzék, hogy van egy férfi — ha még akkor élend — ki kegyednek mindig szolgálni kész, viseltessék bár kegyed iránta az eddigi lelkét gyilkoló hidegséggel, vagy változtassa érzéseit boldogító nyájasságra, és hogy ezen férfi nagysádnak holtig leghívebb barátja. — Tarczai Lajos,'"

„Hahaha! — nevete Branddorf — Szeretném tudni, hány regényt olvasott ezen ember."

‚Nemde őrült?'

„A' legnagyobb mértékben".

‚És szemtelen'.

„A' legnagyobb mértékben." Felelé Branddorf folyvást nevetve.

‚'S most remélem nem fogja ön hinni, hogy okot adék neki illy merészségre?' Szóla magát igazolólag Eugénia.'

„Soha sem is hittem, de ha valaha hittem volna is, e' levél' szövege, irásmódja mutatná, hogy ön szigorú volt iránta, mint magához illik, 's mint ő érdemlé."

A' levelet félre veték, 's nem sokára boldogtalan irójával együtt el lőn feledve. Branddorf és Eugénia házasságukról beszéltek; elhatározák menyekzőjöket már harmadnap mulva tartani, mert a' grófnak joszágaira kelle hazájába menni, mint állitá, 's jegyesét kellemetlen állásában pillanatig sem akará támasz nélkül hagyni. Eugénia is örült, hogy olly hamar elhagyhatván Pestet, kikerülheti hajdani ismerőseinek szánakozó vagy gúnyos pillanatait. Branddorf már menni készült, midőn Eugéniának, ki történetesen a' szekrényre tekinte, egy gondolata ébredt.

‚Édes Hermannom — szólitá meg Branddorfot — vitesd e' szekrényt magadhoz, nálam, tudhatod, nem volna olly bátorságban itt mint nálad'.

„Szivesen, angyalom". Felelé Branddorf, 's teljesité mátkája' kivánságát.

IV.

Branddorf' távozta után édes álmodozásokba merülve tölté idejét Eugénia; legközelebb mult boldogtalan multjának képei, szinte kitöröltetvék már emlékezetéből, 's helyettök a' szép jövő' reménye virágos zölden derült elébe. Távol hazájától, hol őt még boldogságában is sok emlitendő vala, hogy ő bár rövid ideig szegény 's igy boldogtalan volt, a' szerencse karjaiban remélt élni, szeretett, magos állásu 's gazdag férjének oldalán. 'S illy szép számitásai közt jövendő állapotának olly gyorsan folyt az idő, hogy alig vevé észre a' már közelgő alkonyt, midőn szobaleánya a' szolgabirót jelenté. Eugénia valami hivatalos kötelességben gondolá ugyan őt érkezettnek, de még is kellemetlenül lepcték meg.

„Mit akarhat?"

‚Nem tudom — felelé a' leány — de ha jól láttam, szolgája azon szekrényt hozta utána, mellyet Tarczai úr hagyott itt, 's mellyet a' gróf elvitt'.

„Az istenért, mit jelent ez?" Szóla Eugénia rosszat gyanítva.

‚Nem tudom'.

„Bocsásd be hamar".

Kevés percz mulva a' szolgabiró csakugyan belépett és szolgá-

ja vele, ki azonban parancsára az említett szekrényt az asztalra tevén, ismét eltávozék.

„Ismeri nagysád ezen szekrényt?“ Kérdé tisztelettel a' szolgabiró a' szokott üdvezlés után.

‚Mi okból 's mi jognál fogva tudakozza ön ezt? Szóla Eugénia, inkább hogy csodálkozásából magához jöni ideje legyen, mintsem hogy maga is szükségesnek vagy helyesnek tartotta volna a' kérdést.'

„Hagyja nagysád kimélésből elhallgatnom okát, jogom pedig kérdésemből következik. Én, ugy hiszem, ezen szekrény nagysádtól ellopatott.“

‚Nem — felelé elhatározottan Eugénia — tőlem nem lopatott, én magam adám azt, 's csak ma biztos kezekbe; 's ha eloroztatott, onnan vitetett el'.

„'S igy a' szekrény tehát nagysád' tulajdona?“

‚Eltagadhatnám ugyan, de bármi hibás legyek, 's épen legnagyobb bűnöm, mellyet már füleim' hallatára ócsárlának bennem az értetlenek, 's mellyet mások dőre kevélységnek mondanak, mig én minden mivelt emberben szükséges méltóság' érzetének tartok, épen ezen kevélységem, ha ugy tetszik, nem engedi, hogy saját hasznommal is hazudjak: igen, a' szekrényben levő ékszerek az enyéim, anyám' hagyománya, 's mit fog ön velök tenni?' Szóla Eugénia alig észrevehető habozás után, 's legboldogabb napjainak kevélységével.

„Nagysád' anyja egyiránt kötelezé le magát atyjával, 's igy hivatalos kénytelenség az ékszereket, kivált mint igen nagy becsüeket, a' tömegbe adnom“.

‚Ezt tudtam, 's bár talán mód volna kezemben megakadályoztatni, nem teszem, csak saját igazolásomul hagyja ön elmondanom, miként juték 's csak még tegnap ezen szekrény' birtokába“. Eugénia röviden elmondá, miként ő Tarczaitól vette át a' szekrényt, kire azt még a' csőd előtt atyja mint rokona sajátát bízta.' A' szolgabiró beszéde végén menni készült.

‚Nem elveszett vagyonom — szóla az indulót tartóztatva Eugénia — mert annak becse rám nézve elmult, de más körülmény miatt ohajtanám tudni, hogy kerültek ezen ékszerek ön' kezébe?'

„Engedje el a' feleletet nagysád“. Viszonzá rövid habozás után a' biró.

‚Ezt tudni csak van jogom?' Mondá Eugénia, a' biró' vonakodását meg nem foghatva.

„Mi törvény' emberei, igen gyakran vagyunk különben is kény-

telenek kellemetleneket tenni és mondani, ne kivánja azért nagysád, azt tennem, midőn kénytelen nem vagyok".

‚'S mi volna ennek elmondásában rám kellemetlen, én akarom tudni; hol kapta ön az ékszereket?' Szóla szinte zaklatólag Eugénia.

„Branddorfnál". Vala az egyszerű válasz.

‚Gróf Branddorfnál. — Szóla csodálkozva Eugénia. — Hogy hiheté tehát, hogy az ékszerek ellopattak?'

„Most már nem hiszem többé". Válaszolá rejtélyesen a' szolgabiró.

‚De igy előbb hitte ön, hogy lehet az?'

„Nagysád — válaszolá a' biró olly hangon, mint ki magát hirtelen valamire határozá — feleljen őszintén egy kérdésemre, 's én mindent felfedezek".

‚Kérdezzen'.

„Igaz-e mit Branddorf nekem kivallott?"

‚'S mit vallott volna önnek gróf Branddorf?'

„Hogy nagysád jegyese".

‚Hogy én jegyese vagyok?'

„Igen."

‚Miért tagadnám, igaz én gróf Branddorf jegyese vagyok, 's három nap mulva neje leszek'.

„Szerencsétlen!" Kiálta a' szolgabiró,

‚Ki a' szerencsétlen?' Kérdé nyugtalankodva Eugénia.

„Nagysád, mert szörnyen megcsalaték". Válaszolá a' legbensőbb szánakozás' hangján a' tisztviselő.

‚Szóljon, az istenért, ki által, mikép?'

„Branddorf által."

‚Az lehetetlen'.

„De bizonyos, a' legszomorúbb való; Branddorf nem gróf, ő aljas kalandor, ki hamis játék 's más csalásból él, miként már többször börtönben, sőt pellengéren is volt, ide is a' b...i börtönből szökött, 's onnan érkezett tudósitás' következtében fogatott el ma délután a' városi hatóság által".

‚Ez lehetetlen — kiáltá szinte őrülten Eugénia — ez vagy alacson rágalom, vagy szörnyű tévedés'.

„Hogy beszédemet rágalomnak mondja — felelé nyugodtan a' biró, szerencsétlenségének megbocsátom, de, fájdalom, a' dolog bizonyos 's olly világos, hogy maga a' bűnös sem meré tagadni; ő már mindent kivallott, 's talán néhány nap mulva már visszaküldetik B...be, büntetését kiállani".

A' szolgabiró beszédére folyvást halványulni látá Eugéniát, az

asztalhoz támaszkodék, melly mellett álla, végre reszketni kezde 's ájultan rogyott össze, sorsának ezen utolsó csapása, melly a' minden szenvedést kipótoló szép jövendő' reményét tönkre tevé, annyira megrázá kevélysége által elcsigázott erejét.

V.

Ismét egy hónap mult el, 's a' lóversenyek még a' városban tarták még a' falura vágyakodó nagyobb világu népet is. Baráti estély vala Tary Endrénél, a' kedves Horay Amália' fiatal és boldog férjénél. A' házi asszonyon kivül még két ismerősre találunk, az egyik Ficzmándyné asszonyság, a' másik Búsházyné. Régi barátságuk még sem látszék hültnek, mert most is élénk beszélgetésben valának egymással.

„De édes drága barátném — kérdé Búsházyné mindentudó társát — mondja meg, az a' nyereség-vágyó játékos vagy kalandor, miért akarta elvenni Eugéniát, hiszen a' szegény pára már akkor koldus volt?"

‚Miért? talán a' gazdag ékszerre számolt, 's ha arra nem is, meg kell vallani, hogy Eugénia, bár teli van hibával, igen szép leány, 's illyen kitanult gazember' kezében a' szépség igen jövedelmező jószág'. Okoskodék Ficzmándyné.

„Ah, ah, édes drága barátném, millyen rosz a' világ". Jegyzé meg a' másik.

‚De ugy kell a' kevély teremtésnek; csak az isten' büntetése'.

„Én is azt mondom, csak az isten' büntetése". Erősité Busházyné.

‚De, édes drága barátném, még egyéb is történt'.

„Mi az istenért, szóljon.

‚Ez titok'.

„Épen mivel titok, szóljon, hiszen tudja, titkot a' kő sem őriz meg jobban, mint én".

‚Hát lássa, édes drága barátném, az ékszer-ládában egy levél is találtatott'.

„Levél?"

‚Igen, igen, még pedig szerelmes levél'.

„Szerelmes levél?"

‚Az, mondom, szerelmes levél; de ez még titok, szinte hivatalosan jutottam tudásához, Eugéniának irta Tarczai Lajos'.

„Tarczai Lajos? szép hóditások, e' szerint ügyvéde is szerelmes volt a' kevély nagyságos kisasszonyba?"

‚Csak lassan, édes drága barátném, Tarczai hódolásának sok gróf kisasszony örülhetne'. Monda Ficzmándyné.

„Hogy hogy?" Kérdé csodálkozva barátnéja.

‚Hát nem tudja kegyed?'

„Nem tudom."

‚Hiszen igy semmit sem tud, édes drága barátném'.

„Épen azért, kérem, szóljon, fedezzen fel mindent". Zaklatá a' kandiságtól félholtan társát Búsházyné.

‚Hallja hát, hiszen ezt tudni kell. Ismeri az öreg Tarczai Zsigmondot?'

„Azt a' dúsgazdagot, ismerem".

‚Igen, ő Tarczai Lajos' nagybátyja; nem régen veszedelmes beteg levén, magához hivatá Lajost, 's őt roppant vagyona' egyedüli örökösének nevezé, az öreg felgyógyult ugyan, de gyengesége miatt jószágait már egészen átadta öcscsének'.

„Az istenért!" Sohajtá Búsházyné, 's nehéz volna meghatározni, csodálkozás vagy irígységből-e.

‚Ugy van, 's Tarczai Lajos 50,000 forint évi jövedelemnek már most is szinte határtalan ura'.

„És mégis szerelmes Eugéniába?"

‚Ezt nem tudom bizonyosan, de gyanítom, mert tegnap kérdezett holléte felől'.

„'S kegyed megmondta neki?"

‚Nem'.

„Nem? ezen igen csodálkozom".

‚Nem mondhatám meg, mert magam sem tudom'.

„Nem tudja? Ezen még inkább csodálkozom". Mondá Busházyné, talán maga sem tudván szavai mennyi gúnyt rejtenek barátnéja ellen.

‚Valóban nem tudom, pedig eleget jártam utána; de gyanitom, házi asszonyunk, mint Eugénia' régi barátnéja, tudja, majd megkérdezzük.'

„Épen ott látom Tarynét." Vága szavába Búsházyné.

‚És pedig Tarczaival mély beszédben; most ne közelítsünk hozzá, el van foglalva, nem adhatna elegendő tudósitást'.

„Pedig szeretném hallani mit beszélnek". Sohajta Búsházyné.

‚Az meglehet; menjünk közel hozzájok'. Mondá a' találékony Ficzmándyné.

Taryné és Tarczai csakugyan együtt beszélgettek, 's nem tudni a' két öreg nő hallá-e őket, de nekünk szavaikat hallani szükséges.

„„Eugénia' hollétét akarja tudni — szóla a' fiatal nő, 's Lajos a' legfeszültebb figyelemmel leste szavait — én ugyan megígérém neki, hogy azt fel nem fedezendem, és szavamat eddig meg is tartám, de tudom ön csak nemes czélból tudakozódik, azért megtud mindent, csak egy kérdésemre feleljen"'.

„Kész vagyok".

„„Szereti-e még a' szerencsétlen Egéniát?"' Kérdé Taryné erősen vizsgálva Tarczait.

„'S honnan tudja ön, hogy a' szerencsést szerettem?" Kérdé viszont ez.

„„Ne tagadja, nekem Eugénia maga megvallá"'.

„Megvallá, 's hihetőleg gúny 's megvetés' özönével fűszerezve"'

„„Oh nem, az utolsó csapás, úgy látszik, megtöré kevélységét, midőn önről szólt, bár ki nem fejezé, ugy hiszem, a' megbánás' néma jeleit vevém észre rajta. De szóljon, szereti-e még ön?"'

„A' kiszámolt kegyetlen megvetés után, mellyet irántam mutatni sohasem mulasztott el, lehetetlen volna a' régi Eugéniát szeretnem, vagy, ha szenvedélyem kénytetne is őt szeretnem, lehetetlen volna vele élet-halálra egyesülnöm; de ha, mit ön reményleni hagy, Eugéniát a' sors hibáiból kigyógyítá, mit annál inkább hiszek, mert tudom, hogy nem szivéből, hanem anyja' fonák neveléséből származvák, 's hogy irántam hajlandóságot érez, kész vagyok kezét megkérni".

„„Nemes férfi, tegyen ön próbát, 's ugy hiszem, nem fog csalatkozni. Alig esett tudtomrá Eugénia' szerencsétlensége, 's kedves Palim' egyezésével, hozzá menék, neki házamat, szivünket ajánlva menedékül. Eugénia melegen köszöné meg, 's ekkor szólt önről is, de el nem fogadhatá ajánlatomat, mert hazájában, hol már eddig is annyi gúnyt szenvede, maradni nem akart. Ő anyja' barátnéjához költözött Németországba. És, ha lehet, siessen őt megmenteni, mert a' szerencsétlen, mint másoktól tudám meg, mivel ő maga nem panaszkodik, 's ez is nemes szivét mutatja, nem jó helyezetben van ott; a' szegény, hogy kevéssel sokat mondjak, szinte nem több, mint három elkényeztetett leány' nevelője, 's az is csak kegyelemből tűrve."'

„Hol találom őt?" Kérdé Tarczai.

„„R.....ben V..... grófnál, B.... országban"'. Felelé Taryné.

„Holnap uton leszek, 's ha az ég is ugy akarja, Eugéniával térek vissza." E' szavainál Ficzmándynét látá meg, ki keményen mellette állott, de rá sem ügyelve, tovább ment a' házi asszonynyal. —

VI.

Tarczai nem utazhatott olly gyorsan el mint szándéka volt, mert nagybátyja magát gyökeresebben gyógyíttatni Pestre érkezvén, miatta majd két hetet kellett mulatnia. Ez alatt ismerőseinek nagy része elhagyá Pestet, köztök Ficzmándyné ténsasszony is, ki hogy aszkóros leányát gyógyíttassa, fürdőbe, 's pedig hogy „n o b e l" legyen az i.....i német fürdőbe utazott.

Alig szabadulhatott Tarczai, 's minden sebességet kevesellő vágygyal utazott czélja felé. Szerencsésen R.....be érkezett. A' ház üres vala, gróf, grófné, 's az egész család az i....i fürdőbe utaztak. Tarczai oda repült. Az első, kivel találkozék, Ficzmándyné vala, a' fogadóban szoba-szomszédja.

„Édes Tarczai ur — szóla a' bőbeszédű nő mindjárt első találkozásukkor — tudja-e ki van itt?"

‚Kicsoda?' kérdé Tarczai, bár jól tudá, kit gondolt Ficzmándyné.

„Szalánczy Eugénia".

‚Valóban?'

„Igen, 's mondhatom még mindig a' régi, kevély mint a' páva, pedig ugyan van is mire, a' szerencsétlen csak ollyan gouvernante féle szerepet játszik V..... gróf' házában, örülhetne, ha némi régi emlékezetből társalkodom vele, 's még is alig tartja méltónak csak rám nézni is".

Azt igen jól teszi, gondolá magában Tarczai, 's már késő levén búcsút vőn a' kellemetlen szomszédságtól.

Más nap reggel sétálni indult Lajos, később, mihelyt az illedelem engedé, V..... grófot, kihez magának ajánló leveleket szerzett, felkeresendő. Az előbbi esőzésektől feldagadt hegyi folyam' regényes partjaihoz ért, 's egy boker megől Ficzmándyné' rikácsoló hangja hatott füleibe, 's előbb lépvén, őt Eugéniával egy padon ülve pillantá meg. Őt nem láták, egy titkos ösztön készteté meghallgatni beszédöket.

„Mondom kegyednek, édes Eugéniám, mióta az az ember 50,000 forint jövedelemhez jutott, ki sem állhatni kevélysége miatt. Tegnap a' fogadóban találkoztam vele, szóba sem állott velem, pedig az előtt kezem szinte fájt, annyit csókolá a' hol csak látott".

„„Szemtelen hazug!"" Mondá magában Tarczai.

„Aztán említém neki kegyed' itt létét, gondolja csak, büszkén 's megvetőleg vállat vonított, mintha valami szobaleányról beszéltem volna. Oh, ez az ember sok bajt, sok kellemetlenséget fog itt kegyednek szerezni, mondom, megkeseríti életét. Már Pesten is, ha

tudná, mennyit beszélt kegyed ellen, itt bizonyosan minden fürdő vendég előtt gúnyolni fogja kegyedet".

‚Azt nem hiszem, őt sokkal nemesebbnek ismerem'. Viszonzá Eugénia.

„Oh, kegyed igen jó, kegyed bízik minden emberben, de ne tegye azt. Ezen Tarczai, nem akarok ugyan felőle roszat mondani, de rosz gúnyolódó száju ember; gondolja csak, engem egykor, mint igen hitelesen hallám, pletykás asszonynak nevezett. Na már, képzelje csak, ha ezt meré rólam mondani, fogja kegyedet kímélni? én bizonyosan tudom, hogy csak kegyeden boszút állani jött ide".

‚Megérdemleném — válaszolá a' szerencsétlen leány — hogy illy nemtelen legyen, de mondja bár ki, nem hiszem felőle'.

Tarczai elő akara lépni, hogy magát igazolja, 's Ficzmándyné' rágalmainak véget vessen, de ezen pillanatban három fiatal leányt láta a' másik oldalról érkezni egy éltes nővel. V..... grófné volt 's három leánya. Tarczai a' következendőket bevárni helyén maradt. Az első leány, látszólag a' legöregebb, mérgesen fordult Eugéniához.

„Kisasszony, micsoda rend ez, olly korán, 's tudtunk nélkül elmenni hazulról? így viseli ön gondunkat?"

‚Kérem...'

„Egy szót se, ez példátlan hanyagság; végre azt sem tudjuk ön eszi-e a' mi kenyerünket, vagy mi az önét".

‚Kérem, kiméljenek idegen előtt'. Rimánkodék a' porig lealázott Eugénia.

„Mit kímélni? érdemel-e az kiméletet, ki a' kötelesség és hála' törvényeit elfelejti, hányszor említsük még, hogy tőlünk csak kegyelem...."

‚Nagyságos asszony — esdeklék a' grófnéhoz fordulva Eugénia — ne hagyjon így meggyaláztatni".

„‚Leányomnak igaza van — felelé ez hidegen — önt kegyelemből tartjuk, 's olly hálátlan, hogy csak gyermekeim' kedvében sem akar járni'".

‚Kegyelmes istenem!' Kiálta a' szerencsétlen leány.

Tarczai nem türheté tovább, 's őt megmenteni előlépett. Eugénia rápillanta, 's meggyaláztatása egy férfi előtt, kit ő olly mélyen megbántott, 's kit Ficzmándyné iránta még csak az imént boszút lihegőnek festett, elölte lelkének jobb istenét, egy sikoltással a' rohanó habok közé szökött. A' nők ijedten kiáltának fel, és Tarczai, menteni a' megtértnek látszó imádott' életét, utána ugrék, de a' korlátlan hullámok elragadák mind a' kettőt.....

A' grófné 's Ficzmándyné elréműlének, mélyen érezé mind a' kettő, miként talán kettős halálnak okai, az egyik rágalmazó 's hazug nyelve, a' másik gyermekei iránti majom-szeretete 's dölyfe által, 's a' rémítő eset' pillanatában nem marada annyi eszméletök, hogy csak ál okokkal, 's csak önmagok előtt is a' szerencsétlenségben ártatlanokká tudták volna magokat festeni, 's ha nem ájultan is, de kábultan rogytak össze. Ficzmándynéra nem vala ki ügyeljen, 's ő rövid idő mulva, leánya' halála is hozzá járulván iszonyodásához, egész életén át kínos nyavalyában érzé ezen pillanat' következéseit; de a' gróf' leányai segítséget kiáltva anyjok' segedelmére siettek, közte 's a' vizben veszélyezettek között osztva meg figyelmöket. Az ifjú, bár elragadtatva, még küzde a' hullámok ellen, 's végre sikerült elérnie a' ruhái által a' viz' szinén tartott Eugéniát, de most egy kiálló szikla elfedé őket a' grófnők 's a' segítni sietők' szemei elől.

* * *

Az i....i fürdő' egyik távol regényes völgyében egy sír fedi Tarczai Lajos' és Szalánczy Eugénia' hamvait.

GAÁL.

Költemények.

Az ifjú költő.

Mi sürget mondanom
Nem hallott dolgokat,
A' lélek' mélyiben
Titkon fogantakat?

Nyugott és tiszta volt
Ifjú eszméletem,
Mint a' puszták' tava
Regényes keleten;

Bájlólag tűkröze
Rám csillagezreket;
Mikor látok megint
Olly tündér szép eget?....

Egy isten néze rám
A' csillagok közűl,
'S üdvömnek képe állt
A' jó isten körűl.

De angyal jött felém,
Illette a' vizet,
És benne dúlatag
Szélvész keletkezett.

És csillagezreim
'S a' gyermekálom-ég
A' feldühült habok'
Árjában eltünék.

Most lelkem szenvedély'
Hullámi verdesik,
Szemeim az eget
Hiába keresik.

'S szép csillagod, remény,
'S tiéd, oh szerelem!
A' vad vihar között
Alig hogy sejthetem.

'S milly óriási gond
Sorsod felett, hazám!
Hazámat gyermekül
Dicsőnek álmodám.

Imádlak, féltelek,
Oh drága szent haza,
Mi adna még gyönyört,
Ha sorsod mostoha?

És kérdem, a' ki illy
Gondokkal ostoroz,
Csendrabló angyalom
Jó volt-e vagy gonosz?

Derül-e még öröm,
Enyhül-e fájdalom,
Ha éltemet talán
Hosszúra folytatom.

Vagy kétség, gyötrelem
Kisérnek síromig,
És semmi vágy után
Áldás nem érkezik.

Oh, adjatok nekem
Jobb álmot, istenek,
Vagy sírom' zártaig
Meg nem pihenhetek.

VÖRÖSMARTY.

Ki a' bolond?

Bolond, ki szebb hölgyet kiván,
Mint a' minőt elvett vala;
Bolond, ki rútabbat vesz el,
Mint a' menny' legszebb angyala.

A' szép asszony jó is lehet,
'S ezen felül okos talán;
Ha rút az asszony, szinte jó
'S okos lehet, de szép nem ám.

Hiába biztat a' világ,
Mondám: a' szépség elmuló;
A' meddig, addig megmarad —
'S addig talán nem volna jó?

Gyertyád' hiába oltod el,
Ha nem vevél ínyedre nőt,
Véletlenül szobádba rezg
A' holdvilág, 's meglátod őt.

Aztán, akárminő legyen,
Mind szép a' férfi, szent igaz;
Széphez tehát a' rút alak
Hogy illenék, mi lenne az?

Bolond ugyan, ki mást kíván,
Mint a' minőt elvett vala,
De szinte az, ki mást vesz el,
Mint a' menny' legszebb angyala.

VACHOTT SÁNDOR.

A' kedves' sírja.

Nincs már, kit én olly lángolón szerettem!
Gyászfűz borong a' lányka' hült porára,
Ki egykor engem hív ölébe zára,
Ki, mint egy őr-szeráf, lengett felettem.

A' völgymagány, hol őtet földbe tettem,
Nincsen kivűlem senkinek tudtára;
Pompás a' sír, mohfödte ormajára
Sok szép virágot és cziprust ültettem.

Kimégyek ollykor estve nyughelyére,
'S vesztésem' mély, keserves érzetében
Virágot tépek, 's széthintem körében.

A' nap lenyugszik, éj borúl a' térre:
Én főmet búsan a' halomra hajtom,
'S zarándok-éltem' végnapját ohajtom.

KIRÁLY KÁROLY.

TÁRCZA.

Parragi levelek.

I.

Dec. 1. 1842.

Bocsáss meg, hogy azon parragi ember, ki alig múlt két hete, Pesten nálad személyesen tisztelkedvén nem várt szivességgel fogadtatott, most elég hálátlanúl pár sorral alkatmatlankodik, sőt ezt tenni többször is igérkezik. Szerencse, hogy ismervén tömérdek foglalatosságaid', válaszokat nem igényel, 's igy csak az alkalmatlankodás által vétkezik; de e' tekintetben már alig lesz meggyógyitható: mert az önzés — mellyel különben nem szivesen engedné magát vádoltatni — erőt vett rajta: hogy a' gondolat' közölhetésélvezetének, mellynek ő a' parragon értő keblek' szükében nagy hiányát erezi, ez egy áldozatot megtegye. Azon idővesztésnek, mellyet sorainak elolvasása neked okozand, legfelebb az lesz némi pótlása: hogy gyakorlati példából fogod megtudni: a' parragi emberek' azon osztályából, melly nevének nyomtatva olvashatásában dicsőségét nem leli, melly azonban a' literaturai mozgalom' minden betűcskéjét folytonos és kitartó figyelemmel kiséri — ha csak a' napi renden levő kérdések egyike felől is miként gondolkozik. 'S hogy ebből végre is azon már tudott eredményekre juss: először, hogy a' parragi olvasók' ezen osztálya igen csekély; öregebbjeink szorosan a' literaturával, mi őket közelebbről nem érdekli, igen keveset gondolnak 's mit az irodalmi vitákból olvasnak, bővebben megvizsgálni sem idejök sem kedvök; 's igy nem tudnak menekedni az első benyomástól, melly aztán azon párt' javára munkál, mellynek szószólóját a' véletlenség eléjök vezette; ifjaink pedig, ha annyira vihették, hogy iroink közől egy párnak műveit, vagy épen személyét megismerheték, kilépnek az olvasók' seregéből, rímeket irnak vagy elbeszélést, „Az ölebecske" czim alatt. 'S hogy e' szerint másodszor a' parragi olvasók' ezen osztálya bir némi képességgel itélni a fenforgó ügyekben, az öregek' minden körülménynek ismeretébeni járatlansaguk, 's irócskáink' személyes érdekök ellenében. Valljon a' levelező parragi, mint hinni látszik, az olvasók' ezen osztályához tartozike már ezen „I-ső levélből" némileg kitűnend.

Olvastam az Athenaeum' 61 számát, mellyben a' „Felvilágositó szózat" befejeztetik. Mint vélekedem e' pörről, még Pesten szóval érintettem. Az ironiának, melly itt a' ber-

zenkedő vitézek ellen használtatott, igen jól választott hangja, 's ez által a' képnek — Rummelpuff a' franczia táborban — festészetileg művészies árnyékolása igen kedvesen lépett meg. Megjelenvén a' Fölvilágositás, e' tárgyra nincs mit mondanom; de van a' Regélő' két újabb czikkére — 91. szám — mellyek abban nem érintettek.

Lehet, hogy bennünk parragi olvasókban csak a' hiúság nagy, de minden esetre igen sértettnek hiszszük magunkat, 's boszonkodunk, ha olly tárgyak fölött, mellyek előttünk fekszenek, 's mellyeket világosan látunk, el akarnak ámitani. Az, ki kétségbe esett ügyében fűhöz, fához kapkod, 's másról beszél, mint mivel vádoltatott, sajnálatos nemét űzi a' vivásnak; félre beszélése által mint hamis 's igy tiltott fegyverrel az olvasó is mint biró sértetik 's az ellenfél rágalmaztatik. Kérdem: nem ez-e az eset a' Regélő' első ‚hirlapi csemegéjében'? nem az volt-e vád: hogy a' kútfők nem idézése ellen kikelt Regélő kútfőt idézni felejtett? 's valljon a' női lap a' helyett, hogy ezen vád alól tisztitaná ki magát, nem azon rágalmat feni-e ellenére: mintha a' kérdéses czikket újból szopottnak kivánná? A' nők mellyik nemének vannak aztán az illy czikkelyek irva, 's nem az fog-e csak illy körülmények után a' Regélő' szavára hallgatni, kinek magát bohóvá tétetni kedve van?

A' második csemegét kell-e másképen megczáfolni mint a' Regélő' saját saját szavai' idézésével illy módon: „Egyébiránt bámúltunkban nem tudtuk elhatározni, mi vet nagyobb fényt Vachot urra, az-e, hogy irodalmunk' történetére világosságot vető dolgokat ha csak ugyan tudott, barátságból gonoszúl elhallgatott? vagy az, midőn most azokat hasonlott barátság után gyermekes bosszúból kimondani akarja? de hogy fényt vet rá mind a' kettő, napnál világosabb." Ezt tenni annyival biztosabban lehetett, mert barátságból szerkesztői apróbb következetlenségeket meg nem róni és barátságból irodalmunk' történetére fényt vető dolgokat elhallgatni, egymástól némileg különböznek,

Ma kaptam a' Regélő' 93-ik számát is, benne egy azért nevezetes czikk vonta magára figyelmemet, mert a' jó fejűnek tartott Henszlmann Imrét eddig nem ismert oldalról tünteti elő. Tartalma: Shakespeare' Othellójáról semmi; a' közönségről kevés; Egressynek helyén kivüli védelme; gyermekes bosszúság a' franczia háborúbani nemlegességért; végre okatlan kivánat és következtetés. Minthogy ezúttal leginkább ezen czikkre kivánom észrevételeimet előterjeszteni, figyelmeztetlek a' mint már észre is vehetted, hogy iró nem vagyok; innen beszédemben a' sok incisák és kevés rend, 's hogy gondolatimat a' mint elmémbe ötlenek, tisztára úgy iratom le; ha tehát zavart lenne beszédem: egedelmet.

Shakespearről 's Othellójáról mint felebb is mondám, daczára a' czimnek, semmi sem mondatik, hanem mondatik a' közönségről Shakespeare' Othellójában. A' mi mondatik az sem sok: 's ugyanezen számban Othello' birálatában jobban van elmondva.

A' mi Egressynek itt helyén kivüli — vagy nem helyen kivüli, mert Szebeklébivel akarunk bajt kezdeni — védelmét illeti: kevés sorban sok nem-igazat foglal magában. Alig tudná H. megmutatni, hol emelte Szebeklébi Lendvayt, Megyeryt, vagy Fáncsyt, a' többiről itt nem lehetvén szo, azon szerepeikben, mellyeket Egressy is játszik, eme nnek elébe; mit akar tehát azzal mondani hogy „Egressy Szebeklébi' daczára legjelesebb színészünk"? ha csak nem gyanúsi-

tani, különben mért is helyezett volna a' szerkesztő' sas szeme ez egy pár sorú hamis állításban ollyan fontosságot, hogy azt szét rakott betűkkel nyomassa? Állítja még, hogy Egressy Szebeklébi által üldöztetik. Talán valami tilos, a' közönség által nem tudott módokon? ki vele, hadd ismerjük meg garázdaságait, igy odavetve nem hihetjük el; vagy a' játékaira tett észrevételekkel talán? Ez nem lehet: különben ez értelemben H. is üldözné Shakespeare' Othellójának közönségét; vagy végre a' mennyiben ezen észrevételek talán helytelenek? úgy, de ezeket meg kellett volna Henszlmannak czáfolni 's pedig még akkor mikor a' közönség a' kérdéses előadásokról elevenebben emlékezett. Az anticriticákra tett kevés észrevételek sem üldözések, azokat magok az anticriticák szülték 's Egressytől várnók megczáfoltatásukat. Az pedig nem kérdés, könnyü-e észre venni, ha Egressy keztyűben hegedül; mert hiszen a' közönség' viseletét Othellóban szinte könnyü észrevenni, hanem az: valljon a' festő, ki patakban mosó asszony' kezére keztyűt talált festeni, megrovásra méltó-e? Többet az Egressy-ügyben nem szól; roszúl és ingerkedésből ez is sok volt. — Nekem ez ügyben az az ohajtásom: hogy Sz. Egressynek csak replicái és theoriázgatásai' ellenében legyen csipős, játéka' megbirálásában azonban — a' mint hiszem is hogy volt — szorosan igazságos, óvakodjék jelesül egy már kedvezőleg megbirált darabról későbben keményen nyilatkozni, 's inkább szóljon más, mert noha egy jól adott darabot később roszúl is adhatnak, könnyen legigazabb észrevételei is bosszú' rovására iratnak és szava hitelét veszti.

Következik a' rettenetes franczia háború; régen nyomattak olly badar beszédek, millyen Henszlmanné itt. — Sok megyében még most is hátra vannak az 1809-iki nemesi felkelés' költségeivel; ez lehet egyik oka, hogy a' magyar átaljában irtózik a' háborútól; de hogy épen a' franczia drámáknak izent háborútól irtózik, annak több oka lehet; ezen okok' előadásával az tartoznék, ki a' francziai drámák' seregével Shakespearet, mert ő van az ellenség táborában, megtámadta. En nem tudom ki az; de azt tudom, hogy Henszlmannak nevetségesen haragos ezen beszéde — mellyet a' miatt tart, hogy a' franczia drámák nem védettnek — elégségesen megmutatja: hogy azokat védeni nem kell, nem szükség. Nem szükség azokat, mellyek a' hat hónapig 's igy elég húzamosan tartott táborozásokból fris jó egészségben tértek meg; nem kell sőt nem is lehet azokat, mellyek — ha igaz volna — H. 's társai által az Athenaeum és Regélő' szine előtt alapjokban már darabokra szaggattattak. Azonban úgy látszik, hogy a' jó urak ezt magok sem hiszik, különben józan észszel nem védelmezőket, hanem megbosszúlókat kellene keresniök. Ha netalán pedig azt sajnálnák, hogy vak dühökben 's védelmező' nem létében ártatlanokat gyilkoltak meg, rajtok áll annyiban segíteni, hogy tüzöket jövendőre mérsékeljék, de továbbá ezen beszéd szerint csak azért sem volna tanácsos a' franczia drámákat védelmezni, mert H. úr, ki a' nem védelmezésért elég okatlanúl haragszik, ha védetnének hihetőleg még jobban megbosszankodnék. Mert jóllehet ezúttal úgy kivánja 's igy szabad volna felőle feltenni, mégis remélvén, hogy később magához tér, nem hiszszük, hogy ne bosszonkodnék, ha a' rosz — minőknek ő a' franczia drámákat hiszi, a' mint e' végett darabokra is szaggatta — a' jónak rovására védetik.

Ezen franczia háború feletti beszédbe van szőve a' tartalom előso-

rolásában említett okatlan kívánat és következtetés. Nem okatlan kívánat-e épen tőlök, hogy az, a' mi szerintök rosz, védessék; nem okatlan, akarom mondani nem igen okos-e, hogy az Athenaeum azért védjen valamit, hogy annak ellenkezőjével a' Regélő érhesse czélját, 's az ügy kivívása diadalának maga örüljön? 'S nem okatlan-e ezt az Athenaeumtól kívánni, ezen szerintök „tudománytalan óságtól", ezen, mióta Henszlmann és Vachot Imre elhagyták, többé nem derék, félivre olvadott 's a' Regélő' olvasói előtt egészen ismeretlen laptól? vagy okos következtetés-e mondani, hogy Shakespeare' megértésére azért nem lehet közönségünket szoktatni, mert az Athenaeum a' franczia drámákat nem védi? „Szegény, szegény fiúk ti" ha műbirák vagytok, ott vannak a' franczia drámák, mutassátok ki hibáit, védjétek magatok jó oldalait, minek kerestek más ellenséget? Vegyétek elő Shakespearet, ismertessétek naponként, 's higyétek az olvásó közönség megfogja érteni. 'S ha dologról beszéltek mind örökké, mért akarjátok ez egy dolgot is személlyyel a'védők' személyével összekötni: csak hogy végre is azt mondhassátok, hogy a' franczia drámák' védőit megkarmoltátok? Szálljatok magatokba 's Othello' előadásából azon következtetést vonhatjátok ki, hogy naponkénti lármátokra a' közönség nem ügyel 's hogy Shakespeare' ismertetésére mit sem tettetek; szóval, hogy táborozási sátorokat roszúl ütöttétek föl, 's vagy el kell azt hordanotok, vagy hadi terveteken fordítnotok.

Ezek után nem tudom Henszlman Imréről mit keljen gondolnom? Még most hajlandó vagyok csak azt hinni, hogy egyedül adósságát, mellyel Vachot Imrének idétlen dicséreteiért tartozott, kívánta hasonló értékben leróni.

Bevégezvén Henszlmannal, a' szerkesztő sas szemét ki nem kerülhetem, meg kell álapodnom azon rettentő pillantásnál, mellyet H. czikkére vetni kegyes volt, 's mellyel nagy bölcsen azt látja, hogy az személyeskedő polemia' ellenében egyedül dologra szól. Úgy van, nem is lehet másképen, hiszen magunk már felebb láthattuk, hogy az azon dologról szól, miként azon dolgot megvitatni nem lehet, ha csak személylyel össze nem kötjük. Ezen ember több pályán próbálta szerencséjét, de miután tudtunkra csak a' lyrain' boldogúlt, jó volna, ha ennél tovább nem menne.

Egyéb iránt úgy látom, H. czikke akarva nem oda vág, hova néz, czélja egyedül a' Játékszini Krónika' hitelét megdönteni, ohajtható tehát hogy a' Krónika most minél sürűbb és éber legyen.

Ime a' „Parragi levelek" elsője befejeztetett, nem tudom elolvasását meg nem bántad-e? Ha biztató szót nyerhetnék, hogy nem lesznek egészen unalmas olvasmány, irásukra szivesen fordítanék több időt és gondot, 's koronként kiterjeszkednék elmondani véleményemet azon üstökösök' léptei körül is, mellyek literaturai eszközökkel de mintegy magyar kis literaturánkon kivül futják pályájokat. Megeshetnék, hogy a' „parragi ember" leveleiben néha haszonvehető eszmék is közöltethetnének.*) Barátod

Kubínyi.

*) E' czikk akkor értkezett kezünkbe, midőn némi részben rokon tartalmú illy czimü czikkünk: „Shakespeare, franczia színművek, 's az Athenaeum" már nyomatott, 's kissé elkésett ugyan, azonban közölhetőnek véljük, hogy lássák bizonyos urak, mi vélemény van vitáik felől vidéken olylyanokban, kik nem tartoznak sem egy sem más félhez. A' szerk.

Erdély az irodalom körül 1842-ben.

—

Erdély hatalmasan kezd mozogni. Midőn a' világirodalom' könyvlajstroma soványodni indul: Erdélyben bő esztendők kezdenek előállani. Anynyi sovány év után, tán beáll valahára a' hét bő, legalább az idei mozgalmak szép reményt nyujtanak. Erdélyre nézt nem áll, mikép minden 10d. olvasó iró is. Kedvünk jön egykor végig futni a' jelenleg munkálók' névsorán, 's a' legapróbbakat sem mellőzve, jóval alább maradt a' százon, 's ha felteszszük, hogy Erdély' 2 millió lakói közől majd egy millió ért magyarúl, 's abból olvasó közönséget vonunk le, századikat alig fogjuk irónak találni. Ez eredmény feljogosit kijelentenem méltó örömemet az erdélyi mozgalmak felett; 's, gondolom, a' mult év' áttekintésivel nem teszek hasztalan fáradságot, 's tán épen ujságokat mondhatok, ha igaz, hogy az erdélyi lapokból alig megy 50 példány, túl a' Királyhágon.

Vegyük iróinkat névsorba:

Balogh J. ád Emberismertetőt gyermekek' számára; vázlatokkal. Jelenleg még könyvkötőnél van.

Bodor Lajos: Magyar pogány hitregékről értekezik, bevezetésül Álmos czimű drámájához. Irónk igen sajátságos tünemény az irodalom' egén. Sajátságai' legkülönösbikei közé tartozik, hogy az életkor' e' szakáig sem volt képes tiszta nyelvet szerezni. Annyi ismeret, annyi szeszély és eszme pusztai szóként hangzik el a' dagály miatt. — Más drámája Élet és Ábránd. E' bár nem „tündérmü (sic!)", mégis, mint szerző kifejezi magát, nem ment a' sok „badar vagy bodor": beszédtől. S. Simont szolgája igy költé reggelenként: „Keljen fel, gróf úr, mert nagy dolgai vannak mára". Igen jó volna, ha Bodor úrnak is naponta elmondhatnók: ébredjen, mert még sok kiávázni valója van, mig megérthetik. Mi legalább, ministri deorum minorum, sokáig nem fogunk irományaiból ministrálhatni.

Brassai Samu: Bankismeretet adott, mintegy ariadne-fonalul pénzügyünk' tömkelegéből valahára kijuthatni. F. ur ugyan bankrottá szeretné tenni; azonban mig a' másfelet nem halljuk, Erdélyben nem igen csődülnek. Hiszszük, ha a' szerző felgyógyult, hallani fogjuk szózatát. — Brassai igen érdekes gyüjteményt inditott meg: kék könyvtárt házi és iskolai oktatásra szolgáló kézi és segéd könyvekből. Máig két szállitványa jelent meg. Első Rajzkönyv, mintául rajzolni kezdők' számára; második Számtan, ángolminta szerint. Oktatás körül alig ismerünk készültebb embert nála pár mérföldnyire, 's hiszszük, hogy a' kisszerünek tetsző vállalat egykor nagygyá fog terjedni.

Farkas Dániel közli Úti naplóját Spingtől, mig elér egy borvizet Látszik, hogy fürdőre volt szüksége, kár volt meg nem várni a' szerzőnek egészsége' helyreállását.

Kovács István: Röpiratot bocsátott a' muzeum' szőnyegen forgó ügye felett. Ki az erdélyi országos mozgalmakról adatokat akar látni — mint országterem, színház körül — pár iven sokat talál. Kár, hogy keresni látszik élet és szellem nélküli irásmódját.

Krizbay Miklós: Az Erdélyre is kiterjedt Életbiztositás' alapszabályait fordítá le pr. Salamon József után. A' munka igen helyén van, hol már csak szabályokra van szükség; de nálunk népszerű ismertetésre alakitani, jobb tapintatot tanúsitott volna.

Kőváry László: Székelyhonról — mint a' Pesti Hirlap mondá róla — nem encyclopaediai rendszerű munka, hanem némelly tárgyak irás és

népmonda után előadvák, mások pedig a' szerző' gazdag elmélkedéseivel a' vitatás' bizonyos stadiumáig kisérvék. Az egészet valódi költői tűz, hazafiui érzelem lengi által: sajátságos nyelv, szép előadás. Jelenleg sajtó alatt van az általa szerkezett Beszélytár' első füzete; melly, mint erdélyi első szépirodalmi lap, az erdélyiek' organumául van megindítva.

Nagy Ferencz: Statisticai adatokat szedett táblákba, Európa' jelen államáról. Mennyire birja a' közvéleményt, bizonyítja az, hogy bár tanitványai' számára szedé, mégis nemtanitványok példányait elkapák. Mint szerkesztő igen korszerü munka' szerkezését vállalá minden évben adandót. Valóságos Mentorrá válik, ha a' nép' körülményeit anyagi tényezőül használni fogja a' kiadás' számitásaiban.

Névtelentől két munka jelent meg, egyik: Törvénykezési műszótár Erdélyre alkalmazva, kiadja if. Tilsch János. Nem kis hézagot pótol. Másik: Földleirás iskolák' számára. Szerző azzal vigasztalja magát, hogy az államtani adatokat a' felfogás' könnyitéséért hagyá ki; hagyjuk a' bokokat és ámitást, minden tudja azt, min és hol maradnak el az adatok. Sőt okosan tette, hogy elhagyá, mert a' melly könyv Kraszna megyében 102,549 lakost talál, igen roszúl tanit.

Paget Jánosné, sz. Wesselényi Polyxena: Olaszhoni és schweitzi utazását közlé. Mi ugyan olvastunk olaszországi útazást nő' tollából, 's kénytelenek vagyunk őszintén nyilvánitani, hogy azzal nem tehetjük párvonalba. De mint honi terméket örömmel veszszük kezünkbe: a' lelkesedés, melly rajta elömlik, a' magyar érzés, melly melegíti, tiszteletre hija fel minden honfi' kebelét.

Récsi Emil: Hazánk' reményteljes fiatala két forditmánynyal gazdagitá az irodalmat: Bentham J. polgári's büntető-törvényhozási értekezéseit; 's Sand György Leliáját adá néha tulságig hiv másolatban.

Szathmáry Pap Károly: az erdélyi fesztészetben aerát alapita, ki mint festő és iró, honismerő és hazafi, Erdély' ismertetését tüzé czéljául. Maig birjuk tőle Erdélyt képekben a' 4-d. füzetig. Elbámul az ember a' festői szépségeken, mellyekkel olly dúsan, de eddig olly ismeretlenül volt megáldva a' kis haza. Ohajtható vala, hogy a' Mayer' universuma mintájára legyenek irvák magyarázatai. Más vállalata, mi a' sajtók miatt csakugyan lassan halad, Itáliája, olaszországi utazása 8 képpel. Páratlan a' magyar irodalomban.

Szász Károly: A' két magyarhon' lángelméi egyikéről elég bőven, ha elmondom mikép a' Parthenon a' mult évben algebrát akar vala hozni, de még sajtó alatt van.

Zeyk Jánostól: Balduina czimü drámát vettünk, mellyből mint ajkon forgo gyöngyöt, hogy igy szóljak, emlitem azon új eszmét: minden ember csak egy ember, még az is csak térdig ember, azon alól láb.

A' sajtó' mozgalmai közé sorozhatjuk: Pataki' drámáit, Sándor István' Méhész könyvét, mellyek nem soká kilépnek a' világra. A' nem soká sajtó alá menendők vagy kéz alatt levők közől emlitendők: Gr. Teleki László novellái; b. Kemény Zsigmond' regényei. Kriza székely népdalai és mondái a' nép' szájáról gyüjtve; Veres József' Ismeretlen költője, regény; Biró M., Récsy, Bodor az ismeretes Matildet forditák; Récsynél kész még Indiana, Bodornál ismét egy dráma, maholnap sajtó alá megy; ugy Székely Mózses metaphysicája, 's tán a' korán elhúnyt Szentiványi' hátrahagyott munkáit is látandjuk. stb. stb.

Erdélyben a' mult év sok ujdonságot szült, színészet, szobrászat, festészet hangászat, müvészet nemmüvészet körül, azokról is rövid időn. Előlegesen megemlitém azt, hogy tegnap Mátyás Király' százados ünnepére hivott fel a' szinczédula, 's a' nagy király szamáron ülve, szoboralakban mutattatott fel; a' színészek azt állitják hogy lovon volt, a' festő azt mondja, hogy öszvéren, a' publicum, hogy szamáron. Én ezuttal mit sem mondok.....

11.

Magyar játékszini krónika.

Dec. 17. Markovicsné' javára bérszünettel: Bátori Mária. Eredeti opera 2 felv. Irta Egressy Benj. Zenéje Erkel Ferenctől

Dec. 18. A' nagyidai czigányok. Nép rege 3 felv. Szigligetitől. Zenéjét irta Szerdahelyi.

Dec. 19. A' zalameai biró. Dráma 5 felv. Calderontól. Németből ford. Gaal a' m. acad. költs.

Dec. 20. Báj-ital. Vig opera 2 felv. Irta Romani, Zenéje Donizettitől. Ford. Deáky Fülöp Sámuel.

Dec. 21. László' javára bérszünettel: Hiszen csak tréfa! Dráma 5 felv. Irta Rougemont. Ford. Egressy Benj.

Dec. 22-től 25-ig karácson-ünnepek miatt a' szinház zárva.

Dec. 26. Az ördög' naplója. Vaudeville 3 felv. Irták Aragó és Vermond, ford. Egressy Benj. Zenéje Szerdahelyitől.

Dec. 27. Belizár. Nagy opera 3 szakaszban. Irta Camarano Salvator. Zenéje Donizettitől. *Markovicsné* mint vendég Antonina' szerepében.

Dec. 28. Pajzán ifjú. Vigj. 3 felv. Kotzebuetől.

Dec. 29. Szerdahelyi' javára bérszünettel először: Tabarin. Vaudeville 3 felv. Irták Dumanoir és Deslandes. Ford. Egressy Benj. Zenéje Szerdahelyitől. — Az első felvonás után *Szőllősy* és családja egy újonnan szerkesztett szinpadi, a' második felvonás után pedig az ismeretes kör-tánczot lejték.

Dec. 30. A' párisi vizhordó. Nagy opera 3 felv. Irta Bouilly, ford. Deáky T. Sámuel. Zenéje Cherubinitól. — *Markovicsné* mint vendég Constantia' szerepében.

Dec. 31. Egy' színész' élete. Szinj. 4 felv. Desnoyer és Labat után Egrecsy Benj. — A' mai előadás' jövedelmét az igazgatóság boldogult Megyery' árváinak ajándékozá. Kár volt e' czélra új müvet nem hozni szinpadra, és akkor nem egész, hanem két harmadrész jövedelmet adni az árváknak; igy az igazgatóság és az árvák is nyertek volna. Lelkesedésre nálunk nem lehet számolni, ezt bizonyitotta a' mai nap is. Ha más szinházban egy kedvelt színész' árváinak javára tartatnék előadás, tömve volna a' ház nézőkkel, de nálunk, ha csak mulatságot nem remél, minden harminczadik adja ki egy pár garasát. Bizony nincs bennünk annyi hazafiság, annyi nemzeti becsület-érzés, mint némelyikünk hirdetgeti. Ha volna, akkor úr és szolga egyiránt buzogna valamicskét tenni, midőn áldozni kell, 's impietasnak tartaná, mint a' lengyel Kosciusco halma' emelésekor, legalább egy maroknyi földet nem hozni az épülethez. Lelkesedés kellene, valódi lelkesedés és cselekvési akarat több, és kissé kevesebb éljenezés, kevesebb taps. Ezek is jók, kivált ha a' magok helyén vannak, de pusztán ezekkel nem fogunk megyeryféle elméket müvészi pályára buzditani. 99.

Jan. 1. 1843. Ilka vagy Nándor Fehérvár' bevétele. Ered. dráma

4 felv. Kisfaludy Károlytól. — Ezt megelőzte I-ső István magyar király czimű szinjáték' előzenéje Beethoventől az összes karszemélyzet által Erkel Ferencz' igazgatása alatt előadva. — A' mai napon nyittatott meg *Bartai Endre* úrnak, a' szinházi új igazgatónak igazgatási éve.

Jan. 2. Othello. Szomorúj. 5 felv. Irta Shakespeare, ford. Vajda Péter.

Jan. 3. A' templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini G. M. Olaszból ford. Ney Fer. Zenéje Nicolai Ottótól.

Jan. 4. Pszt. Vigj. 2 felv. Irta Scribe, ford. Lukács Lajos, a' m. acad. költs. — Jó omenek gyanánt vehetjük az új igazgatástól, hogy eredeti és nemzeti tárgyú szindarabbal és Skakespearrel nyitotta meg munkálkodása' sorát; fogadja szives új évi örvendezésünket e' gondolatért, melly igen dicséretes akaratnak tolmácsa. Nemzetiség és müvészet legyenek jelszavai az új igazgató úrnak nehéz és kényes pályáján; nemzetiség és müvészet legyen azon két zászló, melly alatt összetartandja és kormányozni fogja a' rábizott intézet' tagjait, 's mi meg vagyunk győződve, hogy e' két zászló alatt kivivja a' diadalt, mellyért 1837. óta sikeretlenül fáradt minden igazgató. Neki nem kötvék kezei semmi korlátozó beleszólások által, mint volt az eddigieni igazgatóké; ő mindent tehet, mit jónak, hasznosnak, czélszerűnek lát, 's ezért sok okunk van hinni, hogy jót nem csak akarand, hanem teendi is. — A' mai előadás a' nem sikerültek' sorába teendő. Scribnek ez érdekes, ámbár kissé kényes és fiataloknak nem való vigjátékocskája igen vontatva, kevés kedvvel adatott. Fáncsy (Potemkin) és Barthàné (Alexia) szembetünőleg készületlenek voltak, amaz szerepében akadozva, ez át nem gondolt játékával. Leginkább látszott iparkodni László (Ladislaus). Csak az kár, hogy e' különben igen haszonvehető és a' maga szakjában nélkülezhetlen szinészünk, nem igyekszik mérsékleni kézmozgásait és hangját, miben valami kellemetlen morgás van. Laborfalvi (Braniska) és Szentpétery (Reilof) meglehetősen játszottak, de nem olly kedvvel, mint már két izben e' szerepeikben. — Ezt követték *Veszter* és *Dobozy*' magyar népzene' társaságának zenejátékai, mellyek közt Fiorilla' ouvertureje, Ricquique és Svasticsnak egy magyarja igen nagy tetszést nyert; ez utóbbi ismételtetett is. Kevésbbé tetszettek Egressy és Dobozy' magyarjai, mert kevés bennök a' jellem és kifejezés. A' magyar táncz Veszter Sándor és Sáry Franciska által lejtve, szinte igen érdekes volt. Veszterben nagy könnyüség és tactus-figyelem, Sáryban sok szellői lebegés van, de mozgásaiban hiányzik még a' grátia. Ohajtandó, hogy e' lelkes fiatal tánczosnő jó iskolába kerüljön; neki kétségkivül hivatása van a' müvészet' e' nemére. Az a' kedv, az az elevenség, a' mint ő tánczol, maga igen erdekes látvány. Keve.

Jan. 5. Tabarin.

Jan. 6. Először: Kinizsi. Vigj. 3 felv. Szigligetitől.

Jan. 7. Oscar vagy megcsaltam nőmet. Vigj. 3 felv. Irták Scribe és Duveyrier. Ford. Egressy Benj. — Ezt követte Veszter és Dobozy' társaságának zenéje és tánczai. A' kettős magyar Thúry és Gubicsek Karolinától épen nem elégithete ki senkit. Sok mesterkéltség mellett igen nehézkes mozgású volt az. ***

Jan. 8. Tündér lak. Eredeti vig opera 2 felv. Irta Egressy Benj. Zenéje Szerdahelyitől.

Garay' szerkesztői nyilatkozatára 's —rk— urnak.

Miért jelenik meg illy sokára fölvilágositásom, oka az, hogy: bár azt Garay' Vachot melletti nyilatkozatára tüstént fölküldém, Bajza, csak miután velem értekezék, adhatá, velem azonban nem értekezheték 16 napnál előbb. Örök idő egy megtámadottnak, kivált ha — mint itten az eset — előttök már hat nap, 's utánok még újra tizenöt nap áll. — Vachot elleni iratomnak története ez:

Ha bár közhirből egy barátom Vachot Imrét állitá a' „Variátiók" szerzőjének, nyilatkozatomat azon barátságos kéréssel 's kikötéssel küldém az Athenaeum' szerkesztőjéhez, hogy: ha bár n.n. barátom bizonyosnak mondá Vachotot, *de ha nem bizonyos a' szerkesztő úr Vachotban, azon esetben ne adja*, sőt vissza küldje, az iró' nevének tudtomra adásával együtt, ha az tudomására van. Bajza ellenben következőképen állitja irottaknak általam, levelem' emlitett szavait: „*ha bizonyos vagy abban, hogy az iró nem Vachot, azon esetben ne add 'sat.*" A' kérdést tehát levelem' azon szavai, mellyeknek közlésére Bajzát ezennel kérem 's fölhatalmazom, fogják tisztára hozni, a' legnagyobb bizodalommal levén Bajzához, hogy mi mentségemül lehet, egy szó sem fog elmaradni. 'S ha emlékezetem csal, 's ha azon kifejezésből, mint azt Bajza mondja irottnak, érteni nem lehet egyebet, minthogy (mit nem akartam) adassék a' nyilatkozat, akkor egyedül én vagyok a' hibás, vagy tollam inkább, mert lelkemben az irás alatt sem volt egyéb azon óhajtásnál, hogy iratom csupán azon esetben közöltessék, ha Bajza bizonyosan tudja, hogy Vachot az iró; későbbi sürgetéseimet is természetesen egyedül ezen föltét alatt kivántam értetni. Fölküldém pedig, mielőtt teljes bizonyosságom volt iratomat azért, mert ha a' közhir való, azon esetben távol lakásom miatt sok napokat nyerek, és háromszorta annyit vesztek mig kérdesemre Bajzától válasz (sok elfoglaltatásai miatt hihetőleg sohasem) jövendett; 's mert, veszély nincsen a' fölküldésben, gondolám, ha Bajza nem bizonyos, vissza küldendi. Bár mint fejlődjék ki a' dolog, Vachot Imrének, mint már előbb magány levelemben, úgy itt nyilváu is újra bocsánatát kérem történetes sértésemért. *)

Azon állitása Garaynak, hogy a' „Variatiok" irojának czikke — melly a' legvilágosabban 's félreismerhetlenül (ki nem rösteli megtekinteni,

*) A' dolog úgy áll, mint Szemere Miklós úr előadja. Ő hozzám küldé „Válaszát Vachot Imrének", azon útasitással, csak akkor nyomassam ki, ha bizonyosan tudom, hogy a' „Variatiók" irója Vachot Imre. Én, mint ki e' részben nem csak bizonyosat nem, hanem semmit sem tudtam, Szemere úr' válaszát félre tevém, a' nem közlendő iratok közé. Néhány nap mulva azonban ismét levelét vettem Szemere úrnak, mellyben sürgeti Válasza' közlését. E' sürgetésre kiadám azt, gondolva, hogy ő bizonyosan fogja tudni a' Variatiók' névtelen irójáť. Gondolnom és hinnem ezt annál inkább lehetett, mert egyik levelében azt irá hozzám, hogy neki mint bizonyosat mondották, miként a' Variatiókat Vachot Imre irá. Hiba volt egyéb iránt Szemere úr' részéről e' tekintetben rám súlyosabb teherrel támaszkodni, mint a' mit én elviselhetek és elviselni akarok, ki világosan kimondám több izben, hogy álnevek' kitalálásában, mint szerkesztő, semmi felelőséget nem vállalok; tévedés ellenben az én részemről azt hinni Szemere úr' sürgetésére, hogy ő, a' névtelen irót bizonyosan tudván, válaszát minden esetre kiadatni ohajtja.

Bajza.

*

meg fog győződni,) vonatkozik gúnyosan reám, 's egyedül csak rám — „*puszta általánosságban szól*“ hogy többet ne mondjak — csakugyan *bámulásra méltó bátorság*. 'S ha Garaynak minden álitása, ha Vachot melletti becsület-szava is csupán ennyi hitelre méltó, úgy én a' Regélő' szerkesztőjét szánni volnék kénytelen. Mit nevetségessé váltomról mond az nevezetes. Kérem Garayt, legyen szíves közleni velem arcanumát, mellyel kaczagó barátait büszkén mint seregét Xerxes fölszámitá, hogy én is fölszámolhassam a' magaméit, kiknek előttem ismeretes része nem győzött eléggé nevetni a' felett, hogy ugyanazon Garay, ki a' közönség előtt utóbb csöndes arczot (ámbár még nem mondhatjuk bizonyosan, valljon a' nyilván bocsánatot osztó Garay, 's az álarczon alatt dühöngő —rk— nem egy-e) szerepelt, már előbb négy szem közt egyetlen szócskávali öszveromboltatásomat jóslá; *) 's ezen jóssal nem a' csöndes arczot, de azon hallatlan önhittséget találák egynek, melly a' valóban elmés Zajtaynak ezt volt képes mondani „*ön fáradságot vön magának velem mérközni akarni*“. „fáradságot!.. vele!.. mérközni!! és akarni!!! — Már az igaz hogy nevetséges merészség volt Zajtaytól; no de hasztalan is ágaskodott, 's köszönje meg, hogy még ép bőrrel vonúlhatott vissza 's nem járt úgy mint szegény Marsyas, kinek bőrét Apolló, mivel amaz a' sipolásban versenyre mert szállni vele, tetőtől talpig lenyúzatá.

'S most még néhány szót —rk— úrnak, a' hatalmasnak a' dicsőnek. Az „*ocularért*“ ezer köszönet, meg lehet hogy „Szemere uram“ egykor hal-epével szolgáland cserében helyette, melly Tóbiás' vakságát is meggyógyitá. De —rk— úr egyszersmind kegyetlen férfiú is, azon csekély vesszőzésért, melly *költőkről variatiója*' egy kéf illetlen elmélkedéseit illeté, legkisebb reményt sem nyújt nekem a' halhatatlansághoz, mellyel eddig keltem, feküdtem. Ó ha van szivében irgalom, ne foszsza meg ismeretlen tisztelőjét azon édes reménytől, hogy a' magyar Valhallában egykor legalább lábainál ülhessen mint egy guggoló Anubis. Notabene a' „*Vers ist hin-t Ruhm ist hin-t*“ már betanúlta, de kivált a' „*tactus verésben*“ olly excellen haladást tett, hogy fogadni mer, minden hiba nélkül adhatna caestussával tréfás speciment —rk— úrnak tisztes hátán, mi alatt a' hátnak boldog birtokosa lamentosoból éneklené:

Rücken ist hin, Rippe ist hin,
Rippe ist hin, Rücken ist hin,
(da capo).

Suum cuique. El kell ismerni hogy —rk— úr az elméskedésben ügyesen mozog, húmora (hogy úgy nevezzem azt, mi még honunkban nem virit) nem emlékeztet Jupiter pluviusra, 's cziműl Argoshajót csak ritkán érdemli. Lám én, — mind a' mellett hogy tőlem egészen elperlé — még is csak ajándékozok a' „*variativk*“ irójának egy kis halhatatlanságot, 's ha mástól is nyerend (mert úgy veszem észre —rk— úr ijesztő szavaiból, hogy itten egyik a' másiknak halhatatlanságot osztogathat) egy kicsit, lesz belőle két kicsi, 's igy tovább három kicsi, négy kicsi, mindaddig mignem halhatatlanságától akként leend beborítva mint a' rántott csirke: ha pedig tán türelmetlen várni sokáig, dugja frissen birsalmaként csöpűbe fejét, fogadom azon perczben lángoló dicskör veendi körül. De ugyan mondja meg —rk— úr, miért választá nevéből épen e' két bötűt? nem tudja e' két bötü milly szerencsétlen szerepet játszik Venczel' állatok

*) Mint már említém volt egyszer, a' levélnek többes számbani szólása minden kétséget eloszlat. *Sz. M.*

hangjáróli tapasztalatiban? A' hid r— et, a' majom r és k-t a' béka szinte r és k-át zengedez, 's még a' mopsli' morgásában is (rrrr, krrrr) tündérkedik e' két bötű, teljes vigasztalására azonban a' gerlicze is e' két bötűt turbékolja, 's az oroszlán is dörgi, 's előttem mindig e' két állat tünt föl, valahányszor —rk— úr nevére pillantok, 's ha tán valaki —rk— urat mivel sötétben lappang, éji lappantyúnak nevezné, annak egyenesen ellent mondok; én inkább merném nyúlhoz hasonlitani, mert csalszökésekkel él —rk— úr fekvése körül, fészke Pest, 's még is „*posta elkésésről*" beszél. Azonban most épen hó van, ha ki fáradságát nem röstelí, kinyomozhatja: bőre télben jó, 's lába krétatörlőnek valami capitális dolog.

Soha sem hittem volna, hogy még hizelegni is tudjak, 's ha még azt sem elégli —rk— úr, úgy a' végsőre is rá adom magamat; bemutatom, előtte engesztelő hecatombámat: hiszem és vallom, hogy „ennyém az „*eke*" —rk— úré az „*áldozat*"; hogy: én „*törpe*", —rk— úr tengerláboló mikromegas; hogy: ki Garay' paczkázásait megtorlani, dölföcskéjét lealázni meri, az Thersitesnél nevetségesebb ficzkó; hogy: —rk— úr' „*teremtetteí, égre nyúló fülei, szamarai*" példányai az illedelemnek; hogy —rk— úr halhatatlanságot oszthat magának és másoknak, briareusi jobbjaival a' költőket, baljaival a' prosaicusokat emelve ki a' feledség' tengeréből.— Kell e' még több, halhatatlan férfiú? nem? te már engesztelve vagy, 's nincsen egyéb hátra mint hogy könyörögjek, méltóztassál még felém egy pár csöppet önteni moslékod' zuhatagából. Semmi könnyebb —rk— úr! mint alaptalanúl illyeket beszélni „*mostani fölszólalása is mutatja, hogy verseit jobban szereti életénél*", az olvasók az illy libuczharczokat röstelik combinálgatni, 's igy az illyeknek is van annyi mennyi haszna, de ki saját becsületét szereti nem fog illy nyomorúlt 's be nem bizonyitható fogásokkal élni. Tudja meg tehát —rk— úr azt, mit körülem minden tud, 's tudhat ön is álarczos úr, ha ismerőseim közé tartozik, hogy én az ön szerint „*szerénytelen, önhitt, verseimet életemnél jobban szerető*", szerintem pedig türő minden mást csak nem paczkázást, dölföt, és nem kegyelmet bár honnan jöjön is az— hogy mondom én irói rövid pályámnál, mellyet, ha munkálkodás után mérek két hónál hosszabbnak nem mondhatok, bizonyosan fordíték kétszerre több időt arra, hogy (kedvelt költőim közől) Garay verseinek jobbjait, néhány honi iralmunkban idegen 's néhány álutra tévedett hölgyeinkkel meg-izleltessem, és pedig fordítottam azon időben is, mellyben szerzőjök ellen fölszólaltam, és fordítók azóta is, mert én költőt és embert ösztéveszteni gyönge nem vagyok. Miért szólaltam fel ellene, miért közlém verseit is, 's miért a' Hirlap mellett (de nem Hirlapban), mellynek programja azonban —jól megjegyezzük! — belletristai 's azzal rokon tárgyakra is fölhitt mindenkit — ha az eddig elmondottakból nem volt képes megérteni, vegyen kezébe álmoskönyvet, az könnyen érthető. — 'S most adieu! részemről több polemizálás ez életben nem történendik 's ohajtó a' közönségre nézve, kinek türelmét e' nyomorúságokkal elléggé próbára tettük, hogy —kr— úr is kövesse peldámat: egyébiránt a' mint tetszeni fog, én „variatioitól" nem csak nem borzadok, sőt kérem, hogy a' „*szemüveget*" majdan megjelenendő munkái között arany bötükkel nyomassa.

Szemere Miklós.

Nyilatkozat és igazolás.

A' „Pesti Hirlap", 211-ik számában „A' magyar irodalom és művészet 1842ben" czim alatt, az Athenaeumról is szó levén, többi közt ezek mondatnak: „Bajza férfiasságáról méltán fölteszszük, hogy jövendőben is birni fogja (a' jó és szabad irányt), 's azért csak sajnálnunk lehet, hogy Zajtay és Tyukody név alatt iró ur által legszentebb közérdekeinket gúnytárgyul használni, 's politicai pályánk' legtisztább férfiait, sértő, gyanusitó czélzásokkal megtámadni engedé". Én is emlitve levén itt, csak azt legyen szabad röviden megjegyzenem, miképa' napnak is vannak foltjai, 's igy legjelesb férfiainknak is gyöngéik, miket a' satirairó Francziaországban és Angliában kiméletlenül ostoroz, miért ne lehetne tehát az efféléket nálunk Magyarországban is érinteni, miután annyiszor és annyiszor ismételjük, hogy nyilvánosság' korszakában élünk, 's miután magok e' legtiszteltebb férfiaink is legkiméletlenebb modorral ostorozzák egymást. A' szó indit, de a' példa vonz; azt pedig nem akarom hinni, hogy hibáikat csak e' jelesek mondhassák ki egymásnak, mert erre alkalmasint minden embernek egyenlő joga van alkotmányos országunkban, ki szót, vagy tollat bir emelni. A' mi pedig „legszentebb érdekeinket" illeti, meg kell vallanom, hogy mostani átalakulási korszakunkban olly sok ezeken a' sallang, hogy a' nyesegetés még igen hasznos, sőt szükséges is. 'S csak ezeket csalánoztam én, de korán sem magát a' szent ügyet. Egyébiránt e' czélzásokra nézve maga a' P. H. szerkesztője is megjegyzi, hogy azok „alkalmasint csak vaktábani lövések voltak, mert az egész állat o k'gyülése magyaros modoru fordítás franczióból, 's a' czélzások már a' franczióban voltak. A' satirának természete, hogy a' ki keres, mindenütt akad emberre, kihez a' képmás kissé hasonlit". Ugy van, ez utóbbi sorok igen igazak, 's én magam mindig arra törekvém, hogy czikkjeimben tökéletesen senki ne ismerhessen magára, 's azért minden állatot ugy beszéltettem, hogy szavainak egy részét egyre, a' többit pedig másra, és ismét másokra lehessen alkalmazni. Mi a' fordítást illeti, azt nem ismerem meg igaz vádnak, mert rokon tartalmu franczia munkát olvastam ugyan, 's az ébreszte bennem vágyat, ez úton kelni ki némelly ferdeségeink és visszaéléseink ellen, miket az irodalom' minden fegyverével pusztitatni ohajtom, mellyek közt a' nevetségessé tétel bizonyoson nem az utolsó helyet foglalja el; de azért fordítást eredeti gyanánt nem árultam, 's érintett czikkemben bizonyosan csupán azon helyek vagy czélzások egyeznek meg némileg a' franczia szöveggel, mellyek annyira honosak minden alkotmányos rendszerben, hogy egészen teljességgel nem lehete azokat mellőznöm, 's ezen tettem alkalmasint nem érdemli meg a' forditas' nevét, mert, ismétlem, az általános eszmét a' franczia könyv ébreszté ugyan bennem; de szavaimat egyedül csak balságaink' özönéből meritém, 's ha ezek közől némellyek Francziaországot is nyomják, az nem az én bünöm. Egyébiránt rokontartalmu nagyobb számu czikkeim még ez évben meg fognak jelenni, 's előszómban alkalmasint bővebben fogok ez ügyre visszatérni.

Addig pedig szükségesnek tartom fölszólitani a' Pesti hirlap' névtelen iróját, sorolja elő azon legszentebb közérdekeinket, mellyeket gúny' tárgyává tettem és politicai pályánk' azon legtisztább férfiait, kiket sértő és gyanúsitó czélzásokkal megtámadtam. Ha illyesmit állitani mer, kötelessége a' bebizonyitás, különben ő maga a' sértő és gyanúsitó.

Tyukody.

LAPUNK TISZTELT ELŐFIZETŐIHEZ.

Ebben helyről üdvözletünk ez, hogy nemcsak vidéki posta útvonalunk lapjainkat előfizetőin tekintsen nagyobb számukká szaporodjanak mint immár hirdetett, sőt előfizetőinkek érezzék jólétünk, hogy az általunk hirdetett arra jóllét kezeit. Ez vidéki postaforgalmunk szövetni azokról, kiknek azt kezeitek. Mi vidéki postaforgalmunkat kal nem állunk szemközt összeköttetésben s így kérjük magunkat tilyiole számuk iránti viszonyaiveszteségi nyilatkozatunkat. Egyébiránt, ha ezzel szaporodnak meg terjedt is tartani. Következnek lesznek megnevezni a helyeket, hol e viszonyban történek. Nem csak annyi, hanem a hol mennyiben is kérjenek az ily rossz sajtóhoz postaintézet, és annak fenhaladnak, mert az olvasóval elegendők az emlékezet. Pest, január 13. 1813.

A szerk.

FELÜLFIZETÉS

az Erdélyi Hiradó 's melléklapjai 1813ki folyamára.

Mivel annak nyomó intézetünkben a borítékok készítésére a' kívánt példány és fenti rendelkezésre jelen bánó számunkig elegendők. Ezekről egyelőre a t. ex. közönséget a megrendelésre sietségre. Lapjaink egészen új alakban adandnak valóban előbbeni állni c. i.

Erdélyi Hiradóra a N. Társaságban — betenként 3 év — 1 forint pengőben, Vasárnapi Ujságra — betenként 1 év — 5 for. 12 kr. pengőben. Vasárnapi Ujság-dija marad 1 for. 30 kr. p. p. Hetedeesek dija 1 — 30, azon felül minden sor 2 kr. pengőben.

Az Erdélyi Hiradó szerkesztősége.

Legújabb irodalmi jelenség!

Eggenberger János és fia

nagy az academiai könyvkereskedésükben, Pesten a' fenmaradt téren 413. szám alatt megjelentek, és minden hiteles könyvárosoknál kaphatók:

Regény és Dráma, példányokban. A' Kisfaludy-társaság által kosszonként pályanyertes (Gundolf-Hanielről. Ára füzve 18 kr.

Vasárnapi Ujság. A' Kisfaludy-társaság által kiadott pályamunkák gyüjteménye. Első évfolyam (61. Sirály. füzve 30kr.

A' Dráma helyes elméletének vázlatja, irta Szerdahelyi A' Kisfaludy-társaság által kosszonként pályanyertes munka Tarczy Lajostól. Első füzve 21 kr.

Nagy Imre emlékezete a' versei Első füzve 20 kr.

Az ember kötelességei emberi erőhöz mérve; vagyis a' kösönösen Metaphysika Fejér Györgytől. Első kiadás Első füzve 1 fr.

Továbbá még kaphatók:

A' magyar academia könyvei. Első Szechenyi Istvántól. Első füzve 40 kr.

Magyar versben. Második Györgytől. Első füzve 24 kr.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. A. EGYETEM' BETŰIVEL.

LAPUNK' TISZTELT ELŐFIZETŐIHEZ.

Több helyről értésünkre esvén, hogy némelly vidéki posta tiszt urak lapjaink' előfizetőin tetemesen nagyobb summákat zsarolnak mint lapunk' hirdetett ára, kötelességünkek érezzük jelenteni, hogy az általunk hirdetett áron fölül fizetett öszveget joguk van visszakövetelni azoktól, kiknek azt fizették. Mi vidéki postahivatalokkal nem állunk számolási összeköttetésben 's így kérjük magunkat illyféle summák iránti visszakövetelésektől megkiméltetni. Egyéb iránt, ha efféle zsarolások még tovább is tartanak, kénytelenek leszünk megnevezni a' helyeket, hol e' visszaélések történnek. Nem csak minket, hanem a' fels. aerariumot is károsítják az illy roszúl sáfárkodó postatisztek, és ártanak irodalmunknak, mert az olvasástól idegenítik az embereket. Pest, januar' 12. 1843.

A' SZERK.

ELŐFIZETÉS

az Erdélyi Hiradó 's melléklapjai 1843ki folyamára.

Mivel saját nyomó intézetünkben a' boritékok' készitésére 's a' kivánt példányok iránti rendelkezésre jelen hónap szünnapjai alig elegendők, tisztelettel figyelmeztetjük a' t. cz. közönséget a' megrendelésbeni sietségre. Lapjainkat egészen új alakban adandjuk változatlan előfizetési díjjal t. i.

Erdélyi Hiradóra 's N. Társalkodóra — hetenként 3 iv — 4 forint pengőben. Vasárnapi Ujsággal — hetenként 4 iv — 5 for. 12 kr. pengőben. Vasárnapi Ujság díja marad 1 for. 30 kr. p. p. Hirdetések díja 1 — 10ig 20, azon felül minden sor 2 kr. pengőben.

Az Erdélyi Hiradó szerkesztősége.

Legujabb irodalmi jelenetek!

Eggenberger József és fia

magyar academiai könyvkereskedésökhöz, Pesten a' ferenczieк' terén 413. szám alatt megjelentek és minden hiteles könyvárosoknál kaphatók:

Regény és Dráma párhuzamban. A' Kisfaludy-társaság által koszorúzott pályamunka Gondol Dánieltől. 8rét füzve 48 kr.

Szavalattudomány. A' Kisfaludy-társaság által koszoruzott pályamunka Rammer shoffer Valeriantól. 8rét. füzve 30kr.

A' Dráma' hatása és literaturánk' drámaszegénysége. A' Kisfaludy-társaság által koszoruzott pályamunka Tarczy Lajostól. 8rét. füzve 24 kr.

Nagy Imre' emlékezete és versei 8rét. füzve 20 kr.

Az ember' kiformáltatása esmérő erejére nézve; vagyis a' köszhasznu Metaphysika Fejér Györgytől. 2ik kiadás 8rét. füzve 1 ft.

Továbbá még kaphatók:

A' magyar academia körül. Gróf Széchenyi Istvántól. 8rét. füzve 40 kr.

Magyar verstan. Makári Györgytől. 8rét. füzve 24 kr.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' II. FŰZETE.

Februar' 1-jén 1843.

TARTALOM.

	Lap
A' socialismusról	53
Szamosujvári gyülés	67
A' tisztviselők	76
Költemények	91

TÁRCZA: Lapszemle 95 lap. — Magyar játékszíni krónika 100 l. — Literaturai mozgalmak 105 l. — Böngészet 108 lap. —

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA

AZ ATHENAEUM

ezentúl mindig a' hónap 1. és 15. napján fog megjelenni harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3. ft. postán boriték alatt 3. ft. 48. kr. évnegyedi folyamatnak helyben 1. ft. 40. kr. postán 2. ft. pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24. kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Borzutczában 222. szám alatt Neumayer-házban földszint jobbra.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

☞ Az Athenaeum' ez évi folyamatából még teljes példányok kaphatók.

Néhány szó a' socialismusról.

Olvastatott a' m. academia' heti ülésében, dec. 19. 1842.

Svave mari magno, turbantibus aequora ventis,
Ex terra magnum alterius spectare laborem.
Lucretius.

„Ha azonban a' honi műszorgalom' elevenítése iránt ébredett buzgalom, 's a' felebb kifejtett nem épen remény nélküli conjuncturák' daczára, Magyarország' sorsa az volna, hogy jövendőben is a' kereskedő és iparüző nemzetek' sorában alárendelt polczot foglaljon el; még azon kérdésünk maradna, ha valljon az ipar és kereskedés' igen nagy virágzása csupán jólétnek, 's nem nyomornak 's romlásnak is csiráit hordja-e magában? — A' jelennel hadd kérkedjenek 's magas állásukról hadd nézzenek le minket szánakozólag a' nyugatnak dús gyártó 's kereskedő nemzetei, de a' jövendőben nincs okuk magukat elbízniok, a' Nemesis e' dölyfért súlyos adósságot találna tőlök behajtani! Való, hogy nálunk az ipar' emelkedésének legtöbb föltételei hiányzanak, nálunk a' dolgozó osztály még nem bir minden őt illető politicai és socialis jogokkal, de viszont biztosítva van legalább existentiája 's hazánk ment, 's remélhető, hogy még sokáig ment fog maradni a' proletariatusnak, 's az ezt nyomon követő pauperismusnak rákfenéjétől, melly Európa' nyugati statusai' jólétének gyökerét rágja. Előre látható, hogy ezekben előbb utóbb zivatarnak kell kitörni, mellynek első jelei már Anglia' gyármunkásainak lázongásaiban mutatkoznak. Harcz fog támadni a' lakosok' külön osztályai közt, nem, mint eddig, politicai jogokért, engedményekért, nem egy vagy más nyelv' 's nemzetiség' suprematiajáért, hanem szomorúbb, nem-lovagias halálos harcz a' mindennapi kenyérért, a' megélhetés,

a' jóllakhatás' jogáért; harcz, melly a' polgári társaság' eddigi alapját, a' személyes tulajdont, kérdésbe veendi. A' birtokos és birtoktalan osztályok' különböző érdekeinek méltányos kiegyenlitése, ezen a' jövendőre nézve mindeneknél fontosabb társadalmi problema, mellynek megoldását socialisták és communisták elméleti úton eddig hiában keresték, végre gyakorlati úton meg fog fejtetni, de drága tapasztalások' árán. Magyarországnak talán, kárpótlásúl a' jelen nélkülözésekért, azon szerencse fog jutni, hogy ez idegen tapasztalásokat jókor hasznára fordíthassa, 's az érintett socialis kérdés' megoldását készen találja, mielőtt ez még saját kebelében feltámadna."

Ezeket mondám más helyen, egy német nyelven írt czikkemben, hol hazánk' jóllétének egyéb akadályai között, kereskedési és iparviszonyainak is mostoha állását fejtegetém*). Sokoldalú hátramaradásaink közől pedig, úgy találtam, épen ezen műipari és kereskedési fejletlenségünk az, melly a' dolgok' rendes folyamata mellett legnehezebben volna orvosolható; mert csakugyan alig képzelhetni, miként sikerülhetne hazánkban, annyi nem csak magunkban, de kivülünk is fekvő akadályok mellett, a' századok óta elmulasztottakat egyhamar helyrehozni, és a' nemzetek' iparüzési és kereskedési versenyfutásában a' már annyira előre haladtakat valaha utólérni. De ezen versenypálya nem nyúlhat végtelenre, az elébb utóbb egy örvény' széléhez vezet, hol annak, ki oda ért, bár megállapodnia vagy visszafordulnia lehetne, de őt abba mind saját szédelgése, mind vetélytársainak tolongása vajmi könnyen sodorják! Az európai nyugat' nemzetei, mellyeknek gazdagságát 's hatalmát gyakran olly irígy szemmel nézzük, közel állanak ez örvényhez. Ez irígylett gazdagság és hatalom' fényes épülete a' tömegek' nyomorúságán és szenvedésein nyugszik (akaratom ellen mi keserű gúny rí ki itt e' szóból), nyomorúságon, melly annál kinzóbb és lázasztóbb, mert közel szomszédai a' bőség, 's a' pazar fényüzés, a' munkás osztály' veritékének 's nélkülözéseinek csábitó, de rá nézve tantalusi gyümölcsei**). E' gondolat vigasztaló lehetne a' magyar hazafinak, 's ez joggal magára alkalmazhatná e' tekintetben Lucretiusnak e' czikkely'

*) L. Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn 1843. I-tes Heft. Leipzig. G. Wigand.

**) Ki a' dolgozó osztály' állapotával Angol- és Francziaországban részletesen megismerkedni kiván, adatokat bőven talál a' következő munkában: De la misère des classes laborieuses en Angleterre et en France, par Eugène Buret. 2. Vol. úgy szinte különösen a' franczia' nép igen nagy többségének nyomorúlt és aggasztó birtokviszonyaira nézve a' Revue Indépendante sept. és oct. füzeteiben, Pierre Leroux' érdekes czikkelyében: De la Ploutocratie ou du gouvernement des riches.

elejébe tűzött szavait, ha ezekben olly önző és érzéketlen kárörőm nem feküdnék, 's ha olly igen szomorító nem volna minden emberbarátra nézve, nem csak az inségnek ama' roppant öszvege, melly civilistiónk' külfénye alatt rejlik, hanem még inkább ama' vészterhes jövendő, melly az emberfaj' nagy részét várja 's a' polgárisodás' gyomaival együtt annak legnemesebb gyümölcseit is kiirtással fenyegeti.

E' közel veszélynek elhárithatására módokat keresni, egy idő óta sok gondolkodó fő' elmélkedéseinek tárgya lőn Angol-, Német-, de leginkább Francziaországban. Tervezeteik és javaslataik a' szerint különböznek, a' mint vagy egy, vagy más okban látják a' bajnak kútfejét. Angliában a' dolgozó osztály' szegénysége legszembeötlőbb levén, már azon kiáltó ellentét miatt is, mellyben a' szerencsésb osztályok' gazdagságához áll, ott a' közgazdasági irók már e' század' elején megkisérték okainak kifürkészését 's orvoslási javaslataikat. Malthus *) e' nyomorúság' kútfejét egyedül a' szerfeletti népességben keresvén, mellyen szerinte gyökeresen csak a' természet segithet és segíteni szokott is, járvány-nyavalyák, éhség, háborúk, lázadások, 's magának ez inségnek pusztításai által; a' status' részéről szelídebb gyógyszerek gyanánt a' kivándorlás' könnyebbitését, és a' szegények' házasságainak meggátlását ajánlja, nem tekintvén amannak a' baj' nagyságához képest elégtelenségét, emennek pedig, mondhatni, erkölcstelenségét, kegyetlenségét, melly az emberben csak azért, mert szegény, elfojtani akarná a' természet által minden élő lénybe oltott ösztönöket. Mind a' mellett Malthusnak követője sok volt, sőt egy németországi tudós Weinhold még annyira is ment, hogy a' szegény osztálybeliek' szaporodásának akadályozására azoknak infibulatio által nemzésre alkalmatlanokká tételét hozta javaslatba; de ez embertelen és bakóhoz méltó ötlet a' tudós világban érdemlett gúnynyal fogadtatott.

Mások ellenben nem a' népszámban, hanem a' társadalmi és iparviszonyok' változásában keresték a' nyomor' növekedésének alap-okát; nevezetesen a' testületi szellemnek elenyésztében, melly ha bár visszaéléseket okozott is, még is az embereket, legalább az egy testületbe tartozókat, szorosban füzé egymáshoz, továbbá a' kézműnek gyármunkával, 's ez utóbbinál is az emberkéznek 's erőnek gépekkel fölcserélésében; végre a' concurrentia' korlátlan szabadságában, mellynél fogva a' gyártulajdonosok mintegy kényszerít-

*) An essay on the principle of population. 1806.

vék, olcsó kiállíthátás végett a' munkabért, mennyire csak lehet, lenyomni.

Kik ezen körülményeknek tulajdonítják a' pauperismus' félelmes terjedését, orvoslatát ismét különböző utakon keresik. Némellyek a' régi socialis állapotokat akarnák visszaidézni *), az eltörölt czéheket, kiváltságos testületeket, hűbéri viszonyokat helyre állítani. Nyomorú orvosok, kik szegénységet szolgaság által vélnek gyógyíthatni, az éhezőnek kenyérrel együtt bilincset és rabigát akarván adni. Egyébiránt ezek, úgy látszik, elfelejték, hogy nyomorúság elég volt az általok magasztalt korban is, azon körülményeket pedig, mellyek azt akkor némileg enyhítették, a' gyérebb népességet, az egyedek' korlátoltabb vágyait és szükségeit, ama' talán boldog együgyüséget, melly a' szolgaság és szegénység' terhét, jobbat nem ismerve, mint másolhatatlan sorsot, belső megnyugvással elviselte, a' régi intézvényekkel együtt vissza nem bűvölhetni. Más részről a' tökélyesedett gyártási módszereket visszavinni a' kézművek' eredeti durvaságára, megsemmisíteni a' tudomány és mechanica' legszebb találmányait vandalus terv 's kivihetőségét hinni gyermeki ábránd.

Mások a' fenálló iparrendszert nem akarván bántani, sem annak a' megkezdett úton kifejlését gátolni, a' dolgozó osztály' szenvedésein philanthropicus intézetek és egyesületek által akarnak segíteni, nevezetesen az iskolák és fogházak' javítása, takarék-pénztárak, mértékletességi egyesületek, országon belőli 's kivüli gyarmatosítás, szegény ápoló 's dolgoztató intézetek által. Igen üdvös, hasznos és szükséges rendszabályok ott, hol, mint például hazánkban, a' márol holnapra élők 's minden biztos jövedelemalapban szükölködők' osztálya az összes népességnek még csekély töredékét teszi, 's hol a' szegénység többnyire nem a' keresetmódok' hiányából, hanem gondatlanság, tudatlanságból, henyeségből származik. De hol, mint Angliában 's Francziaországban a' proletariusoknak serge a' lakosoknak roppant többségét teszi, hol a' tenyere után élő munkás legjobb akarata mellett is munkát vagy épen nem, vagy olly csekély bérért talál, hogy alig elegendő táplálatára, nem hogy belőle egy kis tőkét takaríthatna, mellyre jobb napok 's egy biztosb jövendő' reményét építhesse, ott illy intézkedések 's rendszabályok a' bajok' tengerében, mint néhány csepp, hatás nélkül vesznek el.

Mind ezektől tetemesen különböznek azok, kik a' pauperismus'

*) De Morogues: Du pauperisme et de le mendicité etc. 1834. Villeneuve: Économie politique chrétienne. 1834.

orvosolhatását nem csak a' fennálló iparrendszernek, hanem az egész társadalmi szerkezetnek is megváltoztatása által hiszik egyedül eszközölhetőnek. Ezek, minthogy általok a' polgári társaság gyökeres átalakítása czéloztatik, socialistáknak neveztetnek, és szinte több felekezetekre oszlanak, mellyek közől, a' gyengébb árnyéklatokat mellőzve, legnevezetesbek a' st. simonisták és a' fourieristák Francziaországban, 's az owenisták Angliában. Tanaiknak azon felforgató iránya miatt, miszerint nem csak az eddigi birtokviszonyokat megmásítani, a' házasságot 's családi életet felbontani, de még új vallást is behozni kívánnak, üldözéseknek, sok túlzó és képtelen ábrándjaik miatt, mellyekbe tévelyedtek, még gyakrabban gúnynak tárgyai lettek; így történt, hogy azzal együtt, mi bennök káros vagy haszontalan, az általok kifejtett néhány helyesb és épebb eszme is félrevettetett. De bármint vélekedjünk e' társadalmi rendszerek' becséről, ismerésök minden esetre érdekes már csak azért is, mert, mint Thiers helyesen mondá, századunknak kórjelei, talán előjelei egy többé vagy kevesebbé erőszakos crisisnek, melly a' nyugati népek' beteg socialis testének gyógyulását eszközlendi, Azokat tehát rövid vázolatban meg fogom ismertetni az olvasóval, bővebb értesülést keresőket Stein L. tanárnak itt alább idézett, ez évben megjelent terjedelmes és részletekben gazdag munkájára utasítván, hol együtt és philosophiai lélekkel előadva találandnak mindent, mi a' socialismus' tanaira, történetére 's legnevezetesb embereire nézve tudásra méltó. E' mellett a' socialisticus elvek' összeállításában nagy hasznát vettem egy szinte alább idézett, névtelenül megjelent, de Listnek tulajdonitott értekezésnek, melly e' rendszereknek statusgazdasági oldalaira fordítja fő figyelmét, mi hely 's idő' szűke, de még egyéb okok miatt is, nekem is szándékom *).

A' saint simonismus, mint tudva van, új vallást, új status-szerkezetet és új népgazdasági rendszert tervezett; a' két elsőt mellőzve, csak ez utóbbit fogom fejtegetni. A' most fennálló rendszerben St. Simon' követői két gyökeres hibát látnak, és pedig 1ör, szerintök az emberek' henyélő és munkás osztályra szakadnak, amabba sorozzák a' földbirtokosokat és tőkepénzeseket, kik a' munkás osztály' tagjainak kölcsön adott földért vagy pénzért, azoktól mint

*) Der Socialismus und Communismus des heutigen Frankreichs von L. Stein. 1842.
Die Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft der politischen Oeconomie. Deutsche Vierteljahrsschrift. 1840. B. 3.

haszonbérlők-, napszámosok vagy gyármunkásoktól a' lehető legkisebb áron lehető legtöbb munkát 's hasznot követelnek. 2or, a' dolgozó osztály' szabad concurrentiájában, mi ennek kebelében szüntelen háborút támaszt; kölcsönös segedelem helyett a' munkások kénytelenségből egymást nyomván.

E' két bajon három gyökeres rendszabálylyal kivánnak segiteni: 1. A' henyélő osztály' megszüntetésével az örökösödési jog és a' politicai kiváltságok' eltörlése által. Az örökösödést, a' fennálló szokások' kimélése' tekintetéből, csak fokonként akarják eltörölni az oldalágak' kizárásával, 's az egyenes örökbeszállásnak felette nagy adóval terheltetése; az ekképen úr nélkül maradó birtok a' status' tulajdona által lenne. A' politicai jogokat pedig, míg a' jelen status-szerkezet áll, kirekesztőleg a' munkás osztályra átruházni, a' saint simonisticus kormányrendszer' behozatalával azonban egy tudósokból 's müvészekből álló úgy nevezett papi hierarchiában öszpontosítani kivánják. A' 2d. förendszabály a' munkásoknak tehetségeik szerinti osztályozása. E' czélra szükségesnek tartatik a' gyermekeknek nyilvános együtt neveltetése. Az uralkodó papi osztályt illeti azon jog mindenkinek neveltetése alatt kitünő tehetsége szerint munkakört kijelelni; 's az arra megkívántató földbirtokot vagy tőkét, rendszerint élete' fogytáig használandót, általadni. A' javaknak e' felosztása az egész statusra elterjedő bankrendszer által volna eszközlendő. A' 3dik lényeges feltétel abban áll, hogy mindenki tehetségeihez és érdemeihez illő jutalmat nyerjen. E' czélra a' papi hierarchia a' concurrentiát szabályozva, minden munkanemhez csak épen a' körülmények által szorosan megkivánt számú egyedet állít az épen szükséges tőkealappal, 's ha még is kisülne, hogy hasonló tehetség és érdem mellett a' körülmények' történetes különbsége miatt az egyik többet nyerne a' másiknál, a' felesleg-nyereség amattól elvétetnék, hogy ez utóbbinak nem fedezett szükségeit pótolja. A' munkára tehetetlen vénektől a' rájok bízva volt tőke visszavétetik, 's helyette holtig tartó élelmet nyernek, melly a' munkásoktól keresetök' aránya szerint begyüjtött alapból fedeztetik.

Ha nem tekintjük is e' tanoknak jogot 's erkölcsöt sértő irányát 's politicai veszélyességét, mi a' franczia kormány általi üldöztetésökre adott alkalmat, status-gazdasági tekintetben is annyi képtelenséget foglalnak magokban, minőt férfiaktól, kik a' jelen állapot' hiányainak birálatában olly éles elmét mutattak, orvoslati javaslataikban várni alig lehetett, kivált minthogy ők nem foltozgatni 's javítgatni, hanem az egész társaságot újra szerkeszteni készültek.

Képzelhetni-e, hogy a' tudósok 's müvészek, vagy szerintök papok' hierarchiája, mellynek a' saint simonisták olly korlátlan és zsarnoki hatalmat akarnának adni az emberek és javak felett, ezzel vissza nem fogna élni? Fognának-e ezen saint simonisticus kormányzó papok olly ember feletti bölcseséggel és erénynyel birni, hogy a' munkakör, javak 's jutalmak' arányos elosztásában tévedés vagy részrehajlás lehető sőt valószinű ne volna, 's így a' sors' vak szeszélyét a' még sokkal nehezebben eltűrhető emberszeszély és önkény ne pótolná? 'S azon elv, hogy kiki tehetségei' arányában részesüljön a' földi javakban 's jutalmakban, orvosolná-e az örökösödési törvények' igaztalanságait? Jeles tehetség nem szintúgy a' vakszerencse' ajándéka-e, mint öröklött vagyon? Igaz ugyan, hogy illy polgári szerkezet mellett, ha létesülhetését felteszszük, a' vagyonbeli aránytalanság olly nagy nem lehetne, mint a' jelen állapotban, de mi lenne a' végeredmény? Megszünvén azon inger, melly mindenkire nézve annak tudásában fekszik, hogy gyermekeiért, vagy ollyanokért, kik neki kedvesek, fáradozik, 's kiki tudván, hogy szorgalmának gyümölcse halála után idegennek, talán ellenségének fog jutni, sőt maga is öreg napjaiban hasonló élelemre tarthat számot, akár nevelte a' társaság' összes tőkéjét akár nem, ennek természetes következése nem lehet egyéb, mint a' termesztő szorgalomnak általános ellankadása, 's az összes javaknak 's vagyonosságnak nemzedékről nemzedékre mindinkább fogyása; szóval, a' jelen részbeni nyomor helyett egyetemes elszegényülés. 'S illy eredmény' kedveért hányassanak fel a' polgári társaság' legfontosb talpkövei, sértessék meg a' birtok' szentsége, szakasztassanak el a' családi életnek néha olly édes kötelékei; valóban nem a' kormány' üldözései oszlaták el e' felekezetet, hanem saját terveinek képtelensége döntötte a' feledék' sirjába. Zajos de rövid létezése nem hagyott más nyomot, mint általánosabb figyelmet a' socialis test' bajaira, élénkebb részvétet a' munkás osztálynak, e' felekezet' hívei által melegen és hangosan hirdetett, szenvedései és orvosoltatásuk' lehető módja iránt.

Egy időben St. Simonnal élt Francziaországban még egy más férfiú is, kinek elmélkedései hasonló czélra voltak irányozva: Fourier, 's ha bár ő maga 1837ben kortársainak részvétlenségén elcsüggedve halt meg, iskolája azóta mindinkább terjed 's jeles főkkel szaporodik, kik mesterök' eszméit számos munkákban 's czikkelyekben fejtegetik, 's azt némelly salakjaitól kitisztítva, népszerűvé 's elfogadhatóvá tenni igyekeznek; illyenek Considérant, Paget, Gatti de Gamond 's mások. Fourier is szükségesnek vélte tanait új val-

lás-philosophiára alapítani, a' két nem közötti viszonyt korunk' erkölcsi fogalmait sértő módon megváltoztatni, „mert, úgy látszik — mond List idézett czikkjében — a' franczia világjavítók' tervei el nem lehetnek e' bordélyszag nélkül". Az általa használt terminologia furcsánál furcsább, szinte az érthetetlenségig újszerű, néha nevetséges, mi őt, irásait 's iskoláját gyakran gúny' tárgyává tevé; mind a' mellett e' haszontalanságok és képtelenségek' halmaza alatt található néhány eszme, mellynek jövendője lehet, 's melly magában a' socialis baj' lehető orvoslatának ép csiráját rejti. De lássuk rendszerét közelebbről, mellynek előadásában itt ott ismertetésül szerzőjének sajátságos kifejezéseit is használandom.

Azon tényből indulván ki, hogy az emberek' igen nagy többsége inséggel küzd, 's a' gyári munka' örök egyformaságában a' lelki tehetség eltompúl, az első bajon a' munkások' concurrentiájának (mi által egyik a' másiknak élelmét rabolja el a' tőkepénzesek' használára) megszüntetésével, 's a' nyereségnek munka, tehetség és tőke közötti arányos felosztásával, a' másikon pedig a' munka-nemnek gyakor megváltoztatásával, 's az egyedek által hajlamuk, vagy mint ő fejezi ki magát, szenvedélyes vonzalom szerinti szabad választásával akar segíteni, miért is rendszerét vonzó és szenvedélyes műiparnak (industrie attrayente et passionnée) nevezi. E' czélt azonban szerinte a' társadalmi élet' formáinak gyökeres megváltoztatásával érhetni el csak. A' polgári társaság' legtökélyesb formája (nem érintvén itt az előkészítő és átmeneti állapotokat) az volna, ha az emberek, mintegy 1800 minden korú 's nemű egyedekből álló csoportokban, mellyeket ő „phalange"oknak nevez, szoros, majdnem családi összeköttetésben együtt élnének 's gazdálkodnának. Minden illy phalange egy közös, roppant nagyságú phalanstére-nek nevezendő épületben laknék, mellyben különböző nagyságú szállások, közös könyha, éléstár, pincze, nagy, világos és szép munka- és gyűléstermek volnának, utczák helyett fedett és télen fűthető széles folyosók szolgálnának stb. Mindenki, jövedelme szerint, mert Fourier a' tulajdonjogot meg nem akarja szűntetni, a' szállások és ételek közt válogat. A' phalange-ok egymással baráti viszonyban állanak, 's ha a' szükség kivánja, kölcsönös segedelemre kötelezvék. Képviselő követek congressusokban közös ügyeik felett tanácskoznának, 's igy lépcsőnként mindig felebb, míg végre a' „sphaericus egység" nevezetű testületben az egész emberfaj képviseltetnék.

A' phalange' gazdasága következő módon űzetnék. Minden tag

vagy „harmonista“ ingó vagy ingatlan vagyonát által engedi a' községnek, de érte a' befektetett tőkéhez arányos számú részvényjegyeket nyer, mellyek után kamatot húz. A' ki tőkét nem bir, az legalább munkájával 's tehetségével járúl a' község' összes vagyonához, 's ezek után arányos osztalékhoz szinte jogot tart. A' közös munka' jövedelmének felosztása következő elvek szerint történik. Mindenek előtt a' phalange' minden tagjának, a' munkára tehetetlen öregeknek, gyermekeknek és betegeknek is, az anyagi szükségek' minimumát, vagy is a' phalanstére' harmadik osztálybeli kényelmeit nyújtani köteles. A' mi e' költségek' levonása után még fennmaradna, az tizenkét egyenlő részre osztatnék, 's ezekből $^5/_{12}$ jutna a' munkának, $^1/_{12}$ a' tőkének és $^3/_{12}$ az elmetehetségnek, mi aztán ismét az egyes tagok közt részvényeik és az általok teljesített munka' arányában felosztatnék.

A' munka' nemét minden tag hajlama vagy, mint Fourier mondja, „szenvedélye“ szerint választhatja. Az egyenlő munkát végezők együtt dolgoznak, 's úgy nevezett „szenvedélyes csoportot“ (groupe passionnée) képeznek, 's több foglalatosságú csoport egy „szenvedélyes sort“ (série passionnée). Hogy pedig a' mindig egyfélét-dolgozás az embert lelketlen géppé ne tegye, minden két órában munkát cserélve egy csoportból átmehetni egy másikba. Minden csoport magának munkát intéző vezért választ, de csupán magának, mert ez, egy másik csoportba általmenve, ott talán utolsó lehet. E' csoportok végeznek minden munkát házban, kertben és mezőn, konyhában, istállóban, és a' kézművek' teremeiben. A' munka minden gondolható és lehető módon könnyíttetnék, a' mezőkön dolgozók roppant sátorok és ernyők által az égető nap ellen védetnének, nagyobb távolságokra kényelmes kocsikon mennének, minden munkanemnek megfelelő 's azt könnyitő öltözetek készíttetnének stb.

Nagyszerű vállalatoknál, több phalenstérek egyesülve, roppant industrialis hadsereget állíthatnának ki, akár egy millió iparvitézből állót Illy sereggel Fourier szerint a' Sahara' homoktengerét és Siberia' jeges vidékeit paradicsommá lehetne varázsolni, 's még sok egyéb általa felhozott mesés nagy dolgokat véghez vinni.

A' munkanem' választása mindenkinek szabad akaratára hagyatván, hogy a' kellemetlen és undorító foglalatosságokra is legyenek önkényt ajánlkozók, ezekért igen nagy jutalom járna, a' kellemesekért pedig, mellyek úgy is magokban hordják a' jutalmat, igen csekély. A' trágyahordozók vagy canalis-tisztogatók tehát sokkal jobban

jutalmaztatnának mint p. o. a' fesztészek, szobrászok. Ha mind a' mellett nem találkoznának illy visszataszító munkára egyének, fiatal emberekből, 9—15 évesekből úgy nevezett: „elszánt dandárt" javasol Fourier alakíttatni. Az ebbe lépésre pedig az ifjakat kitüntetések 's ezek által ébresztendő hiúság és lelkesedés' útján hiszi édesgethetőknek, ezen felül e' dandárnak buzdításúl még azon jogot is akarná adni, hogy a' közjövedelemnek egy nyolczad részével közczélokra szabadon rendelkezhessék.

Illy gazdálkodási rendszertől Fourier, mind a' termesztő erő' növesztése, mind a' költség' fogyasztása' tekintetéből olly sikert vár, hogy az illy phalangeba helyezett tőkéknek száztól ötvenet igér kamatúl. Úgy szinte az emberek is természeti hajlamuk szerinti foglalatoskodásuk, czélszerű életmód, egészséges tápszerek 's lakás mellett, testi és lelki erőben gyarapodnának, 's életök háromannyi időre terjedne.

Fourier csaknem egész élete' folytában hiában iparkodott a' kormánytól vagy magányosoktól módot szerezni egy próba-phalanstérenek felállítására. Nem is csodálhatni, ha tekintetbe veszszük itt is említett kalandozásait a' képzeletnek már szinte hagymázzal határos tartományaiban, ama' több mint költészeti álmokat rendszerének eredményeiről, mellyek közől hely' szűke miatt itt csak néhányat 's nem is a' legképtelenebbeket hordtam fel. De az illy egyes, elszigetelt próbának bármi fényes sikere is még nem bizonyíthatta volna be jóságát 's kivihetőségét az egész rendszernek, melly magát a' polgári társaságot, sőt az egész emberi fajt illy kaszárnyaélet' rámájába akarná szorítani. Mind a' mellett igaza van Blanquinak*), midőn erkölcstelenségnek mondja e' férfiúnak 's eszméinek kigúnyolását 's nevetségessé tételét, mert őt a' legtisztább emberszeretet lelkesíté, 's mert számos ábrándjai, féktelen képzeletének e' fattyú szüleményei közt nagyszerű eszmékre is akadunk, mellyek genialis ész' szüleményei. Munkáiban közgazdasági elveket találunk, mellyek ha tovább kifejtetnének, 's a' fennálló társasági viszonyokhoz alkalmaztatva, nem azokat felforgatva, életbe lépetnének, korszakot alkothatnak az emberiség és ipar' történeteiben. Illyenek főképen a' következők:

Először azon elv, melly szerint az ipar' gyümölcseiből a' munkást is egy arányos rész illesse. Most azon országokban, hol a' kéz-

*) Histoire de l' Économie politique etc. par Adolphe Blanqui ainé, 1837. 2. Vol.

műveket nagy részben gyárak pótolják, a' gyártulajdonosok egyetértő nyereségvágya, és a' munkásoknak egymást lenyomó, inségparancsolta concurrentiája azon eredményt szüli, hogy ezek a' lehető legkisebb bért nyerik, habár munkájok után a' gyáros milliókkal gazdagodnék is. A' munkás ekképen nem takaríthatván meg egy kis tőkét, mellyre idővel magának 's családjának önálló létezését alapíthatná, örök függésben marad urától; függésben, melly rá nézve nem kevésbbé sanyarító a' középkor' hűbéri viszonyainál, kivált mert saját eszméi mások 's mert a' törvény neki igényt ad szabadságra, mellytől csak a' szegénység tiltja el. De még ha valamelly iparág, p. o. a' vámviszonyok' változása, a' külföld' concurrentiája miatt csökken, mi a' következés? A' gyáros kedvezőbb időkben nyert millióit visszavonja, 's munkásai kenyértelenek, az éhség és kétségbeesés' martalékai. E' bajon némileg segít azon fentérintett elv, melly a' munkásnak jogot ad nem csak az ura' önkénye által neki oda vetett bérhez, hanem a' munkája utáni nyereség' arányos osztalékához is, 's ez elv' helyességét már elismerték Fourier' rendszerét egyébként kárhoztató német közgazdasági irók is, mint Bülau *), List 's mások.

De ezen elv magában még nem elég az ohajtott czél' elérésére, 's kiegészítője a' szinte Fourier' rendszerében fekvő, de általa a' túlságig vitt, társulási eszme. Hogy ez úton, aránylag csekély áldozattal, milly nagy dolgokat vihetni ki, már hazánkban is kezdjük tapasztalni, de eddig, valamint nálunk úgy máshol is, egyesületek csak egyes kitüzött czélok végett alakultak, 's még eddig sehol nem az élet' mindennemű szükségeinek olcsóbb beszerzésére, sem bizonyos iparágnak a' szegényebb osztály' részéről is kisebb erők' egyesülése által nagyban űzésére. Mind e' két úton pedig kedvező eredményt lehetne várni. Mi az elsőt illeti, csak azt akarom röviden érinteni, hogy több családoknak közös háztartása, főzésben, mosásban 's egyebekben mennyi költség- és munkakiméléssel történhetnék, 's hogy a' szükséges bevásárlások mennyivel olcsóbban eszközölhetők nagyban, mint kicsinyben. Az iparczélokra egyesülés pedig a' munkás osztályra nézve még fontosabb, mert föltevén, hogy a' munkás magának takarékosság által egy kis tőkét szerez, ő azért olly országban, hol nagyszerű gyárak léteznek, független állásra még sem tehetne szert. Kis tőkével gyárépületet nem emelhetni, gépeket nem vehetni, az legfelebb kézműiparra használható, ez pedig

*) Der Pauperismus. Deutsche Vierteljahrsschrift. 1838. B. I.

gyáriparral ki nem állja a' versenyt. Ehhez még az is járul, hogy kézműhöz több oldalú ügyesség kivántatik, mellyet gyármunkás a' lehető legszűkebb körre szorított gépszerű munkája mellett magának nem szerezhetett. Tudjuk, hogy már Smith Ádám'*) idejében egy gombostű míg elkészült tizennyolcz kézen ment keresztül, azóta pedig a' munka' felosztása mennyit haladt még a' gyárakban! Igy a' törvény által fennen hirdetett szabad concurrentia mellett, tényleg még is a' nagy tőkepénzesek' monopoliuma áll fenn. Ezekkel csak egyesülés által küzdhetnének meg némi siker' reményével egy kis tőkepénzt megtakarított szabad munkások, nagyszerű gyárakat állítván fel, mellyeknek ők magok volnának tulajdonosai és munkásai. Ezen, már szinte mások által felfogott eszmének csirája pedig szinte Fourier' munkáiban találtatik, ha bár sok képtelen és lázas ábrándok közé temetve.

Köszönetet érdemel Fourier még azért is, hogy a' közgazdasági irók által Smith Ádám után fennen hirdetett 's végtelenbe üzetni javaslott munkafelosztás' káros oldalait is kitünteté. Ha az emberek' roppant többségében, az egész munkás osztály' tagjaiban egyebet nem látunk vak eszközöknél, mellyeknek egyedüli czélja a' boldogabb osztályok' kényelmeit és szeszélyeit minél olcsóbban és bővebben kielégíteni, úgy igen is ez volt a' lehető legbölcsebb ötlet és találmány, de ha a' szegény munkásban is embert, lélekkel 's észszel biró lényt tisztelünk, lehetetlen ezen túlságig vitt elvet nem kárhoztatnunk, melly őt örök egyformaságával elbutító 's lélekölő foglalatosságra szorítva, egy gyári gép' lelketlen kerekévé alacsonítja 's önálló keresetre képtelenné teszi. Megengedem, hogy az időkimélést eszközölvén, 's ez által a' kiállító erőt mintegy szaporítván, a' nemzeti gazdagságot neveli, de teljes meggyőződésem, ezt pedig a' socialisták' iratainak köszönöm, hogy a' nemzetek' boldogságát 's valódi nagyságát nem a' kincsek 's élvszerek' felhalmozott tömegében, hanem ezeknek, korán sem egyenlő, mert ez buta álom, hanem arányos és méltányos elosztásában kell keresni.

De ezen elvek, mellyekről azt mondám, hogy magokban egy jobb jövendő' magvát rejtik, Fourier' rendszerében korán sincsenek kellőleg kifejtve, sőt tenger képtelenséggel levén fölerésztve, ettől csak nehezen elválaszthatók, 's így a' fourierismus mostani alakjában kitűzött czéljának, véleményem szerint, szintolly kevéssé felel meg, mint a' saint simonismus.

*) L. Nature and causes of the wealth of nations. B. I. Ch. 1.

Akaratom ellen hosszas voltam Fourier' rendszerének birálatában, befejezésül tehát csak röviden fogom még Owen' tanait ismertetni. Ő is a' vallás, a' társasági szerkezet, 's a' birtokviszonyok' megváltoztatását tartja első szükségnek. Itt rendszerének első két része mellőztetvén, csak ez utóbbiakat illető tervei emlitendők. Mellékesen csak azt kivánom érinteni, hogy az általa javaslott polgári szerkezet az embereknek beszámitástóli mentségén volna alapitandó; tehát jutalom és büntetés' teljes mellőzésével. Közgazdasági tanai pedig a' következők. Személyes birtok szerinte nem léteznék, hanem minden községnek egy pár ezerre menő tagjai közös birtokukat egyesült erővel közös haszonra mivelnék. Tökéletes egyenlőség és közösség levén alapja az általa tervezett társaságnak, pénzről, mint az egyedi tulajdon' képviselőjéről, szó sem lehet. A' község mindenkit a' szükségesekkel ellát; maga űz többféle gazdasági 's iparágokat, mind saját szükségeinek kielégitésére, mind más községekkeli csere végett. A' különnemű foglalatosságok a' tagok közt koruk szerint volnának felosztandók. A' 15ödik évig tart a' nevelés; a' 15—25 évesek kézmunkára kötelesek; a' 25—30 esztendősek a' községi vagyont őrzik 's kezelik; a' 30—40 éveseket illeti a' községi ügyek és munkák' igazgatása, 's az ezeknél korosabbakat a' külön községek közötti viszonyok' elintézése. Család Owen' társaságában nem létezik, az a' községben elvész.

E' rendszerről megjegyzendő, hogy életbe hozására már néhány, de sikeretlen próba tétetett. Való ugyan, hogy New-Lanark, Owen' személyes igazgatása alatt, szép virágzásra jutott, de ez nem egyéb czélszerűen rendezett 's több iparágakat üző munkás gyarmatnál, mellybe ő socialisticus rendszerét egész kiterjedésében be nem hozta. Más kisérletek azonban New-Harmonyban 's Orbistonban egészen felsültek.

Nem akarom az owenismus' ellenében hosszasan ismételni, mi már a' saint simonismus ellen mondatott, hogy a' személyes birtok' megszüntetése az egyedek' iparkodását és szorgalmát elöli, ha csak azt nem hiszszük, hogy azok illy társasági szerkezet mellett kivetköznének minden gyarlóságból, önzésből, szenvedélyekből, szóval emberi természetökből. A' család' felbontása és a' nők' közössége ellen pedig kár szót is vesztegetni. Owen' tanainak ezen tévelyei közösek a' franczia socialistákéival, de különös sajátja még azon ferde nézet, mi szerint a' foglalatosságok' nemei az egyének' kora szerint volnának felosztandók, holott mindennapi tapasztalás bizonyitja,

milly kevéssé szolgálhat az mértékéül az emberek' akár lelki, akár testi tehetségeinek.

Az itt előadottak' csüggesztő eredménye, hogy az általam e' czikk' elején említett fontos socialis problema annyi gondolkodó fő' elmélkedéseinek 's annyi emberbarát' lelkesedésének daczára még eddig megoldatlan; e' sorok' irója nem olly vakmerő, hogy rajta csekély erejét megkisértse, csak a' feladat' fontosságáról kivánt jelesebb tehetségű honfitársaihoz néhány intő 's figyelmeztető szót intézni, hogy a' közelebb érdekű politicai kérdések mellett 's azoknak eldöntésében szemmel tartsák e' socialis kérdést is, 's koronkénti fejlődését, melly előbb utóbb, habár, kivált nálunk, talán még nem olly hamar, amazokat is elnyelendi. Ezt annál inkább látja helyén és idején, mert, véleménye szerint, e' kérdésnek elméleti úton megfejtése, ha valahol, ott lehetséges, hol azt, mint, hála az égnek, nálunk, nem zavarva a' felizgatott szenvedélyek, és vagy sürgetve követelő vagy már közelről fenyegetett érdekek' zajától, még a' tudomány' komoly nyugalmával lehet megvitatni.

LUKÁCS MÓRICZ.

Szamosujvári gyülés.

Töredék *).

— — — Rákóczi azon élénkséggel, melly e' családnak tulajdona volt, kelt föl, 's bal vállára rázván nyusztos bársony mentéjét, komoly bátran nézett a' gyűlésen végig, mi kifejezésteli arczának, valóban fölséges tekintetet adott.

„Uraim! mond, én itt nem mint fejedelem szólok; kegyelmetek közt foglaltam helyet, 's ezen egész tanácskozásnak inkább barátságos, minden fesztől 's tartózkodástól ment, mint ünnepélyes szint szeretnék adni. — Az érdek, melly ide összevezetett bennünket, közös, mindnyájunkat érdekel, kimondanom nem szükség, minden magyar tudja azt, minden magyar óhajtja. Ez, egyesülés minden áron, minden veszély közt; egyesülés a' hon' javára 's azon nagy munka' előkészitésére, az egész két magyar hazát, nagy, dicső egészszé összeolvasztani. Nagyravágyással vádol engem Austria, úgy mint a' török, 's ám legyen ez igy; mert nem tagadom, egy nagyravágyás van bennem: hazám' leghivebb polgára lenni! de nagyravágyást vetnek magyar atyámfiai is szememre, 's ez már fájdalmasabb, mert nagy tetteket csak összetartás, csak bizodalom vihet ki 's közérdek. A' nagyravágyó a' maga aknáit ássa, a' jó és igaz polgár közért dolgozik. Én, uraim! állásom' nehézségét az első pillanatban észrevettem, látom, hogy illy darabolt honnak egységet csak hatalom, erő és gazdagság adhat. Tudom, házam' ellenségei azzal vádoltak, hogy vagyonomat halomra gyüjtöm! Most, uraim, kegyelmeteket kérdem, mire használtam vagyonomat? nemde hadaim' fizetésökre, mi az or-

*) Jósika Miklós' illy czimü Regényéből: „Zrinyi a' költö".

ság' jövedelméből aligha kitelnék. — Arra, hogy magamnak a' külföld előtt tiszteletet 's befolyást szerezzek, 's ím Franczia- Svéd- és Lengyelország nem egyszer kereste barátságomat: 's mi tarthatja ezen befolyást, ezen tiszteletes állást Európában egy olly kisded ország' fejedelmében fenn?! Ha tarsolyunkban melengetjük kezeinket, ha kopjáink szegen függnek, ha békéről álmodozunk, melly e' gyász időkben nem egyéb kölcsönös áltatásnál? — Baráti tanácskozás ez, uraim! szabadon szóljunk: mi tartotta meg nekünk a' török szultán' barátságát, mióta Buda' vára a' félhold alatt nyög? Előrelátás, kémek 's mindig nyitott erszény. Mi a' császárrali újabb újabb békekötéseket? ezen hosszas véres háború, melly már huszonnyolcz év óta szítja lángjait: mi a' franczia, svéd 's a' lengyel udvarok' jövő muló barátságát? fegyveres erőm a' Rákócziak' szerencséje, fogyjon erszényem ki, köttessék béke, 's tegyem fegyveremet szöglethe, az erdélyi fejedelemségnek ma vége van. Két tűz közé van e' szegény haza szorulva, melly magának és fegyverének nem egyszer annyi tiszteletet tudott szerezni, melly Magyarországnak legnagyobb kormányzóját 's legbölcsebb királyát adta, melly a' számkiüzött magyar uraknak menedéke 's kincstára volt: kik felédelitve 's üdülve harczos völgyeink közt, téreik közepett, büszke lakjaikban Siberiának nevezik a' szegény Erdélyt, melly érettök vérzette el bányáinak gazdag ereit.

„Tartsa fegyverét nyugodtan ki akarja, én véleményemet kimondom: igen, lépjünk béke-alkura a' császárral, de csak úgy, ha a' felső magyarhoni hét megye birtokunkba jő, ha az utóbbi békekötés' minden pontjai szorosan megtartatnak, 's ha a' császár 's prágai haditanácsa életteljesen fog a' nagy munkához, honunk' szivéből kivetni a' törököt! 'S most, uraim! mondják kegyelmetek ki bátran véleményeiket, protestans vagyok, de fejedelmi esküt teszek, hogy mind az, a' mi itt mondatik, előttem a' gyónás' szentségével fog bírni, 's hogy egyszer feledve botomat és zászlómat, hű magyaraimat szabadon akarom szólani hallani!"

E' pillanatban a' magas teremajtó' szárnyai szétnyíltak, 's halványon, mint a' halál, 's mély gyászban jelent meg nyilásában egy agg férfiú.

A' férfiú, ki itt mutatkozott, egy volt azon aggszerű alakok közől, mellyeket egyszer látva nem feledünk soha: a' hosszas arcz, hajdani nagy szépségnek romjait láttatá még, a' fő majdnem hajtalan volt, csak tetején látszott egy sűrü fodor fürt, 's halantékai 's feje' hátulsó részén lenge ezüst koszorú. Száguldó szenvedélyek, de ős

erővel párulva, hagyták az élet-vihar' nyomdokit e' terjedt végtelen homlokon, mellynek szemöldökei közt az indulat' gyakori kitörései mély árkot vertek; 's a' nagy, még most is ragyogó szem, gyaníttatá, hány diadalt ünnepelt ezen arcz, 's hány vesztést birt eltűrni büszke egykedvűséggel! Inkább mint a' főnek szétdult lombjai, mutattak ép fogai, sürű hosszú bajusza, melly szakállatlan állán lógott végig, azon ronthatlan épségre, melly az aggkor' dőledékeiben sem feledtetheté egykori rugalmát. Arczéle azon tiszta vonásokat láttatá, mellyek a' magyarnak keleti eredetét némelly ritka példányban még most is kétségtelenné teszik; szóval, egy tekintetre ráismerünk ujra, ez Zólyomi Dávid volt, ifjúkori kalandjairól 's később a' sors' sürű csapásairól hires Zólyomi! Magas termetét gyászruha födé tetétől talpig, durva, egyszerü, de tiszta 's oldalán sok csatát látott pallos lógott, villogó egykor, vihar 's vésznek közepette, most szunnyadó rozsdatelt hüvelyben.

Illyen volt a' férfiú, kin most, mint villámtól sujtva, az egész gyűlés' szemei függöttek.

„Zólyomi! kiáltott fel Rákóczi, ajkait összeharapva, minő vakmerőség!"

‚Csendesen, nagyságos uram! mond Sulyok István, ki jegyzőkönyvével közel Rákóczihoz foglalt helyet: mit árthat itt ennyi ellen? Tegyen nagyságod úgy mintha észre sem venné'.

A' nyolczvan éves ember csendesen haladott a' terem' hosszában, a' szőnyeggel borított asztal' végénél megállott, 's egyik kezét annak párkányára nyugtatván, némán tekintett a' gyűlésen végig, mellynek egyes férfiain neme a' kárörömnek mutatkozott.

Kún János, egy a' fiatalabbak közől, nyájas tekintetű férfiu, olly arczczal, melly semmi különös kifejezéssel nem birt, 's egy volt azok közől, kikről a' közéletben mondjuk, ollyan millyen legtöbb van, kelt fel 's üdvözölvén a' fejedelmet, a' legkeresettebb kitételekkel köszönte meg azon szabadságot, mellyet a' fejedelem e' gyűlés' minden tagjának adott nyiltan 's szíve szerint szólani; alkalmasint igen roszkor 's kevés tapintattal; mire a' fejedelemnek egy fenyitő tekintete is mutatott; mondá tovább, mikép ő, mint mindenki e' fényes gyülekezetben, meg van a' fejedelem' bölcseségéről győződve, 's nem csak abbeli szándékát helyesli, hogy a' császárral csak az említett föltételek alatt kell megkötni a' békét, hanem azt is világosan látja, minő bölcs 's minden oldalú előrelátás van abban, hogy a' fejedelem pénztárát üresen nem hagyja; 's akkor, midőn béke alkudozásokat tesz, nem feledi, mikép a' szétmarczangolt honban, melly-

nek csak irígye van több mint ellensége, soha sem lehet elég figyelemmel, olly készületeket tenni, hogy a' nemzetet semmi se lephesse meg.

Zólyomi Dávid egy fiatal mellette ülőtől székével kináltatott meg e' közben, 's azt, minden mentegetőzés nélkül, nemével a' megszokott elsőségnek fogadta el. Kún, végezvén roszul számított kész beszédét, néhány percznyi szünet lőn, melly közben Zólyomi csendesen, mint vésztől lenyomott, 's a' maga erején újra emelkedő árbocz egyenesedett fel üléséből. Arczának kifejezése hideg gúnyt 's teljes erőérzetet láttatott.

„„Nagyságos uram! így szólott, még elég erős hangon arra, hogy őt az egész teremben hallhassa mindenki. Vendégei közt találom nagyságodat, barátságos tanácskozásban, mert ezen urakban az erdélyi megyék' törvényes követeire nem ismerek; nem látom a' székely nemzet' székeit személyesitve, ha csak nagyságodnak hadi szolgája, Mikes Mihály uram, egész nemzetét nem képviseli; úgy szintén a' szász atyafiak közől is senki sincsen itt!"" Egy kis szünet után, melly közben e' vakmerő felszólalás a' hangot fojtotta a' jelenlévők' kebelébe, halk morgás hallatszott.

Zólyomi folytatá, legkisebb tudomást sem vevén a' történtekről. „„Itt, mond, úgy látom, minden a' mit nagyságod tesz, mond, akar, helyben hagyatik. Megszokták azon rendek, kiket nagyságod hevenyész elnöki széke körül, ama' veszélyes sic volo, sic jubeo-t! melly Erdélynek jó és rosz fejedelmei alatt annyi vérébe 's vagyonába került.""

„Minő vakmerőség!" lázadtak fel néhányan.

Zólyomi folytatá: „„Mondd a' fösvénynek, hogy fukarsága takarékosság, mondd a' pazarnak, hogy kábult pénzárja nagy lelkűség, mondd a' közveszélykor a' zavarban halászónak, hogy előrelátó, 's nyerni fogsz! Zólyomi Dávid áll nagyságod előtt, ki nem egyszer szegült kábult dulásainak ellenébe, 's kinek vagyonát most, mint Erdélyben mondjuk, a' patak elvitte, mert Debreczeni Tamás uram, ki még nemes levelét sem tudná előmutatni, 's itt a' karok 's rendek közt ül, mind Patakra takarította azt. Oh, ez dicséretes takarékosság: nagyságod az ország legegyenesebb embereit nótáztatta, hogy jószágaikat elkobozhassa"".

‚Elég! mond Rákóczi: távozzék kegyelmed, tudjuk a' Zólyomiak' régi betegségét, folytatá, 's nem mérjük latra egy nyolczvan éves agg nak szavait, de béketűrésünk is kimeríthető, 's kegyelmedet, ki már nótázva van, 's kit ide meg nem hívtunk, tudni fogjuk elnémítani!'

„„Tegye nagyságod, nem lesz első erőszakos tette; miként fiamat, Dávidot, megnémította 's a' kővári falak közt tartja, úgy velem is bánhatik.""

A' fejedelem' arczát vér futotta el, de azon önbizodalom, hogy ennyi baráti közt sikerülend neki a' Zólyomi' beszédét megczáfolni, okozta-e vagy nem, alig merjük elhatározni, annyi igaz, hogy Rákóczi mondhatlan megvetéssel tekintvén Zólyomira, mentéjébe burkolta magát, 's egy érdektelen 's a' tárgyhoz nem tartozó beszélgetést kezdett Bethlen Farkassal, ki balján ült.

Zólyomi folytatá: „„Van-e egy család Erdélyben, kibe nagyságod, nagy gondossága miatt tárházait üresen nem hagyni, bele nem akadott? Hányan adtunk nagyságodnak reversalisokat? 's mellyikünk kerülte ki, a' legalábbvaló előre készített feladás' vagy gyanu' ürügye alatt, a' nótáztatást. Ismeritek-e még, ti jó fő rendek! az öreg Zólyomi Dávidot, e' borsos posztóban, e' bagaria lábbeliekkel, a' gazdag Zólyomi Dávidot, kinek több faluja 's vára volt, mint néhánynak közőletek, mármarosi bocskorosok, telke van? Itt, nézzétek ezen ősz fejemet, e' kopott kalpag egyetlen fövegem, gyermekeim' vagyonából tengek egyedül! Nézzétek a' dús Rákóczit, kinek Erdélyben egy ősi hold földe nem volt: két fiát gazdagította fel, a' nélkül hogy zsebébe tenné kezeit. Zólyomi Erzsébet után birja Székelyhidat, Diószeget, Kővárt, Ecsedet. Utánam, fiam után, kit őrültnek hirdet, a' gyulai várt 's Kolosmonostort, mellyeket most fia, György, kit itt láttok, a' váradi kapitány, használ"".

„Fejedelmi jogom az ország' törvénye szerint". Kiáltott fel Mikes Mihály.

„„Az ország' törvénye szerint, melly világosan mondja, hogy a' magva-szakadtak 's az igazságtalanul számkiűzöttek' javaiból a' fejedelem' saját gyermekeit gazdagitsa fel! felelt Zólyomi gúnynyal; de igaza van a' karoknak 's rendeknek, mert hiszen e' szép zsákmányolás' könnyebbitésére még 1631ben törvény-czikkelyt készítettek a' nyugtalan elméjű emberek elleni animadversio 's az azt eszközlő pörfolyam iránt. Emlékezzenek kegyelmetek a' Kún Kocsárd' ítéletére, kit a' birák nem nótázván, ő nagysága' kegyelmére bíztak, 's ez mindenének elvesztése 's örök rabság volt!""

Sulyok István emelkedett fel most indulatosan, tudtára adván a' rendeknek, hogy e' példa nélküli vakmerőségért kénytelenek ajtót záratni 's jelt kérni.

„„Jelt kérni! mond Zólyomi, keresztbe fonván karjait, e' ba-

rátságos gyűlésben, jó atyánkfia, nyájas barátunk Rákóczi György' jelenlétében, ki esküt tett, hogy szabadon szólhatunk?'"

‚Rágalom nem szabad szólás! kiáltott fel Bethlen Farkas! kegyelmed ide betolakodott 's hívatlan vendég!'

„Oh, uraim! mond Zólyomi, még annyi pénz van zsebemben, hogy a' váltság-díjt megfizethetem, ha nem is annyi, mennyit nem régiben Szeben' városa békesség színe alatt fizetett ő nagyságának. Zárassanak ajtót, ám legyen! de tudja meg kegyelmed, Sulyok István uram! még Zólyomi Dávid vagyok, életemből olly kevés hátra, azt most magam vetem kegyelmeteknek oda, hiszen nem először lesz, hogy fejedelmi poroszlók teszik rám kezeiket. Itt a' fejedelmi levél, folytatá, egy levelet vonván ki kebeléből, melly életemről 's szabadságomról biztosít. Kegyelmedtől, Sulyok uram, vásároltam azt meg ezer talléron, 's gondolom, kegyelmednek ura, hű szolgáját, az úgy nevezett fösvény itélőmestert, Sulyok István uramat, nem hazudtolja meg. Itt egy más levél, mellyben kegyelmed megnyugtat az iránt, hogy gyűlésekbe járhatok, a' közügyekben hallathatom szavamat. Egy szép fakó paripám díja ennek, utolsó ezer darabból álló ménesemből egykor, mellyre alig ha itt a' közel ólokba rá nem ismernék.'"

A' zsinat, melly e' pillanatban keletkezett, félbeszakasztotta Zólyomi Dávid' beszédét; háromszor fogott újra a' szóláshoz, a' nélkül hogy hangjában vagy tartásában azon képtelen szenvedély-kitörés mutatkoznék, melly hajdan cselekedeteit bélyegzé!

„Ez felségsértés!" kiáltottak többen fel,

‚Nagyságod magának 's ez ülés' méltóságának tartozik azzal, hogy illy zabolátlan kitöréseknek ne legyünk kitéve!' kiáltott fel Gyerőfi István.

„Nótáztassatok, urak! mond Zólyomi hidegen, mint Székely Mózest, bánjék ugy velem nagyságod, mint Bethlen Istvánnal, kit fiának, Péternek, egy véletlen tette, midőn inasát puska' agyával ütötte agyon, kényszerítette az országból kimenni. Mim van még, mit elvehettek, urak?'"

‚Szabadságod, felségsértő! kiált fel Rákóczi György, változtatott hangon 's egészen azon szenvedélylyel, melly benne csak ritkán tört gátot, de akkor óhatatlanul. Tetten ért vagy vakmerő, 's téged sem egy sem más levél fel nem szabadíthatott arra, hogy illy szemtelenséget tégy! — Urak, van-e szükségem kegyelmeteket felszólítani, hogy e' jobbíthatlan eszelős, inkább mint vakmerő pártütőt, rabbá tegyem?'

„Nagyságos uram! mond felkelve Kemény János, Rákóczi

Györgynek akkor tájban legkedvesebb hadvezére, megkisértett, de a' tüz kisértést fedhetlen kiált hü ember, nagy vitéz 's e' gyülekezetben mind külsőjének szépségére, mind agg hirü családjára, egy a' legnevezetesebb, legérdekesb személyek közöl. Zólyomi Dávidnak magaviseletét pártolni nem akarom, de miután nagyságod maga e' gyülést barátságos tanácskozásnak méltóztatott nevezni, 's nem mint fejedelmünk, hanem mint honunk' fő embere abban részt venni, én Zólyomi Dávidnak tettét nem tartom felségsértésnek, elfogadtatását pedig minden esetre törvénytelennek".

‚A' szabadságot, mellyet kegyelmeteknek adtam, mond Rákóczi éles hangnyomattal 's elhatározott nem-helyesléssel, hivatlanokra nem terjesztettem ki, 's hiszem, hogy elég hü emberem van itt, ki e' vakmerőre rá meri tenni kezét! 's a' mit ő ellenem, mint fejedelem ellen mondott, felségsértés mindenesetre.'

Zólyomi Dávid' azczában azon gúnykifejezés 's erőérzet, melylyel szólani kezdett, eddig egy perczig sem czáfolá meg magát! „„Oh! mond most, egyszerre felmagasodván 's kardját vonván ki, ha vesznem kell, legalább jó árron adom életemet, mellynek utólsó szakát nem akarom olcsóbban elvesztegetni, mint egykor Sibilla jóskönyveit."" Ezzel az ajtó felé hátrált, arczában olly iszonyú kifejezése látszott az elszántságnak, hogy sokan, kik rárohantak, pillanatig időztek; azonban a' dolog többre ment minthogy itt végződjék. Zólyomi dühös védelem után, 's miután ötöt a' rátámadók közöl keményen megsebesített, a' földre rogyott; féltérden védte még magát néhány perczig, akkor a' szokatlan erőködéstől orrán száján megindult a' vér, s tetszholtan hurczolták ki a' teremből. —

Irtózatos szünet lőn. Rákóczinak 's az egybegyülteknek tartásában azon kellemetlen önelégületlenség tünt fel, mellyet érzünk, midőn akárminő indulattól tovább hagytuk magunkat ragadtatni, mint előre kiszámíthatók.

Rákóczi felkölt, minden ékesszólását elővette, a' rendek előtt mind azt, a' mit Zólyomi szemére hányt, elhárítani magától, mondta, miként Zólyomi nagy részét erdélyi javainak egyedül az ő kegyességének köszönheti, többi közt a' gyulai várat is; miként tette fiát vezérré, váradi kapitánynyá, miként ügyekezett mindenképen őt a' hon 's maga iránt hüségben tartani; 's hogy az országban ismeretes féktelensége okozta, hogy az ország maga őt 's később fiát árulás' bűnébe marasztotta. Mindez valamennyire könnyített a' fejedelem' mostani helyzetén, ki két igen fájdalmas oldalon volt sértve: büszkeségében 's haszonvágyában, 's ki talán először életében tapasztalt fia 's választott

erdélyi fejedelem III. Rákóczi György' jelenlétében illy ellenszegülést' De ha a' fejedelem' beszéde segített is őt valamennyire megnyugtatni, a' gyülésre nézve csak félhatása volt. A' jelenlevő urak magoknak olly szerepet látszattak szemökre vetni, mellyet ők többnyire maguk is, minden gyávasága mellett a' többségnek, csak illy zugoly-gyülésben mertek 's tudtak játszani!

Mig az öreg Zólyomit elhurczolták a' teremből, addig még sok vitatkozás folyt; mindegyik akart ezen urak közől szólani, hogy a' fejedelemnek készségét kivánatai' teljesitésében bebizonyithassa. Késő estig huzódott a' dolog, mig abban állapodtak meg, hogy ezúttal a' fejedelem ügyekezzék a' császárral békealkura lépni; a' török szultánnak pedig az annyiszor sürgetett ötezer tallérral felebb emelt adót meg ne fizesse, 's a' svéd 's franczia udvarokat is magától egészen el ne idegenítse. Mindezen végzések egy magával tisztában nem levő elmére mutattak, melly mindenhez kap, mi egy vagy más ürügy magvát rejtheti magában, szél után fordítani a' köpenyt!

Már világot parancsolt Rákóczi, kinek érdekében volt mindent határozottá érlelni, midőn a' terem' magas ablakain át sötét veres fény emelkedett halkkal, mint mikor a' nap sürű fellegeken vérpirosan tör keresztül, 's utólsó bucsú-tekintetet vet a' földre.

„Égés!" volt az első hang, melly hallatott a' meglepetés' önkénytelen szünete után. De a' fény más természetű volt, 's azt egyszerre olly szivemelő hangok követék, hogy az egész gyülés az ablakokhoz rohant; a' vár' fő épülete előtti kövezett térhez, a' mint látszott, egy temetés közeledett, mellynek karéneke mindig hangosabb lett, mig több mint háromszáz lángoló szövétnek' fényhallámai feketén öltözött nőalakokat leeresztett hosszú hajjal kezdének előtüntetni! Többen voltak ezek hatszáznál, a' mint azt a' fejedelem csak később tudhatá meg. — Midőn mindnyájan a' vár' terére érkeztek, tágas kör képeződött, fekete mint az éj! csak a' halvány nők' hó arczai fehérlettek, mint mikor a' sötét goth egyházon a' tág kúpnak lámpájánál a' hold kereken mint tányér ömlik egy sirkőre; vasgyürűként övezte e' kör az egész tért körül: a' nők mögött hézagonként a' szövétnekesek foglaltak később helyet; túl ezeken egész Ecsed' várának lakóit 's számtalan vidéki népet lehete kétes sötétben látni olly sürűn, hogy a' bámuló szem csak fejeiket veheté ki; végre a' négyszegben körül emelkedő épületeket alant árnynyal elöntve, míg felül seregeivel a' nézőknek tömött ablakaik a' szövétnekek' fakó világába voltak fürösztve, 's távolabb az ég, füstben 's nemében a' kisérteti derűnek, átvilágító csillagaival végezte be e' gyönyörű, de rendítő látványt, melly távolataiban min-

den árnyéklatát láttatá a' fénytelt, halvány 's haldokló világításnak. De az egész hatásnak mint egy fenék-pontja egy magosan emelkedő sarcophag volt, olly gyorsan összeállítva, hogy míg a' teremből alátekintőknek szemei a' szövétnekeknek felfelé gomolygó füstrostjain áttörhettek, az már készen állt megrakva számtalan gyertyákkal 's család paizsokkal, mellyek fölött hoszu gyász-lobogó kanyargott mint óriási sasszárny, a' piros fényben rajzolva le rémes élvonalait.

‚Mi történik itt? — kérdé a' fejedelem nem csak meglepetve, hanem a' jelenetnek kínszínezetétől elfogódva! — Kinek e' halotti pompa?'

E' közben a' gyászének' csendes kesergő szavai hangzottak, 's körben minden olly néma volt, mintha az egész ecsedi vár halotti sírboltá változott volna.

Néhányan azok közől, kiket a' jelenet' első világlobjai a' várudvarba csaltak le, kezdének most egyenként a' terembe visszatérni. A' fejedelem ezekhez intézte szavait, előbbi kérdését ismételvén, míg arczán valami rejtett harag kezdett gátot szaggatni, 's vonásainak kifejezése fenyegető lőn, mintha árományt gyanítana.

A' jöttek' egyike Bánffy Kristóf, kihez a' Rákóczi' kérdése mint legközelebb állóhoz majdnem közvetlen intézve volt, ugy látszott, szerette volna a' feleletet kikerülni, de mivel a' fejedelem maga látta visszatérni 's mások többen őt körülvették, várva 's számítva feleletére, tovább nem habozhatott.

‚Nos, mond Rákóczi, valami karácsoni tréfa ez? ugy tudom az még távol van! szóljon kegyelmed'.

„Nagyságos uram! felelt Bánffy, gyászkiséret, hallom, hatszáz özvégy nőből áll, kiknek minden rendű férjeik, részint a' több helyeken portyázó tatárok 's törökök által ölettek meg vagy fogattak el, részint a' nagyságod' hadai közt estek el, 's kik e' napon együtt ünneplik e' gyász áldozatot 's egyszersmind nagyságod' kegyességéhez folyamodnak, hogy férjeik' kiváltásában segítségül legyen."

A' fejedelem elnémult, arczán pillanatig semmi különös indulat nem mutatkozott, de e' szünet kis ideig tartott, 's azután látszott, miként futja el a' vér arczát, ajkai összébb feszülnek, 's szemöldei közt mély barázda képeződik. „‚'S ki volt ezen ünnepély' elrendezője?'" kérdé hirtelen a' bejöttet.....

A' tisztviselők.

Életkép.

Valamelly rosz német könyvben, a' sok közől ki tudná melly ikben! olvastuk, hogy az volt a' legbátrabb ember, ki a' rákot először megenni merészlé; mi ellenben azon véleményben vagyunk, hogy talán még nagyobb bátorságot tanusít az, ki nálunk Magyarországban, valamelly osztály vagy felekezet' balságait és visszaéléseit a' gúnynak csalánával végig verdesni bátorkodik; 's az a' legszebb, hogy e' két merészségben némi rokonság látszik uralkodni, ha meggondoljuk, hogy mi magyarok csakugyan némi kis atyafiságban állunk a' rákokkal, miután kis világunk' határai közt olly igen szeretünk többet hátra, mint előre haladni. Minket is megszállott a' bátorság' ezen veszélyes neme, 's nevetve több igazságot mondottunk már el, a' mikért betöréssel fenyegeték fejünket; mi azonban nem igen szoktunk saját árnyékunktól visszarezzenni, 's minél többet fenyegettetünk, annál bensőbben győződünk meg arról, hogy hasznos szolgálatot teszünk a' balságok' kiirtása körül, midőn csaláncsomónkkal a' nevetségesség vagy botrány' hátát kissé megcsiklandoztatjuk, és annál inkább iparkodandunk fáradhatlan buzgalommal teljesitni e' munkát, mert tudjuk, 's tudja velünk mindenki, mikép fenyegetésekre 's föllajdulásokra csak azok szoktak fakadni, kik magokat igazságosan sujtva érezik. Tollunk tehát mindenkor élesre leend hegyezve minden balság 's botrány ellen, mert bármi fényes testületet sem sérthet az meg, ha némelly tagjai, kik arra érdemesek, kissé megrostáltatnak, vagy, a' nagy pölöskei és csengeri szójárás szerint, amugy szatmáriasan meghányatnak.

Ez uttal egy pár tisztviselőről fogunk szólani; ne gondolja a-

zonban senki, hogy azok tetőtől talpig egészen az életből vannak meritve, épen nem, mi a' színeket száznak arczáról kölcsönözzük, és ugy illesztjük össze, hogy általok főbb jellemvonásai tűnjenek ki az általános tisztviselői élet' árnyékoldalának, mert ezt tartjuk föladatunknak, 's koránsem azt, hogy dicsérő beszédeket mondogassunk a' jeles kivételek fölött, kiknek érdemeik épen nem szorultak a' mi csekély erőnkre, 's jutalmukat bizonyosan nélkülünk is föl fogják találni, öntudatuk' következtében pedig magokra venni hihetőleg nem fogják azt, mi rájok nem illik, 's mi nem rólok mondatik el. Egyébiránt azt fölöslegnek tartjuk megemlíteni, hogy tulajdonkép milly hivatalban álló tisztveselőkről szólunk, mert szavaink hihetőleg ollyanok lesznek, miket, legalább némelly részben, alkalmasint több osztálybeliekre is bátran illeszthetni. —

Hogy a' tárgyakat jobban megkülönböztethessük egymástól, 's a' fáktól az erdőt is megláthassuk, tehát mindenek előtt házi, hivatali és politicai szakaszra kell a' tisztviselő' életét fölosztanunk, mert jellemvonásait tökéletesen csak igy ismerhetni meg.

Képzeljünk a' két szomszédváros' valamellyikében egy utczát, az utczában két emeletes házat, padlásszobákkal, 's e' házban négy tisztviselőt, az az földszint, első, második emeletben 's a' padlásszobákban, mindenütt egyet. Minden czélzás' gyanujának kikerülése végett, 's egyszersmind rövidség' okáért, 1, 2, 3, 4 számmal fogjuk őket egymástól megkülönböztetni.

Reggeli nyolcz órakor a' ház' kapujába lépünk, 's mindenek előtt a' földszinti szobában kezdjük meg a' vizsgálódást, mert a' hatalmas korszellem azt kivánja, hogy mindent alól kezdjünk, kivevén a' javitást, mellynek magvait csak a' magosban kell elhinteni. Egy ur' lakása ez, ki épen most törli ki szemeiből az álmot, selyem párnái közől nyujtózva emelkedik föl, hálósüveg helyett arany himzetű bársony sapkát tesz fejére, tagjait selyem pongyolába takarja, és a' selyem pamlagon helyet foglalván, illatos theát hörbölget, jamaikai rhummal és soroksári vagy budaörsi irósvajjal; gyűrűs kezű hitvese kávét tölt magának, két lyánya előtt pedig chocolade áll, míg a' két kis öleb erőt adó franczia leves mellett ásít a' gyönyörű szőnyegen. Látjuk tehát, hogy az egész család együtt van. Az ur csönget, 's a' belépő cselédnek parancsot ad, hogy lova azonnal nyergeltessék, az asszony pedig fél óra mulva bérkocsit rendel meg, mert a' reggel olly kellemes, hogy egy kis kocsizás nem ártand a' lyánykáknak 's az ebecskéket is föl fogja vidítani. Reggelizés után a' fodrász azonnal megjelenik, 's a' „tekintetes ur'" boglyas fejét rendbe

szedi, és egyszersmind elmondja a' mult huszonnégy óra' legnevezetesb ujdonságait, hogy tudniillik egy ember vizbe ugrott, 's a' rendőrség nem akará őt kiszabaditani, mivel hazánk szabad ország, következéskép személyes szabadsága' gyakorlatában senkit nem szabad gátlani; hogy egy nevelőné az útczán magyarul beszélt növendékeivel, mit maga a' fodrász sem akart hinni; hogy egy zsidó száz aranyat váltott be, mellyek közől egy sem volt körül metélve; hogy egy magyar iró elveszté pénztárczáját, melly kétezer forinttal volt megterhelve, és egyéb illy hihetlen eseményeket. Végre legdivatosb öltözetben lóra veti magát 1 ur, neje pedig kocsiba ül övéivel, és mindnyájan eltünnek szemeink elől.

Már most menjünk az első emeletre, 's lássuk mit csinál 2 úr. De nem, ne oda menjünk, mert azt találják szemünkre lobbantani, hogy a' fontolva haladók közé tartozunk, 's azért megyünk lépcsőnként előre; ugorjunk tehát alólról egyenesen a' padlásszobába, 's tekintsük meg 4 urat. Szegényes butorzatú, sötétes kis szobában pőrén föl 's alá sétál, mert nyáron ugyan minek is koptatná szobájában egyetlen mindennapi és ünnepi öltönyét; szájából hosszu szárú pipa fityeg, 's iszonyú füstfelhőkkel boritja el a' kis szobát; két fiú hóna alá helyezi szíjjal összekötött kopott könyveit, egy pohár vizzel megenyhíti a' kiáltozó gyomrot, és iskolába távozik. Hát nem kapnak reggelit? Nem, mert az egyik nem tudta leczkéjét, a' másik pedig álmában fölkiáltott, miből atyja azt következteté, hogy előtte való nap gyomrát megterhelé, 's igy egy kis böjtöléssel kell azt helyrehozni. Hát 4 úr mit vétett, hogy szinte nem reggeliz? Ő azt szokta mondani, hogy egy pipa dohánynyal 's pohár fris vizzel a' világ' legjobb reggelie sem ér föl. És neje, ki olly szorgalmasan kötöget az ablak melletti szalmaszéken? Nem tartja érdemesnek, hogy magáért kávét főzzön. A' pipa füstölni megszűnik, 4 úr magára akasztja öltönyeit, esernyőt vesz kezébe és elballag. Esernyőt, midőn legparányibb felhőt sem láthatni? Hja! ő tudja, hogy a' mai világban minden olly könnyen változik, reggeli nyolcz órától délutáni két óráig tehát miért ne változhatnék esőre az idő? Tekintsünk kissé utána. Kávéházba lép, nyilván a' hirlapokat akarja olvasni; nem bizony, hanem egy „kis" csésze kávét iszik, a' zsemlyesütőnél két zsemlyét, a' dohánykereskedésben egy garasára burnótot vesz, 's rendeltetése' helyére siet. És mit csinál szegény hitvese, ki maga miatt röstelt kávét főzni? Sürög forog a' tűzhely körül, tejet forral, két csésze kávét hirtelen megiszik, még hirtelenebben felöltözik, még pedig elég díszesen, és eltávozik. Hová? Azt nem tudjuk, 's annyi időnk sincs,

hogy lépteit, jó ég tudja hányadik vagy mellyik távol utczába kövessük.

A' második emeleten 3 ur már dolgozó szobájában ül, 's szokás szerint vizslája fületövét vakargatja, mert virágait már megöntözé, 's madarait minden szükségessel ellátta, következéskép most egy kissé unatkozik. Felesége belép 's 3 ur nagyot ásít.

‚Édem — igy szól az asszony — A. ur itt volt...'

„Ah, közelít a' pesti vásár' második hete, eszébe jutottam!"

‚Husz aranyat hagyott itt, ha mellettök szólanál...'

„Micsoda? Azt gondolják, hogy engem meg lehet vesztegetni? Hivasd el és add vissza neki pénzét. Ügyök igazságos, és azért bizonyosan pártolni fogom azt; szavaimat azonban nem szoktam magamnak megfizettetni."

‚Jól van. De ugyan mit csináljunk B. zsidóval, ki olly gyakran zaklat azon husz aranyért, miket előre fizetett a' tavali gyapjunkra, mellyet már másnak adtál el?'

„Az csupán feledékenységből történt".

‚Igaz, de a' zsidó már azzal kezd fenyegetőzni, hogy a' nyilvánosság' fegyverét fogja ellened használni, ha a' husz aranyat viszsza nem fizeted a' legközelebbi huszonnégy óra alatt'.

„Átkozott történet! Utoljára már el sem meri az ember magát köhenteni, mert a' hirlapok mindjárt mindent kikürtölnek. Fizesd ki az otromba zsidót, hiszen a' mészárosaknak majd máskor is visszaadhatjuk a' husz aranyat."

A' nő megérti férjét, 's parancsa szerint cselekszik, mit annál könnyebben teljesíthet, mivel tulajdonkép negyven aranyat kapott, 's igy tizet még piperére fordithat, tizet pedig az irnoknak adhat, ki igen böcsületes szegény fiu, 's olly jó tulajdonságokkal bir, hogy az illy felebaráti segélyezést valóban megérdemli. De mégis nem szép, hogy férje' tudta nélkül cselekszik illyesmiket a' nő; de hogy nem szép, ő csak férje' példáját követi, ki szinte igen jó lelkü úri ember, 's az egyik külváros' egyik utczájában egy szegény árva lyányt lát el minden szükségessel, ki neki igen sok pénzébe kerül, 's erről ő nejének szinte mitsem mond, mert a' mit jobb kezed ad, azt a' bal ne tudja meg, Ők tehát titokban gyakorolják a' jót, 's édes öntudatukkal tökéletesen megelégednek. 'S ugyan miért nem fogadja el az ajándékokat maga a' férj? Kérjük szépen a' tisztelt kérdezőt, az efféle adományok nem ajándékok, hanem csupán jutalmai a' fáradozásnak, mert igen sok tárgyhoz épen úgy ért az ember, mint a' hajdu a' harangöntéshez, ha tehát valaki kivánja, hogy mégis hoz-

zá szóljon, tehát ismereteket kénytelen az ember magának a' kérdéses tárgyról szerezni, 's e' fáradozása csakugyan jutalmat érdemel, főkép miután ezen ismeretek' megszerzése gyakran még pénzbe is kerül. 'S hogy az illy jutalmat a' nő szokta elfogadni, az igen természetes, mert az ármányos javitók és ugynevezett nyargalva haladók mindent kikutatnak 's napfényre hoznak, a' minek különben a' titok' jótékony leple alatt kellene pihenni; de nők elleni fölszólalás lovagiatlanság' gyalázatos bünének neveztetik, 's ezt egy leventés szellemű magyar' sem szeretné nyakába zakkantatni. A' nő még több rokon tartalmu tárgyról kivánna szólni, de a' férjnek véletlenül eszébe ötlik, hogy nyolcz órakor az agarász egyesület' gyülésébe kellett volna mennie, 's most már kilenczet üt az óra. Sietni kell tehát, mert ő minden gyülésen e l s ő szokott megjelenni, 's alkalmasint ma is az leend, mert valamint a' falusi kocsmaállásban a' komédiát, ugy a' magyar gyüléseket is rendesen jóval a' kitüzött óra után szokás megnyitni, mivel mi magyarok igen szeretünk későn járni, minek következtében vajmi sokszor elkapták már orrunk elől a' konczot! De az ugyancsak nem háborítja nyugalmunkat, mert mi szorosan ragaszkodunk az ősi szokáshoz, és more patrio azt gondoljuk, hogy jobb későn mint soha.

Ez alatt 2 úr az első emeleten szörnyen töprenkedik díszes bútorzatú szobájában, kezében hirlapot tartva, mellynek egy czikkét már legalább hatszor elolvasta. A' hirlapot ugyanannyiszor indulatosan az asztalra csapta, 's olly czifra szavakat mondott el, hogy szegény tollunk teljességgel nem képes azokat utána rajzolni. Ugyan mi boszanthatta őt olly nagyon? Talán — de az ajtó megnyilik, 's egy magos, száraz nőalak indulatosan belép. A' nő mérgében remeg, 's bizonyosan halálszinre sápadna, ha ezen változást a' vastag festékréteg megengedné, melly csontos arczát borítja. Ajkai iszonyu viharra nyilnának meg, ha szörnyű indulatossága miatt szólni tudna. Fogai rémes hangon csikorognának, ha nem fogorvos által rakattak volna öblös szájába. Körmei 2 úr' szemeibe tapadtak volna már, ha szűk keztyüjét idomtalan nagy kezeiről hirtelen le birná huzni. Szegény 2 ur, ugyancsak rosz fát kelle önnek házi tüzhelyére raknia, hogy felesége illy iszonyu fölhevülésben jelenik meg előtte! — A' nő kezébe ragadja a' hirlapot, újával egy czikkelyre mutat, azután dühösen az asztalra csapja a' hirlapot, kezeit öklökre szorítja, hosszú lélekzetet vesz, 's óriási erőködés után végre ezen egyetlen szót bocsátja ki ajkain:

„Ember!“

E' díszes megszólitásra a' halálnak iszonyú színe párosul a' boldogtalan férj' arczbőrével, 's tagjait remegés futja el.

‚Ember, látod ezt?' kiálta a' nő és ismét a' hirlapra mutatott, 's szitkainak zsilipjei megnyiltak.

‚Gyönyörű férj! pénzemmel emberré tettem őt, 's most egy zsidó asszony után veté magát, és barátnéim a' templomban figyelmeztetnek ezen épületes történetre, mellyet már hirlapban is olvashatni. Hálátlan rosz ember! Semmiből húztalak magosra pénzemmel, 's most bücsületem' legérzékenyebb pontját galádul beszennyezéd. Te — te —'

„De, édes hitvesem — rebegé a' sarokba szorult férj — hiszen nem rólam van itt szó, az egész botrányos esemény Afghanistan' fővárosában történt, hol az effélék napirenden vannak, és....'

‚Hallgass, egy szót sem akarok hallani. Szivem és erszényem örökre zárva előtted'.

„Nem vagyok koldus...'

‚Elhiszem, mert olly jó helyen állasz, hogy derekasan megszedhetted magadat; de ne feledd, hogy rokonságban vagyok valamennyi gazdag mészárossal, sütővel, timárral és szappanossal, 's ezen rokonim majd kiteszik szűrödet, és az aranybánya' ajtaja örökre zárva lesz előtted'.

Bocsássuk itt le a' függönyt, mert most isteneknek való nézőjáték kezdődik, mikép a' német irók a' házassági boldog élet' kellemes jeleneteiről megjegyzeni szokták. Szegény férj! Őt nagyra sovárgó lélekkel bünteté meg a' természet, de ennek elérésére eszközül csupán sima arczot és férfias testalkatot adott neki, a' mi néha igen kevés, néha ellenben igen sok. Ezuttal sok volt, mert egy agg szűz megszerette őt, 's pénze és még inkább nagy befolyásu rokonai olly polczra állíták, hogy uralkodási vágyának tág mező nyilt; mellyen azonban minden virágocskát bürökké, natragulyává és tövises kóróvá változtatott az asszonyi zsarnokság. 'S mondja aztán még valaki, hogy nincs osztó igazság a' földön! Ezen férj sok rosz fát tett ugyan a' tűzre, de felesége minduntalan érezteté is vele a' pokol' lángjainak iszonyú kínait, 's így a' más világon legfölebb is majd csak a' Limbusban kellend még bűneiből egy kissé tisztulnia.

Lássuk hivatalos köreikben hőseinket, 's mindenek előtt keressük föl 1 urat. E' nagy háznak kéményei nagyon füstölnek; ez Magyarországban igen jó jelnek tartatik. Térjünk be tehát. Földszint jobbra, nagy terembe lépünk; fiúk, lyányok, urfiak, kisasszonyok tűnnek szemünkbe. Talán nevelőintézetben, vagy tánczískolában va-

gyunk? Oh nem, azok nem illy tiszták, nem illy csinosak! Egy főur' konyhájában vagyunk, a' fiuk reményteljes kukták, a' lyányok szolgálósági praeparandián vannak itt, a' kisasszonyok nevelésök' utolsó szakaszát végzik be, mert szüléik szeretik mondogatni, hogy lyánykáik, akarók mondani kisasszonyaik, valamelly ő kegyelmességének konyháján franczia szakácstól tanultak magyarul főzni; pedig vajmi gyakran megtörténik azután, hogy illy kisasszonykák még csak egy kis túrós csuszát sem birnak becsületes magyar gyomru férjeiknek főzni, és innen származik azon szomorú körülmény, hogy sok férj már házassága' második hetében megcsömörlik, miután kedves nejének néhány rosz franczia szavával 's még roszabb zongorakalapálásával nem bir jól lakni. De hát az urfiak mit keresnek a' főuri konyhában? Oh, igen könnyű ezt megfejteni! A' kisasszonykák templomban, sétányon vagy táncz közben véletlenül elmondják, hogy ekkor meg ekkor ide meg ide főzni tanulni járnak, az urfiak véletlenül találkoznak velök az utczán, a' konyháig kisérig, utóbb véletlenül be is kisérik, 's még utóbb szinte véletlenül órákat is töltenek ott, hogy ismét haza kisérhessék a' kisasszonykákat. Van azután bezzeg nevetés, pajzánkodás és isteni mulatság! 'S ugyan ki birna ebben megbotránkozni? Még ez semmi bajt nem okoz, kivevén, hogy utóbb a' jámbor férj, ki rendesen nem ezen urfiakból szokott válni, nem legnagyobb örömmel tapasztalja, hogy mindjárt a' legelső étel kozmás, és a' zsir le van tetejéről szedve; ez azonban olly mindennapi apróság, hogy valóban szót sem érdemel. — De mit látunk? Valóban ő az! Kicsoda? 1 ur testestől lelkestől pompás, hófehér szakácsi öltözetben! Tehát 1 ur szakács? Igen. De mikép egyeztethetni ezt össze azon fényüzéssel, mellyet szállásán látni szerencsénk vala? Igen könnyen; ő évenként háromezer váltó forintnyi díjt húz, tehát épen annyit, mint a' tudományos egyetem' rendes tanitói, és háromszor annyit, mint a' magyar tudós társaság' vidéki rendes tagjai, négyszer annyit mint azon tisztviselő, kivel a' padlásszobában ismerkedtünk meg, 's hatszor annyit, mint hazánkban számos érdemteljes szolgabiró. Hát még mellékes jövedelmei mennyire mennek! A' mészáros jól fizeti őt, hogy tőle vitessen hust, 's a' mértékben ne ütközzék meg, minek következtében az uraságnak minden valódi font hus legalább egy ezüst huszasába kerül. Hát még a' czukor, kávé stb. után jövő vám! Urfi korunkban, köztünk legyen mondva, mi is kisérgettünk egy kisasszonykát egy főúr' fő fő szakácsához, 's mondhatjuk, hogy ezen becsületes rántáskavaró' mellékjövedelmei jóval meghaladják rendes fizetését. 'S mind ezt mért kapja? Azért,

hogy ő kegyelmessége' gyomrát megrontsa, lábaiba köszvényt öntsön, hasát kidomborítsa, agyát pedig összelapítsa, 's végre hatalmas eszközül szolgáljon arra, hogy a' csődnek dobja szomoruan perdüljön meg a' pompás palota előtt. Vannak érdemes urak, kik a' franczia drámák ellen nemzeti elszántsággal buzognak; hagyják ezt uraim, 's táborozzanak inkább a' franczia szakácsok ellen, mert ezek valóban iszonyu kárt okoznak, mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben. Kotyvasztásaik ugyanis az apát 's anyát meggyöngítik, milly gyöngék 's ványadtak lesznek azután a' gyermekek, kik jobbadán örökösek nélkül halnak el, 's a' legfényesb ősi magyar családokat maradék nélkül nyeli el az ősi sírbolt! Tekintsük meg napjaink' régi őseinek képeit. Milly erő, milly tűz minden izomban, milly méltóság. Ellenben, most! Hát anyagi tekintetben mit szóljunk? Elég legyen annyit mondanunk, hogy hazánkban annyi pénzzel, melly franczia szakácsokra 's konyháikra fecséreltetik, olly csatornát lehetne Debreczen felé Kolosvárig ásni, hogy három gőzös haladhatna el rajta kényelmesen egymás mellett. Ugy van, franczia szakácsok ellen kell csak táboroznunk, mert, ezt lehetőségig hangosan mondjuk, Franczia országnak egyetlen veszélyes propagandája azon szakács seregből áll, mellyel Európát elárasztá. Ugy van, mi kimondottuk e' nagy szót, 's bátorságunkat édesen jutalmazza azon büszke öntudat, hogy szavaink fölébresztendik a' diplomatai világ' figyelmét, 's ezentul nem fog többé igazságtalan bizalmatlanság uralkodni a' nagy franczia nemzet iránt, hanem a' diplomatai jegyzőkönyvi háboru csupán a' franczia szakácsokat fogja üzőbe venni; mert bizony bizony mondjuk mindenkinek, hogy nem Thiers, hanem a' franczia szakácsok' serege fogja Európát veszélybe dönteni!

Keressük föl szegény tisztviselőnket. Lépjünk a' nagy hivatalterembe. Számos tisztviselő áll csoportban egy asztal körül, köztök 4 úr is. A' beszélgetés igen eleven. Örömest közlenők tartalmát szóról szóra, de a' német nyelvben olly járatlanok vagyunk, hogy a' beszéd' egész folyamát hirtelen nem birjuk lefordítani, 's azért csak töredékeket közölhetünk, mikép azok, majd egyik majd másik által elmondattak, 's mikép azok imé itt következnek:

‚Tegnap Pixis kisasszony ismét istenileg énekelt'.

„Nem fogja magát a' magyar szinházban is hallatni?"

‚Nem oda való ő.'

„Ugyan miért?"

‚Hiszen a' bárdolatlan magyar ujságirók még az énekesnőkről is kiirják, ha valamiben hibáznak'.

„Már az igaz; bár csak jól elvernék őket a' szinészek, magam is kész volnék segíteni".

‚Még az idegen müvésznőket is a' legdurvább sérelmekkel illetik'.

„Olvassa ön a' magyar lapokat?"

‚Hogyan olvasnám, hiszen jól tudja ön, hogy egy szót sem tudok magyarul.'

„Én nem is foghatom meg, hogy ugyan mért nem zárják be azt a' magyar szinházat, hiszen valamennyi szinész olly roszul játszik, hogy csűrben sem kellene őket megszenvedni."

‚Jár ön a' magyar szinházba?'

„Isten mentsen, még soha sem voltam. De mit is csinálnék ott, hiszen nem tudok magyarul."

‚Ugyancsak megjárnók, ha végre mégis mindnyájunknak magyarul kellene dolgoznunk. Ha ha ha!'

„Azt nem érjük meg, habár Matusalem' korára jutunk is. Ha ha ha!"

‚Magam is azt hiszem.'

Illyen hangon jó fél óráig 's még egy darabig folyt a' szellemdús társalgás. Midőn Magyarországban e' kérdésünkre: mennyire van ide Csenger, Tyukod vagy Ecsed, azt felelik: nem nagy a' távolság, csak egy mérföld és egy darab, akkor az annyit tesz, hogy még legfölebb három mérföldnyire vagyunk az illető helységtől. Ezen mellékjegyzés igen szükséges, ha a' fönebbi kifejezést illőn akarjuk magunknak megmagyarázni. Egyébiránt az érintett rövidke társalgás nemcsak szükséges, hanem hasznos is. Szükséges, mert az alatt télen megmelegszik, nyáron pedig kissé kihül az ember. Hát tavaszkor és őszkor? Akkor azért szükséges, hogy a' jó szokás' gyakorlatából ki ne essünk, melly széles Magyarországban mindenütt törvénynyé van szentesítve. Hasznos pedig azért, mivel a' szellemdús megjegyzések 's ötletek az elmét fölelevenítik, neki tüzesítik 's megélesítik, és ez által a' nagy lelki erőt igénylő munkára alkalmasabbá teszik, mit még a' gyakori burnótozás is nagy mértékben mozdít elő, melly igen nagy divatban van a' hivatalszobákban, miután a' dohányozás tilos, a' bagórágás pedig illetlen. Végre a' csoport oszlik, az urak helyet foglalnak asztalaik mellett, a' fiókok megnyittatnak, 's a' tollak komoly méltósággal faragtatnak. Ekkor egy szolga lép be, 's egyik asztaltól a' másikhoz megy; minden úr pénzt ad neki, kivevén 4 urat, ki fejét csóválja, midőn elébe tartja öblös markát a' szolga. Talán kéregető ezen ember? Majd meglátjuk. Már mindenki a' munkához akar kezde-

ni, de egyiknek tintatartója leszáradt, másiknak porzója kifogyott, a' harmadiknak papirosa nincs, a' negyedik tollkését nem találja, az ötödik egyre tüszköl az erős burnóttól, 's nem csekély rémülésére észreveszi, hogy zsebkendőjét elfeledte magával hozni; igen természetes tehát, hogy haza kell sietnie, valamint az is természetes, hogy többé nem térhet vissza, mert igen távol lakik; a' mi nem az ő bűne, mert a' közel levő házakban olly méreg drágák a' szállások, hogy csekély dijának legalább is felét elnyelné a' házbér. A' tintatartók megtöltetnek, hasonló történik a' porzótartóval is, a' papiros kiosztatik, a' tollkés pedig megkerül, 's igy a' munkát általánosan meg lehet kezdeni; de ekkor a' kéregető szolga visszatér, kezében két nagy kendővel, mellyek, valamint zsebei is, tele vannak. Mivel? Mindjárt meglátjuk. Ah, etetés' ideje van! A' kendőkből és zsebekből legkülönbözőbb tarka vegyületben szőlő, szilva, ánizsos és sós zsemlyék, tejes szarvasok, tormás kolbászkák, füstölt nyelv, 's egyéb enni valók fejlenek ki, mellyek asztalról asztalra elosztatnak. És a' szegény 4 ur nem kap semmit? Ő kiveszi zsebéből a' két kis zsemlyét, melyekből nagy házak szoktak épülni, 's jó izűen eszik. Azért szokta ő ezen második reggeliét mindig maga vásárlani, hogy a' szolgának ne kelljen uj évi ajándékot adnia. Valamint minden öröm széles e' világon, ugy a' falatozás is véget ér. Ekkor az urak gondosan megmossák kezeiket, a' tollakat bemártják, munkához kezdnek, de e' pillanatban megnyilik az ajtó, 's két magyar asszony lép be masánczki almával, és sorra járja az asztalokat, mézes szavakkal kinálgatja almáit; a' menyecskék' arczain valóságos pogácsaalmák virítnak, 's igy igen természetes, hogy az alkudozás igen mulatságos, főleg, miután a' kölcsönös nem-értésből igen sok félreértés és kétértelmüség fejlik ki, mellyek számtalan sós borsos és többnyire mégis kissé ízetlen tréfára szolgáltatnak alkalmat. A' menyecskék távoznak 's a' tollak ismét a' veszélyes fekete nedvbe mártatnak; de ugyan mit akar itt ezen sok iskolás gyermek? Tiz óra elmult, 's leczkéiket jőnek fölmondani az édes apáknak, a' mi azoknak is nem csekély örömükre szolgál, a' kik még nem apák, mert midőn a' „haec mensa" hangzik, mindig visszaemlékeznek azon boldog gyermekkorukra, midőn még szabadok valának, 's nem kelle olly fárasztóan dolgozniok a' sok oldalu statusépület föntartásán! A' fiúk csoszogva kotranak hátra lábaikkal, 's távoznak, és a' tollak ismét bemártatnak; de egy nyomban belépő kopasz fejü, vastag 's igen jó kedvü zsidó csakhamar magára vonja a' közfigyelmet, mellyet hiven oszt meg vele egy talpra esett csinos tyroli hölgy. Amaz mindent árul, imez pedig keztyűket, borotválkozó

szappant, bajuszkenőcsöt, fogkefét, 's egyéb nélkülözhetlen haszontalanságot. A' zsidó még a' két garasos bicskáról is ezer esküvel állítja, hogy egyenesen Angliából hozta, 's ezer meg ezer baja volt miatta a' harminczadokkal, 's vásárnak örvend, 's jól teszi hogy igy cselekszik, mert bizonyosan egy fillérnyi árut sem ad el, ha őszintén megvallja, hogy mindene Ó-Budán készült. Hát a' tyroli lyány? Oh, bezzeg van ám azzal tréfa meg tréfa! Még olly urak is vesznek tőle bajuszkenőcsöt, kiknek arczán aranyért sem lehetne szőrszálat találni. Utóljára kisül ugyan, hogy ezen tyroli lyányka Budapest' egyik külvárosában született, 's számos esztendeig szobalyány volt a' Fehér hajó vendégfogadóban, és megunván a' szolgálatot, most ezen jövedelmes kereskedéshez folyamodott; de ez nem baj, mert hány ember van a' világban, a' ki koránsem az, a' minek látszik, 's azért mégis mindig csak ott kel föl a' nap, a' hol ez előtt. Végre a' pesti tyroli lyány és ó-budai zsidó is távoznak, 's az urak összeállnak és száz meg száz anekdotát mondanak el, részint a' zsidók, részint pedig az illy tyroli lyányok' csalfaságairól; az efféle anekdotázás igen ragályos, és mindig egyik a' másikat vonja maga után; épen nem csodálhatni tehát, hogy midőn a' tollakat ismét tintába akarák mártani, annyira haladt már az idő, hogy valóban érdemes sem lett volna, sőt tulajdonkép már teljességgel nem is lehetett volna, komoly munkához fogni; minél fogva a' tollak, ollók, tollkések 's papiros ismét fiókba zárattak, a' kulcsok zsebbe dugattak, a' kezek pedig megmosattak, és a' testben 's lélekben kifáradt urak ebédhez siethettek, hogy magoknak a' másnapi terhes munkához uj erőt gyűjthessenek. 4 ur is haza siete tehát, hol már az asztalon párolgott a' három sovány ételke, miket kocsmából szokott hozatni egy öreg katona által, e' szerint nemcsak a' tüzifát, hanem a' szolgálótartást is megkimélvén, 's egyszersmind alkalmat nyujtván, hogy kedves hitvese délután ismét széltében 's hosszában bebarangolhassa a' két várost. Ebéd után egy pipa dohány' füstébe öli emésztő gondait 4 ur, fiai iskolába mennek, neje valamelly vagyonos polgárnőhöz sétál látogatóba, hol jó tejes kávét iszik, férje pedig egyet fordul — a' serházba, hol egy vagy több pohár sert iszik, 's este felé egyet kettőt harap is, mivel családja nem szokott este enni, miután az ebéd mindig későn megy véghez, 's annál fogva valóságos veszt getés volna még estelire is költeni. Egyébiránt azért még a' fiúk sem maradnak éhen, mert anyjok' példáját követve, vagyonosb polgárfiúkkal társalognak, kiknél aztán ha nem csorog is, de mégis csak mindig csöppen valami. Hogy azon pénzen, mit 4 úr a' serházban elköltöget, az egész család jól lakhatnék, az igaz, de

hiában, kocsmában a' legroszabb ficzkóser is jobban ízlik, mint otthon a' tokaji bor. Lumpacivagabundusban Lábszíj csizmadia legalább igy okoskodik, 's azért ebben mindenesetre megnyughatunk, főképmiután mindennap tapasztaljuk, hogy a' mai világban többnyire a' legfontosb dolgok' támogatására sem igen szokás fontosb okokat használni.

De hát 2 ur ugyan mikép teljesité hivatását, az alatt, míg 4 úr olly jelesen felelt meg kötelességének? Ő szegény igen leveretve 's legnagyobb szívszorongások közt ment hivatalszobájába, mert nejének leczkéje 's az ármányos hirlapi czikk egészen kiforgaták őt szokott sodrából. Igaz ugyan, hogy több botrányos tény miatt meg volt már nyilvánosan rovatva, 's arczhőre azért még sem kopott le; de ezen legújabb megtámadás olly éles volt, hogy bizonyosan a' bagariát, sőt még a' fontos talpat is áthatotta volna. Ő, régi jó keresztény létére, nem borzadott zsidó menyecske körül forgolódni, kinek szivét nem csak szóval, hanem még irással is ostromlotta! Tagadnia tehát teljességgel nem lehete a' botrányos tényt, 's igy hát ezen sokszor használt segédeszköze sem huzhatá őt ki a' hinárból. Végre elhatározá, hogy a' népszerüség' hő köpönyege alá búvik, 's nyiltan kimondja, hogy ő ezen kérdéses tette által az annyira kedvencz eszmévé vált zsidók' emancipatiójának dicső igéjét meg akará testesiteni, melly nemes önfeláldozási munkálkodásaért korántsem gáncsot, hanem inkább dicséretet vélt érdemelhetni. Ezen eszme lecsöndesité ugyan valamenynyire kedélyét, de egészen még sem nyugtatá meg, mert érzé, hogy az emancipatio' illynemű alkalmazása ugy szólván igen nagyon hasonlít a' rohanva haladáshoz, mellynek ő soha nem volt barátja. De hiában, már megtörtént, igy tehát csakugyan le kelle végre elméjét csöndesítnie, 's inkább arról gondoskodnia, hogy mikép téritse hitvesét ismét jobb gondolatokra. Ezen lelki vihar és küzdés közt hivatalszobájába ért, hol már számos ügyes bajos ember várakozott bölcs végzéseire. Egyenként bocsátá őket maga elébe. Egy öreg zsidó volt az első, ki e' kegyelemben részesült, ámbár eleget zajogtak kivül, hogy ő nem várakozik olly rég óta, mint mások; a' bebocsátó hajdu azonban csak mosolygott, hihetőleg fontos okokkal győzé őt meg a' zsidó arról, hogy tüstént be kell bocsáttatnia. 2 úr' homloka redőkbe borult, midőn a' zsidót megpillantá, mert a' többször érintett hirlapi czikk azonnal ismét lángbetükben jelent meg szemei előtt, 's ugy tetszett neki, mintha annak következtében a' legszemtelenebb meghittséggel közelitne hozzá a' zsidó, pedig ez szegény alkalmasint azt sem tudta, hogy van-e magyar hirlap a' világon, vagy nincs. Hiában, a' ludas asszonyok és emberek még a' legártatlanabb felhőcskében is czélzást

vagy olly égiháborut gyanítgatnak, melly épen saját fejökre készül haragját kiönteni. A' zsidó kérelemmel jelent meg, természetesen olylyannal, mellynek teljesitéséből igen nagy hasznot reménylhetett; hogy tehát biztosabban czélt érhessen, rövid bevezetés után azonnal a' szokott okokkal állott elő, 's ezek olly számosak és olly nagy értékűek valának, hogy 2 úr már hajlott a' kérelem' teljesitésére, midőn az ajtó megnyilt, 's szolgája a' magyar hirlapokat, mellyek épen akkor érkeztek, az asztalra tevé 's ismét eltávozott. 2 úr hatalmas szurást érzett mellének azon helyén, hol más embereknek rendesen szivök szokott lenni, 's e' félig elfojtott sohajtással: ‚Istentelen nyilvánosság!' a' zsidónak tagadó választ adott, ámbár ez még több okkal akart előállani. 2 ur rendületlen maradt, 's a' zsidó fejcsóválva és szomorúan távozott, minek a' kivül állók igen örvendettek, mert gyanitták, hogy ma szigorú igazság uralkodik ott benn, miután a' gazdag zsidó szomorúan távozott. Sejtésökben csakugyan nem is csalatkoztak, mert 2 ur ezen emlékezetes dél előtt még a' szegények iránt is némi nyájassággal viselteték. Néhányszor erőt akart ugyan rajta venni a' régi szokás, és fontolgatni kezdé az igazságot, hogy ugyan nem lehetne-e belőle valamicskét lecsipegetni, de ollyankor tekintete véletlenül mindig a' hirlapokra esett, 's a' régi szokás' erejét hatalmas sohajjal mindannyiszor szerencsésen leküzdé. Szántás nem fárasztotta volna őt ki annyira, mint ezen szokatlan munka; alig várá tehát a' szabadulás' óráját, 's azonnal vendéglőbe siete, mert a' reggeli házi jelenet után nem volt kedve szeretett neje' oldala mellett ebédelni. Azonban alig nyelé el az első kanál levest, 's egy vastag kereskedő az angolok' afghanistani veszteségeiről kezde beszélni, 's legalább húsz szem 2 ur felé fordult, ki egy évi mellékjövedelmeit is örömest oda adá vala, ha ekkor láthatlanná birta volna magát tenni. 'S mi több, még olly szörnyü kiméletlen ifjak is találkoztak, kik egymás közt vitáztak, hogy valljon nem Európa' valamellyik „Terra incognita"jában fekszik-e azon Afghanistan, mellynek fővárosában olly mulatságos szerelmi kalandba bonyolódott a' böles és tiszteletre méltó kadi? Ez már sok volt! 2 úr alig birá a' káposztát lenyelni, 's legott eltávozott. Este színházba ment, de szerencsétlenségre Indiában történt az előadás, 's a' braminok ismét azon átkos Afghanistant juttaták eszébe, melly bizonyosan az angoloknak sem okozott annyi hosszuságot mint neki. Végre leveretve e' nap' szörnyü eseményei által, haza tért, hol neje még irtózatosb hadi jelenettel örvendezteté őt meg, mellynek részleteit azon-

ban elhallgatjuk, mivel a' házasság' édes titkainak csattogó hatású leirására nem tartjuk magunkat följogositva.

Mig ezek igy és nem különben történtek, addig 3 ur az agarásztársaság' gyülésén igen meghatólag szónoklott a' szegény lovak mellett, 's az állatkinzás ellen. Szavai minden érzékeny keblet föllázítottak, a' megindulás általános lett, 's egyhangulag határoztatott, hogy minden ezentul is csak a' réginél maradjon. Ezt koránsem kell fonákságnak tartani, mert nálunk mindennapi tapasztalás tanítja, hogy a' szép szavak more patrio csak azért mondatnak el, hogy el legyenek mondva, de a' belőlök származható tetteket többnyire még születésök előtt sirba temeti a' hosszas fontolgatás. E' gyülésből hivatalos kötelessége' teljesítésére siete 3 ur, és azonnal meg is kezdé azt, mihelyt pipája keletiesen füstölge. Egy öreg bűnös vezetteték elébe, kinek gyér ősz fürtei és roskadozó lábai vétke' daczára is könyörre indithatott volna minden szelídebb érzelmű emberbarátot, csak 3 urat nem, mert hiszen a' vádlott nem drága pénzen szerzett gyönyörü angol vadász paripa, hanem csak szegény magyar paraszt volt. Halljuk 3 ur' vallatási modorát, mellyen elejétől végeig a' szeretetlenség' sárga fonala futott keresztül.

‚Hát mi a' neved, te vén akasztófa?'

„— — — —."

‚Mióta vagy itt fogva?'

„Nyolcz hónap óta."

‚Hányadik vallatásod ez?'

„Még csak első!"

‚Csak? Ejnye, illyen ollyan stb stb. talán még vagdalózni akarsz, te stb stb, hogy nyolcz hónap mulva értünk csak rá hozzád szólani? Sokkal több itt a' hozzád hasonló gaz czimbora, hogy sem előbb kerülhetett volna rád a' sor, te stb, stb.'

„Hiszen..."

‚Hallgass! Mért vagy itt?'

„Nem tudom, tekintetes uram."

‚Micsoda? Megállj, vén bűnös, tedd le szűrödet, hiszen meleg ez a' szoba. Miért vagy itt?'

„Bizony nem tudom, tekintetes uram."

‚Marczi, kérdezd csak te; talán jobban megért téged.'

Marczi korbácscsal nyaka közé vág az öregnek.

‚Na, nem lopás, még pedig lólopás miatt vagy itt?'

„Igen, tekintetes uram, de én ártatlan vagyok, én..."

‚Ártatlan vagy? Marczi, kérdezd csak, hogy ártatlan-e?'

És Marczi — de nem, ne kisérjük tovább e' jelenetet, melly nemcsak bennünket, hanem másokat is olly ingerültségbe hozott, hogy rögtön más, szelidebb rendszert akartak folyamatba hozni; de, fájdalom, hasztalan! mert a' hosszas fontolgatásnak, a' sok szép szó' daczára is ismét csak az lett vége, hogy more patrio maradjunk meg a' régi mellett. —

Mit szóljunk hőseink' politicai életéről? Ez nálunk általánosan tekintve is olly csekély jelentőségü még most, hogy szót sem érdemel, 's azért az e' tekintetben elmondandókon igen hamar áteshetünk. 1 szakács úr egészen a' rettegett franczia propaganda' szellemében működik; ő a' gyomrot megrontja, mi által az egész testalkotás meggyöngül, 's az uj nemzedék ivadékról ivadékra mindinkább elkorcsosul; a' gyönge, beteges testben pedig ép erős elme sem igen lakhatik, minél fogva félelem és elcsüggedés az, mi ebből származni fog, 's akkor —. 2 ur' politicája abban áll, hogy semmi politicai elvet nem követ, hanem mindig annak véleményén van, a' kitől fél, vagy a' ki hasznára lehet, legujabban pedig még nevétől is irtózik a' politicának, mert e' szó mindig a' politicai hirlapokat juttatja eszébe, mikben most gyakran közöltetnek hirek Afghanistanból. 3 ur minden három évben szokta megfontolni, hogy milly politicát kelljen magára öltenie; de azért koránsem változékony ember ám, mert két három nap mulva ismét rendesen visszatér régi politicájára, melly abból áll, hogy fontoljunk meg mindent jól, és azután maradjunk meg more patrio a' régi mellett. Hát 4 úr? Fontos és bokros hivatalos dolgai nem engedik, hogy a' haszontalan napi politicára fecsérelje drága idejét; legujabban mindazáltal mégis az „Ofner Zeitung" egy régi példányának olvasására veté árva fejét, mellyből nem csekély bámulására azon nevezetes ujdonságot tudta meg, hogy Xik Károly Francziaországot elhagyta, 's helyette a' franczia trónra Lajos Fülöp lépett. Másnap azonnal csodálkozva beszélé el társainak e' fontos ujságot, 's kinevettetvén általuk, nyugottan ezt válaszolá: „Én csak most olvasám, nekem tehát csakugyan ujdonság e' rendkivüli eset."

ZAJTAY.

Költemények.

Körének.

Csók a' hontalannak! de nem
Bujdosunk vele;
Hamvig el nem halt e' nemzet'
Anyakebele!
Szent erő' fuvallatára
Lobban újra 's gyúl
'S égni fog, ha isten őriz,
Olthatatlanúl!

Jámbor ajkon jámbor ének,
Melly az égbe kel,
Ki szerelmet, ki pirosló
Kelyhet énekel:
Ott, hol istent ünnepelnek,
Ott, hol szeretünk,
Bérczen, völgyön, kéj 's keservben
Van a' hon velünk!

Hadd pezsegjen szív alól a'
Sujtó férfihang!
Itt vagy-é leány, te lágyan
Csengő estharang?
Mellyhez ember' mindenének
Gondolatja font:
Jertek együtt, kézszorítva
Énekelni hont!

A' hű 's tiszta szerelemnek
Boldogsága szent!
Van, ki érte puszta szívvel
Esdekelni ment:
Lelket a' magyar leánynak
'S honfiszellemet!
Nem kiván üres virágot:
Ő hazát szeret!

És ha majd a' rózsaszálhoz
Bimbó tűzve lesz,
Felmosolygó gyermekarczot
Kebelére tesz;
Meghajol rá karja, lelke
Gondos édesen —
Harmadízig a' fiúból
Nem lesz idegen!

Megfürödt vészes vizedben
Boldog ifjúság,
És a' férfi rendűletlen
Életpartra hág.
Hol ifjúnak szíve dobban,
Hölgynek szíve ég;
Karral, észszel is dobogni
Férfibüszkeség!

Annyi munka vár fejére
És talán vihar,
Tudja büszke fájdalommal,
Tudja, hogy magyar!
Márványoszlopos teremben,
Kunyhó' szűk padán,
Tenni illik a' magyarhoz
Későn és korán!

Nem virúlna, sem barázda,
Sem királyi szék,
Ha veriték' harmatával
Meg nem öntenék.

Jó erős lapát a' kézbe
És a' szívbe hit!
A' sohajtás gyenge szellő,
Partra nem segit!

De mint volt a' véridőben,
Jobbra, balra más,
Ma sem foly e' nép' szivéből
Egy imádkozás.
Porszemekből egy a' Mátra,
'S nincs ki törje meg,
A' jövendő' nagy nevében
Egyesüljetek!

Majdha jogban mint kenyérben
Dúsan tápot ád:
Lesz, ki élve halva óvja
A' szabad hazát!
Ujra egybefoly Pozsonyban
Népünk' veleje,
Szállja meg a' szent igazság'
Istenszelleme!

A' kit őse érdemével
Jogban felemelt,
Fogja az bilincsre kötni
A' hiú kebelt!
Terepély lesz a' szabadság'
Régi fája még,
'S a' magyart el nem tapossa
Az idő-kerék!

VIDOR EMÍL.

M . . . h o z.

Én előttem a' világnak
Vége 's kezdete
Ott van, a' hol téged látlak,
Szívem' élete.

Ott van a' föld' minden kincse,
Minden fűszere;
Ott van a' hű szerelemnek
Mély, nagy tengere.

Ott virúl az ős-gyönyörnek
Ifjú bimbaja,
'S bimbajában a' virágok'
Legnemesb faja.

Ott a' titkos fájdalomnak
Olvadása van,
A' vidámság' keresetlen
Múlatásiban.

Ott van a' gyermek-szelídség'
Lesütött szeme...
Te vagy a' dicső teremtés'
Legfőbb érdeme!

VÁCHOTT SÁNDOR.

A' Dunán.

Folyam, kebled' hányszor repeszti meg
Hajó' futása 's dúló fergeteg,
'S a' seb mi hosszú, és a' seb mi mély!
Minőt a' szíven nem vág szenvedély;

Még is ha elmegy fergeteg 's hajó,
A' seb begyógyúl 's minden újra jó;
'S az emberszív, ha egyszer megreped,
Nincs balzam, melly hegeszsze a' sebet.

PETŐFI SÁNDOR.

TÁRCZA.

Lapszemle *).

A' critica egy idő óta igen el van hanyagolva irodalmunkban. Fiatalabb iróinkban, úgy látszik, nincs elég készültség rá, korosabbjainkat pedig isten tudja mi lelte, hogy birálatokat irni épen nem akarnak. A' legutóbb lefolyt két évben azon kivűl, mit az Athenaeum koronként adott, csak igen kevés vagy alig jelent meg valami criticai, és — csodálatos! — ezek között ismét legkevesebb figyelem volt a' szépirodalomi munkákra, holott ennek előtte a' magyar critica jobbára ezekkel foglalkodott. Pedig a' szépirodalom, főkép nálunk, nagy figyelmet érdemel, mert nőinkre, igen elmagyartalanodott nőinkre, irodalmilag hatni, csak ennél fogva lehet, 's meglássátok, ha a' sors' könyvébe fenn maradás van e' nemzet' számára jegyezve, nemzetiségünk' megalapitására nézve alig fog valami szív és vérbe hatóbb jótékonyságú szerepet játszani mint ez. Azért, tudós uraim, a' kik vagytok, akár politicusok, akár szorosb értelembeni tudományokkal foglalkodók, tiszteletés kellő figyelem a' szépirodalomnak!

Nálunk pár év óta a' journalistica mindent háttérbe tolt, kivált a' politicai journalistica. Jól van-e ez vagy nincs, most nem fejtegetem, de hogy igy van, tény. Minden figyelmek a' journalisticára vannak függesztve. Mindennapi beszédeinknek a' magyar lapok fő tárgyai, sőt a' politicai lapok e' részben is egy lépéssel előbb járnak, ők nem csak szóbeli rostálgatások' tárgyai, hanem saját körükben némi egymás fölött ellenőrködő criticát is alakitának. Ez ellenőrködés ugyan még most több szenvedélylyel és pártszellemmel üzetik, hogysem valódi critica' nevét érdemlené, azonban szül még is némi

*) T. szerkesztőség! Mielőtt az igért szemleiráshoz fognék, ki kell nyilatkoztatnom, hogy nevemet önön kivül senkivel tudatni nem akarom, azért kérem önt, szemlémet mindig saját kezével lemásolva szedőhöz küldeni *), hogy azon névkutatók' szaglálódásai, kik — példa van rá — kéziratok után is leskelődnek, meghiusittassanak. Sem tilalmas, sem gyalázatos dolgokat nem szándékom irni, sőt úgy irandok, hogy idővel pirulás nélkül fedezhessem fel nevemet; csupán azért akarok jelenleg titokban maradni, hogy mindenki kénytelen legyen ezen személyeskedő időszakban, midőn legelső rendű iróink is leginkább egymás' személyével vesződnek, nem azon törni fejét, ki szól, hanem mit mond.

*) E' kivánság teljesedni fog. A' szerk.

olly hasznokat, miket criticától szoktunk várni. Több oldalról mutatja a' tárgyakat, élesíti az elmét, világosít és igazít, 's néha, minden szenvedélyessége mellett, igazságokat fejt ki. Igy vagyunk criticai tekintetben politicai lapjainkra nézve. Tudományos lapunk szélesebb körű csak kettő van, 's ennek is csak egyike, a' Tudománytár, egészen tudományos, az Athenaeum csak félig az. A' Tudománytár iránt lehet mondani semmi részvét nincs, épen azért, mert szorosan és egészen tudományos. Az Athenaeum, midőn ez előtt hat évvel megindittatott, szépirodalmisága által akarta a' tudományosságot becsempészni a' magyar olvasok' figyelmébe, de az nem csak nem sikerült, sőt ártott neki. Az a' mi tudományos volt benne, képes vala még szépirodalmi része iránt is elidegeníteni a' kebleket. Ez adat, mint historiai literariai nevezetességű tűnemény, méltó a' följegyzésre.

Nagyobb figyelem ébredt legújabb időnkben a' szépirodalmi lapok iránt, 's ha e' kedvező időpontot használandani tudják, kikre tartozik, igen sok jót eszközölhetnek. Az ő hivatásuk igen szép, igen fontos. Ők gerjeszthetnek részvétet, mint mondám, a' nőkben nyelv és nemzetiség iránt, és ha gerjeszteni birtak, a' következő nemzedékeket egészen magyarokká varázsolhatják. Mert anyának, feleségnek és mátkának, kiben vérré vált a' nemzetiség, kit magyar sympathiák hevítnek, lehetetlen, hogy gyermeke, férje, jegyese is idegen, egykedvű vagy hideg maradhasson abhoz a' mi magyar. E' fontos hivatású lapokra nézve szinte szükség volna egy kis criticai ellenőrségre, és nem volna hasztalan fáradság, a' szépirodalmi critica' teljes hiányában, legalább szépirodalmi két lapunkat, a' Regélőt és Honderűt, figyelemmel kisérni. E' két lap, most már versenyzési ösztönből is, alkalmasint minden magyar költői jobb tehetségeket iparkodandik maga körül öszpontosítani, 's igy őket figyelemmel tartva alkalom nyilhatik, keveset kivéve, csaknem egész szépirodalmunk felett koronként ítéleteket mondani. E' tekintetek tőkéltek el engem a' szerkesztő' megegyezésével e' lapokban, mellyeknek egyik rendeltetése ugy is critica, szépirodalmi „lapszemlét" inditani meg.

De mielőtt szemleirói tisztemhez fognék, mennykőháritokat akarok felállitani, hogy az illető szerkesztőségek és az irritabile genus' villámai ellen magamat, annyira mennyire legalább, biztositsam. Ezért kikötöm egyenesen: szavaim és ítéletmondásaim csak úgy vétessenek mint egyes ember' véleményei, ki gyarló és hibázhat, de ki mondhat jót is, ki korán sem tartja itélet-mondásait csalhatatlanoknak, de a' ki mégis előre biztosithatja az illető feleket, hogy mindenkor rettegni fog ollyasmit mondani, mit okokkal támogatni nem birna, és kezeskedi arról, hogy hebehurgyán és meggondolatlanul valamit állitani lelkiösmeretes dolognak nézendi, és a' kiben erős a' föltétel, részrehajlatlanul itélni, mennyiben t. i. embernek lehetséges, mert míg szív- és elvrokonság, rokon és ellenszenv végkép, ki nem szakadnak az emberi kebelből, addig, minden ügyekezeteink' daczára, mi gyarló halandók nem fogjuk magunkat megóhatni, hogy itt-ott egy kis szenvedély ne keveredjék szavainkba.

Es most őszinte magyar barátsággal nyujtva kezemet a' Regélő és Honderű' szerkesztőjének, üdvözlöm mindkettőt ez új évben diszes pályáján, azon ohajtásomat fejezve ki: ég adja, olly barátságosan nyujtsák ők is kezeiket majd nekem, midőn szemleirói tollamat leteendem, mint én most nyujtom nekik, midőn azt kezembe vettem.

II.

Regélő 1—4. szám. Sajnálom,

hogy első beköszöntésem' alkalmával Regélő kisasszonynak olly kevés szépségeket mondhatok, azonban jól tevé a' sors, hogy ezt így hozta. Legalább látni fogja ő kisasszonysága, hogy nem valami divat-arszlánnal van dolga, ki csak bókokat szokott hölgyeknek mondani, hanem egy ollyannal, ki már az arszlánkodás' léhaságain tul van, 's tükröt akar felállítani, melly nem hazudik, hanem szépet és rutat hiven akar ábrázolni. Regélő kisasszony elég szép és költséges kelmékbe öltözött, de öltözetén több izlést mutathatott volna. Ő kevés figyelmet fordita magára, hogy az 1843-i új év' ünnepén csinnal, érdekesen és vonzólag jelenhessék meg. Hihetőleg mint már egy éves ismerős nem tartá szükségesnek magát piperézni. De ez hiba. Sok kényes uracs igen megitélendi ő kisasszonyságát, 's ha még a' hölgyi rozsaszin nyelvecskék is megmozdulnak, lesz mit hallania! Valamivel jobban decorálta ugyan magát, mint a' mult félévben; a' czimlapi fülek — mellyek, köztünk legyen mondva, nagyon izetlenek valának — most elmaradtak, de azért fejéke most is igen tarkabarka, sokféle és nem a' legválogatottabb betűkből van összerakva, 's nagyon is bizonyitja, hogy ki e' jó kisasszonyt felöltöztette, nem kedvelője az egyszerű szépnek. Tárczája' czimbetűi pedig olylyanok, mint a' lapitott körte, melly felül 's alúlroli nyomás által minden gömbölyegségét elveszité. Divatképei csinosak, 's kiállják a' versenyt bár mellyik honi magyar vagy német divatlapéival.

A' szöveg egy bevezető költeménynyel nyittatik meg, melly hihetőleg a' szerkesztő' tollából folyt. Garayt mi jobb lyrai költőink közé számitjuk: de e' verséről meg kell mondanunk, hogy nem a' sikerültek' sorába tartozik. Horatius megmondá ugyan, hogy költőknek sok szabad, de hozzá tette:

Non ut placidis coeant immitia, neque
Serpentes avibus, geminentur tigribus agni.

's így világos a' tanitás, hogy képtelenségeket beszélni még költőnek sem szabad. E' versezetben a' Regélő olvasóihoz szól 's ezt mondja: „*A' virághoz, mellyet századoktól honfikéz nevelt, a' költészet' istenének szent könyvébe én is* (a' Regélő t. i.) *adtam egy levelt.*“ Micsoda levél lehetett ez? papiros- vagy virághlevél? Papirosnak gondolhatnók, mert könyvbe, a' költészet' istenének szent könyvébe, adatott, de gondolhatjuk virághlevélnek is, mert viráhhoz adatott. *E' levél* — mond tovább a' költemény — *szárnyra kelt a' szellővel, hogy addig éljen még a' honnak él. A' szellő szállott, a' levél hulla, de nem tudák merre hova, azonban még is révbe szállt a' szellő, és jó földbe hullatta a' levelet, hol részvét' virági termenek: ápoló karjába a' nemzetnek. A' költők elhozák szivök' lángjait, és dalaikkal a' tavaszt; körülvették a' levelt dal 's regével és fölé a' hölgyi szív hajolt. És íme hő részvét' harmatával a' levél virággá sarjadott*:

„Kis levél bár a' honnak könyvében
Még is ér tán még is egy lapot:
Mert .... im az új levél
Mint a' régi még a' honnak él.“

Valóban csoda egy levél, melly virághoz is hozzá adathatik, a' költészetnek és még a' honnak könyvébe is beillik, és virággá is sarjadhat. Ha papiros-levél volt, a' földbe hullva szét kelle áznia, ha virághlevél volt, mit csinál a' költészet és hon' könyvében? És akár papiros, akár virághlevél volt, hogyan sarjadhatott virággá? Magból képzelhetünk virágot sarjadni, de virág- vagy falevelből nem, annál kevésbbé papiroslevelből. 'S olly levél, mellyet szellő hurczol, soha de soha nem lesz többé virág, erről jót állhatunk.

E' mesterkélt és természetlen képen alapulván e' versezet, mi következetesebb, mint hogy az maga is hihetetlen, és képtelen és merő fogalomzavar legyen. Különös továbbá az is a' mi e' levelről mondatik, hogy *az tán még is ér egy lapot.* Egy levelnek legyen az papiros- vagy virággevel, két lapja van, 's igy a' legroszabb esetben is két lapot ér, mert azt csak nem fogja elhitetni velünk e' versezet' szerzője, hogy egy egész csak annyit érhessen, mint maga magának fele. E' költeményt szerzője valamelly rosz órájában invita Minerva írhatta.

A' beszélyek' rovatában a' Jósnő (eredeti Márktól) nem roszúl volna kigondolva 's epigrammailag meglehetősen is végezve, de kissé ügyetlenül előadva. A' párbeszédek' fonalán, 's az Emma, Aurélia, Cornél, Jenő és Aurél nevek közt úgy eltéved az olvasó, hogy csak bajjal birja felfogni a' történetet. Illyesminek elháritására igen ajánlatos, hogy a' beszélyiró ügyekezzék minél világosabban szólni, és a' beszélő személyeket vagy jelekkel vagy nevöknél fogva kitüntetni, hogy tudhassuk azonnal ki szól, a' szükségkép megértendőket kiemelni, 's ne elégedjék meg annak reményével, hogy a' mit gondol ki fog találtatni. A' szótakarékosság becses dolog, de csak addig, mig érthetlenséget nem okoz, 's akár mi okból származzék — az egy mélységet kivéve — a' nehéz felfoghatás, az mindig hiba, belletristicai műnél pedig kétszeres, mert megölője a' műeleménynek; itt gyönyörködni akarunk, nem fejtörésekbe mélyedni. — A' 2. és 3. számbeli beszély: Nincs szállásom (eredeti Dósa Dánieltől) nem rosz hirlapi czikk, de ennél nem is több. Egyszer némi érdekkel olvashatni el, de ki elolvasta, örökre el is feledi. Egy irnok' szállás-keresése némi szeszélyes szerelmi kalandocskákkal vegyitve, gazdag tárgy lehetne ugyan valami eszmedús bozdickensi elmének, de fiatal kezdő irónak igen szegény anyag, hogy belőle valami érdekes alakittathassék. Szerzőtől egyebiránt nem lehet megtagadni a' találékonyságot kicsin dolgokban, és nem is ügyetlen előadó. Ohajtható, hogy ha vig nemű beszélyekben gyakorlandja magát továbbra is, ügyekezzék mélyebben jellemző lenni, különben e' nemű iratai kivül fognak állni az irodalmon, az az: egynapélő becsűek maradnak. Minthogy a' Regélőben sok a' sajtóhiba, nem vagyunk tisztában, hibák-e vagy tájszólások szerző' némelly kitételei, például: *fudáza, podgyászlók, rejteges szavak, kidelvén.* Ha új- vagy tájszók, az illyeket meg kellene magyarázni, hogy gazdagittassék velök szókönyvünk és az irói nyelv. Illy dagályos kitételek pedig: „veriték, mellyet szivem láváza fel" minden irgalom nélkül irtandók irataink ból, mert nincs nevetségesebb a' képtelen beszédeknél. — Clemmy (eredeti Pálffy Alberttől) czimü czikk, tehetségre vagy inkább phantasiára mutat ugyan, de nem beszélyirói, hanem lyrai tehetségre, ámbár meg kell vallani, hogy ez alanyi ömlengések sok szódagályba vannak burkolva. A' történet ez: A' beszély' hőse Clemmybe szerelmes, de ettől nem látszik szerettetni; ő egy mást szeret, Bersicset, illyr mozgalmak' hősét. E' viszonyból párviadal kerekedik egy bányában. A' viadal' perczében megjelenik Clemmy, kiált a' vivoknak, de pisztoly durran, a' durranásra egy szirt darab szakad le, 's nem a' vivók' egyike hal meg, hanem Clemmyt üti agyon a' szirt. A' vivók összebékülnek, Bersics honfivá lesz és a' beszély' hőse .... kertészszé, ki virágokat termeszt Clemmy' sirján. A' beszély épen olly gyenge, a' milly rövid. Szerző, mint mondok, nincs tehetség nélkül, de tehetségével egyedül nem fog jó beszélyeket irni,

's arról, miben áll a' beszély' lényege, még fogalma sincs. Sem bonyolódás, sem kifejlés várakozást vagy meglepést gerjesztő, sem jellemzés vagy lélektani festés, sem valami érdekes előadás vagy szemlélet nincs e' czikkben, az nem egyéb mint stylisticai gyakorlat a' költészeti prósában. Nem hiba ugyan, hogy az alkalmasint fiatal szerző — mert csak irásából gyanitom ezt, személyesen nincs szerencsém ismerni — magát illyesekben gyakorolja, de a' szerkesztőtől igen nagy tapintat-, hogy ne mondjam itélet-hiány, fiatal emberek' stylisticai gyakorlatát lapjába fölvenni.

Költemény e' számokban négy van: Papp Endre, Vachott Sándor, Kúthy és Tárkányitól. Figyelmet csupán Vachott Sándoré érdemel: az Örömvirág. Kedélyes gyönyörű versecske, mind tartalmára, mind külalakjára nézve becses. Vajha így ügyekeznének dolgozni ifjú lyricusaink. Érdekes tartalom mellett ennyi csinnal, ennyi egyszerűséggel!

„Lukianos" czimű czikkben, melly irva nem roszúl volna, de gondolatüres, igértetik, hogy a' Regélő Lukianostól fog czikkeket közölni. A' névtelen szerzőnek szüksége volna több praecisiohoz 's általában rövid beszédűséghez szoktatnia magát.

A' „Tárcza" szokása szerint, levelezéseket, irodalmi és szinészeti tudósitásokat hoz 's szám nélküli apró czikkecskéket szám nélküli czimek alatt. A' Regélő' szerkesztője kifogyhatlan gazdagsággal bir a' czimezésben. Hemzseg a' regélői Tárcza a' sok *divat-hírnök*, *pesti posta*, *gyorskocsi*, *színtárcza*, *hölgyterem*, *omnibus*, *kézi tükör*, *csemegetár*, *műterem*, *sarampó*, 's isten tudja miféle különösségű czimektől. Meg kell azonban vallani, hogy a' Garay' Regélőjének elejétől mostanig a' Tárcza' változatosságában volt legnagyobb ereje; ez tevé azt leginkább érdekessé. Korunk az illy apró csecsebecséket 's úgy nevezett hirlapi csevegéseket szereti leginkább; igen jól teszi tehát a' szerkesztő úr 's ebben ő nem ügyetlen, hogy Tárczáját illyesekkel tarkitja el. Napi becsű dolgok ezek ugyan, és általok az irodalomnak nincs gyarapodása, de szükségesek e' hasztalanságokon kapkodó időben egy lap' fenntartására és Garay igen eszélyesen cselekszik, hogy nem viz' ellenében hanem mentében úszik.

„Levelezések" czim alatt Frankenburgtól közöltetik egy czikk (45—52 lap). Új évi elmélkedések, mellyek nem újak ugyan, azonban mondva irva jól vannak 's nincsenek érdek nélkül Ki mondjon mindig újat? Nincs-e elég sok jó régi, mit ismétleni lehet, sokszor hasznos, sokszor gyönyörködtető.

A' Szinészet czimű rovat figyelemre méltó bevezetéssel nyittatik meg. A' Regélő' szini criticusai megvallják, hogy szini birálataikkal szinészek és irók közt több ellenséget szerzének magoknak, de ők semmiért sem adnák azon jutalmat, miszerint az olvasó közönség igen nagy része' tetszését és méltánylatát megnyerték. A' tetszés és méltánylat' bebizonyitására számtalan privát értesitésekre történik hivatkozás. Csodálkoznunk kell ezen vallomáson. A' Regélő jobbára csak szinműveket birált, ritkábban szinészek' játékát, 's mi ez utobbit illeti, erre nézve sokkal több dicséretet monda, mint gáncsot. Magok Vachot-Imre' Daguerréo-typjei több dicséreteket foglalnak magokban mint gáncsokat, és még is különös! ezek a' szinészek közt több ellenséget szerzének a' criticus uraknak. Valljon ki itt a' hibás? ..... Szinészeink nem egyszer adák tűrelemnek is példáját, midőn a' critica őket erősebben rota. — Meg is dicsérik önmagokat a' criticus urak minden tartózkodás nélkül, mondván,

hogy „az értelmiség' fejlesztésére és ízlés' javitására talán nem épen kis és tünékeny hatást gyakoroltak.“ Alább az Athenaeum' szerkesztője *rosz és ellenséges indulatúnak* neveztetik azért, mert, úgy mondanak, a' Regélő szini birálatait hatástalanoknak állitá, 's ezen állitását a' criticus urak *gonoszság' ördöge berzenkedő erőködésének* mondják. Nekünk két dolog tünt fel ezen nyilatkozatban. Egyik, hogy a' criticus urak olly türödelmesek idegen itéletek iránt, hogy a' ki nem mond nekik szépet, a' leggyengédebb kifejezéssel gonoszság' ördögének nevezik; második, hogy ezen „bunkós modor“ egy pesti divat és női lapban használtatik, és harmadszor, hogy a' türödelemnek e' bizonyitványát azok adják, kik épen most e' czikk' végén a' szinészeket itéletek iránti *türödelemre és kihallgatásra* intik. Alább a' szinházi új igazgatónak igértetik, miképen a' criticus urak őt tanácsokkal fogják tartani; a' szinészeknek pedig apai intések adatnak, hogy ez új évben jol viseljék magokat, jól tanuljanak, 's hogy egészen megadják módját a' dolognak, felszólittatik a' közönség, látogassa a' szinházat, mert az „minden esetre javulni fog.“ Nekünk ezekre nincs mit mondanunk, mint azon ohajtást: nagyot nőjenek az illy criticusok, kik de futuris contingentibus is determinata veritast tudnak mondani. Különben a' nemzeti szinházróli tudositások, drámák feletti birálatok, ez évben igen gyérülni kezdenek, de haladást veszünk bennök észre annyiban, hogy most kevés szóval mondják azon keveset, mit eddig sokkal mondának. A' Vidéki szintárcza ban egy ipolysági levél megrója az ottani szinházi pipahősöket, és iskolába utasitja őket az „e' részben is egyetlen francziákhoz.“ E' rovatban egyébiránt sok ügyetlen beszéd van, mit legalább szerkesztői kézzel kellett volna kiigazgatni. Például: „Egyes szerepek' kiviteléből nem emelhetnénk ki jellem rajzot, azonban a' szereplő K. Ida illy nemű szerepekben otthon van. Szavalatában, játékában a' kellető természetesség, könnyűség, ügyesség által mindig az elégültség' édes hatásaival tölti be keblünket (lap 29).“ Egy helyt (lap 28) jelentetik, hogy „nézők voltak“, talán néha egy néző sem szokott lenni! más helyt (lap 29.) mondatik, hogy a' „karzat aláhuzó“ volt. Valljon mi féle karzat lehetett ez? Végre elmondja a' criticus bizonyos kegyes fensőséggel „Farkas Pepi megérdemlé figyelmünket (lap 29).“

A' 2. számi Csemegetárban a' szerkesztő úr egy franczia drámairót egy emberevő eszkimóval szeretne felfalatni. Erre a' franczia drámák' baráti azt mondhatják majd, ha eszkimók falják fel a' franczia drámairókat, akkor a' francziaevő criticusoknak felkoppan állok, akkor nem lesz többé mit szétszaggatni. De félre a' tréfával! mi azt gondoljuk, illyen ingerkedő nyilakat jól kell irányozni, hogy az ingerkedőkre viszsza ne hülljanak. Verőczey.

Magyar játékszini krónika.

—

Nemzeti szinházi jutalmak. Meg levén arról győződve, hogy nemzeti szinház eredeti dráma nélkül sem nevének, sem czéljának meg nem felelhet, másfelől hódolni kivánván a' törvény' szellemének, miszerint a' magyar szinház' országos pártolása által a' nemzetiség' előmozditása is czéloztatott, mostani bármi nehéz körülményeim között az eredeti dráma' emelésére a' következő ajánlatot teszem:

Fölhagyván minden szerzőnek szinműve iránt az előleges egyezkedést, ajánlok 1. 2. 3. 4-dik előadás

után minden jövedelemből, melly le nem vonván a' napi költségeket, 200 váltó forinttal felér vagy meghalad, öt perczentet. Előleges egyezkedés' útján a' szindarab' megszerzése díjául ajánlok egy egyész estveli bevételt, olly módosítással, hogy ha a' szinmű igen jeles (minek elitélését magamnak tartom fel), e' díjat a' két első előadás' tiszta jövedelméből adom ki felenként, ha kevésbbé jeles az 1-ső három, ha csak meglehetős az 1-ső négy előadásból a' kamatozás mindenkor csak ezen előadások utáni jövedelmektől hagyatván föl. Ezen általános díjak fölött szándékom évenként egy különös jutalmat kitenni, a' kor' kivánatainak megfelelő szinművekre. Ez évben nevezetesen ajánlok 50 aranyat egy a' magyar nép-életből meritett, minden aljasságtól ment, jó irányú, látványos szinműért, melly által a' köznép' is a' szinházba édesgettetvén, ízlése nemesittessék, 's magasabb mű-élvezetekre előkészittessék; mellyben a' szerzőnek egyszersmind szabad mező engedtetik diszitmények, ruházatok, 's minden egyéb költségek' kiállitásával, de természetesen csak arányos belső tartalmasság mellett, szinműve' hatását emelni. 'S az illy elsőséget nyert pályaműveknek az ötven aranyon fölül ajánlok az első 5 előadás után egész 10ig öt, 10től 20ig 10, husztól végtelenig 15 prctet. A' másod 's harmadrendű előadásra méltatandó pályaművek a' rendes drámai jutalmazás és kamatozásban részesülendnek. Továbbá a' nemzeti szinház' köréhez tartozónak vélem még költőink' jelesebb lyrai költeményeinek becsét is minél inkább emelni, terjedését és életbe jutását a' nemzetben elősegiteni, 's ezt leginkább elérhetőnek vélem, ha az illy költemények ének és zenére tétetnek; 's ezt évenként tenni szándékozván e' jelen évben 20 darab arany pályadijt ajánlok a' legjobb nép-melodiáért Vörösmarty Mihály' koszorús költőnk' halhatatlan „Szózatára" ének és zene-karra téve. — A' drámák egy magyar academiai és szinészeti tagokból álló vegyes választmány, a' zeneművek e' végre különösen megkért műértők által fognak megbiráltatni, 's a' pályadijak oda itéltetni. — A' zeneművek' beküldetésének határnapja jövő Virág-vasárnap, a' látványos szinműveké folyó évi julius' 1. napja. Mindkét rendbeli pálya-munkák tisztán és idegen kézzel leirva és lapozva a' szerző' nevét magában foglaló jeligés levéllel ellátva egyenesen alól irthoz küldessenek. Pesten, januarius' 26. 1843. Bartay Endre, m. k. igazgató.

Jun. 9. Tudtán kivül kém. Vígj. 2 felv. Mellesville és Duveyrier után ford. Csepregi Lajos a' m. acad. költs. Ezt követte *Veszter* és *Dobozy*' magyar népzene' társaságának táncz és zenemű-előadása.

Jan. 10. Matild. Dráma 5 felv. Irták Pyat és Sue, ford. Irinyi Józs.

Jan. 11. Bájital opera' 2 felvonása és az Özvegy' férje. Vígj. 4 felv. Dumastól; ford. Keresztury. Ezek után *Veszter* és *Dobozy* magyar táncz és népzene' társaságának előadása.

Jan. 12. Lorenzino. Dráma 5 felv. Irta Dumas, ford. Egressy Benj.

Jan. 13. Semmi roszat! Vígj. 3 felv. Bon Fer. Ágostontól olaszból Császár Ferencz. Ezt követte *Veszter* és *Dobozy*' magyar táncz és népzene társ. előadása.

Jan. 14. Fekete domino. Víg opera 3 felv. Scribetől. Ford. Lengyel Dániel. Zenéje Aubertől.

Jan. 15. Az ördög' naplója. Vaudeville 3 felv. Irták Arago és Vermond ford. Egressy Benj. Zenéje Szerdahelyitől és a' fordítótól. E' mű-

*

nek meséje némi családi fondorlatok' fölfedezését és semmivé tételét tárgyazza. Bizonyos Ronquerolles marquisnőt és leányát, Marit, nemcsak a' marquisnő férje' halála után őket illető vagyontól, hanem még a Ronquerolles névtől is meg akarják fosztani három gonosz rokoni: Lormias marquis, Rapiniere lovag és Cerny grófné. Jön azonban Robin de Bois kalandorképen, ki az özvegynek és leányának pártját fogja 's mint védőjök lép föl. A' mű' főérdeke e' védő személy körül öszpontosúl. Neki valami iratok jutának kezébe, mellyeket ő „ördög' naplójának' nevez, mellyekből a három fondorkodó személy egyenkénti elpalástolt vétkeiknek tudomására jut 's ezen vétkek' fölfedezésének fenyegetésével fékezi, rémiti üldözi a' rosz indulatú rokonokat. Ha némi hihetetlenségeken túl teszi magát az ember, miket a' szerzők nem motiváltak ugyan, azonban a' kissé találékonyabb eszü néző birhat motiválni magának, a mű sok mulatságot adhat érdekes jelenetei által, a' mint hogy eddig még mindig nagy tetszéssel is adatott 's egyik legkedveltebb látványává vált közönségünknek, 's reményt nyújt, hogy sokáig fogja magát fenntarthatni szinpadon, ha vagy sürű előadatás által el nem fog koptattatni, vagy, előadása változtatott szerep-osztással érdektelenné nem tétetik, mert mind a' mellett, hogy e' vaudeville igen ügyesen van egybeállítva, nagy szerencséje az, hogy benne a' szerepek igen jó tapintattal vannak kiosztva, 's mindenik színész dicséretesen tölti be helyét. Lendvay Robin de Bois' szerepét, melly különös vegyítéke a férfias és bohóczosnak, nagy ügyességgel adja. E' színész egy idő óta kedvenczévé vált a' közönségnek, mit igen érdemel, mert félév alatt meglepő előhaladásokat tőn. Az előtti játékain gyakran bizonyos monotonia és egyszinüség vonult keresztül, de néhány hónap óta nemcsak szerepei igen különbözni kezdenek egymástól, hanem az olly több oldalú szerep is, mint a' mai, helyezetek szerint jellemzetesen változik kezei között. Robint látjuk teljes energiáju férfinak, midőn a rokonokat megfenyíti, midőn az özvegyet és leányát a' báli vendégek ellen pisztolylyal védi, látjuk jó bohónak, midőn legelőször föllép, látjuk csintalankodónak báli álorczában, és végtére olvadozó szerelmesnek egy pár jelenésben és mind e' helyzeteknek Lendvay igen sajátságos és jellemző világitást és árnyéklatot tud adni. Csak bátran előre, nem csüggedő szorgalommal! a' munkát, az erős akaratot gyönyörű siker fogja koronázni. És Lendvay egyike szerényebb színészeinknek; türödelmes a' nemkedvező itéletek iránt is, ha azok nem rosz idulatból erednek, nem rosz indulatból, mondom, mert kajánság és ártani akarásból származókat ki tűrjön? Igen jól töltik be helyeiket e' műben továbbá Udvarhelyi (Lormias), Szerdahelyi (Rapiniere), Szentpétery (Gauthier), Erkelné (Cerny grófné). Barthóné (Ronquerolles marquisnő) ellen némi kifogásunk van. Ő egy idő óta igen érthetetlenül beszél és csodálatosan sokszor a szavak' végén *k* helyett *g*-ét ejt; csaG, embereG, beszéleG; *csak*, *emberek*, *beszélek* helyett. Meg kell rónunk továbbá öltözködését is. Ebben mindig fő tekintetűnek látszik előtte a' ruha-fitogtatás 's csak mellékes a' jellem. Ma egy megkeseredett bús özvegynek, egy férhez menendő leány' anyjának szerepét játszá 's úgy felpiperézte magát virágok 's szalagokkal, mintha férfihóditásokra indulna. Éder Luiz (Mari) a' marquisnő' leánya, ki egészen szerepéhez illőleg öltözött, ollyan volt mellette, mintha szobaleánya volna. Ha színészeink korokat és nemzeteket is vissza akarnak adni az öltözetben, miért van olly kevés gond a' helyzetek és személyek' jellemzésé-

re öltözeti tekintetben. A' ruha-fitogtatás kétképen is káros: megrontja a' színésznőket vagyonilag és ezen fölül zavarja a' műéleményt, 's a' kissé gondolkodobb nézőre kellemetlenül hat. Figyelmeztetjük az igazgatóságot, vessen határt ez asszonyságok' ruha-fitogtatásának, mert ez ellenkezik az előadási szabatossággal. 99.

Jan. 16. Bérszünetben Dobozy és Veszter' táncz és népzene' társaságának javára: Botcsinálta doctor. Vigj. 3 felv. dalokkal és tánczczal. Irta Molière, magyarositotta Kazinczy Ferencz. A' vigjáték' folytában a' jutalmazott társaság működött.

Jan. 17. Beatrice di Tenda. Nagy opera 2 felv. Irta Romani, ford. Jakab. Zenéje Bellinitől.

Jan. 18. Capriciosa. Vigj. 3 felv. Irta Federici, ford. Kovacsóczy Mihály.

Jan. 19. Barthàné' javára bérszünettel: Coriolan. Szomorú. 5 felv. Shakespearetől. Ford. Dobrosy és Egressy Gábor. — Shakespeare' műveinek csak türhető nem pedig kielégitő előadást igénylünk szinpadunkon: mert azon két három színész, kiben a' shakespearei mélyebb jellemzés' felfogásához lélek, kedv és erős akarat van, jó előadást nem képes eszközleni. Coriolan harmadik izben adatik szinpadunkon 's a' három közől a' mai volt legkevésbbé türhető. Szerep-nem-tudás, hűledezés, akadozások, zavar mind az összes előadásban — kivált a' comparseria' részéről — mind egyes tagok' játékában éldelhetlenné tevék e' különben nagy jelességű művet. Ez akadozások egy pár helyt majd nem boszús kitörésre ingerlék a' nézőket, mint például azon jelenésben, hol a száműzött Coriolan Tullus Aufidius' házába belép. Itt Egressy Gábornak néhány perczig kelle várakoznia a' legnagyobb zavarban, szótlan és tétlen, mert kihez szólnia kell vala, nem jelent meg a' maga idejében. Illyesekért, akár színész, akár ügyelő' hibái, szigorúan kellene fenyiteni. A' fő szerepvivők közől Szentpétery (Menenius Agrippa) és Laborfalvi R. (Volumnia) leginkább helyt állottak, 's csak ők ketten voltak azok, kik nem ronták le ma sem, mit első két izben szerepeikből csinálni tudtak, a' többi mind hanyagabbúl játszott, még Lendvaynak (Tullus Aufidius), a' szorgalmas és ügyes Lendvaynak sem sikerült a' csodálkozás, örvendetes meglepetés és szives nagylelküség' indulatait, mikor Coriolant Tullus saját házában vendégül látja, olly jellemzőleg ábrázolni, mint már egy izben. Egressy Gábor — ki mint vendég ma lépett fel először a' czimszerepben, hosszas távollét után — két izben szerepének néhány helyét sok ügyességgel adá, de ma meg kell vallanom, nem tudtam megérteni felette különczködő játékát. Előbbeni játékai sem voltak ugyan kerekded, következetes és összefüggő egészek, és sok kifogás lehetett ellenök, de a' mint ő e' szerep' nemelly helyeit adta, azokban voltak bélyegző vonások mellyekből rá lehete ismerni a' római hős-patriciusra; ma azonban semmikép sem tudtam megismerni. Ezen Coriolan nem az volt, ki a' világ' városát egy maga fel tudta háboritani, 's kitől, midőn kapui előtt mint boszúló megjelent, Romulus' népe reszketett; ez nem Plutarch' Coriolanja volt, de még kevésbbé az, kit Shakespeare olly remekül, még magát a' historiát is lélektanilag motiváló jellemmel előnkbe állitá. Szavalatában nem láttam a szónokot, viseletében nem a' hőst és szellemi fensőséggel teljes patriciust; ez valóságos kis városi Coriolan volt, tele hegykeséggel és izetlen hetvenkedéseivel egy izmos pergő nyelvű suhancznak, ki ingerelve, felharagitva egy egész ellene zudult csoporttal

daczol és megbirkozni készül. Corioriolan egyike volt a' legnagyobb szerű római jellemeknek, kiket Plutarch elönkbe állita, sok ragyogó tulajdonokkal, de nem minden gyarlóság nélkül. Ő hős volt és szónok és mindkettő kitünő; heves, kitörő, indulatit fékezni nem biró, szóvitáiban éles, kiméletlen, de kevély minden öntudatával szellemi és hősi felsőségének és rendkivül büszke kivált patriciusi származására 's e' büszkeség és szellemi fensőség kezeskednek előttünk lélektanilag, hogy ő hozzá semmi közönséges, mindennapi, kisszerű nem férhetnek, hogy az, mit méltóságnak nevezünk, neki minden tetteit és szavát bélyegzette 's hogy kitöréseiben és haragjában is valami férfiasabbnak és nagyobbszerűnek kelle lennie, mint a' mindennapi emberkéknél. Ez a' méltóság, ez a' férfiasság nem volt meg Egressy' Coriolanjában; mozgásaiban nem az a' nagyobbszerű, úribb és nemesebb valami, miből a' kitünő férfira azonnal ráismerhetni. A' mint Egressy hányta vetette magát, szökdelt előre és hátra, palástját vállaira kapkodá és rángatta, a' mint kiáltozott hangja' terjedelmén túl egész a' kicsuklásig, mind ez közönségesnek, mindennapinak és némi kisszerű nyerseségnek bélyegét nyomta e' szerepre, és elveszett megettök Shakespeare e' jellemének méltósága. Hibásaknak hiszem továbbá azon hirtelen és igy természetlen szökéseket egy indulatból a' másik ellenkezőbe, a' beszédbeni okatlan megállapodásokat gyakran, és ismét néhol hasonlólag okatlan kitöréseket, mellyek olly töredékes, olly szaggatottá tevék játékát. Általában pedig azt vettem észre, hogy Egressy most inkább tagjaival mint szavával játszik, inkább mozgásokban ügyekszik jellemzeni minta szvalással,'s innen van,hogy tagmozdulatai sürübbek, gyakoriabbak mint ennek előtte, és túlzottak. Ennyit Egressy G.'mai szerepéről. Éber figyelemmel kisérendem őt vendégszerepeiben, 's annak idejében elmondandom a' közönségnek, minőnek találom őt jelenleg 's mit vélek felőle, haladott-e művészi tekintetben, megállapodott-e vagy vissza felé ment? Egressy Gábor megérdemli e' figyelmet, 's tőlem, kivel magát némi surlódásba tevé, a' miatt mert egy pár izben szigorúbb voltam iránta, Egressy' barátinak némi joguk van követelni nagyobb figyelmet játéka iránt, én pedig tartozom az igazságnak és magamnak avval, hogy összeütközésem után még inkább óvakodjam indulatot vagy pártszenvedélyt vegyűlni engedni beszédembe. A' pártos és szenvedélyteli birálatok' mezejét úgy is eléggé elfoglalták a' Regélő' criticusai; ők megdicsérik a' kit szeretnek, korholják, ki velök nem áll barátságos viszonyban, játszék bár jól vagy roszúl. Nekik Egressy Gábor, nem azért, mert illyen vagy amollyan színész, hanem mert jó barátjok, *egy fövel áll felebb művészeti előadás' tekintetében minden magyar színészen, ő a' magyar drámai színészetnek első embere, ünneplett hőse, ki nélkül a' nemzeti szinpadnak nincs valódi belbecsű érdeke*, játszék Egressy bár mi hanyagan, bár mi roszúl, nekik az mind a' *művészet' legfényesebb glóriája* lesz. És ki Egressy' glóriáiban egy kissé kételkedni mer, mint az én csekélységem, azt ők a' legszebb bókokkal, leghizelkedőbben: *tudatlan, igazságtalan, kontár, nemtelen, epemirígyes, hitvány, szegény nyomorúlt* czimekkel tisztelik meg, 's nyájas beszédeikből semmi sem hibázik más csak még az igen tisztességes *gaz* név, a' nélkül azonban, hogy e' szépségeket csak egy árva szócskával is birnák e' böles urak motiválni. A' criticának ezen tanulságos, épületes, szerény és igen finom nemét a' dicsőség' minden babérjaival egye-

temben, mellyeket számokra bizonyosan termesztend, átengedem Vachot Imre és doctor Henszlmann uraknak, kiket én soha egy szócskával sem bánték, de a' kik még is olly szépen nemesen szoktak rólam megemlékezni, azon ész, belátásteli aestheticai értekezéseikben, mellyeket a' magyar nemzet' *értelmi fejlesztésére 's ízlési javitására nem tünékeny hatással* — mint mondják — egyszer másszor irogatnak. Szebeklébi.

Jan. 20. A' templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini, ford. Ney. Zenéje Nicolai Ottótól.

Literaturai mozgalmak.

I.

Felveszszük ismét lapunk' elmult fél évében elbocsátott fonalát irodalmi jelentéseinknek, 's elésoroljuk mind azokat, mellyek részint az utolsó pesti vásár' folyta alatt, részint az év' végeig jelentek meg. Legtöbbet ismét az egyetemi nyomda hozott. Es pedig az academia' költségein kijött 1. a' Tudománytár' X. és XId. füzete is, illy tartalommal: 1) Az országtani theoriák' eredete, kifejlése 's gyakorlati befolyásáról az ujabb Europában, Heeren ut. Horváth Mih. r. tag. Vége. 2) A' történettan' életérdekű nyomossága 's tanulásmódja, Széchy Agoston lev. tagtól. 3) A' holdfogyatkozásokról D. Vállas A. r. tagtól. 4) A' szpétervári arsenalban levő kard' jegyei- és irásainak magyarázata, 5) Észrevételek az Erdélyben találtatott fa könyvekre, 6) Okleveles toldalék, mind a' három Jerney J. r. tagtól. A' literaturai rész' czikkelyei: 1) A' vigjáték és reformja, Planche Gusztávtól, közli Kazinczy Gábor. 2) Iralmi oroszlánok Angliában, német ut. Fekete S. 3) Criticai szemle a' történettan, útleirás és neveléstan' körében; itt találjuk megismertetve Becker' német világtörténete hetedik kiadását Woltmann és Menzel A. folytatásaival; az utóbbi'német története' 8-d. kötetét; Washington életét 's leveleit Raumer által kiadva; Geramb' palestinai és Fraser kurdistani utjaikat; Schwarz, a' neveléstan' atyjának hattyúénekét: „Das Leben in seiner Blüthe," melyel neveléstana be van fejezve; 's végre Heinroth' leczkéit nevelés és önképzésről. A' bibliographia Schubert „álomsymbolicáját" és Moris „Flora Sardoa"ját vezeti fel. A' Xd. füzet ezeken kivül hivatalosan közli a' porosz kir. acad. ez idei philos. jutalomkérdését is. — 2. Történettudományi Pályamunkák. Kiadja a' magyar tudós társaság. Második kötet: Az ipar és kereskedés' története Magyarországban, a' XVI-d. század' elejéig. Két koszorús értekezés Kossovich K. és Horváth Mihály rr. tagoktól. N8r. XIX és 334 l. velinen, fűzve 1 ft 50 kr cp. Méltán ajánljuk a' két, egymást kiegészitő, jeles munkát a' közönség' figyelmébe, most különösen, midőn az anyagi érdekek, mint a' szellemieknek is fő feltételezői, köz pártolás' tárgyai lettek; 's annál inkább, minthogy a' történeti előadásba nem kevés statusgazdasági elmélkedés is szövetett, mellyek ezen életérdekű tárgyakra nagy világosságot hintenek. Ez alkalommal érintjük még, hogy Horváth Mihálynak az academia által 1841-ben koronázott munkája *) a' magyar ipar és kereskedés történeteit ott kezdi, hol a' jelen munkák elhagyják, 's igy a' két kötet e' részét historiánknak most már teljesen adja. — 3. Felsőbb egyenletek egy ismeretlennel. Irta D. Vállas Antal, m. t. társasá-

*) Az ipar és kereskedés' története Magyarországban a' három utolsó század alatt. Irta Horváth Mihály, Buda, 1840. n8r. XIV és 390 l. kötve 2 ft 30 kr cp.

gi r. tag. Első füzet. N8r. 277 l. velinen, fűzve 2 ft cp.

Ugyanott a' Kisfaludy-Társaság által kiadva megjelent Hartleben K. A. pesti könyvárusnál: Külföldi Regénytár. Második, harmadik és negyedik kötet: Grand et Eugenia, irta Balzac, francziából ford. Jakab Istv., 2-d. rész; és St. Roche, irta Palzowné, németb. ford. Nagy Ignácz. Az utóbbi regényt megelőzi a' szerkesztőnek rövid ismertetése a' rövid idő alatt korunk' legjelesb regényirói mellé rangozott szerzőnének; kitől eddig a' „Godwie-Castle" és „St.-Roche" vannak a' közönség' kezeiben, 's egy harmadik 12,000 példányban sajtó alatt, melly Mária Terézia' korát festi, 's mellyért 7,000 ezüst tallér fizettetik. Ezekből kitetszik, mennyire kötötte le Palzowné a' németek' figyelmét; 's a' mi olvasóink is melly eleményt várhatnak a' jelen kötetektől. Ára minden, tiz ives, kötetnek, 40 kr cp., 's mindig csak átvételkor fizettetik.

Ugyan ott továbbá: 1. Garay János' versei. Pest, a' szerző' sajátja, 1843. N8r. X és 290 l. velinen, fűzve 2 ft pengő. E' jeles lyrai költőnk' eddig is ösmert és kedvelt versei itt összegyüjtve és számos újakkal, balladákkal kivált, bővitve, csinos kiadásban terjesztetnek elő, 's megérdemlik, hogy minden nyelvbarát' könyvtárában legjobbjaink' sorába beiktattassanak. — 2. Szinmütár, kiadja Nagy Ignácz. 35-d. füzet: Matild, dráma 5 felv. Pyat és Sue ut. francziáb. Irinyi József, először adatott Párisban sept. 24. 1842. Pesten nov. 19. 661—708 sz. 36-d., vagy a' III-d. kötet' utolsó füzete: Lorenzino, dráma 5 felv. Dumas Sándor ut. francziából Egressy B. 709—754 szelet. Mindenik füzet 40 kr cp. — 3. Visszaemlékezések. Irta Sréter János. Kiadta a' boldogult szerző' édes atyja. N8r. XVI és 246 l. vel. kemény tábl. kötve 1 ft 40 kr cp. Azon jeles férfi' nevezetes munkája, kiről 's kinek egy más nem kisebb fontosságu dolgozatáról lapjaink' mult félévi 59-d. számában szólottunk. A' jelen, határozatlan czimü könyv az országos rendszeres munkálatok felett 1831-ben összeült nógrádi küldöttségekben és közgyüléseken folyt vitatkozások' pragmaticai történetét adja: első kisérlet hazánkban vélemények' fejlődését 's viszontagságait a' történetész' philosophiai pillantatával követni, mit a' felejthetetlen szerző szintannyi függetlenséggel 's igazságszeretettel, mint a' mennyi éles észszel és itélettel teljesitett. Előre bocsáttatott Sréter' rövid életrajza, férfias kedélyességgel atyja által irva. — 4. Orangyal. Vallási almanach, honunk' gyöngéd hölgyeinek szentelve. 1843. Egyesületi megbizásból szerkeszté Szabó Imre, Veszprém megyei áld. pap, kiadva Beke Kristóf' költségén. 8r. 228 l. három rézmetszettel, velinen, diszes táblában aranyszélekkel és tokban ára 2 ft. Őszinte örömmel üdvezeljük a' gondolatot, ez uton is hatni akarni az annyira elhamvadt vallásosság' ébresztésére, 's másfelül az irodalom' egy illy fontos ágának, a vallásos költészetnek nálunk olly parlag mezeje' miveltetésére. Nem kevesebb mint hat beszély mellett a' legenda balláda 's egyházi ének' nemében is néhány szerencsés művet találtunk. A' dolgozók' nevei: Beke Kristóf, Csajághy Sándor, Czuczor, Gegő, Kuthy L., Königmajer Károly, Körmöczy Imre, Köves János, Pájer Antal, Sujánszky Antal, Szabó Imre, Szelestey László, Tárkányi Béla. Nem illik kételkednünk, hogy a' melly vállalat ekkep egy magányos iró által kezdetett meg, főpapjaink' segedelmével folytatva is lesz. — 5. Az irgalmas nők. Ismertetésül Samuel Alajos Pest-józsefvárosi plébános által. N8r. 32 l. vel. fűzve 6

kr cp. E' jótékony szerzet' rövid története, méltatása, 's annak Pestre hozataláról.—6. Mezei naptár, gazdasági kalendáriom, a' nép' használatául 1843. köz. évre. Kiadja a' m. gazdasági egyesület, ismeretterjesztő-szakosztályi ügyelés alatt szerkeszti Kacskovics Lajos. IV. és 4r. 80 l. fűzve 6 kr ep. Ez idén is közhasznu tárgyakat hoz, kivált a' gazdaság körűl. T. i. a' szokott kalendáriomi dolgokon 's a' m. Gazdasági-Egyesület' múlt évi munkálatain kivűl „Gazd. ismeretek és tanácsok" czim alatt a' következők adatnak elő: Mikor és mikép kell szántani (beszélgetés' formában, igen népszerűleg), a' takarmányzásról, lovak' diaeteticája, szarvasmarha-tenyésztésről, a' téli istállózásról, gyümölcsfa - tenyésztésről folytatolag (szinte beszélgetésekben) 's az ehhez tartozó eszközök fába metszve; következik egy helyes czikk a' vízbe esettek, megfagyott, akasztott, gőztől alélt emberek' fölélesztéséről; erkölcsi tanácsok; a magyarok' krónikájának folytatása Czuczortól, Magyarország' általános földleirása, mulattató történetek, közmondások, 's népköltemények Vörösmartytól (Mák Bandi) és Czuczortól („Paprikás versek", jeles próbatét a' népi satirában, népdalok). A' Mezei Naptár ezek szerint nemcsak a' tárgyak' helyes választásával ajánlkozik valóságos közhasznu népkönyvnek, melly a' gyakorlati életre szintugy, mint a' sziv' képzésére, a' hazafiság' élesztésére, 's illemes mulatságra nyújt egyet és mást; hanem most már előadásával is, melly mind inkább a' nép' felfogásához és nyelvéhez simúlva.— 7. Legújabb és legteljesb pesti magyar-német levelező-könyv és házi titoknok. Hiv tanácsadó minden rendű és rangúak' számára, mindennemű, a' közönséges életben előforduló levelek és ügyiratok' szerkesztésében, magában foglaló: általános és külön szabályokat a' levélirás' módjáról; 340 mindennemű ügybeli, barátságos és szerelmes leveleket, billéteket és kérelemleveleket; azután törvényes határozatokat, szabályokat és példákat magány-iratokra, u. m. szerződések, végintézetek, mutatványok, bizonyítványok és közhirdetményekre; továbbá mindenféle a' számolási ügyekhez tartozókat, u. m. leltárt, rovást, házi számvitelt, scálát, kamatszámítást, pénzköltési és időhasználási számitást, időhasonlítást, újévi és husvéti tabellát, az ismeretesb pénzek és mértékek' jegyzékeit; végre postatárgyakat, czímeket és levélfeliratokat, idegen szók' gyűjteményével együtt. Második javított és bővített kiadás. Pest, Kilián Gy. tulajdona, 1843. n8r. XVI és 476 l. meg két ivnyi tábla, kemény táblába kötve vászon háttal csak 2 ft cp. Az elég hosszú czim elszámlálja a' tartalom' tárgyait; mihez részünkről azt adhatjuk, hogy a' munka' becsét nem egyedül a' gazdagság teszi, hanem a' külön részek' helyes mind tárgybeli, mind nyelvbeli kidolgozása, melly utóbbi tekintet illy irási mintakönyvnél lényeges, 's ennélfogva az csakugyan elsőséggel is bir véleményünk szerint többi, jelenleg kézen forgó levelezőkönyveink felett. — 8. A' valódi szakácsság, vagy legújabb alapos és teljes Pesti szakácskönyv. Olly gyűjtemény, melly 2000 biztos és több évi tapasztalás által jónak bebizonyult szabályt foglal magában, miszerint minden rendü 's ranguak a' hús és bőjti ételeket, mint szinte a' legjobb 's legjelesb csemegéket, süteményeket, kocsonyát, aludtlét, befőtt gyümölcsöt, levet, fagylaltat, likőröket, stb legalkalmasabban, legolcsóbban és legizletesebben készithetik. Saját tapasztalata és sokféle kisérletei után érthető 's könnyen folyó nyelven kiadta egy a' szakácsságban különösen jártas

magyar gazdasszony. Második, tetemesen megbővített és javított kiadás. Pesten, Kilian Gy. tulajdona. 1843. n8r. XXXII és 544 l. kemény tábl. kötve vászon háttal 2 ft cp. E' könyv felett' nincs ítéletünk, de kétezer recept 36 nyomatott íven, és két ft minden gazdasszonyra nézve vonzó czimekül tekintethetnek. Tehát jó étvágyat hozzá, szép gazdasszonyaink!

Pesten, Trattner-Károlyi' bet. megjelentek: 1. A' magyar academia körül. Gróf Széchenyi István. 1842. n8r. 56 l. finom velinen, fűzve 40 kr cp. A' grófnak m. évi nov. 27. a' m. t. társaság' közülésében tartott megnyitó beszéde, melly, mint minden más munkája, annyi rokonszenvet gerjesztett—méltán, 's annyi neheztelést — félreértésből. De a' félreértések az igazság' fáklyája előtt lassanként múlni fognak, 's a' rokonszenv erősödni és terjedni. Gr. Széchenyinek e' beszéde ismét egy bátor, dicső tett, tévelyek' megigazitására, túlságok' meghűtésére, 's legszentebb érdekeink' helyesb megértetésére; gyakorlati bölcseség' műve minden részeiben, gyakran elragadólag erős és szivreható. — 2. Adatok átalakulási első mozgalmink' történetéhez. Irta Jablanczy. Első kötet. Közlegény-czikkek. 8r. XVI és 237 l. fűzve 1 ft 15 kr cp. — 3. Törvényszéki Orvostudomány, mellyet előadási kézikönyvül és törvényszéki orvosok és jogtudósok' használatára kiadott Henke Adolf erlangi prof. A' tizedik öregbitett és javított eredeti kiadás után a pesti m. k. egyetembeli orvosi kar' oskolai használatára fordítá ifj. Bene Ferencz, orv. dr, az orvosi kar és a' budapesti k. orvosegyesület' tagja, a' m. k. egyetemnél az orvosi rendőrség és a' törvényszéki orvostudomány' helyettes tanitója. Pesten 1843 Eggenberger J. és fia m. acad. könyvárosok' tulajdona. n8r. (10 és) 276 l. velinen, fűzve 1 ft 50 kr cp. A' szorgalmas fordító őszinte köszönetet érdemel hogy ezen, köz előadásaiban vezérfonalul választott, valóban classicus könyvet megmagyarítva közre bocsátotta. Tanuló és kézikönyvnek Henke' munkája sok más felett elsőséget bir a' tárgyak' biztos birálati fejtegetése, a' helyes rend, az értelmezések' pontossága 's a' világos és határozott előadás által, melly utóbbit a' magyar kiadó is lelkiösmeretesen igyekezett visszaadni. Ajánljuk a' munka' gondos olvasását a' hivatalos orvosok és sebészeken kivül jogtudósainknak is, kiknek ritka mértékü érthetőségével különösen ajánlkozik. — 4. Kis verselgető. Irta Lukács Pál. Második bővitett kiadás. Pest, 1843. Eggenberger J. és fia m. tud. acad. könyvárusoknál. K16r. 142 l. fűzve 15 kr cp. Tetemesen megbővített kiadása azon jeles gyermekmunkának, mellyet nyájas oktató szelleménél 's magzatszerű formájánál fogva első megjelenésekor olly szivesen üdvezlettünk.

S. F.

Böngészet.

— Ki a' legérzékenyebb örömet akarja más öröme fölött tapasztalni, az ne a' vidor gyermekeket nézze, hanem szüléiket, kiket a' vidorság örvendeztet. —yz—

— Az erény belső szépség, valamint a' szépség külső erény.

— Csak kis lelkek hajlanak meg a' nagyság előtt; egyedül az erény csodálatra méltó.

— Ki kötelessége' teljesitésében magát boldognak érzi, az a' tökélynek magas fokát érte el.

— Boldog, kinek az ég egy falat kenyeret ad a' nélkül, hogy azt másnak kelljen megköszönnie, mint egyedül az égnek. G.

LAPUNK' TISZTELT ELŐFIZETŐIHEZ.

Több helyről értésünkre esvén, hogy némelly vidéki posta tiszt urak lapjaink' előfizetőin tetemesen nagyobb summákat zsarolnak mint lapunk' hirdetett ára, kötelességünkek érezzük jelenteni, hogy az általunk hirdetett áron fölül fizetett öszveget joguk van visszakövetelni azoktól, kiknek azt fizették. Mi vidéki postahivatalokkal nem állunk számolási összeköttetésben 's így kérjük magunkat illyféle summák iránti visszakövetelésektől megkíméltetni. Egyéb iránt, ha efféle zsarolások még tovább is tartanak, kénytelenek leszünk megnevezni a' helyeket, hol e' visszaélések történnek. Nem csak minket, hanem a' fels. aerariumot is károsítják az illy roszúl sáfárkodó postatisztek, és ártanak irodalmunknak, mert az olvasástól idegenítik az embereket. Pest, januar' 12. 1843.

A' SZERK.

Felszólítás a' Mezei Naptár' ügyében.

A' m. gazd. egyesület ismeret terjesztő szakosztálya a' Mezei Naptár' jövő 1844-ik évi folyamának tökéletesbitéséül, hogy annak tartalmát minél több 's becsesebb gazdasági 's egyéb közhasznú dolgozatok gadagitsák, ezek' beküldhetésének zárnapját a' jövő józsefnapi pesti vásárra tette át; egyszersmind az egyesület' jóváhagyása' fejében elhatározá: miszerint a' felveendő czikkek közől a' jelesek és kitünőbbek a' megállapitott évenkénti 20 p. ftal. kétszeresen, sőt háromszorosan is díjaztassanak. Midőn tehát a' t. iró közönség a' Mezei Naptár' tettleges elősegitésére ezennel kéretik, egyúttal a' hivatást érezők tisztelettel figyelmeztetnek alulirthoz utasitva beküldendő czikkeik' főkellékeire, mikép azok tárgyra nézve minél közhasznúbbak, szerkezetre nézve pedig lehetőleg rövidek és népszerűek legyenek. Addig is pedig, mig a' t. közönség a' Mezei Naptár' jövő évi folyamának tökélyesbitése 's terjesztése körül tett szakosztályi egyéb intézkedésekről bővebben fog értesittetni, tisztelettel jelentetik: hogy azon tek. vármegyéknek 's egyes hazafiaknak, kik ezen Naptár' terjesztésében pártfogólag részt venni óhajtanak, az idei folyamból alulirt még szolgálhat példányokkal.

Pest január 18. 1843.

Kacskovics Lajos
egyesületi titoknok.

Épen most jelent meg és kapható Heckenast Gusztáv pesti könyváros és kiadónál:

Hadi Műszótár.

Magyar- németül és német- magyarúl
közre bocsátja
KISS KÁROLY
kapitány 's magyar academiai rendes tag. 8-adrét Pesten 1843.
Csinosan fűzve 48 kr. p. p.

Előfizetési meghivás

a'

HONDERŰ

czimü uj divatlapra.

Alulirt tisztelettel hivja meg a t. cz. közönséget Petrichevich Horváth Lázár ur által szerkesztett

Honderű és Pesti Salon

czimü divatlapjának pártolására.

Megjelenik e lap minden héten egyszer (szombaton) 2—2½ iven csinos boritékban, czim, divatképekkel és más gyakran adandó müvészeti mellékletekkel.

Előfizetési föltételek:

Divatlapunk féléví ára helyben	6 ft.	— ep.
— — czimboritékkal	6 - 48	—
— postán czimboritékkal	7 - —	—
Helybelieknek évnegyedre	— 3 -	— —
— — czimboritékkal	3 - 15	—

Előfizethetni minden cs. k. postahivatalnál a' két hazában. Bécsben és a' külföldön csak a' cs. kir. főpostahivatalnál; Pesten pedig alulirt kiadónak uri- és kigyóutczák sarkán ujabban nyitott könyvkereskedésében reggeli 8 órától fogva estí 7 óráig, és a' nemzeti casinoban annak érdemes könyvtárnokánál t. cz. Antal Mihály urnál.

Kötelességünknek ismerjük itt egyszersmind t. cz. vidéki előfizetőinknek tisztelettel jelenteni, mikép hatáskörünkön kivül fekvő akadályok miatt némelly intézkedésinkben elkésni kénytelenittetvén, vidékre első számunkat idején legőszintébb igyekezetünk mellett sem küldhetők el; de minden akadály rövid időni elhárultával főgondunk leend t. cz. vidéki előfizetőinknek is lapunk' minden számával tüstént pontosan szolgálni.

Pest, januarban 1843. **Emich Gusztáv**

a' Honderü és Pesti Salon' kiadója.

Épen most jelent meg és kapható EMICH GUSZTÁV

magyar és külföldi könyvkereskedésében. Pesten az uri- és kigyóutcza' szegletén, a cs. kir. postahivatal' átellenében:

Sebészi Almanach 1843ik évre

I. évi kötet. Alapitá, szerkeszti és kiadja PAP IGNÁCZ. Czimkép: Dr. Schoepf (Barabástól). Tartalom: Ajánló és vezérszó (Pap Ign.)

I. Rész (embergyógytan). II. Rész (állatgyógytan).

Velinre nyomott, kemény boritéku diszkiadásnak bolti ára 2 ft. ezüstben. A' czimképpel nagy formában chinai papiron a' szerkesztőség 1 pengő forintért külön is szolgálhat (Zöldkert-utcza 477ik sz. a.)

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' III. FŰZETE.

Februar' 15-*kén* 1843.

TARTALOM.

	Lap
A' magyar tánczról	109
A' tolnai kisdedóvó-képző intézet	120
Irodalom	124
A' nagy orr. Beszély	130
Költemények	133

TÁRCZA: Kisfaludy-Társaság 136 lap. — Parragi levelek 141 l. — Lapszemle 144 l. — Magyarjátékszíni krónika 149 l. — Egyveleg 151 l. — Nyilatkozat 152 l. —

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

AZ ATHENAEUM

ezentúl mindig a' hónap 1. és 15. napján fog megjelenni harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3 ft. postán boriték alatt 3. ft. 48. kr. évnegyedi folyamatnak helyben 1. ft. 40. kr. postán 2. ft. pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24. kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Borzutczában 222. szám alatt Neumayer-házban földszint jobbra.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

☞ **Az Athenaeum' ez évi folyamatából még teljes példányok kaphatók.**

A' magyar tánczról.

Ember az, a' ki magyar tánczhoz jól terme, örüljön!
Férfi-erő 's lelkes szikra hevíti erét.
Berzsenyi.

A' nemzetiségnek, legyen az akármellyik, nem csak lényeges belső jellemei, hanem vannak kitüntető külbélyegei is. Ezek ugyan nem alkotói amannak, de bizonnyal ismertetői, sőt kifolyásai, miért is nemzeti sajátságoknak neveztetnek. Illyenek a' nemzeti öltözet, játékok, zene, ének, tánez; mert vonjuk el ezeket valamelly nemzet' társalgási, vigalmi vagy innepélyes életétől, beszéltessük őket azon fölül, mint nálunk szokás, idegen nyelven, ugyan rájok ismerhetünk-e egy hamar, miféle nemzetbeliek legyenek? vagy nem leszünk-e hajlandók ahhoz számlálni őket, mellynek külső jegyeivel áloskodnak? És ki nem tudja, hogy mi magyarok a' legújabb időszakban szinte maig illy idegen tollakkal czifrált, idegen szózaton éneklő madárfaj valánk? Átalva, sőt szégyelve kell visszaemlékeznünk, miként tős gyökeres magyar megyékben is, főispán-igtatási, vagy tisztválasztási, tehát nemzeti innepek' alkalmával adott tánczvigalmakon drága áron nem vala egy nemneti szabásu köntös látható, hanemha uraik' felöltönyét tartogató hajduké, nem egy árva hegedűvonás, melly nemzeti érzelemre gerjesztett volna, hallható. Volt esttől hajnalig keringés, volt kalamajka, volt vágtatás, volt akármi más, csak magyar tánez nem. Ez a' felsőbb körökből számüzve már csak falusi bucsúkon, menyekzőkben, a' suhanczok 's mesterlegények' vigalmaiban, és legfelebb az igénytelen nemes házak' magányfalai között talált még menedéket 's kedvelőket: de ez utólsók is a' nyilvános tánczteremekben, a' többségtől elragadtatván, németül ke-

ringtek, francziául lejtőztek, kozákul ugráltak, 's nem tudom miféle nemzetűl nyargaltak.

De, hála nemzetiségünk' őrnemtőjének, új ivadékkal ujabb szellem nyilatkozik, a' nemzeti életet nem csak alkotványos tekintetben erősítendő, hanem honosítandó annak társalgási sajátságait is; ámbár e' részről alig vagyunk túl a' haladás' azon stadiumán, mellyen a' ferde útra tért 's kátyúba sülyedt utas, midőn helyesebb irányról elhatározottan kezd gondolkodni; le kell előbb ráznunk az idegen salakot, meg kell tisztulnunk, hogy új szokással új embert ölthessünk. De ezt tevén, vigyázattal kell lennünk, nehogy ismét a' nemzeties jellem' külmáza alatt elkorcsosittatni engedjük szokásainkat, mitől, legalább a' tánczot illetőleg, épen most, mióta a' pesti országos szinház áll, lehet félni, hol koronként, a' szinpadi jelentések szerint, adatnak ugyan nemzeti tánczok, de millyenek! Van térdcsiszolás, sarkoncsuszkálás, van szarkaugrálás, terpeszkedés, itt egy kozákos figura, ott egy balletből orzott fogás, 's a' jó isten tudja, mi lábficzamitó bakszökellés. A' karzat azonban tapsol, üvölt, bámulja a' művészt, 's mindannyiszor erősebb gyökeret ver benne azon bal hiedelem, hogy ez ám a' magyar tánczl

Mindazáltal a' napi élet' eseményeiben járatlan, vagy, mi gonoszabb, igazságtalan volnék, ha nem tudnám és nem méltánylanám némelly hazai tánczmestereink' ebbeli érdemeiket. A' szőllősyféle körtáncz (Thuryét nem láthattam) valóban olly nemzeties bélyegü, olly könnyü lebegésü 's olly delien büszke, hogy finnyásabb idegent is képes kielégiteni. Magány nézeteim szerint vannak még is a' nemzeti divattánczok között részint hibák, mellyeket javitani, részint hiányok, mellyeket pótolni ügyes és az életben körülnéző művésznek könnyen sikerülhet. Ebbeli igénytelen észrevételeimet bátorkodom részint a' dolog' természetéből, részint a' nép között divatozó szokásból előterjeszteni.

I. A' tánczról általán, különösen a' magyar néptánczról.

Van a' vidor kedélynek, a' felmagasztalt örömnek bizonyos erősebb kitörése, melly az egész test', különösen kezek, lábak' rendkivüli lejtéseiben mutatkozik. E' lejtéseknek a' tüzesebb, vagy mérsékletebb véralkat, 's az öröm' különböző foka különféle szinezetet 's árnyéklatot kölcsönöz. Mivel pedig egész népek és nemzetek, egyéb tulajdonságaikon kivül, saját véralkati mérsékletre nézve is különböznek egymástól, e' különbséget általviszik indulataik, jelesen

örömtombolásaik' kifejezéseire is. Ezen öröm, vidorság serkentette taglejtések' rendszeres összeállításából keletkezett a' táncz, 's innen minden nemzetnek vagyon sajátságos lejtésmódja, melly nemzeti táncznak neveztetik. A' táncz tehát némileg visszatükrözi a' nemzet' belső jellemét. Ki nem ismer, például, a' franczia négyesben a' lenge, virgoncz, heves, csapodárkodva nyájas 's finom társalgó francziára? A' német kering, és kering szinte kábító szédűlésig, kevés változattal, ugyanazon társnéval, vagy mint a' stájer, lomhán emelgeti lábait, és topog; jeléül, hogy a' német egyszerű, állhatatos, de egyszersmind lassu 's bizonyos korlátokat szerető. Hazánkban a' tótok, szlovákok, majd szinte a' földig alázva (od zemi) bukdácsolnak, majd mintha az eget akarnák elérni fejeikkel (viszkots) ollyakat ugranak, 's valljon nem mutat-e ez majd (szükségben) igen is meghunnyászkodó, majd (szerencsében) szertelenül fennhéjázó jellemre? — De nézzük vigalmaikban a' magyarokat. Térjünk be egy olly falusi lakodalomba, melly teljes szertartással megyen véghez. Íme vége a' vőfélek' verseivel fűszerezett vacsorának, az asztalok elszedetvék, a' barna zenészkar kemencze vagy kályha mellé vonult, 's a' muzsika megzendült. Kezdődik a' táncz, de mit itéltek, talán valamelly ficzkándozó féle? Oh nem, méltóságos lassu. Legelül a' tisztes násznagyok az illető örömanyákkal vagy más korosabb nénikékkel lejtik néhányszor körül a' szűk szobát, 's ennek bevezetésül vége levén, a' virgoncz fiatalságra kerül a' sor, 's megharsan a' toborzó (Werbung), 's miután ennek mind lassúját eljárták, mind czifráját megrakták volna, következik a' fris, 's kiki a' szegletekben álló menyecske- és leány-csoportokból társnét ragad, 's az alacson lak, mellyben elébb némi kimért örömlejtést láttunk, most szinte pezseg a' tomboló széles kedvüektől. Ki nem látja itt, még a' teher nyomta pórmagyarban is, a' büszke tartást, nyalka mozdulatot, hol komolyabb, hol vidámabb árnyéklataiban, ki nem a' bátor önérzetre mutató szembeállást, majd andalgó, majd neki rohanó indulatot? A' nő' tánczában szemérem a' fő jellem; ő mindig bevárja, hogy a' férfi vegye őt, csípeire ritkábban rakja kezeit, hanem vagy hátra teszi, vagy szoknyáját fogja velök; nem ugrik, ha csak tánczosa nem ugratja, nem perdül, ha csak ez jelt nem ad neki; nem kacsingat ide oda kaczérkodva, hanem maga elébe, legfelebb tánczosára néz. Egyébiránt a' falusi köznép' táncza egyszerű, de szabatos, összevágó, gyakori tapsokkal, 's lábszárütésekkel tarkázott, nem hiányozván a' fel-felujjongások, mellyek mindenkor a' zenekisérettel és bokaütéssel összehangzanak. — Ha valaki czifrább

és hegyesebb néptánczot vágy látni, forduljon meg valamelly kisebb magyar városi mesterlegények' lakozásaiban.

II. Hadi toborzó.

A' nemzeti táncznak eredeti ős alakjával megismerkedni akarónak a' daliás toborzót*) ajánljuk szemléletül. Ennek régi gyakorlata kétségbe vonhatatlan. A' kenyérmezei diadalmas sereg, mint Heltai irja, tömegestül tánczra kelt, 's mikoron minden vitéz a' toborzót járná, kérék Kinizsit is, mutatná meg diadalmi vígságát; és a' nap' hőse, a' törökök' sujtó mennyköve, felszökellvén, eljárta a' vitézi tánczot, melly noha vad és borzaszto vala, mert fogai között holt törököt hordoza, mindazáltal bajnok-erőt tükröze vissza, 's bizonyosan nem olly szökdécselés volt, melly miatt a' fővezér' tekintete akár önseregeinek szemeiben, akár a' fogoly törökök előtt csökkent volna. Önkénytelen is eszembe jutnak itt Senecának Scipióról irt ezen szavai**): „Scipio ama' diadalmi 's daliás termetével megjárta a' lejtőt, nem puhán fintorgatva magát, mint most divat, még menésben is túlasszonyos puhasággal lengetőzni: hanem miként ama' régiek szoktanak játékok 's innepélyek' alkalmával férfiasúl toborzani, nem vallandók benne kárt, ha bár az ellenség látná is őket." Illy daliás toborzót jártak, és pedig szekercze 's kardforgatva azon hajdúk, kiket Thurzó György Magyarország' nádora 1615ben Vittenbergbe küldött, hogy Imre fiának, mint ottani főiskolák' kinevezett nagyságos rectorának tisztelkedjenek. L. Erzaehlungen, Sagen, und Legenden von Aloys Freihern v. Mednyánszky.

De lássuk már e' tánczot gyakorló vitézeinket. Köztudomásu dolog, hogy a' magyar ezeredek' időnként támadó hiányainak pótolására országszerte a' vármegyéken ugynevezett verbungosok tartatnak, kik, kivált vásárok' 's búcsúk' alkalmával a' városokat 's helységeket muzsikaszó mellett végig végig tánczolván a' néző legénységet katonaságra édesgetik. Nem akarok, mert nem is czélom,

---

*) A' toborzó eredetikép hihetőleg annyi mint táborozó, az az táborban divatozó vitézi tánez. E' szónak ősiségét a' régi történet- és szótárirók bizonyítják. Miután a' magyar hadi seregek német nyelven kezdtek gyakoroltatni, a' többi hadi műszavakkal együtt kiesvén divatból, helyette az idegen Werbung kapott fel, minthogy ujonczok' szerzésére e' tánczot használták, 's ma is használják az ezredek.

**) Scipio triumphale illud, et militare corpus movit ad numeros, non molliter se infringens, ut nunc mos est, etiam incessu ipso ultra muliebrem mollitiem fluentibus: sed ut antiqui illi viri solebant, inter lusum, ac festa tempora virilem in modum tripudiare, non facturi detrimentum, etiamsi ab hostibus suis spectarentur. Sen. de. Tranq. animi.

itt szólni azon különféle csábnemek, czímek, sőt gyakori pajkosságokról, mellyeket e' dévaj vitézek el szoktak követni, sőt rosszallom azon trágár verseket, mellyekkel tánczközben a' néző közönséget részint szemérem' rovására, részint egyes személyek' kigúnyolására el-elkurjongatnak: itt csak a' daliás, a' nyalka tánczu vitézeket állítom t. olvasóim' elébe. — Egy kisvárosi vásártéren állunk, hová a' környék' leginkább pórlakosi tódulnak össze. A' zsibongók' tarka raja közől tárogatós harsány zene, majd közbe közbe felrivalló ujjongások ütik meg füleinket, 's fel-fellebbenő kakastollforgók ötlenek szemeinkbe, és imé egy, jobbára falusi suhanczokból álló, néptömeg' kiséretében előbukkannak a' toborzók. Legelül deli, katonás feszességgel, 's legférfiabb komolyságban az őrmester lépdegel. Ő nem lejt, nem ugrik, nem veri össze bokáját, nem ujjongat, de minden lépte kinyomja a' zene' rythmusát, e' szerint emelgeti nádbotját is, vagy az oldalán lógót kardostúl bal karjára vevén, negédesen szedegeti lábait, hogy tarsolya szinte bizonyos mértékre verődjék száraihoz. Nyomában három négy lépésnyire a' toborzó csapat jő, kik közől a' káplár, ha mogyorófa pálczájára 's csákója' paszomántjára nem néznénk is, tartásából legott előtűnik. Némi hegykeséggel színezett hivatalos arczszabás, 's kimért könnyű lejtegetés szembeötlő bélyegei. Ő az őrmesternél kevesebbé komoly, a' legénységnél mérsékletteb vidorságú, hegyesen rakja lábait, 's mintegy mutató gyanánt áll a' közlegénységnek, mert rendesen ő a' tánczkarigazgató, azért is egyszerűek, de felette jellemzettek minden mozdulati, mig a' mellette 's utána lépdelő legények lenge nyalkasággal, bokaverve 's tapsolva czikornyázzák 's hegyezgetik lépteiket. Igy járják be a' vásárt, mig alkalmas helyen az őrmester megállapodik, 's nádbotjára támaszkodva jelt ád. Ekkor a' legénység körbe áll, mellynek középpontját a' káplár tölti be, 's a' rendesen egyenruhás czigánybanda új nótát huzván kezdődik a' toborzó. Mig az első verset huzzák, semmi figurát nem látunk, hanem vagy kiki helyén maradván pengeti sarkantyúit, vagy sétálva járják be a' kört, szinte sarkantyúpengetve, 's ez által a' nóta' csinját, rythmusát kitanulják, 's mintegy a' táncznak neki idomulnak. Most következnek a' lassu figurák, mellyek' sora jobbára meghatározott, ha pedig nem, a' káplár jelenti meg, kire függesztvék a' tánczosok' szemei, mig kiki szemközös társára szinte ügyel. E' tánczrésznek jelleme, hogy csak rendszerezett 's kevéssé czikornyás lépésekből van szerkesztve, és pedig, ha a' nóta nyolcz tactusos, két tactus jobbra, egy balra, ismét kettő jobbra, egy balra, mit két tactusos összevá-

gó helyretoppanás fejez be. Miután öt hat illy lassu verset eljártak, a' czifrára kerül a' sor, melly az elébbinél frisebb és tüzesebb, azért is itt már az ide oda, és felszökellések rendén vannak, mikhez a' hánykodó kardok' csörömpölései, 's a' tarsolyok' tétova lebegése járulván a' hősi táncznak valódi képét tüntetik elé. Ez azonban, mint maga a' hevesebb indulat, mellyet ábrázol, nem sokáig tart, hanem ismét visszatér a' zene, 's vele együtt a' lejtés előbbi lassu méltóságos hangulatába. Igy foly ez változva kétszer, háromszor, mig az őrmester ismét jelt adván, a' víg csapat odább huzódik.

Mint e' rövid vázolatból láthattuk, a' daliás toborzó lényeges jelleme a) komolyság, hadi büszke tartással 's bátor erővel párosulva, mellyel homlokegyenest ellenkezik ama' ledér ficzánkolás 's barázdabillegetősdi, mikben szinpadi tánczosaink nem tudni mi túlfinom ügyességet helyeznek; b) fokozat, melly összevágó lépegetésen kezdődik, erről lassú lejtésre, innen pedig tüzesebb szökdelésre emelkedik; mi a' komolyságnak természetes következése, melly csak fokonként szokott a' vidámság' zajosabb polczára fellobogni. Kérdem immár, megyegyezik-e a' magyar keleties komolyságu jellemmel, mintegy neki rohanással kezdeni a' tánczot? c) a' változatosság, melly nem csak abban áll, hogy különféle 's végtelenül módositható figurái vannak, hanem főleg abban, hogy ezek bizonyos szinezettel és árnyéklattal vegyűlnek, midőn majd egyszerű, majd csikornyás, majd csendes, majd dobogó, majd komoly, majd vidám lejtegetések váltogatják egymást. Nem úgy tehát, mint többször látni a' szinpadon, hol mindenek előtt megrovandó hiba, hogy csaknem mindig azon egy nóta kinoztatik, holott a' jó toborzó, de más tánczos is, akármillyenre első hallás után eligazúl, mert, miként felebb emlitém, nem rohan vaktában ugrálásnak, hanem az első vers alatt lejteget vagy sétál, 's igy fogja fel a' zene' rythmusát, a' nézőben is némi kedves várakozást gerjesztvén. Untató hiba továbbá, hogy a' kisérő zene tiz—tizenkétszer is ugyanazon verset ismételvén a' táncz is folyvást ugyanazon mértéken foly; és ez némelly legujabb zeneszerzőink' vétke, melly már czigányainkra is, midőn urias körökben játszanak, el kezd ragadni, holott ezelőtt so ha nem huztak lassút, mellynek czifrája nem lett volna, 's e' kettőt váltogatták; most pedig a' lassút ásitozásig huzzák, 's rá tüstént a' legfrisebbet kezdik, és igy a' régi szokás 's közmondás' ellenére csak kettő nem három a' táncz, mert ez csak akkor van meg, ha eleje lassu, közepe czifra, utólja fris; d) összehangzás, egyszerre üttetnek itt össze a' bokák, egyszerre pen-

genek a' sarkantyúk, a' tapsolások, lábszárütések kimért perczre hangzanak. De a' czifrában csak az általános rythmusra van ügyelet, mert a' részletes czikornyákat kiki önügyessége szerint rakja ki. A' lovag sarkantyu neveli a' toborzó' daliásságát, a' bokákhoz kötött pengetyűk inkább köztánczokba 's nőkhöz illők, a' valódi toborzóban pedig, ugy látszik, kisszerüek. Hogy a' sarkantyu némileg a' zenét is nélkülözheti, B. Füreden tapasztaltam 1829ben, egy gyalog ezerednek, veres nadrágba 's zöld dolmányba öltözött toborzó csapatjánál. A' legények igen csínosak, és ügyes tánczolók voltak, kiket a' bécsi vendégek és vendégnők nem győztek dicsérni hősi (heroisch) tartásukról. Meg kell jegyeznem, hogy a' hajdú, az az gyalog ezeredek' toborzói, rendesen czifrább, nyalkább, 's ügyesebb tánczosok szoktak lenni a' lovasoknál, természet szerint a' bakancsosnak több csábító szerre levén szüksége, mig a' huszárhoz, ha egyszerű öltözetben van is, önkényt vonzódik a' paripát annyira kedvelő magyar suhancz. Ama' veres nadrágos, és czifrán felkezkenőzött hajdutoborzók' táncza alatt meg-megállt a' zeneszó, 's azalatt ők sarkantyúikkal verték a' rythmust, mellyben ismét helyesen belevágott az egyenruhás banda. Ugyanezektől láttuk, midőn homloksorba (enfront) állottak, 's katonaféle mozdulatokban lejtettek, ugymint: oldalva jobbra és vissza; fél jobbra, fél balra; egészen megfordulva; egy két lépéssel előre és vissza, stb.

Hogy az imént leirt toborzójárásnak nagy befolyása van a' termet és mozdulatok' idomítására, magyar vitézeinken tapasztaljuk, mert ha megengedjük is, hogy az austriai hadseregben vannak szálasabb, erősb és virgonczabb legények a' magyaroknál: de ama' szabatos lépést, ama' nyalka feszes magatartást, amaz innepélyes csinosságot, melly a' magyar közlegényt 's altiszteket tetőtől talpig bélyegzi, csak ezeknél találjuk fel. Van sarkantyúja a' cseh lovagnak is, van a' lengyel dsidásnak, de míg az első nehézkesen, a' másik pongyolán lép, a' huszár' jártában keltében kiméri lépteit, mintha sarkantyúi' pengéséből folytonos zene szólna füleibe. És ki nem veszi észre a' városokban tanyázó hajduinkon, miután több évig szolgáltak, a' szinte keresett nyalkaságot, nem csak bajszaik' elcsinálásában, hanem egész viseletökön?

III. Fris magyar.

Mind régi, mind ujabb tánczzenéink ugy vannak szerkesztve, hogy a' toborzónak frise is legyen, azon különbséggel, hogy a' régiek, például Bihari, a' nemzeti jellemhez alkalmazkodván a' fokoza-

tot, 's egyszerűséget jobban megtartották, midőn a' mostaniak összevissza keverik árnyéklat nélkül a' leglassúbbat a' legsebesebb frissel, elannyira, hogy bármi könnyű virgoncz tánczos sem képes azt lejtéseiben követni, vagy legfelebb torzalakítva követhetni. Igy segítik ezen új divatú zenész urak a' nemzeti tánczot kivetkőztetni eredeti alakjából!

A' fris, mint neve mutatja, sebesebb lejtéseket kiván, 's jelleme a' lassuéval annnyiban megegyez, hogy az is büszke, daliás tartással jár, de lengébb és vidorabb ennél. A' népies frisben négy különös szakaszt, vagy lejtésmódot vehetni ki, ezek a) az aprózó, midőn a' férfi a' nőtől egy-két lépésnyi távolságra, de szemközt vele, különféle irányokban lejteget azonegy rythmusra, mennyire lehet, összehangzó lábidomítással és taglejtésekkel, kivévén, hogy a' nő, ugy hozván nemének szerénysége magával, rendesen nem csípein hordozza kezeit, hanem inkább szoknyáját tartja velök; b) a' pergő, midőn a' tánczospár illemesen összefogózva néhány lebbenéssel jobbra, majd balra perdül, 's ugy intéztetik a' fordulás, hogy tactusra történhessék; c) a' buktató, vagy máskép mártogató, az az a' tánczosnénak emelgetése, melly ha zenével összehangzólag, 's illő idommal történik, kellemes látvány; d) az együtt lejtő, midőn a' tánczospár egymást fogva különféle irányokban lejteget, 's ebből az ügyes tánczmester legszebb figurákat fejthet ki, sőt nem is kell újakat szerzenie, csak az ország' vidékei' különféle divatait lesse meg és idomítsa ki. Végre, általános szokás a' népies friset bizonyos czifrával bevégzeni, mit czigányaink soha el nem mulasztanak; ekkor a' tánczos párok elébbi állásaikat elhagyván, együtt keringenek, mig csak a' zene meg nem szűnik. Ez olly közönségesen ismért figura, mit néhutt czafrangnak neveznek, hogy igen rosz tánczosnak tartatik, ki a' zene' megszünésekor párjától elszakadva találtatik.

Önkényt értetik, hogy e' vázlatban csak az alapvonatok érintvék, mert a' gyakorlati alkalmazást inkább tettleg lehet mutatni, mint szóval festeni. Hallám némellyektől, hogy a' fris magyar nem egyéb volna elferdített tót (magyarországi szlovák) táncznál. E' véleményre rövid észrevételem következő: Igaz, hogy némi fordulatok a' fris magyarban emlékeztetnek a' tót tánczra, peregnek ebben is a' párok, van buktatója is, de milly különbség van az egésznek jellemében! A' gyakorlati tánczos jól tudja, hogy sem a' tót frisre magyaros lejtéssel, sem viszont tánczolni nem lehet, mert a' tót dobogó, a' magyar inkább lebegő, amazé duda-, ezé hegedűtánczz, amazé düllögő, ezé egyenes feszes állásu, és minél távolabb esnek

a' tótok a' magyaroktól, annál kevesebb a' rokonság is tánczaikban. Hogy a' tótok' szomszédságában lakó magyar köznép tót tánczot is járna, soha sem tapasztaltam, de igen az ellenkezőt, 's hallottam zeneszünéskor felkiáltani a' nyitramegyei tót legényt: harmatáncz! (az az három a' táncz). Miből nem helytelenül lehet következtetni, hogy a' közös figurákat a' tót vette a' magyartól, nem viszont, annyival inkább, mert magyar igen ritkán fordul meg a' tótok között, midőn ezek különféle alakban és keresetből bebarangolják az alföldet, 's minthogy illy utasnak kocsma, csárda a' tanyája, 's ez a' köznép' tánczhelye is, csoda-e, ha ragad valami magyaros rájok, mit haza térvén földieik között elterjesztenek.

IV. Pásztor-táncz.

Van hazánkban egy osztálya az embereknek, kik nem csak városi, de falusi társaságtól is mintegy elszigetelve, csak nem egész életöket pusztákon, erdőségben, vagy legfelebb szállásokon töltik. Ezek a' pásztorok, ugymint juhászok, csikósok, gulyások, kanászok. Ezen nyers, de általán izmos, deli termetű, piros pozsgás és nyalkafiai a' vadonoknak sajátszerű zenével, énekkel és tánczczal mulatoznak. Zeneszerök duda vagy furulya, ritkábban clarinettféle tárogató. Énekök, mint a' dudaszó, dünnyögő, tánczok pedig, legalább Bakony' vidékén, dobogós, mellyet ma már itt rendesen csak a' kanászok járnak el, azért kanásztánczna k is neveztetik, miről különösen szólni azért tartottuk érdemesnek, mert vannak, kik azt nevéről is alig ismerik, 's mert olly mesterséges és meglepő fogásokkal és fordúlatokkal bir, hogy ha ügyes tánczmester által kicsonosíttatnék és rendszereztetnék, nem ugyan mint társasági táncz, de mint szinpadi mutatvány, kivált nemzeti bohózatokban, vígjátékokban nagy tetszést nyerhetne. Rövid vázlata e' tánczna k következő: Duda vagy hosszú furulyaszóból áll a' zene, mellynek rythmusa egészen különböző a' toborzó vagy fris magyarétól, 's hallására szinte kénytelenek földet dobogtatni a' lábak, mert igen jellemzett egyszerü tactusa van. Valamint a' frisben férfi nővel, ugy itt férfi férfival szembe állva dobogtatja a' földet, 's mindenik botot vagy fényes baltát perget újjaival, és pedig néha szinte ijesztő gyorsasággal, ugyanezen eszközöket egymásnak dobálják, 's igy történik, hogy mig egyiknek kezei üresek, azalatt a' másik mindkét kézzel fegyverkezve fitogtatja pergető ügyességét; majd leteszik botjaikat, 's azokat rythmus szerint balról jobbra, és viszont általugrándozzák; majd lábai közé vett botjára gugorodik az egyik, a' másik pedig kerülgeti őt, néha át is ugorja, stb.

Kétséget nem szenved, hogy régenten a' juhászoknak is vala saját tánczuk. Istvánffy 1572ről, mellyben Rudolf királyunk Pozsonyban megkoronáztatott, igy ír: „Lakoma után a' daliás ifjuság és fő urak' fiai a' ház' tornáczában tánczot jártak, kik között Balassa Bálint, a' nem rég kegyelembe visszavett Jánosnak huszonnégy éves fia, azon tánczneműben, melly juhászainknak tulajdon sajátja levén a' külföldiektől közmagyar tánczuak tartatik, elsőséget víva ki, midőn a' császár és király, a' többi herczegekkel együtt magasabb állásról nagy gyönyörködve nézték őt, miként Pánt és Satyrokat utánozólag majd lábhegyen lejte, majd földig elterpeszkedék, majd felszökellve ugrándozék*).

Az eddig mondottakból kitetszik, hogy a' magyar nemzeti tánczuak többféle nemei 's árnyéklatai vannak, mellyeket méltó volna egymástól elválasztani, 's bizonyos jegyekkel meghatározni. Első helyen állhatna a' toborzó, mellyet ismét köz toborzóra, és hajdutánczra oszthatnánk fel: az első Werbung név alatt most is divik nemcsak a' katonaság, hanem a' köznépi 's mivelt körben is, a' másik régente fegyverforgatással volt párosulva, 's ezt fel lehetne szinpadi mutatványul éleszteni, kivált nemzeti hősi drámákban. Nem kétlem, pompás látványt nyujtana, ha párduczkaczagányos vagy akármilly ősi öltözetű vitézek vont pallos, hadi szekercze vagy buzogánynyal kezeikben toborzanának. Az elsőnek parodiákban volna helye; nem lehetne-e például Zajtay uram' útközi fatumait avval szaporítani, ha valahol egy toborzó csapat' ismert csínei 's csábfortélyai által őt, a' feleséges gyermekes embert, katonává lenni kényszeríteni? — A' toborzónak ezen két neme egyedül férfi táncz volna. Második osztályba tehetnők a' társasági közmagyart, 's neveznők azt három a' tánczuak, 's ezt férfiak nőkkel vegyest járnák el, t. i. kiki párjával szembe állva, a' tánczot lassu lejtővel kezdenék, czifrával folytatnák, 's frissel bevégeznék; minthogy e' tánczban eleitől végig a' nők is részt vennének, remélhető, hogy ügyes tánczmester' elintézése által divatba jövend,

Harmadik rendet tenne a' körtáncz, melly Szőllősy által szerencsés tapintattal, 's magyar jellemben levén szerkesztve, társalgási

*) Remotis mensis juventus militaris, et illustrium virorum liberi adolescentes choleras in cavaedio domus duxere; inter quos Valentinus Balassius, Joannis nuper in gatiam recepti filius alterum et vicesimum natus annum, eo genere saltationis, quam nostris opilionibus propriam et peculiarem, vulgus exterorum omnibus aeque ungaris communem putat, palmam obtinuit, quum Caesar et rex ceterique principes illum, veluti Panes et Satyros imitantem modo retractis, mox divaricatis in terram cruribus subsistentem, modo saltuatim se attollentem sublimi e podio non sine voluptate spectavissent.

's nyilvános vigalmi táncznak az eddig létezők között csak azért is legalkalmasabb, mert nyugpontjai levén legkevesebbé fárasztó.

Mindezektől különböző legyen a' szinpadi, vagy, ha ugy tetszik, balletféle tánez, melly magyar jellemü zenére merészebb szökellések és czikornyákból szerkesztethetik össze. De ha illyesmit tetszik a' szinházi tánczmesternek előadnia, ám adja szinpadi vagy ballet név alatt, csak köz nemzeti táncznak ne nevezze.

Végre, figyelmeztetésül, bizodalmasan felszólítjuk azon érdemes tánczmester urakat, kik nem csak könnyü fürge lábakkal, hanem nemzeti szellemmel és izléssel is birnak, ne kövessék azon idegenből szakadt collégáik' példáját, kik a' magyar tánczot holmi túlczifra, grotesk szökdelésekben helyezik, 's kiknek Bécsen, Pesten, 's egy két némctes magyarváros on túl nem terjed tapasztalásuk, 's az eredeti néptánczról talán képzelmök sincsen: hanem vizsgálják az ország' különféle tájain divatozó tánczot, legyen az csárdás, pásztori, menyekzői, mesterlegényes, katonai, legyen az palóczos, alföldi, dunántuli, erdélyi, stb. Mert valamint a' költő a' népdalok és népköltemények' hangulatát csak népéletből meritheti; valamint a' zenész' müvei csak ugy nyerendnek közkedvezést, ha a' nép' kedélyének hurjait pendítik meg: hasonlóan az leszen a' legkedvesebb nemzeti tánczmester, ki a' nép' kedvencz lejtéseit kilesvén, azokból egy nemzeti jellemü egészet szerkezend össze, millyet Berzsenyi bizonyosan az életből merítve, nem bécsi tánczmester után fest e' versekben:

A' magyar egy Pindár: valamerre ragadja negéde,
Lelkesedett tüzzel nyomja ki indulatit.
Majd lebegő szellő, szerelemre felolvad epedve,
'S búja hevét kényes mozdulatokba szövi;
Majd maga fellobbanva kiszáll a' bajnoki tánczra
(Megveti a' lyánykát a' diadalmi dagály),
'S rengeti a' földet; Kinizsit látsz véres ajakkal
A' testhalmok közt ugrani hőseivel.

SZILÁGY.

A' tolnai kisdedóvó-képző intézet.

(Úti naplómból.)

Ki honunk' nevezetességeit, habár magában is, megtekinteni kivánja, az a' kisdedóvó-intézeteket, azok közt főleg a' tolnait, nem mellőzheti. Ez egyike korunk' legszükségesb intézeteinek. Ennek ugyan is czélja kisdedóvásra alkalmas egyéneket képzeni, mi nélkül emez üdvös dolog csak jámbor szándék maradna. Valóban, a' magyar érzelmű utasnak, kit Mohács' tére borzalmas emlékekkel tölt el, jól esik ez uj képnél fölfrisülnie. Mintha ez ellentét volna itt kifejezve :

„El ti komor képek, ti sötétség' rajzati félre!
Uj napfény kele ránk, annyi veszélyek után".

Délután három óra volt, midőn e' csinos városkába érkeztem. Lehányva magamról az ut' porát, sieték e' korszerű intézetet megtekinteni. Föltaláltam azt nem sokára a' piacztól nem messze, egy öreg templom háta mögött. Épen tanitási gyakorlat volt mire az intézetbe beléptem. Sietve nyitok a' terembe, 's ím előmbe tárul egy jeles számú fiu- 's lányka-sereg apró székeiket elfoglalva. A' bemenetelnél mindjárt jobbra egy hajlott koru tisztes nő ült; női munkával foglalkodva. A' kisdedek körül két gyakornok forgolódék, mindkettő igen tisztességes kinézésű 's öltözetű. Soha sem tudom leirni azon gyönyör-élvet, mellyben itt mint egy tiz percz alatt részesedém. Én, ki illyfélét soha sem láttam többet, képzelhetni, mennyire meg voltam lepetve ez új dolog által. Mennyire meglepett különösen a' humanus mód, mellyel itt bánnak a' gyermekekkel. Valóban ez emberhez illő bánásmód böcsületére válik korunknak, melly azt kifejtette, 's böcsületére az egyéneknek, kik azt életbe léptetni fáradoznak.

A' kisdedek most egy darabkát ismertek meg az állatországból, fölmutatván egyszersmind azon állat' képét is; majd verset mondtak el egyenként 's összesen; ismét énekeltek, a' tanitó hegedűvel 's saját hangjával vezérkedvén. Azután számoltak, minden tízet sajátságos test-mozdulattal, p. o. szeghegyzés, mindkét kézzel vágás, 'st.ef. kötvén össze; megint szavaltak, lánykák szintugy mint fiúk; végül egy fiúcska egy névtelen földabroszból magyarhon' megyéit 's folyóit rendre 's különböző forgatásokkal mondá el. A' szelid tanitók mindenütt jelen vagynak hol szükséges, gyöngéden illetvén a' kisdedet, most feddőleg, majd helybenhagyólag. És ez intésnek több ereje van, mint volt a' hajdani botnak. Mert a' kis teremtmények a' tanitó' szavára most csintalanul ugrálnak ugyan, de az „ülök" szóra valamenynyi kis székéhez szögezve, 's csak csillogó 's a' tanitóra szögzett szemeikből látható még az előbbeni csintalanság' maradványa.

De mi jön most? A' gyakorló rendreveszi őket, mondván: „hogy hínak?" 's a' gyermek bátran 's egész mellerővel: „A. A. kedves hazámnak szolgálatjára".

Ez után kimentek az udvarra játszani, hol őket egy más ifjú már készen várta. De mennyire nevekedett még örömem, midőn meghallám, hogy e' kisdedek' nagy része nem magyar, 's a' kis Lóri például, a' tisztán 's kellemmel szavaló angyalka, zsidó. Ime az üdvös tény! ime a' számíthatlan haszon, melly csak maga egyedül is milly fáradságot nem érdemel! — Valóban ugy ültem én ott székemen, mintha rám nézve idő nem is létezett volna, 's megihletve, mert én a' falak közt isten' szellemét láttam lebegni.

Megnézegettük végre az iskola' apró szereit. Egy néhány minta, például szöglet, gőzhajó, mellyre nagy betűkkel ez van irva: Széchenyi. Egy igen elmés, számolást segítő gép, irótábla, magyarhon' földabrosza, körül a' falon betük elvált darabkákban, 's táblák az olvasásbai bevezetésül, jól képzett állatképek láthatók a' tanitóteremben. E' terem mellett van egy kisebb szoba irástanitásra. Az épület' másik szárnya egészen egy szoba, a' játszóterem. Mindnyája e' termeknek tágas, tiszta, világos 's valóban szép.

Az udvarkán néhány játékszer van, u. m. fa- és kötélhinta, kötél-létra, mellyek jobbadán a' kar', mell' 's derék' izmait gyakorolják. E' játékszereket egyébiránt én kedvesebbnek találtam, az udvar kisded, kert semmi. Van még itt egy épület, az igazgató úr' 's két képződő' szállása.

A' tolnai intézet egyesület' alapitványa, mellyben, mint mindenütt, hol közjó forog fen, a' mi feledhetlen Wesselényink is találta-

tik. Az alapítvány kiterjed egy igazgatóra, ki az intézetrei felügyeleten kivül a' képződőknek egy elméleti órát ad napjában. Továbbá 6 ifjura, kik havonként 20 vftot kapnak 's kettő szállást is. E' haton kül képezheti magát, saját költségén élve, akár hány. Kötelesek az egy elméleti órán kivül még páronként hónap számra a' kisdedóvást folytatni, 's ebből áll a' szerződés' főbb része. Végre egy nő-személy, ki a' tisztaságra ügyel, kap havonként 15 vftot. Van az intézetnek csinos könyvtára a' legjelesb korszerű könyvekből. Jár három lapja, u. m. Pesti Hirlap, Athenaeum, Regélő.

Fizetni a' kisdedek nem kötelesek. 'S ha ki sziveskedik legfelebb 25 vagy 30 vkrt havonként, melly az iskola segédszerei' szaporitására fordíttatik. Számuk jelenleg 68, szintén egyenlő számmal fiu mint leányka.

Az ikerhonban kisdedóvó-intézetek, habár lassan is, csakugyan terjedeznek *). Helyben Pesten hét van. Erdélyben újból még csak a' b. Wesselényi Miklós és gr. Csákyné ő nagyságok' jószágán halljuk. Csákyné ő nga nem rég képzetett itten egyént. Örömmel hallottam azt is, mikép egy erdélyi jeles ifjú, Szigeti István úr, egységhitű, magát itten derekasan kiképezve, olly szándékkal tért vissza Erdélybe, hogy ott idővel intézetet állitand. Isten segítse őt derék czéljában!

Ez intézetet, mint hallám, sokan látogatják. Azt mondá egy ifjú: alig van nap, mellyben látogatójok ne volna. Igen szívesen is fogadják itten az utazót. Nekem, fájdalommal vallom meg, nem lehetett szerencsém a' derék igazgatót személyesen tisztelnem, mert mire odaértem nem volt honn, reggel pedig engem a' körülmények korán kénytettek elindulni, de ezen becsületes ifjak kitünő szivességökben részeltettek. Barátságos készséggel beszélgettek, mutogattak meg holmit, sőt, vonakodjam bár, ketteje estebéddel látott el, 's hálással saját szállásán. Itten ismét uj örömforrás nyilt föl nekem. Ezen ifjak' egyike oláh születésü volt, de azt szavából vagy egyéb valami jelből senki ki nem ismerné. Zárjel közt legyen mondva: nekünk mind több-több okunk kezd lenni oláh hazánkfiait keblünkhöz szorítani. Ki Erdélyben az oláhok' balázsfalvi iskolájában megfordult, örömmel tapasztalhatta, miképen itt majd minden egyén a' felsőbb osztályokban, 's a' tanár, sőt maga a' derék püspök is, készséggel beszél magyarul; a' jelesb magyar lapok 's könyvek részint egyéneknek, részint társaságoknak megmennek; 's mi még valóban említést érdemel: olly valami sajátságos humanitással 's önmegadó készséggel

*) L. Mezei naptár. 1842. Ujonnan alakult Pápán.

birnak ezen egyének, hogy rajtunk magyarokon valóban szégyent tesznek. Legyenek üdvözelve a' jeles honfiak mindnyájan!

Azon szives ohajtással hagytam el e' jótékony intézetet, hogy bár ez minélelőbb elterjedne honunk' minden vidékére. Mi nagy szükségünk van különösen nekünk erre, csak az nem látja át, ki népünket közelebb nem ismeri. A' nemzeti boldogságnak ugyanis factorai az általános nép, 's példák mutatják, mikép ha az uj eszméknek uj nép nem készíttetik, az uj formákban csak kinlódik nem él a' nemzet. Fölfogni az embert azon korban, midőn nemcsak hogy semmit nem tesz, de jobbára utczán, vagy müveletlen szülők' karja közt már kezdi beszívni a' veszettség' magvait, azt soha többé egészen le nem vetkezendő, mert: „Uj csupor a' mi szagot bevesz azt megtartja..." 's minden nap gyarapulva testben 's lélekben adni vissza a' szülőknek 's a' közédes anyának a' honnak; ez, 's nem kisebb a' kisdedóvó-intézetek' vállalata, 's ha igy megy, annak emberségesen meg is felel. Legyen áldott mindenha nevök, kik ezt honunkban is terjeszteni munkások!!

EGY ERDÉLYI UTAS.

Irodalom.

Lelki énekek Albertini után. Pápán, 1842. 8dr. a' reformált főiskola' betűivel. Ára 36 kr cp.

Egyházi irodalmunk, melly hajdan olly bőven termé a' szent énekeket, mellynek hősei olly örömest nyúltak sz. Dávid' lantja után, az ujabb időkben alig tett valami nevezetest e' tekintetben. Molnár Albert, Sztáray Mihály, Juhász Péter, Szegedi után alig pendült meg a' „Szenthegedűn" és a' reformált két felekezet ujabb énekeskönyvein kivül más egyéb *). Méltán figyelmet gerjesztenek hát Albertini' lelki énekei, mellyekről hírlapjaink olly kedvezőleg szólottak.

A' fordítás' homlokán fönséges nádornénk' neve fénylik, és e' néven keresztül maga a' szigorú bírálat kiengesztelt súgárokban törik meg; azonban ismertető sokkal inkább tiszteli a' magas nevet, mint hibákat kivánna vele elpalástolni, mint lelkén elvihetné, hogy e' magas nevet a' fordító vagy maga Albertini' asylumává tegye. Épen ezért igazságosan de szigorú bírálattal szól a' munkáról.

Nehéz ez énekeknek illő helyet találni egyházi irodalmunkban, a' mennyiben őket valami megelőzötthöz kötni nem lehet, mint külföldi növény van e' fordítás hozva éghajlatunk alá, mellynek földe, légmérséklete itt nincs. Fordító hibásan számított, ha munkáját **népkönyvnek** szánta, mert népünk még nem rég szaggatá vagy viselé el graduálját. Pontust, Cappadotiát **) sok még most sem felejtheti; ujabb költészetünk' magasabb szépségeit, annyira nem ismeri, hogy ujabb énekeskönyvünk egy legszebb énekét e' két sorért: „**Minél felebb repülök, annál jobban szédülök**" sok helyen nem

*) Ezek fölött is elhaladt Fáy' óramutatója.
**) Lásd a' régi énekeskönyvet.

énekli. Mit teend a' sok ampullával, a' sok quakeres hyperbolával, a' sok költészeti opiummal, melly kevés hiján a' szédülésig van beadva mindegyik éneknek? — Maga a' miveltebb olvasó közönség annyira kifényesité vallását, hogy róla — rozsdának fogva azt — minden vallásos szint lezsurolt; költészeti része még vallásának megvan, de itt maga a' költészeti alak annyira saturálva van vallásos elemekkel, kegyes kitételekkel, kemény mondatokkal, hogy miattuk maga a' költészeti alak nem lész egyéb egy aranyos pluviálénál, mellynek szabását csak egykét „czinteremben" ülő aggnőnek jut eszébe vizsgálgatni. Egészen más Németország, mellynek Schwedenbergjei, Zinzendorfjai, Hofakkerjei, Marheinek-jei körül, a' Krisztus' testével és vérével annyi ájtatos tanitvány szenteskedik és érzeleg, a' mennyit az ereklyék csont, por, és forgács' korszaka óta nem láttunk; itt Albertininek megvan a' maga közönsége, mint templomaink falöbleiben mindegyik szent képnek megvannak domesticus madarai, kik hóna alatt ki 's be repdesnek, kalap-karimája alatt fészkelnek. De nálunk practicus magyaroknál, kik még oda nem jutánk, hogy valaminek — kivált a' vallásnak — szellemétől, miután magunkat belőle kiokoskodtuk, annak anyagához térjünk vissza, mint visszatért a' porosz evangelicusok' nagy része, nálunk, mondom, csak ugy él meg Albertini, mint párisi vadaskertben a' giraffa, meglehet megéri második kiadását, mint az említett tarka állat Párisban: de azért valamint annak ott, ugy ennek itt hona nincs, mostanában nem is leend. —

Mi az énekek' költészeti értékét illeti: Albertinit méltán lehet az első német szent költők' koszorújába iktatni, melly koszorúban — magát Klopstockot sem véve ki — úgy diszeleg ő, mint egy első nagyságú szokatlan bársonyzatú tropicus növény. Nagyszerü prófétai látások, lyrai szárny-csattogások, elegiacus busongások vannak elszórva mindenütt a' pietisticus szögletességek' goth czirádái közé, egy temetői virához hasonlít az egész, mellynek szines szirmai alól fehér koponyák, vérfoltok kiáltnak ki.

Sok helyen, mint a' 7., 130., 222., 226. és még több énekek' elején, messze elragad magával a' költész, de a' versek' számával mindenütt tágúl a' szoros szellemi ölelés, mig utóljára a' földre ejt. Ez a' hirtelen gyujtás és hirtelen hűtés, ez a' rögtöni emelés, lebuktatás valami idiosyncraticus érzést támaszt az olvasóban, melly felül hév kebelhez szorítva mysticus érzelmekre hevít, alul, hideg amphibialis érintések között borzogat:

Desinit in piscem mulier formosa superne!

Vannak énekek, illyen kivált a' 269., mellyek a' legszelidebb értelemben pásztor-órákra ragadják az olvasó' képzetét:

Je höher Er sie ehrt
Je heisser Er begehrt
Sie zu umfangen;
Um desto sinniger
Wird sie, und inniger
Malt Schaam die Wangen.

Minél forróbb a' vágy
És a' vőlegény vágy
Átkarolni: még
Annál ingeresebb;
Arcza annál mélyebb
Lángolással ég.

Viszont vannak énekek, mellyek vallásos érzelmeinkre mélyen hatva eget tárnak szellemünk előtt, mellyeket olvasva, ama mély bú szállja meg lelkünket, mellyből pihenve, nyugodtan ébredünk fel; viszont énekek, mellyek keleti profeticus látványokat idézve fel, elragadnak mint Illés' tűzszekere (134). Vannak rövid fohászok, kebelszózatok, mellyek Csokonai szerint:

„Lelkünk' elszakadt darabjai."

Lássuk a' fordítást mint fordítást.

A' mondottakból ítélve világos, hogy magyar egyházi irodalmunk ha nem valami nevezetest, de valami szokatlant mindenesetre nyer a' jelen munkával, és birálati szempontból; minthogy a' fordító új nehéz ösvényt tört: néhány döcczenése, néhány botlása elnézhető, de nagyobb hibái egész kimélettel megrovandók.

Fordítónak hibája kevés és sok lehet, a' szerint a' mint keveseb vagy több erőszakot tett az előtte fekvő munkán, a' mint szót vagy szellemet ferdített vagy fordított, a' mint elmaradt vagy az eredetin túlszökdösött. E' hibákat helylyel közzel mind kikerülte, viszont mind elkövette a' névtelen fordító. Több helyen az eredeti utólérhetlensége miatt lehetlen volt nem hibázni; hogy illyen helyeken a' hiba valóban hiba-e?: még eldöntve nincs. Illyen az 54-d. ének' két sora:

Begehrt ihr ein Holz, das Herzen heize?
Ach! sucht's nicht weit! est ist das Holz vom Kreuze!
Szívet fűtő fát ha keresnétek:
A' keresztnek forgácsát vegyétek;

a' 67. énekből e' két sor:

Jedes Herz wird Zunder,
Den dieses Feuer greift.

vártam a' taplót — Zunder — de a' fordítónak szerencsére nem akadt bele szikrája.

Általában az egész munkán valami mysticus homály vonul keresztül, mellynek csodás alakzatain iromba költészeti szikrák fut-

kosnak fel alá, mindjárt a' 4. ének olly saját, ha szabad ugy szólni, szent romanticus*) színek között ég, hogy már ennek végénél fel kelle kiáltnom: szerencsétlen fordító! — Az eredeti munkát több helyen olvasva mindenütt féltettem a' szegény fordítót, kiről már jó előre képzelém, mi nagy rombolásokat tesz e' fellegvárakon, mint szakadoznak el a' keleties lyra' hurjai nemzetes fogásai alatt, azonban fordító annyit tett, mennyinél többet fordítótól várni nem lehet. — Még is: a' 49. ének nagyon empiricus első verséből „Oh véres szent alak! hozzám szorítalak!" alig van felényi az eredetiben, az 52. mintha tortura alatt volna kinyujtva: ollyan három sort vall, mi az eredetiben nincs; az 55. szerencsétlenül választott rövid soraiban — hogy a' szűk köntösben megférjenek — nagyon el vannak soványítva az eredeti gondolatok. — Egyremásra a' nagyhéti énekek' fordítása majd nem haladja az eredetit, egyik véresebb a' másiknál, ugy jönek vércsepegve egymás után, mint Macbeth és neje a' király' hálóteréből.

Nézd mint vonul halálos kin
Szelíd vonásin el,
Legelj e' kép' vérfoltjain,
Szerelmes szív, jövel! — stb.

Husvéti énekei, mint angyalszárnyak, a' sírok fölött csattognak. A' fordító' mennybemeneti énekei közelebb járnak mennyhez mint az eredetiek, kivált a' 75. — Istenhez csak négy ének; a' 79. ézsaiási hangokon emelkedik isten' zsámolyához, 's búsan hull vissza mint földi szikra. A' 80. egyszerű méltósággal mindent megmond, mit ember mondhat istennek:

Mindenható, felségedet
Nem éri fel szellemünk;
De jó atyánk, szerelmedet:
Mélyen megérzi szívünk.

Illy apró észrevételekkel keresztül mehetnék az egész munkán, de az olvasót untatni vagy laconicus lenni nem akarok. A' 153. éneknél új szokatlan szellem kezd csattogni szárnyaival az énekek felett, a' franczia melodiák és buktató jambusok elmaradtak, vidám trochaicus lejtőn hullámoznak a' sorok, maguk a' gondolatok szabadabb és szinesebb buborékokban pattognak el a' mysticus tengerár

*) Az ujabb franczia és német romantica' meztelenségei, és az ujabb evangelicus kifakadások, symbolicus karakánkodások között meglepő a' hasonlatosság; mind-kettő müvészileg fogja fel, amaz a' költészet, ez a' vallás' skeletonját.

fölött. Itt már a' fordítás kevés híján mindenütt sikerült és mondhatni jó. A' 134. keleti szinű profétai látásokkal, ihletésekkel tölt magas ének, melly elragadja a' képzetet mint szél a' füstöt, 's tépve kavarja le- és felfelé! Ismertetésül a' 368. ének:

Lélek! mondd meg,
Hogy pihensz meg
Bus füzfák alatt Bábel' forrásinál?
És honodtól
Messze távol
Hogy vagy a' pogányok' körtanyáinál?

Mondd, hol láttad
Szép hazádat,
Melly után mélyen keserg bús éneked?
Hogy sohajtva
És zokogva
Lantod, ajkad felremeg, hogy nem leled.

Nem látád te;
Ám de festve
Van szivedbe bájoló vonásival,
Titkosan von
Fel, fel, a' hon!
Nem soká beérsz szíved' hő vágyával.

Érzed ezt már,
Titkosan bár.
Sejditésed átremegve von felé.
Időd eljár,
Hajnallik már,
Nem sokára várt honodba szállsz te bé!

374.

Honba vágyok, Jézusom, fel;
Zord idő van és hideg,
A' vihar zúg, oh takarj el!
A' te házad enyh 's meleg.

Honba vágyok, fény-királyom!
Itt sötét az alkonyat,
Engedd fénylakodban látnom
Ott sugárzó arczodat.

Honba vágyok, istenem, halld!
Rég sovárgok, nincs helyem,
Gerjedelmim csillapítsad,
Nyiljon égi nászterem. —

Nyomtatás, betű, papiros, külalak: szép, mondhatni fényes, ára hallatlan olcsó. — Illyesmit a' debreczeni szálkás, csinatlan könyvnyomó-intézet felmutatni alig tudna, melly

— — Pondus ignoratae premit artis litera turpi. Horat.

17.

A' nagy orr.

Eredeti beszélyke.

I.

A' főváros' egyik kávéházában egy középkorú tiszt ült, cziggarrója' bodor füstje, mint oltáré a' szent folyosók' kupjain, orrában megtörődve, oszlott szét a' teremben; előtte fekete kávé párolgott, mellyet, istenben boldogult Apafink után, egész Erdély nagy bőven iszik.

Az ajtó nyilt, tisztünk őrfigyelemmel pillanta az érkezőre, 's megelégedetlenül veregeté czigaróját.

Hol késhetik? gondolá magában, mialatt a' beérkezett egy asztalnál helyet foglala, 's magyaros ozsonna iránt tőn rendelést.

Rövid időn újra nyilt az ajtó, 's egy fiatal hadnagy lépe be. Czigarósunk messziről nyujtá jobbját. „Soká késel, Gusztáv, csaknem eluntalak várni.“

‚Hagyd el, barátom, ujra látám Ivánkát‘.

„Ivánkát?.. ki az?“

‚Hisz már említém: a' legszebb nő e' fürdőben‘.

„Igen, igen, emlékszem. Ő is nő, az ő arcza is a' rózsapirt csába vértől kölcsönözi.“

‚Az ő arczán 's egész lényén, mint istenség, szeplőtlen sugárzik a' tiszta szerelem; példátlan hűsége férje iránt a' város' magasztaló ajkin forog. Oh, miért is láttam őt? tekintete feldulta szivnyugalmamat‘.

„Katonás dolog! most salonok a' mi Waterlooink, 's tudod a' bajnok kevély a' sebfoltokkal, azért mindig újabb háborút ohajt. Fél-

re az aggalommal, szállj nyílt csatára! tudod nőknél gyönge a' vár-védelem bajnok ostrom előtt."

‚Nem Ivánkánál; hónapokig folytathatod ostromod', 's kegyét még orrod hegyének sem vívod ki'.

„Ha ha ha! te még mind ábrándozol! ez szégyen katonának."

‚Hagyd el a' gunyt, sok csatát küzdél szerencsésen, de itt alig ha úgy nem jársz mint Napoleon Moszkvánál.'

Most még inkább nevethetek. Kezet ide, hogy Ivánkától jövő éjre találkozót kapsz akár te akár én, a' mint tetszik, pedig még nem is ösmerem őt."

‚Kérlek, kiméld ....'

II.

„„Tiszt úr! önnek kárhozatos nagy orra van, alig ha befér vele a' csinos izletű magyar nők' kegyébe."" Szólt az előbbi vendég, ki éber figyelemmel hallgatá végig a' párbeszédet.

„Mit morog ez ember, Gusztáv? kérdé hősünk, ugy látszik hozzánk beszél."

„„Csak azt mondám: önnek szertelen rút orra van."" Szólt a' férfi 's tovább falatozott.

„Ez szemtelenség! Miféle ember az ur?"

„„Mint láthatja, magyar.""

„Nekem nagy kedvem volna kiszúrni az ur' szemeit."

„„Ugy igaz könnyebben tehetne fogadást bajtársának; de hallja az ur, nekem is nagy kedvem volna orrát hasonlóvá tenni az egyház' csonka toronyához.""

„Ön szörnyű szemtelen ember."

„„Ugy nincs szükség kiszúrnia szememet.""

„Ön gyalázatos ember."

„„Ön a' borzadásig semmirekellő gyáva.""

„Ez elégtételt kiván."

„„Akár e' perczben, csak végezzem ozsonnám'.""

„Gusztáv, te bajsegédem leszesz. Készüljön az ur, elvárom félóra mulva a' Népkertbe."

„„Nem fogok késni.""

‚Ha barátom veszt, ketten fogunk szót váltani!' szólt Gusztáv.

„„Önnel nem vivok, ön szivem szerint való ifjú, 's lovagiasan gyöngéd a' nők iránt, nekem csak bajtársa' orra kiállhatatlan.""

‚Ön kénytelen leend víni, különben becstelennek nevezendem.'

„„Édes ifju ur! majd bővebben beszélünk a' Népkertben.""

III.

A' nap haladófélben volt már, Gusztáv 's a' párbajos tiszt kijelelt helyökön valának, 's rövid időn magyarunk is másod magával megérkezék.

„„Önök megelőztek? ezt szeretem.“ Szólt 's két szablyát vont ki köpenye alól. „„No, rajta uram, válaszszon, de sietve, mert orrát nem állhatom.“

Szembeszálltak, a' tiszt dühösen rohanta meg, ellene hidegen fogá fel csapásit. Most egyszerre sujta, 's .... a' tiszt' orra leszakadt.

„„Megelégszik ön?“

„Nem! az úrnak kedve telt, nekem is ki kell szúrnom szemét.“

„„Csak tessék, csak tessék.“ 'S ujra vívtanak, mig vendégünk a' tiszt' frakk-gombjait egyenként levagdalá; végre a' tiszt elfáradva ledobá kardját.

„Ön rettenetes ember!“

„„Nem olly szerfelett! Frakkgombjai után az ön tisztes gombocskáját is leszedhetem vala, de nekem csak orra kell, mert így meg vagyok tökéletesen győződve: hogy ön orrát becsületes nőmhöz nem viendi, sem mint hős, sem mint kerítő.

„Uram, ön most szörnyen kezd tetszeni nekem.“

„„Én sem haragszom önre, mióta orra nincs.“

„Fogjunk tehát baráti jobbot.“

„„Itt kezem.“

„De uram most orr nélkül megvallhatom: nem bámulom, hogy büszkén áll a' vár, mert erős az őrizet.

DÓZSA DÁNIEL.

Költemények.

Az év' végén.

Dec. 28. 1832.

Bezárjuk ismét egy év' folyamát,
Kik holnaptól érünk holnaputánt. —
Tél van; végén az év ollyan hideg;
Végét éltünk is téllel hozza meg.

Virágok' sírja a' kihalt mező,
A' gally hideg, szellőt nem érez ő...
Mi sem halljuk híveink' sohaját,
Melly majd porunk' nyugalmát járja át.

Olly hirtelen lejárt négy évszakasz!
Az ősz hosszú, rövid volt a' tavasz,
Mint legrövidebb szivünk' öröme,
'S leghosszabb rá is a' bú' ősz-szele.

Minden napodban, oh év, egyaránt
Híven szerettem a' hazát, leányt,
Csendesb tán e' szív míg hölgyem szeret;
De rajtad, oh hon, sírhat gyermeked.

Magas tetőid róna tájidat,
Mi sokszor néztem 's keblem feldagadt.
Ah bár tekinthetném így népedet,
De a' föld hivebb mint az emberek,

Elszáll az óra, év, isten veled!
Te itt hagyod ez árva kebelet,
Melly bár ezer bánattól vérezett,
De tán mindenha híven érezett.

'S isten veled, hazám, leányom, im
Nektek is zengnek búcsú-hangjaim,
Tudjátok meg, hogy emlegettelek,
Midőn az év ment tőlem 's tőletek.

Nem úgy, nem úgy! cseréljük át a' szót,
Búcsú érje csak az eltávozót,
De rátok, kik itt maradtok velem,
Hazám, szép hölgyem, áldás, szerelem.

ADORJÁN B.

A' völgy' lakója.

Költse bár a' nagy 's magasztos
Ámulatra lelkemet:
Kis völgy! egyszerű magányod
Édesben vonz engemet.
Hullámzaj közt, rengetegben,
A' kebel hevül dagad:
Langy lebel, ligetnek árnya,
Csöndes ér, nyugalmat ad.

'S míg a' róna ködlepelben
Sűlyed a' távolban el,
Völgy! ölednek minden képe
Szemhez szívhez olly közel;
Mély teknőd felett a' héja —
Egy pillantat — átnyilal,
Egy vándor fellegnek árnya,
Olly kicsín vagy, eltakar.

Zöld halmodról a' falucska
Völgyi falvat üdvezel,
Egy harang a' más harangnak
Nyájas édesen felel;
'S ajkiról a' váró hölgynek —
Mellyet lágy szellő ragad,
Míg elér a' völgy' lakához
A' sohaj forró marad.

Szép, oh völgy, elzárt magányod!
Egy világ kicsinben az:
Van mennyednek holdja, napja,
Száll reád harmat 's tavasz,
Szinte mint a' nagyvilágban,
Itt is zeng az égmoraj,
Záporeső után itt is
Megcsordúl az eszterhaj.

Mint az árnyék tüntek álmaim!
Mit sohajtsak múlt után?
Kicsin a' szív, sok örömtől
Még meg is repedne tán.
Hogyha hölgy mosolyg körűlem,
'S egy bohócska gyermekpár,
Egy kis völgygyel, egy baráttal
Mostan e' szív telve már.

SZEMERE MIKLÓS.

Névnapi köszöntés.

Kár hogy a' pap megkeresztelt,
Jobb volnál pogánynak,
Mert pogány vagy és kegyetlen
Híved' fájdalmának.

Vagy ha már meg kelle lenni,
Mondtak volna másnak,
Szép-, hamisnak, kellemesnek,
Csak ne Laurának.

Mondták volna: légy gyönyörré
Mindenek' szemében,
És örömnek kútfejévé
Férfiak' szivében.

Vagy neveztek volna inkább
Fájdalom' napjának,
Gyötrelmemnek, bánatomnak,
Búm' okozójának.

Gyötrelem bár 's bánat és bú,
De az enyém volnál,
Már keresztségedtől fogva
Lelkemhez tartoznál.

Hátha még jobb szíved volna,
Hátha még szeretnél,
Lelke lennél életemnek,
Drágább en lelkemnél.

Nincs az a' kincs, nincs dicsőség,
Mellyért od'adnálak:
Egy életre elég volnál
Isten' áldásának.

KALÓZ.

Egyetlen kincs.

Ifjú éltem' egyetlen kincseül
Egy tiszta keblű lánykát ismerek,
Oh, mért körében minden olly hideg!
'S érzelmimet bántók az emberek?

A' tiszta gyémántot, mellyben magát
Az égő nap ragyogva látja meg;
Hideg kövek' csoportja környezi,
'S sötét kebellel néma földtömeg.

TOMPA MIHÁLY.

TÁRCZA.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

(MAGYAR SZÉPIRODALMI INTÉZET.)

Folyó hó' 6-dikán, mint dicső emlékezetű Kisfaludy Károly' születése' évnapján, tartá a' nevét viselő Magyar Szépirodalmi Intézet, reorganisatiója óta második, sor szerint hatodik közülését; ismét a' m. academia' teremében, délelőtti 10½ órakor, 's ismét népes mindkét nemi közönség' részvevő koszorújában. I. Megnyitotta azt a' helytartó elnök, id. Schedius Lajos kir. tanácsos, egy érzékeny visszaemlékezéssel azon felejthetetlen férfiúra, ki' nevének paizsa alatt az intézet keletkezett; 's átmenvén a' miveltség (cultura) és pallérozottság (civilisatio) fogalmai' megkülönböztető előadására, élesen megrótta a' jelen kornak az utóbbi felé hajlását, az elsőnek mellőzésével, kimutatta a' szépmüvészetek 's különösen a' költészet' magas rendeltetését a' valódi szellemi és erkölcsi kiképzés tekintetében; 's a' Kisfaludy-Társaság' e' részbeni szintolly szép mint fontos hivatását emelte ki. A' szives éljenekkel üdvözlött fiatal aggastyánt felváltotta

II. hivatalos előadásával az intézet' 1842/3-ki munkálatai 's pénztára' állapotjáról, a' titoknok, Tóth Lőrincz. E' szerint a' Kisfaludy-Társaság ez évben a' szépirodalom' bel- és külterjes nevelésére mind széptani értekezések' irásával 's némelly széptani remekirók' fordításával, mások' fordittatása, 's munkák' kiadása által kivánt hatni. Az elsők' sorába tartozik Erdélyi János' értekezése a' népköltészetről; Garay Jánostól lyrai költészetünk' lassu fejlődésének történeti fejtegetése; Kiss Károlytól a' hadi szónoklat' elmélete; és Schedel Ferencztől szépirodalmunk' jelen állapotjának vázlata, néhány jámbor ohajtással*). A' széptani remekirók közől Erdélyi János Boileau' halhatatlan tanköltemenyét a' költőmüvészetről négy énekben fordította alexandrinusokban; Lukács Móricz pedig Pope' tanköltemenyét a' birálatról rimetlen jambusokban. — Költői munkásságot fejtettek ki Gaal József „Haramia-szerelem" czim alatt a' költői beszély' nálunk annyira elhagyott nemében dolgozván; Garay János' „Trou-

*) Ezen előadást jövő számunkban közöljük. *Szerk.*

badour" czimű balladát; b. Jósika Mikl. és Nagy I. a'novella' mezején; Vachott Sándor „A' külföld' rabja" czim alatt egy psychologiai rajzot adott; végre Vajda Péter a' müvészetet egy kötetlen beszédű allegoriai költeményben kivánta dicsőiteni. Mind ezek az Évlapok' IV-dik kötetében lesznek a' közönség' elébe terjesztve. — Megjelentek ez évben, vagy sajtó alatt vannak, részint a' társaság' saját munkáiként, részint eszközlése v. pártolása által 1) az Évlapok' IIId. kötete, a' társaság' 1841-ki történeteivel, a' tagok' azon évi munkálataikkal, 's a' megjutalmazott és kitüntetett pályamunkákkal; 2) a' Pályamunkák külön is, egy füzetben; 3) Kisfaludy Károly' Minden Munkái, második kiadás, 4rétb., II—VII. füzet; 4) Ugyanaz, harmadik kiadás, 4rétb., I—VII. füzet; 5) Ismét azok, negyedik kiadás, 8r., első kötet; 6) Kisfaludy Károly' jelesebb vígjátékai, 16r. egy kötet. 7) Külföldi Regénytár, a' külföld jobb regényeinek terjesztésére 's a' szépnem olvasási szükségei' pótlására, eddig öt kötet. 8) Nemzeti Könyvtár' második folyama, szerkesztve Schedel F. által, mellynek első füzete a' legközelebbi pesti vásárra jelenik meg. — Ezeken kivül fordittatik Aesop a' hellen eredetiből, 's e' munka mind a' classica literatura', mind az ifjúság' tekintetéből görög és magyar, 's ismét tiszta magyar kiadásban fog megjelenni.

A' pénztár' állapotja mind néhány új alapitvány és segélypénzek, mind kamatoztatás és könyvkiadások által gyarapodott. Új alapitók m. évi februar' 5. óta *), mindenik 50 p. ftjával: A'nemzeti szinház'némellytagjai, Gévay Antal, Kiss Károly, Sopron vármegye, Micsky Zsigmond, gr. Erdődy Kajetán, Szőllősy Jánosné, Péczely József, Debreczeni polgári casino, Nagy Károly Bécsben; mikkel együtt az intézet' tőkéje jelenleg 3,270 ft cp. — Új pártoló tagok *):

(Horváth Cyrill' ivén)

1.	Szegedi casino	6	évre	4 ftjával
2.	Szeged' városa	6	—	4 —
3.	Horváth Cyrill	1	—	4 —

(Draskóczy Sámuelné' ivén)

4.	Kubinyi Rudolf	6	—	4 —
5.	Blásy Márton	1	—	4 —

(Bohus Jánosné' ivén)

6.	Bohus Jánosné	3	—	4 —
7.	Urbán Gyula	3	—	4 —
8.	Urbán Pál	3	—	4 —
9.	Szergel János	3	—	4 —
10.	Szalbek Jakab	3	—	4 —
11.	Náray Antalné	1	—	4 —
12.	Jankó József	1	—	4 —
13.	Csernovics Pét.	3	—	4 —

(Jankowich Miklósné' ivén)

14.	Jankowich Miklósné	—	1	— 5 —
15.	Jankowich Józs.	1	—	5 —
16.	Ónosy Mátyás	1	—	4 —
17.	Schayer Fanny	1	—	4 —
18.	Nagy Istvánné	1	—	1 ar. —

(Jászay Pál' ivén)

19.	Jászay Pál	1	—	4 —

(Pauler Tivador' ivén)

20.	Pauler Tivador	3	—	4 —
21.	Machik József	3	—	4 —

(Czuczor Gergely' ivén)

22.	Czuczor Gerg.	3	—	4 —

(Császár Ferencz' ivén)

23.	Császár Ferencz	1	—	4 —
24.	Wildner Ignácz	3	—	4 —

(Gorove Lászlóné' ivén)

25.	Gorove Lászlóné	5	—	4 —

(Kis János' ivén)

26.	Kis János	1	—	4 —
27.	Szabó József	1	—	4 —
28.	Ihász Imre	1	—	4 —

*) Az elsőbbeket l. lapunk' tavali első féléve' 25-d. számában, vagy A' Kisfaludy-Társaság' Évlapjai' III. kötete' 75—6. l.

*) A' mult évben beállottakat l. u. ott.

29. Soproni magy. társaság — 1 — 4 — (Lugossy József' ivén)
30. Lugossy József 1 — 4 —
31. N. N. — 1 — 4 —
32. N. N. — 1 — 4 — (László Józéfa' ivén)
33. László Józéfa 1 — 10 — (B. Kemény Istvánné' ivén)
34. Ifj. b. Kemény Istvánné 1 — 4 — (Horváth Mihály' ivén)
35. Horváth Mihály 3 — 4 — (Elek-Csoma Mária' ivén)
36. Elek-Csoma Mária 4 — 4 —
37. Csoma-Szilassy Teréz 1 — 5 —
38. Szirmay-Csoma Józéfa 1 — 4 — (Péczely József' ivén)
39. Péczely Józsefné 3 — 4 —
40. Debreczeni casino-egyesület, örökre — 4 — (Vermes Illés' ivén)
41. Vermes Illés tb. 3 — 4 —
42. Forintos János 3 — 4 — (Stettner György' ivén)
43. Rába Antal 3 — 4 —
44. Pápai casino 3 — 4 — (Fiúmei iven)
45. Szabó Pál Triestb. 3 — 4 —

Továbbá adományzók: Zlinszky Jánosné 2 ft (Jankowich Miklósnénál), Luczenbacher testvérek 2 ft (Luczenbacher Jánosnál), Kiss Emilia 2 ft (László Józéfánál), és Radó Ignácz 2 ft (Stettner Györgynél).

Bevétel:

1. Pénztármaradék a' mult évről	—	19 ft 53
2. Kamatokból	—	131 ft 24
3. Segélypénzek és adományokból	—	194 ft —
4. Lefizetett alapítványokból	—	741 ft —
5. Eladott könyvekből		1611 ft 20
6. Elegyből	—	11 ft 36
Összesen		2749 ft 13

Kiadás:

1. Jutalmazásokra		123 ft 18
2. A' takarékpénztárba száztól ötös kamatozásra		750 ft —
3. Nyomtatásokra és kötésre	—	1578 ft 55½
4. Elegyekre	—	85 ft 41½
Összesen		2537 ft 54½

Pénztármaradék:

1. Kész pénzben	—	211 ft 18½
2. Kamattartozékban		27 ft 45
Összesen		239 ft 3½

III. Ezek után következett b. Jósika Miklós elnök' „Bornemisza Anna" czimű novellája, Székács József által előadatva. Egy udvari cselszövény' jellemes festése Apafi Mihály' köréből, melly nem csak a' történet' elrendelése, hanem a' characterek' jeles ábrázolása által is nagy érdekkel hallgattatott, ámbár az előadó, ne tán a' munka' hosszától tartván, hogy azt négy fertály alatt elvégezhesse, kissé sietve olvasta, 's így a' felfogás nehezíttetett.

IV. Utána Schedel Ferencz igazgató „szépirodalmunk' jelen állapotjáról" olvasott, kiemelvén mennyire tolakodik elő jelennen literaturánkban az avatatlanság 's készületlenség; a' jelesbek pedig többnyire melly könnyen veszik a' kivitelt, 's így szépirodalmunk mostanlag egészben aránylagos elmaradást mutat az elébbi évtizedéhez képest; kijelelgette a' hézagokat, a' parlagon hagyott mezőket szépirodalmunkban, mellyeknek mivéltetését, pótlását ajánlotta; 's néhány „jambor ohajtást" intézett a' fiatal költőkhöz, őket önvizsgálatra, készülésre, öntudatos és nem gyári dolgozásra, 's a' mezők' helyes megválasztására serkentvén. Az őszinte (épen nem hizelkedő), de hazafi-kebelből származott sérelemlajstromot 's ahhoz ragasztott ohajtásokat a' jelen volt számos ifjuság figyelemmel és részvéttel látszott hallgatni.

V. Garay János munkás tag, ki maga akarta „Troubadour" czimű balladáját élő szóvali értekezéssel bevezetni, betegség által gátolva levén, költeményét, melly a' költészet'

dicsőittetését példázza, Erdélyi János adta elő, 's érdemlett tetszéssel fogadtatott.

VI. Ezek után ismét a' titoknok foglalta el a' szószéket, kihirdetvén először is a' jutalomtárgy' mibenlétét, melly jelentést itt egész terjedelmében tartunk közlendőnek:

Jelentés

az 1843ra kitett jutalmakról.

I.

Az 1842-ben kihirdetett ezen szépműtani feladásra: „*Minthogy cselekvény a' színmű lényege, 's a' mivelt világ' itélete szerint Sophocles a' cselekvény' alkotásában igen kitűnő: mutattassék meg, miben áll Sophocles mindegyik színművének cselekvénye, és vonassék ki abból a' színműi cselekvény' elmélete*", a' kitűzött határidőig két pályamunka érkezett, mellyek közől a' választott vizsgálók' (Lukács, Schedius, Szemere) egyhangu ajánlására a' 15 arany jutalom és nyomtatás annak itéltetett, mellynek jelmondata: *Miként a' természetnek, úgy a' művészetnek is vannak örök törvényei.* T. i. ennek irója, előre bocsátván a' görög mythologia' philosophiai magyarázatát, hogy ekkép olvasóját a' görög világnézet' kellő álláspontjára helyezze; valamint azon népmondákat, mikből Sophocles drámái' tárgyát meritette, átmegy a' színműi cselekvény' fejtegetésére, ezt Sophocles egyes drámái' ismertetésével egybefoglalván; a' cselekvény' külön momentumait pedig nem rideg és száraz elvontságban, hanem igen czélszerű és genialis módszerrel, mindeniket Sophocles' más más színművének helyes izléssel és philosophiai felfogással elemzett és bonczolgatott cselekvényéből magyarázza. Különösen a' feltétel' első része, u. m. Sophocles' drámáinak ismertetése, csaknem teljesen kielégithetőnek mondható. Nem csak e' költőnek általános, és minden egyes drámájának különös jellemzései helyesek, és sok helyt a' kifejtett nézetek' mélysége és ujsága miatt meglepők, hanem a' görög élet és költészet értésébe is kellemesen és alaposan egyszersmind avatja be olvasóját, úgy hogy e' tekintetben az értekezés széptani irodalmunk' jelességei közé tartozik. Mind ezen, mind az elméleti részben is szerző messze maga mögött hagyja pályatársát. A' nyelvbeli előadás szabatos és világos.

Felbontatván az illető jeligés levél, kitetszett, hogy a' jutalmazott pályamunka' szerzője

GONDOL DÁNIEL,

a' m. kir. udv. cancelláriánál practicans.

II.

E' költői feladásra: *Kivántatik egy, a' nemesebb társaságok' hangján, nemesb örömeket 's magasb polgári 's emberi irányokat kifejező körének;* a' határnapig 24 pályamunka érkezett, mellyek közől a' választott vizsgálók' (Bajza, Bártfay, Erdélyi, Schedel és Vörösmarty) egyhangu itélete szerint egy sem felelt meg költői tartalomra, 's még kevesbbé a' kivánt formára nézve, a' társaság' feladásának. A' szerzőknek nem sikerült azon kifejezési formát találni el, mellyet az érzés felveszen, midőn hason érzületű társak, derült együttlétben olly tárgyra függesztik lelköket, melly mindnyájok által hasonló oldalokról fogatik fel, mindnyájokra hason hangulatot, 's a' percz' hason befolyása alatt egyforma lelkesedést hoz elő; nem sikerült egyben is a' kedély' azon élénk mozgalmát visszaadni, melly nélkül összegyűlt rokonkeblű társak' érzete nem nyilatkozik. Hanem találtattak a' pályaművek közt politicai dalok, elegiák, ódák; egy más felekezet a' kar' alkalmazását félre értvén, cantátákat küldött be; csak egy van a' 24 közt, a' 20-d. számu, illy jeligével:

Nagyot iszik a' hazáért 's fölsivit,
Csak hogy egyszer tenne is már valamit, melly, noha egy ismeretes körének' viszhangja, és akár tartalomra, akár kidolgozásra a' birálók' ohajtásait még csak meg sem közelitette: minthogy azonban a' körének' természetéhez hangjával legközelebb jár, 's a' szabályok' XXIV. §a a' jutalmat a' többi közt legjobb munkának mindig kiadatni rendeli, a' 12 arany jutalom ennek itéltetett. Felbontatván ezek' következtében az illető jeligés levél, abból, mint szerzőé, e' név tünt elé:

LAUKA GUSZTÁV.

A' többi jelmondatos levelek felbontatlanul elégettettek.

VII. Az új jutalomtételeket, ekképen:

A' Kisfaludy-Társaság által 1844-re kitett jutalmak.

I. Szépműtani.

Előre bocsáttatván: mik legyenek az úgy nevezett új franczia (komoly) dráma' jellemző tulajdonai; mutattassék ki, milly viszonyban áll az a' drámai világirodalom' egyéb kitűnőbb irányaihoz; mik annak egyfelül követésre, másfelül kerülésre intő oldalai; 's melly irány az, mellyet, mind a' belső becset, mind a' szini hatást tekintve, szinköltőinknek követni kell.

Jutalma 15 darab arany.

II. Költői.

Kivántatik egy, valamelly emberi szenvedélyt előállító, 's az életre nézve fontos igazságokkal átszőtt tanköltemény; mellyben a' tárgy ne csak a' külső (kötött), hanem a' belső (költői) alak' szépségeivel is, képzelemhez és kedélyhez szólólag, adatik elő.

Jutalma 15 darab arany.

Mindkét rendbeli pályamunka beküldésének változhatatlan határnapja nov. 20. 1843., meddig azokat, tisztán 's idegen kézzel irva, lapozva, irójok nevét rejtő, gondosan bepecsételt levélre hivatkozó jeligével ellátva, a' társaság titoknoka (Pest, Új-piacz, Ullmann-ház) veszi által. A' kéziratok a' társaságnál maradnak; a' jutalmat és dicséretet nyerendők pedig a' társaság' Évlapjaiban fognak megjelenni, szerzőiknek ezekből egy példány, 's azon kivül 20 különnyomat adatván.

Költ a' Kisfaludy-Társaság' 1843. feb. 3. volt üléséből.

Tóth Lőrincz, m. k. titoknok.

VIII. Következett a' titoknok' zárbeszéde, mellyben Frauenlob' sirjáról vett példázattal (mit a' szóló Mainzban kevéssel ezelőtt látogatott meg) a' nő vendégekhez intézte buzditó 's a' honi költészetre ápoló részvétet kérő szavait. A' gyülekezet 12½ órakor derülten 's erdekelve hagyta el a' tömött teremet, mellyből, szűke miatt, a' megjelenteknek, mint halljuk, felénél több részint az előszobákba, részint egészen kiszorult, 's ezek közt nem kevés dámák is: a' miért egyébkornál élénkebben volt hallható azon ohajtás, bár a' társaság, minden ál szerénység' tekinteteit félre tevén, jövő alkalomra téresb helyről gondoskodnék. E' kisded irodalmi ünnepély most már álló czikkjévé lett a' budapesti mivelt társas életnek, 's igy a' közönség, eddigi részvéte által, jogképen követelheti, hogy e' részvéte könnyittessék, 's a' mennyire sokakra nézve physicai lehetetlenné tétetett, lehetővé, és pedig némi kényelemmel lehetővé tétessék. **

Parragi levelek.

II.

Januar. 30. 1843.

Beleszóltam a' franczia háború' ügyébe, tessék vagy ne tessék bár beszédem, folytatnom kell. A' néze-

tek' egyformasága, melly „Parragi I. levelem“ és „Shakespeare, franczia színművek 's az Athenaeum“ czimű czikk között — jóllehet amaz ehhez képes csak vázolat — észrevehető, meggyőzött arról: hogy jegyzeteim nem voltak épen alap nélküliek, 's hogy Henszlmann' ott szóba hozott czikke mas szemnek is az általam kimutatott fényben tünik elő. Miután most Henszlmann úr az athenaeumi czikkre felelőleg a' Regélő' 3—6. számaiban „A' dráma' alapelvei“ czim alatt értekezést irt, szabad legyen megvizsgálnom, baján ezáltal mennyit segitett.

De a' parragi ember, édes barátom, hiába csak parragi ember; tőle tudományos értekezést senki ne várjon, ez neki nem mestersége. Ő hivatásának megfelel 's a' tudósoknak sem lehet ellene panaszuk, ha tudományos buvárkodásuknak elébeterjesztett eredményeit szorgosan meg olvassa 's felettök néha néha még gondolkozik is; mert úgy hiszi, hogy a' tudósok sem épen csak egymásnak irnak, hanem a' többi között neki is. Hogy azután miként gondolkozik, azt az előtte fekvő értekezésekből meritett okai és természetes eszének quantuma határozzák meg. Nagy-e ez a' quantum? Azt már én bizonyosan meg nem mondhatom, sem meg nem határozhatom, tájekozásúl azonban a' Pesti Hirlap' 210. számának 15. lapján álló szerkesztői jegyzetre utasithatlak; ott bizonyos úrról mondatik, „hogy annyi fogalma sincs, mennyi egy parragi jámbornak lehet Mezőtúr körül.“ Tehát nem sok; azonban quantum potes, tantum aude.

A' mondottak után tehát nem fogom a' dráma' alapelveit feszegetni, mert én Aristoteles urat a' sárból kihúzni nem birnám, 's különben is — köztünk legyen mondva — azon hitben vagyok: Aristoteles' hitele sokkal szilárdabban áll, hogysem azt H. úr' ezen betáblázása megrendithetné. 'S ha levelemben az értekezés' e' részét is némileg érintendem, az csak annyiban történendik, mennyiben azt H. úr védelmi vagy válasz-erősségül használta. Mielőtt azonban részletekbe bocsátkoznám, illő tisztelettel hódolok a' Regélő' szerkesztősége azon férfias elszántságának, mellyel H. urat a' végett, hogy a' Regélő' programmájáról megfeledkezett, és a' magyar hölgyet olly lelketlennek tartja, kinek csak könnyű portéka kell, megpirongatni bátor volt.

Az elvek' vitatása közben legelőször azon feledékeynség és következetlenségért rovatik meg egyenesen Bajza úr, hogy „jóllehet többször emlegeti, hogy H. úrral még ügyvitába sem akar ereszkedni: mindazáltal vigyázatlanúl (mert ahhoz csakugyan jókora vigyázatlanság kell, ha vitázni nem akarunk, még is elveket felállitunk*) az idézett drámai alapelveket felállitván, azokat meggyőződéséből eredetteknek vallotta.“ Tanúljuk ebből, hogy a' ki ügyvitába ereszkedni nem akar, az alapelveket fel ne állitson, vagy ha alapelveket felállit is, ha vitázni nem akar, azokat meggyőződéséből eredetteknek ne vallja; tanultuk továbbá, hogy meggyőződésből eredett nézeteinket bizonyos tárgy felett elmondani, vagy ügyvitába ereszkedni az mindegy; és végre, hogy ügyvitázásra elég, valamelly véleményben lennünk a' nélkül, hogy mint némellyek szoktak — hihetőleg propter formam — felettök csakugyan vitázzunk is. Bonus non nunquam....

Értekezése' folytában mutogatván, hogy jellem = személy, 's hogy személy nélkül dráma nem lehet — szegény Aristoteles meghalt a' nélkül, hogy ezt tudta volna —; 's világosan bebizonyitván, hogy a' nemzeti színház' közelében az angol lo-

*) Jól magyarúl: „állítunk fel.“

vak játszák a' cselekvényes drámákat, így kiált fel: „és kérdem, nem volt-e jogom az Athenaeum' szinbirálatait felületeseknek kinyilatkoztatni, ha Bajza úr, ki szinte criticus, és az Athenaeum' szerkesztője (és Aristoteles) elveket alapit, mellyekből tökéletes logicával illyeneket következtetni lehet?" Követvén e' modort, most én kérdem: volt-e joga H. úrnak az Athenaeum' szinbirálatait tegnap felületeseknek nyilatkoztatni azon elvekért, mellyeket Bajza úr ma állit? és kérdem: volt-e joga az Athenaeum' szinbirálatait, azért mert Aristoteles, vagy Bajza úr ez, vagy amaz elveket állitja felületeseknek, kinyilatkoztatni, ha egyszersmind azt is be nem bizonyitotta, hogy a' kérdéses szini birálatokat és épen a' felállitott elvek szerint irták? és kérdem még világosabban: volt-e joga az Athenaeum' szini birálatait felületeseknek kinyilatkoztatni, ha nem az Athenaeum' szini birálatainak felületességét bizonyitgatta és bizonyitgatja? és kérdem végre: ha Aristotelest tönkre tette volna is, bizonyitaná-e, hogy joga volt az Athenaenm' szini birálatait azért felületeseknek kinyilatkoztatni, mert azok a' franczia drámákat védik, és nem védik? Hic Rhodus, hic salta.

Mielőtt az Athenaeum' czikk' irojához még közelebb fordulna „kikéri magának — nem tudom kitől — ne kényszeritsék elhinni, hogy aztán illy ember (mint azt Bajza úr magáról állitja) Shakespearet, vagy más valamelly genialis dráma-költőt kellőleg megérthet és méltányolni tud; mert a' ki Shakespeareben nem a' jellemek' szükséges fejlődését, és ebből szerkezett cselekvényt becsüli, tisztelet becsület, de minden felől igazság! azon ember' számára az angol költő' legmagasztosb tökélye ki nem fejlődött." Tehát Bajza úr Shakespeareben a' jellemek' szükséges fejlődését nem becsüli, 's az angol költőt méltányolni nem tudja! Nézzük, mi adhatott e' szomorú hitre Henszmann úrnak okot? Az Athenaeum' 74. száma' 589. lapján ezeket olvassuk: „Shakespeare általában egyike a' legmélyebb költőknek, kivált mint psycholog bámulatos, és mint jellemfestő nagy. A' mint ő a' lelket ábrázolja, az abban hullámzó indúlatok és szenvedélyek' változásait fokonként a' legnagyobb psychologiai következetességgel elönkbe tükrözi, ennek felfogásához igen figyelmes és gondolkodó néző kell, 's általában igen mivelt közönség fogja csak érteni, hogy Shakespearehez némi tekintetekben semmi hasonlitható nincs a' világ' irodalmában." Elég. Úgy látszik, Henszlmann urat nem annak elhivésére, hogy Bajza úr' számára Shakespeare' tökélyei kifejlődtek-e vagy nem? szükség kényszeriteni, hanem inkább arra, hogy szemeit az itt idézettek' megolvasására is méltóztassék felnyitni.

Pillantsuk meg, de ne füst alatt, mert úgy — mint Henszlmann úr imént — homályosan látnánk, egyéb nézet és elv-czáfolatait is. Kinyilatkoztatja, hogy általában nem tudja tisztán, micsodás tulajdonképen a' Bajza úr által emlegetett „eszményi". Én nem mű-ismerő és parragi, annyival kevésbbé tudhatom, 's csak ellenkezőjéről gyanitok valamit, mert bizonyos „torok-böfögtető theoriára" emlékezem vissza. Tagadja továbbá, hogy „a' franczia művek többnyire erkölcsi irányuak, és nem ellenkeznek a' moral' tanitásaival", de ezt maga is diákul kinevetvén, a' megváltó' stilusában igy beszél: „bizony bizony mondom nektek, nincs olly képtelenség a' világon, mellyet iró valaha nem állitott volna." 'S hogy ez igaz, ő rajta is volt és van alkalmunk tapasztalni. Nézzük meg csak példáit: „Chivri Diánában", mondja, ha jól emlékezik, a' jury nőn

elkövetett erőszakról itél, „Matildban“ egy semmirekellő mulat egy erényes nőnek minden lépten cselt vet. Ezek valóban borzasztó dolgok! 's csak az kár, hogy Othello meg épen maga itél nőn elkövetett erőszakról, és pedig meglehetős roszúl, sőt az itéletet is előttünk hajtja végre, 's hogy a' semmirekellő Jago is egy erényes nőnek minden lépten cselt vet. Ezért feljogositva érzem magamat H. urat egész tisztelettel arra kérni: ne tartson olly vaknak, mintha én nem tudnám, miért boszankodott a' Peleskei notarius és a' pesti publicum Othello' előadatásakor. Végre azon reményhez, hogy a' franczia iskola majd kitisztuland kinövéseiből, ő semmiképen nem járulhat. Ez igen sajnos, de nem tehetünk rola. Annyival kevésbbé, mert szerinte a' müvészet' érett korát az egyensúly jellemzi, mellyben a' külsőség és bensőség' technicájok és lényegök létezik. Hogy pedig illyen nézet szerint ezen iskolából nem fejlődhetik ki a' tökéletes drámairás, azt épen onnan láthatjuk: mert azon nagy törekvés lényeges után, melly Shakespearenél mutatkozik, 's azon nagy jártasság a' technicában, mellyet a' francziákban tapasztalunk, ma holnap az egyensúlyt előállitják. Vagy valóban felülmúlatott volna az újabb technica' súlya által a' shakespearei belsúly? Auch gut!

Kubinyi.

Lapszemle.

III.

Honderü 1—3. szám. Ez új divatlap igen diszes alakban jelent meg. Papirosa, betüi 's a' tiszta nyomtatás igen ajánlják, 's ez utóbbi nagy dicséretére válik a' kir. egyetem' könyvnyomó-intézetének. Alig volt még szebb magyar lap kiadva. Szép és diszes az egész a' pazarlásig, 's e' részben csak két észrevételünk, vagy inkább kérdésünk lehet. Első: miután a' kiadó olly költségesen állitá ki e' lapot, miért nem kért meg valakit, e' részben jártast, hogy izléssel és csinnal rendezze el a' czikkek' kezdetét és végét, és valami rendszert és szabályt hozzon a' lapba betüszedői tekintetben. A' czimbetük, hol nagyok, hol kicsinyek, hol czifrák, hol egyszerüek, 's e' részben semmi rend nincs tartva, 's egészen a' betüszedő' önkényétől függenek, sőt mintegy keresve van a' tarkaság és rendetlenség. Második: hogy valljon illy felette költséges lapot ki bir-e fizetni az olvasó közönség, és lehet-e remény fennmaradásához? Pedig fennmaradhatás az, mire új lap' alapitásakor fő figyelemmel lenni kell. Illy lap' költségeinek fedezésére roppant pénzösszeg és nagy számú olvasó közönség kivántatik.

E' lap 2 és ½ íves füzetekben jelenik meg minden szombaton. Minden füzetben egy komolyabb tartalmú czikk áll legelül, mellyet a' szerkesztő egy helyt i r á n y c z i k k nek nevez a' v e z é r c z i k k' hasonlatosságára. Tárgyai ezen czikkeknek fontosak, de irva az eddigiek igen fölületesen vannak; beszélnek csak a' tárgy körül, de alig világitnak fel valamit, és többnyire tudott dolgokat ismétlenek.

Az I. számot „V e z é r h a n g“ nyitja meg. Ránk e' beszéd, mellyel itt a' magyar nyelvet a' szerkesztő úr a' hölgyeknek ajánlja, igen kellemetlen benyomást tőn, és azon fölül kissé szerényebbnek is ohajtanók maga felőli nyilatkozásait. „Mit értelmiség szellem és áldozatkészség csak adni bir az adva lesz“ úgymond. Értelmiség és szellem sokat, rendkivüli becsü dolgokat adhatnak, ha valamelly iró nagy mértékben bir velök, de hogy mind azt, mit bár mi nagy mennyiségü értelmiség és szellem adhat, a' szerkesztő úr is adni

képes legyen, azt még annak is bajos volna mondani, ki a' szerkesztő úr' tehetségei iránt igen nagy véleménynyel van, annál kevésbbé lehet a' szerkesztőnek illyesmit önmagáról mondani. Egyébiránt e' „Vezérhangban" minket az a' hunyászkodó és rimányos beszéd bánt, mellyel a' szerkesztő, kezen fogva a' hideg miatt remegő magyar nyelvet, neki magas hölgyek' aranyozott ajtain bebocsáttatást „isten' szent nevére" koldúl. E' koldulásban van valami megalacsonyító és levérő, 's az ember akarata ellen is felkiált: ennyire jutál, boldogtalan magyar nyelv, hogy magas hölgyeid' küszöbénél a' részvétlenség' hidegétől félfagyottan kell irgalmas bebocsáttatásért esedezned. Hála az égnek, ennyire még sem vagyunk. Ha magas hölgyeink teljesen elidegenedve magyarságtól is nyelvünk iránt, e' nyelv nem fog megfagyni részvétlenség' hidegében, az csak lassúbbá teheti előmenetelét, de nem gátolhatja. Ha a' magyar nyelv' létele magasabb hölgyeink' részvételétől függene, rég elenyészett volna a' földtekéről, de annak fenntartója, ápolója, terjesztő és mivelője mind eddig a' kisebb aristocratia volt, és ebben ma is a' legforrobb részvét van iránta, ezen osztálynak hölgyei is kedvelik azt, 's ma inkább mint egy pár tized előtt. A' magyar nyelv törvényes, országos állást nyert, 's bizony nincs szükség többé koldúlnia senki fia előtt, 's a' ki iránta ezentúl nem lesz részvéttel, azt a' nemzet' jobb részének jó véleménye fogja elhagyni, 's az lassanként számüzötté teendi önmagát e' honban. Ajánljuk e' nyelvet magas hölgyeinknek, ügyekezzünk azt velök megkedveltetni, főleg saját javokért, de ne kolduljunk számára irgalmat, mert erre nem szorult, mert ez megalacsonító és sértő. Világért sem ohajtanám, hogy illy czikkek idegen nyelvre fordittassanak, pirulnunk kellene érettök, ha illyet többet is mutathatna irodalmunk, 's csak az vigasztal, hogy ez a' Honderü' szerkesztőjének individualis véleménye, mellyben igen kevesen vagy tán senki sem fog osztozni.

Az „Iróiemancipatio" czimű czikkben, véleményünk szerint, fogalom-zavar van. Örvendetes, hogy magnásaink irni kezdenek többen mint valaha, de én ebben még nem látok iróiemancipatiót. Régebben is voltak magyar iró magnások, kik közől elég legyen az Orczy, Ráday, Teleki neveket emliteni, de azért az iróiosztály még sem vala kellőleg becsülve és tisztelve, valamint még ma sincs. Mostani magnásaink nem azért irnak, mintha az iróirangra olly igen sokat tartanának, hanem azért, mert egyéb érdekek izgatják őket, 's mert a' sajtót hatalmas eszköznek látják bizonyos czélokra, és ez úton hiszik eszméiket forgásba hozhatni, mellyeket egynél önzés, másnál köz jó iránti buzgalom sugall. Az iróiemancipatio, ha szabad e' szóval élni — mert iróink eddig sem voltak mancipiumok — vagy nem történt még meg nálunk, vagy ha igen, ezt inkább az academia eszközlé, melly egy kis rangot adott az iróiosztálynak, mint az, hogy magnások irnak magyarúl. Midőn az iróipályán a' legfelsőbb rangokra fog megnyilni az út, mint Angol- és Francziaországokban, akkor lesz az irók iránt kellő tisztelet, méltánylás és elismerés, addig nem lehet illyesmiről szó.

A' „Magyar irodalom" czimű czikk (a' 3. számban) igen kuszált értekezéske, benne jó rosszal, igaz hamissal vegyes. Igaz, fonák nevelési rendszerünk' fő oka, hogy az irodalom iránt nincs részvét, hogy könyveink nem kelnek; igaz, a' politica legújabb időben mindent „összefojt mi nem az ő rengeteg ölébe tartozik": de hogy a' casinok és olvasó-

társaságok ritkitanák az olvasók' számát, ez már csak egy részben igaz, az az ritkítják jelenleg, de jövendőre inkább szaporítják. Ezen társaságok fognak nekünk olvasókat nevelni jövendőre, ezekben fogják sokan megkedvelni az olvasást, kikkel azt fonák és elhanyaglott nevelésünk meg nem kedveltette. Ezen egyesületek által lesz az olvasás a' magyar irodalom és irók' ismerete divattá, és ezen divat eszközlendi, hogy irodalmi dolgainkat nem tudni szégyennek fog nézetni, 's így tovább míg odáig nem jutunk, hogy minden, egy kis míveltséget igénylő, szükséges és elkerülhetlen kelléknek tekintendi egy kis kézi könyvtárral birni, 's mikor már itt leszünk, akkor ezerek és ezerekre menend az olvasók' száma, és nem lesz ok többé a' panaszra. Azon ösztöntől, melly „felülről jő le és kifelé", mint mondatik, én nem várok olly igen sokat; ha magnásaink magyarúl fognak olvasniez gyorsitani fogja ugyan az olvasás' divattá válását, de az olvasók' száma ezáltal alig szaporodik egy pár százzal. Anglia' minden lordjai együtt, és Franczia-országi marquis-jai együtt, ha egyetlenegy sem marad közölök, ki könyvet ne venne, még puszta vétellel nem volnának képesek az irodalmi roppant költségeket fedezni. Ezt a' nagy tömeg teheti csak, akkor, ha benne az olvasás' szeretete és szüksége fölébredt.... Szükség e' czikkben egy pár hibát is megigazitanunk. A' szerkesztő ur 1811-ki Tudományos Gyüjteményről beszél, holott ekkor még hire sem volt a' Tud. Gyüjteménynek, 's az csak 1817ben indult meg. Továbbá azt mondja, hogy a' Fótidal és Szózat' éneklőjének „nem volt annyi lelke, hogy munkái' kiadására tett költségeit födözve láthassa." Ez kissé ügyetlenül van elmondva. A' Szózat' éneklőjének volt és van lelke illyesmit láthatni, de az olvasó közönségnek nincs lelke azt eszközleni, hogy ő illyesmit láthasson. Ügyetlen beszéd továbbá, hogy „a' nemzet' életéből *fonódik* ki a' hydra", hogyan fonódhatik a' hidra? Szereti a' szerkesztő úr használni a' korcs *franczhon*, *angolhon* szavakat, mellyek felett egypárszor már vitatkozás is volt, 's ezeket a' Pesti Hirlapban Kossuth is akarta igazolni, de nem birta; és szereti a' képtelensége miatt fertelmes *külhont*, melly hajszállal sem jobb az *arany vasmacskánál*, és a' *fából csinált vaskarikánál*. Azonban illyesekről máskor bővebben.

„Mária Terézia" czimű czikk igen középszerű jellemkép. Ha történet vagy életiró új nézeteket nem tud felállitani, legalább előadás' bája által tegye újjá 's érdekessé iratát. Itt tudott dolgok vannak mindennapi alakban.

„Puck levele Arielhez" érdekes czikk. Jól van gondolva és szeszélyes modorban jól irva. Bár ki legyen e' czikk' irója, csak szerencsét kivánhatunnk a' Honderünek hozzá. Előadása élénk és elejétől végig figyelem-lekötő.

„A' két elitélt" czimű beszély új bizonysága Kuthy Lajos' találékony eszének és beszélyirói hivatásának. Némi lesekedések, titkos kulcsok, szobábai belopakodások nem fognak ugyan tetszeni az új franczia regényes iskola' ellenségeinek, kik igen bölcs criticusok, minden nemlényeges csekélységnek is motivatióját követelni, ha franczia iróról van szó, de ki fog hallgatni illyen criticusokra, kik magok sem értik mit akarnak. A' beszélynek fényoldala bizonyos bűnvádlási eljárás' leábrázolása, melly a' szerzőnek igen sikerült. Méltó megolvasni azoknak, kik nem tudják vagy tagadják a' divatos criminalis procedura' tökélytelenségét. Kevésbbé sikerült a' beszélynek azon része, hol az elitélt de ártatlan férfiú a' halálos büntetések ellen okos-

kodik. E' thesist erősebben is lehet támogatni', valamint az itt előadottakat is nem minden siker nélkül ostromolni. A' beszély, azt hiszem, nyerni fogna, ha ez belőle kihagyatnék, mert nagyon is érzik rajta a' didaxis, és bizonyos praeceptori szag, mi költői műnek nem használ. A' szerző igen dicséretes, igen szent czélja: reform t. i. criminalis codexünkben, eléggé kitűnik e' nélkül is a' felebb magasztaltam vallatási jelenésekből, mellyek nagy ügyességgel vannak adva, 's czáfolhatlanul meggyőznek mindenkit, hogy a' mostani bűnvádi eljárás igazságtalanságok' örvénye. A' beszély' alkotása ellen sem igen lehet kifogás, és a' motivatió, bár az nem volt épen könnyű, meglehetősen kielégitő, legalább nem emlékezünk semmi lényegesre, mit a' kissé gondolkodó magának megfejteni nem tudna. De lehetetlen elhallgatnunk és nem gáncsolnunk Kuthy' előadását és nyelvét, melly már nála valóságos modorrá fajult. Illy nehéz olvasatú, keresett és mesterkélt nyelv nem sok van a' magyar irodalomban, 's talán csak Döbrentei Gáborét lehetne hozzá tenni, de az aztán — meg kell vallanunk — felül mulja igen sok fokozattal Kuthyt, és valódi lelki torturát okoz az olvasónak. Ki ezt nem hiszi, olvassa el próbául a' Berzsenyi' verseihez irt magyarázatokat, jegyzeteket, mikben különben sok jó van elmondva. Többeket ismerek, kik ez előadás miatt épen nem akarjak Kuthy' iratait olvasni, ámbár elismerik tehetségeit. 'S valóban e' messzéről, mintegy hajnál fogva oda rángatott hasonlatok, képek e' nagy különködés kifejezésekben és sajáttalan szólásokban élvezhetlenné teszi Kuthy' különben érdekes beszélyeit. És ez nem másnak, mint a' tömöttség és szabatosság utáni szertelen vadászatnak eredménye. Micsoda beszédek ezek, például: „És e' férfias feszültség, vegyülve szenvedt szem' egykedvű tévébe, mondhatlan vonzóvá tevé tekintetét, melly szivható hangjának minden részvéthez utat nyita (lap 3).“ — „Tehát nem tekinthetém úgy, mint hideg tervezőt, kinek szivében lassu készülettel jegednek a' bűneszmék. Elesett lényül biráltam őt, ki ostor helyett megváltást igényel 's kinek lelkére balkörülmények koczkáztak (lap 45).“ — „Megnyugszik-e a' védiraton, mellynek összeőrlött szerkezete sem bíróilag nem rostáltatik, sem nyilvános véleményelé nem jöend, sem a' vádlottal idomzás végett közölve nincs? a' védiraton, melly többször napszámos közönynyel iratik, meddő asztal és agy' foltjai között 's egy meleg gondolat nélkül az életre, mellyet kezel, besárgúl az irathalmok közé, mint egy bolti lap, mellyre hajdankelt ostornyél és tűzkő' ára jegyzeték?“ — És illy góth czifrákkal tömve a' beszély, mellyek mind az olvasást nehezitik, darabossá és döczögővé tevén a' stilust, mind pedig a' megérthetést. 'S kivált ott, hol szerző nem maga beszél, hanem személyeit beszélteti, stilusa egész a' nevetségig jellemszerűtlen leszen, mert olly nyelven, mint az ő személyei, csakugyan nem beszélt még soha senki Árpád' nyelvén. Ha szerző figyelne és tudná, mennyi e' részben a' panasz ellene, elirtóznék ezen irásmódtól. Miért nem ir legalább úgy, mint mikor első beszélyei az Athenaeumban megjelentek?... E' különködési viszketeg szükségtelen szavakat is koholtat szerzővel, például: *szenynyelem* (szenny), *isme* (ismeret), *imázni* (imádkozni), *zivar* (zivatar), stb.

„A' szőke hajfürt“ Anda Rózától, türhető beszélyke, kár hogy meg nem mondatott, eredeti-e vagy fordítás.

Költemény négy van e' három füzetben: Vörösmarty, Császár, Ney és Döbrenteitől. Az elsőről nem illik

e' lapokban dicsérő szót mondani. A' más három versről csak Császáré érdemel figyelmet „Néma-barát" sonett. Döbrentei' „Huszárdala" üres és harmoniátlan. Népi költemény akarna lenni, de nincs benne népjellem. A' versek' válogatásában kényesebb lehetne szerkesztő úr.

A' zsebkönyvekről írt jelentés csupa bók, mintha a' szerkesztő minden, még olly parányi irócska' kegyét meg akarná nyerni. Ha gáncsolt, vagy roszalt, azonnal megijed saját szavaitól, és szépségeket tesz mellé. Valódi criticai kaczérkodás! Vachot Imre' megrovatása, beszélyének magnások elleni irányáért, túlság, legalább szerkesztő e' megrovást az idézett helyekkel megnyugtatólag motiválni nem tudta. A' zsebkönyvek' ezen quasi-criticája egy furcsa észrevétellel végződik. Szerkesztő azt hiszi, hogy *istent* kis *i*-vel irni tiszteletlenség „a' mindenség' hatalmas ura" iránt. Ha nyelvtani dolgokról csak ennyit gondolkodott szerkesztő úr, mint a' mennyit ez észrevételke tanúsit, akkor tanácsos leszen minden effélékről hallgatnia jövendőben. Ha a' nagy betűben tiszteletet vél szerkesztő, akkor *Sobri* és *Dovecz*' haramiák neveit kis betűvel kellend irnia, pedig ez már még is csak furcsa orthographia volna.

A' 3. szám szinészeti tudósitásokat kezd adni elég részletesen. Ezekről máskor.

Az „arszlánok'" historiája nem érdektelen olvasmány, de ha végére jutott az ember, azon ohajtás ébred fel lelkében, hogy ha nálunk is ezen haszontalan arszlánkodások divatra kapnának, 's az embereknek egy illy frivol neme támadna közöttünk, 's annak a' Honderű leendene talán ártatlan oka, mivel ő kezde nálánk arszlánkodni, akkor jobb volt volna e' lapnak soha nem születnie. Egyebet tanuljunk el a' küldöld' mivelt népeitől, nem illy nyomorúságokat.

A' „Divatcsörgetyű" czimű rovatról és a' „Pesti Salon' heti szemléjéről" ritkán fogunk emlékezni. Ezek nagy részint csacskaság' tára, mellyek ugyan több előfizetőt fognak szerzeni a' Honderűnek, mint bármi jeles vers vagy beszély, de kivűl állnak az irodalom' körén. Most csak ennyit a' szerkesztő úrhoz: valljon tárgyai lehetnek-e a' sajtónak a' személyes leirások, elkezdve a' ruhán egészen „Hajnik Károly' barátunk' nagy szakálláig"? A' megyei és helytartótanácsi currentatióknak értem hasznát, de ezekét, bár mint törjem fejemet, nem tudom érteni. Valljon ezen leirások' monotoniája, ezen egész az émelygésig édes beszédek a' hölgyeknek, nem lesznek-e majd úntatók és nem teendik-e a' Honderűt üres és izetlen csevegővé, mint olly divatarszlánt, ki örök szép mondataival csömörletes, mert ne higyük a' hölgyek' többségét olly igen gyarlónak, hogy ez az örök bók tessék neki, 's olly együgyűnek, hogy minden hizelgést jó pénz gyanánt vegyen.

A' Honderűt, diszes divatképeken kivűl, jellemzetes fametszetek, mellyek a' szöveg' sorai közé nyomvák, ékesitik. A' czimlapon egy torzkép van. Egy divatarszlán, inkább uszkár, mint arszlánfejjel, a' magyar journalistica' kődarabjai közt botorkázva orrán egyensúlyozza egy irótollon a' Honderűt. Annak nem értjük csak jelentését, miért orrhegyen az egyensúlyozás? Talán a' divaturacs nagy ügyességét akarja bebizonyitani, hogy ő orra' hegyén is képes fenntartani egy magyar lapot, mind a' mellett, hogy a' többi lapok' mind annyi akadékúl állnak lábai előtt?....

Verőczey.

Magyar játékszini krónika.

Jan. 21. Kean. Szinj. 5 felv. Irta Dumas, ford. Fáncsy Lajos, a' m. acad. költs. — A' czímszerepben *Egressy Gábor* lépett fel mint vendég. Egy időben e' szerep Egressy Gábornak legjobbjai közé tartozott: de a' ki őt régebben látta 's ma nézi meg, csak helyenkénti töredékekben ismerend játékára. Valóban a' figyelmes, a' gondolkodo néző bámulattal fog eltelni Egressy Gábornak mostani szinpadi égész lényén. Ő nagy változáson ment keresztül, 's félni lehet, hogy ez átmeneteli időszaka nem lesz hasznos művészi pályájára nézve. Epen azáltal, hogy nagyon is természetes akar lenni lesz természetlen, lesz keresett és mesterkélt mind szavalatában, mind testmozgásaiban. En sem valamire való színészt szinpadon, sem természetes, affectatiotól ment, mozgású és beszédű embereket így mozogni és beszélni nem láttam. Ezek a' szeszélynek és okatlanságnak hangjai és mozdulatai. Hányja veti kezeit Egressy, szemöldeit felhúzza, arczizmait elfintorítja, óriási nagyokat lép majd előre majd hátra, most kiált torka' erején túl, majd ismét olly halkan szól, hogy alig ha játszótársai is tisztán hallhatják, most sebesen pereg nyelve, 's ismét olly lassan mondja a' szavakat, mintha minden kimondott szótagért aranyak járnának neki díjúl 's azokat pontosan számlálnia kellene, és mind ezeket minden ok nélkűl teszi, az az: a' nélkűl, hogy akár szerepe' helyzetéből, akár szavai' értelméből motiválni birhatnók. Nem bánnók végtére, mondja bár Egressy — mint már egyszer mondotta — hogy szépről, ideálról nem akar tudni, hogy azok nemlények, csak aztán jellemzetesen és motiváltan játszanék, de ez az ő játéka most csupa puszta önkény, véletlenség és szeszély. Kean' szerepe el volt rontva annyira, a' hogyan még soha nem a' pesti magyar szinpadon, mert az, hogy egy két nyugalmasabb jelenés vagy párbeszéd türhetőleg adatott, nem szabadithatta meg az egészet, miután a' szerep' legfényesebb helyei nem sikerültek. Mi jeles vala egykor Egressy Gábortól ama' kocsmai jelenés lord Mellvill-el, 's mivé tétetett ma! Mennyi önérzet és művészi büszkeség volt Kean' férfias haragjában kifejezve, midőn a' lordot leszidja, és mennyi nyerseség, mennyi pórias kérkedés a' maiban! Ugy látszik, Egressy most már semmit ki nem számit, átengedi magát szilaj heveskedéseknek, a' mint szempillantatilag elkapják 's nem igen ügyel rá, valljon ezek a' szerepben alapúlhatnak-e, nem is említve azt, valljon ezek a' szépnek és művészinek határain belűl vannak-e, mert hiszen ő egy idő óta azon nevezetes aestheticai iskolához kiván tartozni, kik a' szép' fogalma nélkűl is ismernek művészetet, melly tannak professora dr Henszlmann úr, az egyetlenegy auctoritas Egressy Gábor előtt *). Nemelly helyt Egressy nem is látszott érteni szerepét. Erre egy példát a' többek közől. Ő miss Damby Annához e' szavakat: „Vagy tán szerelmét fogja a' miss eladni?" olly édelgő hangon és egészen a' misshez simulva mondta, mintha ki akarná hizelegni a' missből ebbeli szándékát, és bizonyos levén benne, ő akarna lenni ezen szerelem' megvásárlója. Ez teljesen félre van értve. Valaha ezt

*) Egressy G. 16 *éves practicus levén, nem könnyen hisz többé theoreticusnak*, úgy mond, *ha mindjárt maga Aristoteles volna is az*, azonban Henszlmannra még is mint tekintélyre hivatkozik, midőn a' „*szépség-zavar*" felett okoskodik. Lásd Párbeszéd Szebeklébi és Egressy Gábor között. Budán 1842. a' 24 és 30. lapokon.

ne mondjam kiáltásai, mellyek a' mellett hogy monotoniát hoznak szavalatába, nem látszanak érzetmélységből fakadni, és nem hitetheti el magával a' hallgató az indulatnak azon nagyságát, mellyet vele Lendvay kifejezni akar. 99.

Jan. 26. Egy színész' élete. Szinj. 4 felv. Desnoyer és Labat Eugen után Egressy Ben. *Egressy Gábor* Molière' szerepében mint vendég. — Eddigi vendégszerepei közt Egressy Gábornak ez vala legtűrhetőbb. Mostani szeszélyes modorát ma kissé mérséklette, de más részről némi hajdani gyarlóságai, mellyeket e' lapok is megróttak nem egyszer, szembeötlőleg kezdenek játékában kiütni. Ő azelőtt a' fájdalmat, bút, beteges hangon és testi kinokból eredő nyögésekhez hasonlólag fejezte ki, később ez szelidült benne és gyakran a' lélek és sziv'gyötrelmeinek hurjait is meg tudá penditeni, most újra ama' régi beteges nyögéseket kezdi hallatni. Minek bút, fájdalmat, levertséget kelle jelentenie Molière' szerepében, mind igy volt szavalva. Ezen fölül mai játékát érthetlenség bélyegzé, nem az, mi halk beszédből, hanem az, mi a' szavak' helytelen intonatiojából ered. A' király előtti gyönás alatt pedig ismét azon nem-gondolás, hogy ne mondjam tiszteletlen viselet jellemzette játékát, mit Bolingbrocke-jában megróttunk. Illy játék elront minden áltatatást; nem Molièret és XIV. Lajost látjuk magunk előtt, hanem Egressy Gábort és Barthát, kiknek látásáért nem megyünk színházba, hanem szállásaikon látogatjuk meg őket. A' mint Bartha (XIV. Lajos) előadás' végén e' szavakat: „Molière halhatatlan!" elmondja, épen ollyan, mintha ezt mondaná: „Üljünk ebédhez!"

Szebeklébi.

Jan. 27. Bérszünetben fölemelt ár mellett: Fiatal keresztanya. Vigj. 1 felv. Scribetől. Ford. Jakab István.—Ezt követte Vieuxtemps hangversenye.

Tanultatik, 's legközelebbi napokban a' bál egész új elrendelésével fényesen kiállitva szinpadra kerülend a' Báléj, nagy opera 5 felvonásban Aubertől. — Ezt nem sokára követni fogja először: Ördög Róbert. Nagy opera 5 felv. Meyerbeertől. — Új öltönyökkel és diszitményekkel gazdagon ellátva.

Egyveleg.

(Lesueur' „Téged' isten'-e.) Lesueur 1793ban fogságba vették, mert egyházi zenét irni merészelt. E' vád' következtében fejét elveszité vala, ha szerencséjére egy tulzó clubbista, az akkori rémférfiak közt (legalább szinre) a' legvérszomjasb, a' fiatal karmestert észre nem veszi a' börtönudvaron. „Mit csinálsz itt aristocrata?" kérdé őt. — „Egy „Téged' isten'-t szerzek" egészen nyugottan felelt Lesueur. — „Alkalmasint, hogy a' respublicának hajdani urain vett győzelmeit dicsőitsed?" — „Nem, az dicsérő 's hálazene lesz azon napra, melly e' tömlöczből kiszabadit." — E' beszéd közben, melly alatt Chenier, mert ő volt a' kérdező, szándékosan nyers hangon beszéle, eltávozék a' számos fogoly, hogy feleljenek a' borzasztó felszólitáskor, melly szerint nyaktiló alá valanak vezetendők. Midőn Chenier Lesueurrel egyedül vala, megindult hangon szólt: „Hiheté-e ön, hogy egykori contrabassistája elfeledé mind azt, mivel önnek tartozik? A' rettegtető szereppel, mit játszanom kell, már hatvannál több, nekem kedves személyt menték meg. Önnel is megkisértem szerencsémet." Azután a' clubba siete és szóla: „Polgárok, egy jeles elméjű, fiatal, barátja a' respublicának, lánczok közt

Egressy igen komolyan és tiszteleteli tartózkodással, földre sütött szemekkel intézte a' misshez, mellyből lehete látni azon finom társalgású és becsületes Keant, ki gyengéden ugyan, de jó akaratának egész komolyságával akarja a' missnek tudtára adni, mi veszélyek fenyegetik a' szinészi pályán, 's ez értesités nem olvadozó, hanem intő hangot kiván, minek a' szűzi szemérem iránti tisztelet némi ünnepiességet igényel. Általában a' nagyobb indulatok' kifejezését kivánó jelenések el valának rontva, csupán a' mérsékletekben volt Egressy tűrhető, de ezekben sem a' régi, mert ezekben is csodálatos különködések mutatkoztak szóban, mozgásban. A' nyelvtanilag hibátlan beszédre is kevesebb az ügyelet nála, mint volt ezelőtt. Illyeseket: *leszel*, arra *méltóztat*, méltat helyett, ezelőtt ritkán hallánk Egressytől. Különben az egész előadás sem vala kielégitő, ámbár a' többi játszók meglehetősen ügyekeztek. E' műben, ha a' czimszerep elhanyagoltatik, a' többi részek is el vannak rontva, mert a' fő érdek Kean személye körül forog. Szebeklébi.

Jan. 22. Tékozló. Tündér rege 3 felv. Raimundtól ford. Jakab István; zenéje Kreutzertől.

Jan. 23. Bérszünettel fölemelt ár mellett: Kimer, nyer! Vigj. 2 felv. Forst és Leutner után Remellay Gusztáv a' m. acad. költs. Ezt követte: Vieuxtemps' hangversenye.

Jan. 24. Egy pohár víz. Vigj. 5 felv. Scribe után Nagy Ignácz, a' m. acad. költs. — *Egressy Gábor* Bolingbrocke' szerepében mint vendég. A' királyné előtti beszéd, hol Bolingbrocke az angol miniszteriumot vádolja, igen jelesen volt szavalva. Hangban, mozgásokban a'hely' ünnepiessége kellő figyelemmel vala tartva, 's egyszersmind jellemezve a' status-férfi és udvari ember, és az ügyes piliticai szónok: de egyébiránt a' játékkal teljességgel nem lehetett megelégedni. Mi ezelőtt Egressy' Bolingbrockejában igen szabad és udvariatlannak mondathatott mind mozgás, mind beszéd' tekintetében, az nai játékában már nyerseség vala, és közel a' durvasághoz. Nem csak a' herczegné (Malboroughné), hanem a' királynéval is szemközt igen kevés tartalék, kevés illedelem volt. Az az igen nagy közelség, azok a' csaknem fülbe sugdosások, igen biztos viszonyt jellemeznek, pedig Scribe szerint illyes viszonyban Bolingbrocke sem a' herczegné, sem a' királynéval nem állott. 'S midőn ezen szerepben illedelmes tartalék 's udvariasság követeltetik, az nem saloni attitudek utáni kapkodás, hanem annak igénylése, hogy a' szinész jellemzetes legyen 's az udvari embert udvariasan adja vissza, különben a' müvészet comediássággá aljasúl. A' többi szerepek türhetőleg, talán mondhatni jól is adattak. Kivált L. Róza (Malborough hgné), ki e' szerepet, tudtunkra, mindig egyképen és sok sikerrel szokta adni, és Hubenayné (Abigail) érdemlenek méltányos említést. Szebeklébi.

Jan. 25. Saluzzoi Corona. Dráma 5 felv. Raupachtól. Ford. F. S. Lendvayné a' czimszerepet általában jól adá, némelly helyeit pedig kitünő jelességgel. Például, azon jelenés, midőn Gvido elmondván Corona iránti szerelmét, Coronában is felgyujtja a' szerelmi érzelmeket, annyi kifejezésével volt ábrázolva, 's annyi valódiságával az érzelmeknek, hogy a' nézőket zajos tapsra ragadá el. Sok szerencsével adá Lendvay is Gvido' szerepét, de beszédével ma kevésbbé lehetett megelégedni. Hol érzelmei' mélységét és nagyságát festi Gvido, a' szavak' ejtésében hamis intonatio, hamis pathos volt észrevehető. Lendvaynak vannak bizonyos fölemelt hangjai, hogy

börtönben eped, hol, magát vigasztalandó, ‚Téged' isten'-t ir, melly hadseregeink' győzelmeit dicsőitendi. Türhetnék-e önök, hogy a' nemzet' Tyrtaeusa tovább is nélkülözze a' szerencsét, szihatni a' szabadság' levegőjét?' — „Nem, nem, azt nem türendjük!" legott kiálta ezernyi szózat. ‚Jertek azonnal a' jólétválasztmányhoz, hogy szabadon bocsáttatását kivánjuk.' — A' clubbisták' lépése ohajtott sikerű vala 's Chenier Lesueurhez siete, hogy megmutassa neki a' parancsot, melly a' társaságnak egy érdemes diszét vala visszaadandó. — A' börtön' nedves boltjai közt megkezdett ‚Téged' isten' 1802ben az austerlitzi diadalt, 1830-ban Algir' bevételét, 1836ban a' kir. családnak Fieschi' merényétől megszabadultát, 's végre 1838ban a' párisi gróf' születését ünnepélyesité.

(A' nőnem' férjhezmenése Párisban.) Egy, érdekes statisticai munka a nőnem' férhez menéséről *) Párisban, 18 évi időközt vevén föl, következő eredményeket ad. E' 18 év alatt Párisban 121,525 hölgy ment férjhez. Közttök lakadalom' napján 12-ttő 15 éves vala: 811; 16 év.: 1920; 17 év.: 3950; 18 év.: 5816; 19 év.: 6957; 20 év.: 7618; 21 év.: 8017; 22—23 év.: 7—8000 közt; 24 's 25 év.: 6000; 26, 27 's 28 év.: mintegy 5000, 's illy nagyon kevesbedik a' szám lefelé, például: 31 év.: 3651; 37 év.: 1798; 42 év.: 1015; 48 év.: 586; 56 év.: 226; 60 év.: 126; 61—70. év.: 578. Általában a' férjhez-menők' fele Párisban 26. éve előtt lép oltár elébe.

(Angol óracsinálás.) A' Standard egy uj találmányról szól, melly az 1796tól 1816ig minduntalan, 1842-ig pedig egészen a' vigasztalhatlanságig alásűlyedett angol óracsinálást egyszerre a' genfi elébe fogja hatalmasan szöktetni. Egy angol órás-gépet talált fel, mellyel egy nap alatt hihetlen sokaságú órát — egyszerre 300-at — készithetni. A' kisérletből kisült, hogy e' géppel készitett kerekek jóság- 's tökélyre nézve e' nemben minden eddigit felülmulnak, 's mivel az igy csinált órák' ára is tetemesen mérsékelhető, a' Standard minden külföldi csődöt lehetetlenségnek tart. Hamilton hg 's Howell úr már is védőivé lettek ezen angol óracsinálásnak.

(Uj egyesület.) Kaufbeurenben társulat alakult a' férfiaknak vendéglőkbeni hosszú mulatása ellen. Az egyesületet egy sebész' neje hozá létre; 48 polgár már is tagjává lőn. Neve: ‚korán haza járó társulat.' D.

*) A' sok képtelen és korcs új szavak közt, mellyeket hirlap-czikkek' irói csupa nyelvtudatlanságból divatba hozni ügyekeznek, figyelmet érdemel ezen szó: *férjülés*, melly férjhez menést akar nekik tenni, holott *férjjé levést* tesz, 's igy *férjült leány* annyi mint férjjé lett leány. Illy szépen miveltetik nyelvünk legújabb időben 's leginkább hirlapok által. *A' szerk.*

Nyilatkozat.

Folyó évi februar' elsején jelent meg az Athenaeum' 2ik füzetében „A' tisztviselők" czimű életképem, 's kevés nap mulva már többektől hallám, hogy mindenféle ráfogások és bal magyarázatok keringnek róla a' két fővárosban, 's hogy némelly bagolytermészetű barátai a' sötétségnek, 's ellenségei minden szabadabb törvényszerű mozgalomnak, czélzások' keresésére és névkutatásra veték árva fejöket, sőt egy pár férfit még érdemetlen vádakkal is ostromolgattak. Midőn tehát minden gyanúsitó rágalmat ezennel határzottan visszautasitok, egyszersmind minden további ráfogás' elhárításaul nyilvánitom, hogy életképem' jelenéseinek színhelye nem Buda.

Zajtay.

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRANT.

Lapjaink mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837. I. félév 2. negyede (első negyede nincs)	1	frt	—	kr.pengő.
II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1838. I. és II. félév teljesen	2	„	—	„ „
1839. II. félév Athenaeum (Figyelmező nincs)	1	„	—	„ „
„ II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1840. I. és II. félév teljesen	2	„	—	„ „
1841. I. félév 2. negyede (első negyede nincs)	—	„	48	„ „
„ II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1842. I. félév teljesen	5	„	—	„ „
„ II. „ „	3	„	—	„ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Húnfalvi, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsűekké tesznek.

A' szerkesztőség.

Épen most hagyá el a' sajtót és Heckenast Gusztáv 's általa minden hiteles könyvárusnál kapható:

MAGYAR ÉLETKÉPEK.

Szerkeszti

Frankenburg Adolf.

Tartalma: Előszó, Fáy Andrástól. — Egy iskolai kaland (humoristicai beszély), Kuthy Lajostól. — A' szép Julcsa (néprege), Tárkányi Bélától. — Lanka (történeti beszély) Ney-től. — Egy kis tapasztalás (szeszélyes életkép), Gáál-tól.

Az első füzet' átvételével előfizetésképen a' másodiknak ára is letétetik, mellyért azután a' 6-ik füzet ingyen fog kiszolgáltatni. Szinte mind a' hat füzetre is fogadtatik el előfizetés 4 pengő forintjával

Heckenast Gusztáv
kiadó' könyvkereskedésében.

Előfizetési meghivás.

AZ ORVOSI TÁR' folyó 1843. év' kezdetétől hetenként egy és fél íven jelenik meg. A' 39 tömött ívre menő félévi kötetnek ára helyben 3 frt, postán boriték alatt 4 frt ezüst pénzben. — Még folyvást előfizethetni valamennyi kir. postahivatalnál, úgy szinte Pesten a' szerkesztőség' szállásán Servita-piaczon 442 szám alatt.

Az Athenaeum' szerkesztő hivatalában következő munkák kaphatók:

Kritikai Lapok VI. és VII. füzete (az I—V. füzet Kiliánnál megszerezhető) . . . . 24 kr.

Pillangó. Válogatott külföldi beszélyek' zsebkönyve. Kiadja Szép laky Erneszt . . . . . 20 „

Külföldi játékszín. Kiadta Bajza. (Kötetlenül) 24 „

Szózat a' pesti magyar szinház' ügyében. Bajzától. Budán, 1839. . . . 20 „

Együtt ez öt kötet 1 frt pengőben.

Most hagyta el a' sajtót 's Emich Gusztáv könyvkereskedésében 's általa minden hiteles könyvárusnál kapható:

A'

MAGYAR VÁLTÓJOG.

Magyarázta Császár Ferencz kir. váltó feltörvényszéki biró. Második bővített kiadás.

A' t. szerző úr munkájának e' kiadásában gondosan használva a' jogtudomány' ezen nálunk új ágában minden segédforrásokat, mellyek az első kiadás óta megjelentek 's jelesen a' felsőbb váltó itélőszékek' határozatait, olly kézi könyvet nyujt váltó jogászinknak, mellyet alig fognak nélkülözhetni. Ára n8dr. VI. és 324 lapra terjedő munkának fűzve 2 frt 30 kr. p.p.

Ugyanazon szerzőtől kaphatók:

A' fiumei kikötő fűzve 50 kr.

A' váltó óvások fűzve 1 frt 30 kr.

Császár Ferencz' Költeményei kemény kötésben 1 frt 40 kr. pengő p.

Kilián és társánál Pesten (Váczi utcza, Parkfridnerház) megindultak:

KISFALUDY KÁROLY'

MINDEN MUNKÁI,

HAT KÖTETBEN.

A' Kisfaludy-Társaság' megbizásából szerkeszté Schedel Ferencz. Negyedik (pompás) kiadás, aczél- és fametszetekkel, Srétben.

Előfizetési ára csak öt frt ep., kötetenként egy frt az utolsónak előfizetésével is. Mártius' 20-dikán túl hét forint.

Megjelent az első kötet, melly a' szerző' új aczélmetszetü képét, minden verseit, 's drámái közől a' „Tatárok Magyarországban" és „Zách Klára" cziműeket foglalja magában. — A' második kötet martiusi vásárra múlhatlanul megjelenik.

Landerer és Heckenastnál megjelent és minden könvárosnál kapható:

MONTESQUIEU

A'

TÖRVÉNYEK' LÉLKÉRŐL.

3 kötetben 4 frt pengőben.

Megszerezhető minden hiteles könyvárusnál:

MÁSIK SZÓ A' MAGA HELYÉN.

Észrevételkép az Óramutatóra. Péterfi Alberttől. Közzé teszi Török Pál. Ára 24 kr. pengőb.

Kilián György és Weber könyvkereskedésében csinosan kötve 2 pengő forinton kapható:

MAGYARORSZÁGI

MÉRGES NÖVÉNYEK.

Alsóbb osztályú kivált népiskolák' számára irta Kubinyi Ágoston. Harmincz színezett réztáblával.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' IV. FŰZETE.

Martius' 1-*jén* 1843.

TARTALOM.

	lap
Szépirodalmunk' jelen állapotjáról	153
Napló-töredék IV.	162
Irodalom	174
Költemények	181
TÁRCZA: Parragi levelek IV.	185 lap. —
Lapszemle IV. V.	188 l. —
Magyarjátékszíni krónika (január' 28-tól febr. 24-ig)	197 l. —
Egyveleg	200 l. —
Nyilatkozat	200 l.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

AZ ATHENAEUM

pontosan mindig a' hónap' 1. és 15. napján jelenik meg harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3 frt, postán boriték alatt 3 frt 48 kr, évnegyedi folyamatnak helyben 1 frt 40 kr, postán 2 frt pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24 kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Borzutczában 222. szám alatt, Neumayer-házban földszint jobbra.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

☞ A' III. füzet' 149—152. hibásan nyomatott lapjai helyett ujakkal szolgálunk a' jelen füzethez mellékelve.

Szépirodalmunk' jelen állapotjáról, 's néhány jámbor ohajtás.

Olvastatott a' Kisfaludy-Társaság' köz ülésében, febr. 6. 1843.

Első lépés minden javulás felé, tisztelt gyülekezet, az a' feletti eszméletre 's tiszta öntudatra jutás: hol állunk a' kitűzött mezőn, mik a' hézagok, mellyeket pótlani, a' hibák, mellyeket javítni vagy kerűlni, a' vezéreszmék, mellyeket, hogy az életre hathassunk, követni kell. El kell — ha készantag nem áltatjuk minmagunkat — ismernünk, hogy szépirodalmunk, jelen állapotjában, sem magas pontot nem foglal el, sem olly haladásban nincsen, melly azon fél század' haladásához méltó, mi ez utolsó évtizedet megelőzte. Egész tartományait a' Musák' birodalmának el látunk hagyatva, mik sokat igérő virulásnak indultak volt; egyebek világos nyomait mutatják az önállás' hanyatlásának; a' formákra kevés gond, 's a' tárgyak' választása és kivitele e' gondatlan formákhoz illő. Ne tartóztasson bennünket a' mai örömünnep annak bevallásától a' mi, hogy igaz, kedvetlen; mert épen e' kedvetlen érzés lesz első előkészítője a' haladásnak.

Mindenek előtt — hogy a' dolgot az *á*-nál kezdjem — hiányzik költőink' legtöbbjeinél a' szükséges készület. Azon régi mondás, melly szerint a' költőnek születnie kell, igaz, mert minden nemére a' szellemi munkásságnak bizonyos szellemi tőkét, kivülről meg nem szerezhetőt, kell magunkkal hozni; de költői tehetség maga nem elegendő arra, hogy valaki költőművészszé legyen: pedig míveltségünk' mai fokán, felmagasult követeléseink mellett, ha méltatni tudjuk is a' természetköltést, miképen az vagy költőileg hangult népből sarjad elé, 's mint illyen lelkületének érdekes tükrét képezi, vagy ne-

talán a' szellemileg fejletlen tömegből néha felbukkanó rendkivüli lángelméknél nyilatkozik: minden, mi a' természet' e' közvetlen, őszinte 's mintegy ösztönszerü nyilatkozásai — 's a' tökély' bizonyos fokát elért müköltészet közé esik, minden **félségek**, mik t. i. fél tehetség 's fél tanulmány' jellemét viselik, áldatlan termékek, miket a' magasb értelmiség magától visszautasít. Időszaki sajtónk — mert egy tized óta leginkább e' mezőn mozognak ál és való költőink is — özönét mutatja, 's a' szerkesztőségek' fiókjai épen tengerét az illy félségeknek, mik — mivel mindenben lehet a' középszerüségnek egy kis haszna, csak a' költészetben nem — nem kevés részben viselik véteksúlyát azon közönösségnek, mellyel a' magyar olvasó világ jelennen szépirodalmunk iránt viseltetik.

Mondám: a' **készület' hiánya**; mert a' készület' első gyümölcse az önismeret, melly csendes óráinkban őszintén megsúgja: meg vagyunk-e azon mennyei ajándékkal áldva, melly első alapja minden költészetnek, vagy — mert egészen az talán senkitől sem tagadtatott meg — meg-e azon mértékben, mellyel egy magasb követelésü közönség' kivánalmait kielégithetjük. Mert hogy müvet alkothassunk, melly ihlessen, melegitsen, lelkünkbe tapadjon, azt nemesitse és emelje: nem elég fogékony érzéssel, fogékony képzelemmel, 's némi nyelvhatalommal felruházva lennünk: oda egyéb, oda e' tehetségek' felsőbb fokai, azoknak alkotó, teremtő munkássága kivántatik. 'S mert a' fogékonyságot, azt mi a' költői lelkületben szenvedő 's nem cselekvő, nem tényző, könnyen az utóbbinak nézzük, 's minden érzésben, minden képben költői szikrát vélünk: a' költészet' tündérvárát teljes bizodalommal ostromoljuk; 's ekkép gyakran, kik egyébben talán sokat teheténk: a' müvészet körül nyom nélkül forgunk, és sokszor hasznos tudósok helyett középszerü, vagy mi ezzel egy, rosz költészek leszünk.

De mellőzvén a' tanulmány' e' nagy részt nemleges hasznát: kik hivatással birnak is, nálunk ritkán szerzik meg azon előkészületeket, mik nélkül a' kétségtelen tehetséget is kellőleg kifejteni, emelni, 's müveinket olly tökélyben alkotni nem birjuk, mellyel azok a' világirodalom' nálunk is elterjedett jeles müvei mellett megállhassanak, 's igy olvasva, méltatva, nemzeti miveltségünkre 's nemzetünk' mivelt osztályaira is a' kellő hatást eszközölhessék. Hány költőt számítunk, kinek müvei az aestheticai studiumok' avatottját bizonyítanák, bizonyítanák hogy az iró az elvont fogalmak körül tisztában van, hogy a' nemek' jellemeit 's ehhez képest megkivántatóságait tudja, hogy elmélete a' mivelt nemzetek' remekmüvei' ismeretétől megtermékenyít-

ve, 's ezek' szünetlen olvasása által műérzéke kifejtve, kimívelve van; hányat számíthatunk valljon, ki ekkép kikészülve, mind a' mező és forma' választásában tisztán érzett czélt, mind az alkotásban öntudalmat tanusít? Vers verset ér, 's egy prosai költődarab a' másikat, mellyek semmi törvényt, semmi szabályt nem követve, azt hitetnék el velünk, ha az ellenkezőt nem tudnók, hogy a' szépműtan még nincs feltalálva, hogy a' szerzők' egyike is másika is hivatást érez magában a' még rendezetlen poetai chaoszban hatalmas kézzel elválasztani a' szárazat 's a' vizeket — 's ekképen tömérdek erő foganatlanul vesztegettetik el, melly sikerrel biztat vala, ha az iró, iskoláját megtevén, onnan indul, hová mások előtte már elértek. Valóban, ki ecsettel vagy márványban fejezi ki költői lelke' sugalmait, nem szégyenl elődei' vállán emelkedni: 's a' költők szégyenlenék-e? De nem szándékos mellőzése ez a' fenlevőnek, hanem nem ismerése, nem büszkeség, hanem járatlanság, nem önállóság, hanem hanyagság. Ez úton vajmi sokáig kalandozhat míg oda ér ivadékunk, hol a' költészet' istene koszorúit osztogatja.

'S nemcsak a' műiskola' mellőzése, melly formát tanít, hanem egy más', hason fontosságunak legtöbb íróinknál hiányzása is oka, hogy költészetünk hatályosan nem emelkedik: értem a' philosophiai 's történeti tudományok' elhagyatottságát nálunk. A' költő többnek van meghivatva, mint hogy néha egy egy üres óránknak — „mellyben jobbat nem tudunk tenni" — unalmát elüzze; ő nem bohócz, nem mulattató: az ő küldetése magasabb, nemesb: erkölcsi, mit, minél kevesbbé vadász 's fejez ki, annál bizonyosabban teljesít. De mikép fog a' költő szivedre mívelőleg, érzületedre irányzólag, jellemedre szilárditólag hatni, ha szellemi felsőbbséget nem fejt ki, mellynek a' legmiveltebb is szívesen hódol? 'S mikép fog ő illy felsőbbséget éreztetni, illy erkölcsi hatást gyakorolhatni éneke által, ha az emberi lélek' legmagasb érdekei', rendeltetésünk' legfontosb kérdéseiről nem vizsgálódék, ha körülök önálló nézetekre nem emelkedett, ha művei az igénytelen epigramm és szerelemdaltól kezdve a' regényig és szomorjátékig, egy philosophiailag átmüvelt egyediséget nem testesítendenek meg? E' philosophiai tartalmasság által lehetének a' költők mindenha a' népek' nevelői, ez által gyakorolják maiglan — e' század' költőitlensége' daczára is mind maiglan — a' legnagyobb hatást a' nemzetekre, ők az embernem' gyermekkorában vivői, organumai a' philosophiának, sőt a' historiának is, a' mostaniban annak közvetítői: jótékonyak, ha a' philosophiai alap és irány erkölcsileg nemes, kártékonyak, ha ellenkezőleg; 's Franczia-ország-

ban XV. és XVI. Lajos alatt a' philosophia, 's az encyclopaedisták közvetlenül csak a' tudósokra és költőkre hatottak, a' tömegekre egyedül emezek által. Voltaire többet rontott regényei mint rontott és épített philosophiai szótára által. Hol a' költő nem philosophus, művei tartalmatlanok, 's befolyások a' nemzet' lelkében nyomtalanul elvész. 'S valljon a' történeti igazságok is mik egyebek, mint a' bölcsészet által elvont igazságok' okleveles megerősítései?

'S már most a' költő' készületei' harmadik fokához érek, azon nagy, gyakorlati iskolához, melly mind azt, mit a' költő érzett, gondolt és tud, kiegészíti, megigazítja, 's a' fogalmakból fejlődött szellemi életmût verőszivvel, üterekkel és hússal ruházza fel: 's ez az élet' iskolája, azon élő tudomány, mellyet nem könyvből hanem a' világban tanúlunk, 's melly amonnan szerzett ismereteinkkel örökké viszonyíttatván, legfelsőbb lépcsőjét állítja elő az emberi tudásnak. Ez iskola nem mindenkinek áll nyitva hason mértékben, 's kevesbbé gáncsolhatjuk a' költőt azért, miért nem bir vele, mint hogy miért foglalja el e' helyzetet, ha nem bir vele. Töltse kedvét kiki olly ártatlan foglalkodással, millyen a' költés, de ha mind ezekkel nem bir, ne lépjen népe elébe: ezzel ő vagy öncsalódást bizonyít hivatása körül, vagy tisztelet' hiányát népe iránt, mellyet lantja' hallgatására meghív. — 'S mind ezek után, ne említsem-e azt is, miképen a' nyelvet, épen azóta hogy utja megtöretett, kevesebb gonddal ápoltatni; mióta mintegy önkényt kinálja kincseit, ezeket kevesbbé kerestetni látjuk? 'S ne említsem-e végül azt, hogy a' versalkotásban is, akár a' formák' tisztaságát, akár azok' változatosságát tekintjük, a' mult tizedek' iparkodásai mögött elmaradtunk?

'S most vessünk egy pillantatot a' költészet' külön vidékeire, hogy a' részletek után biztosb átnézetre tehessünk szert. Elbeszélő költészetünk a' regény és beszélyre, balladára és legendára szorítkozik; az epos többé meg sem kisértetik, pedig az a' nemzeti hősköltemény, melly népünk' fényesebb korait egész országos életével, teljesen-nemzeti alakban tünteti elő; a' magyar Ilisa, mellyet egy magyar nagy Sándor egykor fejpárnái alatt fog tartogatni, még nincs megírva; — a' polgári epos, mellyhez tarka népi életünk, történeteink' minden koraiból, olly gazdagon ajánlkozik, mind eddig meg sincs kisértve; — a' víg epos Gvadányi, Verseghy és Csokonayval, még mielőtt felserdült, sirjába hanyatlott; — a' mese, mióta a' Tündérvölgy megiratott, elnémult; — a' monda és rege, mellyhez, bár jobbára nem honi hangon, Gaal, Mailáth és Mednyánszky adtanak ösztönt, meg nem akar fogamzani; — a' költői be-

szély, mellyet Himfy népszerű alakban annyira megkedveltetett, Verseghy a' víg nemben, a' Széplak és Elte' irói pedig müvészi kézzel indítottak meg, azon túl illetetlenül maradt. — Mit mondjak a' színköltészetről? Becsülöm azon lelkesek' munkásságát, kik azt mívelik, de ki meri állítani, hogy az önálló léptekkel halad, 's nem inkább idegen befolyástól elkapatva olly irányt követ, melly sem nemzeti életünk és történeteink' szellemének hű kifejezője, sem erkölcsi szükségeinkkel öszhangzásban nincsen. Egyébiránt a' kérdés fontosb és hosszasb feloldatú, hogysem itt egyebet tennem, mint azt figyelmeztetőleg érintenem lehetne; sőt, mivel ez évben intézetünk által pályakérdés' tárgyává is tétetett, mintegy megelőzőleg fejtegetnem nem is illik. A' vigjáték is inkábbára idegen minták felé fordulva, csak töredékesen ábrázol honi életet. Mennyivel gyümölcsözőbb lenne itt a' franczia vigjátékot és vaudevillt venni példányul — ha már saját úton nem akarunk járdalni — mint Bécsnek népi szinpadát, melly a' magyar népjellemmel semmi rokonságban nem áll. — Az érzelemköltészet (a' lyrai) jellem, tárgy és formára, egészben, tetemes visszaesést mutat. Elhagytuk, mióta Kisfaludy Károly a' görög istenek' oltárait lerontotta közöttünk, a' mythologiát, melly minden esetre gondolkodásunktól idegen, vérünkbe soha át nem mehető, a' müvészetet az élettől eltávolító elem volt; elhagyatott az álérzet és érzet' túlsága, el az ezzel szívesen rokonuló szódagály: de más szélsőségekbe tévedtünk, az egyszerűség' tulságába egyfelül, tehát meddőségbe, másfelül gondolat-vadászatba 's képdagályba, mellyekre, ugy látszik, a' német legújabb lyrai költők szolgáltak veszedelmes például, kik egy gazdag lyrai irodalomra találván, hogy újat állíthassanak elő, bár nagy költői erőkkel, a' különösnek, meglepőnek, bizarrnak keresésébe 's fitogtatásába tévedtek. A' bizarr pedig megölő betüje a' valódi érzelemköltészetnek, mellynek a' kebel önkénytelen, közvetlen, 's az izlés vagy inkább divat' ingadozásaitól független kifejezésének kell lennie. Majdnem kirekesztő tárgya lyránknak a's szerelem — igen természetesen. mert ez a' legáltalánosabb, legemberibb indulat — de mi kevés szerelemdalainkat fakasztotta azon érzés, mellyet azok énekelnek, hogy ne mondjam színlenek! és a' hazafiság! — ismét természetesen, mert melly magasb hangulatu lélek lehet e' honban el nem fogódva az indulatok' ezen annyira nemes fajától? De midőn azt úton útfélen, reggel és estve, pengettetni halljuk, 's halljuk egy húron mindig; nem kell-e végtére is egy nemét a' jóllakásnak, a' megunásnak éreznünk? Minél mindennapibbá tesszük a' szentet, annál inkább veszti felmagasztaló, ihletö, lelkesítő

erejét; lefosztjuk róla a' mi ünnepélyes, eltompítjuk iránta a' kebel' fogékonyságát. Vannak t. i. dolgok, miknek ereje annál hathatósban nő, minél féltékenyebbül őrizzük keblünk' mélyeiben, minél ritkábban teszszük ki a' sokaság' zajának. Az igaz gyöngy a' tenger' rejtekörvényeiben nő. Az ember nem lehet egy elvont eszmétől mindig és folyvást lelkesedve, 's minél jobban sarkalja azt szóval, annál inkább lebben szét a' feléje irányzott tett-erő. Vörösmarty csak egy Szózatot irt. 'S ha még e' mellett maradnánk. De özönlenek a' politicai énekek. A' költészet ki van vetkőztetve általános emberi és eszményi fenségéből, midőn a' napi politica' vivőjévé, napszámosává aljasíttatik. Más a' tárgy, mellyet a' hazafi-költőnek választania kell, más a' szellem, mellyel a' hazafiság' keserédes indulata íhlí őt. Ime ott a' nemzet' egész története, a' dicsőség' napfényével, a' bal sors' fellegeivel: innen meríti meséit és hőseit, innen vesz lelkesedést 's neveli népét a' honszerelem' öröm- és gyötrelmes iskolájában. Ott a' nemzet, jó és bal állapotjaival: ez ad tartalmat és hangot énekének: de mindig csak a' hazafi' magasb álláspontján; a' költészet' szellemi országa whiget és toryt nem ismer. A' hazafi-költő arra van meghivatva, hogy a' nemzetnek, mint az volt, van, és leszen, egyetemes érzületét fejezze ki. Lyrai költészetünk' újabb korszakában a' hazafiság egész a' játékig el van nyüve, használva, mindennapisítva. — 'S a' szívnek, szerelmen és hazafiságon kivül vannak egyéb ügyei is, a' szellemi életnek egyéb érdekei: milly gazdagságban ajánlkoznak a' lyrai költőnek a' természet, a' lelki világ 's a' társasélet' ezer motivumai; 's hogy mindezek olly kevéssé gerjesztik fel poetai elméinket, mutatja, hogy legtöbbeknél hiányzik a' valódi költői kebel, felfogás, szemlélődés, képzelem 's azon észmélység, melly nélkül nagy költő még nem volt soha. — Nem említem a' festő költészetet, melly minden irodalomban szük kört foglal el; de nem kell-e sajnálni, hogy e' mező is, mellyen Thomson és Haller, Kleist és Matthisson örök díszü virágokat szedtenek, mellyen nálunk is Csokonay, bár utánképzőleg, 's lyrai iránnyal Kis és Berzsenyi, koszorúkat arattak, alig lel egy ápoló kezet? Nagyobb terjedelmű műhöz pedig remény sincsen. — Még inkább fájlalható az észköltészet' elhanyagoltatása, 's a' szemlélődő elemnek, balul értett axiomák' következtében, majdnem teljes kiküszöböltetése a' legújabb időkben? Nem védem — mint egykor e' székben kimondott szavaimból némellyeknek következtetni tetszett — azon nemét a' tanköltészetnek, mellynek a' költészettel nincs egyéb köze, mint külső formája; de védem, igen is, hogy valamint a' külvilág két fő alkotó része,

természet és ember, tárgya lehet a' költészetnek, úgy a' belvilágnak is nem csak egyike, az érzés, de másika, a' gondolat is, e' körbe tökéletesen belé tudandó. 'S mind annak tapasztalása, hogy e' költői nem irodalmunk' belterji becsének kárával van elhagyatva, mind hogy a' philosophiai elem' kirekesztése egyik oka költészetünk' mindinkább ürességbe, laposságba sülyedésének: inditotta ez intézetet is arra, hogy két év előtt a' satirára, ez idén, mint a' kihirdetendő versenytárgyakból látható lesz, egyenesen a' tanköltéményre jutalommal is ohajtotta függeszteni iróink' figyelmét.

A' formák' dolgát is emlitettem. Nem vagyok az, ki azokban kelletinél több fontosságot helyez, de ki fogja tagadni akarni, hogy a' forma a' szépmüvészetben a' lényeghez tartozik? Mondám, hogy miután a' legújabb kor a' formát készen találta, azt nemcsak hason gonddal tovább mivelni, teljesben kiképezni, újakkal nevelni elmulasztotta; de sokat elhagyott, a' többit nagyobb könnyüséggel ugyan, de kevesebb tisztasággal kezeli. Nem fájlalom a' nyelvünktől idegen 's rá tolt görög mérték és szchemák mellőztetését: költészetünk' e' legszebb virágai az iskolai neveltetésü férfiak' tanulószobáikból a' nemzet' szabad ege alá ki nem hathattak, a' tömeghez beutat nem nyerhettek; de fájlalom, hogy még eddig a' nyelvünkben, mint minden nyelvben, meglevő saját mértéket és rhythmust ki nem lestük, nem szabályoztuk, verseinket min nyelvünkhöz 's lelki hallóérzékünkhöz illőbb lejtéssel nem kezdtük alkotni; fájlalom, hogy a' rím' dolgát teljes empiriába engedtük sülyedni, a' helyett hogy annak, nyelvünk' tulajdonaiból keletkező saját csínjait kifejtettük, 's ekkép verseinket azon kényes és kevély díszszel igyekvénk vala felruházni, mellyre olly nagy mértékben képes; — fájlalom végre, hogy az új népek' formai bőségszarvából olly keveset veszünk által, sőt átvenni meg is szüntünk. Mennyi külső és belső szépség' kifejtésére adott alkalmat a' déli nemzetek' poetai szchemáik': a' stanzák, sonett, madrigal, ritornell', áthozatala; mennyire adna alkalmat ezeknek további használata, 's újak', a' terzina, sestina, a' canzone és cancion, a' decim, a' glossa, a' ghazel 's egyebek' bevétele; 's még inkább új szabad stanzák' feltalálása, mellyekben terjedelmesb, kivált elbeszélő és tanköltemények' külön nemei, folyhatnának! Ezt azonban csak megpenditésül; mert a' nem csekély érdekü tárgyról más uttal bővebben kivánom nézeteimet hallgatóim' engedékeny birálata alá bocsátani. —

'S ha ezek után, befejezésül, fiatal hallgatóimhoz némelly jámbor ohajtásaimat intézni szabad, ime következzenek azok. Ohajtom, bár senki előbb ne irna, mint midőn a' választott nemre levő valósá-

gos hivatásáról meggyőződött, midőn elegendő anyagi készületet és alaki kiképzést vett. A' korai productio azon drága időtől és erőktől foszt-ja meg a' kezdőt, mellyet helyesben önmivelésére fordíthat vala: mint az élőfa' magasra növését a' törzsökén bujálkodó hajtások gátolják leginkább. Bár kiki elég erővel birjon, zsengéivel közönség elébe ne lépni, mig értelmes és őszinte barátok által arra fel nem bátoríttatik. Senki sem bánta meg hogy nem sietett elé rejtekéből, mellybe, ha egyszer el van hagyva, visszatérni többé nem lehet; de annál többen lettek volna készek utóbb drága áron visszaváltani irói gyermekségök' koraszülötteit, eltörleni olly emlékezeteket, mellyekért a' férfiúnak pirúlnia kellett. — Bár ne tekintené senki azt a' felhevülést, azt a' lelkesedést, mellyet jeles művek gerjesztének benne, azon szent tűznek, melly műveket teremt, és saját őserejével másokat hevítni és lelkesíteni meg van híva; 's ne fogna tollat, minden sornak, melly megragadta, viszhangját írni meg. — Bár, ki magával őszintén 's elfogulatlanul számot vetvén a' költői irópályára el van tökélve, ne szeszély, vagy külső esetleges felgerjesztést várva vagy követve választaná a' nemet, mellyben működni kiván, hanem tekintene körül a' müvészet' egész birodalmában, hogy el ne kerülje figyelmét azon út, melly tehetségei és hajlamai' irányával legmegegyezőbb; sok jeles erő pazaroltatott el idegen mezőn fél sikerrel, melly a' maga helyén nagyot lett volna képes előállítani; 's tekintene körül az irodalomban is, hogy elhatározásaiban tehetségeit öszhangzásba hozhassa mindenkor ennek szükségeivel. — Bár megszünnének annyian olly hevesen hajhászni a' napi fényecskét, 's húzamosb munkával maradandóbb becsületre törekednének. Magas czélt kell elénkbe tűzni, hogy a' félmagast elérjük. — Bár a' helyett, hogy a' költészet, mint, fájdalom annyi sok egyéb hazánkban, csak félkomolyan, féljátékul üzetik: férfias elhatározással 's kitüréssel egész művekre látnánk fordítva sok erőt, melly most aprólékos dalocskákban szóratik el, vagy helyesben: voltakép soha ki sem fejlesztetik. Érintettem azon hézagokat, miket költészetünkben észreveszek: higyük-e, hogy azok azért nem töltetnek be, mert nincs hozzá széles e' hazában erő vagy tudomány? Andalgó szórakozottságnak, férfias kedv', komoly elszánás' hiányának vagyok készebb tulajdonítani azt, 's azon — oh fájdalom, annyira el nem tagadható — szalmatüzünknek, melly elhamvad, mielőtt egy, húzamosb lelkesedést 's hangyai szorgalmat kivánó munka végét érhetné. Az ó és új világ' költői remekművei nem hevenyészve készültek, 's az a' bevégzettség, mellyet tervben, részletekben 's formában lelünk, nem journalirodalmi munkásság' gyümölcse. — 'S végül, kiben több a' fogékonyság, mint termékenység, több

a' visszaadó mint alkotó erő, ki e' mellett ízlését kimívelte, a' nyelvet, müvészi szólást és formákat hatalmába kerítette: ne tekintse akár sikeretlen, akár méltatlan feladásnak, idegen remekművek' átültetését. E' mezőn is koszorúk arathatók, mellyek gyakran túlélik a' tökélytől elmaradó eredeti művekkel nyert fényt. A' Pope' Homerja 's a' Delille' Virgilje díszei lesznek mindenha irodalmaiknak; 's nyelvünk', költészetünk, 's formáink' kiképzése- 's gazdagítására nézve nem köszönünk kevesbet a' Baróti és Virág, Kazinczy és Kis' műfordításaiknak, mint eredeti dolgozásaiknak. 'S miután nyelvünk annyira elkészült, hogy bármelly költői remekmű' szerencsés áttételét rajta aggodalom nélkül megkisérthetjük, nem kár-e, annak és költészetünknek gazdagítását könnyelmüen elidőznünk. Sőt ott állunk, hol kötelesség e' részben is megmérkőzni az első népekkel, 's irodalmunk' tekintetét egyszersmind és vagyonát ez úton is nevelni. — 'S mind ezek után vég jámbor ohajtásom az, hogy e' néhány figyelmeztető szó azt a' hasznot tégye, mellyet czélba vettem, 's olly szívesen vétessék, a' melly bizodalommal intézem azokhoz, kik meg vannak hivatva irodalmunkra egy szebb jövendőt deríteni.

SCHEDEL FERENCZ.

Naplótöredék*).

IV.

Páris, december' elején, 1842.

Madrid, mond Cormenin egy röpiratában, fővárosa Spanyolországnak, Konstantinápoly a' török birodalomnak, stb, Páris, az emberi nemnek.

És valóban ezen város képe a' mindenségnek.

Mit másutt szépnek találunk, miben másutt gyönyörködünk: annak itt előképét találjuk fel; a' mi másutt látható, az csak kisebb nagyobb mértékben sikerült utánzása annak, mit itt fényesen és remekül készitve, halomban szemlélhetni.

Páris tárháza és menedékhelye mindennek a' mi szeretett, tisztelt, csodált, irígyelt avagy üldözött.

Páris a' barátnak szivárvány; záloga, jele, biztositója a' jövendőnek; az ellenségnek pedig fényes kard, mellynek fényét senki sem tagadhatja, még az sem, kire általa a' halálos csapás méretik.

A' divat-világban vezéri szerepet viszen; a' tudomány, müvészet és irodalomban minden irányban kiterjedett hatással munkálódik; az eszmék' és elvek' világában pedig valóságos kis Amerika e' vén Európában.

Örök hullámzó tenger, melly szüntelen zajong. Rettenetesebb a' forrongó Vesuvnál, vagy feledhetjük, hogy láva-folyama egy század-negyedig tartá elöntve egész Európát?

Minden téren, minden utczán ujabb tömeg, ujabb zaj. A' munka és foglalkodás folytonos és nem szűnik meg vasárnap sem; a' boltok

*) Lásd Athen. 1842. II. 52-d. számát.

és műhelyek mindennap nyitva állanak, sőt a' közmunkákban sincs az ünnepek miatt megállapodás. Első vasárnap, mellyet itten tölték, egy utczán kövezet-rakást vettem észre, 's midőn ezen, rám nézve e' napon új látományt megszemlélni közelebb járultam, a' munkások' dala hatott fülembe. Ezen dal a' marseille-i volt. Lehetetlen volt nem mosolyganom. Nyugalmas kövezet! Te a' marseille-i' éneklése közben rakatol le, 's ugyanazon dalnak zengése közben szakasztatol fel! És ki mondja, hogy a' francziák ellenségei az egyformaságnak?

Páris gyűlhelye és gyúlpontja az eszméknek és elveknek; egy nagy nyitott könyv, mellybe csak bele kell tekinteni, 's ha épszemmel birunk, azonnal olvashatunk. A' kövezet, utczák, terek és teremek, mint megannyi emlékek, felénk fordulnak, 's elbeszélik történeteiket. Minden nyom föld szentelt tér, hol nem érezni, nem tanulni, lehetetlen. A' levegő lelkesedéssel tölt el, melly meghajtja és meghódítja a' kebelt és a' főt.

Páris ollyan mint a' költészet, melly a' követési példánynak szem elé tüntetése végett teremtetett, hogy az embereknek kijelelt irányuk legyen, melly felé haladva, tökélesedésöket elősegíthetik.

Más emberek, más szellem, más világ, más gondolkodás.

Egy franczia kiadásu vén Döbrögi, mindannyiszor kárhoztat, midőn regényt lát kezemben. Mit olvassak tehát? kérdém egykor telhetőleg ártatlan képpel. — Voltaire-t, felelé gyorsan az óságos franczia. — Isten adjon nekünk, gondolám magamban, sok illyen óságosokat. — Miről másutt a' felvilágosodottak sincsenek meggyőződve, azt itt az óságosok sem vonják kétségbe.

Nem tudhatom, de ugy vélem, teljes igazsága van annak, ki Párist a' fürdőhöz hasonlitja, mert én hajlandó vagyok hinni, miként nem csak azon befolyás nevezetes, mellyet Páris a' jelenben eszközöl: hanem mindenek felett még azon hatás kitűnő, mellyet a' jövendőben terem meg. Páris fürdő, mellynek hatása azonnal érezhető, kellemes, 's ha állítanom nem kellene, miként lelkesedést gerjesztő, azt mondanám, szenderítő; fürdő, mellyben enyhűlve érezzük magunkat, mellyben ereinket lehet fölmetszeni, 's még is nem csak hogy minden fájdalom nélkül, 's mintegy észrevétlenül: de sőt némi kéjjel lehetne benne elvérezni, 's egyszersmind meghalni; azonban épen azért, mivel fürdőhöz hasonlít, bár mint szédítő 's magasztaltságot osztó legyen is egy pillanatra: még sokkal nevezetesebb befolyásunak kell lenni a' jövendőben.

Párisban minden van: pompa és fény annyi, hogy egy részecskéjéből gyarmatosítani lehetne egy más nagy várost; gazdagság és

szegénység, szorgalom és henyeség, lelkesedés és komoly tanulmány, szépművészet és kéz-mesterség, költészet és műipar, fény és összevonultság, szerelem és kicsapongás, erkölcs és romlottság, czimeres hintók 's a' várost minden irányban átszeldelő omnibusok; tömege a' cziſra népnek, serege a' kék üngeseknek, zajos nép, és hallgatag nagyszerű kőhalmaz. — Páris folytonos szinhelye a' látományoknak, nagy tereme a' hangzavar és hangversenyeknek, mellyet kilenczszáz harminczöt ezer*) ember' örök zsibongása alkot. Óvakodjatok a' sorompóktól messze távozni, mert visszatéréstek' alkalmával tán már uj királyságot fogtok találni, mert itt gyorsan határoznak, 's haladék nélkül végre is hajtják.

Hány pártnak volt már Páris küzdhelye tanácsteremi és utczai küzdelmekben! — E' város' kebelében éltek és élnek nagyobb részint ma is a' legitimisták, 93ki republicanusok, bonapartisták, philippisták, mozgalom' emberei, ellenállás' emberei (hommes de la Résistance), jövőkor' emberei (le Parti de l' Avenir), amerikai republicanusok, st. simonisták, socialisták, communisták, humanitaires-ek, radicalok, patrioták, haladás' emberei, juste-milieu' barátai, harmadik rend' emberei, közép, bal-közép, jobb-közép, bal-szél, jobb-szél, monarchisták, népbarátok, anarchisták, reformisták, fiatal Franczia-ország, emberi jogok' védői (la Société des droits de l' homme), társas kötelékek' védői (la société des Familles), réactionnaires-ek, conservativok, és még a' kiket én nem tudok.

És az emlékezetek, mellyek e' pártok' eszméje, 's a' véres forradalmak' szörnyetegeihez csatlakoznak, a' sorompókhoz érve, tán reszketegséget fognak tagjaitokban eszközölni? Csalatkoztok! A' reszketegség Páris' 62 kapui közől akármellyikhez érve, nem a' félelem, hanem az ellenállhatlan vágynak szüleménye, minél előbb átlépni a' küszöböt.

Ez a' vén európai kis Amerika ugy tűnik fel képzetemben, mint szentelt hely, melly felé imádkozásban fordulni kell; mint csillagzat sötét éjjel a' széles tengeren; mint tűz-oszlop, melly a' pusztában tévelygő vén Európa előtt halad. Olvasni lehet róla köteteket, az nem sokat ér, a' halt betű soha sem fogja eléggé hiven visszatükrözni a' valóság' élénk szineit. Ezt látni kell; mondhatni kell róla: én láttam, én laktam benne, kifáradtam a' szemléletben számtalanszor, é-

*) Az 1842-dik évi hivatalos összeirás szerint, az idegeneken és katonaságon kivűl, kik összesen száz ezeren felül lenni számláltatnak, Párisnak 935,261 lakosa van. *I. J.*

letszükségemmé vált falai között az étel, ital és álom számtalanszor. Megnéztem emlékeit, jártam utczáin, voltam térein, beszéltem lakosaival, kik saját tetteikkel is képesek érdeket gerjeszteni, 's kik nem kizárólag őseik' emlékével igyekeznek Európa' figyelmét felhívni. — — — És ha valaki találkoznék, ki minden egyéb nélkül mi arra szükséges, csupán telt erszénynyel kelve útra, megjárta egy pár hét alatt az ó és új világnak minden részeit, 's visszatérvén, méltánytalan kicsinyitéssel és szánandó értetlenséggel azt állítaná, miként az angol semmi egyéb, mint egy rekedtes hangu, vereses haju, kalmár lelkű, érzéketlen önző teremtmény, ki terhére van a' földnek, mellyen jár, parliamentje pedig egy minden törvényhozói illő komolyság nélküli, feltett kalapu, levetett felső ruháju, szüntelen morgó, és alma-evő, tiszteletet nem érdemlő gyarló csoport; a' franczia pedig nem egyéb, mint egy szüntelen ugráló, szeles és tánczos, megtestesült hitvány könnyelműségi példány, kamarája pedig egy visítozó, kiabáló 's dulakodó utcza-gyerkőczök' összejövetelének másolata, 's mindezek' folytán, képzelt tapasztaltsága' érzetében, némi megvetéssel halljátok ajkaira venni e' két nemzetnek nevét: — az illyen embert, kérlek, nevessétek ki.

A' franczia nemzet annyi kitűnő tulajdonnal bir, hogy ezek egy kicsin nemzetet is magasra emelnének; azonban a' franczia nemzet egyszersmind a' mivelt világ' legnagyobb számu nemzete is.

A' franczia nemzet előserege a' többi nemzeteknek, 's a' párisi nép legjava a' franczia nemzetnek.

Senki, mert finomabb posztó-ruhást lát, ezért ki nem tér, és senki, mert finomabb posztó-ruhát hord, kitérést nem igényel. Senki nem követel, de senki sem is ad semmit a' szoros illedelmi határon tul senkinek; de ezen bizonyos határig mindenki kikapja tulajdonit.

A' franczia emberi méltóságát érzi, ezen érzelemre büszke és féltékenyen őrzi azt; az alacsonyság 's az igaz ügynek elnyomása, bárha nem ütközik is egyenesen érdekeibe, mindig egyiránt boszszantja, 's mindig határozottan kárhoztató birót talál benne; egyébként, ha nem sértik, senkit sem bánt; azonban nem csak hogy a' sértést el nem tűri, de még csak a' fenyegetést sem hagyja megtorolás nélkül. — Minő bátor, olly erős. A' mennyit mer, annyit tud, 's a' mennyit tud, annyit mindig mer is. Kifáraszthatő, de meg nem semmisíthető. Szemeit beköthetni egy pillanatra, de kezeit le nem bilincselhetni. Nem kevély, de nem is alázatos, és legkevésbbé szolgai.

Némellyeknél divattá vált a' szabadság, egyenlőség és dicsőség' szeretetét gúnyolni és kárhoztatni. Gyarló vádolók! Vádotok nem bizonyít egyebet, mint hogy a' franczia szivéből és mindig szereti azt, mit ti csak némellykor számolgatva tudtok szeretni. Vádotok korántsem bizonyítja, miként a' franczia ezen eszméket feleslegesen szereti, vagy miként nektek mondani tetszik: bálványozza. Vádotokból csak az nyilvánul, miszerint ti nem szeretitek eléggé, vagy legalább nem mindenkor és minden erőből ezen eszméket.

Röviden szólván, én a' francziának szabadság, egyenlőség és dicsőség' szeretetében csak nemes érzelmet látok; 's hogy gyakran emlegeti, ebben csak annak bizonyítását találom, miként ezen eszmék valóban és mélyen gyökerezve vannak meg keblében, mellyek épen azért, mivel valódi alappal birnak, szüntelen feltünnek, és szüntelen jelét adják létöknek. Másoknál ezen eszmék csak mintegy idegen rábeszélés' szüleményei, mellyek annálfogva csak némellykor mutatják magokat, midőn mintegy egyéb dolgaikat elvégezvén eszökbe jutnak.

Szóljunk tisztelettel a' franczia nemzetről.

Egy hires római szónok szüntelen azzal végezte szónoklatát: végtére is Carthagót le kell rombolnunk. És senkinek sem jut eszébe e' mondást kárhoztatni, pedig bárha egy részről ezen eszmében a' római polgár' hazaszeretetének összege tükrözte magát, de más részről nem lehet tagadni, a' lerombolás valami kétségbevonhatlan dulószándékot is fejezett ki. 'S ime a' francziák hasonlóul szüntelen azt mondják: végtére is nekünk szabadság, egyenlőség és dicsőség kell 's bárha ezen szavakban hasonlóul benne van a' hazaszeretetnek összege, 's bárha ezen szavakban semmi romboló nincsen: mégis sokan, kik a' római polgár' mondását az égbe emelik, a' francziák' óhajtását gúny' tárgyává választják.

A' franczia nemzet hős, de hősiségének érzete nem akadályozza, hogy egyszersmind minden nemzetek iránt szeretetet ne rejtsen szive' mélyében, és semmi kül körülmény nem akadályozza, hogy ezen érzelmet, melly szive' mélyében gyökerezik, ki ne nyilvánítsa. Francziaországban, ezen hazájában a' mindennemü ellenzékeknek, ez ügyben egy vélemény, egy meggyőződés, egy akarat uralkodik. Ne vádoljátok a' franczia nemzetet, hogy elhagyta a' vitéz de szerencsétlen lengyeleket, mert ezen vád ellen e' nemzet isten és emberiség előtt tisztán áll. — Ezen szeretet minden más nemzet iránt, rokon azzal, mit köznyelven világ-polgárságnak neveznek. De a' világ-polgárság köznyelven, kizárja vagy legalább gyöngíti a' haza-

szeretetet; Francziaországban ebből legkisebbet sem vehetni észre. A' világ-polgárság másutt onnan ered, mivel a' kebel fogékonytalan a' hazaszeretet' nemes érzelmeire; Francziaországban ellenben a' világ-polgárság csupán a' hazaszeretetnek következménye. Másutt, mert nem dobog fel lelkesen a' kebel a' hazaszeretet' érzelmeire, elözönlik az egész világon mindenüvé, hol csak, mint az oktalan állatnak, szükséges, elegendő legelőhely van, melly egy embert eltarthasson; Francziaországban, mert mindenki érzi, mi roppant kincs, 's mennyire minden benfoglaltatik e' szóban „haza", épen azért mindenki kellő méltánylással gondol azokra, kiknek a' sors más országot adott hazául, 's ezen kellő méltánylás, ezen tisztelő érzelem, mellyet minden haza, 's minden hazának polgára iránt érez a' franczia, kiterjed az egész világra, 's ezen érzemény az, mellyet én ezen köznyelvi névvel jegyzettem meg: világ-polgárság. Másutt a' világ-polgárság a' hazaszeretet' hiányát mutatja; Francziaországban a' világ-polgárság a' teljesen értett, 's híven teljesített hazaszeretetnek létét bizonyítja, és minden más országok' szabadságának szeretete és pártolásában áll. A' német előbb világ-polgár, azután, ha ráér, hazafi; a' franczia előbb hazafi, azután világ-polgár.

És ezen érzelmekért mondám én, hogy Páris kis Amerika a' vén Európában, 's menedék-helye mindennek a' mi üldözött.

De Páris ezen kivül tárháza is mindennek a' mi szeretett, tisztelt, csodált és irígyelt, éltető levegője a' világi mindennemű gyönyöröknek, fény-lapja a' vigalom, életkedv és kényelemnek, párolgó étel az éhesnek, illatos fűszer a' bővölködőnek, „Ezer egy éj" a' regényes ábrándunak, csillogó terem a' divatfinak, mély rengeteg az együgyűnek, komoly tanulmány a' művésznek, örök-bánya a' szorgalmas vizsgálónak, és egy szóval — hona a' mindennemű bűbájnak.

Épen ezért a' vidéki francziának csak egy vágya van: Párisba jőni; a' vidéken csak egy tanulmány van: mint kell Párisban élni. Jó idővel utra kelte előtt a' vidéki franczia csak arról olvas, csak arról kérdezősködik, mit cselekedjék, mint elmélkedjék, minő szabályokat kövessen ha egyszer Párisba ér, és én szinte képzelem, mintegy illyes tanácsot szokott kapni:

Jámbor ifjú, ki Párisba mégy, jegyezd meg, hogy ott mindenek előtt vigyázónak kell lenni. A' vidéken egyszerűség van: Párisban csak ez nincsen; a' vidéken egyszerűség van nem csak szokás, erkölcsök, beszéd, és egy szóval mindenben, mi szorosan az emberekhez tartozik, hanem egyszerűség van még a' körülményekben is: Párisban ellenkezően van minden, itt az egyszerűség együgyűségnek

nézetik. Vidéken az élet csupán a' lét' fentartásából áll: Párisban élvezetet találunk, melly az életet fűszerezi, 's az egyszerű fentartáson tul, gyönyört is szerez az életnek. Ez azonban azt föltételezi, hogy az ifjú ember elfeledje, miként egyetlen reménye volt egy szerény házi tűzhely körül két lénynek; e' két lénynek egyike, mellesleg legyen megjegyezve, apának neveztetik köznyelven, másika pedig az anya' szerepét viseli. El kell feledni, miként a' környékben, mellyben fölnevelkedett, csodálat' tárgya volt; el kell feledni a' kebelnek minden korábbi nyögdécseléseit. Ezek olly gyöngeségek, mellyekre csak saját személyed' gúnyolásával emlékezzél vissza. El kell feledni az első szerelmet és örök hűséget, ha ugyan elég gondatlan voltál illyet a' vidéki városkában fogadni, mert az örök hűség rendesen csak gyötrelem, mellyel vagy saját személyünket vagy azt illetjük, kinek az örök hűséget fogadók. Az állhatatosság pedig nem egyéb, mint összege az elfogultság, makacsság és együgyűségnek, A' világon minden előre halad, 's ki állhatatos marad azt bizonyítja, hogy most is a' mult időkben tévedez. Az állhatatosság nem volna egyéb, mint megelégedés azzal, mit már birunk: ugy de ez kizár minden jövendőt; megelégedett csak az lehet, ki nem bir felfogással vagy ízléssel ujabb gyönyörök iránt. Az ég is unalmas, ha változatlanul borutlan. Félre az egyhangu munkátlansággal, éljen a' változatosság! A' tespedő nyugalom maga a' boldogtalanság. — A' kisvárosi vasár- és ünnepnapi cziczomát, az izmos elménczségeket, a' lepletlen észrevételeket mind el kell feledni, mert ezek ártalmasak, az egyszerű, egyenes és őszinte beszédet pedig, 's az ugy nevezett nemes érzelmeket el kell feledni, mert ezek ismét ártalmatlanabbak, semmint nagy városban illők lehetnének. Mind azon jámbor, lepletlen szokásokat, mellyekre apa, anya, nagyapa, nagyanya és nagynéne olly sok fáradsággal szoktatának, azokat mind el kell feledni. Az őszinte örömet, a' könnyed csodálatot, a' felsőségi követelést, a' parancsoló hangot, a' büszkeséget, a' bizodalmasságot, az iskolai éveket, a' fáradhatlan szorgalmat, a' gyöngéd gondot mások' baja iránt, a' jámbor szándék és tiszta akaratot egyenlően mind el kell nyomni. A' heves és hirtelen indulatot meg kell semmisíteni. A' hangos nevetés vagy tán épen kaczaj, a' mértéketlen vagy tán épen szomszéd-gázoló tagjártatástól pedig isten mentsen! Az ügyetlen mosolyt el kell fojtani, az ügyesen irányzandót mindig készen kell tartani. Az egészséges szintől búcsút kell venni. — Meg kell jegyezni, hogy az elfogultság minden alakban alkalmatlan, ennélfogva a' tiszteletben is mértéket kell tartani. Általában mi pirulni kényszeríthet, ki kell kerülni.

A' tárgyakat és körülményeket szerethetni, de az emberek iránt csak vigyázó légy. Ritkán higy, mindenkor kétkedjél. Ne keresd a' vitatkozást, 's minél ritkábban mondj ellen. Dicséretedben ne légy pazar. Soha se bocsáss ki szádon semmi gúnyt vagy gáncsot, mellynek azonkivül, mit egyenesen lehet alatta érteni, még más értelme nem volna; jó vagy rosz, az egyenes értelemmel egyező vagy különböző jelentésü legyen az, mit még alatta lehet érteni, az mindegy; legjobb azonban, ha mindkét felé lehet magyarázni. Óvakodjál azonban ezen magyarázatot magad megtenni. A' világba lépve, lásd el magad nagy mennyiségü reménységgel, mellybe a' büszkeség is bele legyen szőve, azonban légy kész az elszántság és a' türelemre is. Ne aludj' soha, de szüntelen az álmodó' magasztaltságával igyekezzél bírni.

'S ha valaki találkoznék, ki ezen, nagy részben kölcsönzött, mondatoknak teljesitését felfogadná:

Én kinevetném.

A' párisi életet leirni minden tekintetben nehéz volna; elég annyit mondani, hogy mint a' nemzeti lét és nagyszerüségnek hü képe, valóban irígylésre méltó alakot mutat. Kit a' városi élénkség és örök zaj eltöltött, kivonulhat a' pár lépésre levő boulogne-i erdőcskébe, hol a' szabad levegő' környezetében egy pár kellemes órát szerezhet magának. Ezen erdő a' párviadalok 's minden efféle kisebb nagyobb mértékü regényes találkozások' szinhelye, 's hol a' vasárnapi lovagokon kezdve a' legelső divatfiig koronként mindenki megfordúl.

Az ut a' Concorde-tértől az Elysiumi-mezőn vezet keresztül. Ezen nyilegyenes út előbb viziányosan, utóbb alig észrevehetőleg, szabályosan emelkedik felfelé egész a' sorompóig, 's ez oknál fogva a' Concorde-térről tekintve, valóságos hangjegy-tartó alakkal bir, mellyen a' hangjegyek az élénk és pompás népnek örök zsibongó tömege.

A' néptengerben látni lehet ősz férfiakat gondosan begombolt kabáttal, hogy a' meghűléstől óva legyenek; balmellöket nem ritkán veres szalag teszi tarkává; ez a' sz. Lajos rendet jeleli, 's kiknek mellén van, azok bizonyosan legitimisták.

A' legitimista párt tán nem eléggé számos, mindenek felett azonban tagjai gazdagabbak, mintsem fel lehetne rólok tenni, hogy forradalmat készitsenek: általában ezen párt soha sem látszott sok bátorságnak lenni birtokában, legalább az utóbbi 50 év' történetében mindig meglehetős félénk szerepet játszott. A' vendéei háború inkább a' vakbuzgóság', mint más egyébnek volt következménye. Ha tagjai pompás termeiknek puha szőnyegein csöndesen nyugodhatnak, nem sokat törődnek egyébbel, és nem sok erős akaratot tanúsitanak

valamit mozdítani. Ők szeretnének ... de nem tudnak.... Egyébként, bárha politicai elvek' folytán hajlandók volnának a' mostani dynastia' megbuktatására: társas érdekeik komolyan értik, hogy a' meglevő rendet inkább fentartsák, mintsem felforgassák. Ők csak a' mostani rend' felforgatása után remélhetnek valamit, de más részről ezen meglevő rendnek felforgatása veszélyezi vagyoni állapotaikat. A' kérdés tehát rájok nézve abban áll, mit veszélyezzenek, mit áldozzanak? 's úgy látszik, miként el vannak határozva, hogy elveiket áldozzák fel. Ez kényelmesebb. Ezzel azonban ők semmi új dolgot nem tesznek, mert az emberek' legnagyobb része rendesen mindenütt féltékenyebb erszénye mint elveire.

Láthatni másokat, kik már hasonlóul tulélték életök' legjavát, 's kiknek pálczájok, mintha kard volna, sebesen 's bizonyos észrevehető ügyesség és gyakorlottsággal szeldeli a' levegőt, miként ha tulajdonosa most is valami ezred', vagy tán épen hadsereg' élén állana — ezek napoleonisták.

Ezeknek multjok fényes és dicsőséges, de nem egyéb multnál; jövendője e' pártnak semmi sincsen. A' bonapartismus nem is nevezhető elvnek; a' bonapartismus most már csak zászló, talán már ez sem; legalább mindennap kevésbbé. A' katonaság és nép között a' név most is villany-erővel hat; azonban mindazon rokonszenvek mellett, mellyek a' katonaság és név között találtatnak, 's bárha még több tagjai élnek a' nagy katona-császár' családjának: a' napoleonismusnak ideje immár teljesen letűnt. Ez már inkább csak álomképpel foglalkodó, mint egyszersmind komoly jövendőjű párt. A' hányszor Napoleon' hamvait meglátogattam, mindenkor töméntelen zarándok-népet találtam ott, 's ezeknek mindegyike kétségtelenül bizonyos tisztelettel járult a' szentelt hely felé, 's alkalmasint a' katonai nagyság' és a' fényes hadi dicsőség' emléke miatt ezen párt az, melly Franczia-országban legtöbb anyagi erővel bir. De mit ér? — Ezen pártnak még sincs semmi jövője. És ime a' példa, hogy az anyagi erő nem elég egy pártnak erőssé tételére.

A' bonapartismus mai nap már inkább csak ébredés a' kéjálom után, mint valóság. Kétszeres árva, mert nemcsak a' császár, hanem még a' császárság is megszünt lenni. A' bonapartismusnak nem csak feje, de még hazája sincsen többé.

Egyetlen hely, melly még a' bonapartismusnak hazája, az invalidusok' laktanyája, mellynek egyházában mai nap Napoleon' hamvai tartatnak. Itt van jelenleg e' pártnak feje, 's itt van egyszersmind e' pártnak hazája, élete is, melly immár csupán a' császári hadsereg'

ereklyéiben foglaltatik. Ezen laktanyában valóságos anarchia uralkodik, ha ugyan a' jelen kormánynak mellőzése, 's a' nyilt tömjénezés egy más főnek, anarchiának nevezhető. Itt alig tudnak valamit Lajos Fülöpről; minden ajkon, minden vonáson, minden legkisebb térén a' laktanyának, a' Napoleon név olvasható. A' kápolna, mellyben a' hamvak tartatnak, telve van koszorúkkal; a' kertecskékben, mellyek az ősz vitézek' magány-mulatsága végett nekik átengedtettek, számtalan szobrokat látni a' világ-hirű kis kalappal fedve. — És ha ezen helyet figyelmesen megjártuk, ezen utolsó tisztességtételi jelek bizonyos ünnepélyes komolyságot ébresztenek kebleinkben. Azonban ezen tisztességtétel, bár mennyire szívből eredett, bár mennyire sokszoros legyen is, még sem látszik eléggé méltóan megfelelni czéljának, melly Napoleonnak dicsőitése volna. Ebből még tetemesen hiányzik a' nagyszerűség.

A' néptömeg között láthatni a' figyelmes philippistákat is. Nagy része ezen pártnak, mint általában minden kormányon ülő pártnál történni szokott, világi érdekek' ösztönéből esküdött ezen zászló alá. Ezen pártnak ott van gyönge oldala, 's az bizonyítja kellemetlen helyzetét, hogy 12 évi uralkodás után még mostanig sem haladott ki azon szük helyzetből, mellynélfogva mind e' mai napiglan csupán egy család' pártjának látszik lenni, melly mintha nem vette volna fel magában a' nemzeti érdekeket, 's nem képviselné és védné azokat a' hazában, hanem csupán saját érdekeit. Zászlóján mintha csupán ez volna irva: A' dynastia! Én mindig kétlem, ha valljon nem gyöngítette-e az által Lajos Fülöp családa' biztos állapotát, hogy kivétel nélkül minden erejét annak erősbítésére igyekezett fordítani. Annyi igaz, hogy ez igen természetesen csak ellenségeket szerzett neki, pedig ha valahol, ugy Franciaországban különösen drága kincs a' népszerűség. Ezen pártnak félelmes ellenségei voltak már születésekor is, azonban nemcsak hogy ezeket fel nem olvasztotta 's magába nem vette, hanem még azok közől is, kik akkor egy zászló alatt voltak vele, sokakat elidegenített magától. A' 89diki forradalom, mint Saturnus, saját fiait emésztette meg; a' 30diki pedig saját nemzőit támadta meg. Laffitte, kinem a' koronát köszönheti, oda hagyván a' ministeri padot, az ellenzék' soraiba szállott, 's bár még ministersége' idejében is több kellemetlen érintéseket tapasztalt, mellyek a' tartozott hálával aligha összeférnek: de mindenek felett botránkonható azon tény, melly szerint követté választatása ellen küzd az, ki tőle koronát nyert. Lafayette, kinek megegyezése nélkül még nagy kérdés adta volna magát elő, 's ki Laffittenak sikeres ellen-

ségévé tudhatott volna válni, miután tettét több izben kárhoztatta, az ellenzék' soraiban mult ki. Barrot, ki egyike volt a' biztosoknak, kik X. Károlyt kikísérték Francziaországból, most az ellenzék' vezérletét viszi; Pajol tábornok, ki a' Rambouillet-be vonult X. Károlyt elűzni, a' hires csapatot vezette ki Páris' falai közől, néhány hete a' szolgálatból egyszerűen elmozdíttatott. Nem messze van az idő, melly mindent meg fog fejteni, 's addig mondjuk, mit Pajol mondott Lajos Fülöpnek, midőn letételét meghallotta: „Tizenöt évig tudtam várni a' restauratio alatt, várakozni fogok ujonnan."

Látni lehet a' tömeg között a' körüllevőkön szemeiket bátran jártató republicanusokat is. Én távol vagyok nekik nagyon közel jövőt jósolni, az idő még nem jött el, de annyi bizonyosnak látszik előttem, hogy ezen párt az utóbbi 12 évben korántsem gyengűlt. Ezen pártnak multját kicsapongások bélyegezték még, 's el lehet mondani: multja csak terhére van, azonban nem kell feledni, hogy a' kicsapongások egyesek' kihágásai voltak, 's nem az elvnek elmaradhatlan járulékai. Mint a' jelen időben van, én hasonlitani szeretném ezen pártot egy szilárd kebli férfiúhoz, ki ifjúkori kicsapongásaiért nem csak megbünhödött, de épen azok által most már a' tapasztalás' kincsével van gazdagulva, 's bár a' jelenben saját lelki erején kivül alig van egyéb tulajdona, de jövendőben dúsgazdag örökség néz rá. A' többi pártok megett mindenütt egyesek állanak, kik az erőművet mozgatják, 's hol, ha ezen egyesek megszünnek lenni, rendesen maga a' párt is alászáll. A' republicanusokkal ellenkezően van. Az uj világ 's a' két forradalom' történetének tanulságos lapjai minden kincsök. Nagy könnyebbségére szolgál ezen pártnak, hogy mig a' többiek, a' nagy közönségnek nem csekély botránkozására, kisebb nagyobb mértékben harczba elegyednek a' két forradalommal, addig a' republicanusoknak nincs szükségök az ezen forradalom' jobb elvei győzelmeinek hadat izenni, 's az alapelvhez ők csatlakozhatnak legkönnyebben.

A' kék üngesek' minden nemein végig, kiknek némellyike mindennap töméntelen pénzt keres, de mit rendesen soha sem talál meg, ha csak a' más zsebében nem, egész a' pompázó mylordokig, mindenalaku népet láthatni e' téren.

Mindenütt zaj és tarkaság. Az öregek izletes és kényelmes hintókban, a' többi nép lovon és gyalog vegyest, köztök nem csekély számmal varázs kellemű 's hóditó erővel biró csinos nők.

És ezek a' párisi hölgyek!

Ezek a' pajkos, örök mosolygó arczu párisi hölgyek! — Előképei a' gondtalanság, vidámság és gyönyörnek. Ha az arczot tekint-

jük, ollyanok mint a' virágzó pompáju tavasz, melly ingerel, 's melly élvezetet nyujt a' napnak ujdon sugárai által. Ha pedig az arczot mint kisértetet mellőzzük, mintha valamelly kirakatból elosont viaszalakok volnának. — Sziv és érzelem nélküli Syrének, mint egy iró mondá, vidorak és elevenek, csinosak és még is csintalanok, nyugtalanok mint a' háborgó tenger, csak hogy még is nem olly félelmesek. Hasonlítanak a' csíkokhoz, azonban mint minden hasonlitás, ugy ez is tökéletlen, mert a' valódi csíkok kézből siklóbbak. Vonásaikon szüntelen ünnep, szüntelen derültség sugárzik. Ha Mahomet korunkban élne, örök kéjü mennyországát, mellynek édenét a' bájos húrik alkotják, alkalmasint más helyre tenné, mint ezelőtt tizenkét századdal; 's én hajlandó vagyok kinni, hogy azon kérdésre, mi a' mennyország? azt felelné: egy tél Párisban! — Ezen mennyország! — De senki se vélje e' szavakat komolyan, mert igazán szólva, Párisnak nem csekély szerencséje, hogy az isten megigéré, miként nem fogja többé a' világot bűneiért özönvizzel elborítani.

IRÍNYI JÓZSEF.

Irodalom.

Természettörténet műtudományi jegyzetekkel, a' tanuló ifjúság' használatára alkalmazá dr Peregriny Elek nevelö, stb. Kiadta Olmiczer József nevelő, Budán, 1842. 8r. 109 lap. Ára 30 kr cp.

Mielőtt a' jelen munka' birálatát adnám, szükséges egy pillanatot vetni iskoláinkra, 's megszemlélni, miként tanittatik azokban a' természetrajz, 's miként kellene tanittatnia; hogy igy kitünjék azon szempont, mellyből e' munkát vizsgálni kell.

Ha alsóbb és felsőbb iskoláink' körében széttekintünk, a' természetrajzot, melly tanúlmányaink között majdnem utolsó helyet foglal, elhagyatott helyzetben találjuk. Ugyanis nemzeti iskoláinkban e' szivet képző, 's minden tárgy iránt élénk figyelmet gerjesztő tanulmányról említés sincsen, 's miután a' gymnasiumban négy egész évet eltöltött az ifjú, akkor hallja, hogy még historia naturalis is létezik, és azt tanulja; de hogyan? latin és pedig czikornyás latin nyelven, rendszeretlen munkából, vagy kéziratból, többnyire minden rajz és gyüjtemény nélkül. Pedig a' közélethe vágó minden tanulmány, de főkép a' természetrajz, csak ugy felel meg a' kivánt sikernek, ha nemzeti nyelven tanittatik, 's az iskolákból a' közélethe szivárog által. Főkép a' természetrajzot mondám; mert egy tanulmány sincs, melly az idegen nyelvet hamarabb behozná, 's erősebben meggyökeresitené, mint ez! A' tömérdek nevek, mellyek a' természeti tárgyakat jelelik, leghathatósabb levén az első benyomás elméknben, kitörölhetlenül megmaradnak, 's az élethe rendszerint átszivárognak: innen van, hogy ha a' természeti tárgyakról akarunk szólani, beszédünk hemzseg idegen szavaktól, jóllehet azon tárgyak' megnevezésére eredeti magyar neveink léteznek, de azokat nem bir-

juk. Sőt még némelly könyveink is telvék betűszerint forditott magyar nevekkel, mellyek' eredetie a' köznépnél is ösmeretes. Igy például: *hangyamedve*: Ameisenbär, e' helyett: hangyász; *spanyollégy*: Spanische Fliege, e. h. Kőrösbogár, vagy izgoncz; *esőféreg*: Regenwurm, e. h. giliszta, stb. Jól látta ezen rosz következéseket jeles természettudósunk Földi János, 's már a' múlt század' utolsó évében buzditá nemzetét, hogy a' természetrajzot magyarúl tanittassa, az idegen nyelveni tanitást álorczásbálhoz hasonlitván: „Ifjaink, ugymond, kik idegen nyelven hallgatják a' természet-históriát, álorczásbálba járnak, melly csak éjjel gyertyavilágnál tart; kimulatják, kifárasztják benne magokat, és midőn haza jőnek 's megvirrad, nem tudják kivel tánczoltak, 'az az: miről hallottak olly szépeket. Nem egyéb ez rájok nézve, hanem egy camera obscura, mellybe az idegen nyelveknek szoros ablakain bétekintgetvén sok szép tüneményeket — igazán tüneményeket látnak; de a' mellyről szemeiket elvevén, minden látott szép jelenségek eltűnnek", 's hozzá teszi a' buzgó hazafi: „Nemzetem! tanittasd és tanitsd valahára a' vagy csak ezt az egyetlen egy tudományt nemzeti nyelven!" A' jeles férfiu' szavai a' pusztában hangzottak el, 's majd fél század múlva valósulandnak hő keble' tiszta vágyai: mert hála honunk' nemtőjének! nincs messze azon időszak, mellyben a' természet' titkait nemzeti nyelvünkön tárhatjuk fel a' tudnivágyó ifjúság előtt, 's különféle lényeit magyarúl nevezhetjük!

Ez által ugyan az első hiány pótolva lesz, de czélt még nem érünk, mert, csekély véleményem szerint, én az egész' rendszeresitését látom szükségesnek, ugy hogy már a' nemzeti osztályokban gyermeki elméhez alkalmazott rövid természetrajz tanittassék, melly szerint a' zsenge elmék a' természet' három országának ismeretére, egymástóli megkülönböztetésére, 's az ezekből háramló hasznokra figyelmeztessenek, saját lényök' alkatását tudják, testök' jelesebb részeit megnevezzék, 's ezek' munkálkodását megértsék, 's igy a' teremtmények' ismeretéről a' teremtő' ismeretére vezéreltessenek, imádására buzdittassanak. Mert nincs czélszerűbb és kellemesb mód a' gyermekek' elmebeli tehetségeinek kifejtésére 's figyelmök' fölébresztésére a' természetrajz' helyes tanitásánál. Mindennapi tapasztalásból tudjuk, minő örömre gerjednek egy kis madár, egy szép pillangó, vagy egy fürge bogár' szemlélésén, 's látjuk minő gyönyörteljes vonzalommal vannak az ártatlan keblek a' természet iránt, vajmi könnyű volna ollyankor fogékony elméjöket a' természeti testek' kifejlődésére figyelmeztetni, az ártalmas állatokat 's növényeket óvakodás végett

előterjeszteni, a' számtalan balitéletek 's babonás vélemények ellen gyenge keblöket megerősiteni, és a' haszontalan félelemtől megóni. Rémülve futnak többnyire, mihelyt kigyót pillantanak meg (jóllehet gyakran a' legártatlanabb), mert hallották, hogy harapása halált hoz; egy száraz levél' surranására megdöbben szivök, mert félelmökben az átszökő gyíkot kígyónak nézték, vagy talán azt is ártalmasnak tartják. Mind ezek el lesznek hárítva, mihelyt nemzeti iskoláink befogadják e' kedves tanulmányokat.

A' nemzeti osztályokban a' természet' három országának viszonyaival megismertetvén a' tanuló növendékek, a' gymnasiumokban bővebben és rendszeresen tanittathatnék e' szép tanulmány. Midőn azt mondom, hogy rendszeresen tanittassék, nem ugy értem, mintha Linne, Cuvier, Jussieu, Oken, Mohs 's más természettudósok, 's rendszeralapitók szerint minden nemeket és fajokat előszámláltatni, 's a' több ezerre menő műszavak' tanulásával az ifjak' elméjét fárasztani akarnám: de azt ohajtom, hogy a' tanuló ifjúság' használatára készitendő könyv a' tudomány' jelen állásához, 's nemzeti nyelvünk legujabb müveltségi fokához legyen alkalmaztatva. A' mi főkép a' természetrajzban nem olly könnyű, mint első pillanatra hinnők, mert e' tárgy igen gazdag, 's számos természetbuvár fáradhatatlan szorgalma által minden ágaiban annyira ki van müvelve, hogy a' sok között nehéz helyes választást tenni.

Mennyire felel meg az előttünk fekvő munka mind a' tudomány' jelen állását, mind nemzeti nyelvünk' legújabb haladását illető kivánatinknak, a' következőkből kiviláglik. Szerző, mint előszavában mondja, „tanulmányaink' uj fordulata' korában a' természettörténetet a' tanuló ifjúság' szükségeihez alkalmazá", és igy iskolai kézi könyvet akart irni; de a' tanuló ifjúság' használatára készült könyvben minden kitételért vagy jeles kútfőkből, vagy tapasztalásból merített adatokkal kell kezeskednünk: mert a' tévedés mindenütt hiba ugyan, de kettős hiba iskolai könyvben. Sz. olly kútfőket idéz, mellyekből csak zavarosan meríthetett. Kárt volt Cuvier, vagy Voigt' Állatországát, Oken' általános- vagy Rebau' népszerű természetrajzát nem venni alapúl; nemzeti nyelvünket illetőleg pedig az állatországra nézve Földi János' Természeti historiája (nyomt. Pozsonyban 1801.) minden természettörténetet iró előtt nélkülözhetlen.

Az általános előzmények után, mellyek fokonként, 's a' rövidséget tekintve elég értelmesen vannak előadva, átmegy sz. az állatok' elosztására. Itt czélszerűbb volt volna Cuvier' osztályait alkalmazni, 's a' puhányokat (mollusca) a' férgektől, mellyekhez semmiképen

sem tartozhatnak, elkülönözni. Az emlőseket sz. hét rendre osztja 14. l. „Első rend. Két lábúak, és kétkezűek. Ezeknek két metsző foguk van a' felső álkapczában. 15. l. Ezen rendbe tartoznak az ember, a' majom, a' maki." Lehet-e ennél nagyobb zavar. Igaz, hogy az ember ide tartozik, mert két keze és két lába van, de ha fogait tekintjük, ide nem tartozhatik, mert sz. szerint ezen rendbe tartozó állatoknak két metsző foguk van, az embernek pedig négy éles metsző foga vagyon mindenik állkapocsban. Hát a' majmokat mikor áldotta meg a' természet' ura két lábbal, hiszen eddig négy kezök volt? Ezt ugyan sz. is emliti a' 16. l. „Lábaik' alakja, ugymond, inkább kézhez hasonlit", de nem csak hasonlit, hanem valóságos kézalkattal bir, 's azért kár volt az emberhez rendezni, 's a' két kezüek és két lábuak közé sorozni. A' mi a' metsző fogak' számát illeti, a' majmok is négy metsző foggal birnak mindenik állkapocsban, sőt a' makinak alúl hat metsző foga van, és igy a' rendet jellemző jegy egyikre sem alkalmazható, 's zavart terjesztő. A' tapirt 17. l. a' metszőfognélküliek' rendéhez számítja, holott az hat metszőfoggal bir mindenik állkapocsban. A' 19. l. egy állatra akadunk, mellyet magyar és latin nevéről soha meg nem ismerünk, ez a' *tengerikutya*: Seehund, Carcharias (?), kár volt a' betűszerinti forditás, miután a' „Fóka" nevezet általánosan elfogadtatott, 's Földi és Vajda által is használtatik. Ugyanott a' hermelinről azt mondja sz., hogy „csak az éjszaki tartományokban találtatik"; jó volt volna megemliteni, hogy honunkban is van. Alább a' *czobolyról* mondatik, hogy „növényekből élődik", holott annak eledele; egér, nyúl, mókus, madár, 's csak legnagyobb szükségben rügy és bogyó. De maga sz. is előbb azt mondá, hegy a' ragadozók mind hussal élnek.

A' természetrajzban a' tanitó' főbb feladata a' nemről (genus), fajról (species) és fajtáról (varietas) természetrajzi tekintetben tiszta fogalmat nyujtani tanítványainak, melly szerint a' számos lényeket, 's azok' neveit könnyebben felfoghassák, 's elméjökben tisztábban megtarthassák. Ezt sz. nem teszi, sőt egész munkáján által mind a' hármat egymással azonositja, fölcseréli, 's annyira összezavarja, hogy e' tárgybani járatlanságán kételkednünk nem lehet. 20. l. „A' kutyák' nemei: a' farkas, róka, stb. 23. l. a' nyúl' tiz nemei", ezeket olvasván azt gondolám, hogy szerző a' neveket tévedésből cserélte fel, mert a' 33. l. a' lúdfaj (genus anserinum), a' 35. l. a' hollófaj (genus corvinum) emlittetik. De midőn a' 24. l. a' teve' fajait helyesen megkülönbözteti, 's 37. l. a' fajd' számos fajairól szól, meggyőződtem, hogy ezek iránt nincsen tisztában. A' farkas és róka a' kutyának nem nemei, hanem a' kutya-nemhez tartozó fajak; valamint a' nyúlnak nincsenek

nemei, hanem a' nyúlnemhez tartoznak a' fajok; és igy megforditva roszúl áll ludfaj, hollófaj e' helyett lúdnem, hollónem. 28. l. „a' lófajhoz tartozik a' szamár", ugyanott „az öszvér szamárfaj", ezt jó volt volna igy kitenni: a' lónemhez tartozik a' szamár, az öszvér pedig a' szamárnak csak fajtája (varietas, Abart). Ha illy kézi könyvet nyujtandunk a' tanuló ifjúság' kezeibe, mit várhatunk egyebet zavarnál?

A' madarak' osztályánál csak néhány helytelen elnevezést kell kijavitnunk. Minden tudományban, ha értelmesen akarjuk azt előterjeszteni bizonyos meghatározott nevekre, vagyis műszavakra vagyon szükségünk, 's ezeket iskolai könyvben sem lehet egészen nélkülöznünk, mert ha valahol, itt bizonynyal szabatosan kell irnunk. Azonban sz. erre is keveset ügyel. Nála minden állatnak orra (die Nase) vagyon, pedig természetrajzi tekintetben ezzel egyedül csak az ember dicsekszik, a' többi állatoknál egészen elidomtalanodik, 's alakjához képest különféle nevet visel. A' majomnál, kutyánál stb arczorr (die Schnautze), az elefántnál orrmány (der Rüssel), a' madaraknál csőr (der Schnabel), némelly rovaroknál, mint szunyog, légy stb, szip (der Rüssel). 33. l. a' *buvár* latinúl vagyis inkább görögül colymbus, Taucher, nem pedig alca, mert ez egészen más nem. A' pingüin, magyarul: *reptelen*, aptenodytes.

A' harmadik osztály' állatai nem a' leghelyesebben neveztetnek kétéltüeknek, mert ezen osztályban többen vannak, mellyek vizben soha sem élnek, illyenek a' szárazföldi teknősbékák, és a' gyíkok' nagyobb része: azért sokkal czélszerübb a' *hüllő* nevezet dr. Pólyától, mellyet már dr. Gerenday is használt 1839. a' Kigyókról irt könyvében. Innen azt is megtudhatta volna sz., hogy a' küllők valóságos csontokkal birnak, nem pedig porczogókkal, mint a' 40. l. mondja. Kedves honunkat a' természet' ura sok hasznos állattal áldá meg, 's ezekhez képest igen kevés a' mi ártalmunkra lehetne; de még sem hiányzanak mérges kigyóink, mellyek' harapása a' körülményekhez képest halált is okozhat. Minthogy e' veszélyes lények a' legismeretlenebbek, a' természetrajz' feladata az ártalmasokat az ártatlanoktól elválasztani, 's világosan megkülönböztetni. Azonban sz. ezt is összezavarja a' 43. l.: „A' viperák, ugymond, alig egy láb hosszak, mérgesek. A' kurtakigyók (Natter, coluber) egész Európában találtatnak." Ebből szép keveset fog tudni az ifjú! Szükséges volt volna előadni, hogy honunkban háromféle mérges kigyó vagyon: a' *homoki vipera* (V. ammodytes) a' bánságban, a' *fekete vipera* (V. chersea) a' havasok körül, és a' *közönséges vipera* (V. berus), közönséges neve: kurtafarku-, vagy *kurta-kigyó* majd mindenütt találtatik. A' viperák' hossza ritkán haladja

meg a' két lábot. Többi kigyóink a' *kuszma* (angvis) és a' *sikló* (coluber) tizenkét fajával, mellyek között némellyek hat lábnyi hosszuak is vannak, mind méregnélküliek 's ártatlanok. Jó volt volna a' kigyómarás' jeleit, 's orvoslási módját is röviden előterjeszteni.

A' halak' osztályában is akadunk néhány hibás kitételre, mellyeket az ifjúság' számára készült könyvben érintetlenül hagyni nem lehet. 45. l. azt mondja sz.: „Az angolnák eleven fiakat nemzenek" ez régi hibás vélemény, melly ellen Yarrel természetbuvár hasznos vizsgálódás után megmutatá, hogy ezek is, mint a' többi halak, tojnak. Vagy talán az Aalmutter hozta tévedésbe szerzőt, mert ez valóban elevent szül, de az angolnától egészen különbözik. 47. l. a' közönséges *lazacz* (salmo salar) németül der Lachs, nem pedig die Lachsforelle (s. trutta), mert ez magyarul galócza, 's nem nyolcz láb hosszú, mint sz. mondja, hanem a' három lábat is ritkán üti meg, 's hasa vörösebb mint a' lazaczé.

Az ötödik osztály' állatait sz. bogaraknak nevezi. Meg nem foghatom, miért nem használja a' rovar szót, melly az insectumot legtermészetesebben fejezi ki, 's az egész osztály' jellemi jegyét magában foglalja. Pedig midőn 49. l. mondja, hogy azokon „mély bevágások vannak, a' miért is latinúl insectumoknak neveztetnek", melly könnyű lett volna hozzá tenni, magyarúl a' bevágások vagyis rovátkok miatt rovaroknak hivatnak. Alább egy hibás állitást olvasunk: ugyanis a' bolháról azt mondja sz., hogy az megtartja első alakját, 's nem változik; pedig hiz az is, mint a' rovarok' nagyobb része, több változást szenved. A' tojásból fehér lábatlan pondrócska jő ki (természetesen csak nagyitón szemlélhető), melly mintegy nyolcz nap mulva bábbá alakúl, 's ebből lesz a' tökéletes állat. Ez csekélység, de hibát még sem szabad tanitanunk. 52. l. a' moly, latinúl nem dermestes, hanem tinea: mert a' dermestes magyarul *porva*, egy olly bogárnem, mellynek két faja: a' *szalonna porva* (d. lardarius, Speckkäfer) és a' *szűcs porva* (d. pellis, Peltzkäfer) nagyon ártalmas. A' férgekkel, mint már emlitém, a' puhányok hibásan zavartattak össze.

A' növény- és ásványország semmivel sem rendszeresebb az előbbinél, a' nem és faj itt is összekeverve, sok növény' megnevezésére csak tájnév vagy betűszerinti forditás használva, holott Diószeghi és Fazekas' Füvészkönyve a' legjobbakkal szolgált volna. Állításunk' igazolására a' hely' szűke miatt csak keveset emlitünk. 70. l. ez áll: „A' mi ibolyánk és háromszinü violánk az ipecacuanha' elfajult neme." Itt három különböző nem azonosittatik, mert *ibolya* (cheiranthus), *viola* (viola), a' valódi *ipecacuanha* (cephaëlis ipecacuanha),

hogyan lehetnek tehát ezek egy fajnak' (viola ipecacuanha) elfajult nemei? ha nem világosítunk, legalább ne homályositsunk! A' mérges növények' leirását részletesbnek, 's legalább még a' következőket emlitendőknek ohajtanám: csomorika, czillár, nadragulya, páponya, szironták, stb. 73. l. „A' vörös réti lóher' nemei: a' bérczi lóher, a' fehér réti lóher, a' kék kövi lóher, a' szamárher, varjuborsó." Bizony a' tanuló ifjúság' használatára nem illy zavart képekben rajzolják a' természetet! 74. l. „A' zanót' virága többnyire kék", sohasem kék, hanem többnyire sárga, kevés fajnál piros. 82. l. A' fenyűkről helyesen mondja, hogy magasra nőnek, de kár volt a' henyefenyűt (P. pumilio) ide keverni, mert ez, mint havasainkon láthatni, ritkán mulja felül az ölet.

Az ásványoknál még legmagyartalanabb elnevezéseket használ sz., pedig ide is alkalmas neveket találhatott volna Tarczy Lajos' Természettanában. Mellyből a' spat, kvarcz, breccia, borax serpetinkő, stb helyett jobbakat szedhetett volna. 106. l. két ércznek nevét zavarja össze, mellyek már a' közéletben is külön magyar nevekkel birnak; mert plumbum: *ólom*: Blei; stannum pedig *ón*: Zinn. Sz. az elsőt ónnak nevezi, a' másiknál a' német nevet használja. Végre még egy hiányt kell emlitenem, melly a' természetrajz' idegen nyelveni tanulásának következménye, ez a' betűszerinti forditás olly neveknél, mellyek magyarúl már régen megvannak. Itt csak néhányat emlitek, illyenek: Mocsármadarak: Sumpfvögel, e' helyett *gázlólábúk*; vészmadár: Sturmvogel, *hojsza*; tapogatószarvak: Fühlhörner, *csáp*; szárnyfedél: Flügeldecke, *röptyű*; spanyolbogár: Spanische Fliege, *izgoncz*; fehér bikk: Weiszbuche, *gyertyánfa*, stb.

Mind e' mellett a' könyvnek egy jó része is van, ez a' műtudományi jegyzékekben áll. 27. l. a' kérődzők, 52. l. a' selyembogár, 53. l. a' méh. 67. l. a' czukorkészités, 76. l. a' gyümölcsfatenyésztés, 85. l. a' porczellán-földek, 103. l. az arany 's ezüst' használata, tanulságos jegyzetek, 's jobb kútfőkből merítvék, mint a' zavaros előadás.

HANÁK JÁNOS.

Költemények.

Emlékezés.

'K..... Vilmoshoz.

Katonának számüzött balvégzetem,
'S kétszer élt a' szép tavasz a' ligeten,
A' ligeten, oh de nem e' szív fölött,
Míg sorsomnak rabbilincse megtörött.

Még is — bár a' villámontó vész miatt,
Melly emésztő hatalommal rám szakadt,
Keservesen megsiratni van okom —
E' két tavaszt megsiratni nem fogom.

Hű bajtárs! e' két diszetlen kikelet
Tőn enyémmé mindörökre tégedet;
'S nem két évet, — volna kettő életem,
Érted adnám mind a' kettőt szívesen.

Én tudom, mit érsz te nékem, jó barát!
Jó, minőt az isten többé soh'sem ád;
Te valál, ki vélem híven felezéd
A' nyomornak végső falatkenyerét.

E' falattal nékem adtad lelkedet,
E' falattal lelkünk összeköttetett,
És nincsen hely, nincs erőszak, nincs idő,
Szent frigyünk szép kötelét eltéphető.

'S a' mint nincs hely, sem erőszak, sem idő,
Szent frigyünk' szép kötelét eltéphető:
Nincs is ember, a' ki olly két szívre lel,
Melly egyezzen, mint egyez e' két kebel.

Minket egy sors' fondor kénye hányt, vetett,
Minket egy csillagnak fénye vezetett,
Még szerelmet is egy lénynek áldozánk,
Néked éltünk, érted égtünk, jó hazánk!

Oh, midőn a' két közember' homlokát
Néma bánat' mély redői ránczolák:
A' ki látta, nem gondolta, jól tudom,
Hogy keservünk téged gyászol, drága hon!

És ha néha jobb időkben a' pohár
Bútemetni köztünk kézről kézre járt:
Ott is a' hon' éltetését zengte szánk,
Ott is a' hon' megvetőit átkozánk.

Messze vagy most, messze tőlem, jó barát!
De ne nyomd el a' reménynek szép szavát,
Melly hitetve súgja: hogy megjő a' kor,
Mellyben ajkunk' csókja ismét összeforr.

'S él az isten, 's tudni fogja, hogyha él,
Mit szenvedtem, 's te bajtárs! mit szenvedél;
Él az isten, a' ki annyi bánatért
Tán megadja akkor a' várt pályabért.

PETŐFI SÁNDOR.

Aloíza' sírkövére.

Könnyebbítse nehéz búját e' kő az anyának,
Mintha szivérül esett volna le, síri jelül.
Rajta nekünk 's nektek följegyzi az egyszerü írás:
A' legjobb testvért 's gyermeket őrzi e' hant.

VÁCHOTT SÁNDOR.

Őszinte dalok.

I. A' semmiséghez.

Galambom, édes semmiség,
Neked nem irtam úgy-e rég'?
Te már neheztelsz is reám,
Pedig halul haragszol ám,
Mert e' kebel csak érted ég.

Szeretlek, úgy van, ősi lány!
Nevetsz? Azt gondolod talán,
Hogy szépet én azért teszek,
Mivel tudom, tiéd leszek?
Tehát kimondom igazán:

Szeretlek, mint a' kecske kést,
Vagy mint jó gyermek a' verést;
De csak ne híj-el engemet,
Ajánlom inkább versemet:
Meguntam a' rosz verselést.

II. Némák' joga.

Szabad színunk fris levegőt
Hol mocsárok nincsenek;
Szabad nekünk megköszönni
Ha pofon ütöttenek.

Tűrni szabad, hogyha nyomnak,
Akár vizbe öld magad';
Jót is tehetsz: éhen veszhetsz,
Mindent, mindent elkövethetsz,
Csak beszélni — nem szabad!

III. Különös dolog.

Rút szerető mellett szép verseket íra Kobozdy;
Szép feleséget vőn, 's most — csunya verseket ír.

GYALU PÁL.

Májusesti séta.

Estpir mosolyga bérczek' ormain,
Arany csilagcsa fürdött tó' vizében:
Én kertem' rózsaberke' langy hűvében
Sétáltam vígan hölgyem' karjain.

Hogy átmenénk a' berkek' árnyain,
Kőpadra ültünk egy hárs' ernyejében;
Tekintetink majd egymás' víg szemében
Merengtek, majd a' kert' virányain.

Szendén csörgött a' kút' szökőere,
A' lombok közt gilik turbékolának,
Dus illatot lehelt fa, fű, csere;

Keblünk dagadt, a' szív olly hőn vere;
Érzelmeink szent lángra gyúladának,
'S ajkink egy hosszu csókba forradának.

KIRÁLY KÁROLY.

TÁRCZ:A.

Parragi levelek.

III.

Folytatom előbbi levelemet.

Most mint Aristoteles' idézőjéhez fordul Bajza úrhoz Henszlmann úr, és Hunfalvynak mutogatja, hogy Aristoteles' idézett czikkét roszúl forditotta, ezt pedig annál dicsőségesebben mutogatja, minthogy sok tudós fáradott ki már e' hely' megmagyarázásában, 's tökéletesen még egynek sem sikerült az; Hunfalvy tudniillik „cselekvényekről" szól történeti összeállitás helyett és „jellemet" emleget H. szerint mores helyett. Kérdi: „Micsoda más eredménye leend most az egész idézett helynek, ha a' jellem' helyébe erkölcsöt vagy kifejezést teszünk?" Kénytelen vagyok azt felelni, hogy bizony csekély; mert nem az fő kérdés, mi nélkül lehet el valami, hanem mi kell mindenek előtt és okvetetlen hozzá: az pedig igy is csak állni fog, „hogy a' cselekvény" — ezt H. úr a' jellemmel identificálhatná, idézzük tehát a' javitott forditást — „hogy a' történeti összeállitás, vulgo szerkezet és mese, a' szomorjáték' czélja, a' czél pedig nagyobb mindennél." És itt Hunfalvyn volna a' sor védeni forditását, ha annak szüksége a' következő sorok által el nem enyésztetnék: „A' character szót Aristoteles és az őt megelőző hellenek a' jellem' értelmében nem ismerték." Nem lehet tehát mig be nem bizonyittatik, hogy a' jellem' értelmében micsoda szót használtak, mást gondolnunk, mint vagy azt, hogy character' helyébe „ethossal" is éltek, vagy azt, hogy a' jellem' fogalmát nem is ismerték. A' Hunfalvy ellen intézettekből csak azon tanács jut Bajza úrnak, hogy ne idézzen nyelvekből, mellyeket nem ért. 'S ez üdvös tanácsot feljegyezzük itt mind magunk, mind a' tudós társaság', mind az egyetemes literatura' számára, hadd lássák: hogy kár a' classicusok' forditására pénzt és időt vesztegetni, mert a' ki az eredeti nyelvet tudja, abban olvashatja; mi pedig parragiak a' forditásokat hiába olvassuk, ha azokat nem idézhetjük, okaikra nem épithetünk, szóval ha hasznát nem vehetjük. Egyébiránt, ugymond ő, akkor sem tartaná magát legyőzöttnek, ha Aristoteles is ugyanazt mondaná, mit Hunfalvy vele olly határozottan elmondat, 's nem lehet egy véleményben Bajzával, ha ő azt mondja, hogy Aristoteles' nézetei évezredek óta nincsenek megczáfolva; megczáfolta biz azokat — ő mondja — az egész keresztény müvészet, megczáfolta azokat Shakespeare gyakorlatilag. Erre nézve csak azt jegy-

zem meg egész alázatossággal, hogy itt a' parragon is megfordult bizonyos angol ur, kit Blair Hugonak neveznek, ez Shakespeareről azt találta többi közt mondani, hogy ő igen nagy, és sok tekintetben páratlan úri ember, hanem csak vadon nőtt fel, helyes izlésben szükölködik 's tudománytól vagy mesterségtől teljességgel nem nyert segedelmet, és hogy mai napig is kétséges, ha szépségei nagyobbak-e vagy hibái? E' szerint kettős félelemre van okom, először, hogy tán Shakespeare úrnak épen a' hibái azok, mellyekkel H. úr Aristotelest megczáfoltnak hiszi; másodszor, hogy illy shakespeareféle gyakorlati czáfolat H. úr' theoriajára is Párisból naponként érkezhetik és érkezik is.

Bajza úr athenaeumi czikkében ezeket is mondja: „Az előadhatás egyik lényeges kellék színműben, 's e' nélkűl legyen az egyéb tekintetben bármi tökéletes, rendeltetésének nem felel meg, mert a' dráma' előadása nem pedig elbeszélése valamelly cselekvénynek, következőleg az nem olvasásra, hanem előadásra készül." Henszlmann úrnak nincs szándéka e' neki ferde nézetet megczáfolni, a' mi valóban igen kár, én legalább nagyon sajnálom, mert részemre megmutattathatnék, hogy mi más hát a' lényeges kellék drámában? de Henszlmann úr is Aristoteles' czáfolatában jóval messzebbre haladhatna, mert akkor igen könnyen sikerűlne neki azt is bebizonyitani, hogy a' dráma jellem nélkűl ugyan nem, de személy nélkűl képzelhető. Igy azonban a' parragi csak azon hitben van, hogy ha a' csizma lábformára 's azért varratik, hogy azt az ember felhúzván benne járhasson, akkor minden szűk és felhúzhatlanúl készitett csizma, ha bár Marko' bőréből készűlt vagy Erlesbek által férczeltetett volna is, rendeltetésének meg nem felel. De azon — ugymondta — képtelen állitást Henszlmann úr képekkel akarja illustrálni, mellyeket, miután H. úrnak — szerencsénk volt látni! — a' példák igen szoktak sikerülni, szabad legyen megtekintenünk. Ez állitás szerint, ugymond, Goethe' Faustja, a' genialitas' valódi remeke, rosszabb dráma mint például Dumas' „Korona és vérpadja." Evvel Bajza' idézett soraira vonatkozólag, nem tudom mit akar Henszlmann úr mondani? Azt, hogy az előadhatás nem lényeges kellék a' drámában, evvel nem bizonyitja, no de ezt nem is szándeka; vagy azt akarja tehát bizonyitani, hogy Goethe' Faustja előadásra — mellyről egyedűl van itt szó — alkalmasb mint a' Korona és vérpad, a' mit maga sem fog elhinni; vagy azt, hogy Goethe' Faustja az idézett hely szerint a' genialitas nem valódi remeke. Mondatik-e azonban ott egyéb tekintetbeni tökéletesség vagy genialitas ellen valami? az más kérdés; vagy az előadhatási kelléknek meg nem felelni annyit tesz, mint különben semmi tekintetben jónak nem lenni? ez rosz viz volna Henszlmann úr' malmára. Minthogy azonban H. úr az itt mondottak felett hihetőleg velem egyet ért, nem bizván magában, beleesett Bajza úr' hibájába, és az idézett állitás' megczáfolhatása végett Aristoteleshez folyamodik; és ezáltal nekünk alkalmat nyujt már most ő hozzá, mint Aristoteles' idézőjéhez fordúlni. Aristoteles azt mondja: „A' látvány hat ugyan a' lélekre, de legmüvészietlenebb (módon) 's kevésbbé tartozik a' költészethez. A' szomorjátéknak előadás és színészek nélkül is van hatása, azonkivűl a' látvány' készitése inkább a' diszitők mint a' költő' dolga." Megjegyezvén a' miről Henszlmann úr biztositott, hogy itt a' forditás ellen nincs és nem lehet kifogás; vegyük ki belőle a' szükséges tanulságot. Látjuk, hogy látvány és előadás Aristotelesnél nem egy, mert e' kifejezé-

seket külön külön használja, 's a' látványra nézve még határozottabban is mondja, hogy az a' díszitők' dolga, nem a' színészeké tehát mint az előadás. A' látványnyal tehát, melly épen Goethe' Faustjában jó formán szerepelne, itt nem fog Henszlmann úr boldogúlni. Hogy a' szomorjátéknak előadás nélkül is van hatása, ez már valami: az tudniillik, mit Henszlmann úrnak be kellene bizonyitani, hogy Bajza úr föntebb tagadott; 's az: a' mit be kellene kizonyitani, hogy a' Korona és vérpadra nézve nem áll; és végre az, a' mi — mint láttuk — mindent bizonyit Henszlmann úr ellen, csak azt az egyet nem mellette, hogy a' drámának nem előadatás a' rendeltetése. Mert ki csinálta tatott valaha szekeret — mellynek azonban előfogat nélkül is van hatása — azért, hogy rajta járhasson? Nemde bölcs biró ez az Aristoteles H. úrra nézve! nemde derék idéző ez a' Henszlmann úr.

Egy úttal nem tartózkodhatik újabban egy sületlen következetlenségi váddal magát nevetségessé tenni. Bajzától tudniillik, ki 1842-ben azt nyilvánitja, hogy „sem ő nem fog ereszkedni a' francziaféle ügyyvitába, sem engedni nem fogja hogy más valaki lapjában ebbe beleereszkedjék", kérdezi, „mért engedte magát 1838ban — mikor a' táborozásoknak még hire sem volt — e' részben megczáfoltatni?" Már ha valaki azt fogadván, hogy mától fogva nem megy a' szinházba, szemére vethetnők is, hogy tegnap előtt volt, ugyan kit és mit czáfolna az idézett leczke: „hogy a' szinmüvek ne csak szinre, hanem belső értékre is becsesek legyenek;" ha csak Henszlmann úr Bajza' irásaiból 's az Athenaeumból helyeket nem tud idézni — a' mit elvárunk — hol a' belső értéknek egyáltalában szükségtelen volta fejtegettetik.

Szomorú dolog, ha barátság, meggondolatlanság, vagy bármi okból, mellynek aztán csak egy szavát is igazolni alig vagy épen nem vagyunk képesek, ámde gyönyörű tactica, ha okczáfolat' teljes hiányában az olvasó közönség' szánakozására — mellybe különben Henszlmann urat e' két czikkeért a' parragon én is őszintén fogom ajánlani — apellálunk. Mert lehet-e biztosabb valami e' német és tót olvasásra törekvő korban, mint hogy a' közönség' oktalanabb része ellene zúdúl annak, ki gyanúsittatik, hogy egy megmagyarosodott hazafit németnek nevezett! 'S mi szép alkalom ez, hogy a' siker biztosabb legyen, 's legyen captatio benevolentiae is, elmondani, hogy H. szülői németül beszélnek, hogy Kassán született, 's ad notam, talán még hogy neki is van 200 darab juhocskája. Valóban gyönyörű igazolása a' Regélő' m. e. 93-d. számában elmondottaknak, és még egyszer mondom „gyönyörű tactica." De sem az olvasó közönséget ámitani, sem ellenfelét gyanúsitani, édes Henszlmann úr, nem szabad! Jól látjuk mi, hogy ön németnek 's gúnynyal nem neveztetett, 's az, hogy ön a' németektől tanult, nem gáncsoltatott, hanem az, hogy a' németektől a' francziák' gyűlöletét tanulta *).

Át fogod, ugy hiszem, ezekből látni, hogy Henszlmann' első czikke fölötti nézeteimet nem igen van okom megváltoztatni. Vagy nem lehetett-e a' dráma' alapelveit fejtegetni a' nélkül, hogy előbb magunkat a' Regélő' 93. számában nevetségessé tegyük; vagy nem volt-e Hunfalvy' fordítása a' Kisfaludy-társaság' Év lapjaiban elég nagy betűkkel nyomtatva, hogy czáfolata érdemesnek tartassék, mi-

*) Hogy én Henszlmann urat vagy akárkit valaha tót vagy német származásáért gáncsoltam volna, ez azon költemények' sorába tartozik, mellyek kohológjokra semmi dicsőséget nem hozandanak; sőt én igen

előtt az Bajza' személyével is összeköttethetek. Nem mondhatom-e most még inkább 's újolag el: „Minek kerestek ellenséget? Ha dologról akartok beszélni, mért akarjátok azt a' védők' személyével összekötni? Ti hadi terveiteket roszúl választottátok 's táborozási sátorotokat el kell hordanotok."

Már csakugyan nem tudom, mit kelljen Henszlmann úrról gondolnom, vagy azt, hogy ő is — ha „mérgesen ül az irószatalhoz" — habozva és okatlanúl ir, vagy azt, hogy — bármit kürtöljenek jó barátai — „bölcs biró, igen bölcs!" Isten veled. K.

Lapszemle.

IV.

Regélő 5—12. szám. — A' Bálczipők czimű beszély' eleje érdekes és némi várakozást gerjeszt, de vége ki nem elégit. Abból, hogy Waterton őrnagy' ruhái, órája és gyürűje a' tengerparton találtattak, nem következik, hogy őt Henley meg nem ölte, pedig ez a' beszélyiró előtt elegendő ok volt, hogy a' gyanúba vett Henleyt a' törvényszékkel a' vád alól fölmentesse. Középszerűségeket kár forditani, midőn illyeknek eredetiben is nagy bőségével birunk. — Férfi és nőbüszkeség Bérczy Károlytól jó középszerű beszély. Meséje, bonyolodása, jellemei nem újak ugyan, de az előadás elég élénk 's reményeket gerjeszthet, hogy szerző tanulmányok által magát ügyes beszélyiróvá képezhetendi. — Van szállásom! Dózsa Dánieltől, folytatása a' „Nincs szállásom" czimű beszélynek, semmivel sem jobb elődénél, 's mit arról mondánk, erre is illik. Egy helyt e' kifejezés áll: „Miért nem lehet hasonló sok lánykebelhez, melly mást mutat 's mást rejt mellén." Nem jobb volna *mellén* helyett *magában*? Mert rejteni úgy is inkább mellybe lehetne mint mellen, és ezen fölül a' kebelnek tán nincs is melle? — Beöthy Zsigmondból jó elbeszélő válhatnék, ha volna mit elbeszélnie. Kegyenecz czimű beszélye azt bizonyitja, hogy ő rendben és elég világosan tudja ugyan előadni a' mit feltalált, de a' feltalálásban szegény. E' beszély széles, nem stilisticai ügyetlenség, hanem tárgyszegénység miatt. Elég hosszú az, 's még is kevés van benne akár jellemzés és lélektani ábrázolat, akár események' tekintetében. Az egészben alig történik egyéb elhatározó, mint egy párviadal és egy erdei megtámadás. Baj az is, hogy a' beszélyiró mindenkép Etelváryt ügyekszik érdekessé tenni, 's még is ezt mindenütt csak szenvedőleg látjuk állani, 's cselekvőség és tetterő Riettiben van, ki azonban szinte nincs lélektani következetességgel ábrázolva. A' párviadalban bátornak, elszántnak látjuk őt, az erdei megtámadásnál pedig elfut és mélységbe öli magát. Nem következetesebb volt volna őt végső elszánásig vinni, és a' megtámadottak által meggyilkoltatni? Velünk olvasókkal nem lehet tréfálni, mi csak amúgy könnyeden nem engedjük magunkat ámittatni, 's nem hiszszük, hogy a' gyáva, bátor és elszánt, vagy viszont lehessen, csak amúgy pusztán költő urak' szeszélye szerint. Az is nagy ügyetlenség Ri-

becsülöm ésigen méltánylom Henszlmann úrban azon kevés magyarságot is, mit eddig bizonyita, 's ha őt magyarságunkért buzogni tapasztalnám, ha látnám, hogy hibátlanúl beszél és ir nyelvünkön, hogy erős akarat van benne magyarokkal nem németül (mint most szokott ésszeret), hanem mindig csupán magyarúl beszélni, senki nálamnál készebb nem volna elismerni, hogy ez ő benne nagyobbra becsülendő, mint akármellyikünkben, ki a' hazai nyelvet anyja' tejével szíta be. *Bajza.*

ettitől, hogy a' kávéházban emlegeti, mennyire nem bátorságos Etelvárynak erdőn keresztül éjjel útazni. Gyilkos tervű ember nem fog előre csevegni szándékairól, hanem magának tartja titkait. Figyelmeztetjük Beöthy Zsigmondot arra is, hogy óvakodjék hibás példányok' követésétől a' stilisticában, nyelve néha igen mesterkélt és képei valótlanok.

Vers az előttem fekvő számoknak csaknem mindenikében van. A' Hölgyekhez czimzett a' középszerűek közé sorozandó. Ki olly szépeket énekle már, mint Garay, az kisse szigorúbb birája lehetne önmagának. E' vers sem szűkölködik egy pár szép strophában, de az egészet még is inkább csak fiatal verselgetőink' valamellyikétől származottnak hinnők, ha a' Garay név alatta nem állana. — Erdélyi' Induló-ja igen költői gondolat: „Járd össze az egész világot, hazát sehol sem fogsz találni honodon kivűl, mert ezt a' sors csak egyszer ad", azaz, mint Vörösmarty' Szózata mondja: „a' nagy világon e' kivűl nincsen számodra hely." Belőle egy Rule Britannia-féle ének válhatott volna, de kivitele kisszerű és szegény lett. Mennyi lelkesítő gondolatra, képre szolgáltathata ez eszme tárgyat: de Erdélyi egy idő óta költői lelkesedés nélkül, hideg eszmelkedésből irja verseit, és kedélyt, érzelmeket hideg reflexioban fagyaszt meg. Ő nem tud egy idő óta szivhez szolni, mint ezelőtt, pedig meg kell vallani, hogy ez elhidegülés igen korai, mert az észköltészet' mezején később is lehetett volna borostyánokat szedni, itt pedig még voltak babérok, számára virúlók. Külső formában Erdelyi tisztább sokaknál, de némellykor ő is hagy foltokat, például e' versben: „mi ott a' francz", és „helyén a' szív" az *ott* és *helyén* szavak igen fityegnek. — A' 7. számban Lisznyay Kálmántól van egy igen kuszált vers: Jégrózsa czimmel. Lisznyai úrnak *csillogó reményei egy hószinű leánykebelen jéggyöngyökké fagytak.* Ezért ő megharagszik, 's neki fordulván valakinek, átkot mond rá, hogy *isten illy jéggyöngyökből adjon gyürűt menyekzőjére, melly hideg fénynyel ragyogjon egész jövőén.* Ez átok tart egész a' negyedik versszakig, hol ismét valakinek *szive' templomáról* beszél. Az ötödik versszakban panaszkodik ismét valaki ellen, hogy *elvetette* Lisznyay úr' *szép szerelmét* (mi az a' *szép* szerelem? van *csúnya* is?), mellyre az ő *kebelére puszta tél jött. Próbálta mint jégvirágra könyeit hullatni, de a' kegyetlen'* (ki'?) *szivén nem tudott láng fakadni.* A' költemény' két végső versszaka aztán reflexióval végződik, mellyből azonban semmi életbölcseséggel nem gyarapodunk: mert hogy azon *leány' kebele gyönyörű, ki szivét a' szerelemnek nyiltan által adja*, és viszont, hogy azon *kebelre, mellyben a' szerelem meg nem érik, jégbokréta illik*, ez bizony nem nagy bölcseség, 's azért nem, mert ez észrevétel sem józan észen nem alapúl, sem érzelmi helyezetből nem foly. Figyelmeztetjük a' fiatal versirót, hogy szavak' puszta összerakásában, bármi czifrák, bármi kikeresettek legyenek is azok, még nincs poezis, 's hogy gondolat, érzés, kedély nélkül, mellyeknek ihletésből kell fakadniok, hiába erőtetjük a' dolgot, figyelmet nem igen fogunk magunk iránt gerjeszteni. Lisznyai Kálmán elég verset adott már, de köztök kevés türhetőt. Ideje volna, hogy ha a' szerkesztőségek olly engedékenyek iránta, önmaga kezdjen iratainak szigorúbb birája lenni. E' versben, mint felebb látók, még arról is megfeledkezett, hogy subjectum, praedicatum és copula szükséges kellékei a' beszédnek, ha azt akarjuk, hogy megértsenek. A' 2-d. versszakban nem tudni kit átkoz meg, a' 4-dikben kinek szive' templomáról

beszél, a' 6-dikban ki vetette-el szerelmét, a' 9-dikben végre nem tudjuk, ki tagad el és mit? A' *lángról* pedig azt gondolnók, hogy nem *fakad*, hanem lobban, kel vagy kitör. Szerettük volna azt is kitalálni, miért e' vers' czime „Jégrózsa?“..... Beöthy Zsigmond' versének (Kis leány' fogadása, melly nagyon emlékeztet Czuczor' egy versére) bélyegzőbb vonásokban kellene a' naivságot jellemzenie, hogy érdekeljen. — Király Károly és Zichy Antal' verseik részint üres forma tartalom nélkül, részint ezerszer elhegedűlt gondolatok hétköznapi alakban. Több figyelmet érdemel Vidor Emil' verse: Karácson' estvéjén. Látszik, hogy ez olly forrásból fakadt fel, mellyben gondolat, eszme bőven van. Vidor azonban inkább az ész mint a' sziv' költője. Ő gazdag gondolatokban, és ügyekszik tömötté tenni beszédét, sokat mondani kevéssel; innen van, hogy néha homályos, és hogy verseiben szakgatott beszéd van, 's azok nem egy öntésűek. Különben tőle ritkán olvashatni üres verset.

Még a' 3d. számban van elkezdve egy tudományos czikk a' dráma' alapelvei Henszlmann Imrétől, melly a' 4. 5. számon keresztül foly és a' 6-ban végződik. E' czikket azért nem hiszszük a' Regélőbe tartozónak, mert aestheticai okoskodásokat foglal magában, olly modorban előadva, mi csak szaktudóst érdekelhet, 's Garaynak alig van igaza, midőn azt állitja, hogy illyesmit lapja' programmjában igért. Azonban ezt ő lássa. Mi e' czikket illeti, ebben vannak jó és tanulságos helyek, miket nem ártand drámairóinknak megolvasni, mert okulhatnak belőle, de vigyázva kell olvasni, mert ez értekezésben sok álltan és valótlanság foglaltatik. Jók és tanulságosak benne azok, mik nem újak, mik több aestheticusok által sokszor világosban mondattak, nem jók ellenben és valótlanok, a' mik újak és egyenesen az értekező' fejéből kerültek. Henszlmann' aestheticai iratai általában azt mutatják, hogy ő e' tárgyakról sokat olvasott, de keveseb bet gondolkodott, 's a' mit tanult, még nincs elrendezve fejében; tisztában lenni önmagával 's világos fogalmakig eljutottnak ő még nem látszik, minek oka lehet az is, hogy nem önállólag gondolkodó fej, de az is, hogy igen új és eredeti akar lenni, 's minthogy ez eredetiséghez mindennapi erőnél több kivántatik, lőn nem az a' mi akart, hanem a' mi birt, egy aestheticai különcz és paradoxvadász, kinek beszédeit lehet ugyan figyelemmel tartani, de állitásai' elfogadásától óvakodni kell, nehogy csábokba téveszszen. Bizonyitja a' mit mondok az „eleven, czélszerű és jellemzetes“ről tanitás, miket megmagyarázni maga sem bir, mint a' Regélő' 64. száma mutatja, hol magát Pulszky' ellenében igazolni erőködik, 's még is a' szépnek fogalma helyébe akar substituálni, 's velök a' művészit értelmezni (definiálni); bizonyitja továbbá a' szépnek és eszményinek általa tervbe vett kiküszöbölése, mellyek szerinte nemlények, csak azért, mivel ezeket értelmezni még senki sem tudta. Mintha szavakkal mindent le lehetne irni, mintha nem tudnánk sokkal többet, mint a' mit nyelv kifejezhet, 's mintha volna nyelv, melly a' léleknek minden kincsét szem elébe tárhatna, 's volna lángész, ki mindent el tudna mondani mit gondol, és végtére, mintha avval nyerne a' tudomány, ha egy értelmezhetlen eszme vagy fogalom' helyébe egy más még értelmezhetlenebbet használunk. Értelmezze valaki például a' *tökély*, az *erény*, a' *jámborság*' fogalmait szavakban úgy, hogy az értelmezés logicai teljességű legyen. Soha nem fogja, de azért még is tudjuk, mi az erény, tökély stb, és ha valahol belső érzékeinknek megjelennek, azonnal ráismerünk.

Maga Henszlmann az „elevent“ nem tudván értelmezni az *ösztönre* hivatkozik, mollynek erejével, úgy mond, ez elevenre *a' természetben ráismerünk*. Valljon ez az ösztön, melly igy ráismer az elevenre, miért ne ismerhetne rá a' szépre is? és ha ráismer, miért ne tudná magát kimagyarázni szavakban? Azért, mert több van az emberi lélekben mint a' mit szó kifejezni bir, 's nagy ügyetlenség, mihelyt valamit megmondani nem tudunk, ráfognunk, hogy az a' valami nincs, az nem fogalom, nem lény. Ha az aestheticai critica ingatag, mint Henszlmann úr hiszi, sokkal inkább abban kereshetni okát, hogy absolut szépség vagy nincs, vagy emberi véges elme illyesmit megfogni nem bir, mint abban, mert a' szépet értelmezni az aestheticusok nem tudják.

Némi igazolására fentebbi itéletemnek e' czikk iránt, kimutatok egy pár botlást, különben is az egészre feleletet és részletes bonczolást az Athenaeum' szerkesztőjétől várunk, kinek tanai vannak H. által ez értekezésben ostromolva *).

Bőven és több izben szól itt Henszlmann arról, hogy a' drámai cselekvénynek magokból a' személyekből kell kifejlenie, 's nem külbefolyások által föltételeztetnie, de ő a' külbefolyás és magából kifejlés' fogalmait zavarja össze, mert külbefolyáshoz csak az eseményeset, véletlent számitja, holott a' személyek' egymásrai hatása is külbefolyás, és a' külbefolyás és magából kifejlés is egymást föltételezik. Valódi belső kifejlése a' cselekvénynek, hogy példában és gyakorlatilag szóljak, az volna, ha valamelly személy minden külső ok nélkül, magában, felharaguván, gyilkolna vagy verne valakit, de nem volna-e ez aztán képtelen dolog előttünk 's hihetnők-e? Henszlmann úr talán a' cselekvény' kifejtése és motivatio' tekintetében az egész physicai világot be akarná a' költő előtt zárni, hogy abból semmit ne használjon, de valljon nem túl-

*) Én világosan kimondám, hogy nincs szándékom vitatkozni, 's hogy ez akaratomat ne változtassam, arra Henszlmann úrnak ez értekezése is újabb okokat szolgáltat. Az ő aestheticai nézetei lényegesen különböznek az enyéimtől, 's igy nekünk nem eredmények, hanem elvek felett kellene előbb megegyeznünk, hogy a' vitatkozásnak czélja és sikere legyen, azonban illyesmihez is nem igen lehet remény, miután azt látom, miként Henszlmann úr nem azért akar vitatkozni, hogy valami kifejtessék, hanem azért, hogy producálhassa magát, mit abból bizonyitok be, mert nem marad a' kezdett tárgynál, elcsapong másokra, és ott is, a' helyett, hogy hiven a' mondottakhoz kötné beszédét, kohol és költ ollyakat, mik mondva nem voltak, és következtet, mik nem következhetnek. Én azt mondottam, hogy drámában *főbb*, *elsőbb* a' cselekvény mint a' jellem, ő pedig ollyanokat beszél, mintha én drámában jellemet nem is akarnék. Én csak azt mondottam, *lehet szomorújáték jellem nélkül*, *de cselekvény nélkül nem*, 's hogy lehet, ő maga is elismeri, midőn azt mondja, van egy drámai iskola, hol *külsőleg munkáló eset határozza el a' cselekvényt*, tehát nem jellem, 's igy ha van illy iskola, vannak illy drámairók, lehet dráma is, és még is hosszas vitatkozásokba merül, arról milly becses a' jellemzés, mintha én ezt tagadtam volna, mintha mondtam volna egyebet annál, miként a' cselekvényt elsőbb és főbb dolognak tartom a' jellemnél! és igy tovább, nagy zajt üt, mintha a' drámairásra egy pusztító özönviz következnék, 's neki kellene fölépiteni a' bárkát, mellyen megszabaditsa. Illyen magokat producálni akaró urakkal, kik vitatkoznak csupán hogy vitatkozzanak, nekem semmi dolgom. *Bajza.*

zás-e ez? Shakespearenél úgy mint a' francziáknál, Goethenél úgy mint a' görögöknél, a' külbefolyásoknak mező engedtetik. Szeretnők látni, mint birna Henszlmann egy öt felvonásos színművet irni, kizárva minden külbefolyást. Ezen külbefolyás és belső kifejlés' zavaros fogalmain aztán Henszlmann drámai iskolákat épit, mellyekben nincs szoros logicai megkülönböztetés, és olly zavart mint maga e' tan.

Alaptalan állitásnak tartom azt is, hogy Shakespeare és Goethe nem *eszményit*, Schiller ellenben eszményit. Ebből csak ennyi igaz, hogy a' két első szerencsésebb volt a' valónak és eszményinek egybeolvasztásában, mint emez utóbbi. Mennyi eszményi alak van Goethe' műveiben és mennyi Shakespearnél. Valljon nem eszményi-e Margit Faustban, nem az-e Tasso maga és az őt körűlálló két női alak, nem az-e Klárika Egmontban? nem az-e Hamlet, Portia, Othello és Jago, ellenben nincsenek-e Schillernél is igen való képek? például Müller zenész, Imperiali grófné és Gianettino Doria, Tell Vilhelm? Vagy tán Henszlmann valami földfeletti, aetheri lényeket ért eszményi alakok alatt? Igy igaza lehet, de ekkor aztán sem Goethe és Shakespeare' feldicsérésére, sem Schiller' kisebbitésére nem monda semmit, mert nem az *eszményiről*, hanem másról beszél.

Azt is tanitja e' czikk, hogy Aristoteles és az őt megelőző hellenek a' *character* szót j e l l e m' értelmében nem ismerték, hogy Hunfalvy roszúl forditotta Aristotelest, mert jellem' helyébe *erkölcsöt* vagy *kifejezést* kell vala tennie. Ezen beszéd igen üres, mert csak merő szóvita. Aristoteles költészetről munkájában több helyen leirja a' jellemet, mi nem hagy kételkedni, hogy sem erkölcsről, sem kifejezésről, hanem arról beszél, mit mi characternek, jellemnek nevezünk, 's világos, hogy neki volt fogalma a' jellemről, 's hogy a' mit ő *ethosnak* nevez, sem több sem kevesebb mint j e l l e m, tehát ha nem volt volna is meg a' szó, meg volt a' dolog. Nem tekinthetem egyébnek tudós ostentationál, hogy Henszlmann nyelvtörténet, szó-biographia és lexicon után magyarázgatja azt, mit magából Aristotelesből felvilágosithatni. Aristotelessel egyébiránt furcsán bonyolitá be magát. Tagadja Henszlmann Aristoteles' mondása' valóságát, hogy t. i. szomorújáték lehessen jellem nélkül, de el kell ismernie, hogy Aeschylos, Sophocles és Euripides irtak szomorújátékokat, tehát kellett bennök jellemeknek is lenniök, 's ha volt bennök jellem, hogyan történhetett, hogy Aristoteles költészetről munkájában hallgatott a' jellemekről, holott a' dráma' minden kellékeiről olly részletesen értekezett? Ne fogjunk Aristotelesre ollyat, mi nem igaz; ő tudott annyit a' jellemekről mint akárki az újabb időben. Ezekből talán elég világos, hogy Hunfalvy a' jellem szót jól használta, 's hogy Aristoteles csakugyan lehetőnek hitte a' szomorújátékot jellem nélkül, és hogy Henszlmann e' részbeni boszédei nem nyomnak semmit.

Hogy a' franczia drámairók az eseményeket, véletlent *csak meglepés és hatás* miatt használják, ezen állitásból én azt következtetem, hogy Henszlmann úr csak felületesen ismeri a' franczia drámákat. Ha jobban ügyekeznék velök megismerkedni, észre kellene vennie, miképen ezeknél is (értem a' jobbakat) a' véletlen és eseményes nem föltételez lényeges dolgokat, hanem csak tovább bonyolit vagy old azon, mi már bonyolodni vagy kifejleni kezdett belső szükségből.

Téved Henszlmann abban is, hogy Lessing, Herder, Schlegel, Goethe megczáfolák Aristotelest el-

méletileg, Shakespeare pedig gyakorlatilag. Az előszámláltaknak négy elsője nagy tisztelője volt Aristotelesnek, 's nem hogy ellenkeztek volna vele, sőt inkább ügyekezének tanaikat az övéihez alkalmazni, az övéivel megegyeztetni. Halljuk például mit mond Lessing: „Mann kann studieren und sich tief in den Irrthum hinein studieren. Was mich also versichert, das mir dergleichen nicht begegnet sey, das ich das Wesen der dramatischen Dichtkunst nicht verkenne, ist dieses, das ich es volkommen so erkenne, wie es Aristoteles aus den unzähligen Meisterstücken der griechischen Bühne abstrahiret hat. Ich habe von dem Enstehen, von der Grundlage der Dichtkunst dieses Philosophen, meine eigenen Gedanken, die ich hier ohne Weitläufigkeit nicht äussern könnte. Indes steh' ich nicht an, zu bekennen (und sollte ich in diesen erleuchteten Zeiten auch darüber ausgelacht werden!) das ich sie für ein eben so unfehlbares Werk halte, als die Elemente des Euklides nur immer sind. Ihre Grundsätze sind eben so wahr und gewiss, nur freylich nicht so fasslich und daher mehr der Chicane ausgesetzt, als alles, wass diese enthalten. Besonders getraue ich mir von der Tragoedie, als über die uns die Zeit so ziemlich alles daraus gönnen wollen, unwiedersprechlich zu beweisen, das sie sich von der Richtschnur des Aristoteles keinen Schritt entfernen kann ohne sich eben so weit von ihrer Vollkommenheit zu entfernen." Es ez a' Lessing Shakespearet is ismerte olly jól mint akárki más, de azért nem hitte felőle, hogy Aristotelest megczáfolta legyen, mint Henszlmann állítja*).

Egy szembeötlő dolgot e' czikkben még meg kell emlitenem. Henszlmann a' franczia és magyar nep közt művészi tekintetben rokonságot fedezett fel, azt mondja, hogy mind a' két nemzet a' *külső benyomásoknak és piperéknek hódol, a' szónoklatot mindenek felett becsüli és a' ragyogó felszínen gyönyörködik*, mindkettő tehát a' *külső színi hatást mohón kapja, és az izgató szereket kedveli, 's e' szerint a' drámában az eseményesben, a' kalandorosban, melly a' nézőt meglepi és elkábítja, keresi menedék-helyét.* Én ugyan másként vélekedem, de ha e' dolgok igy vannak, akkor Henszlmann kimondotta franczia drámák elleni törekedéseire a' halálos itéletet, a' kárhoztató szót. Igy tehát nemzetünknek természetében és vérében van az, hogy a' franczia drámákat szeresse, és ekkor hiába akarunk rádisputálni egyebet, sőt legokosabb azon úton fejteni drámánkat, mellyen a' franczia'k járnak, mert ez út nemzeti hajlamainkkal, sajátságainkkal rokon és igen nagy hiba volna akár angolositani, akár németesiteni drámairásunkat, mert az önmagához leghivebben, legrokonabban csak amúgy fejlesztethetik. Drámai irodalmunk' legújabb termékeiből ismerek két művet, mellyek kiválólag franczia iskola' termékei, és bizonyos tekintetben franczián franczábbak, egyik Vachot Imrétől *Zách*, másik Teleki Lászlótól *Kegyencz*, melly utóbbit Henszlmann is (nem nevet az olvasó?), magához igen következetesen, feldicsért. Ezen két úr tehát jó úton van a'magyar dráma'kifejtésére nézve: de mit mondjunk aztán Henszlmann'

*) Ebből elég világosan láthatni, hogy Lessing nem czáfolta meg Aristotelest, hogy illyesmit csak megkisérteni sem akart soha, de ha azt reméli szemleiró úr, hogy ez idézetre Henszlmann úr meghunyászkodik, nagyon csalatkozott. Ezen úr, mint a' rosz színész, akkor üt legnagyobb zajt, mikor legkevesbbé tudja leczkéjét. *A' szerk.*

ellentörekedéseire? Nem egyebet, mint hogy nincs még magával is tisztában.

E' czikk egyébiránt polemiai — kár hogy nincs benne elég férfias nyugalom — 's mint illyenre meg kell jegyeznem, hogy ha én megtámadnék valakit, 's ezen valaki nekem válaszolna, viszonfeleletemben minden lényegesre kibocsátkoznám, nem pedig csak arra, mi a' köztünki kérdésben mellékes; azt pedig világért sem mondanám, mint Henszlmann, a' lényegesekre, hogy nem tartom *figyelemre méltóknak*. Mert hogy az, miről magunk kezdtünk vitát, az ellenfél' vitatkozásai után figyelmünkre nem méltó már, nem jelenthet egyebet, mint ama' rókai ismeretes nolo acerbam sumere. Nem igen tudnánk felelni, tehát ráfogjuk, hogy nem tartjuk méltónak. Vagy nem kell kezdeni vitát, vagy ha kezdtünk, és talán ok nélkűl is, álljuk ki a' sarat.

De elég, tán sok is, e' czikkről, melly felett nekem is nem vitázni szándékom, hanem csak jellemezni azt, 's elmondani, mint vélekedem némi kerdéses dolgok felől. Hosszabban azért szóltam felőle, mert szépirodalmi szemlénnek fő feladata aesthetikai balnézeteket megigazitani, menynyire csekély erőmből telik.

A' j u r a t u s nem ügyetlenül van irva a' genre-képek' modorában, jóllehet inkább gondolatokban mint jellemzésben erős. A' zajtay-féle czikkeknek messze utána marad ugyan, mert ezek apró történetecskékkel, mellyek embereket jellemzenek, érdekes 's jellemzésökben van valami tanulságosan csipős, vagy mint egy nagy hazafi mondani szokta: paprika. Azonban az illy czikkeknek is van becse; játsziságukkal mulattatók.

S z é k e s F e j é r v á r a' m i n t v a n, jelszavában többet igér mint a' mit ad. Fejérvárott még több is van, mint a' mi itt adatott. Főkép népéről, lakosairól kevés, pedig hiában, embert csak emberek érdekelnek leginkább.

E g y e s t a z a n g o l k i r á l y n é n á l, olly czikk, mellynek szerzője par force elménczkedni akar, de elménczségei igen mindennapiak.

Szóltam a' nagyobb czikkekről, most szabad legyen kissé tarlóznom az apróbbak közt. Az 5. és 6. számban „Hirlapi szemle" van, melly azért látszik irottnak, hogy sepregetni lehessen a' Regélő' ajtaja előtt, 's az emberek belűl nagy rendet és csint képzeljenek. E' szemléből tanuljuk, hogy a' Honderű a' Regélőhöz hasonló nagyságú nyolczad rétben jelenik meg és szinte olly *tetszetős* alakban, hogy a' Regélő' publik(c)uma más mint a' Honderűé, érdekei is mások (talán a' Regélőnél csak két krajczár megyen egy garasba?), 's hogy olvasó mindkettőnek jut HAT. Innen tanuljuk, hogy a' balletristicus irók, mind a' Regélő és Honderű között oszlottak meg és ezután az Athenaeum kénytelen lesz tudományos lappá válni. *Ki is látott*, úgy mond, *minden* 15 *napon megjelenő ujságot?* Tehát nem a' tartalom, hanem a' megjelenési nap teszi az ujságot ujsággá? En azt hiszem, a' Regélő mindig inkább ujság volt mint az Athenaeum, jóllehet ez háromszor, amaz csak kétszer jelent meg egy hétben. Innen tanuljuk végtére azt is, hogy Kohlmann (most Vidéki) legjobb rézmetsző hazánkban, azért, mert ő metszi a' Regélő' divatképeit. Ha nem tudunk olly palástot szőni szavakból, melly eltakarja kedves *én*-ünket, bölcsebb volna hallgatni. — A' S z i n é s z e t czimű rovatban egy helyt javalólag emlittetik Egressy Gábor' *czélzatos játéka* bizonyos szinbiráló ellen. Mi emlékezünk, hogy egykor Szerdahelyinek bizonyos „czélzatos játéka" a' Regélő ellen a' Regélőben nem nyert javalást, 's a' regélői criticusók igen kikeltek a' szinészkedés' ezen új divatú modora ellen, 's

ime a' koczka fordult 's a' criticusi köpönyeg is azonnal megfordíttatik. Nem volna a' divatszekrényben valahol egy shawl, bornusz vagy püspike, melly az illy meztelenségeket eltakarná, hogy közbotrányra olly igen ki ne rijanak? — A' vidéki szintárczában itt ott érdekes tudósitások vannak, ámbár többnyire alap nélküli birálat: de vannak aztán igen sok furcsaságok. Azok a' „Holdosiak" csak genialis criticusok! itéletök néha még utálatban is fejezi ki magát. Somogyit „utálták (sic!)" Szigligeti' Troubadourjában a' kiowi fejedelem' szerepében (155. hasáb). Somogyinak *elhivatása* comicum, úgy mondanak. Mi az az: „elhivatás"? Nem jobb-e a' hivatás a' vocatio, Beruf' kitételére? Tudnak ezen Holdosi urak gorombáskodni is ha hozzá fognak; illyen szép példát mutathatni a' 251. hasábon, hol Czelesztin színész' szelleme *ehlend*-nek mondatik, ő maga pedig *ördög*nek; illy kifejezésekre csak felhivatás szabadithat fel valakit. Egy másik vidéki szinbiráló (318—9 szelet) „Rónatáji" név alatt, azt állitja, hogy a' szinészek azért nem feleltek meg a' nemzeti szinészet' czéljának, mert sok forditott darabot adtak. Reményljük, hogy csak magyar nyelven voltak a' forditott darabok irva? és igy egyik czélnak, melly Rónatáji szerint is czél, a' *nyelvészetnek* megfeleltek. Ugyan itt egy szinészről az mondatik, hogy „nincs iskolája, mert akkor is nevet, midőn sirnia kellene". Azt hiszszük, az illy szinésznek meggondolasa, nem iskolája nincs. A' 184. és 185. szeleten egy kis szóváltás van bizonyos álnevű „Sever" és a' Regélő' szerkesztője közt, mellyben azon furcsa tan foglaltatik, hogy ha valamit a' Regélő' szerkesztője axiomának tart, arról aztán nem kell vitatkozni. Ha valaki Severt regélői czikkje miatt nevetségessé teszi ugyan, de ha a' szerkesztő ráfogja, hogy nem lehet őt nevetségessé tenni, akkor Severnek önvédelmi czikkje kiküszöbölthethetik a' Regélőből, és aztán éljen a' méltány, éljen az igazság!

Orthographiai következetlenségtől és nyelvtani hibáktól hemzseg a' Regélő, miket egykor idézetekkel kimutogatni el nem mulasztandunk.

V.

Honderű 4—5. szám. — A' Nemzeti szinház czimű irányczikknek semmi iránya nincs. Értekező beszél jót, roszat, igazat, hamisat, szokása szerint a' tárgy körül, de beszédének vezéreszméje nincs, a' gondolatok nem füződnek egy bizonyos fonalra. A' czikk' elején azt vélnők, rövid vázolatát fogja adni a' magyar szinészet' történetének: azonban csak boldogult Wesselényi Miklósról, mint szinészek' pártolójáról, emlékezvén meg, és Petrichevich Horváth Dánielnek kissé bővebben parentálván, mindjárt átszökik azon eszmére, hogy bűnös *fájdalmatlanság* *) van bennünk a' szinészet iránt, 's itt is, a' nélkül hogy valami vérbeható szót mondana azon magas köröknek, mellyekhez szólni czélúl tűzé ki magának, beszélget szakgatva és töredékesen a' pesti szinház' dolgairól igazak közt némi nem igazakat, például, hogy egyik oka a' szinházunk iránti részvétlenségnek a' *botrányos nyerseséggel visszarezzentő karzatok*. Ezt mi igen igazságtalalan beszédnek tartjuk. A' magyar szinházi karzat egyike a' legtisztességesebb szinházi karzatoknak. Mi ritkán van itt fütyölés, mi ritkán valami rendzavaró botrány! Ugyan foghatna-e a' szerző állitása' igazolására tényeket idézni? Bár zajosabb volna naponként karzatunk, ez annak lenne jele, hogy telve van. Hallot-

*) Igen ügyetlenül talált szó az indolentiára. *Verőczey.*

tuk-e hirét mind eddig, hogy csak egyetlenegy ember is elidegenedett volna a' szinháztól a' karzat' nyerségei miatt? En nem hiszem, hogy volna valaki. Inkább lehetne panasz a' földszinti helyre, hol egyesek' betyárkodásai szomszédjaikat gyakran háborgatják. — Szerző megragadja itt ismét az alkalmat a' magasabb rangúaknak bókokat mondani, mit mi általában javalunk, ha czélt ér vele, csak aztán a' bókok igazság' rovására ne tétessenek, mint itt is. Értekezését szerző illy meglepőleg fordsán végzi: „Vagy van magyar közönség vagy nincs, ha nincs, be kell zárni a' szinházat, ha van, akkor a' hongeniusz daloljon bús nótát, dalolja el Vörösmarty' „Jár számkivetetten"-ét.... Ki tudná megmondani, ki e' czikket elolvasta, mit tanult belőle, mit ezelőtt is már ne tudott volna a' nemzeti szinház' ügyeiről?

Női jótékonyság, a' nőegyesületet ismerteti röviden, elég jól, kár hogy a' stilus imitt amott ügyetlen. A' czikk egy jó apostrophphal végződik a' lelkes gr. Károlyi Györgynéhez, ki egyike magyarabb érzésű magas hölgyeinknek, 's ezért tiszteletét és szeretetét valamint érdemli úgy meg is nyerendi minden becsületes hazafinak, „a' kit e' föld hord 's egével bétakar."

Császár Ferencz' beszélyében: Egy óra életemből egy városi jegyző' aggodalmai iratnak le, ki rettegésben van, hogy fiatalkori meggondolatlan beszédeiért elfogatik. Már már közeledik egy katonacsapat lakához; az ajtón kocogtnak, a' jegyző és fiatal neje elrémül, belép a' káplár, kezébe nyujtja a' bűnösnek az elfogatási parancsot, mellyet az reszkető kezekkel veszen át, bele tekint, de íme az nem elfogató, hanem.... beszállásozó irat. Az aggodalmak egyszerre lecsillapodnak 's minden jól megyen ismét. A' beszélyke jól van írva, könnyű gördületű, sima nyelven, türhetőleg előadva: de a' tárgy, mint rövid vázlata is mutatja, igen szegény. Ki végig olvasá, azon gondolat ébred fel benne, mi kár, hogy e' csinos alaknak nincs tartalmasabb belseje. Két nem szerencsés kitételt jegyzünk itt fel, egyik: „forró csokot ajkazék." Az *ajkazni* szóra alig ha van szükség; másik: „szólék felderült ajakkal", hogyan derülhet fel az ajak?

Kazinczy Gábor' Isten' ostora népmonda akarna lenni 's az is tárgyra nézve, de szerző nem látszik azt érteni, hogy mindennek meg van saját előadási modja és nyelve. Értekezést nem irhatunk poetai nyelven, 's maga a' poetai nyelv is többféle a' tárgy' természetéhez képest. Mondát a' legnépszerűbb, keresetlenebb és világosabb stylusban kell előadni, különben az elveszti typusát és rendeltetésének nem felel meg. Illy kitételek: „*mellynek világhire, mintha ez orcusi utakon divat-unt nectárja nyomain döczögne — a' ragyogásnak árnyalló fénynyomait 's a' viszontagságok' barázdáit bősz divatkór mázolgatja el — a' mozgalomnak ifju napjai erőt aczelozának — incselkednek a' német gyarmatfalu' házai, önelég magányban, mint a' titkos üdv — a' tó' hullámiban fürdő malom az ingoványnak medrén locsog — aranyfürtös könyvirág, minek kelyhét a' fájdalom' férge őrli le*" — 's azok az orcus, nectár, Prometheusok 'stb. teljességgel nem népies kitételek, 's igy mondában használva kétszeresen is szerencsétlenek.

Jelenés egy fiatal házaspár mézes heteiből kedves kis novellai tréfa, a' derék Kovács Páltól. Egyszerű keresetlen, világos előadás, mellyet szinte jól esik az embernek olvasni, az új divatú czikornyás beszédek után. Mert Kovács Pál tárgyaival, ötleteivel tud hatni, jellemzésével érdekes és nincs

szüksége gondolatszegénységeit szópiperékkel takargatni. Kovács Pál egyike jobb beszélyiróinknak 's bár mit monda és mondjon a' kajánság, részrehajlatlanúl itélve meg fogja az irodalom-történet' egykori irója vallani, hogy ő igen dicséretesen töltötte be helyét, 's volt idő, midőn vele mint beszélyiróval felette kevesen mérkőzhettek. Ma több beszélyiróval dicsekedhetik irodalmunk, és még is mi keveset lehet nevezni ki Kovács Pálnak elébe hágott 's mi keveset, ki mögötte ne állana. Egészséges jó magyar levegő az, és magyar sajátságok, mikben és mik között az ő alakjai mozognak és élnek, iratait józan gondolkodás és életphilosophia lengi keresztül. Örvendhet magának a' Honderű őt is irói közé számíthatni, 's fájlalhatjuk, hogy illy tehetség csak félig élhete irodalmunknak, 's csak félig fejlődhetett ki.

A' keresztapa Gaaltól a' legsikerültebbek közé tartozik, mik a' genre-modorban magyar nyelven irattak. Gaal nem csak tárgyban, hanem ötletekben is találékony 's ez utóbbiak által a' legegyszerűbb tárgyat is érdekessé tudja tenni. Mi egyszerű tárgya van például ez életképecskének: Egy keresztapa addig dicséri és védelmezi keresztfiát, mig azt fel nem akasztják: 's midőn már függni látja őt, még akkor is ezt mondja: kár szegényért, bizony derék ember vált volna belőle. De e' tárgyat igen jellemzetes párbeszéd ábrázolja előnkbe Péter koma és János koma között. Kik nem üres saloni bábokat, hanem valódi embereket keresnek beszélyekben, azok fogják érteni, mi becse van a' póri kör' ezen élethű physiognomiájának. E' czikkhez a' szerkesztő egy akasztófát metszete, minn a' divat-menageria megütközött. A' vignettke jellemző és sikerült, mint maga a' szöveg, 's mi nem akadozunk csekélységekben, becsesebbnek tartván a' művészeti jellemzést az üres saloni finnyáskodásnál. Illik-e egyébiránt az akasztófa a' Pesti salon czim alá, ezen európai fontosságú kérdést döntsék el a' divat' arszlánai, tigrisei, leopárdjai, szelindekei stb.

Versek e' két füzetben Krizbay, Vörösmarty, Szelestey és Beöthy Zsigmondtól. Verseink' száma szaporodik, hála istennek, de költőinké nem nagyon. Költői szikra minden kebelben van kisebb nagyobb mértékben, verset is tűrhetőt, napjainkban okos embernek nem nehéz már írni, de költőnek lenni kissé nagyobb dolog, mint sokan hinni látszanak. Vörösmarty' versén kivül csak Szelesteyé érdemel figyelmet. Krizbayé puszta verselés, Beöthyé elhasznált gondolat, elhasznált kép.

Verőczey.

Magyar játékszini krónika.

Jan. 28. Hamlet. Szomorúj. 5 felv. Shakespearetől ford. Vajda Péter, a' m. acad. költs. *Egressy Gábor* mint vendég a' czimszerepben. — Jól tevé a' rendezőség, hogy e' művet rövidítve adatta, mert bármi fájdalmasan nélkülözzék is Shakespeare' tisztelői a' csonkitásokat, és néhol nem is egészen ügyes csonkitásokat, de a' rövidités még most czélszerű eszközül nézethetik Shakespeare' megkedveltetésére, mert közönségünknek a' hosszú előadások, ha még olly jók volnának is, nincsenek kedvére és idegenitők. A' mai előadás általában a' középszerűek' sorába teendő. Lassú és igen vontatott volt az, 's nagyobb részint lankadt. Egressy Gábor' szerepének azon része, melly csendes, eszmélkedő vagy gúnyos, jól és jellemzőleg volt ugyan adva, csak azt kelle sajnálnunk, hogy e' helyeket Egressy igen halkan, alig érthetőleg beszélte és élvezetétől nagy

részint megfosztattak a' hallgatók. Nem sikerültek neki azonban a' heves-, indulatosabb jelenések; ezekben kitörései igen nyersek, túlzásig feszitvék és mindennapiasan aljasak valának. A' mértéken túli kiáltozásoktól pedig most még inkább kellene óvakodnia mint valaha, mert úgy vettük észre, hogy melle gyengült, 's nem bir olly erős hangokat mint egykor. Kiáltozásai alatt néhányszor elhagyá hangja 's kellemetlen rekedtség és kicsuklások lepték meg. A' hires magánybeszéd bizonyos panaszhangon, fájdalmas sohajtozások között szavaltatott, mit nem látok a' beszéd' szellemében motiválva. Én legalkalmasabbnak tartom e' monológ' egyszerü értelmes elmondását merengő elmélkedés' hangján, mellybe semmi patheticusnak, semmi fájdalmasnak nem szabad vegyülni. Általában azonban e' szerepe Egressynek jobban sikerült még is mint eddigi vendégszerepei 's az a' szerkezetlenség, melly mostani játékait bélyegzi, ma kevésbbé volt szembeötlő. Szentpétery (Polonius) jól fogá fel szerepe' jellemét, Füredi (Laertes) nem rontott, mi kezdő színészben elég érdem.

Szeheklébi.

Jan. 29. Sevillai borbély. Vig opera 2 felv. Zenéje Bellinitől.

Jan. 30. Egressy Gábor' javára bérszünettel: Legjobb az egyenes út. Vigj. 1 felv. Irta Kotzebue, ford. Fekete Soma, a' m. acad. költs. Ezt követte először: Egy úr és egy asszonyság. Vigj. 1 felv. Irták Xavier, Duvert, és Laussanne, ford. Egressy Benj. — Ez estet örömmel jegyezzük fel e' krónikába, mert az sok élvezettel ajándékoza meg bennünket, és nem csak általában az előadás sok szorgalmat és gondot tanúsita, hanem különösen Egressy Gáborral ma igen meg lehetett elégedni. Krumm Illés (a' czédulán németesen: Elias) szerepét ismét olly jellemzetesen adá, mint ezelőtt. A' theologiae candidatus előttünk állot a' pedantság' minden vonásaival és haszonvágyaival a' hivatalszomjnak. Szinte azok a' pukkadásig nevetséges szögletes mozgások, szinte az a' különös intonatiójú beszéd, miket pár izben e' lapokban dicséretesen említénk. Egy különbséget vettem csak észre e' szerepben a' hajdani és mostani Egressy közt: az elváltoztatott hangot egy kis erőtetéssel birta meg melle, és e' miatt sok helyt nem is lehetett őt megérteni. Nem tudjuk, ez nem betegség' következménye-e? — Az új vigjátékocska két idegennek (urnak és hölgynek), kik véletlen jőnek össze egy vendégfogadóban, kalandját tárgyazza igen érdekesen, igen mulattatólag és minden éleivel a' franczia elménczségnek, ámbár meg kell vallani, nem minden sikamlósság nélkül, mit jövendőben lehet és kell is szelidíteni. Az úr' szerepét Egressy, a' hölgyét Lendvayné adá 's mind-kettő jól. Az a' pongyola, prosai játék, mi Egressynek modorává kezd válni, itt igen feltalálta helyét; a' fesztelenség, a' keveset-gondolás és szeszélyes viselet szóban, mozdulatokban a' szerepből látszott kikapva lenni. Sajnálnunk kelle azonban, hogy Egressy beszédében nagy pauzákat hagya, és azt vételé velünk észre, hogy ő most roszúl is kezd interpungálni, még a' mellék-neveket is elválasztja a' fő névtől, például: „gyönyörű, unokaöcsém.“ Szerep-nem-tudás-e ez, és várakozás a' sugóra, vagy ez is újabb játékának szellemében van. mint sok egyéb természetlen és okatlan különködések, kigondolva? Lendvayné sok kecscsel és kedves coquetteriával adá a' szép de csintalan menyecskét. — Következtek a' magyar zenészek és tánczosok. A' zenéből legérdekesebb volt ma ismét Svastics' magyarja, és az úgy nevezett „népnóták.“ Oh, ezek a' népnóták nekünk valóban igen becsesek lehetnek! meny-

nyire magyar lélekhez, magyar érzesekhez szólok! Nem hiába fogadtatnak olly részvéttel, olly elragadtatással, mert ezek szíveink' húrjait pendítik meg, annyira, mennyire a' legjobb opera' zenéje is alig. A' tánczosok közt Veszter és Sáry Franczíska kiemelendők. Fitosnak csodálatos ügyességű lábai vannak, hajlékonyak, mintha csont nélkűliek volnának, de tánczában nincs báj. Vannak nekünk ügyes tánczosaink, de ollyanok, kik izléssel tudnák az ügyességet párosítani, bizony bizony kevesen. Kivált nőink' színpadi tánczа fertelmes korcs, kiforgatva minden nemzeti sajátságából, minden kelleméből; vakmerő és szerénytelen bakszökések! A' derék Sáry Franczíscát sajnálni lehet, midőn a' divatos bakszökésekben mutogatja ügyességét. Tánczosainkhoz lehetne méltán és mindig kiáltozni: áldozzatok a' Gratiáknak!

Szebeklébi.

Jan. 31. Kinizsi. Vigj. 3 felv. Szigligetitől.

Febr. 1. Zsibárus, báró és csizmadia. Bohózat 2 felv. Blum után Poczkos Jani. Zenéje Görgltől.

Febr. 2. Bérszünettel fölemelt ár mellett: Eskü czimű opera' 1 felvonása. Ezt követte Vieuxtemps' hangversenye.

Febr. 3. A' vaknevelő-intézet' javára bérletben: Ludas Matyi. Eredeti bohózat 3 felv. Irta Balog. Zenéje Szerdahelyitől. *Veszter* és *Dobozy*' társasága az intézet iránti szivességből szinte láttatá és hallatá magát.

Febr. 4. Saint Georges lovag. Szinj. 3 felv. Méllesville és Roger de Beauvoir után Csepregi Laj.

Febr. 5. Garabonczás diák. Bohózat 3 felv. Irta Munkácsy Ján. Zenéje Páli Elektől. *Veszter* és *Dobozy* magyar tánez és népzene' társasága ma lépett fel utólszor.

Febr. 6. Hasenhut Lénard balletmester' javára bérfolyamban: Norma opera' 1 felvonása. Ezt követte: Arlequin mint csontváz. Némajáték 1 felv. Hasenhuttól. — A' szini czédula jelenté, hogy a' némajáték új elrendezéssel fog adatni. Keresők az újat, de nem találtunk egyebet az egész némajátékban régi megúnt ügyetlenségeknél. Illyesekbe kár bele kezdeni tánczszemélyzetünknek, mert hozzájok nincs készültsége, nincs ügyessége. 99.

Febr. 7. Griseldis. Drama 5 felv. Irta Halm' Friderik, ford. Fáncsy Laj.

Febr. 8 A' pajkos jurista. Vigj. 5 felv. Kotzebue után magyarositá Baranyi Péter.

Febr. 9. Láncz. Vigj. 3 felv. Scribetől. Forditották Vajda Pét. és Nagy Ignácz, a' m. acad. költs.

Febr. 10. Bérszünettel fölemelt ár mellett: Alvajáró' 2-d. felvonása. Ezt követte: Vieuxtemps' utolsó hangversenye. Ebben a' többek közt egy szavalás is volt. Laborfalvi Róza szavalá Vörösmarty' „Özvegy" czimű balladáját. A' balladának csak némelly helyei sikerültek: de a' szavalásnak azon nálunk ritka érdeme volt, hogy igen érthető vala. A' hegedű-virtuoz Vieuxtemps magyar népnótákat is játszott, mi azonban nem elégithete ki senkit, ki ezen nóták' nemzeti sajátságait érti; de méltánylanunk kell a' jeles művészben a' jó akaratot és hozzánk simuló szives vonzalmat, mit ezen nóták' eljátszása által tagadhatlanúl tanúsita. 99.

Febr. 11. Marót bán. Eredeti szomorúj. 5 felv. Vörösmartytól.

Febr. 12. Lumpaci vagabundus. Bohózat 3 felv. Nestroytól ford. Telepi György.

Febr. 13. Bartha' javára bérszünettel először: Cromwel' fia. Vigj. 5 felv. Irta Scribe, ford. Irinyi Józs.

Febr. 14. Házasság XV. Lajos alatt. Vigj. 5 felv. Dumas Sán-

dortól ford. Egressy Benj, a' m. acad. költs.

Febr. 15. Bál-éj. Nagy opera 5 felv. Scribetől ford. Szerdahelyi. Zenéje Aubertől. Az ötödik felvonásban Mátyás király' haza érkezése Csehországból diszmenetben ábrázoltatott, mi épen nem elégité ki a' várakozást, ámbár minden meg volt téve a' mit tenni lehetett, de tenni keveset lehetett, mert az illy diszmeneteknek csak akkor van érdeke, ha sok spectaculumot lehet csinálni bizonyos szinpadi evolutiókkal, mikre e' tárgy nem alkalmas, vagy ha igen, csak roppant költséggel. 99.

Febr. 16. Harminczévegy játékos' életéből. Szinj. 3 felv. Irta Ducange, ford. Jakab Istv.

Egyveleg.

(Mákonyevő.) Londonban nem régen John Ford, irlandi, 48 éves korában halt meg mákonyevés miatt. Higgs ur megvizsgálván a holtat, kivilágiott, hogy az utóbbi három vagy négy évben sem reggelizett, sem ebédelt, hanem minden 24 órában egy kis theát 's fél szelet kenyeret, ellenben 14 év óta naponként 3 vagy 4 adag, egy adagban néha egy szemer mákonyt evett meg. Végtére gyomra semmi étket sem fogadott be 's ekkor a' szerencsétlen fel akart hagyni a' mákonyevéssel, de olly szörnyű hangulatba 's elgyöngülésbe esett, hogy ismét nagyobb meg nagyobb mákonyadagokhoz kelle folyamodnia, miben meg is halt. Elte' utolsó 9 évében naponként esti 12 órakor ment feküdni 's délutáni 5 óráig, tehát háromszorta tovább, mint mennyire egészséges embernek szüksége van, alvék.

(Óvatos házasság.) Az Essex-Herald imezt irja: Rendhamban nem rég Bicker úr, ottani mészáros és miss Daniels 30 évi jegyben jártok után összekeltek. Ha ezen óvatos pár' példáját általán követnék az emberek, annyi sok meggondolatlan és szerencsétlen házasságról mitsem hallanánk. D.

(A' híres Verulami Bacon Ferencz') végintézetében többek közt ezen szavak fordulnak elő: „Nevemet 's emlékezetemet a' külföldnek hagyom és — idő' folytával hazámfiainak" — A' régi közmondás, hogy honában senki sem lehet próféta, itt is teljesedik.

Nyilatkozat.

Minden ál hirek'*) megszüntetésére, mellyeket felőlem terjesztgetni némellyeknek kedve telt, kénytelen vagyok nyilvánitani, hogy ez évi Athenaeum' II-d. füzetében „A' tisztviselők'" czime és Zajtay' neve alatt megjelent czikket nem csak nem irtam, de irójával, ki előttem ismeretlen, sem voltam soha összeköttetésben. Gaal József, m. k.

*) Mi azt hiszszük, ha valaki a' nevezett czikk által találva érzi magát és méltatlanúl vádolva, sokkal szebb volna, czélszerűbb és lovagiasabb is, magát tollal védeni, ha pedig a' magára értett vád igaz és czáfolhatlan, szótlanúl maradni tanácsosabb, mint egyik vagy másik iró ellen ál hirekkel harczolni. A' nevezett czikk sem helyet, sem személyt nem nevezett meg, sem ezt vagy amazt félreismerhetlen vonásokban nem feste; sok ember érthet magára belőle, de kizárólag senki sem. Szólhat-e már sajtó kiméletesebben, mint ha magát így mérsékli? Bizony, bizony még sokat kell tanulnunk, meddig a' csak kissé szabadabb nyilatkozást jajveszéklés nélkül meghallgatni birjuk, és a' méltatlanságot, ha csakugyan az követtetett el rajtunk, illő fegyverekkel visszatorolni megtanuljuk. *A' szerk.*

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRÁNT.

Lapjaink' mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	1	frt	—	kr.pengő.
II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1838. I. és II. félév teljesen	2	„	—	„ „
1839. II. félév Athenaeum (Figyelmező nincs)	1	„	—	„ „
„ II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1840. I. és II. félév teljesen	2	„	—	„ „
1841. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	—	„	48	„ „
„ II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1842. I. félév teljesen	5	„	—	„ „
„ II. „ „	3	„	—	„ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező' 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Húnfalvi, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsűekké tesznek.

A' szerkesztőség.

Elhagyá a' sajtót

és Heckenast Gusztávnál 's általa minden hiteles könyvárusnál kapható:

MAGYAR ÉLETKÉPEK.

Szerkeszti

Frankenburg Adolf.

Tartalma: Előszó, Fáy Andrástól. — Egy iskolai kaland (humoristicai beszély), Kuthy Lajostól. — A' szép Julcsa (néprege), Tárkányi Bélától. — Lanka (történeti beszély) Ney-től. — Egy kis tapasztalás (szeszélyes életkép), Gáál-tól.

Az első füzet' átvételével előfizetésképen a' másodiknak ára is letétetik, mellyért azután a' 6-ik füzet ingyen fog kiszolgáltatni. Szinte mind a' hat füzetre is fogadtatik el előfizetés 4 pengő forintjával

Heckenast Gusztáv

kiadó' könyvkereskedésében.

Előfizetési meghivás.

AZ ORVOSI TÁR' folyó 1843. év' kezdetétől hetenként egy és fél iven jelenik meg. A' 39 tömött ívre menő félévi kötetnek ára helyben 3 frt, postán boriték alatt 4 frt ezüst pénzben. — Még folyvást előfizethetni valamennyi kir. postahivatalnál, úgy szinte Pesten a' szerkesztőség' szállásán Servita-piaczon 442. szám alatt.

Az Athenaeum' szerkesztő hivatalában következő munkák kaphatók:

Kritikai Lapok' VI. és VII. füzete (az I—V. füzet Kiliánnál megszerezhető) . . . . 24 kr.

Pillangó. Válogatott külföldi beszélyek' zsebkönyve. Kiadja Széplaky Erneszt . . . . . 20 „

Külföldi játékszín. Kiadta Bajza. (Kötetlenül) 24 „

Szózat a' pesti magyar szinház' ügyében. Bajzától. Budán, 1839. . . . 20 „

Együtt ez öt kötet 1 frt pengőben.

☞ A' Kisfaludy társaság' **Külföldi regénytára** mindeddig folyvást növekedő részvétével dicsekhetvén a' t. cz. olvasó közönségnek, tisztelettel sietek nyilvánítani, hogy e' nagy kedvezéssel fogadtatott gyüjteményt az előleg meghatározott tizenkét kötetről 24 kötetre terjesztem ki, mellyek lehető legnagyobb gyorsasággal fogják egymást követni. A' néhány nap mulva megjelenendő 7. kötetben St Roche befejeztetvén, a' 8. kötetben Twist Oliwer kezdetik meg Boz (Dickens) után Gondol Dániel által fordítva. E' regény Londonban 60,000 példányban nyomatott 's becsét az igen sikerült fordítás tetemesül fogja emelni. Ezt rögtön követendi: A' bőkezű szerető, Cervantes után spanyolból fordítá és igen érdekes bevezetéssel kiséré Lukács Móricz; továbbá Éj és reggel Bulwer után fordítá Vajda Péter. A' többi kötetek szinte legjelesb regényeit hozandják a' franczia, angol, spanyol, német stb. irodalomnak, minek sorozatát rövid idő mulva szerencsém leend köztudomásra juttatni. Minden 10 ives kötetnek ára változatlanul csak 2 huszas. Pest, febr. 20. 1843.

Hartleben K. A.
könyváros.

Kilián és társánál Pesten (Váczi utcza, Parkfridnerház) megindultak:

KISFALUDY KÁROLY'

MINDEN MUNKÁI,

HAT KÖTETBEN.

A' Kisfaludy-Társaság' megbizásából szerkeszté Schedel Ferencz. Negyedik (pompás) kiadás, aczél- és fametszetekkel, 8rétben.

Előfizetési ára csak öt frt ep., kötetenként egy frt az utolsónak előfizetésével is. Martius' 20-dikán túl hét forint.

Megjelent az első kötet, melly a' szerzö' új aczélmetszetü képét, minden verseit, 's drámái közöl a' „Tatárok Magyarországban" és „Zách Klára" cziműeket foglalja magában. — A' második kötet martiusi vásárra múlhatlanul megjelenik.

Elhagyta a' sajtót 's Heckenast Gusztávnál 's általa minden hiteles könyvárusnál megszerezhető:

NEMZETI IPARUNK.

Irta Erdélyi János. Bővítve 's jegyzetekkel kisérve kiadta Fényes Elek. Pest 1843. 8dr. 424 lap. Ára?

Kilián és társánál megjelent:

KERESKEDŐI SZÓTÁR

magyar és német nyelven. Két részben, irta Fogarasy János 8dr. Pest 1843, boritékba fűzve 30 kr. peng.

Megszerezhető minden hiteles könyváru-nál:

MÁSIK SZÓ A' MAGA HELYÉN.

Észrevételkép az Óramutatóra. Péterfi Alberttől. Közzé teszi Török Pál. Ára 24 kr. pengőb.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' V. FŰZETE.

Martius 15-*kén* 1843.

TARTALOM.

	Lap
Könyvtárakról	201
Elisa de Castro. Beszély	211
Költemények	235

TÁRCZA: Lapszemle VI. VII. 239 l. — Magyarjátékszíni krónika (január' 29-től március' 14-ig) 244 l. —

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

AZ ATHENAEUM

pontosan mindig a' hónap' 1. és 15. napján jelenik meg harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3 frt, postán boriték alatt 3 frt 48 kr, évnegyedi folyamatnak helyben 1 frt 40 kr, postán 2 frt pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24 kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Borzutczában 222. szám alatt, Neumayer-házban földszint jobbra.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

Könyvtárakról.

Bevezetése dr Schedel Ferencz' illy czímű munkájának: „A' könyvtártan' kézikönyve." Mutatványul.

---

1. §. A' könyvtár' fogalma.

Könyvhalmaz, bármelly tetemes legyen is, még azért nem **könyvtár**. Csak olly gyűjtemény érdemli e' nevet, melly bizonyos czélra, határozott rendszerrel, a' teljesség' bizonyos fokáig gyűjtve, 's úgy van felállítva, hogy minden benne találtató munka hamar és könnyen feltalálható legyen.

2. §. A' könyvtárak' nemei.

A' könyvtárak különfélék.

Először, **birtokosaikra nézve közek** vagy **magányosak**. Amazok **statuséi**, ennek költségein és igazgatósága alatt, mint péld. a' British Museumé, a' Bibl. du Roi Francziaországban, melly szinte országosnak tekinthető, 's a' közoktatási ministerium által kormányoztatik; — vagy **nemzetéi**, ennek egyenes gondjai alatt, mint péld. a' Magyar, a' Cseh Museumé; — vagy **udvaréi**, udvarok' pártfogása és kirekesztőleges intézkedése alatt, ha egyszersmind köz használatra van szánva: millyen a' cs. kir. udvari könyvtár Bécsben, a' kir. könyvtár Berlinben, az escuriáli Spanyolországban, stb; — **tartományéi** vagy megyeéi, millyen minden virágzó állodalomban több vagyon, nálunk legalább egy pár, mint Gömörben a' Cházár-, Komáromban a' Kulcsár-, Árvában legujabban a' Csaplovics-könyvtár; vármegyei könyvtár keletkezik jelenleg Sopronban is; — vagy **városéi**, millyen a' mivelt külföldön számos találtatik, 's a'

lipcsei különösen nevezetes; — egyetemei, mellyeknek a' könyvtár egyik kiegészítő része, 's azért hiányzania nem szabad; — közép tanodákéi, millyenek nálunk is, minden tanító academia, lyceum, seminarium, collegium, 's több gymnasium mellett találtatnak; — tudós academiákéi, millyenek a' párizsié, szentpétervárié, stb; — tudós társaságokéi, millyen a' londonié; — nevelőintézetekéi, millyen péld. a' Theresianumé Bécsben; — egyházi megyékéi, millyen péld. a' kalocsai, az esztergami érsekségé; — klastromokéi, millyen péld. a' pannonhalmi, a' budai barátoké; egyes egyházakéi 's egyházkerületekéi, stb.

Emezek, vagy a' magányos könyvtárak, vagy magányos társaságok és testületekéi, péld. a' status által nem tekintélyezett, tehát magányos tudós társaságokéi, millyen kivált Angliában sok és nevezetes van; casinokéi, millyen a' genfi, a' würzburgi, a' pesti casinóé; — gazdag és tudományszerető nagyoké, mint péld. lord Spenceré Angliában, Esterházy hgé Bécsben, gr. Rádayaké Péczelen, gr. Károlyi Györgyé Pesten stb, 's millyenek gyakran köz használatra is megnyitvák, de e' mellett folyvást magányos birtokosaik kormánya és pártolása alatt állanak: mint nálunk péld. a' gr. Teleki Sámuelé MVásárhelyt, gr. Apponyi Antalé Pozsonyban, gr. Teleki L. örököseié, melly a' m. academia' haszonbirtokába ment által; — a' kölcsönkönyvtárak, mik többnyire könyvárusok által, de némi köz felvigyázat mellett, nyerekedő szándékból tartatnak fen; — végre egyes tudósok és miveltek, saját használatra szánt specialis könyvtáraik, millyenek voltak egykor a' Kollár Ádámé Bécsben, melly elkótyáltatott, a' Cornidesé Pesten, melly a' gr. Teleki Lászlóéba ment által, Benczúr Józsefé, most Tó-Almáson, a' Jankowich Miklósé, melly jelenleg a' nemzeti Museum' részét teszi, stb.

Másodszor, a' használat' szabadságára nézve a' könyvtárak nyilványosak vagy zártak. A' köz könyvtárak többnyire nyilványosak is, de nem mindig, péld. a' Franczia Intézeté, a' Theresianumé, a' bécsi és bécsújvárosi academiáké, több közép tanintézeteké, sőt eddig még a' m. t. társaságé is, csak a' köreikhez tartozóknak áll nyitva. A' magányosak' könyvtárai többnyire zártak, de nem mindig, mint a' fenn említett Teleki Sámuel- és Apponyi-féle könyvtárak, és a' birtokosok' czélja' tekintetéből a' kölcsönkönyvtárak.

Harmadszor, rendeltetésökre nézve vagy közönségesek, vagy különkörűek. Amazok alatt olly könyvtárakat ér-

tünk, mellyek az emberi tudás' minden ágait befoglalják; ezek csak egy vagy néhány egyes szakmára terjednek, így vannak: természettudományi, orvosi, politechniai, historiai, hadtudományi könyvtárak; — vagy valamelly nagyobb kisebb terjedelmű földrész vagy ország' irodalmát foglalják magokban 's képviselik, péld. a' párizsi ázsiai társaság, a' szpétervári ázsiai intézet' könyvtára, a' m. nemz. Museumé (előkelőleg magyar érdekek' kielégitésére); — vagy az irodalom' bizonyos időkörére szorítvák, millyenek péld. a' nyomtatás' első századabeli munkákat magokban foglalók, mint Spenceré Angliában; vagy előkelőleg az újabb kori sajtó' termékeit, mint a' göttingeni (melly azonban roppant terjedelmével és szaktekintetbeni mindenoldalúságával inkább a' közönségesek közé számítandó); — vagy végre irány tekintetében, mint rendesen a' casinóké, politicai —, 's legtöbb kölcsönkönyvtárak mulattató irányukkal.

3. §. Az osztályozás' alkalmazása.

Ez osztályozást azért bocsátottuk előre, mert a' könyvtárak' különböző rendeltetése az előadott külön jellemekből önkényt foly. A' statusok és udvarok' könyvtárai többnyire arra rendeltettek, hogy kivétel nélkül az emberi tudás' minden ágaiban tudósnak és buvárnak kielégítő tudományos segedelmet nyújtsanak. Azért az illy könyvtárakban feltalálhatónak kell lenni mindennek, mit az egyetemes világirodalom fontosat, ritkát, terjedelmest és költségest bír, mit egyesek épen nem, vagy nem illy teljességben, vagy csak nagy áldozattal, sőt, a' nagy ritkaságnál fogva alig is, birhatnak. Ezek az értelmiség' középponti raktárai, minden literaturának ős kútfői. Nemzeti, történeti, helybeli viszonyok vagy esetékes környülmények majd minden illy egyetemes könyvtárakhoz ragasztanak kisebb „különkörű" gyüjteményeket is, millyen a' bécsi cs. udv. könyvtárban a' Hammer' keleti könyvtára, nálunk az academiai Teleki-könyvtárban Cornides' magyar könyvtára stb, de ezek az illető könyvtár' egyetemi jellemét — elvét, hogy úgy mondjam — nem változtatják, hanem az anyatár' függelékeiül tekinthetők. — Kevesbbé egyetemiek a' nemzeti, tartományi, városi könyvtárak, mellyek többnyire az illető országos, tartományi vagy helybeli érdekekre való előkelő iránnyal gyüjtetnek; a' tudományos és tanító intézetekéi, mellyekben bizonyos tudományosztályok mindig elsőséggel bírnak mások felett; legkülönszerűebbek (specialisabbak) szoktak lenni a' különszerű intézetekéi, péld. a' hadi nevelőházak, műegyetemek, müvész-academiák, egyhá-

zi testületektárai, stb, a' kölcsönkönyvtárak; végre a' magányosak többnyire zárt táraik.

4. §. A' könyvtárnok.

Minden könyvtárnak két lényeges alkotó része van, egy anyagi: a' könyvek, legyenek azok nyomtatott vagy kézirati munkák, 's ezek' kiegészitéseül abroszok 's mindennemű tudományos czélú rajzok; 's egy szellemi: a' könyvtárnok. Ez t. i. valóságos lelke, életereje minden bibliothecának. Ő tartja fen; ő neveli, tudományrendszeresen, hogy folyvást organicus test, 's ne mechanicus halmaz legyen; ő tételezi fel gyümölcsözését, a' szerint mint használtatására hatni, sőt helyes rend' eszközlése, tudományos segédlajstromok' készitése, sőt az intézet' kincsei közzé tételével is annak hasznát az esetékesen, helyhez szorítotton, mulandón túl emelve, időn és téren át, egész irodalmakra 's jövendő korokra is elszármaztatni tudja. Történetiratilag bebizonyítható, miképen a' könyvtárak csak ott és akkor adtak életjelt, hol és a' mikor az igazgatás, melly a' könyvtárnokban van személyesítve, egész mértékben megfelelt hivatásának; szomorúan igaz levén másfelől, hogy a' gondatlan igazgató gyakorta nem csak gondatlan, hanem ennél több is: sárkány, melly a' tudomány' kincsein megközelithetlenül hever; fukar, ki elássa, mi a' köznek van szentelve; a' lánczon tartatott házőrhöz hasonló, melly a' nyájasan közelítő vendéget is elriasztja küszöbétől. Mert vagy kényelme' veszteségétől 's gondatlansága' fölfedeztetésétől tartván, ezer fogással kifárasztja a' tanulni kutatni kivánót; vagy magának akarja kivívni a' leg égrekiáltóbb egyedárusságot, melly létezik. Igen is, a' könyvtárnok az, ki a' könyvtárnak vagy megölő betűje, vagy verőszive, ő képes a' leggazdagabb gyűjteményt holttetemmé lelketleniteni, mint képes azt, ha magát nem ragyogó, de annál melegitőbb hivatásának egész lélekkel és szivvel oda adja, élő hatalommá emelni. Példa mindkettőre van.... Közép itt nincsen.

5. §. A' könyvtárak' rövid története.

Nincs helyén kivül itt a' könyvtárak' eredetéről 's az ó és új világ nevezetesb könyvgyűjteményeiről röviden emlékezni. Voltak a' XVII-d., sőt a' XVIII-d. század' elején is még irók, kik az első könyvtárak' eredetét az özön-előtti világban keresték; de állitások Lambecius, Struwe stb által rég visszautasíttatott. Természetes kezdeteit a' könyvtáraknak az egyházakban találjuk,

mellyek eleinte minden nemű irott emlékek' őrzőhelyei valának. Egyiptom volt, valamint a' miveltségnek első bölcsője, úgy az első könyvtárak' hazája is. Siciliai Diodor szerint t. i. Osymanduas mintegy tizennyolcz századdal Kr. előtt állított már könyvtárt Memphisben; 's fejedelmét az ó világ könyvtárainak, Aristoteles' javaslatára, Ptolemaeus Philadelphus állította, roppant költséggel, Alexandriában a' Serapis' templomában, Demetrius Phalerius' intézkedése mellett. A' régi irók az alexandriai könyvtár' tekercsei (kötetei) számának előadásában száz és hét száz ezer közt ingadoznak; úgy látszik, hogy ez utóbbi számot akkor érte el, midőn az alexandriai háborúban, Caesar alatt, legnagyobb részt elégett. Újra felvirágzott az, midőn Attalus királynak Pergamusban szerzett könyvtárát Antonius triumvir onnan erőszakosan elhozatta, 's kétszáz ezer darabját a' Ptolemaeusénak maradványaihoz kapcsolta. 'S ez az, mellyet, midőn Alexandria az arabok által elfoglaltatott, Ómár kalifa, némellyek szerint keresztyén kezek által feldúlatott. Perzsiában a' susai könyvtárra akadunk. A' babyloni archivum alatt is könyvtárt kell értenünk. A' héberek gazdagok voltak könyvekben és tárakban; 's híres volt köztök a' Nehemiásé, melly idővel elpusztulván, Judas Maccabaeus által megújíttatott. Syriában a' nagy Antiochusé ragyogott. Görögországban a' sok között, mert minden nagyobb város birt könyvgyüjteményt, az első nyilványos könyvtár volt Pisistratosé Athenaeben, melly Xerxes alatt egy időre Perzsiába vándorlott volt; Polycratesé Samosban; a' magányosakéi között Euripidesé, és főleg Aristotelesé állott nagy hírben, melly idővel Sylla által Romába vitetett; a' chiosi görögök Homer' tiszteletére templomot emeltek, gazdag könyvtárral együtt. Rómában az irodalom csak később kapott becsre; az első gyűjtemények görög zsákmányból állottak, néhány magányosak' birtokában. Az első könyvtár itt alkalmasint Aemilius Paulusé volt; Lucullus is szépet gyüjtött, mellyet a' tudósoknak szabad használat végett mindenkor átengedett; Sylla Aristotelesét, mások szerint Pisistratosét hozta át Rómába. De az első nyilványos könyvtár Asinius Pollióé volt, az Augustus ismeretes kedvenczeé, kinek példáját mások, 's különösen császári pártfogója is követte az Apollo Palatinus temploma' porticusában állított görög és latin tárakkal (bibl. Octaviana, Palatina). Utóbb Tiberius (Tiberianae domus biblioth.), Vespasianus (Pacis bibl., a' béke istennője' egyházában), Domitianus (bibl. Capitolina), Traianus (bibl. Ulpia), 's más császárok, miután elődeikéi a' Nero 's a' Commodus' ideiben volt égések' alkalmával nagy részt elpusztultak,

hasonlót tettek, annyira, hogy P. Victor Rómában huszonkilencz nyilványos könyvtárt számlált. A' magányos könyvtárak közt is találtattak tetemesek, mint péld. Epaphroditusé, melly nem kevesebb mint harmincz ezer tekercsből állott.

A' keresztyének már a' harmadik században birtak könyvtárakkal templomaikban; mellyeknek a' pogányok által elszórt maradványaikat Constantin császár fejedelmi áldozatokkal összeszedette, és Konstantinápolyban felállította. Constantius' ápolása mellett idővel az 120, mások szerint 600 ezer tekercsre növekedett. Utána Julianus 's ifj. Theodosius jeleskedtek a' tudós munkák' másoltatásában és gyűjtésében. Mind ezek idővel a' tűz' prédái lettek; egyes maradványaik az utolsó császárok alatt gondosan őriztettek, de Konstantinápoly' elfoglaltatásakor a' törökök által egész Európában elszórattak, egy részök a' Mátyás király' budai könyvtárába is átszivárgott. A' császárokkal vetélkedtek a' tudományos kincsek' öszveszedésében a' keresztyén püspökök, kik közől Alexander jeruzsálemi p. Jeruzsálemben állított könyvtárt, mellyet sz. Öse (Eusebius) használt; Julius Africanus Caesareában, hol főleg Origenes' irásai (vagy 6000 tekercs) őriztettek, 's mellyel sz. Jeromos élt; György p. Alexandriában, mellyről sz. Athanáz emlékezik stb. Általában, már ez időben dívott a' papok közt mind a' pogány irók, mind és főleg az egyházatyák munkáik' szorgalmas másolása, sokszorozása; 's azon száz meg száz irók, kiket Strabo, Plutarch, A. Gellius, kiket Justinus Martyr, Athenaeus, Clemens Alexandrinus, Gregorius Nazianzenus idéznek, mutatják, hogy gazdag és használatra tárt könyvgyűjtemények léteztek a' görögök és rómaiaknál, melly utóbbiaknál a' könyvtár a' fényüzéshez is tartozott.

Európában, a' középkorban, a' templomok és klastromok-, főleg a' sz. Benedekiek, Cisterciek és Carthausiak' klastromaiban őriztettek a' régi világ' irodalmi hagyományai; így Olasz- és Németországban (Sz. Gál, Fulda, Cöln), Francziaország (Clugny) és Angliában (York), de főleg Spanyolországban. Azon kevés fejedelmek közt, kik e' sötét századokban a' tudományoknak raktárakat készítettek, némelly pápák, nagy Károly császár (Aachen), könyves Kálmán m. kir. (a' hagyomány' értelmében, bár a' krónika könyvtárt világosan nom említ) és V. Károly franczia király (Louvre) emlitendők. Annál több tudományszeretetet bizonyítottak a' keleti, főleg a' chinai (VII. VIII. századokban vagy hetven könyvtár volt Chinában) és a' mahomedán fejedelmek, mint a' bagdadiak (Harun-Al-Rasid, Al-Mamun stb), kiknek könyvkincseik a' tatárok által dulat-

tak fel a' XIII-d. században; az egyiptomiak (Kairo), a' syriaiak (Tripolis), a' buchariaiak (Buchara, Samarkand): mellyek mind szinte részint tatár, részint keresztyén barbárok által pusztíttattak el. Spanyolországban az arabok' országlása idétt vagy hetven köz könyvtár létezett (fő a' cordovai, 250,000 kötettel), mellyeknek romjai idővel az Escurialba vándorlottak.

A' tudományok' föléledését legközelebb megelőzött időszakban, Európában, több új egyetemek' keletkezése új 's terjedelmesb alapu könyvtárak' támadását vonta maga után, mellyek közt a' prágai, IV. Károly által 1370. alapítva, a' legkitünőbb; e' korból való a' heidelbergi is 1386—90-ból. A' XV-d. század' egyik fő dicsőségét az V. Miklós pápa, a' Medicaeusok, és Mátyás király' könyvtáraik teszik; az elsőt kell a' Vaticana' alapítójának nézni; Medicisi Kozma, Péter és Lőrincz, vetélkedve a' pápákkal, gyűjték Florenczbe a' classica literaturának a' keleten veszedelmeztetett kincseiket, mellyek a' század vége felé ugyan elszórattak, de csakhamar gazdagul pótoltattak; csak Mátyás király' világhírű budai könyvtára volt drágán megfizetve a' nemzet által, mert, közepette egy a' tudományokat lenéző oligarchiának, szerzője' elhunyta után, arra szolgált, hogy a' külföld' tárai belőle gazdagodjanak; azon gyermekes fényüzésnél fogva pedig, mellybe takarva volt, bel és külföldi orvkezeket csiklandott: és így, fájdalom, a' római és florenczi kincsbányák vetélytársának pirító inkább mint büszkítő emlékezetét öröklöttük. Követte e' magas lelkű fejedelmeket még azon században austriai I. Max, ki, Celtes Konrád' vezérlete alatt, a' bécsi udvari könyvtárt alapítá (mai nap keleti kéziratairól különösen nevezetes); és VII. Henrik angol király, szerzője a' londoni könyvtárnak, melly mai nap a' britt Museum' egyik alkotó részét teszi. E' század' második felébe teendő a' mások által a' XIV-be tett velenczei sz. Márk' könyvtára is. A' XVI-d. században keletkeztek a' dresdai, ma a' legjobban rendezettek' egyike; a' boroszlai, egy jelenleg a' gazdagabbak közől; a' müncheni, Max kir. óta számra a' világ' második tára; az Escurial' könyvtára, II. Fülöp által alapítva, arab kéziratokban gazdag; Milanóban az Ambrosiana, Borromaei Fridrik által, melly roppant kézirati kincsével jeles, mik közt számos keleti (arab, copticus, syriai) is; a' párizsi Bibl. du Roi (időközben Nationale), melly, főleg XIV. Lajos, Napoleon és Lajos-Fülöp által, becsre és gazdagságra a' világ' első könyvtárává neveltetett. A' XVI. sz.' végén megnyitott Bodley-könyvtár, Oxfordban, kéziratokban mai nap egyik a' leggazdagabbak közől. — A' XVII-d.

század a' könyvtárak' történetében, a' brunszvikival, mai nap wolfenbüttelivel dicsekszik; továbbá az upsalai egyetemi könyvtárral (Ulphilas' codexével); a' kopenhágival (félmillió kötet, számos kézirat, különösen izlandi); a' berlini, ma királyi, könyvtárral, Fridrik-Vilmos választó-fejedelemtől. — A' XVIII-d. század' nevezetesb tárai: a' Magliabecchiféle Florenczben, a' nagyúri Konstantinápolyban, a' sz. pétervári, II. Katalin' szerzeménye, legujabban a' varsai könyvkincsekkel bővítve, 's jelennen ázsiai kéziratokban gazdag; végre a' göttingi új egyetem' könyvtára, melly az új irodalomra nézve a' legteljesebb, 's talán az, melly léte' rövid szakaszában (csak egy százados) a' tudományosságra legnyomosabban hatott. A' mult században keletkeztek hazánk' több jeles, ma is fenálló könyvtárai, mint a' debreczeni ref. főiskoláé; a' pesti egyetemé, eleinte a' jezsuiták, majd számos egyéb klastromok' gyüjteményeiből: sok becses nyomt. és kézirati munkákkal, 's számra sem csekély, mert fiókjaival együtt a' százezret alkalmasint megközelíti, de tartalomra egyenetlen, 's nem csak az irodalommal egyformán nem haladott, de még a' régi literaturára nézve is hiányos; a' károlyfejérvári Batthyány-féle; az egri Esterházy-féle; a' szebeni Bruckenthal-féle könyvtárak stb. — A' XIX-d. század' könyvtárai közől világhírüvé egy sem vergődött még; azért mellőzzük, és csak a' mieink' előhozására szorítkozunk. Ezeknek elseje kétség kivül a' Nem. Muzeumnak felajánlt Széchenyi magyar könyvtár (30,000 köt. és számos kézirat), mellyhez legújabban az Illésházy-könyvtár is járult; a' marosvásárhelyi Teleki-Sámuel-könyvtár; a' pozsonyi Apponyi-könyvtár; a' benczések pannonhalmi könyvtára; a' magyar academiáé, melly a' gr. Teleki László örökösei' gazdag könyvtárából (30,000 köt., számos kézirattal 's Cornides' egész gyüjteményével), a' gr. Teleki József által felajánlott Kresznerics-féle tárból, a' rohonczi és kisbéri Batthyány-könyvtárakból (amaz gr. B. Gusztáv, ez gr. B. Kázmér által felajánlva), Sándor István (még át nem vett) és Horvát Endre' könyvhagyományaikból, Marczibányi Márton' könyvtára' egy részéből (Livius fia által felajánlva), számos egyes ajándékok és vételekből állt össze; a' Cházárféle, jelenleg gömör-megyei —, a' Kulcsárféle, jelenleg Komárom-megyei —, a' Csaplovicsféle, most Árva-megyei, végre a' Nemzeti Casino' könyvtára Pesten. A' magányosak' könyvtárai közt kitüntetéssel emlitendők József fő hg-nádoré a' budai várkastélyban, a' Rádayaké Péczelen, a' Viczayaké Hédervárott, az Esterházy hgé Bécsben, a'

b. Mednyánszkyé Veszelén, a' gr. Károlyi Lajosé Tót-Megyeren, Jankowich Miklósé (nagy gyűjteménye' eladása után is), Horvát Istváné és gr. Károlyi Györgyé Pesten, b. Podmaniczkyaké Aszódon, b. Prónay Sándoré Tó-Almáson, mellynek egyik részét teszi a' Benczúr József' gyűjteménye is, most b. P. Albert' birtokában, stb.

6. §. Könyvtártan és könyvtártudomány.

Könyvtártan alatt azon gyakorlati utasitások' öszvegét értem, mellyek valamelly könyvgyűjtemény' czélszerű felállitását és elrendelését, biztos el- és fentartását, használata sebes, könnyű és biztos módját, 's minden részben helyes igazgatását tárgyazzák. Ezen tan a' legújabb időben, mennyire tudom, Constantin, 's utána Schmidt által, bibliotheconomiának neveztetett.

Schrettinger „könyvtártudomány" névvel tisztelte meg e' tanitmányt, 's azt utána Ebert és Molbech is elfogadták. Nem lehet kételkedni, hogy mind azon ismeretek összesége, mellyekre a' hivatását lelkesen betölteni akaró könyvtárnok szorúl, a' tudomány nevet méltán megérdemli; mert ide számítjuk a' közönséges és különös iralomtörténetet (hist. lit.), a' könyvészetet (bibliographia), kézirat-ismét, a' könyvnyomás 's ennek segéd mesterségei' történeteit, a' historiát és földiratot, a' régi és újabb főbb nyelvek' ismeretét, a' tudománytant 's bizonyos átnézeti ismereteket valamennyi karbeli és szabad tudományokról stb: mint a' mellyek nélkül könyvtárnok soha nem felelhet meg rendeltetésének: de ugyan ezen ismeretek nem csak a' könyvtárnoknak, hanem legtöbb tudósnak és főleg irónak nagyobb kisebb megszorítással szükségesek, 's nem alkotó részei a' könyvtártannak, hanem szükséges megelőzői és első föltételei a' könyvtárnokságnak. Ugyan ezért Schmidttel sem foghatok kezet, ki a' könyvészetet a' könyvtártudomány fő részének állítja.

7. §. A' munka' felosztása.

Jelen czélomhoz képest a' könyvtártanra szorítkozva, az általam ennek tulajdonított tárgyakat a' következő természetes rendben kísérlem előterjeszteni:

I. Könyvtár. — Mihelyt könyvek vannak, első szükség biztos és kényelmes hajlék, ebben czélszerű butorzat, 's minden nemű rontó behatások' elforditása; következik a' könyveknek bizonyos rend szerinti felállítása, azoknak számozás és helymutató által jutott-helyökhöz kötése, 's lajstromzása; a' sza-

porítás elveinek — mellyek a' könyvtárak különböző rend elteté-sökhöz képest is különbözők — megalapitása; a' rend' fentartása 's a' használat' rendszerezése.

II. Könyvtári személyzet. — Itt eléadandjuk a' könyv-tárnok és az alája rendelt hivatalviselők' hivatása, könyvtár és közön-ség iránti kötelességeik, szükséges tulajdonaik és tudományos ké-születeikről tudandókat.

Tárgyaink' literaturája fejezendi be értekezésünket.

Elisa de Castro.

Eredeti beszély.

I.

. . . .-iki martius' 14. 's 15-e közti éjszakán sötét, mogorva felhők boríták E.....' városa fölött az ég' boltozatát; komor színök által megegyezők ama' mély csönddel, melly síri némaságot boríta a' kisded városka' minden részére. A' házak' ajtai zárvák, sőt a' mi több, az ablakokat is szorgosan betett fa-táblák csukták el, mintha dögvész uralkodnék a' vidéken, 's ennek életölő bűzét akarnák kizárni házaikból E. város' jámbor lakói. Az útczák üresek valának, 's bár alig lehete még az idő tiz óra körül, egy ember sem volt látható a' városban, egy emberi hang sem hallható, 's csak itt ott harsogott a' néma éjen keresztül a' bucsúzó varjak' károgása, vagy rémes vonitása egy az udvarból kizárt ebnek, melly szinte kellemetlenül hatva meg e' szokatlan síri csend által, vagy természeti ösztönénél fogva közelgő halált érezve, hallatá fülsértő hangját az éjben. De mi ez? amott a' főtér felől világosság 's fény hat az imént még korom sötét éjen keresztül, 's a' mint elkongá a' fő templom' órája tizedik 's végütését, bár tompa, de még is eléggé zajos hangok törnek ki egy emeletes épület' tág udvarából, míg fen az ablakokból számos gyertyának lobogó fénye hat az üvegeken keresztül. A' ház' kapuja megnyílik, üréből megrakott szekér gördül ki, követve egy csapat embertől, kik részint izmos bárdokkal 's fejszékkel vannak ellátva, részint égő fáklyákat lobogtatnak, mellyek áttörve fényökkel az éj' fátyolán, rémes világot terjesztenek szerte a' téren, mellynek közepén az érintett kocsi és kísérői megállnak. E' perczben a' közel to-

ronyban is fény csillan, 's csakhamar megkondúl ama' harang vagy csengetyű, mellynek hangja jelt szokott adni a' jámbor lakóknak, hogy imádkozzanak a' szegény felebarátért, ki e' perczben küzdi az élet 's halál' sors-döntő tusáját. Ez adott jelre a' város' több részeiből rezgő dob 's rivalgó trombiták' hangja válaszol, 's keresztül az éj' csendén tompa kimért léptek' dobogása hallik, gyanittatni hagyva, hogy a' hadi szerek' ébresztő hangjára katonáknak közeleg fegyveres csoportja, 's valóban zsoldosok vonultak a' térfelé, 's ott az említett emeletes lak előtt megállva, vezérök a' lépcsőn fölfelé sietett, 's csakhamar visszatérve, több apróbb csapatokra osztá katonáit, kik az adott jelszóra megtöltve előbb fegyvereiket, a' város' minden részeiben eloszlának, míg a' ház' kapujából több trombitás lép ki, 's szerte járván az útczákon, felhangon kiáltja: „Hogy Caratta Antal, a' királyi fővezér, parancsolja mindenkinek, maradjon ez éjen át nyugottan lakában, mert azt, ki az útczára lépni vagy csak ajtaján, ablakán kitekinteni mer, kímélet nélkül fogja, mint ebet lelőni, a' legközelebb őrt álló katona."

Míg ezek a' városban történtek, 's a' megrémült lakók félve bujtak ágyaik' pelyhébe, vagy házaik' leghátulsó részébe vonulva térdre borultan imádták 's kérték az ég' urát, távolítaná el fejök felől a' szörny' rettenetes haragját, óvná meg mindenható hatalma által azokat, kik már bilincselve ültek a' zsarnok' mély börtönében, azalatt a' szekeret kisérő ácsok 's katonák leemelék annak terhét, 's míg minden felé a' városban néma csend uralkodott, bárdjaik 's fejszéik' rémes kopogása, az egybe illesztett fák 's gerendák' zuhanása, a' deszkákat ketté metsző fürészek' visító hangja, 's a' már elkészült részen járók' dobogó léptei, mint meg annyi vészjelek hangzának szerte a' városban, mellynek megrémült lakói, bár a' legrettenetesebbet gyanítva, nem tudák megfejteni mind azokat, mik ez éjben a' kiholt útczákon történtek. A' rémítő kalapálás azalatt folyvást hangzék, 's a' munkások vetélkedve, mintha a' legerényesebb cselekedet csalná ki homlokukról az izzadtság' cseppjeit, illesztének össze egy izmos fapadozatot, mellynek csakhamar elkészült alakja, magokat a' készítőket is borzalommal tölté el, mert a' rovatal, melly csak imént készült el, holnap, ha felpirúl a' hajnal, a' hóhér' rémítő tisztének leend majd vérlepte műhelye. Hát a' vérveres posztó milly rémesen simúl az egymást ölelő deszka és gerenda-tömegre, milly vérfagylalólag sötétlik a' fekete tuskó ott a' középen, 's mint villog rajta a' fáklyák' fellobogó fényénél az éles bárd, a' hóhérnak borzasztó fegyvere! De mit mondok, ott nem egy bárd hever, egy halmoza-

tát a' pallosoknak hordá itt össze az undok éji bakó, jeléül, hogy itt nem egy, de többen fognak vérzeni boszúja alatt az átkozott szörnynek, kinek nevében előbb szerte hirdeték az éji parancsot a' hirnökök' vészteli szavai.

A' rovatal elkészült, a' lélek-váltság' harangja újra zengett, a' katonák előbbi állomásaikról a' térfelé vonultak, 's a' faalkotmány körül kört képezve, bár vad lelkök megszokta már a' halált és gyilkolást, egy nemével a' borzalomnak bámultak a' fénylő bárdokra.

Hagyjuk el a' halál' e' rémítő előjeleit, 's lépdeljünk fel halkan a' már többször említett emeletes házba, mellynek kapuja alól előbb a' szekeret 's ezt kisérő népet láttuk előtünni. Keskeny, sötét, a' falon függő lámpa által csak gyöngén világitott lépcső vezet fel ennek első emeletébe, mellynek udvar felőli oldalát izmos fa-oszlopokon nyugvó csarnok övedzi körül egy nyitva álló ajtó felé vezetve, melly mellett két izmos zsoldos jár le 's fel töltött fegyverekkel, míg mások a' csarnokon 's lépcsőkön állanak, jeléül, hogy elég oka van remegni annak, kinek ennyi fegyver védi éji nyugalmát.

Éji nyugalmát? oh nem, a' termekben, hova ez ajtó vezet, nyugalom nem tanyáz, az álom' jótékony súlya nem ül itt a' szemeken, a' képzeletet nem vidítják az álomnak bájdús képei; bünhely, pokol ez, hol a' legundokabb vétek: az árulás tanyáz, melly, mintha remegne a' nap' fénylő sugáraitól, a' fekete éj' sötét országát választá ki gaz, századok' átka által megrovott, tettei' szörnyü műhelyévé.

De nézzünk körül a' szobában, mellybe léptünk. Meglehetős nagyságú ez, falait durva tarka szinü festemény borítja, mint a' festett alakok' öltözetéből látható, jeleneteket ábrozoló előbbi történeteiből a' városnak, mellynek falai közt vagyunk. Az ablakok körül dús vérszín kárpitozat omlik alá, mellynek megaranyozott pereczein csillogva törik meg a' szoba' fedezetéről lelógó lámpa' világa; hátúl, a' szoba' éjszaki részében, egy szinte veres függönyök által árnyazott ágy áll, mellyek azonban most félre valának vonva 's elterülve a' fekete medve-bőrön, melly az ágyat beborítá, egy nyulánk ifjú alak vala látható. Az ébren heverőnek — mert nyitva valának nagy fekete szemei — termetét sötét szinü lovag-köpönyeg borítá, míg dús éjszín fürtjei egy réz sisak alá szorúltak, melly alatt egy tündér bájú, de vad kifejezésü arcznak vonásai valának láthatók. A' nyugvó ifjú, mert ennek hagyá gyaníttatni szőrtelen arcza, tüzes, ámde vad lángú szemei a' mellék-szoba' félig nyitott ajtajára valának szegezve, 's mint arczának oda meredő kifejezése, homlokának sötét redői, 's testének előre hajló helyzete gyaníttatni hagyák, minden fi-

gyelmét oda intézé, hogy felfoghassa értelmét 's fonalát a' mellékszobában levő férfiak' beszédének, mellyből azonban a' társalgók' halk hangja 's a' rovatalnál foglalkodó munkások' zaja miatt csak egyes, megtörött mondatok lőnek érthetők, miért is boszúsan látjuk fölemelkedni a' figyelőt, ki halkan 's inkább csúszva közeledett a' félig nyitott ajtóhoz, ámde visszarettenve egy a' csarnok felől közelgő férfiú' lépteitől, gyorsan szökött vissza ágyához, 's elfoglalá előbbeni nyugvó helyzetét.

A' férfiú, kinek előbb léptei dobogtak, azalatt belépett, 's a' mint a' beszélők csörgeni hallák sarkantyúit, egy magas sovány termetű 's sárgás fekete arczú, már jóformán őszbe borúlt férfiú lépett ki a' mellék-szobából, ki előtt tisztelettel hajtá meg magát az imént érkezett.

„Mi hírt hoztál, hadnagy?" kérdé tompa hangon a' kilépő.

„A' bakó megérkezett K. városából, 's a' Zöldfánál várja parancsod' — felelt a' jövevény, 's míg hallgatója távozást inte kezével, a' nyugvó e' szavakat: „a' Zöldfánál", halk, de jelentő hangon ismétlé.

Az őszes férfiú ismét el akart távozni, de az ágyból egy éles és érzelemdús hang e' szavakat: „„'S én, Antal, egy pillanatot sem nyerek?"" kiáltá utána.

A' megszólított' arczát egy neme a' megdöbbenésnek boritá el, mintha habozna, valljon távozzék-e vagy engedelmeskedjék az imént hallott szavaknak, míg végre e' szavakat mondá:

„Hagyj most, mennem kell a' hadi tanácsba, melly fejére vár; majd később."

„„Mit, később? — kiálta boszúsan a' nyugodó, felugorva ágyáról, 's mérges pillanatot lövelve a' még mindig habozva állóra — Én most akarok veled beszélni, Caratta, én, érteszsz, én parancsolom, maradj 's felelj.""

'S a' vezér, mert ez volt a' férfiú, mintha felsőbb hatalom' parancsa zengene felé, gyorsan fordúlt meg e' szavakra, 's a' hizelgés' kifejezésével sárga arczán, közeledett az ismét ágyára dőlt sugár alakhoz, gyengéden fogva meg annak kezeit.

„'S mi az, mit tudni akarsz?" kérdé Caratta.

„„A' pártosok közől kit ér el holnap a' hóhér' bárdja?"" kérdé a' nyúgovó.

„Beliert, De Bruit-t, De Heretiquet 's Charpentier-t" — felelt a' vezér.

„„De Heretique-t? Zsigmondot-e vagy Gábort?""

„Zsigmondot“ mondá Caratta.

„„'S Gábor?““

„Ellene nincs bebizonyítva semmi.“ Szóla halkan 's válvonítva a' vezér.

„„Nincs bebizonyítva semmi? ha ha! Hát mióta kiván bizonyítványt Caratta' vértörvényszéke, mióta jön előtte tekintetbe az ártatlanság, jog 's törvény' szabálya? Vérboszúmra mondom, vén hyena, te őrült kezdesz lenni vég napjaidra, hogy bizonyítványok után kapkodsz ott, hol azokra nincs szükség. Hát Belier, De Bruit, Charpentier 's a' többiek mit vétettek? utadba álltak, téged sértének meg, téged, 's ezért halniok kell, 's Gábor, ki engem, érted Caratta, engem sértett meg, ne veszszen el? Ha ha! te habozni mersz ott, hol én akarok? Antal, eljátszott üdvömre mondom, ezt ne tedd. Ah! de mit, te őrült vagy, 's azért én rendelkezem nevedben, halld hát: Gábor halni fog, vagy e' levél itt, mellynek eredetie egy biztosom' kezeiben van, holnap De Charlesnek kerül kezébe, érted, e' levél, e' néhány sor, De Charles' kezébe jut, 's ha ez megtörtént jaj neked, mert ha ez irat a' fejedelem' tudomására jön, De Stratád' daczára áldozatúl esik árúló fejed, ama' tömérdek vérért, mellyet itt e' vidéken a' jó, de általatok elámított, király' nevében ontának ki bakóid.“

A' vezér' arcza még sápadtabb lőn, ajkai kékűlni kezdtek, homloka ránczokba vonult; reszkető hangon mondá e' szavakat: „Igen, de Gábor még szabad, ő tova van, ott, hova nem terjed bakóim' hatalma.“

„„Ő szabad, 's a' hadnagy, ki nélküle mert visszatérni a' helyről, hol atyjával 's az előbb nevezettekkel tanácskozott, ki elszökteté őt, még él. Antal, e' pulyának fejét szinte lábamhoz dobandod; 's most felelj, ha kezedbe kerítem Gábort...?““

„Ha parancsolod, veszni fog.“

„„Úgy hát, jer, állj ide mellém 's várakozzál...““ Az ifjú e' szavak után csengetett, 's egy tiszt lépett be. — „„Hadnagy, menj, vagy küldj el minden őrtanyára, jelenteni, hogy ma általam tudatandja a' vezér az elfogatandók' névsorát, nemde, vezér?““

A' vezér igent intett, 's a' hadnagy kilépett.

„„Most távozhatol, Antal, 's ha előmbe dobod Gábor' halaványfejét, helyette cseréül e' levelet eredetiben vetem öledbe, e' levelet, Caratta, érted? e' levelet, mellynek minden betűjében egy bakódnak rejtezik pallosa.““

E' szavak után intett a' nyugovó, 's Caratta, a' rettenetes, ki-

nek haragjától, kinek egy szavától hét tartomány remegett, mint gép indúlt meg intésére e' gyönge kéznek.

II.

Hátulsó részét az épületnek, mellynek csak imént látók belsejét, egy alacsonabb földszinti szárny képezé, istállókból 's pinczékből álló, melly utóbbiak most, mióta Caratta E... városában tanyázott rettenetes törvényszékével, a' börtönöknek, mellyek már tömve valának áldozatokkal, pótolák helyét. E' rész felé látunk most sebes léptekkel egy köpönyegbe burkolt alakot sietni, ki csakhamar oda ér a' pincze-torok' ajtajánál őrt álló vitézhez, 's a' kezében tartott lámpa' fényénél megmutatva ennek arczát, néhány halk szavakat mond, mellyek után az őr eltávozik 's csakhamar egy más férfiúval tér vissza, kiben, a' kezében lógó kulcsokról, Caratta' börtöneinek porkolábjára ismerünk. Tisztelettel emeli ez le a' köpönyeges előtt fövegét; a' pincze-ajtó megnyilik, 's míg az őr 's porkoláb fenmaradnak, a' harmadik lesiet a' lépcsőkön.

Lenn jobbra szük sikátor, egy kerekded pincze-osztályba vezet, mellynek sötét üréből most mély sohajok lengnek az érkező felé. Gyorsan lép ez be, 's egy kőre letevén lámpáját, ennek fénye kétes világot áraszt a' kisded üvegre. Mélyében ennek egy zsúp szalma látható, 's ezen egy ősz, majd hetven éves férfiú, ki meglepetve a' börtöne' sötétében már régóta nem látott fény által, szemei' elébe tartá kezeit, 's fel akart kelni, de lehetetlenné tevék ezt a' lábait 's karját övedző nehéz lánczok.

„A' bakó érkezett-e meg? — kérdé halk alig érthető hangon a' rab, 's miután mellé állt a' sötét köpönyeges, remegő hangon folytatá: — Nem, nem! te nem lehetsz a' bakó. Oh nem, ő rút arczú, vad tekintetü férfiú, 's te olly szép vagy 's ifjú. Szólj, mi hozott ide e' börtönbe, hol olly régóta szenvedek? Oh! rettenetes sors kinoz itt engem, a' napot, az eget nem látom, az ablakot berakták, itt örök éj van, 's oh! istenem, milly iszonyú ez, 's az éhség, melly kínoz, mert tudd, csak vizet adnak és kenyeret, azt hivén, hogy ha koplaltatnak, megtörik lelkemet, hogy megtagadom szent hitemet.“

A' hit' említésére élénkebb lőn az öreg' arczának kifejezése, szemeinek már már elhamvadt tüze újra fel kezde lobogni, 's úgy látszék, mintha a' lélek' szilárd akarata új erőt öntene az elkínzott tagokba.

„Nemde, ifjú, rettenetes itt ez üregben, ez undok helyen szenvedni, csupán azért, mert máskép imádom istenemet, mert, tudd,

ez minden vétkem, ez miért szenvedek. Iskolát akartunk itt emelni; koldúlni küldénk szerte az országba, 's küldöttünket elfogatták, 's azt mondják, hogy mi lázadásra hivtuk fel a' fejedelem ellen az új hitnek üldözött követőit. Oh istenem! milly aljas vád ez, mi, a' béke, türelem 's evangelium' emberei, pártütők? pártütők a' fejedelem ellen, kinek hűséget esküvénk? Igaz, én biró valék mikor ő trónra lépett, alattam tevé le a' tanács a' hivség' esküjét, 's, istenemre, én szentül megtartám azt, 's ha most parancsol velem a' király, e' rongyokat, mellyek itt a' hideg ellen védnek, 's magát ez ősz fejet érte oda adom. Hah! ez ősz fejet, hát enyém-e még az? Jó ifjú, szólj, enyém-e? Te felülről jösz, hol sokat hallottál, szólj, él-e még de Bruit 's Charpentier, 's mit itéltek rólam az agg de Heretique-ről, 's mit csinál fiam, Gábor, ismered őt, szabad-e még, vagy ő is fogva van?"

E' szavak után elgyengűlve dőlt vissza az agg, 's a' köpönyeges mellé térdelve egy palaczkot illeszte ajkához, 's a' mint néhány kortyot nyelt abból az agg, ujra éledni kezdett ereje.

„„Jó öreg — mondá tompa, reszkető hangon az éji látogató — mindkettőnknek ideje ki vagyon számítva, már éjfél közeledik, 's ki tudja a' reggel mit hozand? Szólj, mi kivánatod van még az életben; bennem bizhatol, én Weizer Róza vagyok, menyednek, Gáborod hitvesének rokona.'"

„Róza! ah, te vagy, oh én nem láttalak már tíz év óta, 's ekkor még kisded leányka valál; igen, igen, ezek anyád' fekete szemei, ez atyád' hajlott sas orra 's szép emelt homloka. Oh, szólj, miért jöttél, angyal, e' börtönbe?"

„Téged' vigasztalni, bátya, 's parancsodat teljesíteni, ha elfogadod rokonodnak kész szolgálatát. Szólj, mit ohajtasz?'"

„Mit? oh, egy van, mit még ohajt szívem, őt látni, Gábort, egyetlen fiamat."

„„'S hol lelem fel őt?'"

„Egy órányira ide, a' hegyek közt, egy Márk nevű kerülőnél mint szolga rejtezik; ha oda mennél bizonyosan föllelnéd."

„„Én nem mehetek, bátya, ez szemet szúrna, ámde vőlegényem, a' fiatal Schwartz Jenő, bátor levente, ő szívesen megteszi az éji útat, ámde Gábor nem ismeri őt, 's e' korban, midőn a' testvérben is árulótól kell remegni, biztos jel nélkűl aligha követi.'"

„Oh ha ez csak az akadály, im itt egy levelke; az első napon, midőn egy jobb börtönbe zártak 's kényszerítni akartak, hogy egy térítvény által mondjak le hitemről, irtam titokban azt; vedd, 's ha Gábornak előmutatja Jenő, ő hivőleg fogja követni lépteit."

A' köpönyeges mohón nyult az irat után, 's még egyszer biztosítva az öreget, hogy mire a' hajnal virrad, ölelni fogja fiát, kezébe vette lámpáját 's távozott.

Tiz percz mulva, kisérve több zsoldos által, látjuk őt lóháton a' hegyek felé vágtatni.

Az öreg azalatt visszarogyott ágyába, 's miután ott kissé kipihente magát, mohón üríté ki a' vendége által ott hagyott üveg' tartalmát 's emészté fel a' jóizű eledelt, melly szinte ezáltal számára hozaték. Majd térdeire borult 's forró imákban ada hálát a' mindenható istennek, hogy itt közepette az iszonyú szenvedésnek, a' halál' rettenetes előkinjainak, a' kétségbeesésnek 's éhségnek még egy vigasztalást, még egy remény-súgárt tarta fel számára.

Ő még látni fogja fiát, ölelni, megáldhatni egyetlen gyermekét, kérni, bátorítani, hogy ha bár őt elöli is a' hóhér' bárdja, ha bár ezrek' vérét önti is ki Caratta az undok szörnyeteg, ne csüggedjenek, hanem bátran küzdjenek, bátran álljanak ellent a' vad szolgának, ki itt a' békes polgárok közepett öl 's gyilkol a' jó király' nevében. Kérni, inteni akará őt, hogy ne fajuljon ezen ellenállás pártosság' nemzet-ölő dühévé, 's csak az önvédelem kényszeritett eszköze legyen addig, míg küldöttek juthatnak a' jó király' elébe, elpanaszlók a' vad hóhér' undok tetteit, 's mentséget, védelmet kérők a' békes nép' számára, melly, híven a' törvényes fejedelemhez, csak a' vérszomjú szolgának áll ellent, ki elvakítva álnok hirei által urát, mint pártütőt, ölet el mindenkit, ki hiven hitéhez 's keble' szent meggyőződéséhez vonakodik áttérni a' hitre, mellynek hóhér bárddal akar követőket szerezni a' vérkeblü 's vakbuzgó külföldi népzsarnok.

Ez 's rokon tartalmú elmélkedések 's a' közel fekvő öröm édes előérzetei közt hamar tüntek el egymásután a' negyedekké olvadó perczek, 's még mindig odább foná az agg gondolati' lánczait, midőn újra csikorogni hallá a' börtönéhez vezető pincze-torok' izmos ajtait.

Mi ez! illy hamar, oh ég, melly rettenetes a' különbség a' fájdalom 's öröm között, máskor öröklétnek tetszik az óra, 's ime most, midőn a' remény 's öröm' előérzete táplálja keblemet, két óra mint egy percz tünt el.

Mig ezt gondolá az öreg, börtöne' ajtaja megnyilt, 's fiának, Gábornak, vonásai tüntek fel előtte fényénél a' lámpának, mellyel egy börtön-őr kiséré az érkezőt.

„Gábor, fiam, te itt!" kiálta az öreg, 's öröm-ittason terjeszti ki karjait, de majd sikoltva dől vissza, mert mint szemei fiára es-

tenek, a' rokon sorsnak, a' rabságnak jelét, a' nehéz vas lánczokat, látá annak is lábain.

„Az istenért, mit jelent ez? — kérdé megdöbbenve 's ájuláshoz közel az agg — hát elárultaték titka a' kedves rokonnak? Oh istenem! hát ez örömet sem érhetém el; nem mehettem azon tudattal, hogy fiam szabad, siromba? Oh, szólj, Gábor, miként lehete ez? miként levél te is a' szörnynek foglyává?" Az öreg kezeivel takará el könnyező szemeit.

„„Oh! rettenetes időket élünk, atyám, időket, mellyekben szabadon űzi játékát a' pokolnak minden ördöge; árúlás, csalfaság van mindenhol, árúlás, melly a' legszentebb érzetekkel palástolva magát, öleli körül átkos karjaival a' jobbak' nemesebb szivét. Borzadni fogsz atyám, átkozni nemünket, szégyenleni, hogy te is ember vagy, ha elmondom az aljas csábot, melly ez éjen keresztül szövött undok hálójával, 's melly egy angyal szép alakot öltve magára, a' könyörületesség' szine alatt ránta le a' szabad helyzetből, hol még bár távolról mosolyga megmentésedre a' remény, ide, hol nincs más hátra, atyám, mint megosztani bús sorsodat. Mert, tudd meg, ez éjszaka hóhér bárdra ítélt Caratta, 's a' rettenetes csak azért küldött le ide börtönödbe, hogy amaz édes tudattól is megfoszthassa végperczedet, hogy én fiad még szabad vagyok.'"

Az öreg tompa nyugalommal hallgatá fiának szavait, 's mintha most, miután ezt is körében tudá, elvesztette volna előtte minden érdekét, merevedt pillanattal, az arczcnak ama' hideg kifejezésével, melly az őrültségnek szokott előjele lenni, bámult Gáborra, míg ajkai körül egy hideg, megvető mosoly lebegett.

„„Márknál valék — folytatá Gábor — 's épen egy iratot olvastam, mellyben E.... 's B.... városi barátink tudaták velem, hogy rövidleg egy lázadás törend ki a' szörny ellen, kinek legmeghittebb szolgája szinte meg levén nyerve, könnyű leend őt kiirtani az élők' sorából, habár orozva történendik is ez, mert itt, hol a' czél üdvös és szent, hol nyilt csatában kétségtelen a' veszteség, az orzás, a' különben megvetést érdemlő bün is menthető; mondám, e' levelet olvasám épen, midőn a' szük szoba' ajtaja megnyilt, 's egy leány lépett elömbe, ki fennhangon ejté ki nevemet....

„„Megrettenve, hogy el van árulva rejtekem, tekinték fel rá, 's bár ismerőseknek tetszének vonásai, nem emlékeztem hol láttam valaha e' hajadont, kinek szép arcza, a' zavar' pirja által boritva, mosolyga elömbe, 's kinek nagy fekete szemei bizalmat ébresztő szende tekintettel valának rám szegezve. —

„„De Heretique úr! ön bámul, hogy egy ismereflen nő itt e'rejtekben keresé fel, mondá a' leány, ámde tőlem ne féljen; im ez irat, én atyjától jövök; ön előtt a' porkoláb' leánya áll, ki megszánván a' szenvedő agg' kinjait, végölelésre akarja vezetni szeretett egyetlen fiát.

„„Mig ő e' szavakat mondá, az iratot futám át, 's megismerve keze' vonásait, jó atyám, nem gondolva semmivel mint az örömmel, melly rám vár, szöktem fel ültömből, 's egy hosszú néma csókot nyomva a' szép leány' kezére, követtem lépteit.

„„Kiértünk, 's én a' viszonlátás' édes előérzetébe merülve, még akkor sem kezdtem gyanakodni, midőn künn egy zsoldos három paripát vezete előnkbe, mellyek' egyikére vetvén magamat, követém a' szép leányt. Ámde alig mult el pár percz, alig értünk egy szűk hegyi ösvényre, 's ím mintegy tíz zsoldos fogott körül, 's mielőtt kiránthattam volna kardomat, megkötöztettem. A' leány eltűnt, 's engem Caratta elébe hurczoltak.

„De mi ez? atyám, ön nem felel? alszik-e, vagy a' halál' hideg fagya zárta el ajkait? Nem, nem, hiszen szemei nyitvák, ajka körül mosoly lebeg. Oh rettenetes pillanat, borzasztó lelki állapot e' tompa odabámulás, e' hideg tekintet, a' közel halálnak lesz ez elője.'"

E' perczben vadul kaczagott fel az öreg, 's ajkai zavart, értelemnélküli szavakat mondtak, majd ismét nevetett, sírt, zokogott, énekelt, föltérdelt, lefeküdt 's emelkedett újra, míg a' kétségbeeséssel küzdő ifjú borzadva ölelé át a' megcsalatás' iszonyú kinjai által eszméletét vesztett atyát.

III.

Míg ezek oda lent a' börtönben történtek, fenn az előbb leirt szobában egy szép, de kimonhatlan vad kifejezés bélyegezte arczú leányt látunk a' már érintett ágyon, leomló hajfürtökkel 's csak pongyola öltöny lepte tagokkal heverni, karjaival körül ölelve egy sovány férfiút, kiben Carattára, az e.....i hóhérra, ismerünk.

A' tábornok szerelem-ittasan emelé fel beesett hamúszinű szemeit a' kecsdús leányra, 's habár arczának egész kifejezése a' szenvedélyek' vad felhevülését tolmácsolá, bár az együtt lét, 's a' leány' hókarjainak átölelése némi jogokat látszának neki kölcsönözni, ő nemével a' gyermekies félelemnek tekinte a' leányra, 's ki őt látná, azt hinné, hogy egy a' szerelem' édjeit még nem éldelt gyerkőcz állt előtte, ki előérzetével a' kéjeknek, mellyek után eped, mered

féltékenyen kedvesére, 's nem értve, vagy nem akarva érteni ennek oda olvadását, várja a' felhivást minden legcsekélyebb előlépésre a' szerelem' édes ösvényén.

„No's, Antal, te nem is viszonzod karjaim' ölelését? — kérdé a' leány — hiszen látod, melly epedve ölellek által! jer, jer keblemre, e' mai nap dicső volt, e' csók tetteid' jutalmának előérzete."

Caratta, bár még mindig kétkedve, átölelé a' leány' derekát. — „„Megfoghatlan vagy előttem, Erzsébet, négy óra előtt szerelem-ittasan közeledtem feléd, 's te boszúsan ellöktél, 's csak szitkot nyertem a' várt éd helyett, 's im most tenmagad hívsz fel élvezni éltemnek legszebb örömét. Leány, te megfoghatatlan talány vagy előttem, hideg most mint a' jég, majd ismét, mint a' nyári nap, forró és perzselő, mindent gyujtó egyszer, majd ismét hidegen megtagadó a' legkisebb mosolyt is, 's ez évek óta megy így, igen évek óta, mert hét 's fél éve már, hogy birtokomba adott a' sors, Erzsébet. Oh! áldott percz, melly édeni fényben mosolyg felém bájemléked!

„„Éj volt, sötét és rettenetes, mint napjai a' hadvészek közt lefolyt életemnek. A' Bodrugio, mellynek partjain sátrom' állt, felzúdítva a' dühöngő szél által magasra hányta habjait, mellyeknek szünni nem akaró moraja, egyesülve a' zúgó fergeteg' sivító robajával, kellemetlenül háboríták éji csendemet, nem tudtam aludni, 's a' mint ott feküdtem ágyam' párnái közt, ezer gondolatok villantak keresztül agyamon, 's egy elhúnyt új terv' romjain száz más üté fel újra fekete sátorát. Ez időpont nevezetes korszaka vala életemnek, a' királyi titkos tanács 's ottani kegyelőim e' tájban küldöttek le az alföldre, hogy ott vaskarokkal küzdjem ki a' nagy czélt, mellyre ők már évtizedek óta hasztalan küzdtenek. E' czél foglalta el lelkemet, 's mellette arany fényben csilloga a' jutalom, mellyet aratandok barátim' kegyéből, ha sikerűlend a' nagy munka, melly karjaimra bizaték, 's átok 's pokol! ezer akadályok által e' czél előtt olly súlyosak 's vészteljesek, hogy leküzdésökre alig lehete reményem. E' nép, ez ádáz faj, útamban állt, 's az, mit reménylettem, mit tervezék, épen nem sikerült, mert míg itt mint szikla állott ellen egy rész kivánatimnak, miután ezt csak a' jog' fegyverével, csak az igazság' magasztos önérzetével tevé, sem ezeket, sem a' gyáván hódolókat nem lehete arra birnom, hogy a' nyers erő' használatával lépvén elő, egy átalános lázadás jöjön létre, mellynek véres erőveli elnyomása ürügyül szolgálhasson arra, mit régen tervezünk, vég kiirtására ez átkozott, utált nemzetnek. De, mondom, bár miként kegyetlenkedtem is, bár mint üldözém e' népet, az. mit a-

kartam: egy általános lázadás, nem jöhete létre, 's hozzám naponként érkeztek felőlről a' dorgáló leiratok, hogy a' nagy munka' kivitelére karom 's agyam egyiránt gyenge.

„„Gyűlölet, melly naponként százszorosan nevekedett, lepte el e' faj iránt keblemet, 's eltökélém végkép' felmarczangolni azt. Tudtam, hogy e' nép' kebelében messze harapódzott az elégületlenség' tüze, tudtam, hogy mindenfelé titkos pártok léteznek, mellyek alattomban munkálódva, 's keresztül fonva hálóikkal az egész nemzetet, a' nemességet szinte mint a' polgári rendet, kéz alatt feldúlták azt, mit én annyi nehéz fáradalmak közt kivívtam, 's alattomos feladások 's küldöttségek által terjesztik elő az udvar' terveinkbe be nem avatott tanácsosainak véres tetteim' hosszú lajstromát. E' titkos, 's mivel nyilt föllépésre nem jogosit, kétszerte boszantó összeesküvés' leplét akarám feltárni, de a' módon, mellyel ezt tehessem, hasztalan törém gond lepte fejemet.

„„Oh, csak egy lényt, egy árúlót adj, pokol, ördög, vagy minek neveznek téged álvilági lény, csak egy árúlót! ordíték dühömben, ki mint én gyűlölve a' fajt, oda adja magát titkos eszközéül véres tervemnek, ki tudja e' nemzet' titkait, ki velök czimborálva velök tartson szinleg, míg belsőleg hozzám szítva, előmbe repüljön a' felfedezett titokban, 's igy nyujtson örökké új meg új módot üldözésére ez átkozott nemzetnek. Oh pokol, egy illy lényt adj, 's legyen érte az ár bár milly rettenetes, ím követeld lelkem', üdvöm' 's jövőm, mindenem', érte készen áll a' cserére.

„„E' perczben sátorom előtt zaj hallatszék, a' szunnyadó őr felriadt, 's mire ellenállhatna, egy köpönyegbe burkolt alak lépett be. Te vagy-e, Caratta, a' vezér? kérdé egy női hang, 's a' mint igenlém, leveté palástját, 's egy nő állt előttem, olly szép mint az ég' angyala, ámde egy tekintettel, mellyből a' boszú és kétségbeesés' fekete mérge sugárzott. A' leány reszketve borúlt lábaimhoz 's átkulcsolá azokat, Oh, uram.....!““

E' perczben vadúl tekinte fel a' szép leány, ki e' beszéde alatt Carattának, egy leirhatatlan tompa tekintettel bámult a' sátor' padolatára, míg homlokán 's arczvonásain a' legiszonyúbb lélekküzdés' nyomai valának láthatók.

„Oh, Caratta, az istenre, vagy ha ennek neve rettenetes előtted, ördögeidre kérlek, ne tovább, e' szavak, e' jelenet, a' lelkiösmeret, legiszonyúbb kinjait költik fel búúlte keblemben.“.

„„Ha, ha, lelkiösmeret, és te! ne bohóskodjál, Erzsébet; a' lelkiösmeret nálunk már rég elveszté fulánkját. Igen, Erzsébet, légy

nyúgodt, e' jelenetet, melly berohanásod után következék, le kell festenem, hiszen te egy idő óta olly hideg, olly zsémbes vagy, hogy kétségbe kellene esnem, ha nem tudnám milly erősek ama' kapcsok, mellyek minket, Erzsébet, örökre összekötének, érted, Erzsébet? örökre, ha igaz, mit regélnek, hogy ott, túl a' síron.... hah! mi volt ez? minek említéd a' lelkiösméretet, az ördög szunnyadott csak, szavad föléleszté tompa álmából.... De tárgyunkhoz.'"

A' vezér leküzdé a' nyughatatlanságot, melly az utóbbi felkiáltás óta arczán látható lőn, 's tovább beszéle, míg Erzsébet elforditá fejét, 's bár elszórakodást színlelve, a' bűnös öntudat' öldöklő kínjával hallgatá Caratta' szavait.

„„Oh, uram! hála az égnek hogy fölleltelek, te vagy az, kit régóta keresek, monda a' hölgy, im egy leány térdel előtted, egy leány, ki mindenét elveszté, mit e' világon, mit ez életben birt, ki csak egyet tartott meg, 's ez egy — uram! a' boszú. Rettenetesen bántak velem, elrablották tőlem minden üdvömet 's én fejökre boszút esküvém, rettenetes vérboszút; a' közös ellenséghez akartam menni, ámde ez gyenge most, 's különben is csak öl 's dúl, de nem tud olly iszonyúan, olly vérfagyasztólag kinozni miként én óhajtom, nem tud megboszúlni úgy, hogy e' nép századokig emlegesse rémes vérboszúm'. Uram! te, mint hallom, gyűlölöd nemzetemet, ki terveidnek útjában áll, Caratta, ha egy leány lépne elődbe, egy leány, ki tudja e' fajnak minden titkait, ki ha pártütőt akarsz, ezeket mutat, ki ha azt kutatsz, ott hol nem létezik nyujt módot 's alkalmat a' leggyengédebb oldalról sérteni meg a' kijelelteket, hogy ellentálljanak, ki minden éjen új áldozatokat fedez fel, ki ürügyöt nyujt kiirtani mindenkit, ki útadban áll vagy kire boszúd 's haragod tör; szóval, ha egy leányt találnál, ki minden e' nemzetbeli fejért, mellyet elébe gördítesz, a' szerelemnek adná kéjeit, ki téged szeretne, lángolón imádna, ki a' leghevesebb oda olvadásért, ki a' szerelem' legédesebb édjeiért csak egyet, csak egy csekélységet óhajtana, csak azt, Caratta, hogy gyűlöld, hogy üldözd e' nemzetet, hogy lábaidhoz hengerítsed megsértője' halavány fejét.....'"

Erzsébet most dühösen ugrott fel, szemei vadúl lobogtak. Arcza, mint vér, piros lőn, ajkai reszkettek, szólni akart, de nem tudott, 's mintha egy iszonyú látvány vonulna el szemei előtt, felsikoltott 's elgyengűlve hátra tántorga. Caratta egy nemével a' gúnynak tekinte rá, 's folytatá.

„„Igy a' leány, 's én oda merűlve kecsei' bámulatába, mondám neki: Ha a' hölgy olly szép volna mint te, ha szeme olly heves, aj-

ka olly bájdús, termete olly deli mint tiéd, 's ha ő maga is nem volna aljas áruló, ki a' szerelem' ürügye alatt befurván magát, mint Judit, orozva köszörülné a' tőrt, ugy mondom, elfogadnám a' cserét, 's minden csókért, minden ölelésért örömmel vetnék neki oda öt illy fejet.

„Vezér, tégy próbára, mondj egy férfiút, kinek fejére vágysz, 's én ha akarod elárúlom, kezedbe kerítem őt, mondád te; lenne ő bár ki e' hazában. 'S én egy férfiút neveztem, kinek nevét tiszteletben tartá husz város, te elmentél, 's szerelmed elcsábitá az aggnak fiát; rávetted, hogy életem ellen törjön, hogy beavassa agg atyját titkába, 's az ifjú, elvakítva kecseid által, hogy téged birhasson, fejemet igéré oda, te elrejtéd őt, a' könnyen hivőt, egy erdei mély út' sürűjébe, helyettem diszesen öltözött szolga lovagla keresztül, az ifjú 's kisérői előtörtek, kardjaik elolták a' küldött cseléd' életét, 's a' mint e' szavakkal „Ah, agg atyám, e' fejet neked viszem" a' testnek rohant az ifjú, mi előtörtünk, 's ő, atyja, a' hóhér' bárdja alatt vérzettek.

„'S igy ment ez mindig, igy ment évekig. Ha valahol titokban összeesküvés jött létre, egyik társ bájaidnak tőrébe került, 's te elárulva titkunkat, mindig bő munkát adál bakómnak, 's ha én néha megúntam az üldözést 's már sokallani kezdtem a' sok vért, melly évek óta folyt, te előálltál, 's egy fejet kértél. Hidegnek mutatád magad, eltaszítál magadtól, míg az élők közt vala az, kinek fejét kérted, 's én a' megbűvölt, kit bájaid a' legforróbb szerelem' hevére gyújtának, ki érted él, ki egy csókodért száz ezreknek metszené el fejét, én a' szerelmes mindenkit üldözék ki, neked nem tetszett. 's igy inkább érted, mint magamért konczolám fel százaknak életét."

„Értem! két szinű hyéna, értem mit akarál, mondá hideg, lélekrázó mosolylyal Erzsébet, beszélj bár mit, téged a' lelkiösmeret' ördögei kinzanak, kebledben ennek fúlánkjai éledtek fel, 's te azzal akarod elaltatni kebled' iszonyú kinját, hogy rám tolod súlyát rémitő bűnödnek. Czudar, hát jobb valál mielőtt körödbe kerültem, nem öldökléd-e már akkor is szennyes kezekkel gyermekeit e' nemzetnek? Igaz — mondá tompa reszkető hangon a' nő — igaz, én is hű társnéd valék az undok pályán, a' kiontott vérnek nagy része lelkemet nyomja, mellynek vétke annyival iszonyúbb, mivel én is e' hazának, e' nemzetnek, mellynek fiait neked eladám, vérkezű bakó, vagyok gyermeke. Oh e' tudat pokol-kinnal öldökli keblemet, 's bár milly nyugottnak látszik is kivülről az, ben, hova senki' szeme sem hat, csak megbántott istenemé, ben a' bűnös öntudat' ezer kigyói nyuj-

togatják mérges fulánkjok' mardosó hegyeit, 's azért, halld vezér, ma még tiéd vagyok, ámde holnap vége szerződésünknek, én....."

E' perczben egy tiszt lépett be, kisérve egy orvos által, ki mély, a' kebel' megindulását jelentő hangon tudatá a' vezérrel, hogy az agg Heretique ezelőtt egy órával megőrült.

„Heretique, Heretique! — kiálta Erzsébet, miután a' jelentők távoztak. — Oh, pokol, miért kelle épen most, midőn lelkemnek jobb angyalai szárnyaltak körül, most a' töredelem 's bűnbánás, magambaszállás' e' perczében hallani a' nevet, mellyre ujra elfelejtek mindent 's a' bűn' sötét ölébe vetem magam, igen, ha ennyit mertem már, ha annyi ártatlannak levék bakója, ám ez átkozott ember, kinek balga bolondsága, vagy, mint ők nevezik, erénye feldulá éltem' üdvét, kinek hideg tompa érzéketlensége taszított le a' bűn' aljas ösvényére, ki elölé keblem' egét, ki abban a' pokol' lángjait költé fel, ki oda lökött a' rettenetes pályára, hol annyi vér szennyezte éltemet; ő ki.... oh! ki sem akarom a' szennyet mondani, ő maradjon az élők' sorában? Caratta, te előbb vetélkedni látszál velem a' felett, kit illet a' vér-korona, mellyet rút pályánkon együtt nyerénk, bűnödet rám akarod tolni, midőn azt mondád, hogy szerelmem vőn mind arra, mit elkövetél, rút bakója e' szegény nemzetnek. Ám legyen; legyek én a' roszabb, de a' szánandóbb te vagy, mert én czélt értem, míg te, nyomorú, csalódtál, mert tudd meg, én nem szerettelek soha, az mi karjaidba vezetett, csak kétségbeesés volt, 's az mi ott megtartott, a' boszú' vérszomja. Tudd, engem egy ember mélyen sérte meg ez életben, 's én ellene boszút esküdtem. Ámde ezen ember olly tiszta lelkű vala és erényes, hogy ahhoz közelíteni a' gyanú még távolról sem merészlett, tudtam, hogy légy bár milly szörnyeteg, légy bár milly ellensége e' nemzetnek, 's kész leölni azt ki útadban áll, a' tiszta jelleműhöz csak remegve fogod fölemelni bűnös szemedet, mert csavard bár miként el a' dolgokat, gyanúsitsad bár miként e' nemzet' fiait, sem te, sem ördögi társaid nem lettenek volna képesek egy bűnnel vádolni azt, kinek tiszta lelkét még csak hibának sem terheli gyönge árnyéka, 's azért mivel őt megbuktatni alig vala reményem, mivel másutt nem véltem találhatni embert, ki elég aljas legyen lemarczangolni az ártatlant; pedig azt akarám, hogy bitófán, a' szégyen' tőkéjén veszszen, mert minden más boszút kisszerűnek tekinték, hozzád jövék, eltökélve, hogy elaltatlak álszerelmem által, hogy bájaimmal rabbá teszlek, hogy fölélesztem kebledben a' szenvedélyek' rettentő szomját, mellynek csillapítására mindent, mindent tesz a' férfiak' kebele, föltettem, hogy végkép' hatalmamba ke-

rítlek, beavatom magamat éltednek minden titkába, kilesem veséd' legmélyebb redőit, én magam csallak odább a' bün' ösvényén, én magam ingerellek, biztatlak olly tettekre, mellyek elölik a' lelkiösméret' leggyengébb sugaltát, mellyeknek tudása olly hatalmat adand feletted, hogy többé nem állhat ellent semmi kértemnek, hanem vakon vagy kénytelen teljesíteni mindent, mit én, érted, Caratta, én parancsolok. 'S a' sors könyörült rajtam, a' levél, mellyben de Stratta irja, hogy megvesztegetve XIV-d. Lajos' aranya által, akar itt kegyetlenségeid által egy általános polgári háborút létre hozni, melly elősegítve Lajos által, végkép aláássa az uralkodó ház' hatalmát; e' levél kezembe került, 's általa urá levék sorsodnak.

„'S ekkor előléptem kivánatommal, 's mondtam, Caratta, midőn körödbe lökött a' sors, midőn megkötöttük a' véres szerződést, én azt mondám, hogy mind annak, mit teendek, jutalmául egy fejet fogok egykor kivánni, e' fej De Heretique' feje, Caratta, 's én ezt kivántam. Te, vérmocskolta hóhér, megborzadtál, mert nem foghatá fel törpe lelked, mikép lehessen őt, a' királyához hű erényes 's tiszta lelkű férfiút, olly váddal terhelni, melly ürügyül szolgálhasson megbuktatására; de én mind e' mellett követelésemnél maradtam, e' levelet mutattam elő, 's te, hogy teljesíthesd kérelmemet, De Albertit 's Ciellit a' kinzó-padra vonattad, hogy valljanak egy bűnt, egy terhelő körülményt az agg Heretique-re és fiára, de ők némák maradtak, 's te bár milly igen akartad teljesíteni kértemet, bár mikép remegtél megtagadni azt mit kivántam, nem süthettél ki egy vétket sem ez emberre és fiára.

„'S végre mind e' mellett kész valál már őket elfogatni, mert hiszen mi volt volna neked, ki annyi ártatlant ölettél már el ok nélkül, csak azért, mert lelked vért szomjazott, lenyakaztatni e' két ártatlant is; de én ezt nem akarám, mert ha ők ártatlanúl, ha a' bűn' szennye vagy legalább gyanúja nélkül halnak el, ha nem foghatunk rájok vétket, ők mint az ártatlanság és üldözés' martyrjai fognak ragyogni; ámde ha egy váddal léphetünk elő, ha ennek árnya bár milly alaptalan homályt vet is rájok, ha pártütőknek kereszteljük őket, az, mire ők olly kényesek valának, ártatlanságuk, tisztaságuk, tetszőleg oda, 's habár a' történetekbe mélyebben tekintő, átfogja is látni, hogy ők az aljas üldözésnek lettek vértanúi, a' tömeg, a' felületes vizsgáló, a' pártütők, a' vétkesek' sorába helyezi őket, 's így czélom el leend érve, mert ezrek előtt századokra fosztám meg őket becsületöktől, mit ők olly féltékenyen őrzének egész folyama alatt tiszta éltöknek.

„Te, tábornok, 's kémeid hasztalan fürkésztetek bűnt ellenök, 's én egy ideig, mondhatom, egy nemével a' kárörömnek néztem e' hasztalan törekvést, 's a' félelmet, mellyet szünni nem akaró sürgetéseim 's fenyegetéseim kebledben szültenek. Végre megszántalak, 's valamint mindenkor, úgy most is egy lőn nálam a' tett és akarat. Jó ideje tudám már, hogy De Pallio, a' volt pártos' hadnagya, titokban a' Heretique-házhoz jár, hol éjenként összejövetelek tartattak, tudtam ezeknek tiszta czélját, tudtam, hogy itt nem tanácskoznak egyébről, mint arról, miként lehessen a' helybeli szegény, 's az itteni polgárok' erejéből fel nem tartható iskola' számára elegendő pénzt gyűjteni; tudtam, hogy Heretique javaslatot tőn az alvidékre utazó De Pallio által kérelem-leveleket küldeni a' gazdagabb hasonvallású községekhez, hogy ajánlatok által gyámolítsák a' szegény iskola' ügyét, 's mind ezt De Palliotól magától tudám meg, ki elbájolva általam szerelmi rabom lőn, 's vele-szökésre ösztönzött, magával, ha az útat teendi, mellynek czélját mámorában előttem felfedé.

„'S én elődbe léptem, 's mondám, Caratta, a' Heretique-kertben, melly kün a' város' éjszaki szélén van, összeesküdtek gyülekeznek, 's te őröket küldtél oda, 's ők, Gábort kivéve, foglyaiddá levének.'"

Folytatni akará beszédét a' leány, de az ajtón kopogás hallatszott. A' leány összeránta az ágy' függönyét, a' vezér a' szoba' közepére ment, míg az ajtón három férfiú lépett be, hosszú fekete talárba öltözve, Federigo az olasz, Draheim a' német, 's Burghard a' hollandi valának ezek, undok birái vagy inkább hóhérai ama' törvényszéknek, mellyet „mészárszéknek" neveze a' történetirat' útján boszúló Nemesis.

Burghard' kezében egy összehajtott pergament volt, mellyet most szétterített az asztalon, mellyhez időközben Caratta lépett.

„Im itt az itélet a' két Heretique ellen, szólt Burghard, 's míg Caratta tompán bámult az iratra, ő olvasá:

„Miután de Lieu-neuf Erzsébet, nemes szűz, jelentette volna, hogy Heretique Ferencz' házában egy pártos csapat gyűl éjenként össze, én alólirt tábornok, egy éjszaka körül vétettem a' házat, melly alkalommal Heretique Ferencz, Charpentier Zsigmond, de Bruit Gáspár, Belier Ferencz, 's Cielli István elfogattak, Heretique Gábor pedig Stayer Alfréd hadnagy' hanyagsága miatt eliramlott. E' vádlottak, úgy a' később szinte de Lieu-neuf Erzsébet' feladására a' bérczek közt elfogott Heretique Gábor, a' törvényszék' elébe állíttatván, 's ellenök főbenjáró vizsgálat kezdetvén, miután a' már többször érintett De Lieu-neuf Erzsébet, egy neki De Pallio Gábor

a' pártos' volt hadnagya által adott, 's minden fentebb nevezett pártütők által aláirt levelet mutatna elő, mellyben a' Z..., L... és D... városi, 's egyéb reformált 's evangelicai községek a' felséges fejedelem legkegyelmesebb urunk elleni lázadásra szólíttatnak fel, miután Neuman Rudolf, kapitány, azt vallaná, hogy a' helybeli őrseregnek éjen általi megrészegítésére De Heretique Ferencz által tetemes igéret mellett felszólíttatott, miután végre a' fenn nevezett pártosok lázitási szándékukat elismernék, De Heretique Ferencz, Charpentier, Bruit Gáspár, és Cielli István, úgy a' későbben elfogatott Ursino Simon, de Heretique Gábor, 's Bellevie György, mint a' lázadásra felszólító levelet aláirók, fejvesztésre, 's holtuk után négy részrei eldarabolásra, Belier Ferencz pedig, ki a' levelet irta, jobb kezének még éltében elvesztésére ítéltetnek; Stayer Alfréd, ki a' pártütő Heretique Gábort előre elszökteté, agyon lövetvén, a' pártütők összeesküvését felfedező De Lieu-neuf Erzsébetnek pedig az e.....i polgárok által 200 darab arany fizettetvén — az igazság igy hozván magával."

„Nem szükség említenem, Caratta — szólt Federigo — hogy a' tanácsosok' elámítására azt kellett irnom, hogy Neuman, kit ki sem hallgatánk, 's ki hogy ellenünk fel ne léphessen, ez éjjel gyomorgörcsökben, érted, gyomor-görcsökben elhalt, a' pártütők ellen vallott, 's hogy be kellett tennem, miként a' pártütők mindent önkényt elismertek."

‚Ki aggódnék ezen — szóla Daheim — ők elhalnak, a' tanácsosok hisznek ez iratnak, sőt örvendenek, 's evvel mindennek vége, a' holt után egy kakas sem kukorít!'

„Aztán azért irtuk — beszéle ismét az olasz — hogy Erzsébetnek a' polgárok fizessenek jutalmat, mivel a' pártütők' vagyonából levonván azt, mit törvényesen el kell kobozni, a' nélkül is kevés maradt."

Caratta némán hallgatá e' beszédet, majd tollat vőn, 's aláirva nevét, a' vérbirákhoz fordult.

‚Vezér! te ma szokatlanúl zavart vagy — kérdé Daheim, talán megszántad végre e' népet?'

„„Én, 's megszánás, Daheim; nem tudod-e, miként én úgy gyülölöm e' fajt, hogy ha tudnám, hogy egy ér van testemben, melly e' nemzethez szít, kimetszeném, 's a' kutyáknak dobnám azt.""

E' szavak után, mellyeket vérbetűkkel jegyze fel a' történet, 's őriz maiglan is a' hagyomány, eltávozának a' bakók, 's a' szőnyegek megől Erzsébet lépett elő. — „Most el a' Heretique-khez — úgy mond — az öreg őrült már, ámde fia érteni fog, 's eljátszott üdvöm-

re esküszöm, a' látvány, mellyet neki készíték, atyjáénál bolondabbá teszi megrögzött agyát. — El hozzá 's aztán a' Zöldfába!"

IV.

Az ifjú Heretique még mindig börtönében ült, de nem a' leirt pinczében többé, hanem egy az épület' felső részében levő szobában, mellynek most vastáblák által elzárt ablakai a' fő térre nyiltanak.

Az ifjút tompa odameredéséből, mellybe hoszú kinjai által megtörött lelke merült, dobogó léptek, az ajtó' nyilása, 's egy lámpa' behatő fénye ébreszték fel, 's a' mint felpillanta, elcsábitója, az állitólagos porkoláb-leány, állott előtte.

„Hah ördög, pokoli Fúria, ismét itt vagy? — kiálta mérgesen a' szenvedő — hát így sem hagysz békén, ide is befúrod magadat, gaz hölgy? nem elég-e, hogy aljas csábod elámitá tisztes atyámat, nem elég-e, hogy jó sziv 's könyörületesség' leple alá rejtező árulásod engem is rabbá tőn, 's ezáltal megfosztá elméjétől atyámat? még ide is lejősz, ide, hova undok társaid zártanak, hogy látásod megmérgezze éltem' végperczeit, mellyeket daczodra a' legszebb, legistenibb emlékek' előidézése által akartam széppé tenni, aljas árúló...."

„„Emlékek által? — mondá gúnynyal a' leány — hiszen én is emlékeket fogok előhozni a' multból, ama' multból, melly olly szép és dicső volt. Heretique, légy nyúgodt, a' dühöngés mit sem segít, itt én vagyok az úrnő, mert tudd, előtted Elisa de Castro áll, Elisa de Castro, ki atyádat 's téged rabbá tőn, ki kieszközlé véritéletedet, ki....."

„Szegény hazám! mennyire sülyedtél — szóla sohajtva Heretique — ha illy nőtől, illy aljas teremtéstől függ fiaidnak sorsa és élete; ámde, isten neki, én el nem űzhetlek; beszélj hát, mondd el minő a' díj, mellyet te 's Caratta fejünkre tettetek."

„„Azt egy isten sem mentheti meg, 's azért legyen ön nyugodt Heretique úr, egy regécskét kell elbeszélnem, egy regécskét, mellyet hallania kell, mielőtt innen távozom.""

Az ifjú boszúsan ült le, a' leány elébe tevé lámpáját 's beszélt.

„„Ezelőtt nyolcz évvel, nem messze ide, egy agg nemes, De Lieu-neuf Endre, élt csendes magányába vonulva tizenhat éves leányával, Erzsébettel, kinek nyugodtan dobogó ártatlan kebele nem ismeré a' világ' zaját, nem azt, mit ti szerelemnek neveztek, 's ím egy ifjú polgárfi útazott keresztül a' vidéken, megszállt a' nemesi lakban, meglátta a' szende leányt, 's szerelemről kezde csevegni; a' leány

nem érté őt, ámde később a' hő szavak, a' szokatlan hizelgés és hódolás egy eddig ismeretlen lángot gyújtának fel keblében, ő naponként inkább közeledék az ifjúhoz, ki forró szavakkal festé érzeményét, ki viszon-szerelemért esenge, ki mennyet, a' világ és ég' minden kéjeit igéré a' leánynak, ha viszonozza keblének fennlobogó érzetét. A' leány habozott, majd ingani kezde, oda dőlt az ifjú' karjai közé és szereté. Oh, Heretique, minő szerelem volt ez? Pokol' tüze, fennlobogó mint a' tűzhányó hegy' lángjai, 's átható, megbűvölő a' leány' minden legkisebb erét 's izmait. Ő nem tudá mit tesz szerelmében, ő megtőn mindent; szenvedélye, melly naponként inkább felloboga, elölé eszméletét, ő elfelede mindent, csak szerelmét nem, mellynek hatalma ellenállhatatlanúl ragadá oda a' bájos vendéghez.

„Eltávozott ez, ezer eskü által fogadva hivséget, 's a' leány, ki mindenét feláldozá neki, ki méltán követelhete tőle hűséget, esküt tőn borzasztóan boszúlni meg magát, ha valaha hűtlenség leendeme forró szerelme' jutalma.

„Az agg atya betegeskedni kezde, 's tudatta a' leánynyal, hogy a' félre eső faluból, hol hiányzott a' gondos orvosi ápolás, egy népes városba akar vonulni; a' leány örvendve hallá ezt, mert a' város, mellyet az agg jövendő lakhelyeül kifejelt, E..... volt, hol a' szeretett ifjú élt szülői' körében.

„A' kéjeknek, mellyeket a' viszonlátás' 's mindennapi együttlét adand, előérzetével lépte át a' leány E.....' kapuit, 's települt le az atyja által kifogadott szállásban; 's alig volt itt, már karjai közé röpült az ifjú, 's szerelem-ittasan újítá meg hivsége' esküit. 'S havak multak, a' leány boldog volt, mint csak halandó lehet, 's midőn elragadá atyját a' kérlelhetetlen halál, a' szeretett ifjú' karjai közt keresett és lelt vigasztalást, 's ennek kérelmeire hajolva a' városban maradt, egy agg női rokonhoz menvén lakni, kinek atyai gondja ápolá ifjúi napjait, mellyeket a' szerelem' leirhatatlan édjei az üdv' menyévé varázsoltak.

„Ámde lassanként szünni kezde e' boldogság; az ifjú' homlokát komoly búfellegek borítá, mellyeket nem volt képes elűzni a' leány' oda olvadó, mindent nyujtó szerelme a' kéjelgés' legszebb perczeiben, amaz édes órákban, midőn a' leány' túl boldog kebele a' szerelem' édjeivel eltelve mindent, mindent elfelede, sem vonult el a' bú az ifjú' kebléről, 's midőn a' leány egy titkot, mellyet csak az oltáron túl leendne szabad megtudni a' világnak, fedezett fel előtte, az eddigi néma, eltitkolt bú élénk panaszokban tört ki, 's az ifjú átkozá a' kínos helyezetet, mellybe őt sorsa 's szülői' parancsa taszítá.

„„Hasztalan kérte őt a' leány, fedezné fel mély bújának okát, hogy elüzhesse szerelme által annak komor felhőit. Az ifjú' keble zárt maradt, 's míg ő hallgatott, egy estve, tisztes agg férfiú lépett a' leány' elébe, ki őt az ártatlant, a' szerelmében magát elfeledőt, a' legsértőbb kifejezések közt fia' elcsábitójának nevezé.

„„Eszmélet nélkül dőlt össze e' szitkokra a' leány, 's midőn újra visszanyeré eszméletét tudá meg, hogy az ifjú megszegve esküjét, néhány hét óta vőlegénye egy más leánynak. Erzsébet közel volt a' kétségbeeséshez, mert szerelme volt keblének 's éltének mindene. Oh! ha egy szende, az érzelmek' lángjait, a' világ' zaját nem ismerő kebelben feléled a' szerelem' heve, 's a' szív, melly érzéktelenül minden egyéb befolyásra nyugodtan dobogott, egy tárgyat ölel körül forró hevével, ha ezen kivül nem ismer semmit, ha ezen túl nem óhajt, nem vágy semmire, ha szerelmén kivül minden érdektelen előtte a' világon, ha ezen kivül mindenre nézve tompa 's érzéketlen, ha e' szerelem' világa 's éltének mindene, 's ha mind ezek után épen e' szerelem veszti el üdvét, ha ez lesz boldogtalan, ha ennek hervad el virága, oh, akkor rettenetes a' kebel' helyzete, a' kétségbeesés határokat nem ismer, a' szív borzasztó boszút vágy állni azon, ki feldulta, ki szétrombolta.

„„De térjünk vissza az esemény' folyamához. A' leány, a' mint megnyeré egészségét, felkeresé hűtelen kedvesét, lábaihoz borult, emlékezteté őt szerelmök' boldog óráira, igéretére 's esküire; mind hasztalan, ő vállat vonított 's a' körülményekkel menté magát, mellyekkel daczolni, mellyeket leküzdeni nem áll hatalmában. Innen a' boldog menyasszonyhoz rohant a' leány, 's oh, rettenetes, ez maga is szerető hölgy, kikaczagá kinjait, 's megvetéssel utasitá el a' szenvedőt: sőt mi több, kijelenté a' vőlegény' atyjának, hogy míg fia' csábitója E. város' falai közt lesz, nem nyujtja kezét vőlegényének.

„„'S az agg, kinek olly igen érdekében vala e' házasság ifjúkori barátja' gyermekével, poroszlókat külde a' leány' lakára, erőszakkal elhurczoltatá őt, 's a' mindenható e.....i bíró, mint fajtalan erkölcsűt, a' pellengérhez kötteté a' leányt, hol a' nép' láttára vesszőkkel verék a' törvényszolgák meztelen vállait, 's az útczai suhanczok' gúnya közt űzék ki a' városból, hol összerogyva a' gyepen, elhagyatva mindenkitől, nem gyámolitva egy lénytől sem, lőn egy holt gyermek' anyjává.

„„Mikor föléledt a' leány, egy agg nő' viskójában lelé magát, ki őt gondosan ápolá; ezt férjétől 's vagyonától Caratta' bakói fosztak meg, 's az ezt rettegő 's átkozó özvegy rémitő történeteket beszélt

e' férfiúról, gyülöletéről nemzetünk ellen, 's égbekiáltó véres marczangolásairól, mellyek által annyi ártatlant öletett már el.

„Mást undorodás lepett volna el e' beszédek' hallatára, más gyülölni tanulta volna e' szörnyet 's remegve futott volna előle, de a' leány hallván, miként e' buja férfiú' kebele könnyen szerelemre lobban minden csinos arcz' láttára, lelkének rémitő helyzetében, boszuján kivül mit sem ismerő kétségbeesésében, ő hozzá menekült, 's őt a' rettenetest választá rémitő boszújának eszközévé.

„„'S azóta remeg a' nemzet de Lieu-neuf Erzsébet' nevére, kit a' nép Elisa de Castro gúny név alatt ismer 's átkoz, mint örökös felingerlőjét Carattának a' nemzet ellen, mint elárulóját annyi ártatlan a' bitófán 's bárd alatt elveszett fejnek.

„„'S ő mind ezt csak egyért tevé, azért, hogy ennyi áldozat közt felkonczolhassa azokat is, kik feldúlták élte' üdvét, érti Heretique úr, azokat, kik letaszíták az egykor ártatlan leányt mennyországából e' rettentő helyzetbe.

„„Nemde, Gábor, a' nyolcz év rettenetes változást tőn ez arczon, a' bú, kétségbeesés eltorzíták annak vonásait, 's te a' porkoláb-leányban, ki kicsalt menedékedből, nem ismertél ama' hölgyre, kinek annyiszor esküdtél hűséget, 's e' vad kifejezésű arczban egyet sem látsz szende vonásaiból De Lieu-neuf Erzsébetnek, kinek egykor szerelemre gyujtád ártatlan kebelét.'"

„Leány, te rettenetes vagy boszúdban — mondá Heretique, ki elbámulva ez iszonyú' elfajúlásán az egykor olly kedves szelíd leánynak, hallgatá Erzsébet' beszédét — ámde légy meggyőződve, hogy én megbocsátok, mert azt tagadnom nem lehet, hogy megszegtem hűség-eskümet. De, Erzsébet, itt éltem' vég napjában mondom, én szerettelek, szerettelek még akkor is, midőn Emíliának valék vőlegénye, sőt szerettelek, mint férje is a' hölgynek, kinek csak atyám' átkától remegve nyujtám oda kezemet."

„Ah! mért őrült meg a' vén eb? — orditá Erzsébet — hogy nem kérhetek tőle véres számadást; mert mit ér lenyakaztatni a' bolondot, ki nem érzi a' halál előtti végperczek' rettentő kínjait. De nőd.....?'"

„Erzsébet! az istenekre, őt kíméld, őt az ártatlan lelkűt, a' szende szerető anyát, hű hitvest, 's egyetlen ápolóját négy atyátlan gyermeknek."

„„Ha ha! őt, midőn érted kérni jött, magánál tartá Caratta, 's én látám a' köteleket, mellyeket az erényes kérőné' meghóditására ké-

szített a' buja tábornok; úgy, úgy, Gábor, most mindent tudsz, isten veled!"

E' szavak után felnyitá Erzsébet az ablak' vastábláit 's távozott, Gábor kétségbeesetten rohant utána, de hasztalan, ő eltűnt, 's a' mint visszafordult szobájába, a' látvány, melly kinn az útczán szemeibe ötlött, jéggé fagylalá a' vért minden ereiben.

V.

Az útczán, vagy inkább a' tér' közepén egy veres posztóval bevont rovatal állt, födözetén egy sötét arczú hóhér, kinek fényes pallos villoga kezében, míg körűle több vérfestette bárd hevert a' fejetlen testek között, mellyeket egy óra óta öldöklének le Caratta' undok bakói.

A' nép némán állá körül e' véres mészárszéket, mert minden oldalról töltött fegyverek valának a' tömeg felé irányozva, hogy ne merjen hangokban kitörni a' könyörület 's szánakozásnak emberi érzete. De bár némák valának is az ajkak, a' szemeknek nem lehete parancsolni, útálattal függtek ezek az épület' egyik ablakán, mellyből Caratta nézett ki, oldalán a' leánynyal, kit a' nép Elisa de Castro, mi Lieu-neuf Erzsébet név alatt ismerünk.

Most Beliert közeledik, némán halad a' tőke felé, tekintete kegyelemért látszik esdekelni, de nem Carattától, hanem az égtől, melly felé van emelve. A' bakók megragadják őt, oda kötik a' véres tuskóhoz, kezét egyenesen kinyújtják, egy csapás, 's a' csonka karból vér szökel ki, melly nem sokára egyesül a' fejetlen testből kiömlő fekete patakkal.

Ujra egy más szerencsétlen lép elő, tisztes fejét ősz fürtök borítják, mellyek most a' reggeli hűs széltől bolygatva a' légben repkednek; az agg' szemei vadúl bámúlnak az ég felé, ajkai zárvák, de körűlök gúny-mosoly lebeg, arcza' kifejezése hideg 's tompa; szóval minden vonás, minden pillanat őrültséget árul el. Gábor egy sikoltással dől össze, a' nép sírva jajdúl fel.... ez de Heretique Ferencz, E. város' tisztes volt birája; ő is ott űl már a' vérlepte tuskón, ajkai megnyílnak, reszkető szava egy zsoltár' első verseit kezdi meg, ámde a' bárd villog, 's az ősz fej legördűl.

E' perczben Erzsébet az ablaktól eltávozik, 's épen ekkor rohannak poroszlók Gábor' börtönébe, kik őt durva erőszakkal a' sikátorra czepelik. Itt egy halavány női alak nyugszik. ‚Szegény — mondá az őt kisérő tiszt — a' szomoritó tudat, hogy az erőszak letörlé élte' zománczát, öngyilkossá tevé.' Gábor oda akart borúlni e' holt

hölgynek, hitvesének testére, de hasztalan, egy veres köpönyegbe burkolt alak intett, a' katonák erővel odább tasziták, 's négy percz múlva a' rovatalon állt, hol épen De Bruit' feje esett le.

Őt is a' tuskóra ülteték, a' hóhér mellé állt, 's halkan valamit súgott fülébe, e' szavakat: „Ismerj rám, én vagyok Erzsébet.“ A' halálra-itélt' vonásaiból a' megvetés' hideg fagya vala olvasható, az ajkak átokra akartak nyílni, de a' bárd emelkedett, 's de Heretique Gábor' szavait emberi fül többé nem, csak a' felhők feletti biró hallá meg.

Néhány percz mulva Erzsébet átnyújtá Carattának a' vészrejtő levelet eredetiében, 's a' mint ennek birtokában tudá magát a' szörnyeteg, e' szavakkal:

„Erzsébet, ten magad vallád meg, hogy gyűlölsz, 's annak, ki gyűlöl, nem akarom kezei közt tudni sorsát éltemnek“ intett, 's a' hölgyet poroszlók ragadák meg, 's bár mint esengett, sirt, tombolt 's átkozódott, elczepelték egy mély börtönbe, hol a' két De Heretique' halavány karóra szúrt feje mereszté rá a' lámpa' fényénél kidüledt szemeit.

Erzsébet, előbb eszméletét elvesztve, hat nap mulva éhen halt meg.

REMELLAY GUSZTÁV.

Költemények.

A' dalnokok.

I.

Egy magányos völgy' kies zugában
Két tulok jár nyaktörő igában.
A' vas, mellyet von, meddig csak éri
A' göröngyöt, száz felé metéli.
És a' pór — több kéjt ő mért kivánna? —
Fütyörészve lépdegél utána.
Hangjait segíti a' pacsirta,
Mellynek dalját a' természet irta.
Egyet egyet pattant ostorával,
Nem törődik a' világ' zajával.
Nyúgalommal nézvén birtokára:
Vágyinak betelve szűk határa.

II.

És az alkonyat' szelíd sugára
Búcsuzólag leng a' völgy' tavára,
Hol magát az úrleány mulatja,
Szép, mint isten' legszebb gondolatja.
Látja a' pór 's bájinak hatalma
Által tűnni kezd a' szív' nyugalma.
'S hasztalan virágzó ifjusága:
Vágyinak nincsen remény-világa!

És megáll ... néz ... 's a' vidor danának
Hangjai többé már nem hallatának....

III.

Új tavasz jött, 's jött ezer virággal,
Hogy barátkozzék a' szép világgal;
De a' völgy, bár felmosolyga bája,
Csendes, mint a' sír' rideg-hazája.
Merre vannak ők, kik itt mulattak?
Im a' földek parlagon maradtak!...
Fénylik a' tó, partja' oldalára
Némán hajlik a' szelíd füz' ága.
'S egy halomka domborúl mögötte:
Ott van ő a' por' sötét szülötte.
Hamvait meglátogatja méla
Bút zokogva egy barátja néha,
Ki az ifjút hajdan kedvre birta,
Dalnok társa: a' szelíd pacsirta.

SZELESTEY LÁSZLÓ.

Őszinte dalok.

IV. Új czímer.

Sokfélekép' magyarázták
Már e' nemzet' czímerét,
'S bár közel vert, sem találták
A' valónak ütерét.

Czímerünkben a' fehérnek
Onnan lesz eredete:
Hogy fehér pap gondolá ki,
'S a' fehér — nem fekete.

A' zöld szín remény lehet, mert
A' magyar mióta él
Egyre várja sült galambját,
Váltig alszik és — remél.

Hát a' lángszín mit ábrázol,
Tán a' vért jelentheti? —
Nem biz' az, hanem hogy e' nép
A' veres bort szereti.

Ülj le hát és fess egy czímert,
Rá telet, tavaszt és nyárt,
'S egy fehér úr zöld asztalnál
Mint üríti a' pohárt!

V. Óradi Marady Mihálynak főtől való fája.

— Faragódott Ebbenn az Esztendőbenn. —

Itt nyugszik Ő és nem mozog,
Mert életében sem haladt.
Most még inkább maradni fog,
Örökre tán a' föld alatt.

A' napra nem nézett soha,
Félt, hogy nyomán haladni kell;
A' csillagot már tűrheté:
De azt szegény nem érte fel.

Az égbe nem kivánkozék,
Addig haladni messze volt;
A' föld közel kinálkozék,
'S ezért inkább felé hajolt.

Pedig, ha csak nem tétováz
A' híres thorni csillagász,
'S való, hogy a' föld is halad:
Poklot talált a' föld alatt.

GYALU PÁL.

Ifjúi öröm.

Kiharsogott a' harczi kürt zajával....
Fegyverre kél a' bátor ősi nép,
Vitézi ihletéssel síkra lép —
'S hont alkotott babérnyerő csatával.

Az újszülötti ébredő hazával,
Melly kincsben dús, vidékben szende-szép,
Nemzet virágzott föl rény 's tettben ép,
Daczolva a' kor' izgató fajával.

A' hon virúl azóta kellemében,
Csinosbulás' fény-árja futja szét
Iparkarolt megyéi' összegét. —

Örömköny űl az ifjú' lángszemében:
Mert benned él, oh nagyszerű haza!
Biztos jövőt mosolygó csillaga.

LAKNER SÁNDOR.

Pályalombok à la Regélő.

Egy híres lantosnak.

I.

Nagyra irígy szemmel pislog minden buta törpe,
Mint az erős sasra a' pulya nádiveréb.

II.

„Lant adatott neked?" Oh de lekoptak húrjai 's fáján
Most dühösen lovagolsz 's nyelvedet öltögeted.

ZAJTAY.

TÁRCZA.

Lapszemle.

VI.

Regélő 13—19. szám. — Egy idő óta azon dicséretes szokás jött be lapjainkba, hogy a' beszély' címe alatt megmondatik, eredeti-e az vagy fordítás. Ezt kivált annak jó tudni, ki a' hirlapi czikkek' felett gáncsoló vagy javaló szót akar mondani, mert igen természetes, hogy az eredeti, ha csak középszerű is, több javaló szót érdemel, mint a' fordítás. Ez okból ohajtánk, hogy a' „Carteaux" czimű beszélynél, melly pusztán csak „novellának" neveztetik, megmondatott volna fordítás-e az vagy eredetie Pálffy Albertnek. Mi azt gyanítjuk hogy fordítás 's azért, mert a' beszély sokkal jobb, mint a' minőt Clemmy' irójától még most várunk. Evvel nem azt akarjuk mondani, mintha e' beszélyt valami igen érdekesnek tartanók, hanem csak annyit, hogy ez jó középszerű beszélyke, melly előadás' tekintetében nem válnék szégyenére valamellyik jobb beszélyirónknak sem. Tárgya nőragadás, czélja gúny azok ellen, kik beszélyekben minden áron hatást vadásznak. A' gúnynak éle, fulánkja van 's a' nőragadás elég elmésen kigondolva. A' szerelmes betolakodik kedvese' lakába, ott vitát kezd annak férjével; a' vitára czimborák jelennek meg rendőri alakban 's befogatás' ürügye alatt magokkal viszik a' szerelmest és a' nőt is, a' férjet pedig ott hagyják. Ez eleintén örül hogy ott felejtetett, később ötlik csak eszébe, hogy az egész dolog gazság, 's neje elraboltatott. Az előadás szeszélyes, mulattató tréfák vegyülnek bele; a' beszélyiró élesen kiemelt mondatokban tudta a' részleteket és körülményességeket átszökelleni, 's ez az, mi nekünk leginkább feltűnt 's mit fiatal irótól épen nem vártunk. Ez egy olly tulajdon, mivel magyar beszélyiróink általában nem igen, a' körülményesen fejtegetni szerető németek közt kevesen, a' francziák ellenben nagy mértékben birnak. A' kávéházi párbeszédek, mellyel a' beszély kezdődik, kissé ügyetlenek 's némi tapasztalás és ismerethiányt árulnak el szerző' részéről. Vannak a' beszélynek valószinűtlen és hihetetlen részei is, de szerző elég ügyes volt a' történetet mással beszéltetni, ki gúnyolódni akar, 's e' szándékban és az elbeszélő' módjában eléggé kibékitőleg vannak a' dolgok motiválva. — Az „Eljátszott üdv" szegény compositiója, ügyetlen kivitelű beszély Szabó Mártontól. Benne dolgokat látunk történni, a' nélkül hogy

akár a' szerző birná, akár mi magunk tudnánk kielégitőleg megfejteni. Katalin szeretni látszik Antal ügyvédet, még is Férgeyhez akar menni. Férgey boldogitott mátka, még is rablókkal fogatja el Antalt és elzáratja igen regényes módon, mintha valamelly lovag-korban játszanék a' beszély, hol minden bokorban rabló csoportok, minden hegyen zsarnok vár-urak és kalandor leventék fészkelnek. Antal kiszabadúl, 's nemhogy ügyvéd' létére törvény' segélyével lépne fel a' gaz Férgey ellen, hanem regényesen a' menyekző' napján jelenik meg álarczban, megijeszteni a' násznépet, és egy gazzal párviadalra kelni. A' párviadal végbe megyen, 's a' beszély avval fejeztetik be, hogy a' bűn győzedelmeskedik az erényen. Ha a' Regélő' szerkesztője annyira szükében van a' dolgozatoknak, hogy kénytelen illyen iratokat is közleni, akkor tanácsosabb volna jó fordításokat adnia.

A' 13. és 19. számban érdekes utazási töredék van: Schweitzi emlékek Tóth Lőrincztől. E' töredék bizonyitja, hogy Tóth Lőrincz külföldi útjában több oldalú és sokra figyelmes utazó volt. Ő bennünket a' látott tárgyaknak nem csak költői és pittoresque vonásaival gyönyörködtet, hanem tanit is hasznos és követésre méltó tudósitásokkal. Különösen javalható azon módja, hogy külföldön tett észrevételeit összeköttetésbe hozza honi viszonyainkkal, mintegy ránk alkalmazva azokat. E' mód tevé igen becsessé Szemere Bertalan' utazási munkáját is. Tóth Lőrincz ügyes előadó is; szerencsés a' tárgyak' leirásában, 's nyelve tiszta, egyszerű, hasonlatai és képei nem üres festések, hanem magyarázók, világositók, gyakran jellemzők. Kár hogy a' regélői incorrectségtől még ő is, ki egyike különben nyelvtanilag correctebb iróinknak, nem szabadithatta meg czikkjét. Tóth Lőrincz nem szokott igy irni: *mejj* (mell), *dallos* (dalos), *lakok közepette* (lakok közepett, vagy lakoknak közepette), *tanuság* (tanulság).

Hajdan és most Kondor Ödöntől elmés ábrázolatok a' szinházi életből. Forditásnak mondatik, de nehezen az, mert második részében szóról szóra egy magyar szinházi híres énekesnő' tettei vannak leirva és gőgje, balgatagságai nevetségesekké téve. A' czikk mulattató, 's a' szinházi dolgokkal foglalkodóknak tanulságos is lehet.

Farsangi rózsák Nógrádból Jolin Emiltől. A' szóáradatban néhány jó gondolat és intés is uszkál. A' czikknek egyébiránt nincs kocsisa, az az nincs benne vezéreszme. Kár hogy nem szoktatják magokat iróink rendben gondolkodni, és minden még olly parányi hirlapi tudósitásban is egységre nem törekednek. Logicus fej legcsapongóbb játsziságaiban is tart bizonyos fonalat.

Frankenburg' Budapesti levelei folyvást mulattatók, sok helyt elmések, ámbár néha kissé szélesek 's érdektelen tárgyaknál apró körülményeken és részleteken maradozók. De azon módot, mellyel a' IX., különben igen mulattató és fulánkos, levél a' Honderű' szerkesztőjének replicáz, nem lehet javalnunk. Testi hibáiért valakit gúnytárgyúl tenni, aljas, hogy ne mondjuk nemtelen. Azonban meg kell vallanunk azt is, hogy Frankenburgnak e' tette, ha nem javalható is, kissé menthető a' felhivás által, mert a' „Saunigl"-vali czélzás elég érthető vala. Intra et extra muros peccatum.

Költemények: Vachott Sándor, Halászy József, Hazucha, Garay, Erdélyi, Jósika Gejza, Bérczy és Zichy Antaltól vannak. Belső becsre nézve legjobbak Garay és Erdélyié, középszerűk Vachott Sándoré és Hazucháé, tűrhető Halászyé, üresek Bérczy és Zichy Antalé; ez

utóbbi puszta száraz verselés, sem észhez, sem szívhez nem szól; Bérczy' Búhangjai pedig ihletés nélkül írt egyéni panaszok, mellyek az irón kivül alig fognak valakit érdekelni. Jósika Gejza' Uj éve és Csillagásza dicséretes gyakorlatai egy ifjú tanulónak, de még nem közönség elébe valók. Hazucha' Csüggedője türhető volna, csak az kár, hogy e' rövid versbe monotoniát hoz a' sok halál. Atya, jó barát, haza, minden meghal, végül még a' remény és szerelem is, és — csodálatos! — miután a' remény és szerelem is „végkép veszve van", még is a' versiró ex superabundanti „a' jó leánytól" szerelmet kér. Ez a' két kisegitő szócska *ah* és *oh*, mellyekkel egyszer már Kisfaludy Károly elég élesen kigúnyolta a' magyar versirókat, nagy szerepet játszanak e' versben. Mindössze hat ah és oh sohajtozik e' sorokban. A' poeta nagyon bús lehetett, mikor versét irta. Kisebb versekben igen tanácsos — refrain' esetét kivéve — kerülni, hogy ugyanazon szó többször használtassék, mert az mindig vagy gondolat, vagy beszéd-szegénységet gyanittat. Garay' Családi képei kedves enyelgésü versek, ámbár a' második kissé prózailag van tartva. Folytatásukat örömmel várjuk. Meg kell azonban jegyeznünk Garay' versénél különösen, hogy *fölött* és *előtt* rímek gyanánt semmiképen sem vétethetnek. Kinek finomabb fülei vannak, érzi a' dissonantiat a' rövid és hosszú *ö* között. Meg kell továbbá jegyeznünk általában újabb lyrai költésünkre, hogy az magának külső formában sokkal több szabadságokat enged, mint a' mennyiért gondolat, kép 's általában beltartalommal kárpótlékot birna nyujtani. A' verselés egy idő óta igen szabad kezd lenni, minek már eddig sem látjuk jó következését, később pedig, ha igy megyen, kártékony hatású leend. Kazinczy' példája, ki első kezdé lyricusainkat mértékes rímekhez szoktatni, Dayka, Csokonai, Szemere, Kölcsey és Kisfaludy Károlyban gyönyörüen gyümölcsözött. A' mértékben-irás emelte ki lyrai költésünket egy magasabb tartományba, ez szoktatá el iróinkat a' bugyogó, széles, lapos, pongyola beszédtől. Mai lyricusaink mértékben írnak ugyan többnyire, de mértékök néha egész a' nevetségig szabad. És ezen szabadságot mindennapi képek, gondolatokért is megengedik magoknak, a'mi ismét visszasülyesztendi majd lyránkat régi fás szélességébe. Ajánljuk költőink' figyelmébe azon mérték és rím' tekintetében tiszta verselést, melly egy évtized előtt olly sokat igérő előmeneteleket kezdett tenni. Miért irunk versben? Bizonyosan harmonia miatt, a' mi egyik fő kelléke a' lyrai, a' zeneszerű költészetnek. Költői gondolat kötetlen beszédben is költői marad, de harmoniával hatni ránk csak vers által foghat, 's a' szép zengésü vers egyik eleme a' lantos költésnek. Nem kell tehát harmoniátlan rímekkel élni, harmoniátlan verseket irni; trochaicus és jambicus lábakat, mellyeknek egyike lerontja a' másik' harmoniáját, összekeverni. Szabálytalanság általában csak nagy genieknek sikerül és ezeknek sem mindig; kik nem nagy geniek, hanem legfelebb csak talentumok, óvakodjanak a' szabálytalanságtól. — Erdélyinek jól gondolt és ügyesen előadott szép balladájában: A' két kalóz, szinte meg kell rónunk a' verselési szabadságokat. A' vers' szép jambusait szinte trochaeusi lábak rútitják, például:

Egymásnak feleselget.
Megbánással elegy.
Majd csendes lesz a' tenger.

Igen sürün él azon szabadsággal is, hogy az utolsó lábon spondeust hagy jambus helyett, és még sürűbben avval, hogy hosszú szavakat, mellyek' első tagjai pyrrhichiusok, ő jambus he-

lyett használ. Ezen szabadsággal mások is élnek, Kazinczy, Kölcsey, Kisfaludy Károly, kik a' verselési mesterségben kényesek, vagy legalább sokkal kényesebbek voltak mai verselőinknél, de nem olly felette gyakran, hogy általok a' vers' harmoniája elrontassék. Ezen kifejezés: „Mindennap a' halállal nézvén farkas szemet" illy komoly versben igen tréfás, hogy ne mondjam közönséges. Erdélyi igen szereti a' népies kifejezéseket használni, 's ez nem roszalható, csak az roszalható, ha helyén kivül használja, mert minden nem mindenütt jó.

A' Szinészeti rovat örök variatiója ezen már meglehetősen megúnt, de még is meggyőződésekbe átmenni nem tudó themának: „silányak a' franczia szinművek." 'S a' Regélő' birálóinak mindegy, Péter irta-e vagy Pál, vigjáték-e vagy szomorú, vannak-e jó részei vagy nincsenek, nekik mind silány, és egyképen kivétel nélkül, azért mert franczia szinművek. Nekik csak egy hurjok van, 's azon mindig csak egy nóta peng, mellyet, ha mennyei volna is, sokára meg kellene únni. Egy évvel ezelőtt a' Regélő' szinbirálóitól még dicséreteket is olvasánk franczia művekről, különösen azon birálótól, ki magát V. I. betűkkel szokta aláírni, de egy év alatt ezen biráló urak sokat tanultak, 's most professióvá vált a' Regélőben a' franczia szinművek' üldözése, 's noles volens úzni kell e' mesterséget. A' mi 570. lapon „Az árva fiú"-ról mondatik, abból e' professiói kénytelenség nagyon is vastagon kiri. E' mű csak annyira franczia mű, mint bár mellyike a' Regélő' szinbirálói által roszaltaknak; jellemzése semmivel sem jobb, mint amazoké, tele van csak olly véletlenségekkel, nem motivált dolgokkal, minőt a' biráló urak által számtalanszor roszaltak, azonban ez még is tetszik V. I. úrnak. „Ez kivétel, ugymond, és bizony csak azért, mert tárgya angol regényből kölcsönöztetett." Boldog isten! Mintha dráma jósága a' tárgytól függhetne, 's mintha a' legsilányabb tárgyból nem lehetne legtökéletesebb drámát készíteni és viszont, annak a' ki ért hozzá. Nem tárgy uraim, hanem szerkezet, cselekvény, jellem stb, szóval a' forma, mellybe a' tárgy öntetett, alkot jó drámát. Ügyetlen veheti tárgyát angol vagy akár chinai regényből, azért drámája még nem lesz jó. — Olvasunk itt egy más valótlan állítást is, hogy regényből nem nehéz jeles drámát alkotni. Sőt az ellenkező igaz: regényből igen nehéz drámát alkotni. A' regényiró maga személyében beszél, a' drámairó másokat beszéltet; amaz leirja a' szenvedélyeket, ennek a' néző' szemei láttára kell azokat fölkeltenie, és minden szökellés nélkül olly általó folytonosságban, melly annak figyelmét akaratja ellen lekösse. Ide tehát nem elég a' regényiró által feltalált jellemet, bonyolodást és cselekvényeket felhasználni, mind ezekből még nem lesz dráma, ha mindjárt „életből meritvék" és „valoszinűek" is, azt a'mi a' tárgyban drámai lesz, ujonnan kell feltalálni, az semmi regényből nem meríthető. Regényben subjectiv, drámában objectiv mezőn áll a' költő, 's a' kettő közt nem csekély a' különbség.

A' Levelezések közt az 567—9. szeleteken egy igen jó szeszélyel irt czikk van.

Különösség gyanánt jegyezzük fel, hogy ezen két verset:

Szebb jövendőt a' hazának,
Bús idői már valának;

melly egykor Munkácsy' Rajzolatainak jeligéje vala, egy idő óta divatá vált a' Regélőben idézgetni. Nekünk az tűnt fel e' tárgyra nézve, hogy az idézés olly sürün történik és soha sem híven, hanem meghamisit-

va, még Szakáll Lajos is így változtatja meg:

Szebb időket a' hazának
Bús napjai már valának.

Kézi tűkör és Csemegék czim alatt elménczkedések szoktak lenni prosában és néha igen rosz versekben, mellyekben többnyire azok ellen önti ki haragját a' Regélő' szerkesztője, kiket nem szeret, hogy az Athenaeum' szerkesztőjéről el nem felejtkezik, ezt, ha nem említeném is, mindenki képzelni fogná. — Most minapi igéretünk szerint egy sereg nyelvhibát fogunk kijelelni.

A' 20. hasában: *játszhatok* játszhatom helyett, mert a' harmadik személy játszik. — 38. 99. 103. stb. *nékem*, nekem helyett, mert *nak*, *nek* van csak, *nák*, *nék* nincsen. — 71. *lenne*, volna helyett. — 71. 102. 105. stb *éppen*, épen helyett; csak egy p-nek lehet származását kimutatni. — 100. *ágyúsor közepette*, 421. *halottak' közepette*, 515. *táj közepette*, 428. *város közepette*. A' *közepette* igehatározóval általában nem tud mit csinálni a' Regélő' szerkesztője, pedig ott vannak a' között, fölött, mellett stb, mellyekkel jól bánik. Kérdezze meg magát a' szerkesztő úr, valljon jól volna ez irva: *kezem mellette*, *tűz közötte*, *fejem felette*, e' helyett: kezem mellett, tűz között, fejem felett. Városnak közepette, vagy város közepett kell irni, a' többi hiba. — 101. *négy falak*, négy fal helyett. — 102. *törülni*, törölni helyett. — 102. *mássa*, mása helyett. — 153. *tanúsagos*, tanulságos helyett; *tanúság* bizonyitást, *tanulság* okulást jelent. — 163. *távozhatok*, távozhatom helyett. — 165. *mit se gondolva*, mit sem helyett. — 465. *tehát lépést sem odébb!* e' helyett: tehát lépést se odább, mert itt a' *sem* nem tagadólag, hanem tiltólag áll. Odá-ból pedig odább származik nem *odébb*, mi, azon fölül hogy hibás, pórias is. — 173. 296. *higyje*, 421. pedig *hidje*, higye helyett. — 187. *kisszük*, 241. *ősszel vagy tavaszszal*, vagy egyiket vagy másikat kell elfogadni, mind a' kettőt csak amúgy jó szerencsére nem lehet használni. — 233. *ugorj*, ugorjál helyett. — 240. *szemfénytöket*, szemfényteket helyett, mert ez nem harmadik, hanem második személy. — 252. *örködjön fölöttök*, micsoda rettenetes *ő*-szaporitás ez! és *örködjön*? hiszen ez ikes ige. — 266. *történe*, történék helyett. — 224. *közől*, máshol pedig számtalanszor *közül*. — 377. *gondoskodj*, gondoskodjál helyett. — 406. *fenyő*, fenyű helyett. — 418. *beleszóllás*, beleszólás helyett. — 461. *bánok vele*, bánom valamivel, és bánok valamit, két különböző. — 472. *menkő*, mennykő helyett. — 485. *kinzol engemet*, kinzasz engem helyett. — 517. *nyugodna*, nyugodnék helyett. — 529. ismét *odébb*, odább helyett. — 536. *elégedj*, elégedjél helyett. — 551. *emlékezz*, emlékezzél helyett. — 593. *berántás*, rántás helyett. —

Vannak ezeken kivül ügyetlen és németes beszédek; ez utóbbiak, kivált syntacticai tekintetben, Henszlmann' czikkjeiben *), mellyeket igen ajánlunk jövendőre Garay úr' figyelmébe. Illyenek 502. és sok más helyen: „*jól veszi ki magát*, 422. *mit jelentsen ez?* — 148. *a' budai nők fontolva férjűlők*. — Vannak szükségtelen új szók: 162. *diadalgó*: 161. *kiszámzá*; 421. *csekélyeg*.

*) Henszlmann úr már egy párszor figyelmessé tétetett, nevezetesen e' lapokban is Schedel és Pulszky által, magyartalan irásmódjára: de evvel ő nem látszik gondolni, mert legújabban is egy értekezést olvasott fel az academia' gyülésében és a' Körben, Shakespeare' III. Richárdjáról, melly telidentele volt szemeöttlő magyartalanságokkal. Nincs H. úanak olly jó barátja, ki iratait kiigazitani tudná? *A' szerk.*

442. 443. *vigoma*; 463. gyémánt helyett *briliant*; 545. *enyhűbb*; 515. 516. *altány*, altan helyett; 464. a' *kójába*, vagy jobban kólyába, melly gyaloghintót tesz, lovakat fogat Garay úr. 552. neki a' *seb higgad*, heged helyett. stb stb számtalan.

VII.

Honderű 6—8. szám. — E' lap — Salonja' némelly frivolitásait kivéve, mellyekkel mi teljességgel nem tudunk megbarátkozni, de a' mellyeket nem roszalunk, mert e' mostani időkben a' lap' fennmaradásának leghihetőbb eszközei — főbb czikkjeit tekintve, igen javúl és számonként új és új érdekes magyar iróí neveket hoz.

Kedvesen lepett meg bennünket a' Tóth Lőrincz név utazási töredékeivel illy czim alatt! O n é m e t v á r o s i k é p e k. Szerző e' képekben ügyes kézzel varázsolja Augsburg és Mainz' városok' arczait, érdekes regécskékkel fűszerezve és elevenítve a' könnyen unodalmassá válható hosszabb leirásokat.

A' 6. szám S i r v i r á g o k czím alatt egy kis baráti emlékbeszédet nyujt gr. Dessewffy Aurél felett, halála' évnapján. Dicsérettel kell említenünk azon baráti melegséget, mellyel a' Honderű' szerkesztője a' megboldogultról beszél, és azon buzgó ügyekezetet, mellyel a' korán elhúnyt ifjú férfi' emlékezetét minden lehető dicsőséggel körűl deríteni iparkodik. Nem osztozhatunk ugyan némi túl magasztaló ítéleteiben, mellyek az elhunytról mondatnak, de meg kell bocsátnunk e' szivtelen, e' hidegen számoló, önző időkorban, a' szívnek szózatát, a' baráti érzelemből fakadó ömledezést, habár az túlságos is. Mert lehetetlen túlzásnak nem venni azon állitást például, hogy Dezseffy Aurél Magyarország' *leggenialisabb feje volt*. Ki győzi előszámlálni, hány genialis feje volt már Magyarországnak, hány van jelenleg? vagy ha valaki ezt tehetné is, képes-e a' genialitásokat úgy összemérni, hogy a' legfelsőbb fokozatot józanúl és igazságosan ki merhesse mondani? Egyetlen egyet sem akarunk az elhúnyt megérdemlett dicssugáraiból elhomályositani; mi elismerjük lángeszét, el éles itéletét, de azt, hogy egyik jeles a' másik rovására magasztaltassék, nem tartjuk sem eszélyes, sem igazságos dolognak. Honunk' történetei századok' itélete által dicsőitett lángelméket mutathatnak fel, 's valljon mind ezeknél Dezsewffy Aurél genialisabb volte? Valljon genialitas' tekintetében Hunyadi Mátyást, Martinuzzit, vagy historiánk'egyik legcolossalisabb emberét, Bethlen Gábort, sem lehetne a' magasztalttal összemérni? Ezt maga sem fogja P. Horvát L. úr hinni. Azon mondatot pedig, hogy *egy ország* sirt a' halott felett, mint valótlant kell megrónunk. Olly járatlanok vagyunk-e csak az iménti eseményekben, hogy feledhetjük miképen D. A. politicai párt' embere volt, 's hogy mind azok, kik egy más politicai hitvalláshoz tartoztak, görbe szemmel néztek rá? Bár úgy volna, hogy a' halál le birna csendesiteni az élőkben minden ellenszenvet, de, fájdalom, ez még soha nem volt tapasztalható, és a' néptömegre nézve soha nem lesz, mig emberek élnek. Vannak e' Sirvirágokban némi hibák a' gondolkodástan' szabályai ellen is. Például, hogy csak egy szembeötlőt emlitsek, a' czikk' első sorai igy kezdődnek: „Ma éve egy koporsót kisérénk, mellyben Magyarhon' leggenialisabb feje nyugodott. A' szobában valánk, hol keskeny ágyon szunnyadozék, szomorú tárgya Barabásunk' lelkes ecsetének.“ A' koporsó' kisérése nem jelenthet egyebet, mint magát a' temetési szertartást, 's minthogy utána következik annak emlitése, miké-

pen a' megholt Barabás által festeték, azt gondolhatnók, a' boldogult előbb eltemettetett, azután festetett le, a' mi már magában elég különös, de még különösebb akkor, ha tudjuk, hogy a' megholt nem is Pesten, hanem innen igen távol temettetett el.

Kedélyhangok czim alatt a' 7. számban egy jókora szakasz iratott ki — természetesen forrás' idézésével — gróf Széchenyi' egyik czikkjéből, mellyet a' Jelenkor ada.

Honszerelem a' 8. számban, lelkesítő szózat hazafiúi érzésekre magyar hölgyeinkhez, Császártól. A' czikk ugyan declamatio, mit nálunk némellyek rosz hirbe kezdenek hozni, azonban buzdítani nem igen lehet declamatio nélkül. A' czikk nem mond ugyan új dolgokat, de melegséggel van irva és jól, és czélját nehezen tévesztendi el. Illy féle czikkeket hasznos lesz néha néha e' magasabb köröknek szánt lapban közre bocsátani, holmeg lehet sok, mi köztünk márnem új, még nem hallott dolog leend. Császár' nyelve correct csak egypár epithetonnal, mik néha tautologiat szülnek, ohajtanánk benne kevesebbet.

A' **Nápolyból** irt levél magában véve nem érdektelen, de olly tárgygazdag útról sokkal érdekesebb tudósitást lehet vala irni. Azonban, ha ezen észrevételt lehet és kell tenni, 's az valakit sujt, nem azt sujthatja, ki a' levelet nem közönség elébe számitva irá, hanem annak kiadóját.

Karacs Teréz' beszélye: **A' különczök** meglehetősen van szerkesztve és elég mulattató. Azok nemébe tartozik, mellyek nem psychologiai, nem jellemzés, hanem bonyolodás által érdekelnek. Szerkezete ellen azonban még is van kifogásunk. Szinesy festész' grófsága nagyon hirtelen, mintegy deus ex machina, csap be a' kifejlési jelenetekbe. Nem tudjuk, honnan ismerte Ildát, mikor és hogyan tökélte el magát azon alakoskodásra, mellyet játszik. Meg kell azonban rónunk mint igen izetlen dolgot a' szájbűz' emlegetését e' beszélyben. Vannak tárgyak, mellyek már magokban annyira undoritók, hogy a' legkényesebben, leggyöngédebben emlitve is, émelygést okoznak, 's illyen bizonyosan a' szájbűz, mit aestheticai dolgozatba bele hozni igen szerencsétlen gondolat. Illyesmit a' Honderűben olvasni nekünk botrányosabb volt, mint ama' vignett' látása, mellyért minap olly nagy vala némellyekben a' neheztelés.

A' versezetek közt Vörösmarty' Meséjén kivűl a' „Rózsabimbóról" egy sem emelkedik középszerűségen fölűl. A' 277. lapon közlött vers pedig épen rosz. Nagy hazafiúi érzelmeket akar kifejezni, de, tulságot mondva, semmit sem mond. A' költő azt hitte, hogy *nincs olly jégkebel, teremteni sem lehet, melly holtig nem szeretne hőn hazát és nemzetet*, 's mivel tapasztalta, hogy bizony vannak *keblek, hol ür van, és hon iránt nincs semmi érezet*, tehát gyötrődik még az *üdvös ég' ölén is*. Miután a' hon iránti közönösség 's a' positivus hazafiutlanság olly mindennapi dolgok, 's haza-árulók is elegen voltak és vannak a' világban, olly költő felől, ki e' mindennapi dolgokon kételkedni tud, azt kell hinnünk, hogy élte' napjait valami üstökös csillagban ábrándozta le 's tegnap esett onnan a' földtekére, 's a' helyett, hogy részt vehetnénk alaptalan kinjaiban, gyötrődéseiben, csak szánakozva mosolygunk bárgyuságán. A' vég strophában azonban a' *most* szó azt adja tudtunkra, hogy a' poeta már az *üdvös ég' ölében* van 's igy túl a' földi léten, csakugyan megérdemli szánakozásunkat, hogy nem szerezvén magának itt a' földön elég tapasztalást, most mennyei boldogsága hiú ábrán-

dok miatt zavartatik és zavartatni fog az örökletig, mert mig a' világ világ lesz, fog látni nem csak „szívmorzsát", hanem jó nagy darab hússziveket, mellyek a' haza iránt hidegek. Mi e' vers' irójától olvastunk már néhány tűrhetőt, miért nem halad előre, miért teszi ki magát alapos észrevételeknek visszalépései által?

Mi általában e' szemlénkben versek iránt kissé szigorúbbak akarunk lenni. Meg lehet, igy több figyelemre és óvakodásra ébresztjük versiróinkat, 's az annyira hiányzó tanulási ösztönt felgerjesztjük; más részről pedig az olvasók is szokni fognak azon gondolathoz, hogy a' vers, bármi csengő, tartalom és velő nélkül, sem istennek, sem embernek nem nyujt élvet. Stulta est prudentia, cum tot ubique vatibus occurras, periturae parcere chartae.

Thalia czim alatt a' Honderű magyar szinházi tudósitásokat szokott közleni. Bennök néha jó észrevételek vannak. De ohajtanók, hogy müvészeti lényeges dolgokról ügyekezzék a' tudósitó beszélni, kivált most, a' Honderű' pályája elején, hogy itéletei alapossága iránt véleményt és hitelt szerezzen magának, mi nélkül nem lehetend súlya szavainak sem szinészek, sem közönség előtt.

A' 205. lapon a' Kisfaludy-társaság' közgyüléséről irt tudósitásban igen feltünt, hogy a' felolvasott tárgyak között minden megemlittetik, csak Schedel' értekezése nem. Ha a', tudósitó silánynak tartá ez értekezést, meg kell vala nyiltan mondania. Ki a' szóval bátran! Ez jobb mint a' hallgatás, melly ha szándékos, csak gyávaság' gyanujába ejti a' szándékosan hallgatót. — A' 207. lapon arról értesittetünk, hogy a' Hatvan-iútczában levő gyárban golyók készittetnek, mellyek aztán német és magyar hirlapokban a' Honderű ellen bombáznak. Illyesekre készen kell magát tartania a' Honderű' szerkesztőjének, és szerencsés, hogyha a' golyók csak javitó lapdacsok akarnak lenni, de, fájdalom, az illy golyókat gyakran kenyéririgység önteti, és elzúzni akarás bombáztatja. Alig ha itt is valami efféle nem lappang. — A' mint a' Salon többször emlitett vignettje védelmeztetik a' 208. lapon, az bizvást elmaradhatott volna. Evvel alapos okot ada a' szerkesztő a' neheztelésre és keserű megrovásokra. A' magyar az illyet kopasz mentségnek nevezi. Nem menti ki a' szerkesztő urat, hanem mélyebben elvádolja. — Nagy megütközéssel olvastuk a' 244. és 245. lapokon azt, a' mi szinház-igazgatónak a' drámák' birálása iránti *megkötött kezeiről* és az academiai *pártosságról* mondatik. Mi ezt alaptalan, tévesztő és kártékony beszédnek tartjuk. Bartay Endre úrnak, mennyire mi tudjuk, nem kötvék kezei a' szinmüvek' birálatára nézve; ő birálhat maga és birálthathat, kivel neki tetszik. Az academiai pártosság ellen emeltettek ugyan szavak hirlapokban, de ezen szavak nagyobb részint megczáfolvák; volt eset ollyan is, mikor a' szót emelők igen megszégyenedve némultak el, 's ezt újra feltalálni igen gyanús. Ha azonban van valami illy féle pártosság az academiában, vagy ha csakugyan hiszik némellyek hogy van, nincs-e eszköz kijátszani a' pártosokat az iró nevének eltitkolásával? Ha ki fél e' pártosságtól, adja be kéziratát idegen kézzel leirva 's tartsa titokban nevét. Ismeretlen szerző iránt sem rokon, sem ellenszenv nem támadhat a' birálókban. Ki e' részben nem bir magán segiteni, annak együgyüségén csak szánakozni lehet. Senki ellen és senki mellett nem, hanem csak úgy szólok, mint távolszemlélője a' dolgoknak: 's igy el akarom mondani azt is, hogy midőn olly i-

rók szólalnak fel a' m. academia ellen, kik annak nem tagjai, ajánlatos úgy szólniok, hogy az ügy' érdeke kitessék szavaikból és semmi más ne, különben nem érnek czélt. Az academia elleni keserű gáncsok eddig többnyire ollyanoktól jöttek, kik a' tud. társaságnak nem tagjai, és súlyok azért nem volt, mert magány érdekek kiáltottak ki szavaikból. Ettől jövendőre jó leszen óvakodni, ha az academia elleni felszólalásokkal használni akarunk.

Nyelvhibákkal a' Honderű szinte bővelkedik. Ha nőket, ha magasabb köröket nyelvünkhöz szoktatni czélunk, ügyekezzünk őket hibátlan magyarbeszédhez szoktatni.

Veröczey.

Magyar játékszini krónika.

Febr. 17. Donna Diana. Vigj. 5 felv. Irta Moretto. Németből West után ford. Komlósy. — E' jeles spanyol vigjáték, melly olly régen fentartja magát a' szinpadokon 's nálunk is folyvást kedveltetik, megérdemlene egy ügyes fordítót. Olly botrányosan hibás, olly nevetséges beszédeket hallani benne, hogy az ember csodálkozik, miként merhetett tollat fogni kezébe, ki e' művet fordítá. Egy helyt — hogy példát is idézzünk — Egressy Benjamin letérdelve Donna Diana előtt e' szavakat mondja: „Herczegnő, im lábaid előtt öntöm ki kegyemet, nem várt mondásodért.“ Micsoda badar beszéd ez? Illyeket egyébiránt néha magok a' szinészek is megigazithatnának, különösen Egressy Benjamin, ki maga is több szinműveket fordita már. Laborfalvi Róza (Donna Diana) és Lendvay (don Caesar) meggondoltan és sok szabatossággal játszottak. Dicséretesen emlithető László' (Perin) játéka is. László szeret torzitani, miáltal élénkséget nyer ugyan játéka, de jellemzetességéből veszit, pedig ez becsesebb amannál. E' szerepe sem ment egy kis torzitástól. 99.

Febr. 18. Bérszünettel először: Ördög Róbert. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe és Delavigne. Ford. Asztalos Károly. Zenéje Mayerbeertől. *Markovicsné* mint vendég Isabella' szerepében.

Febr. 19. Majom és vőlegény. Bohózat 2 felv. Nestroytól. Zenéjét szerzette Ott. — *Joannovics* bécsi acrobat, Mamok szerepében, mint vendég.

Febr. 20. Először: Clementina, vagy az ügyvéd' leánya. Vigj. 2 felv. Irta Ancelot, ford. Sz. Zs. — Ezt követte: Találkozás Tyrolban. Némajáték 1 felv. Szinre alkalmazá Hasenhut Lénárd. — Clementina remek mű, a' maga nemében ollyan, minőt a' franczia regényes iskola' ellenségei szeretnek; nincsenek benne véletlenségek, nincs semmi meglepés, a' cselekvény benne a' személyek' belsejéből, gyomraik és beleikből fejlik, a' catastroph is t. i. Clementina' férjhez menetele Chatenauneuf báró' belsejéből ered, ok nélkül ugyan és hihetetlenül, de mindegy, a' személy' belsejéből! a' szörnyű gőgös báró t. i. ki előbb irtózott mindentől, mi nem volt bárói, egyszerre (talán jól evett, ivott) belsejében elhatározza, hogy fia, az úrfi! egy ügyvédi porontyot vegyen el nőül. Már ezt csak nem lehet aztán mondani, hogy külbefolyásból eredt cselekvény legyen. 'S a' mi fő becsű dolog e' szinműben az, hogy hatása nincsen, 's épen olly szépen mulatja magát ásitásokkal a' néző közönség, mint egy ismeretes eredeti vigjátékban, melly egyetlenegyszer adatván szinpadunkon, a' hasbol fejlődött sok cselekvény miatt úgy hasra esett, hogy még a' konczot is kiejtette kezéből. Örömmel jegyezzük fel e' napot e' krónikába, mellyben olly fran-

czia műről szólhatunk, mi minden kellékekkel bir, miket a' franczia-rágó criticusok jó drámában megkivánnak. Ha még egyszer adatni fog, kérünk minden francziadráma-pártolót, el ne mulaszsza bemenni a' színházba, mert meg fogja tanúlni gyakorlatilag, minők azon színművek, mellyekben az ember magát czélszerűen, jellemzetesen, és a' mi legtöbbet ér, elevenen elúnja. Lendvayné (Clementina) és Szentpétery (Rambert) jól játszottak. Udvarhelyi (Chateauneuf) illy frakkos szerepekben kissé nehézkesen mozog, de dicséretére válik, hogy mindig értelmesen beszél. — Ha e' mű egy felvonásra összevonatnék, 's ha a' motivatio benne nem a' személyek' gyomrában, hanem józan észben alapodnék, akkor lehetne hatása, de akkor nem volna becses többé a' franczia-gyűlölők előtt. Keve.

Febr. 21. Bérszünettel: Ördög Róbert. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe és Delavigne. Ford. Asztalos Károly. Zenéje Mayerbeertől.

Febr. 22. Hiszen csak tréfa! Dráma 5 felv. Irta Rougemont, ford. Egressy Benj.

Febr. 23. Arcádiai menyasszony. Vigj. 4 felv. Irta Grammerstetter. Ford. Balog.

Febr. 24. A' Pesten felállítandó nemzeti conservatorium' pénzalapja' nevelésére bérfolyamban: En voltam. Vigj. 1 felv. Ezt követte Vieuxtemps' nagy hangversenye.

Febr. 25. Hubenayné' javára bérszünettel először: Az árva fiú és a' londoni koldusok. Dráma 5 felv. Irták Dinaux és Lemoin. Ford. Egressy Benj.

Febr. 26. Peleskei notárius. Eredeti bohózat 4 felv. Gaaltól. Zenéjét szerzette Thern.

Febr. 27. A' cseh érczhegyiek' felsegélésére bérfolyamban: Báléj. Nagy opera 5 felv. Scribetől, ford. Szerdahelyi. Zenéje Aubertől.

Febr. 28. A' nagyidai czigányok. Néprege 3 felv. Irta Szigligeti. Zenéje Szerdahelyitől.

Mart. 1. A' színház zárva.

Mart. 2. Az árva fiú.

Mart. 3. Hunyadi László. Eredeti szomorúj. 5 felv. Tóth Lőrincztől.

Mart. 4. Ördög Róbert.

Mart. 5. Kobold. Bohózat 2 felv. Told után ford. Szerdahelyi. Zenéje Hebenstreittől. *Kolozsánszky* mint vendég a' Kobold' szerepében.

Mart. 6. A' fehérek. Dráma 5 felv. Irták Mallefille és Artigues. Ford. Egressy Benj. a' m. acad. költs.

Mart. 7. Norma' opera' első felvonásának egy része. Ezt követte: Szerettettni vagy meghalni. Vigj. 1 felv. Francziából németre Dessoir, magyar ford. Balog Ist. — Végül: Alvajáró opera' első felvonása. *Markovicsné* Amina' szerepében mint vendég, *Molnár Leopoldina* mint Adalgisa és *Kőszegi* mint gróf Rudolfo első szini próbájokat tevék.

Mart. 8. Zrinyi. Szomorúj. 5 felv. Körnertől ford. Szemere Pál.

Mart. 9. Hét leány közől a' legrútabb. Vigj. 3 felv. Egy felv. előjátékkal Albini után ford. Kovácsóczy.

Mart. 10. Ördög Róbert. Nagy opera 5 felv. Scribe és Delavigne után ford. Asztalos Károly. Zenéje Mayerbeertől.

Mart. 11. Fáncsy' javára bérszünetben először: A' vadon' fia. Dráma 5 felv. Halm Fridrik után ford. Remellay Gusztáv.

Mart. 12. Ilka. Ered. dráma 4 felv. Kisfaludy Károlytól.

Mart. 13. Peleskei notárius. Eredeti bohózat 4 felv. Gaaltól. *Farkas* m. vend. a' czímszerepben.

Mart. 14. Lignerolles Luiza. Dráma 5 felv. Dinaux és Legouve után francziából Tompa Imre a' m. acad. költségén.

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRÁNT.

Lapjaink' mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837.	I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	1	frt	—	kr.pengő.
	II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1838.	I. és II. félév teljesen	2	„	—	„ „
1839.	II. félév Athenaeum (Figyelmező nincs)	1	„	—	„ „
	„ II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1840.	I. és II. félév teljesen	2	„	—	„ „
1841.	I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	—	„	48	„ „
	„ II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1842.	I. félév teljesen	5	„	—	„ „
	„ II. „ „	3	„	—	„ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező' 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Húnfalvi, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsűekké tesznek.

A' szerkesztőség.

Elhagyá a' sajtót

és Heckenast Gusztávnál 's általa minden hiteles könyvárusnál kapható:

MAGYAR ÉLETKÉPEK'

II. füzete.

Szerkeszti

Frankenburg Adolf.

Tartalma: Aranka (beszély) Katona Antaltól. — Dorka kisasszony (verses költemény), Hazuchától. — Egy estvély, Frankenburgtól. — Magyarország (satira), Vajdától. — A' két serleg (történeti beszély), Bérczy Károlytól.

Előfizetés hat füzetre 4 frt pgő.

Figyelmeztetés az 1844-ki

E M L É N Y

iránt.

Az Emlény zsebkönyv' jövő évi folyamának szerkesztésével ismét megbizatván, teljes tisztelettel szólítom fel hazám' lelkes iróit, méltóztassanak az emlitett zsebkönyvbe szánt becses dolgozataikat (melyek' költészeti részét illetőleg ezentúl csupán balladák, legendák, és románczok-ra szoritandók) legfölebb f. évi majus' 15-ig beküldeni, hogy a' nyomtatást idején megkezdhetvén, a' t. cz. közönségnek minél előbb példányokkal szolgálhassunk. Költ Budapesten, febr. 18-án 1843. *Frankenburg Adolf*, az „Emlény" szerkesztője.

Az Athenaeum' szerkesztő hivatalában következő munkák kaphatók:

Kritikai Lapok' VI. és VII. füzete (az I—V. füzet Kiliánnál megszerezhető) . . . . 24 kr.

Pillangó. Válogatott külföldi beszélyek' zsebkönyve. Kiadja Szép laky Erneszt . . . . . 20 „

Külföldi játékszín. Kiadta Bajza. (Kötetlenül) 24 „

Szózat a' pesti magyar szinház' ügyében. Bajzától. Budán, 1839. . . . 20 „

Együtt ez öt kötet 1 frt pengőben.

☞ A' Kisfaludy társaság' **Külföldi regénytára** mindeddig folyvást növekedő részvétével dicsekhetvén a' t. cz. olvasó közönségnek, tisztelettel sietek nyilvánitani, hogy e' nagy kedvezéssel fogadtatott gyüjteményt az előleg meghatározott tizenkét kötetről 24 kötetre terjesztem ki, mellyek lehető legnagyobb gyorsasággal fogják egymást követni. A' néhány nap mulva megjelenendő 7. kötetben St Roche befejeztetvén, a' 8. kötetben Twist Oliwer kezdetik meg Boz (Dickens) után Gondol Dániel által fordítva. E' regény Londonban 60,000 példányban nyomatott 's becsét az igen sikerült fordítás tetemesül fogja emelni. Ezt rögtön követendi: A' bőkezű szerető, Cervantes után spanyolból fordítá és igen érdekes bevezetéssel kiséré Lukács Móricz; továbbá Éj és reggel Bulwer után fordítá Vajda Péter. A' többi kötetek szinte legjelesb regényeit hozandják a' franczia, angol, spanyol, német 'stb. irodalomnak, minek sorozatát rövid idő mulva szerencsém leend köztudomásra juttatni. Minden 10 íves kötetnek ára változatlanul csak 2 huszas. Pest, febr. 20. 1843.

Hartleben K. A.
könyváros.

DALÜNNEP.

Kisfaludy Sándornak, költőink' most élő Nestorának, 70-ik névnapja előestéjét nyilvánosan is megülni szándékozván, többen tisztelői közől b. Eötvös József' elnöklete alatt dalünnepet rendezének el, mellyre a' t. cz. közönség, fővárosunk' lelkes hölgyei ugy, mint férfiai ezennel nyájas tisztelettel meghivatván, szivesen láttatnak. — Az ünnepély f. hó' 17kén pénteken délután 4 órakor a' tudós társaság' teremében fog tartatni. Költ Pesten, mart. 8kán 1843.

B. Eötvös József, m. k.
elnök.

Garay, m. k.
rendező.

Megszerezhető Pesten Eggenberger József és fia, Debreczenben Telegdy Lajos könyvárusoknál:

SZENTIRÁS — MAGYARÁZÁS — TAN'

alapvonalai. Iskolai közoktatási kézi könyvül tanitványi számára készitette Tomory Szabó Sándor, a' kecskeméti h. v. főiskolában közoktató. I. kötet. Kecskeméten, Szilády Károly' betűivel 1843. Ára fűzve 1 frt 12 kr. pengő pénzben.

Előfizetési meghivás.

AZ ORVOSI TÁR' folyó 1843. év' kezdetétől hetenként egy és fél iven jelenik meg. A' 39 tömött ivre menő félévi kötetnek ára helyben 3 frt, postán boriték alatt 4 frt ezüst pénzben. — Még folyvást előfizethetni valamennyi kir. postahivatalnál, úgy szinte Pesten a' szerkesztőség' szállásán: Servita-piaczon 442. szám alatt.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' VI. FŰZETE.

Április' 1-jén 1843.

TARTALOM.

	Lap
München	249
Irodalom	263
Találkozás a' tölgy alatt. Beszély	274
Költemények	282

TÁRCZA: Dalünnep 286 lap. — Lapszemle VIII. és IX. 287 l. — Literaturai mozgalmak 294 l. — Magyarjátékszíni krónika (mart. 15-től 28-ig) 300 l. — Egyveleg 300 l.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

AZ ATHENAEUM

pontosan mindig a' hónap' 1. és 15. napján jelenik meg harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3 frt, postán boriték alatt 3 frt 48 kr, évnegyedi folyamatnak helyben 1 frt 40 kr, postán 2 frt pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24 kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Borzutczában 222. szám alatt, Neumayer-házban, földszint jobbra.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

München.

(Levéltöredék.)

Ön becses lapjai főképen a' művészet' érdekének is szentelvék, 's talán nem lesz helyén kivül, ha a' művészet' új fészkét ez új Athén-Münchent, melly hazánkhoz legközelebb van 's művészeti érdekü kifutamodások' czélpontjául legalkalmasb, némileg megismertetem tisztelt olvasóival.

Átjövén felső Ausztriából a' bajor határra, eltünik a' salzburgi bájos szépségek' tündérvilága 's prózai ország áll előttünk, hullámos, középszerüen művelt, nem igen népes 's elég untató lapályával, és sergőz-terhelte léggel, a' serbe, ezen ötödik bajor elembe, fuldokló nép fölött. Sehol sem látszanak nagy gazdasági udvarok, majorok, uraságí kastélyok 's épületek (földbirtokos aristocratia Bajorországban alig-alig létezvén); és épen ez teszi az utat nagy mértékben unalmassá. Altató egyformaságban, mellyet csupán a' wagingi tó vált fel, ollykor keritések, majd erdők közt, de legtöbbször homokos sivatagon vezet a' keskeny (sokhelyt alig 4 ölnyi széles) országút. De unalmas és rögös uton jutni a' paradicsomba! 's mi azon Münchenbe jutánk.

München' vidéke róna, fátlan és vizetlen, és csüggesztőleg szomorú, mint Fehérváré, 's Debreczené, a' puszták' fővárosáé. Magyar embernek ugyan nincs joga magát e' helyen roszul érezni, de tőlem, ki egyenesen a' salzburgi bájvidékről jöttem, kiben ott a' sok elevenzöld kert, a' szökőkutak' fris hullámai', az isten' legmosolygóbb kegy-

csókjaival elhintett környezet olaszországi kéjérzelmeket ébresztének, nem lehete rosz neven venni, ha egy kicsit elszörnyedtem. — Az ujabb városok' építőit gonoszúl jellemzi ezen eszméletlenség, ezen gondatlanság, ezen — bocsánat a' kemény szóért — butaság a' helyek' kikeresésében, melly annyira elüt a' régiek' e' részbeni bölcseségétől, kik városaikat életlehelő nagy vizek' partjain 's a' lehető legkellemesb helyzetben épiték. Ki Berlinre és Münchenre és számos társaikra gondol: nem fogja e' kifejezést túlságosnak találni. —

Már az Au külvároson vagy, már elvették útleveledet, 's az utczán legelő malaczok és kacsák, a' kiterigetett szennyes ruhák és ronda házak épen semmi fővárosi sejtelmeket nem ébresztenek benned. Első, mi kedvesen lep meg, az Izar kapu, frescófestvényeivel, melyek Bajor Lajosnak, az amphingeni győzőnek, diadalmi menetét ábrázolják 's Neher Bernárd' művei. — Beérvén a' városba, itt már magas házakat látsz, de nem szépeket; az utczákon kevés életet, mert nincs kereskedés. A' kövezet' mozaikja valódi pokol a' tyukszemeknek 's ollykor azt kivántatja az alföldi sárban puhább utakhoz szokott, talpfájásban szenvedő magyarral: bár Lajos király e' czélra költené a' képek és szobrokra szánt milliók' egy részét. De e' köznapi kivánság csak addig tart, míg a' talpfájós ember valamellyik művészeti templomba belépett. — Az ó város' legszebb tere 's legnépesebb és élénkebb része a' Schrannenplatz, mellyből a' Wein- és Theatiner utcza egyenesen bele vezet az új Münchenbe. 'S csak ezen új München, Lajos király' rögtönzött teremtménye, az, minek kedveért az idegenek ez unalmas környezetű Münchent olly nagy számmal 's olly élénk vággyal látogatják.

Legelőször az udvari kert' folyosóiba (arcad) léptem, mellyek mindenkor 's mindenkinek nyitva vannak. A' királyi palota' új szárnyát (Neu- vagy Festsaalbau) nagy balkon 's tiz jóniai oszlop ékesíti, mellyek felett két oroszlán 's nyolcz allegorai szobor áll Schwanthalertől, Bajorország' nyolcz kerületét képező. Az egyenes fasorokból álló franczia kert a' királyi palota' éjszaki oldalát árnyékolja; a' kerítő folyosók frescofestvényekkel borítvák, mellyek egy része bajor történeti, más része olasz tájkép. A' történeti frescók Bajorország' évrajzaiból ábrázolják a' legnevezetesb eseményeket 's a' bajor hazafiságra — ha ez talán léteznék 's chimaera nem volna a' megszaggatott, feldarabolt Németországban — igen lelkesitő hatással lehetnek. Mindenik történeti képpel egy allegoriai kisebb kép áll szemközt, amarra vonatkozólag, például, ha a' történeti képben vitézség vagy bölcseség vagy hűség' erénye van kiemelve, szemközt áll vele a' vitézség' sa't.

képe. Az egész, nagy jelentésű nemes compositio. — A' történeti frescók Zimmerman, Röckel, Förster, Hermann, Stilke, Hiltensperger Lindenschmitt, Schilgen, Eberle, Stürmer, Foltz és Monten festőktől vannak; az olasz tájképek, mellyekhez maga a' király írt magyarázó verseket, Rottmanntól. E' frescók csak addig tetszhetének, míg a' müncheni új egyházak 's képtári folyosó szebb frescóit nem láttam; de azt első látáskor is érezém, hogy hatásukat kellemetlenül rongálják 's elkeserítik az alájok írt rosz versek. Ezen erőltetett költői dicsőség, helyén kivüli.

A' királyi' palota három részből áll 's ezek: a' régi palota, az úgy nevezett „Königsbau" melly Max József' szép terére néz, 's a' Festsaalbau, melly a' kertre tekint. A' gyönyörű Königsbaut 1826-tól 1835-ig épité Klenze 's külső alakjára a' florenczi Pitti palotához hasonlít. Ebben van a' király 's királynő' mostani lakása, nagyszerű müvészeti kincsekkel ékesitve. Ki e' gazdag palota' termeit, gyüjteményeit, az ottani régi 's új kápolna' kincseit, a' kincstár' czifraságait látni ohajtja, Fischer felügyelőhöz forduljon (28, Residenzstrasse). A' király' laka görög, a' királynéé pedig német költőkből kiszemelt tárgyú képekkel van ruházva. A' második emeletben mulató, társalgó és tánczteremek vannak ragyogó frescókkal; a' földszinti szobákban pedig Schnorr' festvényei a' Niebelungenliedből. — Az új vagy Festsaalbau' thrónteremébe jő azon tizenkét ércz szobor — a' wittelsbachi ház' fejedelmei — mellyek közül hatot Stieglmajer' műhelyében látánk. A' szomszédteremeket nagy Károly' és habsburgi Rudolf' életéből vett frescók diszesitik Schnorr' ecsetjétől, mellyek mind rajzolásra mind bájló szinezésökre nézve a' legszebb ismert frescókhoz tartoznak.

A' József-Max tér, mellyre a' Königsbau néz, meglepő szépségű. Éjszakfelül az egyszerű nemes királyi palota hármas kapujával; vele szemközt az új postaépület' veresmezejű oszloptornáczával 's frescófestvényeivel; harmadik oldalról a' szép játékszin, melly az 1823-iki tűz után, 1825-ben Fischer' terve szerint épittetett újra, nyolcz oszlopú tornáczával 's kettős homlokfalával, mellyek közől a' kék alapszinű alsón a' kilencz kegyistennétől körüllengett Apollo; a' sárga mezejű felsőn pedig Pegasus szárnyasló a' Hóráktol körüllebegve. A' tér negyedik oldala, a' szinházzal szemközt, még nyomorú régi házakból áll. Közepén van Max József királynak a' mostani király által emeltetett érczemléke, hol a' jó öreg, de nem nagy király, oroszlán fejektől tartott thrónon ülve, görög öltözetben állíttatik elő; a' terv Rau-

ché Berlinből, az öntés Stieglmajer' műhelyéből. Féldomború ábrázolatok a' király' életének legnevezetesb eseményeit mutatják.

Legfőbb ékei Münchennek a' gyönyörű művészeti templomok, a' képtár és szobortár (Pynako- és Glyptothek). — München' intézeteit általában teljes nyilvánosság és haszonvehetőség ajánlják 's a' bennök eltanúlt izlés átszivárog a' nagy tömegre is. Láttam magánosak' házait a' király által meghonosított formák után épitve 's diszesítve; csekély vagyonú egyesek lak- 's irószobáiban gipszminták — 's festvényeket; a' vendéglők' értermeiben pedig csaknem mindenütt csinos frescókat. Mert a' művészet' fejdelmi, sőt talán túlságosan is bőkezű pártolása, ezen művészekre nézve olly szegény században, egész csoport művészt teremtett Münchenben, 's tehetségek' tömegét fejtette-ki, melylyek különben talán örökre észre nem vétetve maradtak volna. Schwanthaler, Cornélius és Hess, és a' többi híres mesterek körött egész legio fiatal művészke foglalkodik 's képzi magát, mint a' középszázadok' óriásinak napkörében. 'S azt ellenségnek is meg kell vallani, hogy Lajos király jó izlésü ember, és igen sokat tett München' szépitésére. Ezt még annak is meg kell vallani, ki a' mai augsburgi esti lapot olvasta 's benne egy adatot, melly a' művészkirály némi rendszabályai iránt, aligha ébreszt sympathiát. Müncheni alattvalóinak igen sok hasznot szerzett a' király ezen vállalatai által, mert sok idegent csalt ezen élettelen, elhagyatott város' kebelébe, melly e' század' elején még mit sem jelentett. Azóta az Izar' unalmas partján új városrészek 's külvárosok keletkeztek, a' népesség kettősödött, a' lakosság gazdagodott. — Tanúság nekünk is, ha úgy tetszik.

A' képtár a' Teréz és Kaszárnya-utczákra fekszik és naponként reggeli 9 órától délutáni 2 óráig nyitva áll a' nagy közönségnek. Láttam tisztes bajor parasztokat Rubens' művei előtt tátott szájjal bámulni, 's kontyos fiatal parasztlányokat Teniers' csintalan genreképeire mosolyogni. A' palotát Klenzi bajor kir. épitésigazgató emelé Dillis' fő képtárigazgató befolyása- 's tanácsával élve, hogy így az elrendezés minél czélszerűbb legyen. — 1826iki april 7ikén, Raphael' neve, napján tétetett le az alapkő, 's az épület 1836-iki octóber 16-ikán nyittatott-meg. Hossza 530, szélessége 92 láb. Négy utcza' közepében, nagy nyílt téren, gyepes és fövényes udvarral körülvéve 's vasrostélylyal bekerítve, és mind ez, mind szilárd épitésmódja által tüzvész ellen biztosítva fekszik a' gyönyörű épület. A' benne felállított műkincseket már Lajos' atyja Max kezdé gyüjteni, Lajos király pedig a' gyüjtést csaknem túlságos szerelemmel folytatá. — Bejárás az épület' keleti oldalán van; itt az előteremből, mellyet négy jóniai márvány-

oszlop tart, két hamuszín márvány lépcső vezet föl, melly fele részen túl egygyé olvad. Innét egyik ajtó délfelé a' szép boltozatos folyosóra vezet, melly a' teremek, folytában fut, 25 szakaszra (logies) van osztályozva, 's dicső frescókkal diszítve, mik Cornelius' nagyszerű gondolatai szerint a' festészet' történetét ábrázolják. Itt mutatkozik Cornelius' gazdag ereje legdúsabb ömlésében; terve után Zimmerman Gassen 's egyebek működének. Kétségkivül egy a' világ' legérdekesb, legdiszesb folyosói közől. Az első 13 tető-lunett az olasz festészet', a' többi 12 a' szélesb értelemben vett német müvészet' kifejlését tárgyazza. Mint minden müvészi törekvés' legmagasb foka, Raphael van felállitva a' 13-dik osztályban.

Másik ajtó a' gazdagon ékesített 's Münchenben készült veres selyem szőnyegekkel bevont előterembe visz (Alapitók' terme), hol bajor fejedelmek, János Vilmos, Max Manó, I-ső Max, Károly Tivadar, I-ső Max József, és Lajos' életnagyságú arczképei függenek, 7' 7" magasak, 5' 6" szélesek. A' falak dombormüvekkel vannak ékesitve, mellyek a' bajor uralkodó ház' legnevezetesb időszakait tüntetik elő, az irott törvények' behozatalától 's magyar háborutól kezdve egész a' Valhalla' megalapitásaig. — Az előterembe nyilik a' 9 terem' sora 's ezek mellett 33 kisebb szoba (cabinet). A' teremek, ha bennök képek nem függenének is, már izletes és gazdag ékesitésöknél fogva csodálatot érdemelnek. A' világitás felülről jő 's ennek igen jó hatása van. A' képek symmetriás rendben helyezvék-el a' falakon, 's úgy vannak iskolák és teremek szerint osztályozva, hogy itt a' tanuló a' festői müvészet' kezdetének, haladásának és kifejlésének egész menetét követheti. Mit máshol szétszórva talál, itt rendezve 's rendszeresitve bámulhatja. Képek' száma a' kilencz teremben 596, a' 33 szobában 673, összesen 1269.

Az első teremben az olajfestést megalapító felnémet (oberdeutsch) iskola' müvei vannak a' XV. 's XVI-dik századból, összesen 76. Ezen iskola' feje 's disze: Dürer Albert. Müvei közől a' legszebbeket Nürnberg' városa 1612-ben adta I-ső Max bajor királynak 's e' képeket maga Dürer ajándékozá szülő városának Nürnbergnek, hol 1471-ben született, 1528-ban halt meg. — A' második teremben a' későbbi felés alnémet iskola' müvei függenek (101 darab); rajtok még ugyanazon typus mint az első teremben, de már némi befolyása olaszországi tanulmánynak 's azon hatásnak, melylyel a' római, florenczi, velenlenczei iskolák lángecsetei voltak az olasz földön utazott német müvészekre. A' harmadik teremben, melly a' XVI-dik 's XVII-dik századi németalföldi iskolát foglalja magában, magasra növekszik az érdek-

70 darab van itt az új életre kelt német művészi iskolától, mellynek főhelye Antwerpen, istene Rubens. — Rubensnek azonban külön terme van, a' negyedik; a' harmadik és az ötödik foglalja magában ezen iskola' többi jelességeit; a' fővezérek nevei 's arczképei a' fedélfalat díszesítik, u. m. van Dyk, Snyders, Terburg Gerard, Rembrand Pál, Wouwermans Fülöp, van der Werff Adrián, Breughel János. Van Dyktől 14 mű, Rembrandtol 2. — A' negyedik (Rubensről nevezett) teremben nyilik fel a' német művészet' gazdag mennyországa; e' teremben semmi egyéb mint csupa drága kincs, Rubens' óriási képzeletének 's csaknem több mint emberi művészerejének teremtményei. 48 kép csupa Rubens, sőt a' szomszéd cabinetet is ide számítva, 95 kép egy rakáson, mellyek mind Rubens, a' németalföldi iskola' királyának mindenható ecsetjéből folytak, nagyobb részint sajátkezüleg, tanítványi segélye nélkül festve 's olly roppant gazdagsággal, melly szinte nyommasztó. A' képek e' közép és legszebb teremben vannak veres szőnyegekre felfüggesztve, hogy hatásuk azáltal is neveltessék. Történeti képekben, a' képző erő' nagyszerű teremtményeiben, arcz, táj-állat-virág- 's gyümölcsképekben egyiránt nagy; lángszelleme a' festészet' minden ágát óriási karokkal öleli át' műveiben olly gazdag erő 's eszmekincs mutatkozik, hogy mint Shakspearről úgy róla is elmondhatni: „Isten után legtöbbet teremtett." Azt vetik ellene, hogy antikok' tanulmányára nem fordított elég időt 's alakjai többnyire nem elég nemesek és józanok. Épen mint Shakspearenek. 'S ez igaz lehet, de azért, ki e' műveket tekinti, bámul és „szája csekély a' bámulásnak." Én legalább szent és szentségtelen borzadások, fázás és forró láz, kéj, és kín minden fokozatain mentem keresztül megállva e' 263-dik szám alatti „nagy utolsó ítélet" előtt, melly Rubens minden művei közt legnagyobb, 18' 9" magas, 14' 1" széles; — e' 256 alatti, Elkárhozás, 259 a. Latona 's gyermekei, 276 a. betlehemi gyermekgyilkolás. 288 a. Sennacherib' seregének eltöröltetése, 293 a. Amazon-ütközet, 298 a. Sz. Lőrincz' halála 's a't. előtt; hajam szálai felmeredtek, mint midőn Macbethet és Leart olvasám. — És ismét, milly kedves szendeséget önte a' szerelem által vezetett művészi kéz szép neje Forman Helén' arczképeire! e' második nejét mondhatlanúl kellett szeretni a' művésznek; csak itt három arczképe van; különösen szép a' 285 sz. alatti kis fiával ölében, hajai' szőke gazdagságában, szemei' kék egével. Sz. Máriái 's pásztornéi is mindenkor 's örökké e' gazdag kecsű, szőke Heléna' másolatai, itt és mindenütt. — 'S újolag, milly játszi és csintalan phantasia enyeleg némelly képein, miket rózsás szeszélylyel teremtett a'

vászonra; e' nyugvó nymphák szilaj erdei istenektől meglesetve, e' részeg sylván, sőt még komoly müvein is p. o. hol a' barát Krisztus előtt számadásra vonatik! —

A' hatodik teremben spanyol és franczia képek vannak, 70 számmal, Murillo 's Velasques, Poussin és Claude Lorrain. — A' hetedik, nyolczadik 's kilenczedik terem olasz iskola, melly a' szépet a' jellemzővel, az antik''s classicum' tanulmányát a' legmelegebb 's tündöklőbb szinezéssel, a' szorosan müvészit az ingerlővel bájos öszhangzásba olvasztja — lángoló oltára a' legnemesebb müvészetnek 's Rubens' teremével együtt legfőbb dísze a' képtárnak. Itt már nehéz a' sok kitünő közől választani. Óriásai: Raphael, Angelo, da Vinci, Titian, Correggio, 'stb. Raphaelben a' classicus tisztaságot 's jellemző kifejezést, Angelo 's da Vinciben a' tudományost és fölségest, Titiánnál a' tündöklő égő szinezést, Corregionál a' kellemet csodálja a' világ főképen. Engem, egyéniségemben, senki nem tud annyira elbájolni, mint Gvido Reni 's Carlo Dolce, édes nőképeivel, ezeket imádni 's napokig nézni tudnám, és soha el nem unni. — A' 7-dik teremben 53, a' 8-dikban 47, kilenczedikben 49 kép van 's az utóbbiban rakattak le az olasz iskola' legszebb remekei, mint gyermek utóljára tartogatja legjobb falatját. Ennyi bájoló Mária a' kevesbbé Mária-imádót is megtéritené, mint magam vagyok. Olly enyhitő, emelő, nemesitő érzelem e' tiszta, szelid, nemes arczokon megpihenni! semmi testiség, semmi érzékiség az élvezetben, mit Rubens' buja, kövér, ingerlő szőke alakjai előtt épen nem mondhatni.

A' teremekkel, éjszakra, 23 kisebb szoba van összekötve, hol ismét a' festői időszakok 's iskolák szerint, 673 kép van felállítva. A' 6 első kabinetben többnyire ó alrajnai mesterek müvei vannak byzanti előképek' utánzásai, sovány szent képek fára 's aranymezőre festve, idealizált kifejezéstelen, typicus arczokkal, gazdag, terhelt byzanti ruhákban. E' szobák' kiegészitésére Boisserée' hires gyüjteményét vásárolta meg Lajos király. — Látszik a' következetesen összerakott 's elrendezett képeken mint rázza le az eredeti német iskola a' byzanti majmolás' lánczait, 's mint éri, természeti uton, jelessége' felső fokát van Eyck, Hemling, Schoorel 's a' t. alatt. — A' hetedik 's nyolczadik szoba Dürer Albert 's társainak remekeit mutatja, Dürertől 9 többnyire arczkép. A' 9-dik szobában elkezdődik az új németalföldi iskola, mulatságos de kicsinyes genreképek' tömege a' 17-dik szobáig; a' 12-dik szoba, melly a' Rubens-terembe nyílik, csupa Rubensmű — E' szobákban igen jól fog mulatni, ki magas teremtő lelkesülést, 's a' müvészetben istenit nem keres, ki megelégszik a' családi csöndélet'

apró jeleneteire, 's a' természet' táj- és állatképekbeni hív utánzására fordított tehetségekkel. — A' 19-dik szobával nyilik-meg az olasz iskola, kifejezése azon szabadon mozgó, lelkesült életnek, melly a' középszázadi Olaszország' respublicáiban, csaknem a' görög világra emlékeztetve, mutatkozik, 's a' nemes, szabad, magas helyzetnek, mellyben ezen századok' művésze, fejdelmekkel vetélkedve, részesül. — Előbb még látszanak a' byzanti befolyások, azután a' természet' tanulmánya folyvást 's léptenkent nemesbülő alakokat teremt míg Raphael madonnáiban, mellyek előtt minden nemzet hódolva térdepel, 's mellyek az isteni szentség és szerelem' eszméjének megtestesülései, a' tökély' főpontját éri. — Az utolsó szobákban már ismét látszik a' hanyatlás, és elkorcsulás. — Mindent láttunk, de ismét szeretnők előkezdeni 's megujítni az élvét, mellyet e' jól rendezett gazdag gyüjtemény nem csak művésznek nyujt, hanem minden gondolkodó embernek, ki ez iskolákban a' különböző időszakok 's nemzetek' életének 's uralkodó eszméinek kifejezéseit látja. Olly nehéz megválni ennyi lélekláncoló kincstől, illy gyönyörű Madonnák, Magdalénák, Szent Agneszek 's Cecilíák, Cleopatrák 's Ariadnék bűvös szemeitől, 's a' hamuszín márványlépcsőkön le, és a' fekvő oroszlánok közt kilépni az udvarra, hol az épület' homlokán felállitott 23 leghiresb festő szobra néz rád, Schwanthaler' művei.

A' Szobortár (Glyptothék), igazgatói jegy mellett mindenkor különben csak pénteken délelőtt van nyitva. A' Klenze által 1826 — 30-ig épített szép görög épület' szobrászi kincsei 12 teremben úgy vannak elrendezve, hogy mindenik terem bizonyos művészi időszakot mutasson. A' régi remekművek többnyire hiányosak 's töredezettek lévén, Schwanthaler által egészittettek-ki, mi nem olly dicsőséges, de talán még fárasztóbb 's nehezebb munka, mint maga a' szabad teremtés. A' felségesen diszített, zengő, hüs, nemes teremeken görög szellem leng keresztül, a' szépség' istennője kegyenczeinek, a' természet „boldog vasárnapi gyermekeinek" ezen vidám szabad, nyílt lelkes nemes görög világnak szelleme. — Az első teremben aegyptusi művek vannak, szigorú hideg alakok, folytonosan emlékeztetők a' halálra, 's halál utáni állapotra, mik közől jól esik kilépni a' görög teremekbe — legalább jól esik a' műgyüjteményekben csak nyájas élvet 's nem antiquariusi tudományt kereső dilettánsnak, ki a' hyeroglyphek' holt betüivel vesződni nem akar. A' második teremben a' legrégibb görög plastica' kisérletei állanak; harmadik teremben (Aegineta-terem) Zeus Panhellenios' elpusztult templomából faragványok Aegina' szigetéről; Laomedon és Patroclos holttestéért harcz, mint azt Homér leírja. A'

hiányzót Thornwaldsen egészité-ki; még itt durvább vésö látszik. — A' negyedik terem Apollóról neveztetik; ebben áll azon szép Apollo, melly Barberini Muzageta név alatt ismeretes. Az ötödik Bachus-teremben egy alvó satyr Praxitelestől, Juno és Bachus, egy nevetö satyr, Neptun és Amphitrite. A' hatodik Niobida-teremben, melly legnagyobb becsü, Ilioneus áll kar és fej nélkül, illy csonka állapotban is az egész gyüjtemény' fökincse 's kijavíthatlan; továbbá egy haldokló Niobida, egy igen szép medúza-fö (Medusa Rondanini). A' hetedik vagy istenek' termében és a' nyolczadik számu trójai teremben frescóképek vannak Corneliustól Homér után. A' kilenczedik számu hösök' termében: bocskorát füző harczos (Jason), Nagy Sándor, Néró. A' tizedik római terem legpompásabb ékesitésü, mert a' római müvészet' hiányait külsö fénynyel akarja pótolni. A' szabad reptü, vidám, könnyü görög müvészet, a' fiatalkorú emberiség' szellemének nemes, ifju álomszerü kivirágzása, eltünt, helyébe a' rómaiak' durva férfiúsága, nehézkes komolysága következik. Római császárok' arczképei, koporsók és candelábreok. — A' tizenegyedik teremben még feltünöbb a' hanyatlás, Ceres' fehér testére fekete öltöny van adva; a' modoros, természet elleni út' bántalmai elkezdenek kisérteni. — A' tizenkettedik teremben ujabb szobrászok müvei vannak, 's itt legtöbb örömet találand, ki még izlést nem nyert görög antikokhoz. Itt állanak Vénus és Paris az ajtó mellett, egymással szemközt Canovától; Adonis Thornwaldsentöl; a' sandálfüzö nö Schadow Rudolftol; Ámor és Múza Eberhardtol; Lajos király' szobra Thornwaldsentöl.

A' szobortárt sokkal kevesebben látogatják, mint az élettel jobban összefüggö, többnemü hasonszenveket ébresztö, 's többek által értett 's ezért szeretett képtárt. A' szobrok' márványhidegségében van valami kisértetes és az, mit a' német „unheimlichnak" mond 's mire jó magyar szavat nem tudok; — ezen néma 's mégis olly szózatos, üres szemüregü 's mégis olly jelentöleg reánk meredö, mozdulatlan 's mégis élö alakok közt nehéz a' borzadálynak egy nemétöl menten maradni. Mintha azon néphabona ragadná meg az embert, miszerint ó görög 's római szobrokban a' régi istenségek' szelleme lakozik. — De az értö sokkal magasb élvet talál itt, mint a' képtár' szingazdagsága közt. Ki szép szobrot nem látott (pedig hány hazámfia nem látott illyet): annak nem lehet fogalma, milly hatást gyakorol a' szobrászat minden érzö emberre, 's mennyi életet lehet a' hideg kőben kifejezni. Ugy tetszik a' nemes szobrok, mellyeknek tökéletes idomait tisztaszép vonásokban, összeolvadt báj 's erö folyja körül, hol a' hibátlan, arányos tagokon bájló nyugalom' classicus szelleme van elöntve, — va-

lóban élnek 's lehelnek előttünk; szemeik jelentve néznek reánk, márvány ajkaikrol mintegy édes hangok' melódiái zengenek felénk; ereikben, ha nem piros vér, de valamelly tisztült és salaktalan aetheri folyam csörgedez. Akaratlanúl közeledik az ember, 's a' szoborra teszi szentségtelen kezét, megtudni: ha nem dobog-e benne sziv? kebelét megreszketteti a' virágzó dús életöröm, melly e' Venusok' 's Psychék' tökéletes tagjain végig foly, 's fehér márvány szemeikből édesbuján int; e' hideg márványtestekben melegebb életet sejt lakozni, mint az élő szüzek' piros arczain 's rózsás testvirányán. Mint megérthetni e' szobrok előtt Pygmálion' őrültségét. Én e' márványistennőkbe dühösen szerelmes vagyok. — A' szobrászat e' hatalmát Napoleon,, a' nagy hóditó is elismeré, 's azt mondá Canovához: „Ön vésője hódolatra hajtja a' hideg márványt 's diadalma erősb, mint az enyéim.“ — „És tartósabb is, sire“ felele Canova.

A' kép- és szobortár' palotái közt, 's így legszembetünőbb helyen, a' Carolinatéren, áll azon érczobeliszk, mellyet Lajos király 1833-ban oct. 18-ikán az orosz háboruban elesett 30 ezer bajor' emlékének szentelt. Száz lábnyi magas, igen egyszerü, 61874 font teherrel. A' tér körötte kerek, utczákkal egyenlően átszegve. — München' ezen új részét általában sok élőfa, kedves zöldszín teszi derültté; a' házak apró kertekkel kerítvék 's igen nyájas tekintetüek, az ablakokbol, elevenszinü ablakszőnyegek közől, gondosan ápolt virágok mosolyognak; itt ott byzanti, olasz vagy ó német izlésü épületek, jelül, hogy az ezek iránti izlés terjedez. Különösen szép a' Max külváros, az ezt a' belvárostól elválasztó Max- és Károlytér, a' szép Károlyutcza 's a' t. De mindennél szebb a' gyönyörü új Lajosutcza, mellynek tisztasága 's újdon, szennytelen fénye, egyenessége és szélessége jogot adnak a' világ' legszebb utczáival vetélkedni. Rajta nagy számú, többnyire byzanti izlésü 's elevenszinü simitott téglákkal ragyogó középület áll, ezek közt a' Lajos templom, hg. Max' palotája, a' hadi ministerség, só 's bányatisztség' épületei, a' kir. könyvtár, melly hétfőn, szerdán 's pénteken áll nyitva 8-tol 10-ig, 800 ezer kötet könyvvel 's 1600 kézirattal bir, nemes kisasszonyok' nevelő intézete, 's végén az egyetem, melly 1826-ban tétetett Landshúthol Münchenbe 's azért épittetett a' város azon szélére, hogy a' szép de élettelen város résznek elevenséget szerezni segítsen.

München' új egyházai: Sz. Lajos, Bonifácz, az au-külvárosi plebánia 's az udvari új kápolna, Lajos király' művészi szenvedélyének egyenként fényes teremtményei, ki sympathiáit az egyházakra is kiterjeszti. A' két elsőbb félig kész még csak; a' két utóbbi egészen el-

készült már. — A' királyi palota' nyugoti szélén van az új udvari kápolna byzanti ízlésben márványnyal, aranynyal 's Hess' gyönyörű frescóival újdonúj szépségben ragyogva. Minden a' leggyönyörűbb arány- 's öszhangzásban; a' falak legszebb színes márványból 's aranymezőre festett ó és új testamentomi képekkel ékesítve; a' három szakaszra osztott födélfalon az atya fiú és sz. lélek. 'S minő frescók! mint él és domborodik elő minden tárgy! milly égő ragyogó szinezet! alig birtam megválni e' kis pompás földi mennyországtól. — Az au-külvárosi plebániát 1830-ban építette Oehlmüller ó német (góthnak mondani szokott) izlésben, Góth épület illy vidám, közép nagyságu épület illy nagyszerű benyomást alig tesz valahol. Tornya 270 lábnyi magas, a' falak veres és hamuszinű kövekből vannak építve, melly vegyiték igen jó hatású. Szabad téren áll; teteje, tarka, simított, mozaikképen összerakott téglákból, távolról ékes szőnyeghez hasonlít. Az egészben léleknyugtató öszhangzás. Legnevezetesbek mégis ezen egyházban az üveg festvények, mellyek 133 ezer forintba kerültek. Szép üvegfestést leírni nem lehet, csak látva érezni hatását. — Lajos' temploma a' Lajosutczán, olasz-byzanti izlésben, Gaertner által épittetett, 220 láb magas két, 's egymástól igen széteső toronynyal. Belső ékesitése még nem egészen kész, de a' felséges frescók' egy része Cornéliustol már látható; az ablakok gazdag szinezetüek magas tökélyre vitt üvegfestvényekkel. Hess és Cornélius' frescóira nézve csaknem általános vélemény, hogy Hess jobb 's gondosabb a' kivitelben, Cornelius ban pedig a' teremtő erő és képzelet' mindenhatósága bámulatosb, mi kétségkivül istenibb tulajdon. — Szent Bonifácz' még épülésben levő, byzanti izlésü nagy bazilicája a' Károly-utczán van. 72 oszlopai egyenként tyroli hamuszín márvány monolythok, fehér márvány talappal 's oszlopfővel; a' fedél, byzanti módra, kékfestésü fa, arany csillagokkal elhintve. E' bazilicában vannak jelenleg 's lesznek még nagyobb bőségben München' legszebb frescófestvényei Hesstől, költői eszmélettel válogatott legendák bajor szentek életéből. — Az egyház háta mögött zárda épül barátok számára 's mellette iparmű kiállítási palota; anachorétai mélázás' lakhelye mellé ipar és élet tűzhelye. Lajos király' genialitásai közt nem utolsó, hogy a' XIX-ik század' közepén sötét cellákat építtet, midőn másutt azok eltörléséről gondolkoznak.

Van még a' müvészetek' ez új városának sok, és igen sok nevezetessége; a' körtvélyalakú sisakfedelekkel elrutitott 333 lábnyi magas két tornyú, egyébiránt szép góth érseki egyház, a' Theatiner, és Sz. Mihály-egyházak' emlékei; Leuchtenberg herczeg' palotájának

becses műtára; az Odeon, Klenze' építménye, de főképen Schwanthaler, a' képző, és Stieglmajer, az érczöntő, müvészek' műhelyei, kiknek teremtményeit München 's egész Németország száz helyen dícsekedve mutatja; amabban a' Valhalla' homlokzatát ékesitő szobormüvek mintái, és számos tudós, müvész, csinos istennő 's karcsu nympha' alakjai; itt a' nagy öntő kemencze 's mik annak teremtő gyomrából fényre keltek, a' legújabban készült colossalis nagyságú ércz császárszobrok, a' thrónteremet ékesitendők — 's az óriási nagyságu Bavaria, iszonyú mértékben készült allegoriai mű, szűzleány oroszlánnal, melly valamelly nyílt téren fog felállítatni; — első Max Vilmosnak, a' harminczéves háborukori cath. liga' alkotójának 18 lábnyi magas lovagszobra a' Vittelsbach-téren 's a' t. De félek, már ekkorig is sokra terjedtem. Azért még csak néhány szót; a' müvészeti édes részegségből föleszmélt hideg ész' néhány vizsgáló szavát.

Minden, mit láttam 's mit leírtam, igen szép, büvös szép! 's mit Lajos király kevés idő alatt teremtett, sok igen sok, olly tömérdek sok, hogy a' nagy tömeg csaknem nyomasztó hatással van a' vizsgálóra, 's kevesebbet több nyugalommal vizsgálni sokkal nagyobb élvezet volna! — Lajos király az unalmas kopár Münchent egygyé tette a' szárazföld' legérdekesb városi közől, 's ki Rómát és Florenczet és a' Louvret látta is, még azért magas érdekkel tölthet néhány napot Bajorország' fővárosában. És valóban igen sok idegentől is látogattatik, számos angol 's moszka családdal találkozánk. München' emelésére alig lehetett volna más eszközt feltalálni. De a' müvészetek' egyébiránt tagadhatatlan szelidítő 's erkölcs-nemesitő hatása olly távoli, hogy azt csak kevés ember látja át, míg ellenben a' zsebéből kivett pénz' hiányát mindenki fejvakarva érezi. 'S ezért a' magas adó miatt, melylyet a' sok nagy mű' felállitása szükségessé tesz, mindenfelé panaszok hallatnak 's az ország' egyéb vidékein lakó bajor boszonkodva néz a' játékszin' oszlopaira 's homlokképeire! A' föld' népének nincs ugyan egészen igaza, mert a' hon' szivének melege 's fejének sugára kiterjed az ország' minden részeire: de más részről e' mohóságot, e' rögtönzést, mellyel mindez történt, lehetetlen helyeselni. A' müvészet' szerelme igen nemes és szép szenvedély, de más részről vétek ám, ha saját szenvedélyünket állitjuk közelebbi status-czélok' helyébe. Előbb a' szükségest, azután a' hasznost, 's csak azután a' fényüzési czikkeket, mik közé tartoznak kétségkivül a' kép és szoborgyüjtemény és frescopompa! —

Mellőzve azonban e' túlságot, melly a' magában legjobb 's legszentebb dolgot is elrontja: igen kivánatos, hogy Pestünk, hazánk' szí-

ve 's középpontja, minél előbb érdekessé tétessék idegen utazók előtt; mi azonfelül, hogy a' nemzeti dicsvágynak kellemesen hizeleg, pénzt is hoz a' városba, 's ez csak nagyszerű müvek, emlékek és gyűjtemények által eszközölhető. Állóhidunk egyik főhatása kétségkivül ez leszen. Ha mi Pesten, köz nemzeti akarattal, intézeteket emelünk, gyűjteményeket állitunk, ezek a' nemzetéi lesznek 's annak dicsőséget és örömet adnak 's idegenekre nézve vonzó erővel bírván, pénzadó források lesznek egyszersmind.

Óh! mert most fájni kell a' kebelnek, ha a' szem szét néz e' hazában. Mije van e' hazának, kivévén a' természet' adományait, mik nem érdemünk? van-e' csak egy jelentő emléka' multból, emlékeztető a' letűnt századok' dicsőségére? van e' a' jelennek csak egy müve, melly az idegent ide csalja? — Ha idegenek látogatnak is ollykor, félek, épen a' haza' vadsága, barbarsága 's e' nembeli eredetisége a' vonzó érdek, melly őket, a' polgárosúlt világ' képeibe fáradtakat, változtatást keresőket, ollyképen vonja hazánkba, mint kelet és dél' pusztáira. És ha keresünk emlékeket, mellyek nevelnék a' nemzet' büszke önérzetét 's ezáltal az erőt, mellyet lelkesedés' lángja táplál, 's nem lelünk csak egyetsem a' hon' fővárosában, nem azt kell-e gondolnunk: hogy e' hazának nem is voltak nagy és lelkes fiai! mert hol nálunk diadalmi jel, melly hirdesse Nándort 's Kenyérmezőt, Egert és Szigetet, 's Lajost Nápolyban, Mátyást Bécs alatt, Hunyadit a' húszszor győzelmest? hol ott britt földön alig van egy jelentőbb város, melly Waterloo és Nelson' emlékét ne mutogatná, sőt a' szerény és házias Németország' térein is mindenfelé nagy emberek' szobrai előtt emelhet kalapot a' tisztelő unoka. — De még több. Az ausztriai karok 's rendek új fényes országházát láttam minap Bécsben, hol e' szerény urak összejőnek.. A' mi alkotmányos hazánknak országgyülése, melly az angol, franczia és spanyol parlamentek után kétségtelenül leg figyelmet érdemlőbb Európában, nyomorú pozsonyi fészkében szorong, 's a' nemes szózatok, mellyek Deákunk' ajkairol zengenek, ez izetlen falak' pókhálóit lengetik! — Mindig pirultam, midőn országházunkba idegent kelle vezetnem. — És a' német aristocratia — ide számlálván t. i. az illető magyarnémetet is, milly szilárd, imposant lakhelyeket emelt magának Bécsben! mi van Pesten? hány nagyunknak van, ha gróf K. Gy-öt kiveszszük, szótérdemlő lakhelye? hol van Eszterházy-palota a' haza' szivében, hol a' Koburg-palota? Nincs nyoma! — de Bécsben igenis, a' Belvedere' kincsei mellett fölöslegesen, ott hever a' gazdag Eszterházy-képtár, melly után e' szegény haza szomjasan sovárog üres Muzeumával. —

Azért csak rajta, Hunnia' nemes fiai! az emlékekkel, intézetek-

kel, gyűjteményekkel! 's jöjön el minél előbb az idő, midőn ne kelljen a' honfinak az utazó idegent térdig érő sár 's fulasztó porfelleg közt, pirúlva 's lelki kínoktól györöttetve vezetni rendezetlen nemzeti Muzeumába; 's ne kelljen, arczain sötét szégyenbiborral 's lesütött szemekkel vonítni vállat az utazó külföldi' kérdésére: „Hol vannak emlékeitek? Kik valának nagy embereitek?" — jöjön el a' boldog idő, midőn

— — — hófehér burokban
Jár a' béke 's tiszta szorgalom,
'S a' müvészet fénylő csarnokokban
Égi képet új korára nyom.

TÓTH LŐRINCZ.

Irodalom.

Reise durch die oesterreichischen Staaten. Von P. E. Turnbull. Aus dem Englischen von E. A. Moriarty. Leipzig, bei J. Weber. 1841. Nsr. 248 l. Ára 3 ft 21 kr cp.

Egy munkát kivánunk itt megismertetni, melly azon kevesek közé tartozik, mik tárgyismerettel, helyes álláspontból, előítélet és elfogultság nélkül vezetik az ausztriai állapotokat az olvasó' elébe. Turnbull P. E. t. i., egyik Anglia' jelesb iróinak az új korban, miután az ausztriai birodalom' nagy részét egy pár év előtt bejárta, két kötetben rakta le szerzett ismereteit, mellyek közől az első utazásait adja, a' második észrevételeket — mint szerző szerényen nevezi — az ausztriai császárság' társas és országos állapotjáról, annak különféle, legfontosabb elemei szerint, millyek a' vallás, nevelés, erkölcsiség, jogalkotmány, hűbérrendszer, várasszerkezet, polgári és hadi igazgatás, bel- és külső kormány-elvek. Érdeklő a' munka ránk nézve mint ollyan, melly egy velünk sokféle fonalakkal összekötött birodalmat sok tekintetben helyesben ismertet, mint ismertetik azon statisticai munkák, mik eddig ausztriaiak által irattak; de érdeklő különösen azért is, mert helyenként hazánk' országos és társasági állapotjait is érinti, sőt alkotmányunk' vázolatát is előterjeszti. Előttem nem az eredeti, hanem e' második kötet' német fordítása van; ebből veszem azokat, miknek itt közlését érdekesnek gondoltam.

Az ausztriai birodalom' általános országlási elveinek előadása nyitja meg a' munkát. „A' kormány' elve, így kezdi szerzőnk, különböző formáiban — azon elv, melly törvényeinek alapúl szolgál, 's maga képes valamelly institutiónak hatóságot és tartósságot adni —

Montesquieu szerint köztársaságokban az **erény**, kényuri állodalmakban a' **félelem**, egyeduri birodalmakban a' **becsület**. De azon fogalom, mellyet e' jeles férfi a' kényuraságról birt, azon ázsiai autocratiáktól vonatott el, mellyekben a' nemesség' örökös előjoga ismeretlen; egyeduraságróli nézeteinél pedig főleg Francziaország 's az azzal rokon állodalmak lebegtek előtte, mellyekben a' nemesi előjog tetemesen túlnyomó volt. Ha az ausztriai birodalmat tekintjük, ebben olly elvet találunk megtestesülve, melly a' félelem és becsület' elvétől egyformán távol áll, 's mellyet helyesben atyainak, vagy épen patriarchalisnak, családkormányinak mondhatni, 's ha annak jellemét egy szóval kellene kifejezni, leghelyesb, habár nem kimerítő elnevezése a' **tisztelet** volna. Ezen elv a' fejdelemnek, mint köz atyának, olly hatalmat tulajdonít, melly elméletben független (absolut) és korlátlan; de valóságban azoknak kész engedelmén alapszik, kik felett gyakoroltatik. Ez elv szerint az egész polgári társaság egy család' tagjaiként tekinthető; különböző állapot, hivatás és tehetségekkel, de az uralkodó hatalom' atyai gondossága által egyenlően tekintetbe véve, 's neki fiúi, de nem rabi függéssel alávetve. Innen az ausztriai országlás czélja az, hogy míg a' névszerinti önuraság kormánypálczáját kezeli, inkább hajlandóságot, mint félelmet gerjeszszen; felsősége' kérdésbe vételét meg nem engedi, de uraság' terhét a' lehetőségig könnyűvé 's érezhetlenné teszi; a' nép' bizodalmát annyira az egyedi boldogság' eszköze és védfala gyanánt tünteti fel, hogy ama' szenvedőleges engedelem, mellyet kötelességképen követel, szokássá és gyönyörüséggé válik. De e' kormány-elv csak a' tulajdonkép ugy nevezett ausztriai tartományokban van valóságos gyakorlatban .... 's itt sem minden megszorítások nélkül, mert nem olly honi növény, melly a' legrégibb időktől változatlan az maradt, hanem új, a' hübérrendszerbe oltott ág ... melly azon mértékben tenyészik, mellyben a' régibb ágakat gyengítheti."

'S valóban szerzőnk' ezen állitásai nem előleges értesítésből meríttettek, nem kedvhajhászás' hizelgése, hanem az ausztriai tartományok' socialis intézkedései és állapotjaitól elvont nézetek, mellyektől az egész munka' elolvasása, 's a' factumok' latolgatása után egyetértésünket bajosan tagadhatjuk meg. 'S talán nincs munka, melly az ausztriai optimismust részleteiben jobban magyarázná, 's inkább bizonyítaná: a' nélkül hogy annak minden más kormányformák felett elsőséget kelljen tulajdonítani. Minden kormánymód t. i. ott legjobb, hol a' történeti előzmények 's a' népjellem neki kedveznek leginkább.

Ez általános itélet után, szerzőnk' fonalán, némelly fontosabb

eredményeken kivánok végig futni; a' statisticai számokra nézve megjegyezvén, hogy azok a' legjobb forrásokból látszanak merítve lenni.

Az ausztriai és magyar birodalom' (mert a' kettőt szerző mindig együvé veszi) népessége együtt 1834-ben 35,047,533 lélekre ment. Ezek közől

Magyarországra tétetik	11,404,350
Erdélyre	1,963,435
A' határőr-kerületekre	1,101,281
Dalmátországra	364,933
mikhez hozzá adván Galiciát, mint MO' királyát illető tartományt . . . . . ,	4,395,339
lélekkel; a' m. király' statusai' népessége összesen teend	19,229,338

lelket; melly summát levonván a' felebbi öszvegből, az ausztriai tartományok', ezek alatt a' német, cseh, illir és olasz állodalmakat értvén, népessége leszen 15,818,195 lélek.

Az öszves hadi rend, ide tudván tiszteket és köz katonákat, család és cselédestül 518,950 lelket tett.

A' születési és halálozási lajstromokból kitetszett, hogy az öszves népség az említett 1834. évben szaporodás' utján 311,612 lélekkel gyarapodott, 's így $1\frac{1}{8}$száztulival.

Érdekes azon tábla, melly az 1819—27-ki nyolcz év' lajstromaiból az egyes állodalmak és tartományok' önszaporodási arányait mutatja. E' szerint arra, hogy a' népesség két annyira szaporodjék, kell

a' határőr kerületekben	40½ év,
Galiciában	41½
Dalmátországban	48
Erdélyben	52
Magyarországban	75
A' velenczei királyságban	91
Felső Ausztriában	104
Tyrolban	114

stb.

Az egésznek átvizsgálata mutatja, hogy legszaporább nép a' szláv, utánok jőnek a' németek — a' felebbi csekély arány, a' terméketlen földnek levén tulajdonítandó —, legterméketlenebb

a' magyar, úgy hogy a' fen kimutatott közép arányt hazánkra nézve csak a' szláv nép' nagy számának lehet tulajdonítani. Ez adat is inthet bennünket, hogy a' magyarnak, physicai meddőségét erkölcsi eszközökkel kell megtermékenyíteni.

Hitvallásai szerint az ausztriai és magyar birodalom' népessége — a' hadi rendet ide nem tudva — következő számokat mutat:

Romai catholicusok	24,431,440
Egyesült görögök	3,375,840
Nem egyes. görögök	2,722,083
Ágostai hitvallásuak	1,189,817
Helvétiai	2,150,721
Unitáriusok	45,399
Zsidók	613,283

Azonban e' számok' teljes pontosságán maga szerző is kételkedik, ki, mint mi, jól tudja, melly tökéletlenek MO-ban a' népszámlálások általan, különösen pedig hitfelekezetek szerint. A' protestansok' számát ő a' két testvér hazában közelebb állónak hiszi a' 4, mint a' 3 millióhoz; mihez még a' cseh protestansok' nem csekély száma is járul.

Még egy táblát nem mellőzhetek. A' hadi szolgálattól ment személyek' száma az 1834-ki hivatalos lajstromok szerint a' következő:

Férfi nemesség, mintegy 5600 nemes pappal	385,104
Nem-nemes, minden rendbeli pap . .	63,473
Tisztviselők és honoratiorok	27,862
Idegenek	96,593
	573,032

Ausztria' jelen fekvését méltatván szerző, így szól: „Nincs ország Európában, mellyben a' köz állapot' javulása, annak legnevezetesb ágain, az utolsó húsz évben több folytonos és kifejezett haladást tett volna, mint az ausztriai császár' német örökös tartományaiban. 'S ott, hol olly általános és rugonyos ügyekezet uralkodik javítani; hol földmivelés, kéziművek és köz jólét emelkednek; hol a' nép' tömege elégedetten 's jó kedvvel tenyészik földi javai' élvezetében, egyes helyeket természetesen kivévén, hol a' föld' minemüsége a' munkáló emberkézzel daczol; hol a' nevelés ingyen terjed ki mindnyájokra; hol a' jellem' szelídebb tulajdonai uralkodnak; hol a' szegény osztályok becsületesek és józanok, úgy hogy a' gonoszabb természetű bünök és

vérontás ritkaság; hol végre az uralkodó család' tagjain a' nép Europa' más országaiban nem ismert mértékű személyes hajlandósággal csügg: ott bajos hinni, hogy a' kormány, kötelességei' teljesitésében nagyon hanyag, vagy a' nép' jólétére roszul volna kiszámolva. Igaz, hogy a' kormány, a' nyilványosság' nagy és sok tekintetben neki magának sem hasznos átalása miatt, gyakran félreismertetést arat, 's álmagyarázatoknak teszi ki magát. Ez, minthogy általános javítás utáni iparkodásaiban gyakran tetemes nehézségekre akad, mellyek részint a' nemesség' ellenszegüléséből, részint pénzügyi zavarokból származnak, hallgatást ohajtott mindenek felett; 's kész volt inkább a' tévedésben elfogult külföld' bal itéletét tűrni, mint nyilványított czáfolatok által vitázatokra adni alkalmat."

Ausztria' belső politicáját figyelemmel követvén, nemzeti haladása' első 's legnagyobb akadályait mellyeket az országlásnak meg kell győzni, szerző a' hűbéri intézetekben találja, mellyek nem nagy idő előtt Cseh- és Magyarországban egész szigorusággal, de nagyobb kisebb erővel a' német tartományokban is fentartattak, míg az 1773. körüli népforrongások alkalmat adának az atyai érzületü kormánynak a' nép' sanyaru sorsa' enyhitésére az úrbért behozni, melly Csehországban 's a' német tartományokban minden állodalmi polgárt adózás' tekintetében egyenlő vonalra állított. A' köz adó, szerzőnk szerint, fejenként egyre másra 3 fr. 45 krt teszen peng., azonban az a' birtokhoz képest annyira változó, hogy maga Lichtenstein hg, urodalmai után, több mint 150,000 pengő ft közvetlen adót fizet évenként. A' kormány' politicája a' gyengébb, tehát a' közép és alsó osztályokat védeni, jólétöket 's értelmiségöket emelni: 's így az egészbe egyensúlyt hozni.

A' birtogjogot illetőleg, a' törvény' első szabálya: minden birtoknem' tökéletesen egyenlő jelleme. Némelly igen csekély kivételeken kivül nincs különbség anyagi és személyi birtok között; föld és pénz, ingó és ingatlan tulajdon: átruházás' és örökbenhagyás' tekintetében ugyan azon jogelvek alá van vetve. A' második szabály szerint a' császárság' valamennyi alattvalóinak egyenlő joguk van tulajdont birni 's eladni, kar és vallás' különbsége nélkül: kereszténynek, zsidónak, nemesnek, és pórnak. A' hűbéri főúrnak tartozott munka 's egyéb teher a' jószág' birtokához vagy haszonvételéhez tapadt, nem mivelője' állapotjához; 's a' paraszt, ki jószágot vesz, megveszi azzal mind azon jogokat és előjogokat is, mik azzal járnak. Egy más törvény-elv mindenkinek jogot ad végrendelet által birtoka' egy részéről, közönségesen annak feléről, intézkedni,

míg a' más rész bizonyos viszonyok és fokozatok szerint a' természetes örökösöket illeti. Tanulságos az ausztriai öröködési törvényszerkezetet figyelemmel kisérni, mellyről azt tartja ugyan szerző, hogy részletei, mikkel minden nemü surlódásokat személy- és birtokra nézve el akar simítani, inkább végtelen perekre adnának alkalmat, ha a' felek hozzájok folyamodnának; de másfelül teljes öszhangzásban talá'ja az ausztriai kormány' szellemével: t. i. szorgalomra ébresztők, az atyai tekintetet támogatók az által, hogy a' szülék a' szerzett javak' felével szabadon intézkedhetnek, sőt nagy vétkekért gyermekeiket ki is tagadhatják; míg más felül az elidegeníthetlen jutalék' megállapításával a' gyermekeket is védik az atyai önkény ellen. Nagy birtoktömegek' politicai hatását illetőleg pedig, középutat igyekeznek szabni a' pénz' felette való megtorlása 's szertelen feloszlása között.

Egy külön czikk a' nép' általános állapotjával, a' helyhatóságos községek 's a' gyámolító intézkedésekkel foglalkodik. Itt elég legyen az eredményt megemlítenem. A' hübérrendszer Cseh- és Morvaországban még fenáll bizonyos mértékben, de az urbér ott is védi a' földmívelőt ura' önkénye ellen; nevezetesen a' roboti napok meghatározvák, minden a' gazdaságban tett javítás a' földmivelőé; jövedelmei' szaporodásával szaporodik a' tized is, de minden egyéb tartozások állandók. Mind ezek egyezkedés által bizonyos időre v. örökre is megválthatók, de, hogy a' földmivelő igazságtalan és csalárd szerződésektől megvédessék, az utóbbiak a' kerületi hatóság' helybenhagyását kivánják. A' kormány, az alsó osztály' érdekében, nagyon kedvez e' szerződéseknek; 's a' robotok' kicsikarása annyi nehézséggel jár, hogy a' földesúr gyakran szerencsésnek érzi magát, ha értök pénzben bármelly csekély kárpótlást vehet. Egy hatalmas cseh földesúr bizonyossá tette szerzőnket, hogy a' legkisebb robotváltság hasznosabb, mint e' kénytelen munka; 's úgy hivé, hogy a' robotok nem sokára egészen meg fognak szűnni. Azonkivül a' földesúr birószéket tart saját költségein; saját költségein tartozik az adót beszedetni, 's a' császári kincstárba beküldeni. Egy új rendelet szerint minden a' földesúr és alattvalója közt folyó per cs. birószék előtt foly; 's azért illy perek gyakran magányos egyezkedés' utján egyenlíttetnek ki, nem ritkán a' földesúr' jogai' világos csorbulásával is. A' faluk magok választják előljáróikat, uri vagy koronai megerősítéssel. A' melly falu 120 házzal bír, szabadlevélre tarthat számot a' kormány' részéről, melly által vásári 's bizonyos városi igazakkal ruháztatik fel, mikkel hübérurától függése kisebbedik; 's azért az utóbbi a' házak' maximumát gyakran 119-re szorítja. A' katonaállitás is az uraság által eszközöl-

tetik. A' kormány kiszabja a' kerületet illető számot, ez a' népesség' aránya szerint felosztja az urodalmak — , 's ezek a' várasok és faluk közt; 's ha a' szükséges szám szabad ajánlkozás által ki nem kerül, a' falu' hatósága és urodalmi tisztek együtt választanak ujonczokat, jól szerkesztett urodalmakban a' házasok és egyetlen v. legidősb fiúk megkiméltetnek a' rendetlen életüek' rovására: mi által a' katonáskodás előli félelem rendőri segédeszközzé leszen az ifjuságot erkölcsiségre és rendességre ösztönözni.

Az említett szabadlevél által mezővárosokká lett faluk terjedelmesebb önkormányozással birnak, tanácsot és polgármestert választanak, belső rendőrségi igazgatóságot gyakorolnak, 's jogosítvák pénzt a' lakosok' adóztatásával, vagy a' község' pecsétje alatt kölcsön, felvenni. Alattvalói tartozásaik azonban, míg meg nem váltatnak, fenállanak; valamint a' földesúr' törvényhatósága is, ha arról a' költségesség miatt le nem mondott, 's ekképen az a' koronára nem szállott. Míg pedig a' városok a' földesúr' hatósága alatt állanak, ez szokott hűbéruri jogait azokban gyakorolja: engedelme nélkül nem szabad sert főzni, pálinkát égetni, húst vágni, italokat mérni; bor 's életre nézve az elővétel' jogával bír, az ő birószéke előtt folynak a' helybeli pörök, kisebb büntetteket rövid uton büntet stb.

Máskép állanak a' dolgok a' déli, vagyis szorosban német tartományokban: itt a' hűbérrendszer' szigorúbb gyakorlása majdnem egészen megszűnt. A' robotok ugyan is alig ismeretesek, a' többi tartozasok meg vannak váltva, vagy pénzben rovatnak le; van uri szék, de hol a' földesúr vagy tisztei semmi való hatalmat nem birnak többé, mert hol ő érdekelve van, a' korona határoz. A' hűbéri uraság' látszata még megvan, de annak lényege nélkül. A' föld' legnagyobb része első vagy másod kézből haszonbéreltetik; a' haszonbéri tartozást nem lehet rövid uton, hanem mint bármelly más adósságot pör által behajtani, 's itt is a' korona biráskodik; melly annyira szokott a' földnépnek kedvezni, hogy maga Ferencz császár, midőn magán jószágairól szólott, nem ritkán félig komolyan panaszolkodott, mikép parasztjai ellen olly esetekben is, hol a' közönséges jog szerint igényei volnának, nem vívhatja ki magának az igazságot.

'S valamint a' földbirtoki, úgy a' községi ügyekre nézve is fő befolyást szerzett magának a' kormány. Az előtt faluk és várasok földesuri befolyás alatt választották előljáróikat; de e' jog' nagy része a' kormány' folytonos beavatkozása által lassanként erre szállott, sőt a' várasokban majdnem egészen ennek kezeiben van, a' mennyiben a' választók- és választandóknak előre helyben kell hagyatniok a' ko-

rona által. A' mi ebben megnyugtat, az, mi szerint a' kormány e' mindenütti felvigyázását arra használja, hogy egyensúlyt hozzon a' köz jólétbe, a' köz rendet és bátorságot fentartsa és elégedettséget táp láljon.

Ennyit, talán kelletinél részletesben, a' társasági viszonyok elemeiről: minthogy ezek ránk nézve mostanlag, midőn e' viszonyok hazánkban is javítás' tárgyaivá lettek, különösb érdekűeknek látszottak.

Nevezetes czikk azonban az is, melly a' humanitási intézkedésekről szól. Ezekkel is oda céloz az ausztriai igazgatás, hogy a' vétlen szegénységen és betegeken köz költségen segítsen. Helyesen jegyzi meg szerzőnk, hogy míg a' hűbérrendszer egész virágában díszlett, kevesebb szegénység volt, mert az úr egyszersmind véde is volt jobbágyainak, 's az atyai elv, szokás, 's bizonyos kötelességérzet kényszerítette őt gyámoltalan alattvalóját a' vég inségtől megóni. Az urak' hatalma' csökkenésével csökkentek annak következései is; szegénység eredezett, mellyet a' klastromok' eltörletése II. József alatt még nevelt. A' kormány vette tehát által az urak' kötelességeit, 's olly rendszerét alkotta a' köz segedelmezésnek, melly, midőn atyai gondoskodásával és segélynyujtásával megnyugtatja a' szivet, tiszteletet gerjeszt azon uralkodás iránt melly azt létre hozta. Az ide tartozó, olvasásra méltó részletek' előadása után a' következőkben fogja össze Turnbull eredményeit:

„E' nagy és tarka népesség' valóságos állapotjairól nehezebb való és hű ismeretet szerezni, mint az azt kormányzó institutiók' rendszeréről; de mind azok, kik e' tárgynak figyelmöket szentelék, csodálkozva szemlélik azon rendet és nyugalmat, a' lelkek' elégedettségét, a' koldulás' vagy szembe szökő szükség' nem létét, az életbeli eszközök' kézzel tapogatható meglevését, 's a' külső élvezetek' bőségét, mellyek az ausztriai német tartományokban uralkodnak. A' kereskedés és gyártás' előmeneteivel a' czéhrendszer maholnap kétség kivül ártónak fog találtatni; de jelenleg annak hatása védő inkább mint kártékony az iparra nézve: 's politicai tekintetben egyszersmind a' köz rend' egyik fontos elemét teszi."

Hasonló részrehajlatlansággal méltatja szerző a' kormány' szabadelmű rendszerét a' külön vallási felekezetekre nézve: mindenik meghagyatik ágazatai' és nyert jogai' birtokában, 's az uralkodás oda hat, hogy valamint a' protestans egyház a' romait, úgy ez is azt ne sérthesse, minden surlódás elkerültessék, 's az elmék e' tekintetben is csendesek maradjanak. Ez vég czélja a' köz nevelésnek is. Ezt is befolyása alá vonta a' kormány, abba általános egységet hozott, hogy

minden nagyobb szellemi szakadásokat előre bizonyos fokig lehetlenné tegyen, 's így itt is elejét vegye minden küzdésnek. Haszna e' rendszernek egy részt tagadhatatlan: sokkal több egyed részesül ekképen a' vallási, erkölcsi 's minden az életre vonatkozó ismeretekbeni oktatásban, mint talán bár melly más országban: 's így az alsó osztályokban is több erkölcsiség 's emberség, szorgalom és háziság lakik, mint másutt: a' rend, megelégedés és törvényeknek hódolás egyformán be van csepegtetve minden osztályokba annyira, hogy e' korán beoltott tulajdonok rendületlenül állanak meg a' kor' előhaladtával is. Igaz, mit szerző az ausztriaiaknak ekként kifejlesztett magános jelleméről is mond, melly egy sajátságos szellemi typusban nyilatkozik, olly lelki irányban t. i., mi őket elégedett és hasznos polgárokká teszi illető viszonyaik közt, 's elfojtja azon becsvágyat, melly az embert nógatja rangja fölébe emelkedni. Hol csak a' természetes szükségekről van szó, nincs nép boldogabb a' földön, mint az ausztriai; nincs melly fenálló intézményeihez inkább ragaszkodnék, nincs szelídebb és nyájasabb egymás közti viszonyaiban, 's mentebb minden nyers és roszakaratu szenvedelmektől. Tűrő, tanulékony, engedelmes: 's azért hű alattvaló, katona és szolga. Nyugalmas és derült lelkű, azért az ausztriai mint előljáró és úr is emberszerető, barátságos. Hívek ön vallásukhoz, bár mellyik legyen az, 's az igazgatás' erős keze által minden hitfelekezeti vitáktól megóva, türelmesek sőt egykedűek mások' vallása iránt. A' gyakorlati ismeretekben jól oktatottak, azért jeles hadi és polgári mérnökök és kézművesek; 's általan szint olly jó erőművészek és gyárosok mint a' többi német. Kevesbbé kedvező oldala azonban e' szellemi nivelláló rendszernek az, hogy gondtalanok, és nem fejtenek ki különös erőt iparkodásaikban, az idő' becsét nem tudják méltánylani, 's nem birnak a' maga-kitüntetés' azon szomjával, melly nagy dolgokat viszen véghez. Classicai tudományaik legjobb egyetemeiken sem arra valók, hogy derék criticusokat, mély tudósokat képezzenek. Könnyü kedélyök némi tekintetben kissé tág és kényelmes moralitásra vezeti; 's ha merész, eredeti lángészről van szó; meg kell vallani, hogy irodalmi, müvészeti és tudományi munka ritkaság melly ausztriaitól származzék."

Nem volna vége hossza, ha mind azt, mit ezen adatok és észrevételekben gazdag munka a' fenyítő törvényt, köz erkölcsiséget, a' rendészetet, hadi és pénzügyet, kereskedést, bel és kül politicát illetőleg nyújt, mind ki akarnám vonni, 's azért elég legyen néhány szó hazánkat illetőleg. Itt is azzal kell kezdenem, hogy szerző nagy-

ját elég jól van értesülve hazánk' közjogi állásáról 's több tekintetben egyes állapotjairól is; habár vannak is egyes botlások, mint mikor péld. MO' viszonyát az ausztriai házhoz örökösödésre alapítja, vagy midőn azt, hogy Bécsben részletes adatokat MO-ról nem szerezhetett, illyenek' teljes nem létének tulajdonítja. Illyen midőn MO' jövedelmeit 5,326,000 ftra teszi, 's e' csekély öszveggel hazánkat az ausztriai státusjövedelmek' forrásai közt utolsó helyre iktatja, nem tudván, hogy ez öszveg csak a' hadi adót 's néhány más apró summát foglal magában. Nem látszik tudni, hogy hazánk saját költségen igazgatja magát, melly, igaz, nem folyössze egy közös statuskincstárba, de azért nem kevesbbé közjövedelem és köz költség; hogy ha MO kész pénzül és adóképen aránylag kis summát resignál is a' középponti kormánynak, azt viszont nem is terheli azon számtalan czímek alatti költségekkel, mellyekkel az ausztriai birodalom terheli. Végre nem veszi számba a' kamarai jövedelmet, 's nem azt mit a' föld' gyomra nyújt feleslegül; 's úgy hiszi, hogy az uralkodás költségeket teszen MOra, mik magyar forrásokból nincsenek fedezve. A' mit kereskedés' tekintetében rólunk ír: hogy t. i. „annak díszlésére több kell mint választó szabadság és vasutak, hogy az nem virágozhatik olly országban, hol a' hűbéri erkölcsök azt nemtelen és lealacsonító élelemmé bélyegzik, hol a' hűbéri törvények lehetetlenné teszik a' kereskedési szerződések' véghez hajtását; és hol a' kicsiny de aristocrata földesurat saját szükségei kényszerítik majorsága' terményeivel szatócskodni, míg másfelül kiváltságai és szabadalmai, a' zsidók és házalók' kivételével, minden mást visszaijesztenek a' kereskedéstől" — mind ezek, hála törvényhozóink' szabadelmüségének 's kormányunk' hozzájárultának, theoriában már elavultak, 's reményljük, gyakorlatban is el fognak nem sokára. De más felül jól fogta fel hazánk' közjogi viszonyát hatalmas szomszédja és társához; és távol azoknak szeretetlenségétől, kik minden szorosabb ragaszkodást a' régihez gúnyszavakkal illetnek, méltányolja MO' állását; méltányolja azon hazafiak' iparkodásait, kik folytonos javítás' utján igyekeznek e' régi alkotmányba új életet önteni, nehogy általa vagy elszigeteltessünk örökre a' világ' haladásaitól, vagy, mi a' nemzetre nézve szomorúbb lenne, a' világfolyam által elragadtatva, megszünjünk lenni, a' mik voltunk. Visszautasítja azokat, kik a' separatismus' ránk fogásával vészharangot kongatnának ellenünk — de egészen még sem látszik azon szabadelmű fejlődés' terjedelméről értesítve lenni, melly annyi szép reményekkel kecsegtet jövendőnk iránt. Azonban

lehet, hogy a' munka régibb, 's hogy e' fejlődés akkor sem így kifejezve, sem jó fejedelmünk' hozzájárulása által ennyire kezesítve még nem volt.

Azon vég ohajtással válom el e' munkától, bár az nálunk sokak által ismertetnék! Ausztria' állapotjai annyi jó, nemes és humanus elemeket mutatnak, hogy a' hirdetett optimismust sok részben meg kell engednünk. Mind ezek végtelen tanulságosak lehetnek reánk nézve; a' nélkül hogy betű szerinti követésök alkalmazható, vagy ohajtható lenne.

D. SCHEDEL FERENCZ.

Találkozás a' tölgy alatt.

Angol beszély.

Tudva van, miként 1651-dik évben Cromwell' hadai Worcester mellett a' Stuartok' utóda által ősei' trónjának visszaszerzésére gyűjtött sereget megverék. E' csapás elhatárzó vala. Néhány órai térre szoritva, álruhában tévelygett ő honában, hogy a' tengerpartot elérhesse; de örökké elzárva, viszavonúlásra kényszeritve, hasonló volt az ebcsoport által űzött dámvadhoz. Azonban ezen veszélyes helyzetben is egy perczre sem hagyá el a' könyelműség, 's kalandok utáni vágya, mellyek utóbb inkább jó modorú szellemdús kéjenczhez mint királyhoz illének, olly méltósághoz, mellyre őt Monk emelé a' white-halli véres örökséget kezeibe adván. — Szökése' vészes napjaiban a' Stuartok' utóda vidámságát, 's lélek-éberségét megtartá, a' legszomorúbb, szükségből felöltött álruha sem változtatá jó hangúlatát. Azt lehete hinni, hogy egy gondnélküli király álöltözet, és vig társaságban járja be birtokát.

Az angol törvényszerűségnek ezen vészhozó év' egy estéjen, három nappal a' worcesteri csata után a' nap' végsugárait derité egy erdőségre, melly a' csata-tértől néhány órányira feküdt. Az eget felhők boriták, 's czikázó villámok közelgő vihart jóslának.

Egy férfiu, harcziasan, 's szigorúan ugy öltözve, mint a' „gömbfejüek" között divatozék, magánosan haladt a' fák között tévedező ösvényen. Testi 's lelki fáradalmak sok kifejezésű arczára kora redőket vontanak. Feje gondolkozólag, nehéz eszméletek' terhe alatt mellére hajolt. Tökéletesen elmélyedve, köpenyébe burkoltan a' setét

harczos lassan lépdelt, mint látszék nem ügyelve az ég' fenyegető alakjára. Az éj már régen beállott, 's többszöri tompa dörgés, moraj után a' vihar legiszonyúbb orejében tört ki. Heves szélvész korbácsolá a' szakadó esőt. Csak most látszék harczosunk a' vihar által, mellynek vizes szárnya arczát csapkodá, gondolataiból fölébresztve; körül tekinte, 's észrevevé, hogy ismeretlen vidéken eltévedett, távol van sátrától, és minden emberi laktól. Az erdő' sürűjébe nyomúlt, 's százados tölgy alatt kerese menedéket, mellynek moh, 's bokrokkal benőtt töve a' harczi durva élethez szokott férfiúnak tűrhető nyughelyet nyújta. Midőn a' harczos köpönyegébe burkolózva földre akart terülni, a' helyet egy ember által látá nagy részben elfoglalva, kit elébb a' homály észrevennie nem engede. Ez a' bokrok' recsegése által felriasztva, gyorsan gonddal bekapcsolt öltönyébe dugá kezét mintha ott rejlő hű fegyverét akarná biztosítani; a' harczos félig kivonván kardját hátra lépett. Fajdalom, hogy illy esetekben minden élőteremtmény között egyedűl az embernek van szomoritó előjoga hasonlója előtt félelemmel állani. Az ismeretlen, 's a' katona gyanús szemeket vetének egymásra, mert illy fekete éjben személyeiket csak bajjal vonhatták szigorú vizsgálat alá. Az újonan érkezett első szólott:

„Bocsánat! — mondá — hogy nyugalmát háborítom; de illy időben ember, csakúgy mint a' vad állat, menedéket nem nélkülözhet."

„Szeretném a' vendégszeretet' kötelességeit jobban teljesithetni — válaszolt a' másik — de a' tapasztalás' tanitása szerint elégedjünk azzal meg mit találuńk. Palotánk nem levén, elég e' fa is; mellynek felét átengedem önnek, 's óhajtom hogy lombjai alatt szint olly édes álmot találjon mint az enyém vala, mielőtt ön jöve!"

„Boldogok—szóla a' harczos—kik szél, 's eső' daczára igy álhatnak! Jele, hogy lelkiösméretök nyugodt, 's benső vihartól, melly a' külsőnél százszor iszonyúbb, nem kell rettegniök!"

Ezen ünnepélyesen kiejtett szavait az ismeretlen mozgása kiséré.

„Ha nem tévedek — mondá — ön Cromwell' seregéhez tartozik?"

„Kitalálta! Ön pedig, ruházatáról itélve, favágó ezen erdőben."

„Igen — elkésett, a' vihar által meglepett favágó!"

„Ezen vészteljes időben — szóla a' harczos — jó ismerni egymást, mielőtt együtt 's ugyanazon fedél alatt nyugodnánk le."

Szavait végezve a' fa' tövére ült, kevés távolságra a' favágótól. Rövid csend következett, melly csak az erdőn keresztül zúgó szél' sivitása által zavartatott meg.

„Ön mondá, kezdé ismét a' katona, hogy midőn olly alkalmatlan időben jövék, nyugodtan aludt?"

‚Igen, válaszolt a' favágó, mert álmom mély vala, 's kellemes képekkel gyönyörködött.'

„És minő képekkel? Talán, hogy ön király?"

‚Miért király? Favágóhoz illő álom-e ez?'

„Mindenesetre! a' favágó palotákról, a' király kunyhóról álmodik."

‚Gondolja ön?'

„Ki mondhat ellent? Ha Stuart Károly itt volna, talán ő sem szólana másként!"

‚Nem trónon valék — válaszolt a' favágó, hanem tánczteremben; nem királyi pálczát szoríték kezembe, hanem egy tánczosnő' hókezét.'

„Ah! ifjú ember — szóla a' harczos — a' favágók' nejeinek semmiök sincs kevésbbé, mint hókezök. Régi közmondás: Minő a' férj' arcza, ollyan a' nő' keze."

‚'S még is tánczosnőmnek fejér keze volt. Miért volna álom, ha nem szépítene?'

„Ezek igen könyelmű, istent bántó gondolatok! Jegyzé meg szigorúan a' fegyveres. De ön még fiatal, 's korában örömmel lehet gyönyörekről álmodozni..."

‚Tudja-e ön milly korban vagyunk ifjak, minőben nem többé? Tehát ön az életet zongorának tekinti, hol az évek billentyüket képeznek, mellyek' mindenike külön hangot ad? a' férfiúnak kora sem arczára, sem fürteire nem vésetett, hanem szivébe, és olvashat ön más' szivében?'

A' harczos kémlelő tekintetet emelt társára: „Ej — mondá — ez sok bölcselkedés favágótól!"

A' megszólított ajkaiba harapott.

‚Egykor — válaszolt — a' worcesteri egyházi kör' lelkészénél valamit tanúltam.'

A' vihar kettőzteté dühét.

„Az emberek rokonok — mondá a' harczos. Ön fájának felét ajánlá nekem, én im fél köpönyegemet nyújtom."

Közeledének egymáshoz, 's a' favágó társa' ruhájának néhány redőit magára vonva folytatá szavait:

‚Illy setét, 's hideg időben a' halál még szomorúbb: úgy látszik, mintha az elhúnyataknak utósó nyughelyökben fázniok 's a' nap, a' virágok' viszatértét békételenül várniok kellene. E' hosszú szélsóhajok

a' fák között a' worcesteri csatahelyen elhúltak' panaszhangjaiként suhognak, kik néhány föld göröngygyel sem fedvék, mellyek takaróként lennének használhatók.'

„A' halál lakhelyök, válaszolt a' puritán, ők mély álomban nyugosznak, hó és szél még sokszor zúghatnak felettök. el 's ők nem fognak ébredezni. Ne sajnáljuk őket. — E' földön bevégzék napi munkájokat; 's most azoknak, kik túlélték, őket ott elfogadást készítenek. Vérök a' földet termékenyité. Mert úgy rendelé isten az embernek sorsát: mindnyájunknak hivatása az emberiség' földjén barázdát vonnunk; azok, kik, a' munka' másik része alól felszabadíttattak lefekszenek örök nyugalomra; mások, talán kevésbbé boldogok, itt maradnak az aratás' terhes munkájára."

‚E' vég munkát nem hívém olly terhesnek mint ön; 's lehet-e az aratónak, ki telt csűre előtt áll, a' fáradság miatt panaszt emelnie, mellybe a' kalászok' levágása került? Hiszi ön példáúl, hogy a' worcesteri arató könyörületre méltó?'

„Kit nevez ön igy?" — kérdezé a' harczos.

‚Crommwell Olivért!' válaszolt a' favágó.

E' név' hallattára a' puritán öszveborzadott.

„Ifjú ember, szóla, ön a' legnagyobb kérdések felett korának könyelműségével itél. A' férfiú, ki önnek szól, Crommwelt jobban ismeri mint ön."

‚És én — válaszolt élénken a' favágó — Crommwellt szintolly jól ismerem mint ő ön magát ismerheti.'

„Ugy szóljon! kiálta a' puritán; egyedűl vagyunk itt éj 's viharközött; szóljon félelem nélkűl. Isten bizonyságom, hogy az, ki önnek köpönyege' felét kölcsönözé, nemesebb, semmint önt bevádolhatná."

‚Kevés mondani valóm van, kezdé rövid hallgatás után a' favágó; Crommwel palásttal fedezi magát, melly önzését nem eléggé rejti el. Ha nem ő a' worcesteri arató, nem az ő hibája mert Crommwell mindenek felett nagyravagyó.'

„Nagyra vagyó! ismételé félhangon a' puritán, mintha magában szólana. Nagyravagyó! mit jelent e' szó? a' magára hagyott nagyravágyás mit sem tehet, csak úgy van ereje ha elvre támaszkodik. Azon mesés óriás ez, kinek lába csak a' földdeli érintkezés által erősödött. Elvek, látja ön, ezekben fekszik minden; de ők természetöknél fogva restek, 's csak sok nógatás mellett haladnak. Ha egy eszme megért, akkor jő a' nagyravágyó, mint, ön mondja, ki azt hatályával heviti, 's hatalmas karjával napfényre hozza. Szükséges, a' gondviselés által teremtett tulajdon ez. Crommwell nagyravágyó, mond-

ja ön? Jól van! legyen: de ezen vágy a' nép' hatalmára támaszkodik; ő buzdít, 's Anglia' szabadságát maga előtt hagyja menni! Oh! bizonyossá tehetem, miként az utókor Crommwellről igy itélend, mert az utókor soha nem csalódik."

‚Az utókor — mondá a' favágó — boszút áll I-ső Károlyért. Ha Crommwell Anglia' szabadsága harczosának nyilatkoztatja magát, ön magát, 's másokat elámitani igyekszik; mert ő csak büszkeségének vivója. A' Stuartok' palotáját csak azért rombolá le, hogy romjain újat épitsen magának. Ha mindazáltal a' nagyravágyók, hogy ön' szavaival szóljak, szükségesek, 's létezésöknek alapjait önmagukban találják, úgy természetökben fekszik az is, hogy az általok felizgatott eszméktől, elzúzassanak, mihelyt azokat önhasznukra akarják fordítani.'

„Azt jelenti-e ez — kérdé a' puritán — hogy Crommwell' műve őt' túlélni, 's Angliának gyümölcsöt hozni nem fog?"

‚A' jövő megfogja mutatni; de ha Crommwell' műve Angliának gyümölcsözendik is, tőle magától minden esetre megtagadja ezt. Crommwell önmagát nem fogja túl élni.'

A' puritán búsan hajtá meg fejét, 's pillanatnyi szünet után lassan fojtott hangon, mintha félne, hogy az erdő' viszhangja ismételhetné szavait, válaszolt:

„Olivérnek fia van."

‚Fia? Igen, ki pásztordalokat ir — felelt gúnyosan a' favágó — virágokat ültet és öntözget. A' hatalmas Crommwell Olivért Richard a' kertész fogja követni, 's kertjét atyjának kardjával felásni.'

„Hallgasson, hallgasson ön! kiálta élénken a' puritán, ki tudja mit fognak idő, 's emberek Richardból csinálni? Oh! bár önthetne az atya lángszelleméből valamicskét ez elfajult sarjadék' ereibe!"

Hallgatva gondolatiba mélyedt.

‚Látom, hogy ön Crommwellt jól ismeri. Crommwellnek fia van. E' szó jellemzi a' férfiút. Anglia' szabadságáért terhes munkája közben gyakran szólhatott kardjához: Bátorság, o kardom, te királyi pálczát fogsz nekem szerzeni, 's mi ketten királyi törzsököt akarunk alapítani! Crommwell ma a' népfelség' elveire támaszkodik; nem sokára feledni fogja, de veszve is lesz azon órában, midőn a' Stuartok' királyi czimét elvenni merészkedik, mint hatalmukat már elvevé. Ha ezen óra nem fog feltűnni, csak az fogja okozni, hogy Crommwellnek nem volt bátorsága rá, 's ő e' drága rég vágyott lépcsőre érvén, tétovázva tovább haladni nem merészelt.'

„Soha, soha! kiálta hevesen a' puritan. Ne mondják, miként Olivér földig alázta magát, hogy talpa alá zúzott hiú czímet újra fölemeljen. Nem, az utókor e' szemrehányást nem fogja tehetni neki.“

‚És mint állhat ön ezért jót?‘ kérdé a' favágo.

„Saját személyemmel“ válaszolt a' megszólított erős hangnyomattal.

‚Akkor ön Crommwell maga!‘ — kiáltá a' felindúlt favágó.

„És ön — mondá a' harczos mintegy pillanatnyi ötlet által fölvilágositva — ön talán Stuart Károly?“

Mindketten egy lépést hátráltak; a' harczos kardjával fegyverkezett, a' favágó öltönye alatt rejlő gyilkot vont elő.

‚Ön kimondá — szóla — II-dik Károly vagyok és ön Crommwell; én a' győzött, ön a' győző; én a' tegnapi király — és ön király holnap óta. Mint gyermeknek már iszonyú történetekkel tölté ön füleimet roskadozó trónok, 's épitendő vérpadokról. Fegyveres kézzel követeltem vissza I-ső Károly' örökségét, legyen az bármi, trón, vagy vérpad White-hallban, és ön a' fiú' kezeiből a' kardot kiragadá, mint az atyáéból a' koronát. És még is ugyanazon földön fekvénk, egy fedél alatt, egymás oldalánál egy palástba burkolva, mint két barát, mint két testvér. I-ső Károly' véres árnya! te látod, mi végső gúnynyal fenyegeté a' sors törzsödet! De miután most II-dik Károly és Crommwellnek illyképen magánosan e' setét éjben találkozniok kelle, seregek, ágyúk nélkül — rajtam a' sor, hogy a' worcesteri csatát megujítsam...?

És Crommwell felé lépett, magasra emelt tőrrel; de ő megragadá erősen tartá, és igy szólott:

„Késő a' kardot kivonni hüvelyéből. Az ügy melly miatt versengünk, már el van döntve 's sok vér folyt miatta, Az isteni, 's a' népjog Worcester mellett egymás' ellenében állottak, és isten elhagyá jogát, hogy a' néppel harczoljon. Mit árthat most egy Stuart vagy Crommwell' halála? Ön látja, hogy a' Stuartok' kardja Anglia' ellenében erőtlen. — El e' fegyverrel!“

Igy szólva lefegyverzé II-dik Károlyt, 's tőrét a' bokrok közé veté.

„Öntől függ — folytatá — Crommwell' katonái, 's Anglia' törvényszéke elől futni; mi Crommwellt illeti, ő megelégszik, hogy önnek élete kardja' hegyén volt. Jól emlékezzék, hogy a' véres puritán, ki atyját lefejezteté, egykor a' fiú' életét kimélte.

‚Isten bizonyságom-mondá Stuart, hogy nagylelkűségének kedvetlenül vetem alá magam'; de mielőtt válnánk, talán vissza is adhatom azt önnek?'

„Hogyan?" kérdé Crommwell.

‚Bizonyos vagyok benne — szóla Stuart, hogy ez' oldalról lépteket hallottam.'

Crommwell hallgatózott.

„Ezek puritánjaim, kik vezéröket keresik."

‚Vagy nemeseim, kik királyukért jőnek.'

Pillanatnyi kínos csend következék. Crommwell és Stuart setét tekintetet emeltek egymásra, midőn az erdőből néhány paraszt öltönyös férfiú lépe ki.

„Hozzám, uraim!" kialtá II. Károly.

Percy, Montrose, 's más lovagok valának, kik az éjt ez' erdőben eltévedt királyuk' fölkeresésében tölték.

„Ah sir! kezdé Montrose, leemelvén fövegét, áldassék az ég, hogy nyugtalanságunkat nem hosszabbitá! De kicsoda e' férfiú? azt hinné az ember, hogy egy gömbfejű áll előtte. — Talán álruha?"

A' hajnal hasadozék.

„Lelkemre! kiálta közeledve Percy, ez a' protector."

A' nemesek öltönyeik alatt fegyvereket viseltek; most elővonák. Crommwell' kardjára támaszkodva hidegen néze rájok.

‚Uraim — szóla közbe lépve Stuart — ez embernek adósa vagyok. Csak tőle függött önöknek jötte előtt Anglia' törvényszerű örökösét kivégzeni.'

„‚A' király' adósságai a' miéink is — kezdé Percy. Hol a' Stuartok' hű alattvalója lázadókra akad, kötelessége őket földbe temetni.'"

Montrose megragadá karját:

„Mit jelent e' fegyverzörgés?" szóla.

E' perczben katonák léptek elő az erdőből, 's Crommwellt körül állák.

„Vigyázat, uraim! kiálta Montrose, itt gömbfejűek vannak."

A' két sereg számra nézve hasonló volt. A' gömbfejüek, és nemesek fenyegetőleg néztek egymásra.

„‚Öljetek, öljetek!'" — kiálta hirtelen egy agg puritán.

Crommwell' egyetlen tekintete visszatartá.

„Ki merészel jelenlétemben parancsokat osztogatni? Kérdé büszkén. — Isten' harczosai! e' worcesteri győzötteknek engedjetek menekűlni: vezérök Crommwell' életét kimélni akará."

‚Látják, uraim — mondá Stuart lovagjaihoz — a' háború mára nézve bevégeztetett. Menjünk!

A' protector csapatjának indulási jelt ada.

„Ne feledje ön szavaimat, mondá neki II. Károly.“

„Közöttünk — válaszolt Olivér — a' jövendő fog határozni.“

A' jövő mindkettejöket elitélé: Crommwell Richard megtagadá atyja' müvét, 's a' Stuartok Culloden mellett ügyöket örökre elvesztek.

—R—

Költemények.

Ligetben.

L...d nov. 1841.

Bár öledben nem hangzik fel a' dal
'S bús enyészet dúlja ékidet:
Ősz' derétől sárga lombjaiddal,
Üdvezellek, sápadó liget!
Mint tavaszhoz illatos virágod,
Illik életemhez száraz ágod. —

Elmosolyg az alkonyat' sugára,
Bágyadozva leng az esti szél,
Esti szellő' halk fuvallatára,
Földre hull a' hervadó levél. —
És kik a' zöld lombbal felnövétek:
Véle hervadtok le szivremények!

Ah! az est, a' hervadó ligettel,
Életemnek gyászos képei,
Elborítnak, fagylaló hideggel
Nem soká a' sír' göröngyei. —
Árnyaidban síri cyprus' ága!
El-lefonnyad szép korom' virága. —

Jó liget, te boldogabb! hisz a' tél
Elviharzik, mérge elhavaz,

Lombjaidtól bárha fosztva lettél:
Meghozandja a' kies tavasz,
Ifju-zölden adja vissza éked',
Dal- 's virággal szőve bé vidéked. —

Mig felettem, kis halom' tövében,
Némán áll az egyszerű kereszt,
Mellyet a' sziv' szánó érzetében,
Bánatos köny' árja nem fereszt....
Újtavaszban felvirúl az élet,
Ah, csak a' sír' jégölén nem éled!

Lányka, lányka! majd ha ablakodnál,
Látsz haladni gyászkiséretet,
'S a' koporsón őszi sárga lomb áll:
Én leendek a' kiszenvedett....
Elborúlva szép szemed' sugára,
Mondd utószor: béke hűlt porára!

És a' holtak' nyughelyére jőj el!
Uj porával áll egy sírhalom,
Mig felette, bánatos nyögéssel
Leng feléd az esti fúvalom,
Mintha sugná: a' ki érted éltem:
Karjaidban szebb álmot reméltem. —

Ejts könyűt! a' búemelte dombot,
Részvevő könyűd beszenteli;
'S melly rátüzve áll, az őszi lombot,
Bárha nem fog többé zsengeni,
Vedd! 's ha jő az új tavasz' virága,
Hivedet jelenti száraz ága.

TOMPA MIHÁLY.

Pataknál.

Folyam' partján ülék,
Lágy andalgás között;
Világos kék az ég
A' nagy világ fölött.

Piros virág fakad
A' hímes partgyepen;
És még is olly sötét
Az én eszméletem.

Keblemre íhletőn
Titkos homály borúlt;
'S könyűm, mint fájdalom'
Elolvadt gyöngye hullt.
A' csermely' fris vizét
A' mint megízlelém
Hideg hullámitól
Jobban szomjaztam én.

Óh e' patak' vize,
Vérízű volt nekem!
'S lélekborúlatban
Sűlyedt-el érzetem.
Beszédes medriből
Húlt ősök' átka szól;
A' rabbá lett haza'
Bűnös csatairól.

'S lelkemnek a' folyam'
Nymphája így sugott:
„Hazánknak annyi bajt
Pártszellem okozott."
Habsír közől felém
Királyárnyék hajolt;
'S most tudtam! — a' patak
Cselének árja volt!

LISZNYAY KÁLMÁN.

Tövisek.

H..... nak.

Nincs pénz, nincs feleség, nincs vers jó, nincs kitünő név!
Légy legalább bátor 's öld a' Dunába magad.'

Imre úrnak.

„Borzos mind a' ki bölcs" így ítél Imre barátunk
'S épen ezért dühösen összekuszálta haját.

N..y Pálnak.

Hogy hívnak? Palinak. Palikám áld a' haza téged,
Hogy letevéd pennád 's most „gyö-gyö-nyör-rel" iszol.

Franczia-evőknek.

Megtartjuk a' mi jó, a' mi rosz azt néktek' ajánljuk.
Itt van a' „jobb 's balkéz" rajta ki még nem evett.

LAUKA GUSZTÁV.

Vadonban.

Éj leng alá a' mély vadonra,
'S az út majd jobb majd balra tér;
Lépteim bolyongva tévedeznek,
Ki lesz előttem hű vezér?

A' menny' ivén ugyan felettem
Ragyognak égő csillagok:
De vajh talál-e czélra pályám,
Ha lángjaiknak hinni fog?

Az égi fények' ezredénél
A' lányszem tündöklőbb vala:
'S még is, ki hittem súgárának,
Hajh engem még is megcsala!

PETŐFI SÁNDOR.

TÁRCZA.

Dalünnep.

A' mult hónap' 17-kén érdekes ünnepnek valánk tanúi. Kisfaludy Sándornak, a' Regék és Himfy' jeles dalnokának, 70-dik születésnapja ünnepeltetett Pest megye' teremében. A' dicseretes gondolat, élő költőink' ez egyik Nestorát nyilvános ünnepélylyel megtisztelni, a' Regélő' szerkesztőjének, Garay Jánosnak, fejében született, 's az ünnepnek is ő vala elrendezője. Új és szokatlan közöttünk illy ünnep 's részint ezen okból, részint, mert a' Kisfaludy névhez nekünk magyaroknak kedves emlékezeteknek csatolvák, nagy részvét volt iránta. Kisfaludy néven két bajnokot tud a' magyar irodalom felmutatni, kiknek mindketteje a' maga nemében nem mindennapi tűnemény. Sándor jelesül, a' mai ünnep' hőse, olly ismeretes, olly népszerű és nagy hirű irója a' magyarnak, minő előtte még nem volt, utána kevés. Illy férfiút megtisztelni igen szerencsés pillanatban kelt gondolat volt, 's megtisztelni nyilvános ünnepélylyel, 's felváltani politicai vitatkozásoktól forrongó gyüléseinket egy kis szépirodalmi gyülésel, kedves meglepetés minden fogékony kebelnek 's mind Garay az inditványozó és elrendező, mind derék társai, kik azt felolvasásaikkal díszesíteni szivesek voltak, köszönetet érdemlenek érette a' magyar irodalom' minden barátitól, köszönetet mind azoktól, kik az irói pálya' szép hivatását, általában pedig a' valódi költőét méltánylani tudják. Illy ünnep egy részről elismerése az érdemnek's hódolat a' szellem iránt, minek nyilvánitására felette nagy szükség van e' honban, hol iróknak olly szűken terem a' borostyán, hogy szinte csodálni lehet, ha vannak jeles iróink, mig más nemzeteknél nagy gazdagság és fényes kitüntetés vár a' derék elmékre. Más részről buzditás fiatalainknak, és bizonyitvány arra, hogy a' dicsőségnek több útai vannak, és emlékezetbe hozatala azon üdvös eszmének, hogy a' hazának nemcsak hivatalos, nem csak katonai és jogpályán, hol olly sokan mozognak, lehet hasznos szolgálatot tenni.

Sajnálnunk kell, hogy az ünnep nem lehetett olly szerencsés elrendezésű, mint a' milly szerencsésen volt kigondolva, 's hogy átvándorlás által, az academiai teremből a' megyeibe, zavartatott meg. Miután már a' Kisfaludy-társaság' nyilvános üléseinél tapasztaltatott, miképen e' terem a' számosabb hallgatósagnak szűk, hiba volt ez ünnep' helyét nem mind-

járt a' megye' termébe kitüzni. Előre lehetett t. i. gondolni, hogy vásári népforrongáskor illy szokatlan ünnepre sokan, többen fognak összetódúlni, mint sem az academiai kis terem befogadasukra elég lehessen.

Az ünnep' részletei következők, voltak: 1) Az elnök b. Eötvös József a' nap czélját, az ünnepelt költő' érdemeit 's kivált miveinek nemzeti jellemét kitüntető lelkes megnyitó beszéde, méltó a' derék szónokhoz 's a' tisztelt költőhöz. 2) Kisfaludy Sándor' életrajza Garay Jánostól. 3) Költemény Vachott Sándortól. 4) Nők 's az élet, értekezés Kuthy Lajostól. 5) Csobáncz, rege Kisfaludy Sándortól olvasva Erdélyi által. 6) Nemzeti három szín Vajdától. 7) Gorove István' értekezése Kisfaludy Sándorról, mint nemzeti költőről. 8) Költemény Garaytól, olvasva Székács által. 9) Végre köszönő és bucsúzó szózat Tóth Lőrincztől. Közben a' szinházi kardalnokok Erdélyinek egy versét Egressy Benjamin' compositiója szerint, énekelték el. A' felolvasott munkák hirlapok által közöltetvén biztosabb tárgyaúl szolgálhatnak majd a' megitéltetésnek, mint voltak hallomás után. — A' megyei terem tömve volt hallgatókkal, kik között magasabb rangúak és számos nők.

A' felolvasott művek' némellyike veszitett becséből a' roszúl sükerült olvasás miatt. Mert voltak gyenge hangú, monoton, éneklő és affectált olvasások, mik nehezíték a' felfoghatást. Igen kivánatos, hogy iróinkat illy alkalmaknál láthassuk, szavokat hallhassuk, kivált saját műveiket olvasva; ez által az olvasás kettős érdekű lesz, de ohajtható egyszersmind, hogy illyenkor kissé elkészüljenek a' felolvasásra, mert jól olvasni nem könnyü 's rögtönzött olvasás ritkán sikerült valakinek.

Egy szemtanú.

Lapszemle.

VIII.

Honderű 9—11. — A' 9. számban Szerkesztői hitvallás czim alatt némi expectoratiokat olvasunk bizonyos „kemény megtámadások" iránt, miket némelly pályatarsai intéztek a' Honderű' szerkesztője ellen. A' szerkesztő úr pályatarsaivali bajait elintézni akarni nem ránk tartozik 's igy kerülni fogunk minden beavatkozást annak taglalatába, miként áll a' szóba hozott megtámadás 's kinek van vagy lehet igaza, csupán a' czikk' értéke iránt teszünk néhány jegyzést. Ugy látszik nekünk, hogy a' szerkesztő nem látja tisztán a' miről szól 's két lényegesen különböző dolgokat kever össze: polemiát t. i. és criticát. Megtámadásért, kivált ha az ok nélküli volt, lehet neheztelni, azt lehet visszatorlani a' nélkül, hogy az ember gyarlósággal vagy idegen itélet iránti türelmetlenséggel vádoltathassék. Neheztelni ellenben birálatért, neheztelni azért, hogy valaki munkákról nem itélt kedvezőleg, nagy gyarlóság és türelmetlenség jele. Valamint nekünk lehet, szabad, vagy tán kell is mást megitélnünk, úgy lehet, szabad és kell másnak is minket 's egymást itéletét tűrnünk illik, kell és kötelesség, 's ki ellenkezőt bizonyit, csak gyarlóságait árulja el, és azt, hogy maga személyképébe mondhatlanúl szerelmes, 's az illyen akár mi pályát tüzött legyen ki magának, szánakozásra méltó, mert a' ki maga felől véleményeket nem tud meghallgatni, az önkényt bezárta maga előtt a' haladás' útját. Mi a' jelen szerkesztői hitvallást nem tartjuk elég férfiasnak, mert neheztelni látszik a' nemkedvező itéletért 's a' megtámadót nem megtorolja, nem utasitja vissza az iroi pályán egyedül eszélyes, egyedül szabad fegyverekkel, hanem panaszol elle-

ne és a' megvetés' palástjába burkolja magát. Megvetni könnyű mesterség ugyan, és silányság' ellenében sikeres is, de, ha erő mutatkozik ellenünk, azt megvetni nem tanácsos, mert a' megvetés' homálya magunkra fog borúlni. Nem tartjuk eléggé meggondoltnak azon nyilatkozatot sem, hogy a' Honderű elleneseinek felelni nem fog csak akkor, ha *olly tények hozatnának fel ellene, mellyek a' hazudság' bélyegét hordják magokon.* Sokan tették fel már magokban erősen ezen felelés' hősiségét és sokan fogadtak hasonlólag, de a' fogadást meg nem tarthatták, mert senki nem tudhatja előre mint fordúl a' jövendő' koczkája. Hát ha gyanúsíttatik a' Honderű' szerkesztője nem „hazudság bélyegét viselő ténynyel," hanem következtetések és okoskodás' útján lehozott állítással, eredménynyel, a' mi nem tény, ekkor sem fog felelni? Például: ha valaki eléggé rosz akaró volna azt mondani, hogy a' honderűi arszlánkodás ellenséges indulat nemzetiségünk ellen, hogy a' szerkesztő úr franczia léhaságokhoz akar bennünket szoktatni, és kivetkeztetni nemzeti sajátságainkból 's hogy magyarságunknak ellensége. Ha illy súlyos váddal, a' mi nem tény, hanem állitás, terheltetnék szerkesztő úr, valljon akkor sem felelne? Alig hihetjük el. Sőt mi azt gondoljuk, mindenek között legkevésbbé kell olly tényekre felelni, mik a' hazudság' belyegét hordják magokon, mert az illyenek ön magokban is összerogynak, az az rajtok levén a' hazudság' bélyege, senki előtt hitelt nem nyerhetnek. — Vannak e' czikkben még több részint vigyázatlan, részint alaptalan állitások. Például csak egy kettőt. A' 209. lapon az mondatik, hogy *nincs előkelőbb család, melly a' Honderű előfizetői sorát ne díszítené.* Ez igen sértő beszéd. Ismer szerkesztő úr minden előkelőbb magyar családot? 's tudja, hogy a' Honderűnek mindenik előfizetője? Ez lehetetlen. Vagy tán azt nem tartja szerkesztő úr előkelőbb családnak, ki a' Honderűre nem fizetett elő? 's igy a' Honderű lesz ezentúl az előkelőség' mértéke? Ha igen, akkor mondhatnók, itt a' saloniság egyszerre a' legnagyobb gorombasággá fajult volna. Mi azonban nem akarunk illyesmit a' szerkesztőről föltenni, hanem az egész nyilatkozást vigyázatlan és megfontolatlannak kell gondolnunk. — Ugyan e' lapon mondatik, hogy szerkesztő úr *főleg nőknek ir* 's ezért *irásmodorában keresni fogja az egyszerű stilt, habár felületesnek nevezik is ezt a' magyar irodalom, nagy szemöldü 's mély philosophiáju hősei.* Különös zavara a' fogalmaknak! A' fölületesség nem az egyszerű stilusban fekszik 's általában nem a' stilusban. Lehet legegyszerűbb stilusban igen mélyen és igen kimeritőleg szólni valamelly tárgyhoz, és viszont igen mesterkélt czikornyás stiluson igen fölületesen. Ha szerkesztő úr a' legegyszerűbb stilusban, a' legnagyobb szabatossággal, de egyszersmind világossággal igen körülményesen, 's tanulságosan és czéljához képest kimeritőleg fog irni, senki józan észszel nem fogja mondhatni, hogy fölületesen ir. Mi ugy hiszszük, a' gúnyolt nagy szemöldü hősek alkalmasint nem *egyszerű stiljeért*, — mert szerkesztő úr stilje elég czikornyás, mit ki lehet mutogatni—hanem azért nevezték czikkjeit fölületeseknek, mert egyoldalúlag, töredékesen, 's igy nem elég tanulságosan és nem kimeritőleg értesiti olvasóit a' felvett tárgyak felől. Legalább mi, kik azonban sem mély philosophusok, sem magyar irodalmi, hősek közé nem számitjuk magunkat, 's kérdés, nincs-e kisebb szemöldökünk mint szerkesztő úrnak, ezért mondtuk egy par irányczikkét fölületesnek. Irjon szerkesztő úr a' lehető legegyszerűbben 's ne mondjon bár újat, csak a' régit kimeritőleg ismé-

telve, és legyen irányczikkjeinek kitűzött czélja a' körülményes értesités és soha nem fogjuk czikkét fölületesnek mondhatni. — A' Honderű czim' apologiája is azon dolgok közé sorozható, mellyek a' szerkesztő úrnak, mint erdélyi rokonink mondanák, ugyancsak erősen nem sikerültek. „*Honderű*, *úgymond*, *sem többet sem kevesebbet nem akar tenni*, *mint Budapest*. Igen? de hogyan, miért? Azért, mert gróf Széchenyinek igy tetszett nevezni Budapestet? De nem önkényes elnevezés-e ez? 'S lehet e Budapestre érteni ha csak meg nem mondatik? 'S megmondotta-e szerkesztő úr valahol lapjában? Soha, sehol! Lehet-e tehát másra érteni mint, a' *haza*' *felderülésére* 's ha lehet, nem büszke czim-e ez? Itt tehát maga a' szerkesztő úr hibás, ha meg nem értetett ése'praetensivus czímért megrovatott. Most miután megmagyarázta, hogy Budapestet akar a' Honderű alatt érteni, kimentette ugyan magát a' gőg' vádja alól, de azt még is nem bizonyitá be, hogy e' czim szerencsés választás volna. De igen furcsa okoskodás az is, hogy mivel Buda németül a' kályha (Ofen) nevével neveztetik, tehát ne nevezzük régi nevén, hanem nevezzük a' két várost Honderűnek. És ez aztán segiteni fog rajta, hogy a' német többé Ofent ne mondjon? Azt hiszem, olly kevéssé lesz ez ok az Ofen' kiirtására, mint volt eddig a' Buda név. Mi panasza van valakinek a' Buda név ellen? És még is a' német nem mondott Budát hanem mondott Ofent. És aztán végtére mi közünk nekünk ahhoz, miként nevezi a' német, csak mi magyarúl nevezzük jól. A' *Honderűvel* az Ofenen akar a' szerkesztő úr segiteni 's ebben fekszik a' képtelenség. — Alaptalan beszéd végűl az, hogy *Psyche legyen ki Venust megbirálja*, az az: a' biráló tökéletesebb legyen, annál a' kit megbirál. Tisztelet becsület mind az idézett Voltairenek mind az idéző szerkesztő úrnak, de itt többet mondanak, mint a' mi igaz. E' szerint fontosabb volna ki birál, mint az, hogyan birál; fontosabb ki szól, mint az, mit szól, pedig ez egyike a' leghamisabb tanoknak, mellyek valaha papirosra irattak. Minden birálatnak csak annyiban van értéke, mennyiben igazolható, ha nem illyen, silány beszéddé vált, bár mi nagy auctoritastól eredjen. Általában e' voltaire-i idézet, a' mellett, hogy egy pár alaptalan mondatot foglal magában, igen roszúl is áll a' szerkesztő úr' szájában és kivált ama' *porba tiporni akaráson* nehéz nem mosolygani.

A' 10. számban Császár folytatja Honszerelem czimű czikkjét, mellyben azon ohajtását mondja ki többek közt, hogy bár nőink előtt lenne a' férfiúi eszmény az, kiben leghőbb szerelmet tapasztalnak a' haza iránt, és bár az illyen férfiú, uralkodnek keblök' minden érzeményén 's ezt ajándékoznák meg babérúl szerelmökkel. A' gondolat szent, bár felfognák kiknek szól.

A' 11. szám' irányczikkje jelentés egy a' szerkesztő úr által elrendezendő hangversenyről. Talán csak nincs szűkében a' Honderű az irányczikkeknek?

A' 10. és 11. számban Kunoss ismerteti Garay' verseit néhány általános biráló szót is mondva e' versek felől.

A' Háromkérdés czimű beszély Márktól a' jobbak közé tartozik, miket divatlapjaink ez évben adtak. Szerző' reflexiói egy mélyebb tekintetet tanusitnak az életbe, mint a' mit beszélyiróinkban többnyiré tapasztalunk. Sok egyes mondatai elárulják, hogy világnézetei éles észrevétel' és valódi eszmélkedés' eredményei. Nyelve szabatos, gondos és egyszerű. Meg kell azonban vallanunk, hogy a' derék angol sir John' jellemén némi csorbát ejt az akasztási jelenet. Armand gróf

megérdemlette e' büntetést, de a' becsületes sir John nem érdemlette, hogy a' költő vele illy keményen bánjék. Ez akasztást véghez vihette volna Thim a' nélkül, hogy John része legyen. Például, ha a' gróf felingerlené a' szolgát 's ez boszújában úgy bánnék vele a' hogyan John által parancsolva nem volt. Minden esetre John' jellemét tisztán kell vala tartani a' gyilkosságtól. Szerettünk volna egy pár szónyi tudósítást Caesar és Olívia felől is hallami, éltek-e vagy haltak. Érdekesebbé vannak téve, hogysem olly könnyeden mellőztetniök lehessen.

Gaal' Olívia czimű beszélyén némi elhamarkodás' jelei látszanak. Fő baja e' beszélynek azonban az, hogy a' szerző benne magát ismétli. Olívia igen hasonlit Eugeniához, mellyet nem régiben az Athenaeumban olvastunk. A' tárgy ott is mint itt megcsalt szerelem; ott is egy gaz mátka, itt is az; ott is egy valódi szerető, kinek érzelmei nem viszonoztatnak, itt is az; ott is egy leány, ki magát szégyen miatt öli meg, itt is épen az, azon dicséretes különbséggel, hogy itt az öngyilkosság lélektanilag erősebben van motiválva, mert az öngyilkos leány hevesen szerette azt, ki őt megcsalá. Különben a' beszély nem érdektelen.

Az Uti kaland Alt Móricztól igen becses czikk. Benne magyar élet van festve igen jellemzetesen. Szerző humorral és eredetiséggel ir. Czikkje tömött, reflexio és elmésség egymást váltják benne 's mind végig mulattató. Ha az Alt Moricz név alatt az lappong, kit többen gyanítanak, csak örvendésünket jelenthetjük, mert az ismert szerző itt új oldalról mutatkozik. Ohajtanánk neki hibátlanabb nyelvet. Illyeneket: „Hát úgy nézek én ki mint egy zsivány?"—„Fogja meg (be)" a' száját! 'stb. jó leend jövendőre kerülni. Mi lesz irodalmunkból, ha a' nyelv iránt még jobb iróink is olly kevés figyelmet és szeretetet tanúsitnak?

Költemény nyolcz van e' füzetekben; a' kilenczedik Vörösmartytól. A' nyolcz a' középszerűség' betegségében sinlik, 's alig fog közölök csak egy is életben maradni. Ha az nincs meg a' versben, mit Horácz ezen két szóban: „ponere totum" fejez ki, akkor egy két jó gondolat meg nem mentheti a' haláltól.

A' Honderű' nyelve folyvást incorrect 's némi megrótt hibái mellett makacsúl megmarad. Egyszer majd veendünk magunknak fáradságot némi szarvas hibákat kijelelni 's igen szépen megkérni a' szerkesztő urat, legyen szives nekünk nyelvtanilag megmutatni, hogy a' miket hibák gyaránt megrovandunk, nem hibák. Igen kivánesiak vagyunk szerkesztő úr' új nyelvtani rendszerét meghallani.

A' 320. lapon egy „szeszély-lapdacs" van, mellybe kissé megütköztünk. Arról értesit bennünket a' Honderű, hogy a' pesti Úri-űtcza' kövezete azért volt a' minap beszalmázva, mert *a' Világ haldoklik.* Az ötlet nem rosz 's nem ügyetlenül van elmondva, sokan nevetni fogtak rajta. De mint lehet ezt megegyeztetni azon nyilatkozással, melly ugyanezen füzetben a' 292. lapon határzottan mondatott ki: „Mi soha de soha sem támadjuk meg pályatársaink' egyikét sem." Alig lehet egy egy keserűbb megtámadás mintha valakinek hitelét akarjuk lerontani, 's lehet-e lap' hitelének jobban ártani, mintha azt mondjuk róla, hogy haldoklik.

IX.

Regélő 20—24 szám. — A' 20. szám Lapviszonyok czim alatt igen badar beszédet foglal magában a' szerkesztőtől, melly nyilatkozás akarna lenni a' Honderű „Szerkesztői hitvallására" miről felebb em-

lékezénk. E' czikk annyi ész és szivgyarlóságokkal van tele, hogy alig győznénk előszámlálni. Valljon nem volna-e sokkal tanácsosabb dolgokról, mellyek említésénél nem lehet vagy nem birjuk szánakozásra méltó gyengeségeinket elpalástolni, egészen hallgatni? Ki nem tudja, hogy a' Regélőben többször volt csipkedve, vagdalva a' Honderű, igen vastag személyességig, és még is Garay e' Lapviszonyaiban azt erőködik elhitetni, hogy a' mi a' Honderű ellen iratott az csupa tiszta ügyszeretetből fakadó critica volt a' Honderű' modora és iránya ellen. Ki nem tudja hányszor replicázgatott a' Regélő a' Világ' megrovásaira, (hiszen az epigrammázgatások még maig tartanak!) 's még is Garay azt mondja, hogy ő a' Világ' gáncsoskodásait tűzte és hallgatással mellőzte. Mennyi adattal volna bebizonyitható, miként a' Regélő egyike a' legtürelmetlenebb magyar lapoknak, melly aggatózik vagy kell vagy nem, és a' legbékesebb indulattal elmondott itéletért, ha az nem volt magasztaló, azonnal kész epéskedni és ime Garay, csodálatos naivsággal, türelmet hirdet, és véleménytürelemre inti a' Honderűt. Ki nem tudja, hányszor tette és nem tartotta meg a' Regélő azon igéretet, hogy polemiázni nem fog, és imé Garay most újra fogadja és még tanácsolja a' Honderűnek is, hogy ne polemiázzon. De legfurcsább azon gyónás, melly következő szavakban dicsekszik: „Mi — ugymond Garay — nem vagyunk olly gyengék, hogy a' helyes útbaigazitásért, vagy egy jó vitzért (!!!) mellyel gyengéink érdem szerint nevetségessé tétetnek, azonnal junói engesztelhetlen haragra merevülnénk. Mi csak a' rosz vitzekre haragszunk, mint a' rosz verselőkre. A' jó vitzen, ha magunkat sujt is, mindig jó izüet szoktunk magunk is kaczagni 's azután nem elkonokulni, hanem megtérni.“ Adná isten, hogy igy volna, de annyi esetek kiáltják az ellenkezőket, hogy mindenki méltán bámulhat e' nyilatkozás' vakmerőségén. Azon nagy méregre, mi az Athaeneum és annak szerkesztője ellen e' Lapviszonyokból mindenütt kitünik, nem szükség szólnunk, azok eléggé bélyegzik ön magokat 's bennök Garay inkább szánakozás' mint critica' tárgya lehet.

Figyelmeztetés Shakespeare'III. Richardjára Henszlmann Imrétől, dicséretet érdemlő czikk azon jó szándékért, hogy Shakespeart ügyekszik megismertetni a' magyar olvasókkal. Ohajtható lett volna, hogy III. Richard' adatása és e' czikk' megjelenése egymáshoz közelebb estek volna. Kár, hogy Henszlmann' irása nem élénkebb és figyelem-lekötőbb; úgy a' mi jót mond, több hatással volna. A' legszárazabb aestheticai vizsgálatokat is lehet igen érdekesekké tenni előadás által. Minapi figyelmeztetésünk nem használt a' Regélő' szerkesztőjének, mert ő „zordon konoklattal“ csakugyan hagyott ismét nyelvhibákat ez értekezésben, 's ime már is, egy számmal később, czáfolva van, mit Lapviszonyaiban mond, hogy ő nem elkonokul hanem megtér.

Tóth Lőrincz' Schweitzi emlékezéseiben érdekes és borzasztóan megható Rossberg-hegy leomlása és Goldau falu' 1806-ban történt eltemettetésének leirása.

A' Dalünnep' megnyitó beszéde b. Eötvös Józseftől igen kedves, igen megható nyilatkozása egy kedélyes kebelnek. Felette jól esik az olvasónak politicai és divatlapjaink' sok száraz, hosszadalmas gyakran üres értekezései közt illy gondolat és érzésteli czikket olvasni. Kár, hogy illy czikk' közlésénél, mit ünnepnek nézhet a' Regélő, nem fordittatik több gond a' kijavitásra. Egy helyt annyira összezavartattak a' be-

tűk, hogy nem lehet kitalálni mit akar a' szónok mondani.

Az Olvasó-kör jellemzetes ábrázolalatokban és jó szeszélylyel írt czikk a' magyar falusi életből meritve: de csonka, és semmi érdekes nem jő ki az egészből.

Az Özvegy beszély Trucka Páltól — vagy a' Regélő' irásmódja szerint: *Paáltól* — olly tárgy, mellyből lehetett volna valamit csinálni, de nem illy hirtelen ketté vágva: méreg, örűlés és gyilok által. Erre igen illik azon mondás, hogy tiszta volt az ég, és még is beütött a' mennykő.

Versek e' számokban Vidor Emil, Lisznyay Kálmán és Riskó Ignácztól vannak. Riskó' verseiben nagy könnyűség van és forma' tisztasága, a' mi mostani verselőinknél ritkább: de egy idő óta tartalmatlanabb verseket látunk tőle, mint ez előtt. Balassa' Bálint' özvegye, a' 24. számban, czimű versben egyket jó vers, egyket jó gondolat, de az egész nem szerencsés compositio, és nincs is bevégezve. A' poeta nagy fába vágta fejszéjét 's nem birta azt többé kihúzni. A' derék Vidor Emiltől ismét egy velős költemény: Tihany' fokán. A' másik: Dal és szerelem, szinte tőle, szaggatottsága miatt nem eléggé világos.

A' Dalünnepről i tudósitás Garaytól a' 24. szám' Tárczájában igen csodálatos czikkecske a' maga nemében és nagy rokonságban áll a' Lapviszonyokkal, mellyeket fölebb ügyekvénk jellemzeni. A' helyett, hogy, mint ezen ünnep' inditványozója 's elrendezője, kinek saját müvéről szólni úgy sem illenék, elmondaná historice, férfiasan a' történteket, Garay ismét keble' apró gyengeségeit tárja előnkbe, és jóslatokat mond, hogy lesznek majd ollyanok kik a' Dalünnepről is csak amúgy személyes inclinatiojuk szerint szólandanak, 's nem azt nézendik, kinek adatott ez ünnep, hanem ki és kik hozák létre. Quasi vero! mintha Kisfaludy Sándort tisztelni csak némellyek birnának privilegiummal 's mintha bizonyos embereknek minden második gondolatja az volna, kutatni, mit csinál Garay és csinálmányait gáncsolni. Nincs senki józan eszű, ki e' dalünnepet ne tartsa szerencsés gondolatnak, nincs senki, ki ezt Garaynak érdemül ne rója fel 's a' ki ne örvendjen derék Kisfaludy Sándorunk' megtiszteltetésén. Minek tehát mindjárt, mielőtt még valaki csak nyilatkozott volna is, a' dolgot a' kajánkodás' utálatos mezejére vinni és erőnek erejével gyűlölködéseket előidézni akarni? Nem lehet e' nélkül Garaynak a' dalünnepről referálni? szükséges része ez a' tudósitásnak? .... De még különösebb az, hogy Garay e' tudósitásában *elégtételt* is emleget. Elmondván mi nagy részvét volt ez ünnep iránt, mi számos vala a' hallgatóság, azt veti utána, hogy *Kisfaludy Sándor iránt sokkal nagyobb pietás él a' keblekben mint reméltük 's* kérdi aztán: *kelle ennél szebb és nagyobb diadal Kisfaludy Sándornak, elégtétel 's megnyugvás azon kis körnek, melly ez ünnepet létre hozá?* Csodálatos, hogy Garay, az inditványozó, nem remélt olly pietást mint a' millyen mutatkozott; hiszen ha valakinek, neki kell vala tudnia, hogy Kisfaludy Sándor' csaknem félszázados hirű nevéhez hasonló alig van a' magyar irodalomban; hogy e' név feltünése óta ragyog a' nélkül, hogy e' ragyogásnak sugárait csak egy irigy felhő is elboritani szándékozott volna? És aztán *szebb és nagyobb elégtétel*? Valljon ki ellen és miért? Bántotta valaki ez ünnep miatt Garayt, vagy derék társait, kik azt felolvasásaikkal diszesiték? Senki! mit akar tehát Garay ezen elégtétel szóval? Nem mondottuk-e, hogy ő valósággal azon igen szerény képzeletben él, mintha volnának emberek, kik szünetlen az ő személyén és munkálódásain törnék fejöket.....

Igen bélyegző e' czikkben ezen beszéd is: .... *hölgyek és férfiak, ifjak és öregek egy kis népvándorlást képezve, vagy hogy szerényebben hasonlítással éljünk, egy rögtönzött hegyi patakként tolúltak ki* .... Tehát az „egy kis népvandorlás" szerénytelen kitétel a' „rögtönzött hegyi patak" pedig szerény! Risum teneatis. És mi az a' *rögtönzött* (improvisált) *hegyi patak*? Ki Garaynak valódi barátja, lehetetlen, hogy illy gyarlóságokkal teljes czikkekre mint ez és a' Lapviszonyok, azt ne kiáltsa neki: becsüld magadat jobban minthogy mezteleségekben mutatkozzál a' közönség' szemeinek.

A' 731. hasában a' Szinészeti rovatban V. I. jegyű szinbiráló azt adja tudtunkra, hogy *Bartha* szinész *siket*. Figyelmeztetjük általában iróinkat, hogy testi hibákról szólván, válogassák a' legszelidebb kitételeket. Valakit csak amúgy egyenesen siketnek nevezni bántó; mindenki azt gondolhatja e' szót hallva, hogy csúfolódni akarunk, 's a' testi hibákkali gúnyolódás sérti a' finomabb érzést. Azért válogatja nevelt ember illy esetekben a' kitételekét, hogy azonnal éreztesse, miként nem csufolódni akar, hanem csak komoly véleményt mondani valakinek testi hibája felett. Mi itt nem bántani akarást, mit fel sem kivánunk tenni, hanem a' kifejezés' gyengédtelenségét rójuk meg.

A' Csemegetár „Pályalombokat"hoz mint mondja „à la Kritikai Lapok" Nagy Ignácz, Szenvey és a' mi csekélységünk ellen. Vajha ezen pályalombok à la Kritikai Lapok volnának, akkor nem megbántott gyengeség' bizonyitványai, hanem iroi gyarlóságok' férfias ostorozása fognának lenni. A' három epigramma' iroja O. P. Q. betükkel jegyzi magát, de a' ki a' Lapviszonyokat, Dalünnepről tudósitást olvasá, minden fejtörés nélkül ki fogja találni, hogy ezen betük alatt egy erősen gyenge ember, az emberi nagy gyarlóságoknak egy fia van elbujva. Az erőnek erejével Nagy Ignáczra fogni akart Zajtay hónapok óta egy szót nem szól a' Regélőről vagy ennek egyéb viszonyairól, de a' junói kérlelhetlenség csak nem tud Garayban elcsendesedni 's a' hol lehet, kiönti mérgét. Szenvey, tudtunkra, nem bántá soha Garayt, de ő a' Világ' szerkesztője, hol itéletek mondattak a' Regélőről, ergo luat. Verőczey, az az a' mi csekélységünk, *Hernyó* nevet kap ez epigrammák' egyikében, azért, mert bátrak valánk az éretlen itéletű poeta' egyik versének képtelenségeit kimutatni. És ime itt van a' Garay által hirdetett, ajánlott *türelemnek* ismét egy kézzel fogható bizonyitványa. Verőczeynek Garay' egyik verse nem tetszik, ez felségsértés! ezért lakolnia kell 's tudtára adatik, hogy Verőczey hernyó Garay pedig poeta par excellence, mert neki a' lant adatott!!! És hogy neki a' lant adatott, hogy ő poeta, ezt szokta ő mindenkinek tudtára adni, ki egyik vagy másik verse ellen szót emelni merészel. Illyesmit felelt nem régiben annak is, ki valamelly geographiai tudatlanságot vetett szemére. Igen is, Garay úrnak a' lant adatott; nekünk pórfiaknak pedig jog, megmondani, ha Garay úr' lantja józan ész elleni dolgokat zeng-'s mikor illyesmit kimutatunk, ha véleményünket hibásnak, képtelenségeit igazolhatóknak hiszi Garay úr, komoly argumentumokkal kellene föllépnie, megtanitania bennünket az ellenkezőről, mert a' lanttali puszta dicsekvés és holmi gúnynevek, millyeneket a' mendicans diákok' elménczkedése furcsábbnál furcsábbakat tud kitalálni és e' részben sokkal leleményesebb a' lantos úrnál, csak itéleti nyomor' bizonyitványai.

Verőczey.

Literaturai mozgalmak.

II.

— Budán, a' m. kir. egyetem' nyomdájában, academiai költségen megjelentek: 1. A' magyar tudós társaság' Évkönyvei. Ötödik kötet. (Schedel Fer. ügyelése alatt) 1842. n4r. VIII, első osztály 240, második osztály 403 lap. Guzmics Izid. aczélmetszetű képével 's két réztáblával, velinen, papirosburokban 5 fr. 30 kr, finom velinen vászonnal bevonva 6 ft 30 kr cp. Egyike a' leggazdagabb köteteknek. Az első osztályban a' t. tarsaság' 1838—40-diki történetei terjesztetnek elő, továbbá tiz academiai beszéd, mellyek közt gr. Teleki József' két tartalmas megnyitója, b. Eötvös József' köz megindulással hallgatott gyönyörű emlékbeszéde Kölcsey Ferenczről, Sztrokay Antalé Pergerről, Balogh Pálé Forgóról, Bugát Pálé Schusterről, gr. Dessewffy Józsefé gr. Illésházy Istvánról, jellemes kor- és személyfestéseivel érdeklő, Székács J. és Szontaghéi b. Prónay Sándor és Tanárky Sándorról, 's Czuczor Gergelyé Guzmics felett, melly rhetori erejével kitünő. A' második osztályban a' társaság' azon idöi értekezései foglaltatnak, mellyeket czim szerint is felhozunk 1) A' nyelv' általános alap- és hasonlitási vezér-elvei, Sem' keleti nyelvsarjadékainak a' magyarral hasonlatos képeivel, Nagy J. r. tagtól: 2) Az isten és világ közötti viszonyról, első időszak, pantheismus, Horváth Cyrilltől. 3) A' halálos büntetésről, Kállay F. 4) A' magyar philosophia' alapelvei és jelleme, Szontagh G. 5) A' magyarországi besenyőkről, Jerney J. 6) Igaz-e hogy a' történetirásban hátrább az új kor a' réginél? Péczely J. 7) Endre király' adománylevele és pecsété 1222-ből, Luczenbacher J. 8) A' Berettyó' vizének hajózhatóvá tételéről, a' Bege' vizének példájára, Vásárhelyi P. 9) A' fel- és visszatorlásról, Győry S. 10) A' hadtudományoknak az állodalmak', 's különösen magyar hazánk' fentartására életbe ható fontosságáról, Tanárky S. 11) Az örökségi jószágokról, Szlemenics P. 12) Kollár Ádám Ferencz mint jogtudós, Szalay László. 13) A' házassági törvények, szertartások és viszonyok' szemléje, Sztrokay A. 14) A' birákról 's biráskodásról általában, Zsoldos J. 15) Magyarország' kőszenei, természettani és helyirati tekintetben, Frivaldszky Imre. 16) A' természettani észtanról, Tarczy L. — 2. Tudománytár' XII-d. füzete illy tartalommal: 1) Kadán mongol hadvezér' parancslevele 1242-ből, az oklevél rézmetszetü másával Jerney J. r. tagtól. 2) Az észjogtudomány' fejlődése 's jelen állapotja, első czikk, prof. Pauler Tivadortól. 3) A' mezei gazdaság' fontossága, beköszöntő acad. előadása Török J. l. tagnak. A' literaturai részt megnyitja: Az irodalom' társasági állása és jelentősége a' mostani népeknél, második czikk. A' Criticai Szemle Quetelet' jeles művét állitja elő „az emberről, 's tehetségei' fejlődéséről, vagyis a' társodalom' physicája." A' bibliographiai czikk hat külf. munkát ismertet. Berekeszti ez évfolyamot az 1841ki magyar könyvészet, 's a' két, u. m. értekező és irodalmi osztály' tárgymutatója. — 3. Tudománytár, 1843. I. füzet, illy tartalommal: 1) A' Kúma melléki Magyar városról, Jerney J. r. tagtól. 2) Az ész' és philosophia' védelme az ó és újkori kétkedés' ostroma ellen, Hetényi J. r. tagtól. 3) Egy pár szó Dürer Albrecht' kellő méltánylására, D. Henszlmann Imre lev. t. acad. előadása. 4) Okleveles toldalék Podhradczky J. lttól. A' literaturai részben: 1) Criticusok' csintalansága Angliában. 2) A' spanyol iralom' jelen állapotja, 2-dik czikkely. 3) Criticai Szemle a' föld- és népirás' körében, itt Bicsurinszky munkája Chináról, Bellé Cser-

keszhonról és Tirol' jeles leirása egy névtelentől ismertetvék. 4) Bibliographia. E' füzettel ismét megnyilik e' legtartalmasb tudományos folyóiratunkra az előfizetés, melly 12 havi füzetre, minden mellékleteivel együtt nem több mint 5 ft cp.

Ugyanott a' Kisfaludy-Társaság által kiadva pesti könyvárus Hartlebennél megjelentek utolsó jelentésünk óta a' Külföldi Regénytár V. VI. VII. és VIII. kötetei, mellyekben Palzownő' közkedvességet nyert regényének: „St. Roche" 3. és 4-dik része adatik, 's megkezdetik Boz (Dickens) világhirű Twist Olivérje, a' Kisfaludy-Társaság által kétszer megjutalmazott Góndol Dániel által angolból fordítva, 's életrajzi bevezetéssel Nagy Ignácztól. A' tiz tiz 8rétívű kötet' ára 2 huszas. Örömmel mondjuk el, hogy ezen, helyes választás, gondos dolgozás, (nem névtelenek' vásári munkája) és tömött 's a' mellett szép velinen könnyű olvasatu kiállitással ajánlkozó gyűjtemény eddig is nagy mértékben nyerte meg a' közönség' részvételét, 's azt e' jellemének fentartása 's az erkölcsi tekintetek' hű szemmeltartása mellett ezen túl is bizonyosan meg fogja érdemelni. Twistet Cervantesnek Lukács Móricz által spanyolból forditott és bevezetett novellája: A' bőkezű szerető, 's Bulwer' jeles regénye: Ej és reggel, angolból Vajda Péter által dolgozva, következendik.

Ugyanott magányos kiadók és szerzők' költségein: 1) Berzsenyi Dániel Összes Művei. Költelem 's folyóbeszéd. Közre bocsátá meghagyása szerint Döbrentei Gábor. Harmad kiadás kéziratban maradott még nem ismertekkel. 1842. 8r. Másod kötet, 422 l. Harmad kötet (toldalék, levelekkel) 206 l. fűzve 3 ft, a' három kötet' bolti ára 5 ft, igy a' magos 4rét kiadásé is. A' 2-d. kötet' tartalma: Folyóbeszéd. 1) Szépirodalmi: A' pók, németből; Kölcsey' birálatára ellenbirálat; a' versformák; kritikai levelek; birálatok. 2) Bölcseleti: Poetai harmonistica; c) Gazdasági: A' magyarországi mezei szorgalom' némelly akadályai. Ezekhez a' szerkesztő jegyzetei. A' 3-d. kötetben: 1) Némelly kiszemelvény Kazinczy Ferencznek Dánielhez irt leveleiből, 2) Berzsenyinek egy levele Kazinczyhoz; 3) Néhány levelezet Berzsenyi 's Döbrentei között. — 2. Szinmű tár, kiadja Nagy Ignácz. 37-d. füzet: Szvatopluk, szomoruj. 5 felv. irta Gaal J. 38-d. füzet: A' meghittek, vigj. 2 felv. Müllner Adolf ut. Kazinczy Gábor, és: A' párisi naplopó, vigj. 2 felv. Bayard és Vanderburch után Nagy I. 39-d. füzet: A' puritán család, dráma 5 felv. Mallefille ut. franciából Egressy Benj. 40-d. füzet: A' rágalom, vigj. 5 felv. Scribetől, francziáb. ford. Tóth Lőrincz. Mindenik füzet' ára 40 krcp.—3. Magyarországi mérges növények. Alsóbb osztályú, kivált népiskolák számára. Irta Kubinyi Ágoston. 1842. 8r. 84. l. és 20 természethiven szinezett rézmetszetű táblával, velinen, fűzve 2 ft cp. A' derék szerző a' szükséges előismeretek' előre bocsátása után, minden, hazánkban benszülöttként vagy vendégképen előforduló mérges növények' leirását, hol van, rövid történetét, mérges mivoltát, ellenszenveit, 's természet után jól készült képeit adja. Ajánljuk e' munka' gondos olvasását minden falusi gazdáknak, lelki pásztoroknak, 's főleg a' néppel közvetlenül érintkező falusi oktatók és jegyzőknek, kik által a' hasznos tanítmány legüdvösebben hathat a' szegény tudatlan köznépre. Mi volna az, ha minden földes uraság egy példányt áldozna a' helység' javára! — 4. Gazdasági Kistükör. Falusi ifjuság' számára, Karika Pál, Szentmiklósy Sámuel és Tahy Emánuel' koszorúzott munkáik-

ból szerkesztve kiadta a' m. gazdasági egyesület. 1843. 8r. VIII és 172 l. a' szövegbe nyomtatott farajzokkal, köz velinen, kemény burokban 20 kr cp. — 5. A' földtan' *) alaprajza, azaz a' földnek mathem., physicai és a' világ' öt részeinek igen rövid polit. leirása. Irta Bigelbauer Károly, kegyes rendi oktató. 1842. n8r. 84 l. 16 kr cp. — 6. A' kisdedovó intézeteket Magyarországban terjesztő egyesület' Évlapjai. Új folyam, első füzet. Választottsági határozatból kiadta Kacskovics Lajos, egyesületi titoknok. 1843. 12r. 168 lap. vel. A' szokott tárgyakon, t. i. jelentések, szabályok 's névsorokon kivűl a' szombathelyi fiókegyesületet ismerteti, 's érdekes közlésül a' hazai kisdedovó intézeteknek, szám szerint harmineznégynek történeteit 's jelen állapotját vázolja. — 7. Neusohl u. dessen Umgebungen. Eine Erinnerungsschrift an die 3-te Versammlung der ungr. Aerzte u. Naturforscher zu Neusohl in Niederungarn im J. 1842. zugleich ein Führer für Alle die diese Gegend besuchen wollen, von D. Chr. A. Zipser. N8r. 72 l. fűzve 20 kr cp. — 8. Beszterce és vidéke. Emlékirat, mellyet a' m. orv. és természetvizsgálók Besztercén 1842. aug. hó' elején tartott 3-d. gyülése' emlékére irt D. Zipser K. Endre, 's magyarra áttett Dr. Edvi Illés L. N8r. 34 l. vel. fűzve 12 kr cp.

Pesten, Landerer és Heckenast' műhelyökben megjelentek: 1. Emlény, karácsoni, új esztendei és névnapi ajándék MDCCCXLIII. Hat aczélra metszett képpel. Kiadja Heckenast G. 8r. 272. l. finom velinen, selyemkötésben 5 ft, papirostáblában 4 ft cp. Tartalmát múlt évi 62. d. számunk teljesen elésorolta. — 2. Kölcsey Ferencz' minden munkái. Szerkesztik b. Eötvös J., Szalay László és Szemere Pál. Negyedik kötet. 8r. 225 l. vel. fűzve a' hat kötet 10 pft. A' tartalmas kötet' foglalata: Philosophiai dolgozatok: Görög philosophia, töredekek, levelek a' mesmerismusról, az állati magnetismus' nyomairól a' régiségben, iskola és világ; nyelvtudományi dolgozatok: Jenisch' pályairata, a' szókurtitásról, a' szószármaztatásról; vegyesek: historiai vázolatok a' két magyar haza' egyesülése 's Magyarországnak a' részekhez való joga felett, a' magyaróvári gazd. intézet' rövid ismertetése. — 3. Magyar Életképek. Szerkeszti Frankenburg. I. füzet, kir. 8r. VII. és 100 l. II. füz. 92 l. vel. fűzve mindeniknek ára 40 kr cp, hat füzetre az előfizetés 4 ft cp. Tartalma a' két füzetnek: Előszó Fáy Andrástól; Egy iskolai kaland, Kuthy Lajostól; A' szép Julcsa, néprege Tárkányi Bélától; Lanka, történeti rajz Neytől; Egy kis tapasztalás, beszély Gaaltól; Aranka, beszély Katona Antaltól; Dorka kisasszony, költői beszély Hazuchától; Egy estvély, elbeszélés Frankenburgtól; Magyarország, satira Vajdától; A' két serleg, történeti beszély Bérczy Károlytól. — 4. Nemzeti iparunk. Irta Erdélyi János. Bővitve 's jegyzetekkel kisérve kiadta Fényes Elek. N8r. (8 és) 424 l. fűzve 3 ft cp. — 5. A' legczélszerűbb rendes jegyző, avagy a' népjegyzői hivatal' természetének megismerésére 's helyes felfogására szolgáló kézikönyv. Népjegyzők' számara irta Rodrik Lajos, bicskei jegyző. 1843. 4r. 45 l. fűzve 40 kr. cp. — 6. Újszövetség. Korunk' reményihez alkalmazva. Irta Molnár Endre. 1843. 8r. X. és 182 l. vel. fűzve 1 ft 30 kr. Szerző egy köz unio', azaz valamennyi ker. félnek a' cath. egyházzal összeköttetését

*) Földtán - geologia. A' szerző geographiát akar mondani: földirat, földrajz.

ajánlja. — 7. Dajkakönyv. Irta Kunoss Endre. Második kiadás. 1843. 8r. 50 l. fűzve 12 kr cp. — 8. Angol Regénytárcza. Twist Oliver, egy árva fiú' pályája. Boz után angolból ford. Gálszécsy Ödön. Első rész. első füzet. 1843. Emich G. sajátja. k16r. 126 l. kőrajzzal, velin. fűzve 20 kr cp. — 9. Magyarhoni történetek, mellyeket a' protestans tanuló ifjuság' számára összeszedett Dierner Endre, a' pesti ág. hitv. felsőbb lányiskola' r. oktatója. Kilian Gy. tulajd. 1843. N8r. VI és 108 l. egy genealogiai tábl. kemény burokba kötve 30 kr cp. Felette jó tankönyvecske, melly társai közől különösen módszerével 's a' mivelődés' történeteire levő figyelmezésével tünik ki. 10. Einige Worte über den Bau der ofner-pester Kettenbrücke, mit Bezug auf die, in öffentl. Blaettern darüber erschienenen Aufsaetze. Von Adam Clark. Aus dem englischen Manuscript übersetzt. 1843. Verlag von Gust. Heckenast. N8r. 37 l. velinen, fűzve 24 kr cp. — 11. Über Einiges was uns Ungarn dringend noth thut. Von Gr. Emil Desewffy. Aus d. Ungr. 1843. Verlag von G. Heckenast. N8r. 36 l. vel. fűzve 30 kr cp. Kivonata az „Alföldi levelek" bevezetésének.

Ugyanott, Trattner-Károlyi' nyomdájából kikerűltek: 1. Üdvlelde. Gróf Dessewffy Aurél' hátrahagyott némi iromány-töredékivel. Irta és közli gr. Széchenyi István. 1843. N8r. 137 l. finom velin. fűzve 1 ft 20 kr cp. A' köz tiszteletű szerző egy a' budai hegységben állitandó nemzeti temetőt (Walhallát, ezt érti az Üdvlelde alatt) inditványoz, egy illyennek a' nemzeti teendők' sorában előkelő helyet tűzvén ki. Mit ő itt ész' okaival támogat, a' sziv' nyelvén megkapólag, melegitőleg terjeszti elő. Köz pártolásra méltó inditvány, 's még nagyobb figyelemre méltók a' jövendőbe vetett nézetek, mik inditóokúl szolgálnak! — 2. Magyar közpolgári törvénytudomány' elemei, Kövy Sándor után irta Alsóviszti Fogarasi János, váltó-feltörvényszéki tanácsjegyző 's a' m. t. t. rendes tagja. Negyedik javitott kiadás. 1843. Eggenberger J. és fia' tulajd. N8r. 469 l. fűzve 3 ft 30 kr cp. Közönségesen elismert jóságu könyv, mit annak sebes kelete is bizonyit. — 3. Kereskedői szótár magyar és német nyelven. Egy toldalékkal a' legnevezetesb pénzfajokrul. Irta Fogarasi János. 1843. Kilian György' tulajdona. 8r. Első rész 58 l. Második rész 31 l., a' toldalék 19 l. Fűzve 30 kr cp. — 4. A' selymészet' kézikönyve, vagyis népszerü útmutatás a' szederfák' ültetése, ápolása és selyemhernyók' tenyésztése' ügyében. Irta Kunoss Endre, a' selymészet' tárgyában ns Fejér megye által kinevezett küldöttségnek 's a' Fejér megyei szederfatenyésztő társulatnak választmányi tagja. 1843. 8r. 54 l. igen szép nyomt-papir., fűzve 16 kr cp. — 5. Másik szó a' maga helyén. Eszrevételkép az Óramutatóra, Péterfi Alberttől. Közzé teszi Török Pál. 1842. N8r. 80 l. fűzve 24 kr cp.

Ugyanott Hartleben K. A. kiadó könyvárusnál (Bécsben nyomtatva) megjelentek az általunk többször ajánlt Neuer Plutarch' VII. VIII. és IX-d. füzetei, vagyis a' II-d. kötet' 81—272 lapjai, tizenkét aczélmetszetü táblán hetvenkét arczképpel; minden füzet' ára 1 fr cp. Tartalmok: Shakespeare, Dante, Washington, b. Stein a' híres porosz minister, Hölty, Pfeffel, Lavater, Gall, Canova, Thorwaldsen, Mackintosh, Hume, Camoens, Cervantes, Mazarin, Richelieu, Oehlenschlaeger, Tieck, Chateaubriand, Lamartine, Haydn, Haendel, Scott, Byron, Rossini, Mayerbeer, Orlean-

*

si szűz, svéd Krisztina, Lyndhurst, Londonderry, I. Richard és VIII. Henrik angol kir., Buffon, Cuvier, Poniatovsky, Hohenlohe fr. marsall, Vernet, Michel Angelo, Rousseau, Voltaire, Espartero, Paskevics, Húsz, Zwingli, Sevigné, Staelné, Moore Támas, Fox, Victor Hugo, Balzac, Wasa Gusztáv és Gusztáv Adolf svéd királyok, Dobrowsky, Prágai Cosmas, Gellert, Klopstock, I Ferencz és XIV. Lajos franczia királyok, O'Connell, Cousin, Istvánfi, Széchenyi Ferencz, Fichte, Mendelssohn, Boileau, Beaumarchais, Rákóczy György, Pázmán Péter, Moreau, Kleber, Sternberg Gáspár, gr. Harrach Károly. A' szöveg ez uttal Fichtéig megy. Képek és életrajzok folyvást megtartják jellemöket, 's mind ez, mind, a' magyar czikkek mind inkább köz részvétre érdemesitik nálunk is e' vállalatot. S. F.

Magyar játékszini krónika.

Mart. 15. A' templarius. Nagy opera 3 felv. Irta Marini ford. Ney Ferencz. — *Markovicsné* Rebbeka, *Kőszeghi* Beaumonoir' szerepében mint vendégek.

Mart. 16. Szentpétery' javára bérszünettel először: Jobb és bal kéz. Dráma 5 felv. Irta Gozlan Leo, ford. Egressy Benj.

Mart. 17. Az ördög' naplója. Vaudeville 3 felv. Irták Arago és Vermond, ford. Egressy Benj.

Mart. 18. Bérszünettel először: József és testvérei. Nagy opera 3 felv. Duval Sándortól. Zenéje M hultől.

Mart. 19. Vadon' fia. Drama 5 felv. Halm Fridriktől, Ford. Remellay Gusztáv. E' drama, különössége miatt, mint testvére Griseldis, egy ideig fen fogja magát tartani szinpadunkon. Targya egy nomad csapat' vezérének, Ingomárnak, szerelem általi meghódittatása. A' tectoságok — igy neveztetik a' nomad csapat — elfognak egy massaliai fegyverkovácsot és sanyarú rabságba akarnak hurczolni, leánya azonban, Parthenia, elszánja magát apja' kiváltására saját személyét felajánlani, miben a' vadak vezére is, Ingomár, megegyez. A' rableány' magaviselete magára vonja a' vezér' figyelmét, utóbb megkedveli őt 's e' viszony olly heves szerelemmé valik, hogy a' vadak' főnöke elhagyja csapatát, a' leány' szüléihez Massaliába megyen és beáll maga is fegyver-kovácsnak. E' nagy változások, mellyek lehet mondani, az oroszlánt báránynyá változtatták, nem mennek ugyan végbez a' drámában olly nagy hirtelenséggel mint itt röviden elmondok, mert közben vannak lyrai ömledezések, van sok szép német declamatio, de még is eléggé valószinűtlenül, hogy egész biztossággal elmondhassuk, miként e' drámának fő betegsége a' psychologiai motivatio' hiánya. Ezen idealis alakokról (értem leginkább a' két főszerepet), mellyeknek lába alig érinti a' valóság' földét 's csak Halm Fridrik úr' poetai országában élnek és mozognak, ezen alakokról lehet elmondani méltán, hogy drót-bábok, a' költő' rangatásaira mozgók. Ez az Ingomár első föllépésekor csaknem ollyan mint egy vad bial, 's Partheniával megismerkedvén, nem sokára kosárhordozó uszkárrá szeliditl. Talán soha sem látott ezen vad ember leányt, vagy soha szép leányt, talán a' tectoságok' fajában nem voltak asszonyok, hogy benne illy rendkivüli változást tud eszközleni a' görög Parthenia? Értem a' költőt, tökéletesen értem, mit akar. Ő a' miveltséget akarja diadalmaskodtatni a' vadságon. A' görög Parthenia, ámbár kovács leány volt, számos fokozattal állotr fölül miveltségi tekintetben Ingomáron, 's igy nem puszta leányi bájjal, hanem miveltsége' kecseivel ragadta el

a' nomad vezért. Szép dolog volna, ha a' költőnek sikerül vala elhitetni velünk, hogy egy fél vad állapotban született, élt ember, bir ennyi értelemmel, érzékkel, fogékonysággal a' miveltség' becse iránt. Hogy egy mivelt szép leány pár év alatt meg tudna szeliditeni a' miveltséghez egy illy puszták' fiát, 's hogy bizonyos dolgokhoz tudná szoktatni, ennyit meg hajlandó volnék Halm urnak elhinni, de hogy a vad Ingomárt, ki fegyvereiben, férfiúi erejében találja legnagyobb dicsőséget, kis idő alatt guzsalyhóssé 's amollyan anyám asszony' katonájává lehessen változtatni, ezt nem hihetem el. Vagy nem kell vala ollyannak festeni őt, minőnek festve van meghodittatása előtt, vagy meghodittatását nem kell túlságig vinni, ez a' dolog' veleje. Halmban szép lyrai erő van, de kevés drámai, sok alanyiság, de kevés tárgyilagosság. Ő csaknem mindig maga beszél, ritkán tudja személyeit a' magok' egyéniségökben megszólaltatni. E' dráma psychologiai tekintetben semmivel sem jobb Griseldisnél, pedig Griseldis maga is meglehetősen szegény e' tekintetben. Az előadás türhető volt. A' főszerepek Lendvay (Ingomár) Laborfalvi (Parthenia) dicséretes szorgalommal advák. Sz.

Mart. 20. Ördög Róbert. Nagy opera 5 felv. Irták Scribe és Delavigne ford. Asztalos Károly. — *Markovicsné* mint vendég Isabella' szerepében.

Mart. 21. Az árva fiú és a' londoni koldúsok. Dráma 5 felvon. Irták Dinaux és Lemoin, ford. Egressy Benj. — E' mű ma negyedszer adatik és mindig nagyobb számu közönség előtt, 's még mindig tetszéssel, minek oka részint az ügyes jellemzés, részint az érdekes bonyolódás, főkép pedig a szerencsés szereposztásból eredő dicséretes előadás. Eleje e' műnek, lehet mondani, igen sikerült, de végén sok a' valószinűtlen, hihetetlen és nem motivált esemény, kivált a' koldustanyában csupa döbleri kuruzslások vitetnek végbe. De a mű igen mulattató és szinpadunkon túl fog élni számos ephemeri becsű férczeleteket, mellyek francziából és németből forditva koronként feltünedeznek. Szentpétery (Squers) úgy is mint iskolamester, ugy is mint koldus-dekán, igen jellemzetesen játszik. Ez megint egy új alak ezen derék szinészünk által ábrázolt arczképek között, melly valósága által maradandólag tapad meg a' néző' emlékezetében. Igen eredeti alak Prospectus is Telepi által személyesitve, ámbár ezt a' mű' szerzői nem állitják olly következetesen össze mint Squers' jellemét. Dicsérettel emlitendők még Lendvay (Nicleby) és Hubenayné (Smike), sőt, a' mennyire szerep-nem-tudás nem akadályozá. Bartha (Jolin Browdie) is. De különösen feltünő volt Fáncsynak (Ralph) mai játéka. Ő régóta játszik fondor szerepeket, de azoknak csak némellyike sikerült neki eddig. Volt egy nagy hiány e' nemü szerepei' adásában: fondorlatainak nem volt éle, fulánkja, csipőssége, miben az elfelejthetlen Megyeri és Egressy Gábor is egy időben olly erősek voltak számos alkalomkor. Ma e' részben láttam nagy előmenetelt Fáncsy' játékában. Szavai élesek és metszők voltak mint az égető fulánk, mozgásai jellemzők és kifejezés-teliek. Ez előhaladásnak igen lehet örvendeni, mert a' megholt Megyeri és a' részint ábrándos theoriákban, részint genialis müvészi kalandozásaiban eltéveledett Egressy' nélkülözése által, a' fondor szerepek csak elvétve adattak jól. Sz.

Mart. 22. Belizár. Nagy opera 3 szakaszban. Irta Camarano Salv. Zenéje Donizettitől. *Markovicsné* mint vendég Antonina' szerepében; *Deus Elíza* Iréne' szerepében első szini próbáját téve léptek fel.

Mart. 23. Oscar. Vigj. 3 felv. Irták Scribe és Duveyrier ford. Egressy Benj. Felvonások között a' 10 éves *Horváth Emilia* hallatá magát zongorán.

Mart. 24. Glötzer' kartanitó javára bérletben: Portici néma. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe ford. Szilágyi Zenéje Aubertől. Sáry Francisca a' néma' szerepében lépett fel.

Mart. 25. A' színház zárva.

Mart. 26. Az árva fiu és londoni koldusok.

Mart. 27. Udvarhelyi Miklós' javára bérszünettel: József és testvérei.

Mart. 28. Elmellőzés. Szinj. 4 felv. Töpfertől. Ford. Lukács Lajos, a' m. acad. költs.

A' nemzeti színház' igazgatósága folyó évi aprllis' 1-sö napjától kezdve egy évre félévre és hónapra bérletet nyitott következő árban:

	Egy évre	Félévre	Egy évnegyedre	Egy hónap.
Földszinti's I. emel. páholy	1000 ft.	550 ft.	Páholyokra év-	negyed 's
II. emel. páholy . . .	700 —	385 —	hónapra bérleni	nem lehet.
Földszinti zártszék . . .	140 —	75 —	45 ft.	17 ft. 30 kr.
II. emel. zártszék . . .	84 —	48 —	28 —	12 — 33 —
Földszinti bemenet . . .	84 —	48 —	28 —	12 — 30 —
II. emel. bemenet . . .	60 —	35 —	20 —	8 — — —

A' zártszékeket nagyheti szünidő alatt kárpitos által ki fognak javittatni. Bérleni lehet naponként reggeli 9 órától 12-ig 's délután 3-tól 6-ig a' színházi irószobában és estve a' pénztárnál pénzszedő Kolosy Gergely úrnál.

Igazgató Bartay Endre úr naponként adja jeleit buzgalmának, ügyekezeteinek a' nemzeti színház' emelésére, 's minden czimekkel érdemli, hogy a' hazafiak által pártoltassék.

Egyveleg.

(Néhány templom' területe) Földünk' templomai közt Péter' temploma Romában 199,926, párisi □ lábnyi területet foglal el; e' szerint valamennyi cathol. és prot. templom közt ez a' legnagyobb 's legnevezetesb. Utána a' milanoi székesegyház 110, 508 □ l. területü. Terv szerint a' kölni székesegyh. legnagyobb lesz Németországban, 69,400 □ l. területtel, a' speieri székesegyh. 69,350, az ulmi monostor 57,639, a' strassburgi monostor 58, 052, a' bécsi istvántemplom 46,866, a' magdeburgi székesegyh. 43,800, a' lübecki Mariatemplom 42,120, az augsburgi székesegyh. 39,432, a' müncheni nőtemplom 39,369, a' regensburgi székesegyh. 39,330 a' freiburgi monostor 34,500, a' mainzi székesegyh. 35,200, a' wormsi székesegyh. 31,320, a' halberstadti székesegyh. 29,350., a' kölni Maria in Capitolio 27,000., a' nürnbergi Lőrinctemplom 26,600, a' Sebaldtemplom ugyanott 23,716, a' konstanti székesegyh. 23,000, a' heisterbergi templom 21,059, a' meisseni székesegyh. 's a' kölni St. Apostoli 18, 900, a' friedbergi templom Wetterauban 15,990, az aacheni Mariatemplom 12,819, 's a' kölni St. Gereon 11,500, □ l.

(Felszámolás.) Ha a' 21. millio chinai dollart, miket most Anglia azért kap, mivel eléggé emberies nem folytatni a' mákonyháborút a' mennyei birodalom ellen, egymásra raknók ez föltéve, hogy minden dollar 1⅝ hüv. átmérőjü, 397¾ ang. mf. dollarutat, azaz, ollyan utat tenne, melly Brightontól Berwichig Tweednél terjsene 's o Angliát délről éjszakra hosszában átmetszné. D.

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRÁNT.

Lapjaink' mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837.	I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	1	frt —	kr.pengő.
	II. „ teljesen	—	„ 48	„ „
1838.	I. és II. félév teljesen	2	„ —	„ „
1839.	I. félév' 2. negyede (1-ső negyede nincs)	1	„ —	„ „
	„ II. „ teljesen	—	„ 48	„ „
1840.	I. és II. félév teljesen	2	„ —	„ „
1841.	I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	—	„ 48	„ „
	„ II. „ teljesen	—	„ 48	„ „
1842.	I. félév teljesen	5	„ —	„ „
	„ II. „ „	3	„ —	„ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező' 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Húnfalvi, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsűekké tesznek.

A' szerkesztőség.

Minden pesti könyvárosnál kapható: Nagy Ignácz' munkáinak 1—3 kötete, ezen külön czim alatt:

BESZÉLYEK,

irta Nagy Ignácz; 3 kötet, következő tartalommal:

Iső kötet: 1. Hitrabság. 2. Tekintetes ur és fia. 3. A' menyasszony. 4. Ha ha ha ha! 5. Sobri. 6. Tátra' csodája. — IIik kötet: 7. A' rémvadász. 8. Uti kaland. 9. A' pogány' esküje. 10. Piros tojások. 11. Vért vérért. 12. A' hölgyrabló. 13. Villámhegy. 14. Regatta. 15. Nőhűség. — III. kötet: 16. Az élő halott. 17. Nincs boszorkány. 18. Nagyságos asszony és leánya. 19. Benita. 20. Hunyadi' védangyala. 21. Niagara' menyasszonya. 22. Bűn és bünhödés.

☞ Kis 8adrétben, velinen, csinos boritékban; a' 865 lapnyi három kötet ára három pengő forint.

Minden hiteles könyvárosnál kapható:!

GYORSSZÁMITÓ

a' szóvali számitás' tanitásának módja, gyermeki értelemhez alkalmazott egyszerű példákban és szabályok szerint. Használatul iskola és más magános tanitóknak a' gyermekek' számitásra tanitásában. Irta Fekete János. Bécsben Strausné és Sommer' betűikkel. 1843. 8dr. 182 lap. Ára 30 kr. pengő.

ÉVNEGYEDI ELŐFIZETÉS.

Lapunk' jelen évi folyamatának első negyede e' VI. füzettel végződvén, kéretnek évnegyedes tisztelt előfizetőink ne terheltessenek megrendeléseiket a' következő negyedre minél előbb megtenni. — Az első 6 füzetből még teljes példányokkal szolgálhatunk.

A' szerk.

Az Athenaeum' szerkesztő hivatalában következő munkák kaphatók:

Kritikai Lapok' VI. és VII. füzete (az I—V. füzet Kiliánnál megszerezhető) . . . . 24 kr.

Pillangó. Válogatott külföldi beszélyek' zsebkönyve. Kiadja Szeplaky Erneszt . . . . . 20 „

Külföldi játékszín. Kiadta Bajza. (Kötetlenül) 24 „

Szózat a' pesti magyar szinház' ügyében. Bajzától. Budán, 1839. . . . 20 „

Együtt ez öt kötet 1 frt pengőben.

Megszerezhető Pesten Eggenberger Jozsef és fia, Debreczenben Telegdy Lajos könyvárusoknál:

SZENTIRÁS — MAGYARÁZÁS — TAN'

alapvonalai. Iskolai közoktatási kézi könyvül tanitványi számára készitette Tomory Szabó Sándor, a' kecskeméti h. v. fóiskolában közoktato. I. kötet. Kecskeméten, Szilády Károly' betűivel 1843. Ára füzve 1 frt 12 kr. pengő pénzben.

Minden hiteles könyvárosnál kapható:

A' MEZEI RENDŐRSÉG' FŐBB SZABÁLYAI

az 1840. IX. törvényczikkely' nyomán irta Zsoldos Ignácz. 2ik kiadás 12rét. Pápán 1843. borítékban 4 kr. ezüst.

A' SZOLGABIRÓI HIVATAL.

Irta Zsoldos Ignácz.

Pápán 1842. n.8r. 2 frt 20 kr. peng.

Elhagyá a' sajtót

és Heckenast Gusztávnál 's általa minden hiteles könyvárusnál kapható:

MAGYAR ÉLETKÉPEK'

II. füzete.

Szerkeszti

Frankenburg Adolf.

Tartalma: Aranka (beszély) Katona Antaltól. — Dorka kisasszony (verses költemény), Hazuchától. — Egy estvély, Frankenburgtól. — Magyarország (satira), Vajdától. — A' két serleg (történeti beszély), Bérczy Károlytól.

Előfizetés hat füzetre 4 frt pgő.

Kilián 's társánál Pesten kaphatók:

VÖRÖSMARTY MIHÁLY' UJABB MUNKÁI.

I. Kötet Versek. 1 frt pengő.

II. K. Julius Caesar. Árpád' ébredése. Kincskeresők. 1 frt pengő.

III. K. Az áldozat. A' fátyol' titkai. 1 frt pengőb.

Heckenast pesti könyvárosnál kapható:

ÜDVLELDE

gróf Dessewffy Aurél' hátrahagyott némi iromány-töredékeivel. Irta és közlé gróf Széchenyi István. 1843. n8r. füzve 1 frt 20 kr. peng. p.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' VII. FŰZETE.

Aprilis' 15-kén 1843.

TARTALOM.

	Lap
Nyelvünk' mivéltetéséről. Bajzától.	301
Irodalom. Baksay Dánieltől.	308
Özvegy és arszlán. Nagy Ignácztól.	313
Költemények	337

TÁRCZA: Még egy szó igénytelen tervem iránt egy nő-egyesületről. (Peláthy István) 339 lap. — Lapszemle X. és XI. 341 l. — Böngészet 348 l.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

AZ ATHENAEUM

pontosan mindig a' hónap' 1. és 15. napján jelenik meg harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3 frt, postán boriték alatt 3 frt 48 kr, évnegyedi folyamatnak helyben 1 frt 40 kr, postán 2 frt pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24 kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Borzutczában 222. szám alatt, Neumayer-házban, földszint jobbra.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

☞ Az Athenaeum' szerkesztő hivatala szent György' napján túl a' hatvani útczába 581. számu Neumayer-ház' I-ső emeletébe, gróf Cziráky-házzal szomszédságba, tétetik át.

Nyelvünk' miveltetéséről.

—

Nagy életnek, nagy mozgalomnak bizonysága az, mi nyelvünkkel legújabb időben történik. Új szó és szólásmód, szokatlan beszéd fordulat annyi jelenik meg nyomtatványainkban, hogy annak, ki még ma is veszélyt hisz a' nyelvújításban, kétségbe kell esnie e' tünemény felett. De hála sorsunknak, a' neologismus teljesen kivíta a' diadalt, kivíta annyira, hogy azok is, kik ellenző véleményen vannak, észrevétlen, öntudatlanúl elsodorvák az özöntől, mert ha gúnyolódnak, ha még vitatkoznak — szóval természetesen, mert irásban megszünt minden vita — új szók' segedelmével vitatkoznak, az az: magok eszközül tényleg használják azt, mi ellen elvileg buzgának, minek helyességét tagadák. Kell-e ennél erősebb bizonyítvány, hogy a' nyelvújítási pör, a' kezdetben olly élesen, annyi elkeseredéssel forrongott irodalmi csata, már bevégzett és kivívott csata, és ha isten korunkig élni engedé ez elvnek első, legcsüggedetlenebb, legbuzgóbb bajnokát és zászlóvivőjét, a' mind ekkorig nem eléggé méltatott Kazinczy Ferenczet, ki egykor ez ügyért sokat szenvedett, üldöztetéseket tűrt, most örömmel kiálthatna diadalt. Fájdalom, a' sors nem engedte neki e' homloka' verítékével megérdemlett elégtételt. A' diadal' örömét fiatalabb társainak hagyta, kik nem mérhetik ugyan össze magokat ez ügy iránti érdem' tekintetében, de kiknek a' keserű pohár' néhány cseppjeit, mellyet az ősz nyelvbajnok csaknem fenekiglen kiürite, szinte ízlelniök kellett. Mert vannak többen még élő iróink között, kik a' nyelvujítási elv miatt gúnyt és rágalmat szinte türtenek....

Hála sorsunknak, nyelvujítás miatt egy iró sem fog többé torzképben gúnyoltatni, senki sem fog megpöröltetni, mint volt egykor szándékban. Az elv, mint mondám, ki van víva, közönségesen elfogadva, 's a' visszalépés többé lehetetlen. Tény ez, és saját szemeink láttára kifejlett esemény, mi erős buzdításúl szolgálhat mind azoknak, kik valamelly új eszmével tűnnek fel a' szellem' birodalmában. Ha gondolataik a' szépnek és igaznak örök forrásaiból keletkeztek, maradandóság' magvait hordják magokban 's nem enyészendenek el az idők' tömkelegében, hanem felvirulandnak és megérnek 's gyümölcseiket, ha szerzőik nem is, élvezendi a' maradék. De kitartás kell és nem csüggedő lélek a' dolgok' kiviteléhez, mint volt évek hosszú során át, jó és balszerencse' forgásai közt, Kazinczy Ferenczben. Mert embernek a' sors ingyen nem oszt díjakat. Vagyont vagy tudományt, szabadságot vagy jólétet fáradsággal kell szerzeni 's maga a' dicsőség izzadásnak bére, mert meg vagyon írva: verítékkel keresended kenyeredet. Küzdeni kell az elvekért is, üldöztetést kiállani tudni mint Galilei, és meghalni mint a' vértanúk.

Jelenleg már csak a' kivívott 's elfogadott elv' alkalmazására nézve lehet szó nyelvünk' mivelőinél: de ez iránt még sok szó lehet, mint általában nyelvünk' mivelési ügye még sok egymással értekezést teszen szükségessé és annál sürgetőbben, annál komolyabb figyelemmel, mert tapasztalhatni, hogy mostani iróink' nagyobb része — 's ide sok jelesbeket sorolhatnék — nem viseltetnek elég lelkiösmeretes gonddal, elég szeretettel a' nyelv iránt; legalább nem annyival, mint kellene 's mennyivel irodalmunk' néhány kidőlt jelesei, kik közt Virág Benedeket, korának egyik leggondosabb iróját, az elfelejtett 's neveztetni ritkán szokott szent öreget, főkép pedig Kazinczyt és Kölcseyt legyen szabad neveznem, viseltetének. E' két utóbb idéztem irók példaképp világíthattak kötött, de főleg kötetlen beszédű irataikkal, mint valódi nyelvmüvészei a' legközelebb lefolyt évtizedeknek. Irodalmunk' akkori állásához képest nyelvtani hibátlanság és stílusi csín, beszéd-báj és kerekdedség bélyegzi a' két férfiu' iratait, mert ők' hő szeretettel csüggtenek a' nyelven, mellyen írtak.

Nem így mostani jeleseink' nagyobb része. Mellőzve azon sok hiba' említését, mellyekkel nyelvtani tekintetben újabb irataink telvék, mellőzve azon részint készületlenséget e' tekintetben, részint keveset gondolást szabatosság és csínnal nagyobb hirű iróinknál is, sőt a' nyelv' előmenetele, terjesztése felől legtöbbet szónokló, zajgó hírlapjaink' nagyobb részében, csak azt érintem röviden, mi az új szók' alkotására 's új szólás-módok' használatára nézve napjainkban történik.

A' szóalkotás korunkban, annyi lelkiösmeretlenséggel, menynyivel tán még soha, 's épen annyi nyelvtani tudatlansággal üzetik, mint midőn még nyelvtani megalapitott szabályokról alig volt irodalmunkban szó, midőn istenben elnyúgodott Barczafalvi Szabó Dávid szavak' esztergályozására adta magát. Most boldog boldogtalan; az ki egy megyei rövid tudósitást ir valamelly hirlapba, vagy ki egy boltczímert fordit, egy árverést hirdet, új szókat kohol, egész bátorsággal, mintha e' mesterséghez semmi több nem kellene csak egy kis akarat. Ha nemzetünk' egyik legnagyobb és leglelkiösmeretesebb nyelvbuvára, Révai, halottaiból föltámadna, azt kellene hinnie, hogy e' vérrel szerzett hon' buzogányos fiai egy grammaticai nemzetté változtak át, mellynek minden toll-fogható tagja nyelvtudós. De legyen isten irgalmas kegyelmes nekünk és mentse meg nyelvünket illy tudósoktól, 's közöttük kivált azon osztálytól, melly idegen nyelvekből magyarra fordítgat. E' fordítgató urakra lehet legtöbb panasz, ezek nyakig vannak a' nyelvkorcsítás' bűnébe merülve. Ők a' legkönnyebb, legkényelmesebb módhoz nyúlnak; ha a' meglevő szó nem gördül egyszerre tolluk alá, nem vesznek időt, hogy azt kifürkészszék, nem arra, hogy kissé emlékezetöket megerőtessék, hanem szót csinálnak; vagy szolgailag lefordítják az idegen összetételt, szólásformát és újítnak legkisebb aggodalom nélkül, újítnak számot nem vetve magokkal, valljon tanulták-e valaha a' szóképzés' szabályait, nem ügyelve a' nyelv' meglevő kincseire: származat, hasonlat vagy hangzati szépségre 's mi fő dolog volna, a' nyelv' szellemére. Igy készül aztán a' szám nélküli badar szó, a' szabálytalanúl alkotott, rút hangzású, így csúsznak be magyartalan kifejezések, mellyeknek nagy része jó is lehet, de szükségtelen, felesleges, nagy része pedig képtelen és rosz 's így is amúgy is kiveszi nyelvünket eredetiségéből, melly régi irókat olvasva, annyira meglepi az értőt szépség és erő és kifejezési rövidség által. 'S legyenek az illyenek aztán bár mi fattyú kinövések, hírlapjaink' útján rohanó sebességgel terjednek el és jő divatba minden új faragvány hónapok, hetek, sőt napok alatt, mert mindenki eléggé önhitt nyelvmivelő, gazdagító szerepet vállalni; szóval, a' milly meggondolatlanúl készittetnek, olly lelkiösmeretlenül el is fogadtatnak e' korcsok.

Kettőre vagyok bátor figyelmeztetni e' nyelvmiveiő és gazdagító urakat. Egyikre, hogy szavak' készitéséhez tartózkodva, sőt jobb volna ha nyelvszabályok' ismerete nélkül épen nem fognának; másikra, hogy szavak, kivált műszavak' alkotásához, még nyelvszabályok ismerete sem elégséges, ahhoz dologismeret is kell. Nyelvtudós dolog-

ismeret nélkül nyelvtanilag jó szót fog alkotni, de mindig azon veszélynek leend kitéve, hogy nem birván tiszta fogalmával a' kifejezni kellett dolognak, szava nem lesz bélyegző, eléggé megkülönböztető, eszmét vagy gondolatot helyesen kifejező 's fogalomzavarra adand alkalmat. A' dologismerő viszont, a' szakember, de nem nyelvtudós is egyszersmind, rosszúl alkotott, szabályokkal ellenkező szóval fejezendi ki a' különben általa jól értett dolgot. E' lapok' 1842, II. 46. számában megrótt bányászati műszavak is, például, alkalmasint olly nyelvtudós által készíttettek, ki bányászati ismeretekkel nem birt. Igy képzelhető csak, hogy a' „Markscheider: bányamérnök", anyagválasztó 's érczválasztónak fordíttatott, nem hibásan nyelvtanilag, de felette hibásan dologismeret' tekintetében. 'S így kell ennek lennie mindig, midőn természettudományi munkát fordít, ki maga csak nyelvértő, de nem természettudós, vagy törvénytudományit a' nem törvénytudós, a' minő gyári fordítmány elég készül könyvárosi parányi zsoldért napjainkban, midőn iskolai magyar könyvek mind inkább szükséges árúczikkek kezdenek lenni.

Azokat, kik dologismerők levén, de nem nyelvtudósok egyszersmind, szabálytalanúl koholt újszavaik miatt minden tétova nélkül nyelvrontóknak nevezhetjük. Mert ha valaki, az méltán érdemli a' rontó nevet, ki rendszert és szerkezetet bont, az az: bizonytalanná, kétessé és ingataggá törekszik tenni a' szabályt, mit eddig a' nyelv követett, bizonytalanná teszi pedig az által, ha képzőkkel úgy alkot szavakat a' hogyan eddig alkotva nem voltak, ha igékkel köt össze képzőket, mik nem igékhez valók, vagy viszont; ha szólás-módokkal él, mellyek a' magyar nyelv' szókötési szabályaival meg nem egyeztethetők, mind ezek által csak a' nyelvszabályoktóli kivételek' száma sokasíttatik 's nehezíttetven a' nyelvtaniró' tiszte, nehezíttetik egyszersmind a' nyelvtanulás is, a' mi végtére olly szövevényessé, olly tömkelegivé teheti nyelvünket, miből sem tanító sem tanuló tömérdek nehézségek nélkül ki nem lábolhat. Komolyan inthet ez mindenkit, hogy avatlan kezekkel szócsináláshoz 's általában nyelvgazdagításhoz nyúlni nem kell, mert avatlan kezek inkább szegényülést eszközlendenek, szegényülést szilárd, kivételek által nem gyengített szabályokra nézve. Való, hogy őseink grammaticai ismeretek nélkül alkottak szavakat ösztönszerűleg, de mi a' mívelődés által elvesztők ezen természeti ösztönszerűséget, nekünk tanulnunk kell kölcsönös értesülés' útján; egyik embernek a' másik, egyik kornak a' másik vállain kell tova és mindig magosabbra emelkednie, hogy biztosan haladhassunk 's miket nyelvbuváraink hosszas kutatás és elmélkedések' útján szabályúl alapítot-

tak meg, azt nem tudnunk nem szabad, könnyelműleg összegázolnunk pedig ellenkezik nem csak józan észszel, hanem azon szent érzelemmel is, mellyel ez egyetlen és legbecsesebb nemzeti kincsünkhöz viseltetnünk illik.

Kell ez alkalommal még egy tárgyat érintenem csak röviden, mi nyelvünk' mivelésére nézve akadályozó befolyást gyakorol.

Nem tagadhatni, hogy iróink a' legutóbbi évtizedben stilisticai tekintetben haladást tanúsítnak, 's ha tán egyes kitünő jelenések gyérebbek is, mint ohajtanunk kellene 's a' megelőzött idők után igényleni lehetne, de haladásunk egész tömegben történt, Egyes irók nem igen emelkedtek ugyan stilisticai tekintetben kitünőleg Kazinczy vagy Kölcsey vagy a' szinte correct és kényes nyelvű Szemere Pál fölébe, de a' tömeg szembetünő magasságban áll a' régibb tömeg felett. A' sokaság ügyesebben és nagyobb szabatossággal fejezi ki gondolatait ma, mint ez előtt 's az a' vég nélküli szélesség, laposság a' beszédben, melly olly igen divatos vala mind irodalomban, mind hivatalos nyelvben, felette sokat változott újabb időben 's a' legszebb reményeket igéri jövendőre: de nem haladtunk hasonló buzgalommal nyelvtani hibátlanság' tekintetében. Itt a' gondatlanság folyvást nagy 's mint fölebb érintém, nem csak a' tömegben, hanem egyes iróknál is, kiket a' legjobbak, a' kitünőbbek közé lehet sorolnunk, 's e' gondatlanság naponként jobban kezd harapozni 's, a' mi leggonoszabb, az ez iránti ellenészrevételek némellykor igen makacs és egyszersmind nevetséges ellenszegülést idéznek elő. Egy esetet, melly igen jellemző, tanulságos leszen megemlítenem.

E' lapokban egyik magyar szerkesztő nyelvhibak miatt rovatott meg. Nem sokára lapjában védelmi czikk jelent meg a' megrovásra, hol az mondatik, hogy nyelvhibák miatti korholások, még most igen koraiak, mert nincs elhatározva mi jobb; egyik így vélekedik másik amúgy. A' magyar tudós társaság nyelvszabályai ellen is — úgy mond — történtek felszólalások, tehát azok sem lehetnek követendő példány és általában nyelvünk' dolgában semmi sincs még megalapítva, elhatározva. Én ezt fölötte helytelen, és fölötte káros okoskodásnak tartom. Véleményre ellenvélemény, állításra ellenállítás, mindig lesz míg világ, míg emberek. De azért csak kell még is valami véleményhez csatlakoznuuk 's kell magunkat valamire eltökélnünk. Némi dolgokat már kifejtettek nyelvbuváraink, miket ma igazaknak ismerünk el; a' jövendő kor, meglehet, megczáfolandja 's nem fogja igazaknak ismerni, de meddig ez nem történik, meddig senki sem birja feldönteni, addig csak el kell fogadnunk. Ha azon okból, mivel valamit

czáfolhatónak sejtünk, ámbár megczáfolni magunk sem tudunk, elvetnénk, akkor soha sem lehetne magunkat valamire eltökélnünk, mert igen kevés van olly örök, olly változhatlan igaz, mint kétszer kettő négy. Nem az kérdés, mi fog történni nyelvünkkel jövendőben, hanem az, mi történt eddig 's hogyan áll az a' jelenben. Ki maga lábain akar és tud járni, ám csináljon magának rendszert, meggyőződése előtt jobbat mint a' fenn álló, alkosson szabályokat és legyen hozzájok következetes, csak istenért ne csapongjon ide is oda is, mert két ellenkezőből vagy egy, vagy egy sem, de mindkettő nem lehet igaz. A' ki pedig nem tud, vagy rest, vagy nem ér rá nyelvtani tárgyakban buvárkodni, annak legtanácsosabb a' magyar tud. társaság' nyelvszabályait elfogadni, mellyeket az irók' többsége, csekélységeket kivéve, már eddig is követ, mert leghihetőbb, hogy az idő erre nyomandja majd a' maradandóság' bélyegét. Sem így sem amúgy, vagy így is amúgy is, és mindenkép, azért mert semmi sincs megalapítva, ez csak restség vagy tudatlanság' vagy tanulni nem akarás' ügyetlen palástolója.

Az academia „szabadjára hagyá az irókat írni a' mint tetszik" így vígasztalja magát az említettem lap' védelmi czikkjének irója. Igen is, mert az academia nem törvényhatóság, hogy valakit kényszeríthessen és a' tudományok országában nem is lehet rendőrségi parancsokkal kormányozni; itt a' józan ész a' politia és hatósági erő. Józan ész parancsolja embernek, hogy tetteiben okosság, következetesség legyen vezére 's hogy azon véleményhez csatolja magát, mit legalaposabbnak lát. Egy, az academia által kiadandó, nagy grammaticától vár e' czikk' irója és várnak sokan üdvöt, 's hiszik, hogy ez majd elhatározand mindent, addig pedig, míg ez el nem készült, nincs, véleményök szerint, semmi elhatározva. Szabad legyen erre nézve megjegyeznem, hogy a' kik illy reményt táplálnak, igen fognak csalatkozni. Az academia által készítendő grammatica ellen is lehetnek és bizonyosan lesznek észrevételek, mert ez is csak emberek' munkája lesz, min ember mindig egész a' végetlenig igazíthat, változtathat; 's úgy elhatározni nyelvkérdéseinket, hogy ahhoz többé soha kétség ne férhessen, mint talán sokan vélik, ez sem, és végtére semmi sem fogja. Azért a' dolgokat úgy kell venni mint a' jelenben vannak; miket ma, vizsgálat után, alaposaknak ismerünk el, el kell fogadnuuk 's mind addig szilárdan követnünk, meddig meg nem czáfoltatván, akár általunk akár mások által jobbal föl nem cseréltetnek, de megczáfolni nem tudva el nem fogadnunk 's egy jövendőre várnunk, melly szinte nem biztosíthat örök igazságok felől, olly cselekedet leend, mint azé, ki a' patak' lefolyását várja, melly ömlik és ömledezni fog végetlenig.

E' gondolatokat nem azért irám itt le, mintha, a' nyelvújitás' egykori megszelidíthetlen ellenségeihez hasonlólág, én is rettegésben volnék, hogy a' roszúl alkotott új szók, helytelen fordítmányok 's néhány iró' nyelvtani gondatlansága tönkre teendik nyelvünket. Nem, én illyesmitől nem félek. A' nemzet nagy tömegében van illyesek iránt jó tapintat és érzék, melly a' helytelenségeket, ha kis időre elfogadta is, később elveti, 's csak a' jónak ad maradandóságot. Szólok csak azért, mert hibáinkra egymást figyelmeztetnünk mindig hasznos és azért főkép, mert e' forrongási időszakban kivált, midőn nem azon egyetlen józan önállás és függetlenségre látszik hajlandóság, melly senkit vakon követni nem akar, hanem azon fonák önhittségre, hogy egymás' szavára ne figyelmezzünk, igen üdvös, habár ismételve többször is, elmondani, miként nyelvünk' ügyetlenül kezelt mivelése lassítja, akadályozza az előmenetelt és károsít bennünket az időben, pedig az időnyerés általában egyike a' legbecsesebb sorshuzásoknak, kétszerte becses nekünk, kik a' század' nagy mozgásaitól csaknem mindenben olly messze elmaradánk, 's perczeinkkel gazdálkodnunk olly dicséretes fösvénység volna.

BAJZA.

Irodalom.

A' magyarok' története, irta Horváth Mihály philosoph. doct. 's m. t. t. r. tag, Pápán a' reform. főiskola' betüivel 1842. Első szakasz, az Árpádházból származott vezérek 's királyok alatt. 8dr. 174 l. Ára 40 kr cp.

Uj és jeles dolgozat kezünkben ismét az irodalmunk' pályaterén már szép koszorúkat aratott tudós Szerzőtől. Címe a' műnek mutatja tartalmát, de nem a' czélt, mellyre közelebb irányozva. Régibb hasontárgyu kisebb munkájának már czímén jónak látta Sz. előre kijelenteni, hogy az tanúló ifjúság' számára iratott; itt a' czím illyes figyelmeztetésről hallgatván, hinnünk kell, mikép ez nem tanúló ifjaknak, tehát kinek másnak, mint a' nagy közönségnek használatára készült? Ha e' sejtelmünk nem csal: akkor megvalljuk, nem elégít ki bennünket a' munka. Általában mindenütt, de ott leginkább, hol még olly ritka az olvasás, olly kevés az érdek a' haza' múltja, régibb történetei, elhunyt nagy fiai iránt, mint jelenleg nálunk, a' nagy közönség' kezébe szánt, honi történeteket tárgyazó könyvnek, nemcsak oda kell irányozva lenni, hogy tanítson, hanem, mennyire terjedelme engedi, gyönyörködtessen is, olvasás- ('s mennyiben lehető, minden áron) tett-vágyat gyújtson az ifjabb nemzedékben, honszerelmet a' haza' minden olvasó polgáraiban. Ehhez meleg, szépet rútat illőleg kitűntető, lelkesedést gerjesztő, szívet magával ragadó előadás, mihez ismét nagyobb részletesség, egyes nagyobbszerü események' tartalmasb tárgyalása, feltünőbb szerepet játszott egyedek' magasb kiemelése kívántatik, mint minőt, egy a' hazának annyiféle

ügyeit felölelő, még is csak 174. lapra terjedő kis munkától várni, joggal követelni lehet. Mi teszi Péczelynek magyar historiáját olly érdekessé, 's még a' szépnem előtt is olly kedves olvasmánynyá? minden bizonynyal azon ritka sajátság, mi szerint, terjedelmével iránylag, nemcsak sok érdekest ad, hanem ezt szívhez szóló, olvasót érdeklő, megragadó nyelven adja. H. M. jelen művében több, kivált a' nemzet' belszerkezetét illető adat, noha viszont P. historiájában is vannak adatok, mellyek emennél hiányzanak: de P. egyes, általa kiemelt, hatályt igérő történeteket körülményesebben, melegebben beszél el; innen a' nagyobb hatás, 's mi ebből önként foly: hogy könyve, iskolai használaton kivül is, inkább mint derék pályatársáé, idomítva arra, hogy a' nagy közönség' kezén forogjon. Hazánk' történeteinek rövid, csak mintegy vázlatbani megirásában, többen sok érdemmel fáradoztak már, de nemzetiségünk' és irodalmunk' érdekében semmi nincs ohajtandóbb, mint hogy, vajha minél előbb támadjon egy magyar Liviusunk, ki nemzetünk' történeteit, mennyire az adatok felhatnak, kezdettől fogva, a' jelen időkig, az események' legparányibb részleteiig kiterjeszkedve, minél bővebben, minél szélesebbre kiereszkedőleg, honpolgáraink' használatára kidolgozza; 's hiszszük, a' közvélemény' szavát mondjuk ki, hogy e' magasztos pályára több tekinteteknél fogva Péczely ur vagyon hivatva. Azonban, felvett tárgyunkra vissza térőleg:

Változik itéletünk a' kezünk alatti munkáról, ha tudjuk, hogy Sz. az iskolai ifjuságot tartotta szemei előtt. Ekkor örömmel nyilvánitjuk, hogy valamint előbbi könyve a' kisebb, ugyjelen a' nagyobb iskolák' használatára igen becses dolgozat. Kiszemelvék benne a' tudni legméltóbb adatok, 's ezek nagyobbrészt világos, könnyen folyó (kár hogy nem melegebb) nyelven előadvák, — nagyobbrészt mondjuk, mert itt amott találtunk homályos, nehézkes, találtunk kétértelmű, érthetetlen, és találtunk szabálytalan, szokatlan, sőt találtunk épen nem magyar, magokon — mit előttünk, Sz. régibb mivein, mások is megróttak már — még mind idegen, részint német, részint latin színt viselő mondatokra is. Reményljük t. Sz. urnak csak kedves szolgálatot teszünk jövendőre, ha e' figyelmeztetésünk' mindegyikére egy két példát itt felmutatunk.

Homályosak: lap 43: *későbbi királyaink a' zsoldos had' állításának 's ez által az ország' közönséges esetekbeni védelmének kötelességét elismerik.* — lap. 47: *a' rendes foglalkodás az uj vallás' tanaival, 's nagyobb számmal letelepült németek' példáinak hatásával egyesülvén, az erkölcsöket szelidité.* — lap. 114: *Egy részről a' szigorúság a' nyugta-*

lankodók' ellenében, más részről a' papság' biztosítása jogainak fentartásáról, 's a' királynak lemondása a' felruházványi jogról, valamint végre Bélának derék személyessége 's kormányelvei, a' gyanút és idegenséget, mellyel eleinte fogadtaték, eloszlatván, pár év alatt az országot lecsendesítették.

Kétértelműek 's érthetetlenek: lap. 101: *A' Boricstól folyton ingerlett lengyel fejedelem Béla' frigyesének tettét megtorlandó, Boricsot hadával az országba hozá, elhatározottan nem előbb hátrálni, mintsem vejét a' magyar trónra emelte.* E' mondatban kettős kétértelműség van, az *ingerlett* és *elhatározottan* szavak miatt. — lap. 76. *bizonytalan mi véggel halt meg.* Itt azonban legalább gyaníthatni, de a' következő mondatban gyanítni is alig lehet, mit akart Sz. mondani lap. 14: *Van tartalék-seregök is, mellyel szükségen kivül az ellenségnek cselt hánynak.*

Részint szabálytalanok, részint szokatlanok: lap. 92: *Az erőteljes szilárd, de néha heves, sokfélekép ingerlett fejedelem' kimivelt szelleme, 's országa iránti érdemei miatt, méltán számláltatik legjelesb királyaink közé.* Csak mellesleg jegyezzük meg, hogy az *ingerlett* itt is kétértelmű, helyesebb lett volna: *ingerlékeny* vagy *ingerült.* Az *ért* és *miatt* közötti különbségre nem ügyelés, nemcsak Sz.nek, de több jeles magyar íróinknak is szokott hibája; annyival inkább helyén véljük a' figyelmeztetést. — Lap. 99. *sürgeté a' rendeket, hogy azokat, kik a' király' megvakíttatásában részt vettek, méltóképp megbüntessék,* e' helyett: *büntessék meg.* — Lap. 62. *az üdvös rendelet majdnem átkot szülemlett.* Ugy látszik mintha Sz. ollykor keresve keresné a' hoszszabb, ritkább szavakat, a' már szokottabb, rövidebbek, 's ha mi nem csalatkozunk, jobbak helyett. Szinte azon lapon ez áll: *Jánost Vatha' fiát halállal bünhesztette.* Miért nem inkább amott *szült,* itt *büntette?* Nem azt javasolja-e a' szebbhangzás, hogy a' nyelvünkben igen gyakori *e*-t *) kevesitsük inkább, hol lehet, mint szaporitsuk? De a' *szülemlett* ezenkivül nyelvtanilag sem helyes, mert *szülemlik, szülemedik - születik;* igy magyarázza ezt az academiai Zsebszótár is; ezt javasolja az analogia is; *szülemlik* épen ügy középige, mint *gyüremlik, türemlik.* És igy ha már *szülemlett* szóval akart csakugyan élni Sz. mondania kell vala: *az üdvös rendeletből majdnem átok szülemlett.* — Lap. 86: *A' királyi várjószágok mennyire a'*

*) Nyelvünkben nincs annyi egyhangú *e* mint sokan hiszik. Legalább sokkal kevesebbet érez a' fül, mint a' mennyit a' szem leirva lát. Kár, hogy a' többféle hangú e-re nincsenek különböző jegyeink. *A' szerk.*

Sz. István utáni királyoktól elidegeníttettek, visszafoglaltassanak. Sz. által idézett helye törvénykönyvünknek így van: *Omnes praeterquas S. Stephanus donaverat:* és így az a' *mennyire* nemcsak nem eléggé magyaros, de nem is elég hű kifejezés.

Idegenszerű mondatok: lap. 99. *Alighogy beszédét végezte egy iszonyu zajgás tölté be a' tanács-teremet.* — Lap. 71: *Valószínű, hogy titkon megintette legyen a' magyar püspököket, miképen Geizát engedékenységre birni törekedjenek.* — Lap. 81. *László Kálmánt némellyek szerint utódul 's kormánytársul választotta, mások szerint mivel selyp, kancsal 's púpos hátu volt, mint a' királyi méltóságra alkalmatlant, papságra szánta, de ő attól idegenkedvén, Lengyelországba futott, 's csak László halála után tért legyen vissza.* Ki nem látja hogy az első mondat egészen német, — a' második latin — a' harmadik, a' jó ég tudja minő kaptára van ütve. Hasonló, a' latin conjunctivi imperfectum' és plusquamperfectum' formájára öntött, nyelvünkből kirívó, mondatait Sz-nek számosakat hozhatnánk fel, mint szinte ilylyeseket: *szent életet viselt.* — *Zoltán még gyermek lévén, elégtelen az ország kormányára a' nemzet' fejei tanácsot gyűjtének.* — *Álmos gyanakodása némelly rosz tanácsosoktól ébren tartatván, ismét nyugtalan, Lengyelországba ment.* — Az *andó, endő* részesülő jövendőkkel legtöbbször, — 's mint mi hiszszük, helyesen — szándékot jelentet Sz. de elvétve jelenteti azt, a' mi történni fog, igy például lap. 3: *a' khazárok egy nemzetsége a' magyarokhoz szegődött, velök idővel egy ajku néppé válandó.* Kérdjük, helyes-e ez? nem okoz-e illyesmi homályt 's határozatlanságot? De a' latinban is így van, 's ítéletünk szerint ott sem helyesen, mert például, ki mondja meg, ha csak másképen értesülve nincs a' dologról, mit tesz ez: *nunquam rediturus discessit?* Valljon azt jelenti-e, hogy a' ki elment, olly szándékkal ment el, hogy soha többé vissza nem tér? vagy csak előre kimondása ez annak, mi később történni fogott? Azonban a' latinon már nem segíthetünk, segítni nem is dolgunk, de nyelvünkben hol most kezd e' részesülő jövendőkkel élés divattá válni, lehet és tisztünk is, hasonló kétértelműségnek idejekorán elejét vennünk. Jöhetnek ugyanis esetek mellyekben igen nagy, igen jellemző így értjük-e, vagy amúgy a' szavakat, például: *Péter követte Jézust őt háromszor megtagadandó.* Milly nagy különbség, szántszándékkal tagadta-e meg urát Péter, vagy a' nélkül, sőt — mint valósággal történt — épen ellenkező, dicséretes szándékkal követte Jézust, 's csak emberi erőtlenség tette később, akaratja ellen, árulóvá.

Csekélység, de szemünk rajta megakadván, kimondjuk; talán

e' figyelmeztetésnek is lesz némi haszna. Lap. 67. ezt olvassuk: *midőn László a' sebes lovu pogányt fáradt szög lován utól nem érhetné.* Mit tartozik a' dologra, vagy tekintve az elbeszélést, micsoda fontosság van benne: *szög* volt-e vagy fehér a' ló? Nincs-e avval minden kimondva: hogy *fáradt* volt? Egy illy szükségetlen szó gyakran igen gyermekes színt képes adni, a' különben lehet igen méltóságos elbeszélésnek.

Még a' helyesirást illetőleg is, van egy észrevételünk: Szerző szeret így írni: *helyre állítani, véghez vinni, véghez vitelére*, a' latin *restituere* és *efficere* értelemben. Kérdjük: két külön, vagy egygyéolvadt szavak-e ezek? Nézetünk szerint épen olly egyéforradt, összetett szavak, mint: *megállítani, be-* vagy *felvinni*; és így épen ugy, — más nyelvek' hasonlatosságára is, — egy szónak kell íratniok. Különben könnyen kétértelműséget okozhatunk, például: *helyre állítani*, két szónak írva, ki fogja megmondani ezt teszi-e: *restituere?* vagy ezt: *collocare aliquem in locum* (ipsi destinatum)?

Botlottunk egy pár időszámlálási hibára is. Lap. 22. ez áll: *Zoltán 946-ban magát egészen elvonta a' kormány' gondjaitól, három év mulva meghalt.* Igy Zoltán' uralkodása 949-ig terjedt volna, a' mi nem áll, mert ő csak 947-ig uralkodott. — Lap. 135. mondatik, hogy *II. András 1236-ban ismét zsidók és izmaelitákra bizta a' kamrai jövedelmek' kezelését*, pedig, mint tudjuk, mint Sz.nél is alább írva van, II. András 1235-ben már meghalt. — Ellenben kisebb munkája 15-dik lapján ejtett azon hibáját, mi szerint I. Béláról mondja, hogy ezen királyunk veretett első aranypénzt Magyarországban, itt megigazítva, legalább ez adatott egészen mellőzve találjuk.

Berekesztésül még egy megjegyzésünk: Lap. 124. azt mondja Sz. hogy Bánkbán, Gertrud' gyilkosa, a' király' parancsára elfogatott egész családjával kivégeztetett. Állítását Thuróczin építi. De valljon nem nagyobb hihetőséggel állíthatni-e — mi Péczelynek is értelme — hogy akkor bűntetetlen maradt, 's csak utóbb IV. Béla alatt lakolt, ezt kellvén, 's nem lehetvén mást kihozni ez utóbbi királyunk' 1264-ben kelt azon okleveléből, mellyben (Cod. Dipl. IV. 3. 61.) bizonyos falukat Merse vitéznek ajándékozván, ezeket *a Bankbano infideli nostro ad nos devoluta*, mondja.

Külseje a' könyvnek izlést tanúsit; ára (40. kr. p.) eléggé jutányos; nyomtatása az illető intézet' haladási szorgalmának ujabb szép bizonysága.

BAKSAY DÁNIEL.

Özvegy és arszlán.

Eredeti beszély.

Első fejezet.

Ebben semmi nem történik, semmi érdekes nem mondatik, a' mi hatást szülhetne, 's épen azért ez lesz a' legszebb és legjobb.

Ne ijedj meg a' czímtől, szép olvasóné, mert valamint a' diónak kemény héja lágy és édes gyümölcsöt rejt, ugy borzasztó czím alatt is vig történetkéket lehet előadni, főkép pedig a' farsang' vége felé, midőn ezen sorok a' gyertyavilágnak fényét megpillantották.

Ezen néhány bevezető szó után most már rögtön a' tények' elősorozásához foghatnánk, de vannak alapos tudományu urak, kik nemzeti irodalmunkat alaposság és mélység' hiánya miatt vádolják, 's így, legalább ezuttal, lelkiösmeretes alapossággal akarunk a' lények' lélektani fenekének leirhatlan mélységébe merülni, hogy azután ne csupán légből és titkos ajtókon zuduljanak elő a' cselekvények, hanem hőseink' legmélyebb belsejökből szivattyuztassanak napfényre, mint valamelly feneketlen artézi kutból, mellynek tiszta vizében csak az a' hiba, hogy néha egy kissé nagyon zavaros.

Magasztos czélunk' elérésére kettőt tartunk szükségesnek, először ugyanis alaposan elő kell terjesztenünk, hogy mit kell az özvegy és arszlán nevezet alatt értenünk; másodszor pedig azt kellend előadnunk, a' mit az özvegy és arszlán nem tett, az az: a' mi ezen kalandocskában nem történt meg. Mihelyt pedig e' nagy munkát teljesi-

tettük, akkor azonnal kénye szerint bocsátjuk tánczra tollunkat, mert ezen előzmények után bizonyosan önkényt fejlődnek majd ki hőseink' belsejéből a' cselekvények, 's nekünk nem lesz egyéb dolgunk, mint elegendő tintáról és papirosról gondoskodnunk, hogy tollunk akadály nélkül irhassa le a' belső alapok alól elébe tóduló események' özönét.

Föladásunk nagy és nehéz, de vajmi édes leend öntudatunk, habár csak távolról közelithetjük is meg szerencsés föloldását! —

Mi az özvegy?

Fontos, sőt mondhatnók mázsányi és kimondhatlanul szövevényes kérdés!

Minden értelmezés egyszersmind szónyomozást igényel, és ebben mi magyarok ugyancsak erősek vagyunk, mert vannak honfitársaink, kik minden betüből egész történetkéket birnak gyúrni, mikből a' világ' alkotásától, egészen fölfordulásaig, mindent olly világosan meg lehet magyarázni, mikép néha néha még azt is megérti az ember, hogy tulajdonkép miről beszélnek.

Midőn özvegyről szólunk e' helyen, akkor ezen kifejezés alatt mindig asszonyt értünk, vagyis tulajdonkép olly némbert, a' ki nem lyány és nem is feleség, de egykor mind a' kettő volt, és igy most ezen kettőnek vegyülete. E' szerint az „özvegy" második szótagát megmagyaráztuk már, 's mivel ezt olly igen lelkiösmeretes és kimerítő alapossággal teljesitettük, tehát reményljük, hogy az első szótag' bonczolásától örömest fölmenti tollunkat a' nyájas olvasó. —

Mi az arszlán?

Eddig közönségesen azt hitte az egész világ, hogy az arszlán négylábu állat és a' macskafajhoz tartozik, 's ezen vélemény számos századig uralkodott; most azonban tetemes oldaldöfés által fenyegetetik. A' hosszas borút ugyanis derü váltá föl honunkban, 's a' természetbuvárok' százados állitását hatalmasan döngeti. Bár olly hosszas lehetne a' derü, mint a' ború volt, hogy uj felfödözései által lehető legnagyobb fényt áraszthasson honunkra! Ezen derüje a' honnak azt tanitja ugyanis, hogy az arszlán kétlábu állat és a' majomfajhoz tartozik, 's mi ezt örömest elhiszszük, mert jól tudjuk, hogy a' majom a' legszemtelenebb állatok' egyike, minél fogva, szónyomozás' utján, arszlán tulajdonkép annyit jelent, mint — arczátlan; mert arsz és arcz, arszlán, arszlan, és arczlan vagy arczátlan, a' szószármaztatás' mostani szabályai szerint, egymással tökéletesen megegyeznek.

Ennek következtében ne gondolja tehát a' szánakozó szivü olvasó, hogy valamelly vérszomjas négylábu oroszlánnal gyülend meg az

özvegy' baja, oh, nem! csak illy arszlán a' hős, ki csupán bőrét viseli az oroszlánnak, és ugy irtózik a' vértől, mintha nyulfészekben született volna.

Ennyit általánosan, most pedig, legalább néhány szóval, különösebben is kell még hőseinket érintenünk, az az: ki kell forditanunk belsejöket, hogy utóbb világosan lehessen majd látni, mikép minden tetteik és mozdulataik csakugyan belső részeikből származnak, és nem csupán a' pillanat' kénye szerint alakulnak.

Minden nagy városban sok ember lakik, következésképp Budapesten is sok szerencsétlen halandónak csurog nyakába a' házak' ereszeiről a' víz, kik tudniillik gyalog kénytelenek járni; 's hogy illy sok ember közt sok különös és furcsa teremtése van az ur istennek, azt könnyen gondolhatni.

Most azonban e' helyen csak özvegyről és arszlánról szabad szólanunk.

Sugár Olívia szép vala, mint a' felhőtlen tavaszi nap — nyár felé, az az: ő husz esztendős már elmult; mennyivel haladta meg e' kort, azt nem mondhatjuk meg, mert midőn husz és negyven közt állanak a' hölgyek, akkor mindig innen akarnak lenni a' harminczon, mi pedig ezen nagyon ártatlan akaratukat épen nem kivánjuk megszegni. Eperajkairól sok epret szedtek ugyan már a' természettudomány' némelly lelkes buvárai, kik vizsgálódásaik' tárgyaul a' teremtés' remekét tüzék ki magoknak édes czélul; de azért bizony annyi böngészni való maradt még azokon, hogy — és erre jól vigyázzunk — még magunk is örömest arszlánkodnánk körülötte, ha különben szerencsések lehetnénk sugárzó tekintetü, ragyogó sörényü és hatalmas körmü arszlánokká alakulhatni. Fekete szemei sajátszerü hatalmat gyakorlottak, mellynek megfejtése, olly mély és alapos tudományosságot igényel, hogy „pohunus" hazánkfiait is könnyebben föltalálhatnók, mint e' szemek titkának kulcsát, és — jól jegyezzük meg ezt — ezzel igen sokat mondottunk, mert hosszas történettudományi buvárkodás után sikerült felfödöznünk, mikép pohunusok, mint külön nemzet, nem is léteztek soha, hanem a' köznép a' gazdag kunokat, kiket a' henyeség vastagokká hizlalt, pohos kunoknak nevezé hajdan, 's ebből utóbb azután pohunus lett. Bocsánat alaposságunk' ezen parányi fitogatásaért — 's most vissza a' fölvett tárgyhoz, az az tulajdonkép Olíviához, voltaképen pedig sajátszerü fekete szemeihez. Először iskoláinkban diákul, utóbb pedig utleirásokból németül, és regényekből francziául tanultuk, mit most magyarul van szerencsénk elmondhatni, hogy tudniillik az arszlán és tigris, meg párducz, nem merész-

lenek az emberhez közelíteni, ha ez keményen rájok mereszti szemeit; midőn ellenben Olívia a' magyar arszlánokra függeszti szemeit, azonnal vetélkedve közelítnek hozzá! Sokat adnánk érette, ha a' nagyszerü természet' e' csodateljes titkát meg birnók fejteni! Arczának szinéről 's szép kezeiről igen örömest szólanánk, de a' vegytanhoz nem igen értünk, kezeit pedig mindig csak keztyüben láttuk, 's igy ezen érdekes tárgyakról kénytelenek vagyunk hallgatni.

Most már jelleméről és lelki tehetségeiről kellene értekeznünk, de e' tekintetben nem igen sokat mondhatunk, mert többszöri számos kérdezősködés után is körül belől csak ennyit tudhattunk meg: Olívia igen csinos szállást bérlett magának a' főbb utczák' egyikében, 's ámbár többnyire németül beszélt, mégis magyar cselédeket tartott, hogy nagyságos asszonynak neveztethesse magát, mi sokkal szebben hangzik, mint a' német „Gnaedige Frau", melly utóbbi czím olly közönségessé lett már fővárosunkban, mint a' selyem püspike, bárson topány és magyarra szabadon forditott franczia pezsgő. Zongoráján néhány keringőt ügyesen tudott elkalapálni, mosónéja mindennap megjelent előszobájában, miből azt következtették, hogy a' tisztaságot nagyon szereti; leginkább grófokról, vagy legalább is bárókról szerete beszélni; napjában négyszer kávézott; a' hirlapokban mindenek fölött a' hirdetéseket olvasta; azon napot pontosan el tudá mondani, mellyen Morelly Indiába ment és onnan visszajött; a' színházban Griseldis megríkatta őt, a' Vadon' Fia pedig szívdobogást okozott neki; dél felé a' Vácziutczában, este pedig mindenütt sétált, 's nyáron fagylaltat, télen pedig theát csemegézett. E' kevés szó alkalmasint eléggé jellemzi őt, és világosan kimutatja belsejét, mellyből külső cselekvései egymást ki fogják ugratni.

Arszlánunk' neve Eduárd; arcza sima és fehér; barkója és szakálla mesés kiterjedésü, mint Amerika' őserdei; szemei olly lelkes kifejezésüek, mint a' csillag' ragyogása fényes nappal; bajuszkája szomoruan egyesül barkójával, mint gyászfüz' ágai a' sirhalom' virágaival, mert hihetőleg a' tönkre zuzott számtalan női szivet szánja; haját mindennap háromszor fodroztatja; olly szük keztyüket visel, hogy mindig három párt tép el, mielőtt egyet kezére kényszerithetne; ajkai közt illatos szivar füstölög; egyik szeméhez fényes üveg van szoritva; inasát rendesen veri; angol vizsláját hussal hizlalja; az utczán operát dúdol; otthon azon algebrai föladáson töri fejét, hogy mikép lehet minden bizonyos jövedelem nélkül sokat költeni; dél tájban lovagol; este gyalog jár; éjjel kártyaasztal mellett ül, reggel pedig alszik. Egyébiránt: ő igen jó hazafi, mert csupán pesti mesteremberek-

kel dolgoztat, minthogy a' város' határain kivül alkalmasint nem birna hitelre találni; nagyon szabadelmü, mert ámbár hirlapot soha nem olvas, mégis mindig a' fontolva haladók ellen elménczkedik, mi annál nagyobb dicsőségére válik, mivel bárónak nevezteti magát; a' honyodalmak' békés kifejlesztésének nagy barátja, mert hitelezőit már messziről kikerüli; különben pedig, nyers hust nem eszik; nem harap; két lábon jár; félelmet senkiben nem gerjeszt, 's énekel, fütyöl és tánczol, minek következtében sokak által, arszlánsága' daczára is, embernek tartatik; mi iránt azonban, eldöntő határzottsággal, még eddig nem birtak egészen megegyezni a' természetbuvárok és irástudók.

Ime, nyájas olvasók, ez az arszlánnak külseje és belseje. ha valamikép keveset találtunk róla mondani, 's néhány, ezekhez ha'sonló testi és lelki tulajdonságát elhagytuk, ugy csupán mostoha sorsunkat méltóztassanak vádolni, mellynél fogva még eddig nem lehete szerencsénk az arszlánokkal közelebb ismeretségbe jutnunk, 's csak távolról gyüjtheténk színeket a' jelen képecskéhez.

Föladásunkhoz képest most már annak előadásához kell fognunk a' mit az özvegy és arszlán nem tett, az az: a' mi e' kalandocskában nem történt meg.

Első tekintetre ez talán lehetlennek látszik, miután mindnyájan jól tudjuk, hogy a' tényeket sem könnyü elősorozni, 's igy annyival nehezebb annak fölhordása, a' mi meg sem történt; de ne feledjük, hogy mi a' haladás' korszakában élünk, mellynek azon hiten alapszik fő elve, hogy a' lehetlenség sirba szállott, 's hogy — magyarán mondva — még az ágast is megfejhetjük, mihelyt arra magunkat teljes szilárdsággal határoztuk el. Igy tehát mi sem csüggedünk el, hanem teljes bátorsággal lóditjuk fejszénket föladatunk' nagy fájába, 's habár nem vághatjuk is le egészen, legalább néhány forgácsot bizonyosan sikerülend róla lehántanunk.

Az özvegy nem bánkódott elhunyt férje után; második, vagy isten tudja hányadik házasságtól nem irtózik; gyermekeit nem szerette, mert gyermektelen vala; a' szerénységet nem szerette, mert azt hivé, hogy a' ki nem hordogatja jól magosan orrát, annak fricskát adogatnak; a' magyar divatlapokat nem járatta, mert az egyikben sem zsebkendője, sem harisnyája nem örökitteték, a' másikról pedig azt hallá, hogy a' „nóbel" hölgyeket nem legyezgeti; közgyülésekre nem járt, mert a' politizálást gyülölte, mivel a' férfiakkal jelenleg néha néha még a' gyöngéd nem iránti szenvedélyt is feledteti; alamizsnát nem osztogatott, mert a' koldulás az erkölcstelenséget mozditja elő; magyarúl igen hibásan beszélt, mert talán Magyarországban született; az ut-

czákon egyedül sétálni nem rettegett, mert tudta, hogy a' lovagias szellemű arszlánok közől mindig vállalkoznak ótalmazók; öltözetét naponként nem változtatta kétszer, mert ő rendesen négyszer szokott napjában öltözködni; árva gyermeket nem nevelt föl, mert gyönyörű ölebecskét tartott; rágalmazni senkit nem szokott, mert azt hitte, hogy mindig igazat mond, midőn másokat gyaláz; adósságokat pedig nem csinált, mert senki nem akart neki kölcsönözni.

Eduárd arszlán nem szokta magát férfiasan viselni, mert hiszen ő arszlán volt; az állatseregleteket nem látogatá meg, mert félt, hogy az arszlánok, tigrisek és kaenguruk ráismernek; magyar színházba nem járt, mert ott nem szoktak verekedni; de a' németbe sem ment, mert ott bizonyosan őt verték volna meg; játékban nem vesztett, mert a' kártyákat igen jól ismerte; büszke nem volt, mert ha ma kiveték őt valamelly kávéházból, másnap ő kért bocsánatot; verseket nem csinált, mert a' gondolatok nem szokták őt háborgatni; párviadala soha nem volt, mert a' kardnak vasát hidegsége miatt gyülölte, a' lőporra pedig boszankodott, minthogy nem ő találta azt föl; lyányt soha nem szöktetett el, mert ezen műtételt mindig csak maga szokta véghez vinni, ha valamelly városban adósságai nagyon meggyűltek; köz czélokra egyetlen fillért sem adott, mert szerénysége nem engedé, hogy nevét hirlapokban kürtöltesse; nem gyanusitott senkit, mert szavait ugy sem hitték volna el; vizen pedig soha nem félt, mert már gyermekkorában hallá, hogy nem vesz el vizben, ki magosra született.

Elmondván immár mind azt, a' mire magunkat e' sorok' elején kötelezték, nem marad egyéb hátra, mint, hogy hőseink' belsejének zsilipjeit nyugalmasan, vagy zajosan működni engedjük, mikép nekik tetszeni fog; mi pedig egyszerüen irjuk le mind azt, mit szemeink látni, és füleink hallani fognak, a' nélkül hogy az eseményekhez valamit tenni, vagy azokból bármi keveset is elvonni merészlenénk.

Második fejezet.

Itt iszonyu utczai forradalom iratik le, bebizonyittatván egyszersmind, hogy a' sors néha igen csodálatosan hozza össze és ismerteti meg egymással az embereket.

A' rendkivüli eseményeket nagyszerü jelenetek előzik meg, valamint a' mennydörgést villám szokta bejelenteni; ezt hiszi az egész világ, 's mi sem kétkedünk ezen állitás' igazságában, ámbár különben nem igen tanácsos a' világ' szava után indulni. Vannak azonban esetek és példák, mikből világosan kisül, hogy sokszor a' legirtóza-

tosb események is minden előleges bejelentés nélkül mennek véghez, minek tüstént saját élő szemeinkkel látandjuk iszonyu példáját.

Kedd volt, 's szép tiszta napfényü reggel, és ennél fogva olly népes hetivásár, hogy különbet kivánni is alig lehetett. A' hatvani-utcza illyenkor rendkivül élénk szokott lenni, 's igy most is egymást érik a' meszes, szalmás, zöldséges és tejes szekerek; az inas gyerkőczék kedélyesen fütyörészve tolják mesterné asszonyom után a' targonczát; a' cselédek szokás szerint nagy ékesszólással gyalázzák uraságaikat, 's újaikon számitgatják el egymásnak, hogy mennyit lophatnak naponként a' piaczi pénzből; néhány kisasszonyka zöldségért küldi vissza cselédét, hogy addig bizonyos arszlánnal, kivel véletlenül találkozik, kissé cseveghessen; az iskolából jövő gyermekek vigan üzik egymást az utcza' egyik oldaláról a' másikra; a' poroszló pipázva bóbiskol az utcza' szögletén, 's mély gondolatokba látszik merülve lenni, mert észre sem veszi, hogy egy gyufás zsidósuhancz zsebébe mélyeszti kezét, és tarka zsebkendőjét onnan saját zsebébe csusztatja; a' toronyórák pedig olly nyugodtan vernek tizenegyet, mintha az egész város' szénája legjobb rendben állana.

Ekkor azonban némi nyugtalanitó élénkség kezd a' széputcza közelében mutatkozni; néhány kutya lehorgasztott fülekkel iramlik tova a' hatvani kapu felé; két izmos favágó megszünik fürészelni, és bámulva tekint a' történendők' elébe; az inasfiúk megállitják targonczájokat, és csipeikre támasztják kezeiket, 's a' mesternék magok is bámulva állapodnak meg, miután régi jó szokásból egyet puffantottak az inasok' hátán; a' bérkocsisok és puttonyos asszonyok pedig félelmes csoportozatokat alakitnak, és fenyegetőzve szeldelik karjaikkal a' levegőt, mig az iskolás gyermekek kavicsokat szedegetnek, tapasztalásból tudván, hogy a' kövekkel csodadolgokat lehet véghez vinni.

És mi okozá ezen rendkivüli készületeket? Az uriutcza felől négykerekü hosszu szekér közelíte, két pozdorján hizott 's hihetetlenségig sovány ló által vonatva; a' szekér egyetlen hosszu ládát képezett, mellynek elején egy igen rongyos, de azért iszonyúan szurtos és piszkos férfi ült, egyik kezében a' szakadozott gyeplőt, a' másikban zsiros ostort tartva, mellyel időről időre gyorsabb haladásra törekvék elkényszeredett tátosait birni; de hiában, mély fontolgatásukból nem birta őket fölriasztani. A' kocsi mögött három markos suhancz ballagott; ezek nem voltak ugyan olly igen rongyosak, mint a' kocsis, de mégis jóval piszkosabbak, 's balkezökben súlyos és kurta ólmosbotot emeltek, miből azt lehetett volna következtetni, hogy valamelly al-

kotmányos jognak gyakorlására sietnek; de jobb kezökben sodronyhurkot tartottak, 's igy a' fönebbi következtetés alaptalan.

De kik tehát ezen suhanczok? Az angol irók nem merik a' nadrágot megnevezni, 's kik ezen botorságot helyeslik, azok bizonyosan minket is gáncsolni fognak, midőn egyenesen kimondjuk, hogy ezen suhanczok — bakólegények, és jelenleg kutyavadászaton vannak; mi azonban nem rettegünk nyiltan szólani, mert mig hölgyeink' nagy része minden emberakasztásra, mint valamelly mulatságos látványra, sereglik ki, addig koránsem sérthetjük meg az illedelmet az effélék' nyilt kimondása által.

A' szekeret sűrü néptömeg követé, fenyegetőzve és hangosan szitkozódva a' bakók ellen, kik a' gyanús kutyákat összefogdozák, 's olly példás türelemmel hallgaták a' kemény véleménykülönbségeket, hogy sokan tanulhatnának tőlök.

A' nép' ingerültsége mindinkább növekedék, főkép miután egy divatos öltözetü szép hölgy rohant előre, és szivszakadva kiáltozott:

‚Oh, kedves pincherem, egyetlen szerelmem — kegyetlenek, adjátok vissza pinchemet, 's kivánjátok mindenemet — életemet váltságaul!'

Többet nem szólhatott, mert zápor gyanánt szakadó könyűi lélekzetét is elfojták.

Ezen érzékeny szép hölgy — Olívia volt.

A' szépség legtöbb esetben a' durvább emberekre is nagy hatással szokott lenni; a' néptömeg sűrübb lőn, 's a' rongyos kocsis kénytelen volt lovait megállítani, mert gyöngeségöknél fogva nem birták volna az embereket elgázolni.

‚Adjátok vissza egyetlen örömemet — szép kis pinchemet!' — szóla ismét, hangosan zokogva Olívia.

„Az én kormosomat is!" — ordíta egy termetes timármester.

„„Az én kedves pumimat!"" — sikolta tompa kácsahangon egy nyugalomra lépett elhizott szakácsné.

„„„Vizslámat! vizslámat!""" — üvölte egy savószín arczu fiatal uracs, ki csak azért tartott kutyát, hogy legalább ő is parancsolhasson valakinek.

„„„Uszkáromat! uszkáromat! adjátok vissza hűséges Lionomat, ki engem szegény vak embert olly biztosan vezetett!""" — E' szókat egy vaskos koldus rikácsolá, ki a' koldulás' megszüntetése óta hetenként csak hat napot tölt el koldulással, a' hetediken pedig hosszu áldomásokat iszik az adakozók' egészségeért a' csapszékben, 's most,

vakságát feledve, a' sűrü néptömegen keresztül, egyenesen a' bakók felé törtetett.

‚Oh, pinchem! édes egyetlenem!' — rebegék ismét Olívia' halovány ajkai.

„Embertelen zsiványok, adjátok vissza a' pinchet, különben mindjárt beverem gyalázatos fejeteket!" — Ezt egy deli külsejü ur mondá, és roppant méltóság' kifejezésével forgatá parányi sétabotját.

„„Helyes! helyes! agyon kell a' gaz bakókat verni!"" — orditá a' fölhevült néptömeg, 's lehető legczifrább szitkokkal törekvék magát kölcsönösen bátorságra tüzelni.

A' bakók bután meredeztek a' sokaságra, 's pálinkától tüzelő arczaikon olly kifejezés kezde mutatkozni, mintha ólmosbotjaikkal utat készülnének magoknak törni a' sokaságon keresztül; a' kocsis pedig megfordità ostorát, 's nyelének vastag részével tátosait legyezgetni készült, hogy kiszabadulhasson a' hinárból, a' három suhancz' verekedése közben.

Számos ököl és bot emelkedék már minden oldalról, és az iszonyu kiáltozás egészen a' felhőkig hatott föl, 's mintegy husz csizmadiáné és legalább is hatszor annyi szolgáló és szakácsné, bátoritó pillantatokat löveltek a' hősi lelkesüléstől buzgadozó férfiakra.

Ezen elhatárzó pillanatban mindazáltal óriási terjedelmü hang rivalt meg, 's e' szókat mennydörgé:

„„Vissza, emberek, ezen bakók ártatlanok, ők a' nemes hatóság' parancsából szedik össze a' csavargó kutyákat. — ""

‚Ah! az én pinchem csavargó! Milly sértés! Elájulok! Ah! —'

„Kend maga csavargó!" — kiálta a' deli külsejü ur.

„„Igen, igen!"" — viszhangozá a' néptömeg.

„„Mit? Én csavargó? Én poroszló vagyok, 's most mindjárt megmutatom az urnak. — ""

„Én Szivacs báró vagyok, és nem hagyom kend által a' nép' jogait eltiportatni! Hordja el kend magát, vagy bocsáttassa szabadon a' kutyákat!"

„„Éljen! Éljen!""

„„De — kérem — ""

‚Oh, pinchem! — te csavargó! — ezen gyalázatot nem fogom tulélni! Ah!'

„A' nép' kivánatával nem szabad ellenkezni! Szabadság a' kutyáknak!"

„„Éljen! Éljen!““

Ekkor, hihetőleg puszta vaktörténetből, jókora kavics röpült a' poroszló' fövegére, 's földre sujtá azt. A' poroszló lehajlott utána, de most, ismét csak történetesen, a' tolongás nagyobb lőn, néhány ember a' lehajlott poroszlóban megbotlott, ráesett, 's egyetlen percz mulva már legalább tiz ember dögönyözte egymást a' földön.

„Rajta, favágók, szabadítsátok meg a' foglyokat! Mutassátok meg, hogy férfiak vagytok!“

„„Éljen a' báró! Éljen!““

A' favágók azonnal a' kocsihoz rohantak fejszéikkel, 's néhány csapás után lepattant a' hosszu ládának hátulsó oldala, és a' nép' folytonos éljenzése közt először is egy bozontos és rongyos bundáju falusi kutya ugrott ki belőle, 's vakon vágtatott végig a' tömegen, legalább is husz gyermeket földre sodorva; ezt azután tarka vegyületben, 's minden nemi és rangkülönbség nélkül követé a' sok uszkár, vizsla, pumi, és irtózatos ugrásokkal oszlott el minden felé, a' bakók' nem csekély boszuságára, 's a' gyermekek és asszonyok' leirhatlan örömére.

‚Pinchi, pinchi! egyetlen szivecském!' — kiálta, forró örömkönyűket hullatva, Olívia, midőn kedvencze, mint sereghajtó, a' láda' párkányán megjelent.

De pinchi urfi nem érzett magában elég bátorságot a' szekérről leugrani, hanem keservesen vonított, 's kérő szemekkel tekinte a' sokaságra, mellyen Olívia' remegő lábai nem birtak keresztül történni.

Ekkor óriási és csaknem hihetetlen elszántság szállotta meg a' deli külsejü urat; 's egyetlen ugrással a' folyvást földön hentergő poroszló' hátán termett, onnan pedig a' szekérhez szökkent, pinchit megragadá, és Olívia' karjaiba tevé. Mind ez csak egyetlen pillanat' müve volt.

‚Uram, — rebegé alig hallhatólag Olívia, — ön életemet — többet — ön pinchimet menté meg — hálám — oh! —'

„Nagyságod igen föl van indulva, — viszonzá lovagias arczkifejezéssel a' deli külsejü ur, — lehet szerencsém nagyságodat e' tolongó pimaszok' csoportjából lakására kisérnem?“

Olívia nem felelhetett, mert bozontos pinchijét épen csóközönnel halmozta; de szemei igent intének.

A' deli külsejü ur tehát elvezeté Olíviát.

'S ki volt ezen lovagias szellemü ur?

Eduárd, az arszlán!

Ez alatt a' bakók fölugráltak üres ládájokra, 's a' lovak tova czam-

mogtak, a' nép szétoszlott, a' favágók nyugodtan ismét a' fürészeléshez fogtak, a' poroszló pedig fölszedé tagjait a' földről, szemeiből a' port kidörzsölé, 's még maig is folyvást azon töri fejét, hogy ugyan ő vert-e meg valakit, vagy pedig őt döngették meg; 's mivel nem érezzük magunkat hivatva ezen fontos kétségének fölvilágositó eldöntésére, tehát mi is távozunk az irtózatos forradalom' iszonyu színhelyéről, hogy valamikép bajba ne keveredjünk.

Harmadik fejezet.

Az özvegy házassági terveket főz, az arszlán pedig nőszülési eszméket habar; de midőn két szakács működik, akkor rendesen elsózatik a' leves.

Hogy a' fönebb leirt forradalom után szállására kiséré özvegyünket az arszlán, azt már elmondottuk, most tehát azon érzékeny jelenést kellene leföstenünk, melly ott Olívia leirhatlan hálájának következtében kifejlett; de hiszen az illy első látogatások mindig olly egyenlők és érdektelenek szoktak lenni, 's különben is annyira ismerjük már hőseink' belsejét, hogy nemcsak azon első, hanem még néhány utóbbi találkozásukat is bizvást hallgatással mellőzhetjük el, 's csak ott fogjuk föl ismét tárgyunk' sorozatának fonalát, hol a' lélek' belső mozgalmainak kerekei uj irány felé kezdenek forgani.

Minthogy mindenkor az asszonyokat illeti az elsőség, tehát lépjünk az özvegy' csinos szobájába.

E' pillanatban délutáni négy óra lehet, 's Olívia igen ízletes pongyolában, puha pamlagon mereng; szobalánya ölbe horgasztott kezekkel ül előtte, mi azt tanusitja, hogy nagy mértékben birja asszonyának kegyét.

‚Mondom, nagyságos asszonyom, — szóla rövid szünet után a' szobalány, — én mindenütt tudakozódtam iránta, hol ismerős vagyok; de többet nem tudhattam ki, mint, hogy neve Szivacs Eduárd báró, hogy sokat költ, 's hogy mindenütt szivesen látják őt.'

„És nem hallád, — kérdé Olívia, — hogy mellyik megyében fekűsznek jószágai?"

‚Csak annyit birtam kitudni, hogy több megyében van jószága.'

„Nem iparkodott téged megvesztegetni?"

‚Nagyságos asszonyom! —'

„Hiszen tudom, hogy hű vagy hozzám; de szólj őszintén, nem kérdezősködött felőlem?"

‚Csak annyiban, hogy reménylheti-e nagyságod' szerelmét és kezét.'

„'S természetesen biztatád őt?"

‚Csak féligmeddig, hogy annál nagyobb tűzzel folytassa az ostromot.'

„Igen helyesen tevéd, mert minél inkább föl birjuk a' férfiak' hevességét ingerleni, annál sötétebb fátyol borul szemeikre. Már csakugyan boldogítni fogom őt kezemmel, mert mégis csak szükséges butor a' háznál a' férj, mint az ablakfüggöny, melly mindent elföd, 's valamint a' napsugár ugy vihar ellen is egyenlőn hasznos."

‚Még ma nem volt itt a' báró ur?'

„Nem, 's már nyugtalanítani kezd késkedése; különben is van okom aggódásra, mert házasságról még egyszer sem szólott előttem, 's mindig csak szerelmet emleget."

E' kevés szóból, mellyet már valóban unni kezdünk, minthogy semmi cselekvényt nem fejt ki, hanem csupán a' belső részek' működésének irányát mutatja, eléggé láthatjuk, hogy hová czéloz özvegyünk, 's azért bizvást elhagyhatjuk őt, és keressük föl inkább arszlánunkat.

Nem igen kell sokáig fáradnunk utána, mert imé itt közelít már felénk egy barátjával, ki hajdan arszlán volt, valamint ő; most azonban már lenyiratá sörényét és szokás szerint tigrissé lett, csupán evésben, ivásban, játékban, és mások' szerelmének előmozditásában gyönyörködve.

‚Barátom — szól igen komoly arczkifejezéssel a' tigris — gondold meg jól, mit teszesz! Ha megházasodol, nem fogsz többé visszaléphetni, 's az egész szép világra nézve halva vagy, pedig tudod, hogy az élő ebnek is jobb dolga van, mint a' holt arszlánnak.'

„Igen, barátom — viszonzá az arszlán, mi alatt lovagkorbácsát csodálatos ügyességgel forgatá mutató és középúja közt — de gondold meg, hogy korodhoz már közel állok, 's azért nem igen tanácsos a' házasulást még sokáig halasztanom. 'S azután gondoljuk meg azt is, hogy Olívia lengyel bárónő, 's a' nagyhirű lengyel amazonok közt harczolt."

‚Mért él tehát álnév alatt Pesten?'

„Ej, hiszen mondám már, hogy férje mint zendülő, Varsó' utczáin esett el, 's az alig tizennyolcz éves Olívia kénytelen volt azonnal kivándorlani."

‚Jól van, de e' szerint tehát jószágai elkoboztattak.'

„Igen, de aranyban 's drágaságokban mintegy kétszázezer pengő forintot hozott magával.“

‚Láttad pénzét ?“

„Oh, te Tamás, ne légy olly makacs kételkedő! Midőn tegnap nála valék, irószekrényéből nagy zöld erszényt vett ki, 's husz aranyat vett belőle, mellyet váltani küldött szobalánya által. Az erszény olly súlyosnak látszott, hogy legalább is néhány ezer darabnak kell benne lenni. Különben pedig kérdezett, nem tudnék-e számára jószágot, Pesthez közel, mellyet mintegy háromszázezer váltó forinton, készpénzü fizetés mellett, meg lehetne venni. Egyébiránt szobalányát megvesztegettem, 's tőle még azt is kitudtam, hogy hátán tenyérnyi nagyságu tüzjegy van; sőt még azt is megvallotta az ármányos lány, hogy asszonya nagyon tudakozódik utánam.“

‚Ez már kissé fordít a' dolgon, ámbár, megvallom, nem hiszek azoknak, kik nem szoktak lakomákat adni. Mivel azonban tudakozódik utánad, tehát mégis csakugyan alkalmasint vagy pénze van, vagy rangja, vagy mind a' kettő. Ennél fogva iparkodnod kell, hogy szavaidat tökéletesen elhigye.‘

„Hiszen csak két hónap óta tartózkodik Pesten.“

‚Annál jobb.‘

Az arszlán és tigris néhány lépést haladnak, 's egy szép ház előtt pompás üveges hintót pillantanak meg, mellybe gyönyörü két szürke van fogva. A' kövér kocsis büszkén tekintget négylábu alattvalóira, 's méltán, mert fogadni mernénk, hogy e' gyönyörü lovak igen kitünő és nevezetes arszlánok — a' lovak között.

‚Barátom, isteni gondolatom van!‘ — szól ünnepélyes hangon a' tigris, midőn a' négylábu arszlánokat megpillantá.

„Uj kölcsönzőt fedeztél föl, ki zálog nélkül ad pénzt?“ — kérdé örömtől sugárzó tekintettel a' kétlábu arszlán.

‚Ennél is jobbat. Ismered ezen lovakat?‘

„Van szerencsém, hiszen gyakran megfordulok Szajkó Emil bárónál.“

‚Látod a' takarón az Sz. E. betűt, aranynyal himezve, 's fölötte a' koronát?‘

„Látom.“

‚Ezen hintóban kell most a' szép özvegyhez menned.‘

„De ugyan mikép?“

‚Bizd rám.‘

E' szók alatt egészen a' hintóhoz érnek, 's a' tigris igy szól Eduárd arszlánhoz:

‚Imé, barátom, nézd, ezen hintó szinte Budán készült, a' krisztinavárosi kocsigyárban, és nem ráz; minek hozatnál tehát magadnak Bécsből hintót.'

Az arszlán csodálkozott, mert hiszen ő nemcsak hintót, hanem még targonczát sem szándékozott Bécsből hozatni, 's azért meg nem foghatá, hová czéloz barátja, mit épen nem fogunk különösnek találni, ha meggondoljuk, hogy az arszlánok' fölfogási tehetsége rendesen meglehetős gyöngécske szokott lenni.

‚Barátom — szóla ismét a' tigris, de most már nem az arszlánhoz, ha nem a' kövér kocsishoz, ki, ha gőgös és különben igen bárgyu arczkifejezéséből e' következtetést szabad vonnunk, a' kocsisok' tisztes czéhében talán szinte az arszlánok közé tartozott — barátom, rég itt van már a' báró?'

„Épen most érkeztünk ide," — felele úrias közönösséggel a' kocsis.

‚Sokáig szokott a' méltóságos urnál mulatni a' báró?'

„Rendesen egy óráig."

‚Barátom tehát segithet rajtunk. Ezen ur, Szivacs báró ur ő nagysága, fogadott velem, hogy minden hintó ráz, melly Budapesten készült. Imé, fogadja ezen öt pengő forintot, 's vigye a' báró urat azon földszinti házig, melly amott az utcza' végén áll, hogy állitása' valótlanságáról meggyőződhessék.'

„Igen — de hát báróm — ha —"

‚Hiszen én is ő méltóságához megyek most, 's együtt fogjuk majd e' tréfát a' báróval kaczagni.'

A' kocsis engedett, mert utolsó szavai alatt már megnyitá a' hintó' ajtaját a' tigris, és bekényszerité barátját, e' szókat sugván neki:

‚Olívia nem fog benned többé kételkedni, ha e' hintót meglátja, 's takaróján a' betüket, mellyek szerencsére épen a' te neved' első betüi. Reménylem, hogy e' hasznos szolgálatomat nem fogod feledni, ha majd boldog férje leendsz a' gazdag lengyel özvegynek!'

Az arszlán csak heves kézszoritással válaszolt, 's a' hintó tova robogott, a' tigris pedig barlangjába sietett, hogy öt forintját a' kártyaasztal mellett rögtön visszaszerezhesse.

‚Dolgom van e' házban, 'gyalog fogok visszamenni,' — szóla büszkén 's hangosan az arszlán, midőn a' hintóból kiszállott, 's a' földszinti ház' ablakánál Olíviát megpillantá.

A' kocsis visszahajtott, 's az arszlán örömmel lépett az özvegy' szobájába, meg levén győződve, hogy a' szép hintó, gyönyörü lovak

és kövér kocsis bizonyosan igen magasztos érzelmeket ébresztének a' szép özvegy' keblében.

‚Bocsánat, nagyságocskám, hogy illy későn jövök, de Tönkházi és Filléri grófoktól nem szabadulhattam, kiknek már évek óta pénzt kölcsönzök'

E' szók után olly könnyeden közelíte arszlánunk az özvegyhez, mintha egész életében mindig szőnyeget koptatott és még viz helyett is csupa „herbatét" ivott volna.

„Ah, hallja csak szerencsétlenségemet, édes báró — szóla könnyelmü mosolylyal Olívia — tegnap elvesztém nyakgyöngyömet; igaz, hogy csak mintegy tizezer forintot ér, de mégis kihirdettetém ezen ujságban, mert elvesztését leginkább azért fájlalom, mivel egykor anyám viselé azon nyakdíszt!"

Az arszlán vigasztalni törekvék az özvegyet, 's nagy ügyességgel tüstént más tárgyra ugratá a' beszédet, kevés pillanat mulva pedig lehető legédesb mosolylyal szóla:

‚Mit szól nagysád uj hintómhoz?'

„Hintójához?"

‚'S szürkéimhez, miket taval ezer aranyon vásároltom Lovárday gróftól?'

„Lovaihoz?"

‚Ugy hiszem, az ablaknál méltóztatott nagysád állani, midőn ide érkeztem.'

„Igen, de hiszen ön Szajkó Emil báró' lovaival 's hintajában érkezett ide."

‚Csalatkozik nagysád,' — szóla az arszlán, nem kis mértékben megzavarodva, 's örömest szólott volna még többet, de gondolatait a' világ' minden kincseért sem birta volna kifejezni.

„Dehogy csalatkozom, hiszen Szajkó báró majd mindennap erre szokott kocsizni, 's valamint magát, ugy kocsiát és lovait is igen jól ismerem."

Az arszlán szeretett volna elsülyedni, 's ezer átkot röpíte tigris barátjára, ki őt e' rút hínárba taszitá. E' közben szemei véletlenül azon ujságlapra tapadtak, mellyben az elveszett gyöngyök hirdetve valának. Alig futá végig az illető sorokat, 's elméjében iszonyu világosság kezde földerülni. Leirhatlan bámulása 's meglepetése e' szókban tört ki:

‚Ez azon hirdetmény, mellyről nagysád emlékezni méltóztatott?'

„Igen."

‚Hiszen ez Bierberg bárónő' gyöngyeit illeti, tegnap találkoztam titoknokával, midőn e' jelentést az illető szerkesztőhivatalba vivé.'

„Valóban, báró ur — mondom. — "

Most már Olíviára jött a' sor a' zavarodásban, ki a' Duna' fenekére szerette volna bűvölni szobalányát, kinek tanácsára ezen, véleménye szerint, csattanó hatásu és mulhatlanul házasságot szülendő cselhez folyamodott.

Gyönge tollunk képtelen e' kölcsönös zavarodást és meglepetést leirni, 's azért csak azt mondjuk még, hogy az arszlán és özvegy igen hidegen váltak el egymástól, a' nélkül, hogy kedvet éreztek volna magokban ezen sajátszerü eseményt bővebben fejtegetni, vagy fölvilágosítani.

Negyedik fejezet.

Ez nyomban követi a' harmadikat, 's házibál' szelíd örömeit érzékenyen festvén, egyszersmind szivrehatólag bizonyitja be, hogy a' rokonérzelmü lelkek egymást mindenütt föllelik.

A' ki valaha lovagmüvészek' előadásait látta, az bizonyosan tapasztalá, hogy midőn a' lovak az első futásnál valamelly ugrást roszúl visznek véghez, a' második iramodásnál kétszerezett erővel iparkodnak hibájokat jóvá tenni; minél természetesb tehát, hogy az ember, habár özvegy, vagy épen aszlán is, teljes erejével törekszik botlását helyrehozni, főkép, ha ezen botlása által magát nevetségessé tette; mert hiszen ki ne tudná, hogy a' divatszerü 's főleg „herbatés" körökben egy kis bűnt örömest megbocsát a' közvélemény, de azon emberek fölött mulhatlanul eltöri a' pálczát, kik magokat nevetségesekké teszik.

Ennél fogva tehát épen nem csoda, hogy özvegyünk és arszlánunk saját füleiket szerették volna lerágni mérgökben a' fönebbi esemény után; mivel pedig ezen mulatságos és élvezetdús műtételt teljességgel nem birták véghez vinni, tehát igen természetes, hogy elkövetett hibájokat mindenkép helyrehozni törekedtek.

A' némberek rendesen gyorsabban szokták magokat az illy bonyolult esetekben föltalálni, 's azért csakhamar megtörtént, hogy Olívia szobalánya az arszlánnal mintegy történetesen találkozott. Ezen véletlenség némi fölvilágositásokra szolgált alkalmul, mikről csak azt jegyezzük meg, hogy érjenek a' mennyit érhetnek, mert hiszen itt ugy sem jöhet szóba a' mi véleményünk, hanem mindennek csupán

hőseink' belseje által kell elhatároztatnia, annak megváltoztatása pedig csekély hatalmunkat tulhaladja.

A' szobalány, már csak azért is, mivel a' megtörtént balesetet egy részben ő okozta, mindent elkövetett az arszlán' megszelidítésére, 's elmondá, hogy tévedés van a' dologban, mert nemcsak Bierberg bárónő veszté el gyöngysorát, hanem az ő nagyságos asszonya is; és ez állitását a' legközelebbi ujságlappal is bizonyitá, mellyben már két hasonló tartalmu jelentés vala olvasható, mondván egyszersmind, hogy nagyságos asszonya az előbbi jelenlést sajátjának tekinté, 's hogy annál fogva az egész szomoru tévedés csupán ezen szerencsétlen vakesetből származott.

Mondottuk már, hogy az arszlán gondolkozni nem szokott, mert fejét neki csak azért adá a' bőkezü természet, hogy legyen hová tennie kalapját, 's azért ne csodáljuk, hogy félig meddignél alkalmasint jobban hitt a' szobalánynak, azon szobalánynak, kit ő nemcsak pénzzel vesztegetett meg, hanem még néhány sokat jelentő pillantással is; — és ugyan hol azon arszlán, ki vakon nem hinné, hogy tüzes pillantásai még a' legjegesb lyánszíveket is lángra birják gyujtani?

Más ember ugy okoskodott volna talán, hogy hiszen az is hirdettethet elvesztett gyöngyöket, kinek egész életében még csak egyetlen borsója sem volt; de arszlánunk tul volt a' fölvilágosodás' illy mételyes eszméin, és különben is örömest el szokta mind azt hinni, a' mit ohajtott, mikép azt vézna dongával keritett agyu embereknél rendesen tapasztalni szoktuk.

Különben pedig az aranynyal töltött súlyos erszény mindig szemei előtt lebegett, 's igy, miután háromszor értekezett a' szobalánynyal, tökéletesen meg vala győződve, hogy Olívia csakugyan gazdag bárónő, 's hogy valóban tizezer forintot érő gyöngyfüzért vesztett el; ámbár a' tigris mindig csóválta fejét; és lehető legnagyobb ovakodást tanácsolt.

Az özvegyek ellenben sokat szoktak tapasztalni, 's rajtok is igen sok tapasztalás megy keresztül, minél fogva nem csodálkozhatunk tehát, hogy Olíviát nem lehete olly könnyen megnyugtatni, és lecsöndesíteni.

A' szobalány, ki nagyságos asszonyát a' rendes díjért, az arszlánt pedig a' rendkivüli ajándékokért egyenlőn csalta, bő ékesszólással mondá ugyan, mikép Eduárd báró csak azért kérdezé Olívia' véleményét a' hintó és szürkék iránt, mivel meg akará azokat venni, ha az özvegynek tetszeni fognának, még pedig ajándékul, hogy szí-

ve' hő vonzalmát ezzel is tanusithassa, és Olívia mindig visszaemlékezhessék az ő becses személyére, valahányszor a' gyönyörü lovakra függesztendi igéző szemeit; — de hiában, Olívia' sokoldalu tapasztalásait nem lehete olly könnyen kijátszani, főkép, miután ezen igen furfangos próbáját az arszlán nem birta kiállani: üzené tudniillik neki a' szobalány által, hogy szives ajándékát kész elfogadni, hogy utóbb, mint férjének, ismét visszaadhassa azt; de fájdalom! a' két szürke azontul is csak Szajkó bárót vontatá, 's igy az özvegy folyvást igen keményen gyanakodott, látni sem akarván az arszlánt, ámbár a' szobalány mindent elkövetett ennek igazolására, minthogy ezen nemes foglalatossága igen igen gyümölcsöző vala.

Alkalmasint sokan fognak találkozni, kik undorral fordulandnak el ezen hitetlen kétnyelvüsége miatt a' szobalánytól; de mondhatjuk, kár ezt tenniök, mert a' mai rosz világban, 's még más helyeken is, nemcsak szegény szobalányok, hanem irástudók és ügyvédek is találkoznak, kik egyszerre két köcsögről mártogatják le a' tejszínt, és utóljára mégis mind a' kettőt cserben hagyják.

'S most, miután hőseink' belsejét ismét ugy kiforditottuk, hogy világosan lehete minden szándékukat látni, ujonnan szabadon engedhetjük kifejleni az események' sorozatát.

Némelly mulatni szerető emberek házibált készültek adni, még pedig részvények' utján, hogy mindegyik egyenlő joggal birjon, 's annál fesztelenebb lehessen a' mulatság.

De hol? Vendégfogadóban? Nem, mert az a' költséget szaporítaná, hanem egy jószivü embernél, ki kész volt nyugalmát és kényelmét föláldozni, hogy felebarátai a' haza' javáért — mert most mindent a' haza' javaért szokás tenni — jól kitánczolhassák magokat.

Édes hazánkban részvényes vállolatokra mindig számos aláiró, sőt mi több, még néhány valóságos fizető is találkozik. Igy ez esetben is csakhamar akadt száz aláiró, és ezek közől hatvanan meg is fizeték részvényöket, mi, rendkivüli ritkasága miatt, valóban megérdemli, hogy följegyeztessék. Olívia is az aláirók és fizetők közé tartozott, 's arszlánunk, ki mindent rendesen csak félig szokott tenni, szinte aláirá az ivet, miután a' szobalánytól megtudá, hogy az özvegy is jelen fog lenni; hogy azonban részvénydíját nem fizeté meg, az igen természetes, mert, ha arszlán, szószármaztatás' utján, annyi mint arczátlan, akkor nem tudjuk átlátni, mért nem lehetne szemtelen is.

Lépjünk a' pompásan kivilágitott négy szobába; az elsőben termetes ruhafogas terjeszti ki barátságos karjait, 's legott elhalmoztatik

kabátokkal, püspikékkel, minden nemü és alaku kalapokkal, 's világos példáját adja annak, hogy valamint az ember, ugy a' ruhafogas is igen sokat elbir ezen árnyékvilágban, de korántsem mindent! A' féreg is felgörbed, ha ráhágunk, 's igy a' ruhafogas is földhöz vágta magát, miután érzé, hogy kelletén tul terhelteték meg, 's nem állott föl, hanem makacsul a' földön maradt, mint a' teve, melly érzi, hogy a' rárakatott terhet nem birja el. Ez magában még nem lett volna baj, de véletlenül egy Bikficz urat is eltemetett a' ruhafogas, ki épen mellette állott, 's most irtózatosan kiáltozott, és különösen a' kalapok közt irgalmatlanul pusztitott. Néhány Bikficz ur és ifju óriás csakhamar kiszabaditá a' püspikék' redőiből a' szerencsétlen eviczkélőt, 's ezzel a' bajnak vége lett, de egyszersmind legalább hat kalap' rövid földi pályájának is, a' mi egyébirant csak hasznos vala, mert hiszen a' kalapos is szereti a' mindennapi kenyeret, 's végre az uj kalap mindig jobb az ócskánál.

Itt közbevetőleg néhány magyarázó szót kell előadnunk. Midőn az ifju iskoláit elhagyja, de még állandó életpályára nem szánta el magát, akkor rendesen Bikficz urnak neveztetik; a' Bikficz urakból ifju óriások lesznek, kik a' fiatalság' egész tüzével karolják keblökre az életet, 's polgári pályák' valamellyikét, és a' hazát boldogitani segitik; kik e' nemes törekvést megunják, vagy nem éreznek magokban arra elég erőt, azok arszlánokká lesznek; a' kik pedig még azt sem képesek teljesiteni, mit az arszlánokról általánosan elmondottunk, 's szürkülni látják szakállukat, a' nélkül hogy az életfának valamelly zöld ágára birtak volna vergődni, azok tigrisekké lesznek. 'S mi lesz a' tigrisekből? Herbatéban fürdő semmi!

Szivacs Eduárd báró' kalapját is tönkre lapitotta Bikficz ur, de arszlánunk derült arczczal vigasztalá őt, mondván:

‚Ne gondoljon vele, barátom uram, épen ma tudám meg, hogy a' bécsi nagy sorsjáték' első nyertese az enyém. Kétszázezer forintnyi nyereség mellett könnyen feledhetem e' rozzant kalapot. De az istenért, ki ne beszélje ön szerencsémet, mert különben halálra ostromolnak a' kölcsönözni akarók!'

Bikficz ur hallgatást fogadott, 's igy meg volt az arszlán győződve, hogy három percz mulva valamennyi bálivendég tudni fogja rendkivüli szerencséjét.

'S csakugyan ugy is lett. A' második Bikficz már azt mondá a' harmadiknak, hogy saját szemeivel látá a' szerencsés sorsjegyet, a' negyedik pedig esküvel erősité, hogy látta, midőn egy gyufás zsidófiutól két forinton vette. Végre egy öreg arszlán egyenesen kimondá,

hogy három nap mulva vele fog utazni a' pénzért, 's hogy a' gőzhajói jegy is zsebében van már ezen utra.

Hat akós mézes kádra sem tapadhatna annyi légy, a' hány Bikficz, ifju óriás, arszlán és tigris e' hirre arszlánunkat körüldongá, 's valamennyi gyöngéd anya keményen inté nagyon is fölserdült lányát, hogy egyenesen tartsa magát, 's ne süsse le olly szemérmesen szemeit, ámbár majd valamennyinek szeme a' csillagokra valának függesztve, 's e' csillagok boldog arszlánunk' szemei valának.

Az egyetlen pamlagot a' haute volée foglalá el, melly három jeles férfi által képviselteték, kik vigan nézék a' mulatozó tarka tömeget, 's elmés észrevételekre folyvást elégnél is több anyagot találtak. Mások tánczoltak és csevegtek; a' jószivü háziur pedig a' negyedik szoba' szögletében bóbiskolt, mert néhány Bikficz és ifju óriás azt is elfoglalta, és kedvére kártyázott.

Bekövetkezvén az evés' ideje, igen lelkes ügyvita támadott azon fontos kérdés fölött, hogy a' pamlagot kell-e az asztal elébe vinni, vagy pedig az asztalt a' pamlag elébe. Néhány szónok tartalomdús és velős nyilatkozata után végre általános szótöbbséggel az határoztatott, hogy a' pamlagot kell az asztal elébe vinni, 's örömmel valljuk meg, hogy ezen eldöntő végzést legkisebb kedélyingerültség sem követte.

Most azonban némi bonyodalom következett be, melly könnyen veszélyes forradalommá is válhatott volna.

Hatvan részvényes fizetett, száz irta alá az ívet, 's mégis mintegy százharmincz vendég volt jelen, minek számos Bikficz, ifju óriás, arszlán és tigris valának okai, kik az olly helyeken hivatlanul is meg szoktak jelenni. 'S ki merészlené őket e' miatt vádolni? Senki! Senki! Mert hiszen ők ezt csak azért gyakorolják, hogy megmutathassák a' világnak, mikép a' nagyhirű magyar vendégszeretet még most is széltében gyakoroltatik, miután azokat sem szokás kiigazítani, kik meghivatva nincsenek. Hála tehát ezen nemeskeblü honfiaknak, kik alkalmat adnak arra, hogy nem akarva is folyvást példásan gyakoroltassék hazánkban a' dicső vendégszeretet!

Néhány ifju óriás tehát, kik különben már arszlánságra készültek, az előszobát foglalák el; de a' szemes Bikficzek még nagyobb haladást tanusitottak az előitéletek' nemes megvetésében, és egyenesen a' konyhában csoportoztak; a' mit azután ők ott nem győztek megenni, azt az ifju óriások ragadozák el az előszobában, 's a' mi ezeknek erejét is tulhaladta, az végre a' pamlagos haute volée és többi vendégek elébe jutott. Mivel azonban nálunk, a' régi jó magyar szokás sze-

rint, minden vendégségnél ugy főznek, hogy jusson is maradjon is, tehát a' forradalom szerencsére elmaradt, 's a' vig lakomát ismét tomboló vig táncz követé.

A' rokonérzelmü lelkek mindenütt föllelik egymást, 's igy Olívia és Eduárd is meglelék egymást az asztal mellett, 's alig ürült ki néhány pohár pezsgő, midőn már tökéletesen kibékültek, melly fontos lépésre alkalmasint Eduárd arszlán' nagy szerencséje is nem csekély okot szolgáltatott; mert, hogy Olívia is megtudá a' kétszázezer forintos történetet, azt talán fölösleg is említenünk; hogy pedig e' hirnek hitelt adott Olívia, azt épen nem fogjuk csodálni, ha visszaemlékezünk, milly egyhangulag erősiték annak igazságát a' vendégek. —

Nincs tehát egyéb teendőnk, mint, hogy számos illy szelid báli örömet kivánjunk a' jószivü szállásadónak, 's egyszersmind megsugjuk nyájas olvasóinknak, hogy boldog arszlánunk eegedelmet kapott a' szép Olíviától, őt haza kisérhetni, 's másnap meglátogathatni. —

Ötödik fejezet.

Itt igen egyszerüen és röviden csak az mutattatik meg, hogy rókánál rókább emberek is vannak.

Alig telt el három nap a' fönebbi teljes kibékülés után, 's az özvegy és arszlán fölajánlák egymásnak sziveiket és kezeiket, 's lehetőségig gyorsítani határozák az összekelést; Olívia azonban mégis szükségesnek vélte, hogy az arszlán utazzék előbb Bécsbe nyereségéért, miben Eduárd azonnal megegyezett, már csak azon okból is, hogy rögtön a' menyekző után ne kelljen a' mézesheteket távozás által megzavarnia.

Tehát csakugyan arszlánunké volt a' főnyertes?

Majd meglátjuk! Most csak annyit mondunk, hogy négy nap mulva már ismét Olívia' lábainál térdelt, 's bemutatá neki a' pesti kereskedőházakra szóló 's nyolcz napra irt bécsi váltókat, mert készpénzben csak tetemes lerovással vehette volna föl nyereségét, minthogy azt csak bizonyos határidő mulva szokás rendesen kifizetni.

Olívia tehát minden kétségtől felszabadítva érzé magát, 's az arszlán is vakon hitt minden szavának, mert Bécsből visszaérkezésekor megmutatá neki mátkája a' drága gyöngysort, melly az illető hatóság' ismert buzgó szemfülessége' következtében csakugyan ismét megkerült.

Örömest töltenénk el néhány lapot a' szerelmesek' édes ömlengéseinek leirásával, de nyájas olvasóink eléggé ismerik már belsejök' minden redőit, 's azért könnyen képzelhetik szerelmes lázkitöréseiket, mi pedig ennél fogva nyugodtan folytathatjuk e' nagyszerü és csodateljes történet' további kifejlését. —

Hőseink elhatározák, hogy lehető legnagyobb csöndben menjen véghez összekelésök, minek okát nem akarjuk fürkészni; 's az arszlán' részéről a' tigris vala mint násznagy az esketésen megjelenendő. Olívia pedig ügyvédet választott e' díszes hivatalra, ki már a' tigrisségen is meglehetősen tulhaladt, és Siczky név alatt ismerteték, mi arra látszott mutatni, hogy ő is lengyel menekvő, mit ő mindig nagy titkolózással szokott helybenhagyni, midőn családi viszonyai történetesen szóba hozattak. Egyébiránt ő mindig tudta: ki akar pénzt kölcsönözni a' két városban, 's viszont azokat is ismeré, kiknek kölcsön adni való pénzök volt, és azt tapasztalá, hogy ezen kettős tudás legalább is annyi hasznot hajtott, mintha három ügyvédi oklevélnek lett volna birtokában, ámbár a' rosz világ azt rebesgeté, hogy nemcsak ügyvéd nem volt, hanem még diákul sem tudott beszélni.

Meg levén a' násznagyok választva, az arszlán ismét el akart utazni, hogy a' szükséges csöndes házassági engedélyt meghozhassa; Olívia azonban szerelemből sugárzó szemekkel szóla:

„Nem, édes báró, ezt nem engedhetem, nem szabad önnek tőlem többé elválnia; én már átadám Siczky urnak a' személyemet illető szükséges iratokat, tegyen ön hasonlókép, és ő mindent eligazitand, 's nekünk nem leend egyéb dolgunk, mint — mint — az oltár elébe lépnünk!"

„Nagyságod valóságas angyal!"

Többet nem mondhatott az arszlán, hanem a' tigris' kiséretében rögtön Siczky urhoz sietett, ki néhány óra mulva már kocsiban ült, minden szükséges irományokkal ellátva, mellyek házassági engedély' kieszközlésére megkivántatnak.

Négy nap mulva az összekelés csakugyan véghez ment, 's másnap reggel következő érzékeny párbeszéd folyt a' boldog házaspár között:

„Oh, Olívia, milly kimondhatlanul boldog vagyok!"

„Kedves Eduárd! Nincs szóm, melly üdvömet kitejezhetné!"

„Oh, Olívia, bár olly boldoggá tehetnélek, miként ezt megérdemled!"

„Oh, Eduárd, boldogságom egyedül csak szerelmedben összpontosul!"

‚Milly kimondhatlanul szerencséssé varázsol engem e' vallomás!'

„'S talán kétkedtél bennem?"

‚Oh, nem! De forró szerelmem cselre csábitott, 's félek —'

„Oh, szólj, egyetlen édem, mi lehetne az, mi miatt Oliviádtól félned kellene?"

‚Én olly kimondhatlanúl szerettelek —'

„Pajkos! és e' miatt félsz?"

‚'S olly kevéssé biztam magamban szerelmed' megnyerhetése iránt, hogy —'

„Hogy?"

‚Ki kell a' valót mondanom, melly ugy sem maradhatna előtted örökre titokban. 'S ha most, boldog házasságunk' első reggelén nem bocsátasz meg, ugy később még kevésbbé reménylhetném bocsánatodat.'

„Szólj, kérlek — kínpadra feszitesz!"

‚Szépséged, magas születésed, gazdagságod meggyőzének engem, hogy az én csekély személyem nem nyerhetend tőled szerelmet, 's egyszersmind érzém, hogy szerelmed nélkül nem élhetek!'

„Kedves ábrándozó!"

‚Én tehát — idegen tollakkal ékesitém föl magamat!'

„Hogyan?"

‚Én nem vagyok báró!'

„Mit hallok?"

‚Nevem — Mopsberger Kilián —'

„Mopsberger!"

‚Hajdan pinczér voltam egy bécsi nagy vendégfogadóban, a' kártyázást igen jól megtanultam, 's egy pár ezer forinttal Pestre jövék, és arszlánná lettem.'

„És a' főnyertes?"

‚Ártatlan koholmány, hogy szivedet megnyerhessem.'

„'S a' váltólevelek?"

‚Azokat magam készitém itt Pesten, 's már el is t'ptem.'

„Gyalázatos ármány! Siczky ur tehát megcsalt engem!"

‚Utólsó ötven forintommal eszközlém ki hallgatását, midőn keresztlevelemet kezébe adám.'

„Semmirekellő áruló! én százat adtam' neki, hogy meg ne csaljon!"

‚Hogyan? Nem értlek, édesem!'

„Érts meg tehát, 's ne gondold, hogy diadalt ünnepelsz fölöttem

csalfaságod által. Megcsaltál engem? Jól van, de azért nem fogtál ki rajtam!"

„Mit fogok hallani?"

„Azt, mit gazságod megérdemlett. Vermet ástál nekem, de magad is bele estél. Én nem vagyok özvegy, nem vagyok báróné; nevem — Fingerhut Orsolya — hajdan szobalány voltam egy bécsi nagy vendéglőben; ott egy pár ezer forintot szerzék, 's azt gondolám, hogy itt Pesten jégre vezethetek valamelly egyszerü magyar embert, 's fejkötő alá juthatok."

„És a' gyöngyök?"

„Zsidó asszony hozta ide árulni, 's a' mellékszobában várakozott, mig neked megmutatám."

„Tehát kölcsönösen megcsaltuk egymást!"

„Te legalább szeretsz engem, de én — "

„Én szeretlek? Én csak Olívia bárónét szerettem!"

„Szemtelen!"

„Hasonlóképen!"

De le most hamar a' fátyollal, mert boldog házasság' érzékeny jeleneteit nem illik a' nagy közönség' elébe terjeszteni. —

Hatodik fejezet.

Ez valamennyi közt legrövidebb, mi által sokkal ajánlatosabbá tétetik a' többi fölött.

Hazánk' egyik megyeszéki városában igen ügyes vendégfogadós él, kinek olly csinos és kellemes felesége van, hogy kedvéért örömest eltűri a' hosszacska árjegyzéket a' jó kedvü vendég.

A' vendégfogadós mindig azt mondja, hogy ő forradalomnak áldozata, melly állitását felesége mindig mélyen sohajtva erősíti meg, 's a' kutyáktól különösen irtózik, mert, mint mondja, életének boldogtalansága csupán azon szerencsétlen szenvedélyből származik, mellyel hajdan a' kutyák iránt általánosan, különösen pedig egy bizonos pincher iránt viselteték.

Előadásunkat most már csak e' kevés szóval fejezzük be:

Ezen vendégfogadósné és férje nem más, mint — az özvegy és arszlán! —

NAGY IGNÁCZ.

Költemények.

V. M. mátkájához.

Költő' szerelme lángol kebledért;
Éretted adná szíve' tengerét.
Tán képzelet vagy, édes képzelet,
Hogy úgy hevíted a' dal' emberét?

Tán koszorú vagy, díszes koszorú,
Mellyhez hasonlót még nem nyert vala?
Talán a' kedves lant' viszhangja vagy,
Mellyben megújúl elzengett dala?

Ne légy te más, mint egyszerű leány,
Kinek reménye: csöndes házi kör;
Ki hőn szeret, 's csak érdemet becsül,
Kit a' hiú fény' csábja nem gyötör.

'S ohajtni fogjuk, hogy jóságaért
Szived jutalmúl bő áldást vegyen;
Hogy éj-hajadnak fürtein kivűl,
A' míglen élsz, más gyászod ne legyen.

VACHOTT SÁNDOR.

Őszinte dalok.

VI. Czélhoz jutás.

Egykor Mátyás' udvarában
Nagy lóverseny tartatott,
És tudósok és vitézek
Versenyezni voltak ott.

A' vitézek büszke ménen,
A' tudósok paripán,
Futott pedig Mátyás király
Egy fölnyergelt szamarán.

Sugdosódva fölkaczagtak
Kik e' versenyt nézdelék,
A' királyt egy vén szamáron
Látni nemde volt derék?

De mi az egész futásban
Legvitézebb tréfa volt:
Minden lovat nyargaltában,
A' szamárszag félretolt.

'S elmaradtak a' tudósok,
Sok vitéz meg visszatért,
Míg az elmés fejedelem
Mosolyogva czélhoz ért. — —

Mátyás elhalt, 's rég feledve
E' lóverseny' híre már:
De azóta hányszor ére
Bölcs előtt czélt a' szamár?!

GYALU PÁL.

TÁRCZA.

Még egy szó igénytelen tervem iránt egy nőegyesületről. *)

Van az eszmesúrlodásnak egy igen is napi renden lévő neme, melly, bár milly gondolat, javaslat, terv, szóval: eszme, villanjon föl, 's terjesztessék közvélemény' birálata alá, mindig fölkapja ugyan azt, de részint tenni nem akarásból, részint jobbat tenni akarásból elveti, 's mást javasol. — Ez, csekély véleményem szerint, egyike, azon igen egyszerű okoknak: hogy, tömérdek viták' daczára alig latunk némi sikert, — 's hogy a' nemzeti műhelyen künn lévők nem csak türelmetlenek, hanem riasztva kivánnak már eredményeket. Igen sokszor történik nálunk, hogy egy magában talán üdvös javaslat nem fejlődhetik ki, csak azért; mivel a' helyett, hogy egyenesen czáfoltatnék, vagy ha czáfolhatlan, egyenesen pártoltatnék, egy jobbat akaró elvonja akaratlanúl is az első eszméről a' figyelmet, csak azért, hogy egy harmadik szinte jobbat tanácsolni akaró ugyan ezt tegye előzőivel. Természetesen már a' negyedik javaslatnál úgy eloszlottak a' vélemények, 's a' közerő, hogy a' jobb javaslatnak kifejlődése lehetetlen, az elsőről pedig már szó sincs.

Ezen soraimat a' szó' legszelidebb értelmében alkalmazom Thanhoffer Pál' baráti soraira, *) 's jobbat akaró viszhangjára, mert lelkemből hiszem, hogy jobbat akart, bár szivből ohajtottam volna, hogy viszhangja inkább öszhang lett volna, az az: egyetértés eszméimmel.

Egy tervnek, mellyet magában jónak ismerünk létrehozását, egy másik eszme' megpenditése által felfüggeszteni csak akkor lehet, ha mindkettő ugyanazon uton el nem férhet, már pedig nemzetiségünk' nagy kérdése olly tág utat nyit előttünk, hogy tiz illy terv, tiz illy felszólamlás sem akadályozhatná mentökben a' haladni akarókat. —

De visszatérek tervemhez. — Az egész csekély eszme onnan vette eredetét, mivel tapasztalás mutatja, hogy minden eddig létező szépirodal-

*) Lásd Athen. 1842. II. 413—5. szelet.

*) Athen. 1842. II. 509—511. szelet

mi intézeteink; mellyekben kizárólag férfiak vettek részt, csaknem kizárólag férfiakra gyakoroltak befolyást; szükségesnek találtam, hogy ezentúl olly intézetekről, egyesületekről is gondolkozzunk, mellyek hölgyeinket a' magyar társas életbe mintegy önkénytelen beléforraszszák, 's igy tágulván magyar társas életünk' köre, növekedjék nyelvünk' érdekiessége is. —

Higyük el, hölgyeink' legnagyobb részét csak az érdekesség indithatja nyelvünk' megkedvelésére. Vannak, tudom, vannak olly hölgyeink is, kiknél a' magyar nyelv már magában érdekes, mert hiszen az nem csak honi, hanem édes anyai nyelvök is. Ők igy születtek, igy növekedtek, ők másképen érezni nem tudnak, 's azt sem tudják, mikor kezdtek igy érezni; vannak azonban sokan 's ez a' nagyszám, kik nem igy születtek, kik a' honi nyelvért, nemzetért érezni csak tanultak, 's fájdalom, talán még nem is tanúltak. — Ne kérdezzük, miért van ez igy! nézzük azon nagy chaost előttünk 's kész a' felelet. — 'S mi magyar irjak, mindezeken csak bámuljunk? Vagy talán látva milly sikeretlen, 's csaknem nyom nélküliek eddigi lépteink, azokat még is ismételjük, 's gúnyolva daczoljunk sorsunknak a' kétségbeesésig? — Nem, ezt tenni nem lehet, nem szabad! Gondolkozzunk inkább új eszközökről, gondolkozzunk arról, mikép lehessen ezen nagy szám előtt (melly annyi gyöngéd angyali hölgyet foglal magában) nyelvünket érdekessé tenni.

Ezen uj eszközök' egyikének tartom az emlitett női egyesületet, ha t. i. egyesült eszme-erők, 's buzgó akarat azt bár milly alakban, csak a' czélnak feleljen meg, életbe léptetik. Egyébiránt az eszme nem olly kivihetlen mint azt némellyek gondolják: 1-ször mivel az semmi élvezet' lemondásával nincs összekötve, 's tulajdonkép nem áldozatra hanem csak jótékonyságra szólitja fel hölgyeinket. Ki ezen női egyesület' tagja leendne, az e' miatt semmiképen sem volna köteles akár képzelt, akár valódi élvezeteit feláldozni, de vagynak 2-szor ollyanok is, kik azt tartják, hogy az illy egyesületek, nem tartoznak a' nők' foglalatosságaihoz. De bátor vagyok kérdeni, mióta szünt meg a' jótékonyság női foglalatosság lenni? mióta nem létezhetik többé a' gyöngéd női kebelnek ezen legtisztább erénye? valóban fogadni mernék, hogy voltak olvasóim közt, kik e' tervet Albion' chartista női' tulságos ötleteivel kezdék aránylagozni. — Hiszen épen ez a' hiba, hogy a' nemzeti nyelvünkkeli foglalatosság ügy tekintetik mint valami kizárólag férfias, vagy épen politicába vágó foglalatosság, 's mi a' legkülönösebb, hogy a' franczia, angol, német nyelvvel egészen másképen áll a' dolog, egyedül szegény magyar nyelvünk az, melly mindig holt latin nyelvfélének, ollyasmi *amice*-nyelvnek nézetik — mellyet ha hölgyek' társaságába jövünk, szorgalmasankint kell hagyni, szintúgy mint a' száraz tudákosságot, 's dohány-füstöt. — Tisztelet becsület a' tudósok' nyelvének, de mi mostanlag azzal megelégszünk ha alkotmányos nyelvünk, az alacsonyabb szintúgy, mint a' miveltebb körökben rendes társalgási nyelvvé váland.

Azért ne higyék, hölgyeim, hogy tervezetem' czélja, egyedül egy két szindarab, vagy regénynek, melly a' Magyar Tudós-, vagy Kisfaludy Társaság előtt méltánylást nem nyert, vagy elkésett, jutalmazása volt, nem! alamizsna-kérés czélja soha sem volt! A' főczél, melly előtt a' fennhozottak eltörpülnek ez: *Szokjanak hölgyeink élvezeti feláldozások nélkül nemzeti nyelvünk' mivelésében tettleges részt venni 's szünjék meg azon balvelemény, hogy nyelvünk'*

kimivelése kizárólag férfiakhoz illő foglalatosság. —

A' tervnek theoreticai kivihetőségét hiszem elégségesen megmutatám, a' practicai létrehozásra közrészvét, akarat, 's kezdet kell.—Ez egyesek' ereit fölülmulja, itt közlelkes buzditásra számolok *férfiaink'* részéről, — 's ime itt azon pont! hol véleményem Th. P. felszólitásával öszveforr, — de miután megpenditém az eszmét, kötelesnek érzem magamat ez iránt is röviden kijelenteni gondolatimat.

Az egyesület' életbe léptetését egy aláirási iv kezdhetné meg — legalább három évre, p. o. tiz. p. ft. kik ennek tőkéjét egyszerre lefizetnék, örökös, a' többiek ideigleni tagjai volnának ezen női egyesületnek. — Kitetszvén az aláirási ivek' sikeréből, hogy az egyesület' jövője legalább három évre biztositva van, — azon női kör, melly az egyesület létrehozására az első lépteket tenni szivesked-dett, minden részvényesnőket egy bizonyos napra, 's ehhez választott alkalmas helyre köztalálkozásra megkérend, ezen egyesületi ülésben választatnék az elnökné, helyettese, 's azon választmány, melly a' pályamunkák' átolvasását,'s véleménye szerinti jutalmazását magára vállalná. Ez egyesület' kezdeténél élő mintául szolgálhatnának, egy részről a' honunkban már is létező jótevő női egyesületek, — más részről a' szépirodalmi társaságok, u. m. Kisfaludy, Almanach-társaság' stb. alap-szabályai, természetesen csak azok, mellyek a' női gyöngédséggel 's sajátsággal öszveférnek. —

A' pályamunkák' átolvasásánál, a' vélemények' kijelentése nem szóval, hanem golyók által történnék. Igy a' vélemény-kijelentés nem okozhatna aggodalmat, mellyet nem annyira félénkségnek, mint inkább női szerénységnek tulajdonithatni.

Azért akarat, hölgyeim, 's minden nehézségek elolvadnak, mert hisz önök' akarata ollyan mint egy kellemes tavaszi nap' meleg sugára, melly egy részről gyönyörre éleszt mindent e' természetben, más részről jégtömegeket olvaszt.

Peláthy István.

Lapszemle.

X.

Honderü 12 és 13. szám.— Nők és az élet czimü czikk költői ihletéssel irt buzditás nőinkhez, mellynek kivált vége igen korszerü, és igen okos beszéd. Itt egy anya végtanácsokat ad leányának, mikből érdemes lesz a' következő helyett kiemelnünk. „Van egy szent kör, melly minden hölgynek felnyilik; egy pályatér, hol mindenik érdemért küzdhet 's ez a' családélet. A' gyermeket neked adja isten 's számot tőled vesz. És a' számadás nagy leend, mert kit nevelned kell, ember és polgár. Polgár, mondom, 's azzá tenni ót kettős föladat, hol még a' hon is készülőben van. Szólj neki élő szót, mert téged megért. Mondd, hogy érezni kell, mert a' multak nem érzének, hogy tenni kell, mert a' mult nem teve. És ezt, a' haza' nyelvén mondd, mert ha más nyelven szólsz, majd csak az idegent értendi meg, pedig az idegen nem szól neki a' mi hazánkról. Nálunk a' férfigond jelennen vitákban oszlik fel; eszme és elvforradalom foglalja el a' komolyabb elmét; nőké a' feladat tenyésztni a' nyelvet, hogy a' nemzedék megtanulja azt, mit a' kor készit. Azért magyar legyen a' gyermek' imádsága, magyar a' nőhang, mellyre szive megnyil, magyar a' könyv, mellyből itélni tanúl és az életösztön, mellyet czélúl vesz, 's ez a' nő' szakmánya, mellyben él és megdicsőülhet. És habár halvány a' szin, gyönge az erő, mit a' nemzeti iralom még adhat: tűrd

el a' hiányt, méltányold az ipart, mert a' költői szárny mély erővel bir 's ha pártoltatik, megközelítendi a' magas léget, hol a' müveltség' temploma áll." E' czikkben sok jó eszme van elhintve, ámbár meg kell vallani hogy némi exaltatioval van irva 's a' hölgyeknek annyi bók mondatik, hogy a' hiedékeny könnyen azon gondolatra jöhet, hogy a' szerző azt tette feladatául megmutatni, mintha a' világtörténetek' fénypontjait mind hölgyek teremtették volna. A' nyelv egyszerűbb és kevésbbé keresett, mint szerzőé szokott lenni. Meg kell jegyeznünk még, hogy *létez* nem jól van mondva *létezik* helyett. Létez annyit tenne, ha szokásban volna, hogy *létet ad*, *léttel ruház föl* 's ez cselekvő ige; letezik ellenben existit, *léte van* és ekkor közép ige; az igék' természetet összekeverni nagy hiba. *Függély* pedig, miután van már *függöny*, felesleges.

A' *Dalünnep* némi declamatióval ugyan, de különben jól irt czikk Tóth Lőrincztől. Szól Kisfaludy Sándor' megtiszteltetése ünnepéről. Kiemeli a' költészet, különösen a' nemzeti költészet' becsét és fontosságát 's örvend a' szerző, hogy nőinkben a' részvét fölébredt 's hogy meg vannak nyerve a' költészetnek a' hazai irodalomnak, mit abból vél következtethetni, mert e' dalünnepen igen nagy számú hölgysereg volt jelen, valamint a' Kisfaludy társaság' nyilvános gyülésein is évenként sokan szoktak összeseregleni. Vajha ne csalódnék állításában: vajha ezen megjelenésnek valódi részvét volna ösztöne és rúgója nem pedig, mint mi hiszszük, egy kis kandiság. Én a' részvét' elhihetésére erősebb bizonyitványokat ohajtanék már. Azt tapasztaltuk több izben hazánkban is, hogy szinészek, kivált énekesek drága ajándékokkal tiszteltettek meg, de iróknak illy tisztelet, igen kevés jutott. Ohajtható volna, hogy olly méltatást, minő Horvát Istváné, ki évenkénti 2000 pengő forinttal jutalmaztatott a' nemzet által, többet is mutathatnánk, ohajtanám, hogy magyar hölgyeink kedvencz költőiket némellykor egy kis emlékkel tisztelnék, vagy kiadott munkáikat szégyennek tartanák, meg nem venni, nem birni. Ez volna aztán valódi részvét és buzditás az elméknek: de azon egyetemi hidegségben, mellyet a' magyar iró tapasztal, csoda, hogy meg nem fagy a' leglángolóbb irói ihletés.

Volt a' regényirásnak egy időszaka, midőn beszély 's regényekben haramiák játszották a' főszerepet. Ezen haramia-történeteknek többnyire olasz és spanyol országok, vagy a' cseh és német erdők voltak játékhelyeik. Egy időben nagyon divatban voltak illy zsiványos historiácskák, később megunta az olvasó sereg, mert kevésben volt valódi költői lélek és kikoptak az időből. Egy illy modorban irt beszély van a' Honderü' 11. és 12. számában *Spanyol rablók* czim alatt. Egy, lovagok' kiséretében jött hintót rablók támadnak meg. A' lovagok összelövetnek a' rablók által. A' hintóból don Rodrigo, egy ifjú férj, kényszerittetik kilépni és gyengéd neje, Melania, emeltetik ki ájultan a' haramiavezér által. A' haramia-vezér szökevény katonatiszt, kit, mint még hajdani bajtársa, don Rodrigo árult el bizonyos összeesküvésért 's ez most boszúl áll rajta. A' nejével csak imént egybekelt fiatal férj Rodrigo megkötöztetve rabúl vitetik titkos erdei rejtekbe, neje pedig nyeregben hurczoltatik a' haramia' tanyára. A' haramiavezér kezét kéri az ifju hölgynek, az vonakodik, de a' választás vagy kezét oda adni vagy halál. Azonban Rodrigót sikerül kiszabaditani egyik szolgájának, ki csak elájult, de nem halt meg a' hinto' megtámadtatásakor 's Rodrigó épen midőn a'

haramia-vezér halállal akarja büntetni a' vonakodó hölgyet, fegyveres kisérettel jelenik meg, kiszabaditja nejét 's elfogja a' haramiafőnököt. Ez kivégeztetik, Melania pedig és don Rodrigo, az ifjú házaspár, boldogan élnek a' „jelen' mennyén feledve az iszonyú multat.“ Et sic finis historiae. — Ki nem sokat olvasott ama' régibb gyilkos haramia-történetekből, annak e' beszély tetszhetik, mert nem roszúl van irva, de ki bővebben ismerős velök, mint rég elkopott tárgyat únni fogja. Illy haramia-történeteknek lehetne azonban némi becse, ha magyar életből volnának meritve, mint a' g a' a l-féle haramia kalandok: de ez a' spanyol rege, mellynek földét 's embereit sem szerző, sem olvasói nem ismerik élethiven, csekély hatású lehet.

E g y n ő' é l e t e, francziából forditva Anda Rózától, csak didaxisa miatt bir némi becscsel. Azon tanulság van benne, hogy hölgyek a' valódi férfiak előtt, nem tehetség-fitogtatás és világ általi csodáltatás, hanem egyszerűségök és háziságoknál fogva kedvesek, szeretetre méltók. És ez az életben többnyire igazolva van: kevés csodált nő szerettetik. Ebből könnyű elvonni a' nők' rendeltetését. Az nem női természet, melly nem óhajt, nem eseng, mélyen, valódilag szerettetni, szerettetni pedig házi egyszerűségében, mint anya és feleség fog valódilág, igazán.

Paget Jánosné' olaszországi és schweizi utazásának i s m e r t e t é s e nem eléggé jellemző. Az ismertető nem a' munkáról mint inkább a' munka *körül*, miként egy idő óta divatos kezd nálunk lenni, beszél. A' mondottakat itt ott igazolni is kellett volna, hogy az olvasó ne csak az ismertető' szemüvegén, hanem saját szeme' erejével is láthasson.

A' v e r s e k k ö z t nincs egy is figyelemre méltó. Versek, minő napjainkban száz és száz készül, de a' mikkel kár az olvasók' türelmét ostromlani. A' H u s z á r - d a l b ó l lehetett volna valami: de igy népdalnak nem elég jellemzetes, más fajú dalnak igen pongyola. Amollyan *nak-nek* vers, mint Kisfaludy Károly vigbeszélyei valamellyikében nevezi.

A' N y i l v á n o s k ö s z ö n e t A l t M ó r i c z h o z kimaradhatott volna a' Honderű' lapjairól legkisebb vesztesége nélkül a' magyar humoristicának. Irója nagyon izzadhatott, mig egy pár ötletkéjét meg birta szülni.

A' N a g y b ö j t i' jelenet irója lehetetlen hogy kancsal ne legyen lelkiképen. Egészen máshová üt, mint a' hová néz. Azt akarja megmutatni, hogy *herczeg és hamvszedő egyre megy ki*'s ennek megmutatására hármas beszédet közöl egy kapus egy hamvszedő és egy mester ember között, melly azt bizonyitja, hogy a' méltóságosak között is vannak arszlánok, kik árjegyzékekre szeretnek dolgoztatni, de ha fizetésre jő a' sor: *reggel—heiszt es—alusznak — délben—heiszt es—alusznak, délután—heiszt es — kocsiznak, estve—heiszt es ebédelnek, éjszaka—heiszt es — nincsenek honn. Az ördög dolgozzék nagy úrnak contora.* Mi azt gondolnók, ha már olly igen szivderitő látványnak, vagy festészi tekintetben becsesnek tartatik egy pohos kapus, egy szalonka-orrú hamvszedő és egy vasgyuró' mesterember' arczfestése, akkor érdekesebb történetecskéket lehetne hozzájok' mellékelni.

K i s m a r t o n czimü czikknek Szelestey Lászlótól mind choro-, mind topographiai, mind pedig historiai tekintetben kevés becse van. Kár volt legalább Váli' lexiconát ki nem irni; ott érdekes történeti adatok is vannak.

A' 451. lapon igen érdekes Forrayné' magyarúl irt és magyar érzéssel teli lelkes levele a' Honderű' szerkesztőjéhez. Tanulság legyen ez jövendőre, hogy buzgó derék magyar

hölgyeinket, minthogy,' kivált a' felső körökben úgy sincsenek olly igen sokan, tanuljuk megismerni és ne pirítsuk meg őket német levelekkel. A' Válaszban a' szerkesztő úr azt mondja, hogy *nem pirult soha szívesebben mint ez alkalommal.* Hogyan? tehát többször is pirult már szívesen? Csodálatos!!!

A' színházi tudósitásokban némi különösségek ötlöttek fel. A' szerkesztő úr csupa udvariságból lapjában minden nevet csak *úr* és *asszony'* kíséretében ir le, de a' nagy udvariság közt aztán némellykor megfeledkezik az egyenlőségről és a' distributiva iustitiáról. Igy a' 416. lapon minden szinész úr és asszony, csak Egressy Gábor, Szentpétery, Hubenayné és Füredy nem azok. Ha már egyiket czimezzük, czimezzük a' másikat is, mert az aztán épen nem lesz udvariság, ha azt mondjuk, hogy Fancsy úr, és Egressy Gábor. Ezen czimezgetések iránt az véleményünk, és ohajtanók, elfogadtatnek irói nyelvben. Uraznunk és asszonyoznunk csak akkor kellene valakit, midőn személyesen hozzá szólunk, ha pedig csak emlitjük nevét, mint távol levőjét, akkor elhagyhatnók az úri és asszonyi titulaturákat. Valamint igy beszélnünk egymással: én azt mondom önnek Horváth Lázár stb. illetlen, úgy viszont van egy kis nevetséges az illy beszédben: Goethe úr nagy lyrai költő, Socrates úr nagy philosoph, Kazinczy Ferencz úr gyönyörű epigrammákat, Szemere úr szép sonetteket irt. Érzenünk kell, hogy a' czimezés e' második esetben felesleges 's azt semmi, még az illedelem sem kivánja meg. — A' 419. lapon az mondatik, hogy Deus Eliza' *„külseje tetsző és drámai*; valljon mi lehet ez a' drámai külső? talán van operai, vigjátéki stb. külső is? Mi fogalma lehet annak a' drámairól, ki illyesmit mond?

Még egy pár nyelvhibát nem hagyhatunk szó nélkül. Nem tudjuk, mit akar a' Honderű' szerkesztője illy beszédekkel: *„Szerelem a' végetlen eszme, mi minden tetteinket áturalja* 436 lap. — *Mennyire uralja át e' gyüléseket az értelmi felsőség* 448 l. — Hasonlitsuk most össze e' kitételt Kisfaludy Sándornak e' versével: „Adja isten, hogy a' magyart a' fél világ uralja." Mit tesz uralni Kisfaludy Sándornál? nem egyebet mint úrnak ismerni, úrként tisztelni. Mit fog tehát e' honderűi beszéd tenni? nem mást, mint: a' szerelem minden tetteinket úrnak tekinti, és az értelmi felsőség a' gyüléseket úrként tiszteli. Igy magyarázható csak az uralni szó, az áturalni pedig épen semmit sem tesz. És igy a' Honderű egészen ellenkezőt mond, mint a' mit akar; ő a' szerelem' uralkodását az emberi tetteken és az értelmi felsőségét a' gyüléseken akarja jelenteni, 's ellenkezőt mond. Más *uralni* valakit, más pedig *uralkodni* valakin. 'S ugyan kérjük szépen a' szerkesztő urat, magyarázza meg nekünk, mi haszon lesz nyelvünkre nézve azon ujitásból, ha az ural és uralkodik különböző faju és természetű igéket össze keverjük? — A' 449. lapon ez áll: *„zöldet lát mérgében a' müvészek' nyirettyűje.*" Nyirettyű hegedűvonót tesz, tehát a' hegedű vonó is lát a' szerkesztő úrnak, és ő maga még sem látja, hogy ez képtelen beszéd.

Még egy pár korcs szót is kell bemutatnunk, másoknak ijesztőül. Valljon minek illy szavak és mit tesznek *zenélv, zenélyl* és a' *folyár*ral écharpe-ot akar szerkesztő úr mondani? Ez valóban szép Bábel lesz, ha igy reformáljuk nyelvünket? — Nem tudja-e szerkesztő úr, hogy a' *folyár* tájszó, csak nem egész túl a' dunai rész ismeri, *geil* értelemben? Bizony biz ony itt az idő, hogy iróink a' nyelvtanulásra nagyobb gondot forditsanak, mert ha nyelvünket igy miveljük in-

tensive akkor nem tudom mi lesz annak terjedéséből is.

XI.

Regélő 25—28. szám. — Kisfaludy Sándor' életrajza Garaytól igen sekély dolgozat, nem hiába, hogy felolvasás' alkalmával is ennek unalmassága ellen volt legtöbb panasz. Három négy 's többszöri nyilatkozatokban mondogatja el szerző, mit akar és mit nem akar e' biographiával 's végtére azt látjuk, hogy a' mit kellett volna, azt nem tette, a' mit pedig akart, azt nem birta. Elmondja mindjárt kezdetén egy szentiván-éneki hosszúságú (26 sornyi) periodusban, melly egy évtized előtti akármelly megyei széles stilusú jegyzőnek becsületére vált volna, hogy ő „nem azért irja Kisfaludy Sándor' életét mintha csak egyet is gyanítana hallgatói közt, ki Kisfaludy Sándort ne ismerné, hanem, mert ez az ünnepély' kiegészitéséhez tartozik, mert a' szivnek jól esik egy illy férfiu' pályáját emlékezetünkben felfrissiteni. Rajza, úgymond, nem critica' szigorú mérlegével meglatolt, tudományosan kidolgozott biographia lesz, hanem meleg kebelből szakasztott visszaemlékezés. Hosszas volna elősorolni, folytatja, milly veszélyeken ment Kisfaludy Sándor keresztül, vagy azon helyeket előszámlálni, mellyeken megfordult, mellyek rá és poezisére befolyással voltak. Ő keble' akkori állapotját leirta dalaiban, melyeknél szebb és jobb életirást senki sem készite magának." Szabad legyen ezekre némieket megjegyeznünk. Kár volt föltenni, hogy Kisfaludy Sándort a' dalünnep' minden hallgatója ismeri, miután iróink nem ismertetésének annyi bizonyitványait látjuk mindennap, de föl is téve, hogy ismeri, hogyan ismerheti őt? alkalmasint csak munkái' olvasása által, az az mint költőt, és igy nem ismeri életét, mivelődését és kifejlését, mert Kisfaludy Sándornak egy közkézen forgó életirása nincs. Igen helyén volt volna tehát valakinek ezen szellem' kifejlését habár röviden is, de jellemző vonásokban előterjeszteni, mit, ha szerzőnek nem volt hozzá ereje, kár volt felvállalnia. Szerző nem akart criticai biographiát irni, nem akarta előszámlálni még azokat sem, mik Kisfaludy S. poezisére befolyással voltak! Valóban nagyon sajnáljuk, hogy épen a' lényeges dolgokat nem akarta. Azon mentség pedig, hogy Kisfaludy munkáiban ön maga elkészité biographiáját, el nem fogadható; munkáiban a' buvárkodó eszű biograph fog ugyan adatokat lelni e' szellem' történetéhez, de a' jó biographia más mint egykét adatnak egyberakása valaki életéből. A' lélek' kifejlési processusát, a' leendő embert kell az életirásnak ábrázolnia, épen úgy mint az emlékbeszédnek a' lettet, a' voltat. De mit akart hát szerző, ha a' fenntebb mondottakat nem akarta? Ő Kisfaludy Sándor' emlékezetét akarta felfrisiteni, meleg kebelből szakasztott visszaemlekezést adni. A' szándék jó volt, illyesmit is megköszönt volna a' hallgatoság szerzőnek, de ehhez, meg kell vallanunk, nem volt ereje. Egy kis jól szavalható eloge kellett volna e' czélra, minőket a' francziák szoktak és tudnak mondani, minők nálunk is mondatnak némellykor, de szerző e' helyett biographiai értekezést irt, melly nem jellemző, nem ábrázolja hősét kifejlési phasisain keresztül, egy két tudott adatott jól roszúl feltálalva, critica nélkül, mint maga mondja, össze aggatva, egy pár középszerű és nem is alapos észrevétellel kisérve, állittatott össze e' czikk úgy, a' hogyan sem tanulságos, sem gyönyörködtető vagy szivemelő nem lehet. Dicséretes volt a' szándék, de nem volt megfontolva, quid ferre recusent, quid

valeant humeri. Ez volt a' Dalünnep' leggyengébb czikkje.

A' 26. számban Nők és az élet szóról szóra a' Honderűből van lenyomva, a' mire annál kevésbbé volt szükség, mert az átvétel nagyobb körű lapból történt kisebb körűbe.

A' három levelű beszélyke azon érték nélküli középszerűségekhez tartozik, miket a' szerkesztők csak szorultság' esetében, potlékúl vagy jó czikkek' szűke miatt szoktak adni.

A' pór' esküje czimű beszély Márktól erőt és tehetséget bizonyit, de még müvészietlen kezet. A' beszély igen sötét és irtóztató, 's az olvasót elbúsitja és leveri. Kár volt ez iszonyúságokat valami szelidebb és lélekemelő képpel nem enyhiteni. Végén Petheő' megöletése a' pór által sok cerimoniával vitetik végbe, mi nincs lélektanilag motiválva.

Versek Vachott Sándor, Kubinszky Ödön, Vajda és Erdélyitől vannak. Meglehetős Erdélyie. Kubinszkyé jó lehetett volna, ha prosai helyei nem volnának. Jók Vachotté és Vajdáé. Vachott Sándor' verse a' reflexio' poezisából van meritve 's örömmel látjuk őt új oldalról kitűnni. A' miket mond velős és mutatja, hogy ő nemcsak érzelemfestő, hanem gondolkodó fej is. Jambusai tiszták, beszéde numerosus és egyszerű és egyszerűségében is költői. A' nemzeti zászló Vajdától, igen korszerű és lelkes költemény, melly a' politica' mezejéu csapong, és országos eszmékkel foglalkodik; buzdit és lelkesit 's méltó, hogy ismerjék magyarjaink. Vajda' verselésen egyébiránt látszik, hogy ő kevesett ir versben; neki a' mérték, a' lábak nyűgök, mellyekben nem könnyen mozog 's ez oka, hogy szabadságokat vesz is magának, mellyek nem javalhatók. A' vég strophában „a' Kisfaludy" igen kiri. Tulajdon nevekhez nem szoktunk nevelőt (articulust) ragasztani. Nem mondjuk a' Vajda' verse, hanem Vajda' verse, Kazinczy' prosája.

Frankenburg' Budapesti leveleiben mulattadó a' fertálymesterreli kaland: de sokaknak nem lesz mulattató ama' gúnyos czélzás gróf Széchenyire. Gróf Széchenyit megczáfolni kell, de nem gúnyolni. Miket ő ir és tesz, azok lehetnek tévedések, de semmi esetre nem bohóságok, mik gúny' tárgyaivá válhassanak. Hogy illyesmit lapjában megengedjen, azt Garaytól Széchenyi nem érdemlette. Széchenyi, ha valaki csalhatlanúl meg van is győződve tévedéseiről, tiszteletre méltó és kiméletre is mind azok által, kiket ő maga ellen fel nem hivott. Ha bizonyos szerkesztőnek élesebb szemei volnának illyet átlátna.

Az Életképek' ismertetője — Ember Pál — igen futtában ismerteti ugyan az Életképeket, de egy alapos beszédet tart beszélyiroinkhoz nemzetiségünk' érdekében, melly lelkéből van kiirva minden gondolkodni tudó magyarnak. Ajánljuk azt figyelmes megolvasásúl iróinknak. Férfiasabb és egyszersmind alaposabb beszéd nem volt a' Regélőben sem az újban, sem az egykori Honmüvész' testvérében. Gyanitani szabad, sőt a' gyanút kimondani sem tilt semmi, ha avval kedvetlenség nincs összekötve 's igy mi azon gyanúnkat irjuk ide, hogy e' lelkes szavak' irója Erdélyi.

A' szinészeti rovatban Vachot Imrének kell némi fonákságait megrónunk. Vachot Imre csak nem tudja magát elszoktatni aggatózásaitól 's holmi gyermeki nóták' ismétlésétől. Nem ártand talán őt emlékeztetünk excessussaira. A' 790. hasában a' Honderű ellen bocsátja ki körmeit, hogy az Hubenayné' öltözete iránt Smike szerepében más véleményben mert lenni mint ő, 's szokott nyerseségével azt mondja a' Honderű' szerkesztőjének,

hogy minden „*ép testű* és lelkű ember“ át fogja látni mit ő átlát, a' kérdésbe vett öltözet iránt. Bocsásson meg nekünk e' csalhatatlan úr, de itt mi is a' nem ép testű és lelkű emberek közé tartozunk, mert nem hisszük Vachot Imre' észrevételének helyességét. Nők felöltözhetnek frakkba is színpadon 's felöltöztek már százszor és százszor, a' nélkül, hogy ez akár disztelen akár botrányos volt volna, 's Hubenayné is ez öltözetében bizvást megnézheti magát tükörben, az csak abban fogja őt megerősíteni, hogy színbiráló úr' beszéde csupán kötődő de nem alapos. Egyébiránt legyen bár miként a' dolog, legbotrányosabb itt az, hogy Vachot Imre erővel rá akarja disputálni másra a' maga véleményét 's aljasan kigúnyolja a' Honderűt hogy másképen mer ítélni, mint ő csalhatlansága: Vachot Imre. Ugyan e' czikkben régi vesszőparipáján, a' franczia drámán lovagolva, nem átalja azon nevetséges állítást leirni, hogy mind a' fővárosi mind a' vidéki közönség ugy vélekedik a' franczia drámák iránt mint ő, és Bajza csak maga van, ki e' drámákat védi. Mennyire nem igaz ezen állítás, mindenki tudja, ki a' fővárosi színházban megfordúl 's tapasztalja, hogy egy idő óta még az operáknak sem volt olly közönsége, mint a' francziadrámáknak, pedig ezen kedvelt franczia drámák közt vannak aztán meglehetősen silányak is. — A' 885. hasában Vachot Imre ollyas mit tukmál ránk, mit maga koholt. Mi nem mondok, hogy Henszlmann' értekezése III. Richardról nekünk erdektelen olvasmány, annyit mondtunk csak, hogy Henszlmann' irása nem eléggé élénk, és figyelemlekötő, 's e' miatt nincs elég hatása, értsd hatása a' nagy közönségre, mellyel Shakespearet megismertetni akarja 's mi is ohajtanók, hogy megismertesse. Mi becsüljük Henszlmann' iratait, neki egyenetlenegy értekezésében több tanulságos eszme van, mint Vachot Imrének valamennyi színészeti czikkjében összvesen a' Regélőben, és ez itéletünk' kimondásától nem tartóztat bennünket az, hogy sokban vele egyet nem értünk. Magunkra nézve mi nem tartjuk Henszlmann' czikkjeit érdekteleneknek, noha megvalljuk, hogy nem imádjuk minden szavát, mint bizonyos úr, ki ismerethiányai közepett, őt oraculumnak tartja, 's minden nézeteiben, mint mondják, tanitványa, 's mint én látom, aeolhárfája, melly úgy adja a' hangokat a' mint Henszlmann' szele fú. Elmondók mult izbenvéleményünket Henszlmannról 's azt változtatni még nincsen eddig okunk. — A' 886. hasában ezen nevezetes és bélyegző nyilatkozás áll: „Eddig az Athenaeum és Regélő némileg olly formán bánt Egressyvel és Lendvayval, mint az anekdotában áll: ha te vered az én zsidómat, én is verem a' te zsidódat.“ Itt tehát kitárta keblét Vachot Imre 's bele hagy pillantanunk a' titkokba, 's láttatja ezen nemes ösztönöket és rugókat, mellyek némelly szini birálók' tetteit vezérlik. El van ismerve Garaynak, a' szerkesztőnek, szeme' láttára, füle' hallatara, hogy a' Regélő' szinbirálói Lendvayt csak azért nem dicsérték, vagy tán verdesték is, mivel az Athenaeum Egressyt nem dicsérte. Gyönyörű birák ezen criticus urak, valódi példányai a' részrehajlatlanságnak, méltók arra, hogy szavokra senki se figyeljen. Kik a' criticát illy nemtelenül, hogy ne mondjam aljasan kezelik, nem a' színész' játékát hanem személyes viszonyaikat tekintve, azokat minden szerkesztőnek ki kellene tiltani lapjából. És mondhatni, különös szerkesztő is a' maga nemében, ki illyen criticai conspiratiora eszközül engedi lapját használtatni. *)

*) Köszönetet érdemel szemleiró úr, hogy figyelmét és megrovásait o.ly

Még egy nevezetes nyilatkozatát a' Regélő' szerkesztőjének kell itt kiemelnünk, A' 854. hasábon jelentvén, hogy boldogult Csató Pálnak tisztelői és barátai sirkövet emelének, ez alkalommal így szól: „Igen igaz mit a' Hirnök mond: hogy.... ő volt (Csató) hazánkban a' már olly fontossá vált időszaki sajtónak tespedésből egyik leghatályosabb fölélesztője. A' szemleirók *) — folytatja Garay — azóta gomba módra ütötték fel fejeiket, de szellemét egy sem öröklötte Csatónak. Avvagy allitsátok öszsze e' nehézkes, pedans, szűkkeblű betüzéseket, ama' könnyű 's még is olly súlyos lángpallossal, mellyel e' genialis gyomirtó jött, látott és győzött az éj' rémein 's önkénytelenűl fel fogtok velünk sohajtani bár ne volna még béke hamvainak." Tehát *gyomok* és *éj' rémei* voltak azok, kiket Csató' lángpallosa sujtott? 'S valljon kik ezen Garay által illy szép czimekkel megtisztelt urak? *Vörösmarty*, *Schedel* és *Bajza* azok főképen: de vannak aztán még többen is, névszerint: *Brassai Sámuel*, *Herepei*, *Fáy András*, *Kovács Pál*, *Szontagh*, *Nagy Ignácz*, *Gegő*. stb. Ezek azok, *kikkel Csatónak baja volt*. *Hajtsák* meg magokat ezen urak szépen Garay előtt, ki felőlök olly jó véleményben van, hogy ők gyomok és ejnek remei. **)

A' Csemegtárban azon eszmén vajudik a' Regélő — és már másodszor ha jól emlékezünk — valljon, ki írja e' Lapszemlét és deliberatum est, hogy nem más mint Bajza. *) Nem megjóslank-e a' névkutatók' szaglalódasait, kik mindig azt predikálják, hogy *ne ki*, *de mi* és még is magok örökké a' *kivel* vesződnek. Csak hadd törjék fejöket, mi pedig haladunk kitüzött pályánkon háboríttatlanúl. **)

Verőczey.

---

apróságokra is kiterjeszti, minők Vachot Imre' feszelgései. Vesződni azonban alig érdemes Vachot Imrével. Az ő ficzkándozásai nem egyebek mint haragos gyerkőcz' éretlenkedése. Hagyni kell őt; vagy kiforrja idétlenségeit, vagy elvész bennök. Ki a' mulatságosan végződött Nekidemi historia után sem birt okulni, arra kár vesztegetni jó szót.

A' szerk.

*) Hinc illae lacrymae!!!

A' szerk.

**) Én szives örömest meghajtom magamat Garaynak' e' czimeire, mert valóban, hol csak Garay virág és világosság' fia, az előszámlált férfiak pedig gyomok és éj' rém' fiai, ott nincs kedvem sem virúlni, sem világosság' fia lenni. Egyéb iránt Garay által, kit én néhány jeles verseiért régóta és mai nap is becsülök, de kinek elvszilárdsága, és itéleti alapossága felől soha sem voltam nagy véleménynyel 's mióta egy lapnak ügyetlen vezére lőn, naponként kevesebbel vagyok, Garay által gyomnak és éj' rémének neveztetni nem a' legnagyobb szerencsétlenség mi az emberrel történhetik.

Bajza.

*) Csak rajta ha tetszik; hiszen régi divat némelly uraknál, akár van rá bizonyos adatuk akár nincs, azt hirdetgetni, hogy az athenaeumi álnevek alatt én irok. Irjam a' Lapszemlét én vagy más, az alig ha lényeges kérdés; ha már törni akarják fejöket valamin ezen névkutató urak jobb volna fontosabb dolgokon törnék, mint azon, mit irok és mit nem irok én.

Bajza.

**) Nyomában vagyunk egy szaglalódó kopónak is, ki egyébiránt — tisztelet becsület de igazság is — nem a' Regélőnek hanem másnak kenyerét eszi és koronként saját paripáin - vulgo lábak - felüget a' budai várba, hogy ott a' szedőnél kéziratainkközt turkálhasson. Ha jó kedvünkben talál, egyszer majd körmére kocczantunk tilosbani vadászgatásáért.

A' szerk.

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRÁNT.

Lapjaink' mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs) 1 frt — kr.pengő.
II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1838. I. és II. félév teljesen . . . . . 2 „ — „ „
1839. I. félév' 2. negyede (1-ső negyede nincs) 1 „ — „ „
„ II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1840. I. és II. félév teljesen . . . . . 2 „ — „ „
1841. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs) — „ 48 „ „
„ II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1842. I. félév teljesen . . . . . 5 „ — „ „
„ II. „ „ . . . . . 3 „ — „ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező' 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Húnfalvi, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsüekké tesznek.

A' szerkesztőség.

Új folyóirat.

A' kisdedovó i. M. t. egyesület időhöz nem szabott füzetenként megjelenendő folyóiratot indita meg illy czim alatt: Közlemények a' kisdedóvás és elemi nevelés' köréből, mellynek I-ső füzete most hagyta el a' sajtót. Tartalma: I. Kisdedóvás országos szempontból (K. L.). II. A' tolnai kisdedóvó képző 's példány kisdedovó intézet' leirása (Wargha Istvántól). III. Kivonatok az Amerikában követett nevelési és tanitási rendszerről (bold. Sréter János' hagyománya). — Ára ezen 66 lapra terjedő füzetnek egy ezüst huszas. Kaphatni Pesten alulirtnál (Borz utcza 219 szám a. Boronkay házban) 's minden könyvárusnál. Pest, april 10. 1843.

Kacskovics Lajos,
egyesületi titoknok.

Kilián 's társánál Pesten kaphatók:

VÖRÖSMARTY MIHÁLY' UJABB MUNKÁI.

I. Kötet Versek. 1 frt pengő.
II. K. Julius Caesar. Árpád' ébredése. Kincskeresők. 1 frt pengő.
III. K. Az áldozat. A' fátyol' titkai. 1 frt pengőb.

Vörömarty' arczképe aczélmetszetben az Athenaeum' szerkesztő hivatalában kapható 30 pengő krajczáron.

ÉVNEGYEDI ELŐFIZETÉS.

Lapunk' jelen évi folyamatának első negyede a' VI. füzettel végződvén, kéretnek évnegyedes tisztelt előfizetőink, ne terheltessenek megrendeléseiket a' következő negyedre minél előbb megtenni. — Az első 6 füzetből még teljes példányokkal szolgálhatunk.

A' szerk.

Minden pesti könyvárosnál kapható: Nagy Ignácz' munkáinak 1—3 kötete, ezen külön czim alatt:

BESZÉLYEK,

irta Nagy Ignácz; 3 kötet, következő tartalommal:

Iső kötet: 1. Hitrabság. 2. Tekintetes ur és fia. 3. A' menyasszony. 4. Ha ha ha ha! 5. Sobri. 6. Tátra' csodája. — IIik kötet: 7. A' rémvadász. 8. Uti kaland. 9. A' pogány' esküje. 10. Piros tojások. 11. Vért vérért. 12. A' hölgyrabló. 13. Villámhegy. 14. Regatta. 15. Nőhűség. — III. kötet: 16. Az élő halott. 17. Nincs boszorkány. 18. Nagyságos asszony és leánya. 19. Benita. 20. Hunyadi' védangyala. 21. Niagara' menyasszonya. 22. Bűn és bünhödés.

☞ Kis 8adrétben, velinen, csinos boritékban; a' 865 lapnyi három kötet ára három pengő forint.

Megjelent és Heckenast Gusztáv könyvárosnál kapható:

MAGYAR ÉLETKÉPEK'

III. füzete.

Tartalma: A' három városbiró. Beszély Gaaltól. — Karácsonéj. Vers Kunosstól. — Esterházy Imre. Történeti beszély Remellay Gusztávtól. Előfizetés 6 füzetre 4 frt peng.

Megjelent Kilián és társánál (Váczi utcza, Parkfriednerház)

KISFALUDY KÁROLY'

minden munkái negyedik kiadásának II. kötete.

Tartalma: Ilka, Stibor vajda, Kérők, Pártütők czimű ismeretes drámái.

Szép papiros, gyönyörű bécsi nyomtatás, egy aczélmetszéssel.

Előfiz. ára a' 6 kötetnek 5 frt p.

Az Athenaeum' szerkesztő

hivatalában következő munkák kaphatók:

Kritikai Lapok' VI. és VII. füzete (az I—V. füzet Kiliánnál megszerezhető) . . . . 24 kr.

Pillangó. Válogatott külföldi beszélyek' zsebkönyve. Kiadja Szépfaky Erneszt . . . . . 20 „

Külföldi játékszín. Kiadta Bajza. (Kötetlenül) 24 „

Szózat a' pesti magyar szinház' ügyében. Bajzától. Budán, 1839. . . . 20 „

Együtt ez öt kötet 1 frt pengőben.

Minden hiteles könyvárosnál kapható:

GYORSSZÁMITÓ

a' szóvali számitás tanitásának módja, gyermeki értelemhez alkalmazott egyszerű példákban és szabályok szerint. Használatul iskola- és más magános tanitóknak a' gyermekek' számitásra tanitásában. Irta Fekete János. Bécsben Strausné és Sommer' betűikkel. 1843. 8dr. 182 lap. Ára 30 kr. pengő.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' VIII. FŰZETE.

Május' 1-jén 1843.

TARTALOM.

	Lap
Irodalom	349
A' játékos. Beszély, Császártól . . .	360
Álomlátás. Fáy Andrástól	379
Költemények	382

TÁRCZA: Mester Károly, hazai zeneköltő. Gyulafy-tól 385 lap. — Fényarczképek 386 l. — Lapszemle XII. és XIII. 387 l. — M. j. krónika (martius 29-től aprilis 21-ig) 393 l. — Egyveleg 396 l.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

AZ ATHENAEUM

pontosan mindig a' hónap' 1. és 15. napján jelenik meg harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3 frt, postán boriték alatt 3 frt 48 kr, évnegyedi folyamatnak helyben 1 frt 40 kr, postán 2 frt pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24 kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Hatvani-utczában 581. szám alatt, Neumayer-házban, gr. Cziráky-ház' tőszomszédjában, első emeletben.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

☞ **Az Athenaeum' szerkesztő hivatala a' hatvani útczába 581. számu Neumayer-ház' I-ső emeletébe, melly valaha boldogult Kulcsár Istvánnak, a' Hazai 's Külföldi Tudósitások' szerkesztőjének lakja volt, gróf Cziráky-házzal szomszédságba, tétetett át.**

Irodalom.

Vierteljahrschrift aus und für Ungarn 1843. Erstes Vierteljahrsheft. Leipzig in Commision bei Georg Wigand. 8d. VI. és 159. lap. Ára 1 ft cp.

E' munka egyetlen a' maga nemében, 's mivel első csemetéje egy ránk nézve nagy jelentőségü vállalatnak: azért az részünkről, külföldi születése 's idegen nyelve mellett is, komoly birálatot 's mennyire lehet, minden tekintetben kimerítő vizsgálatot igényel. Ha egyes ember ad számot tetteiről, vagy egyeseket igyekszik felvilágosítani: az igen dicséretes magányos foglalkodás, de midőn egész társulat nemzetek közé tolja magát közvetitőül, 's egyenesen azon czélból áll összesze, hogy valamelly nemzet' intézkedéseiért feleljen 's belviszonyait tárja fel a' külföld előtt: akkor a' vállalat olly közérdekü, hogy munkálatához azon nemzet közől nemcsak akárki szólhat, hanem szólni ollykor kötelesség is. És azért az előttünk fekvő munka' birálatának a' critica' szoros körén annyiban tul kell terjeszkednie, mennyiben itt főleg a' vállalat' inditóokait 's czélját kell tekintenünk, hogy kitessék: valljon a' vállalkozó urak nekünk tesznek-e vagy a' külföldnek hasznos szolgálatot?

Hogy a' vállalat' inditóokait minden ráfogás nélkül jelelhessük ki, 's a' szerint meg is birálhassuk, örömest szoritkoznánk a' szerzők' szavaira. A' munkában azonban e' fő dologra nézve csak igen rövid 's tökéletlen vallomást találhatunk. Az előszóban ugyanis az mondatik, hogy korunkban minden nemzet önfejlődés után törekszik 's ennélfogva a' külön országok' népei inkább egymás mellett, mint egymás felett és alatt állanak. És ezen egyszerü nézet nemcsak a' munka' alapjának, hanem azon elveknek is állittatik, mellyek neki a' pályát kijelelik, 's

egyszersmind okoknak, mellyeknél fogva a' munka korszerü, 's melylyek miatt épen a' német nyelv „a' legigazságosabbnak ismert népé" választaték eszközül a' magyar birodalom' eddig kevéssé ismert életének az európai közönség előtt feltárására. Bizony sok 's nagyobbrészt hibás következtetés azon egyszerü állításból, hogy a' külön nemzetek többé nem egymas' majmai, 's inkább egymás mellett, mint felett és alatt állanak; mert ebből még koránsem következik, hogy ki kell tárni a' nemzet' szívredőit 's németül szükség irni. Mindazáltal részint ez első füzetből, részint a' különféle hirlapokban megjelent vallomásokból világos, hogy a' vállalatot tulajdonkép két fő inditóok léptette életbe.

Első: mióta mi magyarok a' haladás' ösvényén nyüzsgünk 's nemzetiségünket a' hazánkba fogadott külön faju népek fölé emelgetjük és mióta az egész kelet, nagy jelentőségével magára vonja a' nyugat' figyelmét: azóta ennek országjáró emberei nemcsak a' Ganges' torkolatját, Altai' ormait 's Norfolk' flóráját irják le, hanem meglátogatjak elrejtett hazánkat is, és a' vándorló, vagy sokszor négy falaik közől ki sem buvó poeták könyveket halmoznak fel politicai szerkezetünk, nemzetiségi 's népfaji viszonyaink 's még jövendőnk felől is, természetesen mindenki saját szemével nézvén 's önérdekeihez mérvén bennünket. Hogy ezen futólagos tapasztalatokból merített leirások 's belőlök vont következmények nagyobbrészt ferdék, hamisak és fonákok, az szinte igen természetes. És az ember olly nem örömest látja ember-társát tévutakon járni, annyira nem szeret maga iránt balvéleményt tűrni, sőt gyakran károsnak is tartja azt. Ennél fogva szinte nem fogunk azon megütközni, miszerint hazánkfiai közől néhányan (hányan? azt még nem tudjuk) azon czélból álltak össze, hogy a' rólunk külföldön terjesztgetett balvéleményeket helyreigazitsák, a' badar híreket megczáfolják, 's belviszonyaink' jelességét fennen tündököltessék. A' szándék jó 's becsületes, mert felvilágositni embertársunkat isten 's ember előtt kedves keresztényi cseledeket. De a' szándék' jóságából nem következik a' tett' jósága is, mert mindig kétséges, a' legserényebb ügyekezet mellett is, eléretik-e a' szándéklott czél, 's következményei kinek termendek gyümölcsöket? Ám lássuk. Mindenek előtt azt kell megjegyeznünk, hogy a' jó szándéku cselekvény' becse 's helyessége nagy részben függ a' cselekvő személyektől 's viszonyaiktól. Ha magános ember világosit fel magánosokat, az igen rendén van, de hogy valamelly nemzet' jeles férfiai külföld' homokára léptek volna ki, a' hazájok iránt homályban tapogatózó idegeneket idegen nyelven felvilágositani, arra példát nem tudunk. Külön

országokba zárkozott külön nemzetek mindig sajátságos életet éltek, 's szüntelenül saját életkérdéseik körül sürögtek; idegen nemzetekre pedig akkor fordíták szemeiket, midőn azok' mozgalmai őket is érdeklék, és illyenkor nem késtek eszközök után nyulni, mellyek által azon nép' mozgalmai 's előmentével megismerkedvén, azokat fejlődségi fokuk szerint haszonvágy, hiuság vagy majmolásdühtől ösztönöztetve, cselekvésök' rugonyául veheték. Igy vonà magára hajdan Görögország 's később Roma az emberiség' hódoló figyelmét, és nyelve elterjedt az egész mivelt világon 's századokig maradt fen a' nemzet' elenyészte után is; sőt még mi is tanuljuk a' hajdani Görögország 's Roma' belszerkezetét, pedig a' görögök vagy rómaiak közől senki sem magyarázta azt meg valamelly idegen nyelven a' világnak. És midőn XIV. Lajos Francziaországot miveltségi fénypontra emelé, nem szállott valami franczia irósereg nemzete' dicsőségének tárogatójaúl a' külföld' piaczára, hanem francziául kezde tanulni egész Németország, sőt mondhatni, egész müvelt világ, 's franczia müveltséget szinlett mindenki, ha müveltnek kivánt tartatni. Ekkép köté le magához az angol, ekkép sok tekintetben a' német nemzet is az emberiséget, 's a' fejlettség' alsóbb fokán álló népek hivatlanúl is sietnek belviszonyaikkal megismerkedni. És midőn annyi késedelem után valahára nemzetünk is emelkedik: érdek gerjed irántunk igen természetesen a' külföld' népeiben; tanult utazók járják be hazánkat, vaskos köteteket irnak róla össze, 's különösen a' német sajtó olly részvéttel kezd iránta viseltetni, hogy bizton remélhetnők, miszerint a' sok végre tisztába állitandná ügyeinket, vagy legalább, hogy ez megtörténhessék, nyelvünk' tanulására késztene számosokat. De ime mit tapasztalunk!? A' magyar t. társaság' néhány tagja németül kezd irni, 's bár nem akaratja, mégis oda viszi a' külföldieket, hogy ügyeink iránt csakugyan ne jőjenek tisztába, 's nyelvünk' tanulására, csak az istenért! valamikép szükségök ne legyen. Minden legkisebb hirdetésecskét is lefordítunk nyelvökre; ha kiváncsiak irántunk, irunk számukra, csakhogy nyelvtanulásban valamikép meg ne erőtessék magokat. Im alig lépett Európa összeköttetésbe Chinával, már Európában vannak emberek, kik a' nehéz chinai nyelvvel foglalkodnak *) 's rövid idő mulva számos leirását fogjuk birni azon világrésznek, melly Európától olly távol ezredéves falakkal magára vala zárkozva. Hibák lesznek természetesen ezen iratokban is, mert hiszen emberektől, még pe-

*) Jelenleg Párisban Collery, ki Chinában térítő vala, Kanghi császár' 218 kötetü chinai szótárát dolgozza ki franczia nyelven.

dig különbözőleg nevelt 's élő külföldi emberektől származandnak; de azért tűrni fogja azt a' józanabb rész, jól tudván, hogy kivált a' politicai viszonyok csak több oldalu hányatás után állíttathatnak tisztába. De a' mi szemfül embereink azonnal felborzadnak, ha ügyeinkben némi járatlanságot 's gyarlóságot vesznek észre, 's nem képesek bevárni a' szürkület' napfénynyé derültét; hanem hirtelen föllépnek a' külföld előtt 's kéretlenül fitogtatják nemzetök' díszeit 's erényeit, és ez által magasztalás helyett alázzák azt. Ezen alázás vagy alacsonyitás pedig annál súlyosb, mivel olly férfiaktól jő, kik egy országos testületnek tagjai 's a' nemzet' mozgalmiban részt vesznek. E' szerint némi részben saját tetteikről szólanak, 's ez nem illik. A' csillagászok hadd vizsgálják a' szemszuró napot, okoskodjanak foltjairól, de a' nap nem száll elejökbe le, nem tárja fel orruk előtt foltjait: isten akará ezt igy, de ha akará, miért nem akará egyszersmind, hogy ne támadjanak emberek, kik a' természet' ezen törvényét követni ne tudnák?! Valóban csak jó adag szemérmetlenség kivántatik ahhoz, hogy valamelly hölgy háta mögött suttogói előtt, minden esdeklés nélkül, lerántsa arczáról a' fátyolt 's mutogassa szépségét! Ez a' dolog' veleje. Azért nem mind egy az, ha idegenek irnak-e magok számára rólunk, vagy mi irunk számukra magunkról. — Van a' dolognak azonban még más oldala is. Ha mi ugyanis a' külföld' ellenébe lépünk, akkor mint felek állunk egymással szemközt. Már pedig a' dolog' természetében fekszik, hogy valamellyik fél' érdeklett embere mindig némi részrehajlás' gyanúját vonja magára, 's többnyire nem azon szempontból magyarázza a' tárgyakat, mellyből azok nézik, kiket fel akar világositani; ehhez járul még, hogy azon ember önfelének nem meghatalmazottja, 's mivel ezen fél is rendszerint pártokból áll: csak azon pártot emelheti ki, mellyhez ő maga tartozik. E' szerint az előttünk fekvő évnegyedes folyóirat lehet részrehajló a' külföld 's lehet ismét a' hazai pártok' ellenében. Hogy a' külföldiek rendszerint bizonyos gyanúval olvassák az ellenfelök' férfiai által irottakat, az igen természetes. A' német sajtónak rólunk irott termékei nemzeti mozgalmainkat mind roszalják, 's egyhangúlag követelik, miszerint mi a' befogadott idegen népfajok' nemzetiségeit szentül, sőt magunkéval egyenlőn őrizzük; ha pedig ezt nem teszszük, valamint nem is tehetjük, szólhatunk mi 's magyarázhatunk bár mennyit, irni fognak elleneink, míg kezeiket bírják, 's kárhoztatni bennünket különösen a' németek, kik nemzetöket minden áron a' Duna' torkolatjaig szeretnék kiterjeszteni, 's e' végett bizonyos felsőbb értelmiségi hangon egymást érő sürü tanácsokat sziveskednek nekünk adni. Hogy a' németek nem igen hisz-

nek szavainknak, arra elég bizonyság az augs. Allg. Zeitung f. é. 54. száma, melly ezen évnegyedes iratot szenvedélyesnek, egyenesen a' tulbuzgó magyar részen állónak, 's azon nézeteket német nyelven terjesztőnek mondja, mellyeknek a' Pesti Hirlap Magyarországban fő organuma. Ez által egyszersmind az is ki van mondva, miszerint ezen folyóirat a' hazából is csak egy pártot képvisel; ezt azonban bővebben mutogatta gr. Mailáth János előbb a' Nemzeti ujságban 's később az augsb. Allg. Zeitung' f. é. 82. sz. melléklapjában. Mi ezen hazai pártoskodást nem akarjuk feszegetni, 's csak azt jegyezzük meg, miszerint, ha a' vállalkozók az egész nemzet' képében léptek fel, 's nem akarnak csupán egy pártot képviselni, czélszerü lett volna minden pártból választani társakat. És ez azon szempontból is tanácsos lett volna, miszerint az egy párt' emberei könnyen azon gyanút ébreszthetik magok iránt, hogy ők csupán azon czélból léptek fel, miszerint pártjokat a' haza' határain tul is terjeszszék. Ezekből elég világos, hogy a' megkezdett folyóiratnak külföldön általjában nincs, a' hazában pedig csak egy pártnál van hitele. A' hitelességet pedig azon körülmény, mellyre vállalkozók a' könyv' előszavában támaszkodnak, miszerint t. i. viszonyaink' kellő ismérete polgárkörünkbeni élést föltételez, külföldön legkevesbbé sem képes megszerezni; mert a' vallomás igy is csak maga melletti vallomás marad. Azonban, épen mivel ennyire nehéz belállapotunkról helyes fogalomhoz jutni, ha a' kötelesség nem hiányzanék is, külföldön a' czél akkor is tévesztve lenne. A' külföldiek, kivált a' németek, polgári viszonyainkat nagyobbrészt nem képesek a' mi szempontunkból tekinteni. A' politicai szerkezet' különbségének roppantsága, a' nemzetiségi viszonyok 's külön szivérdekek, a' nevelés, szokások és azaz egész nemzetélet olly ellenszerü alakot 's lényeget mutat sajátunk ellenében, hogy valóban iszonyú munkát vállal el, ki illy különböző nemzet közül csak egy embert akarna is sajátságos viszonyaink 's nemzeti életünk' részleteiről teljesen felvilágosítani. Mert a' tanitást alphán, t. i. históriai tényeken épült alkotványunk' első esiráin kellene kezdenie. Sőt ha sikerülne is ezen egyedbe nemzeti életünkről alaposb ismeretet csepegtetni, koránsem birna az iránta olly érzelmeket gerjeszteni keblében, mint a' millyenekkel miéinket önti el; mert a' nemzeti élet iránti vért anyatejjel szija be magába az ember. Ez igy levén, mit szóljunk azok' vállalatáról, kik egész Németországot, sőt, miként magok mondják, egész európai közönséget szándékoznak illy nehezen érthető dolgokról felvilágosítani? Legszelidebb kifejezéssel vakmerőségnek mondjuk azt; kétszeres vakmerőségnek ha ollyanoktól jő, kik nem elég tehetséggel 's jártassággal birnak hoz-

zá; végre szörnyü balgaságnak, ha ollyanok akarnak felvilágosítani, kik e' részben magok is világosság hijával vannak: erről azonban alább. Mennyiben fognak a' felvilágositók megértetni, azt majd a' siker mutatandja meg; itt azonban az első füzetre nézve jó lesz már kiemelnünk, hogy az már azon kijelentést huzta maga után a' két Allg. Zeitungban, miszerint, ha a' magyarok, azért hogy az ausztriai monarchia' tót részei Magyarországhoz csatoltattak, ezen tótok' magyarítását követelnék: a' status ugyanazon joggal kivánhatná Magyarország' németesítését, mivel ez szintolly része az ausztriai császárságnak (?), mint azon tót vidékek Magyarországnak (?). A' ki igy gondolkodik, 's ennyire járatlan a' történetirat és statisticában, azt oktassa magányos ember, kinek tetszik, mi jó türelmet kivánunk hozzá. Ezekből 's még másokból mindazáltal eléggé világos, hogy e' folyóirat eddigelé jóval többet zavart 's homályositott el, mint világositott fel; jövendőre nézve pedig alapos okunk van azt kétségbe vennünk, hogy a' szándéklott világosságot európai közönség fölött a' megindított folyóirat el fogná hinthetni; sőt egyenesen meg merjük jövendölni, miszerint, ha a' többi füzet hasonló lesz az elsőhöz, ismertetésünket külföldön kiábolhatlan zavarokba fogja bonyolitani.

Másik fő inditóoka a' vállalat' élethe léptének következő. Haladási mozgalmaink némelly szlávok, sőt németek' kebleiben is fájdalmas sebeket ütöttek, és a' sebek siralmas panaszokat fakasztának belőlök főleg a' lipcsei itélőszék előtt. A' magyar törvényhozás 's az egész magyarság zsarnokságról 's üldözésről vádoltatik: és íme a' nemzet' köréből különös készséggel kéretlenül kiválik néhány ügyvéd, 's a' nélkül, hogy az idézés, birói illetőség 's más annyira megszoktuk performaságok ellen legkisebb kifogást tenne, megjelenik a' „legigazságosabbnak ismert német nép" itélőszéke, t. i. a' lipcsei sajtó előtt, 's nem is egy válaszban mondja el védelmét, hanem, more patrio, a' végetlen juris processusok' kaptájára, számtalan replicát igér, évnegyedenként, t. i. minden törvényszakban egyet. Kéretlenül jelentek meg, mert mutassák elő az ügyvédvallást! — Egyes emberek mondják el 's vitassák meg egymás' nézeteit a' nemzetek' tettei fölött, de nemzet nemzettel sajtó mezején soha se jöjön sarlódásba, 's főleg attól őrizkedjék minden szabad nemzet, hogy saját ügyeit illető tetteiért más nemzetnek legyen felelős, mert különben szabadságát elvesztette. Ennél fogva jelen vállalatnál birálókat főleg azon körülmény bántja legérzékenyebbül; miszerint e' folyóirat' szerzői nagyobbrészt a' nemzet' nevében, azaz magokat a' nemzet' cselekvő részeinek, sőt képviselőinek tekintve, szólanak, és hogy ezen irók olly férfiak, kik

a' nemzeti irodalom' részesei, 's kiknek egyikét a' törvényhozás és politica mozgalmaink' hősének tiszteljük, kiről ennél fogvást teljesen mondhatjuk, hogy saját tetteiről szóland 's adand számot a' külföldnek, ha az első füzetben közlött magányos levelezésen kivül egyenesen a' külföld' számára fog még e' folyóiratba írni. Valóban síralmas jellemű nemzet az, mellyet önbizalmatlanság 's félénkség annyira törpített, hogy már minden varjukárogásra megijed, 's büntelenségének kimutatásaul bárki előtt azonnal kitárja szívredőit. De ránk nézve ezen fölül megfoghatlan tünemény, hogy azon különben igen tisztelt hazánkfiai, épen a' németek, legirígyebb megszólóink, de különben is a' szomszédságnál fogva érdekelt ellenfeleink előtt látják jónak nemzetünket a' német és tót vádak ellen védeni; mert szinte hihetetlen, hogy valaki ollyanoktól igazságos ítéletet várhatna, kik birák 's egyszersmind felek is. Idegen ajku polgártársainknak mindegyiknek van rokona Európában, de a' magyar árva nemzet, melly egész világon sem számíthat atyafi-kebel' természetes viszhangjára. És főleg innen van, hogy alig kezdénk mozogni — mivel minden mozgás egy vagy más érdek' sérelmével történhetik csak — már innen károgást, onnan csaholást hallunk leginkább azért mindinkább fülsértőbben emelkedni, mert nem állunk helyt férfiasan, hanem megijedten hadonázunk, 's a' csaholókra jajveszékelve tekintgetünk vissza. Pedig tudjuk, hogy az ebek is megszégyenülve huzódnak vissza, ha az általok megtámadott ember legkisebb rájok tekintés nélkül csendesen folytatja utját; ellenben mindig vakmerőbben ugatják, ha hátra tekintget, vagy velök épen szembe száll. A' ki aggbanya' unalmas beszédébe kottyan, csak új szóanyagot rak nyelvére: ha a' papiroskarmoló külföldiekhez fordúlunk, bizony fognak ők karczolni, míg körmeiket birják. — Az első füzetről olvastuk már a' választott biró, t. i. a' lipcsei sajtó' ítéletét, miként azt már e' bírálat' folytában is érintők, 's millyennek azt minden dologhoz-értő előre várhatá; jövendőre nézve szinte tudhatjuk, miszerint ezen biró' ítéletei inkább fognak minket, mint akár a' tótokat, németeket sőt kivülünk akárkit, sujtani. Nem azonban mintha ezen ítéletektől remegnénk — ámbár következményeik lehetnek, miként már vannak is, mert ittott általok ollyanok is vérszemeket kezdenek kapni, kik eddig szokásuk szerint vakon engedelmeskedtek — hanem egyenesen azon okból, mivel a' nemzet' belügyei soha sem lehetnek szerencsétlenebb, sőt veszélyesb helyzetben, mint midőn azok a' külfölddel hozatnak surlódásba: mi egyenesen azon őszinte ohajtásunkat fejezzük ki, miszerint a' tisztelt ügyvédkedő urak méltóztassanak ezen megkezdett hosszu pert mindjárt az első törvényszakban le-

szállíttatni. Különben is ezen perlekedést Ludvigh úron kivül — ki azonban saját vallomása szerint Henszlmann Imre úr' barátja — alig dicséré 's ezután is alig dicsérhetendi meg helyesen valaki. Ha ezen hazafiui buzgó kivánatunk nem teljesül: okvetlenül meg fogjuk látni, hogy a' replicáknak vége hossza nem leend 's a' surlódás csak nagyobbra feszittetik, sőt elvégre önkénytes ügyvéd uraink is átlátandják, hogy csak olajat öntögettek az ittott felpislogott lángocskákra, és szomorúan tapasztalandják, hogy védenczök, a' magyar nemzet, a' választott német biró által mindenben elmarasztatott.

Miután e' szerint elmondók okokkal támogatva hiedelmünket, miszerint a' kérdéses folyóirat, bár legjobban szerkesztetnék is, sem a' külföldet nem fogja belügyeink iránt felvilágositani, sem az ellenünk összehalmozott badar vádaktól nem képes bennünket megtisztítani; mivel sokan, 's különösen a' folyóirat' szerzői másképgondolkozhatnak, tegyük, meg nem engedve, fel azon esetet, miszerint ők kitűzött czéljaikat csakugyan elérvén, nemzetünk' bensejét tisztába állítanák a' külföld előtt 's ennek következtében egyszersmind a' szlávok 's németek által inditott nagy pert megnyernék a' német biró előtt. És valljon akkor is kinek malmára folyna a' viz, 's a' roppant munka valljon kinek gyümölcsöznék? Bizonyosan nem nekünk, hanem az idegeneknek. Századunkban ugyanis, mellynek főrugonya, sőt ugyszólván lelke a' nemzetiségek' egyedi kifejlesztése, minden nemzet külön érdekekkel 's egymás ellen irányzott czélokkal áll a' többivel szemközt, olannyira, hogy bizton állithatjuk, miszerint, ha mindenkit meggyőző világossággba állitnók, és idegen ajku polgártársaink ellenébeni intézkedéseinket 's az ellenünk felhordott vádakat teljesen megczáfolnók, azzal megtámadtatásunkat koránsem szüntetnők meg, hanem egyik oldalról csak másikra hárítnók el. Mert a' melly nemzet köztünk lakó népfelei által érdekelve van hazánk iránt, az minden áron igyekezendik rokonainak segédkezeket nyujtani, és ha mi minden tartózkodás nélkül kitárjuk belviszonyinkat 's tán titkainkat, elég okos leend az ezt mind saját hasznára fordítani; pedig vannak dolgok, miket bizonyos körülmények közt szükséges titokban tartani. A' jelen folyóirat akár tévesztendi czélját, akár nem, annyi bizonyos, hogy a' hazánkat nem ismerő külföldieknek sok ujságot mondand. Ha valaki példaul urbéri törvényeinket tálalandja ki, 's a' honn meg nem férő németeknek értésökre esik, hogy Magyarországon kevés szorgalommal könnyen boldogúl az ember, a' szegénység szép jogokkal ruháztatik fel, az idegen ajkúak nem üldöztetnek, 's mind e' mellett még jó sok lakatlan termékeny földünk pusztán hever: minden bizonynyal legalább is tizszer annyi né-

met özönlendik hazánkba, mint a' mennyi jelenleg szivárog naponként be, épen midőn a' már benlevők 's köztünk meggazdagodtak magyar terrorismusról boszantásig annyit regélnek. Mert a' német igenis jól tudja, miszerint semmi módon nem foglalhat biztosabban földeket, sőt országokat, mint ha gyermekeit ülteti le rájok. És e' számításában nem is csalatkozik. A' rendkivül szapora német fajt látjuk kivált napjainkban elterjedni az egész világon, 's főleg Németország' keleti szomszédságában mindinkább előbbre nyomulni, 's aztán a' honn maradt atyákat kaján ügyességgel őrködni elszéledt gyermekeik fölött. Eleinte tudományos köpönyegbe burkolt szavakkal arról győzik meg az üres földdel biró nemzeteket, hogy az rendkivüli nagy jótétemény, ha valamelly nemzet, kivált kelet felé, német ipart és miveltséget szerencsés hazájába szállíthatni; mihelyt azonban a' telepek zsendülésnek indulnak, már azt vitatják, hogy a' mennyiben németek lakják az országot, annyiban német az; végre pedig ráfogják, miszerint azon országban csak egy miveltség, t. i. a' német, levén, az egész ország Németország. Ez történt Csehországgal, ez sok helyütt, kivált a' határvidékekre nézve, hazánkkal is. Már pedig, midőn idegen ajku polgártársaink annyi zavart és viszálkodást okoznak, a' mennyit okoznak, 's külföldről beszivárgó rokonaik szemlátomást növesztik számukat: akkor ránk nézve kétségkivül jobb, ha a' külföld belviszonyainkat nem ismeri, vagy épen valónál roszabbaknak ismeri; mert a' német örömestebb megy készre, mint oda, hol a' polgári jogokért még küzdenie kellene. — Ennyi legyen azon állitásunkról elég, miszerint ezen évnegyedes folyóirat czélját távolról sem érendi el, 's ha elérné is, az idegenek' tetemes hasznával nekünk szerfölött ártandna.

Vannak azonban e' szerencsétlen folyóirat' születésének a' két, egymáshoz igen hasonló fő inditóokon kivül mellék-okai is, még pedig ollyanok, mik némelly esetekben főknek mutatkoznak. — Tudjuk ugyanis, miszerint istennek tetszett kétéltü állatokat is teremteni, mellyek a' szárazon is csúsznak másznak, de a' vizben még vidorabban uszkálnak: és az istennek tetszett bennünket is megajándékozni férfiakkal, kik a' magyar irodalom' rögös pályáján ollykor ollykor vidámon andalognak ugyan, de csak mégis örvendetes szerencséjöknek tartják, ha a' német tengerbe czuppanhatnak. Valamint igen természetesnek találjuk, hogy a' fülmile csattog, a' récze pedig hápog; ugy igen rendén van, ha német németül, angol angolúl ir; de ha magyar ember, még pedig a' magyar tud. társaság' embere magyar dolgokról németül ir, az már valóban példátlan 's máskép meg sem magyarázható rendetlenség, mint csupán a' kétéltüség' eszméje által.

De vannak tán, kik nem hiszik ezt példátlan rendetlenségnek 's hivatkozandnak némelly szláv hősök' német röpiratkáira. Ezek legyenek szivesek meggondolni, hogy azok csak röpiratkák, még pedig többnyire a' szláv' nemzet annyira elkorcsosult feleihez irott röpiratkák, hogy hozzájok más nyelven kell szólani, sőt szerzőik is olly rosz amphibiumok, hogy, mint péld. gr. Thun, inkább németek, mint szlávok; aztán ezen röpiratok egészen más tárgyról 's czélból iratnak; ha azonban valakinek például a' lipcsei törvényszék elé történt idézések a' jelen folyóirathoz hasonlóknak látszanának is: ne feledjük, hogy azok nem valamelly nemzet' nevében iratvák, hanem általjában csak egyes ficzkándozók' olly szerencsétlen cavillatiói, hogy azokat magyar embernek utánozni bizony nem illik, 's ezt Pulszky Ferencz ur gr. Thunhoz irt leveleiben maga is roszalja. De ha más utánzásra méltó férfiakat, például Humboldt Sándort hozzák fel, ki német létére franczia nyelvbe foglalja roppant tudományának gyümölcseit: csak azt válaszoljuk, hogy Humboldt 's több más hasonlón cselekvő tudós nem porosz vagy más belügyekről ír felvilágositásul a' francziák' számára, hanem olly tudományról, melly az egész természetet magában foglalja, mellynek ellenében az egész embernem egység gyanánt tűnik fel 's a' nyelv tekintetbe nem jöhető csekélységgé törpül. Azonkivül gazdag irodalommal biró 's kiterjedt nemzetek' viszonyai egészen másfélék. Irjon dr. Henszlmann vagy más magát magyarnak tartó ur therapiát vagy toxicologiát bármi nyelven, mi nem szólandunk hozzá, vagy ha szólanánk, legfelebb ohajtásunkat nyilvánitnók az iránt, vajha azzal is inkább ösztövér irodalmunk gazdagult volna; hanem midőn a' sajátlagos magyar szellem német szavakba, német bugyogóba épen magyarok által 's még a' nemzet' nevében csigáztatik, 's a' különben is zavaros ügyeink még külföldi zavarokkal is kevertetnek fel: akkor tisztelet, becsület, de igazság is, uraim! akkor minden kimélet 's tekintet nélkül a' személyekre, komolyan fel kell szólalnunk, 's mindent elkövetnünk, hogy a' folyóirat' szerzői tetszésök szerint legyenek magyarok, vagy nem, de csak amphibiumok ne legyenek; mert a' kétéltüség emberben minden esetre olly szörnyeteg, mitől sem egy, sem más tekintetben kielégitő jót nem várhatni. A' németek nem hisznek nekik, mert magyaroknak gondolják, a' magyarok ismét hidegen vonulnak el tőlük, mert németeknek tapasztalják őket. Örömmel jelenthetjük azonban, miszerint eddig csak hárman jelentkeztek ezen folyóiratban, 's reméljük és hihetjük, hogy számuk sokra ezután sem szaporuland. Henszlmann urat eddigi dolgozataiból sokkal jobb németnek, mint magyarnak ismerjük, 's hogy mind

e' mellett mégis annyira buzgókodik nemzetiségünk 's irodalmunk körül, azt benne nagyon tudjuk becsülni, de arra bátorkodunk őt kérni, legyen szives választott nemes pályáján allandón megmaradni, 's a' magyar politicát ne méltóztassék, mint csuszómászó a' ráragadt port, magával a' vizbe vinni; Pulszky Ferencz urat tengerből fogtuk ki a' magyar irodalomnak, 's valamint igen örvende megnyeretésén minden magyar, ugy minden vissza-visszatérésén mindig elszomorodunk; Lukács Móricz urat a' magyar nemzet' olvasó része minél büszkébb önérzettel tisztelé eddig jeles tiszta magyarnak, 's becses diszének, annál fájdalmasabban tapasztalja, hogy ő is tévutakra csábíttatott.

Hogy találkoztak magyarok, kik németül írjanak, valószínűleg az embernek azon természetes sajátságából is magyarázható, miszerint az kincsekért megjárja a' föld' gyomrát szintugy, mint a' tengerek' mélységeit. Jó pénzért tehát magyar miért ne irhatna németül? Igaz: a' német könyvirókat sokkal jobban fizetik, mint a' magyarokat; de ugy hiszszük, az itt németül iró magyarjaink nem szorultak épen a' külföldi könyvkiadók' pénzére, vagy helyesebben mondva, sorsuk nem olly mostoha, hogy kevés német pénzért sok magyar pénzt kényszerülnének külföldre szivárogtatni. Mert tekintetbe kell ám venni, miszerint ezen folyóirat jobbadán, vagy nagy részt Magyarországban vétetik meg 's igy érte sok pénz szivárog ki a' pénztelen országból: mihez képest ohajtanók e' könyvnek inkább hazánkban, mint külföldön kiadatását. A' szabadabb sajtó hathatós ellenok ugyan, de hathatóssága saját sajtónknak jelen tágabb korlátai mellett tetemesen leolvad. Ám de akkor egészen megváltoznék a' dolog' lényege: német iróink nagyon udvariasok: meghajolva a' külföldiekhez futnak, magyarázgatják nekik, mit ők nem kértek, ha könyvüket megveszik, nagy szép szóval megköszönik (l. Augs. Allg. Zeitung f. é. 98. sz. melléklapját) pedig a' németek Csaplovics et comp. könyveit is megvették, 's köszöneteket nem hallánk. Minthogy tehát szerzőink olly igen udvariasok 's különben is csak az igazságos lipcsei törvényszék előtt akarnak állani, vagy inkább agálni, sőt meglehet még jelenleg is azon édes reménytől ringattatnak, miszerint ők nemzetünk' dicsőségére 's roppant hasznára le fogják róla azon homályleplet tépni, melly miatt a' külföld bennünket kellő fényben nem láthat, 's következőleg a' rólunk koholt badar vádaknak tetemes sérelmünkkel (!) keblében hitelt ad; ám, ha ugy tetszik, tegyük, meg nem engedve, fel, hogy azon nagyszerü czél magyarok által csakugyan elérhető, és ehhezképest vizsgáljuk: birnak-e önkényt sikra szállott bajnokaink ezen czél' eléréséhez elég tehetség 's tapasztaltsággal, 's lássuk: mikép kezdtek feléje törni a' már megjelent első füzetben? — (Vége a' jövő füzetben)

A' játékos.

Eredeti beszély.

Madness and misery are there. Shelley.

I.

Egy történetet mondok el nektek, nyájas olvasók, szomorút és lélekepesztőt, de valót a' legkisebb részletszálakig. — Egyszerüen és virágtalanul mondom el azt, mint szoktuk a' képzelet' büszke szárnyain fellengni nem szerető valót. Nem új az; mert hiszen, mi is lehetne már annyi század után új az isten' fényes napja alatt; de azért nem kevésbbé érdekes. O figyeljetek szavaimra, ti apák! és mondjátok el azt fiaitoknak, mikor sziveik még fogékonyak és hajlandók a' benyomások' elfogadására mint gyönge viasz; és mivel a' fogékony szivre egyképen hatnak a' jószándoku atyai- és a' lélekmérgező álbaráti szavak, 's az életboldogságot aláásó példák: mondjátok el azt nekik akkor is, midőn körülkaroltatva a' gonosz társak keselyü-körmeitől azon pontra jutottak, mellyen megfordulni nehéz ugyan, de nem lehetlen, 's mellynél csak hajszálnyi tér választja őket az örvénytől, mellyből nincs többé menekvés!

És ti, hazám' szépreményü fiai, kiktől epedve várja ez árva hon, hogy karotok férfi-erőre edződjék; kiken egész átadással csügg az anyai szív jövő boldogságtok' üdvezítő reményében: ah, szánjatok néhány pillanatot e' sorok' átfutására; 's midőn elszéditve a' csábítók' epicurusi élveket igérő, sőt pillanatokra nyujtó sátánrajától, azon pontra jutottatok, hol a' becsület, anyai szeretet, hazaboldogság, és minden, a' mi embernek, polgárnak szent, csak vékony szálon lebeg már fölöttetek, 's nektek a' rémítő mélység' párkányzatán

minden pillanatban elszakadhatásától kell rettegnetek, oh emlékezzetek vissza akkor e' történetre; 's a' fejlő férfiasság' érzetében lökjétek tova a' csábitók' sátánkezétől nyujtott serleget, mellynek peremét nádméz teszi ohajtottá ajkaitoknak, de mellynek ércz gyomrában szívetek, lelketek' meggyilkolására mérgek' mérge ül!

II.

Szerődy József, N.* városának tisztelt és szeretett orvosa több magzatai közől Bélát, az egyetlent, nevelte fel. Mint szeme' fényét őrizte őt az apa, mint kertész a' meleg égöv alatti tájakról hozott példányvirágot környezé őt az anyai gond és figyelem. Mi testet, szívet és lelket képezni, müvelni képes vala, 's mit az okos, a' szép birtoku apának tehetsége költhetett, nem volt kimélve Bélától. Szülőhelyén végzé első tanulmányit, repesett a' szív a' szülői kebelben, midőn a' serdülő ifjuról csak magasztalva szóltak a' tanitók, csak dicsérettel az ismerősek.

— Az ég megáldotta frigyünket, mond egy szép estve Szerődy nejéhez. Fájt, midőn sirba tevők csemetéinket, és búemészté gyöngéd kebledet, oh anyák' legszerelmetesbike: de im, nagy volt hozzánk az ur' kegye; megtartá Bélát, 's benne örömforrást nyitott szivünknek az ő határtalan jósága.

És Szabina — így hivák Szerődynét — egy ahítatos ámet monda férje' háladó imaszavaira, 's az anyai szemekből két könyecsepp szakadt az örömsugáros arczokra.

O milly édesek e' pillanatok! Milly kimondhatlanúl dúsan jutalmazó a' szülői szerelem, melly egyedül az, mellybe legcsekélyebb adaga vegyül az emberi szivben fészkelő önérdeknek. Tiszta örömei felmagasztalják a' kebelt, melly nem vár a' szeretett magzattól hasznot magára: hanem dús gyümölcsöket a' társaságra, mellynek, hogy fölnevelje őt, éjeket áldozott az anya kisdede bölcsőjénél; nappalokon át fáradozott az apa, hogy könnyítse gyermekének az élet' terheit. A' virasztás, a' fáradás feledve van perczeiben az örömnek, mellyet a' szeretet' munkálatainak sükerülése felett érezünk. —

Az idő haladt, 's Béla már felsőbb tanulmányokra vala küldetendő. — Az életpálya, mellyre lépnie kell vala, még nem volt elhatározva; ezt a' bölcs atya akkora halasztá, midőn fia a' közel eső tartományi városban, a' philosophiai tanulmányokat végezve, szünnapjait

az atyai háznál töltendé. — Elmult a' két év, és Béla, megyei szolgálatra készülendő, törvénytanulás végett Pestre küldetett. —

Szerődy szegény nemesi családból származott 's ősi tiszta nevén kivül alig örökle mást. Tudománya után, 's neje nem dús, de szorgalommal nevelt hozománya által helyezé magát olly állapotba, hogy kényelmesb jövendő várhatott fiára, mint melly előtte, az orvostanári koszorúval felékesitett előtt, hajdan nyilt vala. A' fővárostól messze szakadva, valamint ott atyafiai nem valának: úgy régi barátai is őt vagy egészen feledék, vagy azon közönösséggel gondolának csak vissza egykori ismerősükre, mellyel nemünk' legnagyobb része szokott olly emberekre, kiktől nem várhat semmi viszon-szolgálatot. Mert már annyira művelődtünk mi napjainkban, hogy a' gondolat is teher, ha díjúl érte szivesség nem mutatkozik, melly tettekben is kész legyen nyilatkozni! — A' nélkül, hogy a' mult időket akarnók magasztalni, elmondhatjuk a' jelen nemzedékről Johnson, jellemzetét: „Bring money — and nothing is denied."

Szerődy egyetlen magzatát minden gyám, minden segéd nélkül ereszté a' főváros' élvei' tömkelegébe, mellyben — ha valahol — bizonyosan legnagyobb szüksége van a' tapasztalatlan, a' szenvedélyek' árjától könnyen tova ragadtatható fiatal kornak a' valódi barátok' ariadnei fonalára. — O mert vajmi szegény az ember, ha fosztva van minden külsegélytől!

— Te mégy, monda az öreg Szerődy, atyai aggodalommal, kocsiba ülő fiához; te mégy, Béla, Pestre. A' kor' tizenhét éve, melylyet szülőid körül töltöttél, felnyitá sokban szemeidet; de sokat fogsz ott látni, mit itthon nem láthatál. Nincsen barátom, kinek éber figyelmébe ajánljam lépteidet: csak szeretetem fog körüllebegni útaidon. Őrizkedjél, kérlek, azoktól, kik tolakodva keresik barátságodat. Éldédes pillanatait a' szabadságnak, mellyet itthon ismerni tanultál, és éld ártatlan örömeit az ifju kornak; mert hamar tova tünnek; de éld mérsékelve azokat, 's cseppenként izleld a' virágkor' édjeit: mert vészhozó keserré fajulnak a' kéjmámorok! Szülőid emléke, 's mindenek felett legyen a' szent eszme, melly iránytű gyanánt szolgáljon tetteidnek! — Áldásom reád!

Ezt mondva, forró csókot nyomott útnak eredő fia' homlokára; 's könyűs szemekkel néze utána a' szerelmetes anya, ki először bocsátá magától olly távol egyetlen magzatát.

— Isten hozzád, kedves, jó anyám, mond Béla a' kocsiból; 's ez tova robogott.

III.

Pesten van a' mi ifju barátunk 's Pestet ismeritek. Ismeritek e' mindenben gazdag, csak az élet- 's vagyon-biztosságra szolgálo sükeres intézményekben olly mostohán ellátott városát hazánknak. Az európai miveltség' minden jóvoltival, a' nagyvárosi fényüzésnek minden kárhozatos salakjait egyesíti az tág kebelében. — 'S e' városban a' mi ifju barátunk egyedül! Kalaúza: atyjának szelleme, melly levelekben épitget azon alapokra, mellyeket évek' hosszu során át gondos figyelemmel rakosgatott meg az okos szülő' keze. De a' szellem holt betükbe rejtezett, távol, messze van az, ki azt éltetni tudná. Az ifju' hajlékony szíve önakaratlanúl tapad a' közel tárgyakra; a' példák, kivált mig kigyóit nem látja, nem láthatja, hatalmasban vonzanak, mint a' legüdvösb életszabályi irott tanácsok. A' távol szülők' szeretete lankad, mert a' távolság épen úgy hat a' lélekre, miként a' szemre; 's míg az élet' folyamárja hosszában tova sikamlunk, szintugy enyészik el minden szellemi tárgy lelki szemeink elől, mint tünedeznek kéklő homályba az anyagiak, mellyeket tovaszálltunkban elhagyogatunk.

A' harmadik évet töltè Szerődy Béla a' fővárosban. Eddig tanulmányai közben csak az idő' hossza, 's a' szülői háztóli távolság nyesett némileg azon szent érzéseken, mellyek az ifju' jó hajlamu és figyelemmel mivelt lelkét olly édesen köték szeretett övéihez. Az apai tanács: a' szabadabb mozgás — és testi gyönyörök' élvezésében híven megtartatott; 's ha némi ifjusági csíneket kiveszünk, mellyek elkövetésére pedig a' jobbakban is ritkán hiányzik kedv, 's olly gyakor az alkalom, de mellyek nem sértik a' becsületet, 's nem fakasztnak a' sziven mérges pattanást, melly kiirthatlanúl emésztő sebbé váljék egykoron — nem történt Bélával semmi, a' mi végett jövőjét féltenünk, az egykori munkás honpolgár' lelkületére aggálylyal néznünk kellene. —

A' szigorú tél jéggé fagyasztá a' Városliget' tavait 's Béla nem mulasztotta el a' testerősítő téli gyakorlatot. Illy gyakorlat' alkalmámával történt, hogy Béla kisikamolva csoroszlyáján, lábát bokában kificzamitá. A' késön hivott sebész, 's az ifjui nyugtalanság és türelmetlenség okozák, hogy a' baj nagyobbúlt, 's ő várakozáson túl vala kénytelen szobában maradni. — Unalmát olvasással üzé, 's eljövének szorgalmasan baráti is, hogy megröviditsék a' téli estek' hosszadalmas perczeit. A' beszéd' tárgyait hamar kimerité a' látogatók, 's nemsokára kártya hozatott, 's játszottak — semmiért, kevesért, 's majd

többecskeért. Béla eleinte néző vala; majd megszabadulva ágyától, részt vőn maga is a' játékban, melly mulatozásnak vala inkább tekinthető, mint pénz- 's mi több, időveszteget ésnek. — Hiszen atyja a' mérsékelt élvezet' izlelését nem tilalmazá!...

Béla felgyógyult, a' játék azonban koronként folytattatott, míg a' kikelet és nyár kellemei azokat meg nem szünteték.

Egy évre megvált Béla a' fővárostól, 's ez évet megyei gyakorlaton tölté! Itt még egyszer lön alkalma az atyának közelebbről őrködni fia felett. A' hajlamot, melly fiában mutatkozott a' társaságos játékok iránt, nem vélte veszélyesnek a' jó atya; 's azt tartván, hogy a' felette sok intés, oktatás kedvetlenebbül hat az ifjúra, semhogy azokból ohajtott gyümölcs fakadhatna: csak ritkán figyelmezteté azt a következményekre, mellyeket a' mindennapi élet e' szenvedély' szülötteiként felmutathat.

Az 18** szüret' végével masodszor készité fiát Pestre Szerődyné. — Béla hites táblai jegyzőnek fogott felesküdni. —

IV.

— Üdvezel Bedőné, 's neheztelését izeni, mivel nem mégy látogatására.

E' szavakkal lépe egy januáriusi reggelen Szeméty ifju barátunkhoz, ki a' tánczvigalom' mámorából felocsódva, épen öltözködött.

Szeméty egyike volt azon szerencse-lovagoknak, kik nagyobb városokban szokták eljátszani átkos pályaszerepöket, hol a' nagyobb néptömeg közt nem ötlik fel annyira rejtélyes jellemök, 's hol nagyobb számmal találhatók, kiket divatszerinti külsejökkel, 's gyakran a' szemtelenségig sima barátságuk- és udvariasságukkal elvakítva, alávaló szerepök' vihetésére gyáva eszközökül használhatnak. — A' pazarkezű 's csinos külseü Szeméty, ki nyilvános magaviseletére némi nemesb szinezet 's neveltség' zománczát tudta hazudni, szinházi ismeretsége volt Bélának; mert Szeméty a' nemzeti szinházból ritkán hiányzott, kivált midőn Bedőné — egy nyugalmazott őrnagy' fiatal özvegye, ki egyik tartomány-városból jött Pestre telelni — páholyában megjelent. — A' legtisztább imádat' merengő pillanatival csüggött ilyenkor Szeméty Bedőné' páholyán 's a' nem viszonzott szerelem' fájdalmait tudá visszatükröztetni tetszékeny arczain. Nem csoda tehát, hogy Béla a' hozzá közelendő Szemétyt, ki szinte csak néhány hétóta jelent meg táblai hites jegyzőként a' fővárosban, nemcsak nem

löké vissza magától, de sőt a' nemesb ifjukebelben olly könnyen támadó bizalommal fogadá azt barátjául.

E' férfiú lépe most Bélához, ki öltözés közben mosolylyal fogadá barátját, a' váratlan szerelmi hírrel érkezőt. —

— Igen? Tehát neheztel a' szép özvegy?

— Ha neheztel-e? Mióta meglátott, folytatá pokoli arczczal Szeméty, egészen oda van. Társaságunkban únja magát, piperéjét elhanyagolja, 's álmatlan éjei halványra aszalják arczája' rozsáit. —

Nem láttam soha, sőt merem mondani, nem hittem némberben illy szenvedélyt.

— Sajnálom, valóban sajnálom. De hát miért nem vigasztalod őt te, ki, mint mondád, hasonló szenvedélylyel csüggesz bájain? kérdé könnyű kebellel az ifju Szerődy.

— Én-e? mond tettetett lánggal Szeméty. 'S hát van-e kincs a' világon, mellyet szive' birtokáért föld' gyomrából is enkörmeimmel ki nem ásnék? Csak barátságod az, Béla, mi e' szenvedélyemmel mérkőzhetik; mert tudd meg, volna más a' boldog, ki Bedőné' szerelmével úgy, mint te kérkedhetnék, kiirtanám őt az élők közől, hogy ne élvezze üdvét a' mennynek, mellynek ajtaját a' sors előttem olly kajánul elzára! Oh Béla, te igen boldog vagy!

És Béla, kiben nem hiányzott a' hiúság, ezen egyik hatalmas tényezője a' nagynak és nemesnek minden emberkebelben, vágyat érze közeledni a' szép és mivelt özvegyhez, a' gazdagnak hiresztelt Bedő őrnagy' örököséhez; és e' ritka ügyességgel feltárt nagylelkűsége Szemétynek, mellyel szive' bálványáról barátja' kedveért lemondani kész vala, csak nevelé Bélának irántai bizalmát.

— Mikor mehetünk tehát látogatására? kérdezé Béla..

— Mikor neked tetszik, szerencsés fia a' sorsnak, mond Szeméty. — Minélelőbb.

— Jól, tehát holnap.

— 'S miért nem ma? Nem tevém fel felőled, Béla, hogy képes légy olly könyörtelenül bánni hölgygyel kit érted, egyedül érted sorvaszt lángszenvedélye? Jerünk ma, mert tudd, o barátom! mond elérzékenyülten Szeméty, bár nem szeret engem, boldog vagyok mégis, ha közelében lehetek, 's miután tegnap ollyformán nyilatkozott előttem, hogy nélküled alig fogok bebocsáttatni teremeibe: talán szabad lesz reménylenem a' baráttól, kinek szerelmemet áldozatúl hozom, hogy részeltessen egy szikrájában ama' gyönyörnek, mellyet illy lelkes nő' bájai 's társalgása nyujtanak. — Eljösz, nemde, Béla?

kérdé nyaka köré fonva fertőzetes karjait Szeméty, ördögi ellágyulást szinlelve.

— El, válaszolá a' boldogtalan ifju, ki nem gyanitá milly kigyó tekerőzött tiszta szivére baráti arcz alatt.

— Délután öt órakor? mond kérdezőleg a' felvidultabb kedélyt mutató Szeméty. 'S a' két barát, szivart gyujtva, az utczára sietett.

A' nagy piaczon keresztül eljutottak a' Leopoldváros' szép utczáinak egyikébe, hol paloták emelkednek, mellyekben kényelmes élet közepett a' józan megelégedés áldásait hinnéd lakni, 's távol a' bünöket, mellyek szülőiül olly hajlandók vagyunk a' nyomort, a' szükölködést keresztelni.

— Látod őt? kérdé Szeméty; ott az ablakon, izletes pongyolájában? — Oh a' szenvedés csak neveli bájait, 's nem viszonzott lángomat!

És Béla köszöntött. Köszöntésére fájdalmas mosolylyal inte egy gyönyörü nőalak, 's elhagyá az ablakot.

Szeméty sohajtott.

Délután öt órakor tevé látogatását a' két barát a' szép özvegynél.

A' nő igéző volt az elbájolásig. És Béla?

— Ő szeretett!

V.

Szép farsangi est vala, a' városi tánczteremek telve vigadókkal kik közt vegyes számmal a' néma és rikácsolo álarczosok.

— Te itt, szép fiú? kérdé egy szende női hang Szerődyt. 'S nem félted szép özvegyed'?

— Ő beteg, kedves álarczosom, válaszolá Béla; 's én bünös vagyok, nemde, hogy mig ő szenved, én mulatok? — Hidd el, szórakozni jövék csak.

— Helyesen, 's pedig annál helyesben: minél igazabb, hogy széped gyógyszerül szinte tánczvigalmi szórakozást jött keresni....

— Hogyan?...

'S Béla, kiben a' szerelem szinte olly gyorsan csapott lángba, mint minden lelkesebb húsz éves ifjuban, alig tudá elfojtani meglepetését.

— Te ismersz engem, és ismered őt is, szép álarczos? kérdé szinlett nyugalommal.

Igen ám; lőn a' válasz.

— 'S honnét?

A' beszélgetést két más álarczos szakasztá félbe, kiknek érkeztével az előbbi távozott, egy kis papiros-darabot szorítva Béla' kezébe.

— Mint mulatod magadat, Szerődy? A' szép álarczos, ki legitt távozott, úgy látszik, érdekli szivedet? mond az álarczos pár' egyike némberhangon.

— Nem annyira, mint talán gondolnád; felelé a' megzavart kedélyü Szerődy szórakozottan, 's e' közben a' czédulát bontá fel, mellyre az utcza' neve és ház' száma volt jegyezve, hol Bedőné lakott, — 's alul alig olvashatólag, női kézvonással e szók írva: „Ódd magad'!"

— Tehát unatkozol?... Igen, mert nincs itt szép özvegyed? Szegényke, sajnállak; mond az előbbi némberhang.

— Sajnálni őt? talán azért, mert annyira meg tudá venni a' szép Bedőné' szivét, hogy most is beteg szerelmében.

— Talán nem viszonzod lángjait? kérdé a' női hang.

— Sőt kínozza féltékenységével, mond a' férfi-szó.

— Oh ez nem szép tőled! kivált midőn magad szerelmes jegyzetkéket fogadsz el álarczosoktól.

— Hagyjatok, szólt indulatosan Szerődy, 's oda hagyva a' teremet sietett a' Szélutczába.

Bedőné' lakásán a' betett ablaktáblák mögött mély csönd uralkodott, mint az éjen, melly sürű leplével borítá a' pompás házakat; és Béla, ellentétben a' hideg léggel, melly körülfogá, lángoló kebellel sietett lakába.

VI.

— Hihihi! szép özvegykém, lépre került a' fényestollu madár. Szerelmesek vagyunk, szerelmesek a' bódulásig. — Hihihi! nem adnám tiz palacz pezsgőért, habár egyenesem Champagneból jőne is. — Mond kárörömmel Bedőnéhez Szeméty, egy damaszkszövettel bevont kereveten nyujtva el kiaszott tagjait. —

— Csak lassacskán, Gábris; még nem tollaztuk le szárnyait.

— Az nem nagy munka már, midőn maga tartja oda urnéjának azokat. Lelkemre, szép fogás! Az öreg Szerődy örülhet: penészes aranyait segedelmünkkel majd kiszellőzteti kedves Béla fia.

— Nemde, mesterileg vittem mindeddig szerepemet? — A' krétamáz, melly szerfelett elhalványította arczaimat, 's a' lankadtság,

mellyet többször kis megerőtetésem is okozott, milly gyönyörüen tükrözé vissza szívem' lángjait, mellyeket sohasem voltam eléggé kába érzeni; 's mai roszúllétem, a' kis szerelmi vita után, oh, az koronája volt, szerepviteli ügyességemnek!

— És a' féltékenységgeli ingerlés!...

— Jól megy, igen jól megy kedvesem, mond Bedőné, a' ruganyoktól dagadó pamlagon fészkelődve. — De az idő eljár, két óra éjfél után, 's a' kapitány, és a' gazdag Primeszky és társaink még nem jőnek?...

E' párbeszéd Bedőné' lakában tartatott, mintegy harmad negyed mulva a' tánczvigalmi jelenet után.

Nem soká késtek a' várt vendégek. — Az asztalt, mellyen kávé és thea volt teritve, az ismerteken kivül, még négy férfiú ülé körül, hősei a' kártya- 's koczka-szerencsének; 's míg Béla a' hallottakon tépelődve, álmatlanul tölté éjjelét: addig Bedőnének keleti kényelemmel bútorozott lakásán pezsgő és puncs között dőzsölt a' terepélyes csilárok' fényárjában Szeméty kormányzata alatt a' vig társaság.

Délre járt az idő, midőn másnap Szerődy Bedőné' egészsége után kérdezősködött.

— Nem szabad senkinek bemenni, mert ő nagysága — monda részvétlen mosolylyal a' komorna — egész éjen át nem alhatván fájdalmaitól, csak most szenderült enyhítő álomba. —

Szerődynek látszék, mintha némi hasonlatosságra ismert volna a' komorna és azon álarczos hangja között, ki neki tegnap estve a' papirdarabkát adá? kutató szemeket vetett a' komornára, ki mint látszék, örömest folytatta volna a' párbeszédet; Béla azonban hallgatott, kedélye sokkal zavartabb levén, semhogy kedve telhetett volna egy komornávali csevegésben.

Távozott, 's mentében gondolá: mitől kellene óvakodnia — Bedőné' házában?

VII.

Roszúl ismerné az ifjuságon olly könnyen elhatalmazó, 's minden csepp vérét tüzfolyam gyanánt keresztüljáró szenvedély' erejét, ki azt tenné fel Béláról, hogy a' kevés tapasztalatu ifju egy kecses hölgy' vonzó csábjainak, 's egy magát egészen átadó álbarát' édesen kinálkozó ármányinak soká ellenállhatott volna. Kiszámitással vitte Bedőné és bűntársa Szeméty a' tervet, mellyet Béla' megrontására e-

együtt készitének; cseppenként szörbölve kelle nyelnie a' mérget, 's fokonként sülyednie az örvénybe, mellyet az őszinte barátok' jóltevő, gyakran az élet'poklából kimentő támaszban szükölködő ifjúnak e' sátán-lelkek ástanak.

Nap mult nap után, 's Béla napokat tölte Bedőné' körében. Szemétyt csak estve láthatá, midőn a' thea-asztal köré gyült látogatók megjelentek. A' mulattató társas játékok lassanként már Béla' jelenlétében sorsjátékokká alakultak; csekély összegekben játszatának azok kezdetben, mig Bedőné visszavonulást szinelve, Béla is távozott. A' szerelem erőt vön a' mi ifju barátunkon, elvakítá szemeit, 's már éjeket kezde kihuzni a' koczka- és kártya-játékoknál. — Nyert, vesztett, és nyert megint: mert nemcsak a' szerencse kedvezett áldozatúl szánt hősének, magok a' czimborák engedék őt nyerni, hogy a' csalétket megizlelve, egészen elnyelje az életét elölendő szigonyt. A' könnyen szerzett pénz pazarrá tevé Bélát: mert nem tudá, nem tanulá megbecsülni a' dőzsölve gyüjtött drága érczeket; a' mulatságok' minden neme, mellyet pénz által élvezhet a' meggondolatlan ifjú, hősét lelé nem sokára a' mi itju barátunkban. Bedőné' lakása már nem volt az egyedüli tivornya; a' bün' pályájára lépett ifju ismeré egypár hét alatt a' fertőzet' számtalan útait a' fővárosban. Hogy is ne? Szemétyvolt kalaúza, — és Bedőné' kifosztogatott madarai elválaszthatatlan bajtársai!

Béla szüléit feledé, 's csak midőn a' szerencse elhagyá, 's a' hamis kártyák zsebeiből még a' kölcsönzött pénzeket is kiüriték, és a' száztól százra hitelező izraelfiak' kétszer lejárt váltóik' fizetését sürgeték, juta eszébe, hogy van apja, és van anyja, kik számára szép vagyont gyüjtének. Megemlékezék rólok egy böjti napon, midőn a' mult éjjeli tivornya után, hol utolsó garasát veszté el Bedőné' asztalainál, Szemétyszobájába lépve, egy külvárosi mulatságba hivá meg, 's a' pénz-hiányt panaszló ifjút bátoritá: irna gazdag apjának, hogy pénzt küldene. A' farsangi mulatozások helyes ürügyül szolgálhatnának — Szemétyszerint — e' kérelemre, mert ideje volt, hogy Béla, bővebb tapasztalat' gyüjthetése végett, nagyobb világba lépjen, illy lépés pedig mindig költséggel jár.

— Igazad van, barátom; mond Béla, épen ma megyen a' posta, 's atyám' névnapja igen jó alkalom lesz megszakadt levelezésem' folyamát ujra kezdeni.

— 'S míg válasz és pénz jő, addig majd a' becsületes Mózes szolgálatodra lesz egypár száz forinttal. Elküldjem őt?...

— Hiába küldöd, ő nem fog adni.

— Ő adni fog, mitse félj, majd szólok melletted, csak parancsolj aztán ebhordta zsidajával. Ezzel távozott.

Béla iróasztalához ült, hogy apjának örvendező sorokat irjon. — Nagy nehezen tudta gondolatit összeszedni, 's azok' rendezésére teljesen képtelen volt. A' mint e' szókat: ‚Kedves atyám!' papirosra tevé, kiesett a' toll ujjai közől, 's mintegy ösztönszerüleg emelé mindkét kezét arcza' elfedésére. Mint a' hamu alatt elalvó üszök, ha nyájas szél fujja szét a' takarványt, még egyszer felpislog, utóljára végh hamuhodása előtt: úgy lobogott fel Béla' szivében a' szülői kegyelet' malasztos érzete az említett szavakra; 's ő, mintha önmaga előtt pirulna, hogy ollyasmit irt papirosra, mit érezni már feledt, elfedé szemeit, mellyekből egy könnyű fakadt: jeléül, hogy nem vala még rögzött a' gonosz az ifju kebelben, 's ha volt volna, ki könyörülve a' tévedezőn jobb útra vezérlené őt szelid őrangyalként, megtarthatá Bélát magának, szülőinek, a' hazának! De távol levén minden illy segély a' jó indulatú ifjutól, magára hagyottan, nem birt elég erővel a' kisértők' átellenében arra, hogy e' pillanat' szent eszméjét, a' jó utrai visszatérést, megtestesithesse, és valósult rajta, mit fönebb már idézének, a' költő' arany szava: „O vajmi szegény az ember, ha fosztva áll minden segélytől!"

Kezeibe rejtett fejét asztalára nyugasztva, soká ült Béla, mintegy kábultan szobájában a' megtérés' szilárd föltételével, mellynek keblét átrezgő hevülete felszáritá a' könyet kezéről. Majd első lépést teendő a' jó felé, öltözni kezde, hogy távozzék az eljövendő uzsorás elől. — Késő vala!

Épen sétabotja után nyult, midőn Szeméty, Mózes' kiséretében, hozzá belépett. —

— Im a' becsületes Mózes, barátom; zsebe teli bankjegyekkel számodra.

— Szeméty úr szeret tréfálni, mond kancsalúl vigyorogva Mózes; ő igen jól tudja, hogy Mózes szegény ember, ki csak az illyen jó nagyságos urak' kegyelméből él.

— Tehát parancsolj, Béla....

Béla hallgatott.

— A' nagyságos úr' váltója lejárt, de azért én mégis adok pénzt; a' nagyságos urfinak van hitele, majd megfizeti.

— Nem kell pénzetek, mond Béla némi indulattal.

— Tehát van már? ám, milly hamis fiú vagy te, Béla; nekem néhány percz előtt panaszlád, hogy pénzhiányban vagy, 's már isszé-

reztél, 's pedig, mi igen nevezetes, a' becsületes Mózes' mellőzésével.... No de mindegy, csakhogy van! Tehát máskorra Mózes.

— Igen ám, tekintetes uram, csakhogy nekem e' váltó nem tetszik már, 's jobban szeretném, ha a' tekintetes ifju úr azt kifizetné. Nem szeretem a' prokátorokat, meg a' szolgabirói törvényszéket. 'S ezt mondva, egy váltót tarta a' becsületes Mózes Béla elébe.

— Ne félj zsidó, kifizetem kevés hetek mulva; csak addig légy türelemmel, mig apám' levelét veendem; de most nem kell már pénzed, noha egy fillérem sincsen....

Egy fillére sincs? gondolá magában Szeméty, 's még sem kell neki Mózes' pénze? Itt valami történt, mi terveim' meghiúsithatandja. Gátra legény! 's ezt gondolva szólt:

— Tehát a' mai mulatságban nem lesz hozzád szerencsénk? Sajnálom, és sajnálni fogja mélyen Bedőné is, itt bizonyosan néhány forinttal mennyeileg fogád magadat mulathatni...

— Sajnálom én is, válaszolt Béla szárazon, de únni kezdem a' tivornyákat.

— Úgy-e bizony, únni? ismétlé sátáni kifejezésü arczczal Szeméty. Csakhogy kissé korán, vagy inkább talán nagyon is későn, barátocskám. E' két váltó itt, Szerődy úr, szinte lejárt ám már, 's én fizettem ki azokat,

Ez oklevelek' láttára halálsápadtság futá el Béla' arczait, 's borzalommal lépe hátra Szeméty elől. A' váltókbani aláirás az ő kézvonása volt, mellyel egy nagyhitelü pesti ház' aláirási czimét utánozá Béla. —

— Itt nem elég csak tőkét fizetni, uracskám! mond Szeméty elbizakodott hangon; itt a' tőkénél jóval nagyobb kamat mellett lehet csak szabadulni — a' börtöntől!... Nos, jó fiú, van-e szükséged Mózes' bankjegyeire?... De hagyjuk e' komoly dolgokat, folytatá Szeméty szavait, mialatt Bélát kezén fogva asztalához vezeté, még ma estve pezsgőbe fojtsuk azokat! —

— Te iszonyú ember vagy, Szeméty, mond elfojtott 's reszkető hangon az ifju Szerődy. Hová viszesz te engem...?

— Hová? kérded kis bohó! élvezetről élvezetre. Az élet rövid, az ifju kor' rózsanapjai még rövidebbek; élni ezeket, izlelni a' kéjeket, mig a' kor engedi, ez az én philosophiám, Béla; ha meghalunk, nem lesz időnk megbánni, ha megvénülünk.. No de mi gondunk most ezekre? fiatalok vagyunk, éljünk, üritsük fenékig, de fenékig ám, Béla, a' gyönyörök' édes poharát, 's hagyjuk, emészszen másokat a' gond holnap iránt.

— Szeméty úr, derék úr; így szeretem én a' nagyságos úrfiakat, sunnyogá Mózes, nedves szemeit hunyorgatva; míg e' közben tárczáját vonà elő kikopott öltönye' mellzsebéből. — Hány forintot parancsol a' nagyságos úrfi?

— Nem kell, Mózes, monda Béla, föltételébeni ingadozását elárulò hangon.

Szeméty új ostromot kezdett philosophiájával, 's épületes leczkéit azzal végzé, hogy Béla Mózesnek a' lejárt ezer ftos váltó helyett, a' két héti kamatokat is hozzá számitva, két ezer p. ftról szólót irt alá, 's ennek értékét az előbbi váltóban három száz p. f. bankjegyekben, és némi drágaságokban, mellyeket a' folyosón várakozó becsületes Ábrahám a' Mózes által tett hét száz pftnyi becsérték helyett ötszáz váltó forintért legott megvásárla — fölvevé. —

Mózes pontos fizetésre emlékeztetve a' kölcsönvevőt, szerencsét kivánt neki a' jó alkuhoz és távozott.

Szerődy Bélának pénze volt, 's ment mulatni — Szemétyvel!

VIII.

Még azon nap éjjelén együtt találjuk a' két barátot egy külvárosi házban.

A' téres szoba, mellyben ismerőink vannak, meglehetős csinnal butorozva, utczára nyilo két ablakkal, sorát kezdi meg több egymásba nyiló szük és sötét szobának; egy zöld selyemteritővel bevont ágy, 's egy hőrpamlag, mellynek rococo-formán szöglet-metszvényiről az aranyfüst rég lekopott, 's melly mutatja, hogy egykor díszesb, vendégek' fogadására volt szánva, egy aranyos rámán nagy tükör, 's egypár franczia faublasbóli jeleneteket ábrázoló kép teszik a' szobor' butorzatának nagy részét; középen asztal, rajta csillogó kargyertyatartók plakfondból, körötte néhány ismerős Bedőné házi köréből 's több új bajtársak vigadnak dús vacsora és pezsgő között, mellyet külvárosi Hébék gyöngyöznek a' hosszunyaku poharakba.

— Tölts, Betti! kiált Szeméty a' szolgáló hölgyek' egyikének; látod, milly komoly Béla barátunk; ne türd soha üresen poharát, hadd vigasztalja meg szunnyadozó szivét a' szikrázó nedű.

— Édes örömmel, mond Betti; úgy is elmultak az óvakodás' napjai; tevé hozzá némi hangnyomattal, és Béla' pohara teli habzék a' ráemelt palaczból.

Béla az óvakodási szót hallván, mintegy akaratlanul pillanta a

pajzánul enyelgő Hébére, 's benne Bedőné' egykori komornájára ismere.

— Te itt Rozina?

— Itt ám, kedves, de már nem Rozina; mert abból Betti lőn midőn e' ház' küszöbét átlépte.

Bélára e' jelenet meglepő volt, 's míg a' dőzsölők az asztal körül pajzán tréfákkal, 's végül ismét kártyával ölék az ifju kor' drága perczeit: alkalma esett Bettivel egyik mellékszobában találkozni.

— Mit jelent ez, Betti, vagy Rozina a' mint jobban tetszik? Önt e' falak közt találni?

— Ön igen kiváncsi; felelé a' lány hamis mosolylyal, de mellyben gyermekies őszinteség látszék fekünni. — Ha kedvem volna egy elérzékenyült Thisbe' szerepét játszani, elmondhatnám önnek az út' tekervényeit, mellyek e' tömkelegbe vezettek; de minek idézni fel a' kebel' marczangló Furiáit, mikor elüzetésökre nem maradt hatalmamban semmi sükeres mód. Nem busúlni a' multakon, nem gondolni a' jövővel, élvezni a' jelen' minden kinálkozó kéjeit, ez a' mi életszabályunk.....

Bélának természetében volt, hogy a' pezsgő-poharak' gyakoribb ürítgetése őt buskomolylyá tevé, 's innen lőn, hogy most is bizonyos nemével az érzelgésnek közeledett Bettihez, ki könnyelmübbnek látszék tán, mint volt valósággal. Utolsó szavai inkább hatottak Béla' zavart kedélyére, semhogy a' kezdett beszédet megtudta volna szakasztani.

— Ön kebelében tehát Furiák is honolnak? kérdé Bettit mély fohászszal, mellyet e' pillanatban inkább a' pezsgő' ereje, mint az érzés' hatalma kényszeríte ajkaira?

— Vannak vagy inkább .. voltak. Ön, mint veszem észre, érzelegni szeretne? — Jerünk, keressük fel a' többieket, mond Betti, karján fogva Bélát; ki oda nehezülve feküdt inkább, mint ült a' rugótlan kartonpamlagon.

— Nem, én maradok, 's önt sem bocsátom; 's ezt mondva mindkét kezével huzá maga mellé Bettit. Te kéjelgve szereted tölteni a' jelen' futó perczeit, folytatá Béla, csipős hangon, mellybe némi borlobogási dacz vegyüle, én megfizetem e' perczeket, 's te köteles vagy, kedvem tölteni.....Szólj Furiáidról.

— Istenem! sohajta Betti, kezeibe rejtve arczulatát; ön kegyetlen....

— Nem kedves, kegyetlen nem vagyok, engesztelé őt Béla, jobb karját nyaka köré fonva; de lássd, nekem is vannak Furiáim, kiket

most pezsgővel kábíték el kissé, 's nem árt talán, ha te most felcsiklándozod a' magadéit: sziszegésök altató dal leendhet az enyéimnek.

Betti, kinek kebeléből, mint észrevehetők, nem irthatá ki néhány hónap alatt teljesen a' jobb érzéseket e' kéjzajos élet' mámora, elmondá az unszoló kéjvadásznak vázlatát az eseményeknek, mellyek őt e' megvetett helyzet' örvényébe sodorták.

— Atyám, mond a' leányka, uradalmi tiszt; anyámat gyönge koromban eltemeték, 's én mostohám' zaklatási elől menekvendő, Pestre jövék. Egy özvegy asszonyságnál szolgálék mint szobalány; fia, szerelmi szín alatt, vitt először kisértetbe, mellyből nem vala elegendő erőm szabadulni. Szerelmünk' gyümölcse fejledezni kezdvén, asszonyom felmondá szolgálatomat: fiát többé nem láttam. A' kiállott nyomorúság után Bedőnéhez kerültem, kit ön eléggé ismer. E' bűntanya teljes erőre fejté a' burjánt, mellynek gyökere szivembe ültetetett; onnan kerültem e' házba, hová Bedőné' asztalosainak egyike ajánlott azért, hogy ne legyen kénytelen irányomban tűrni még azon ernyedt kötelékeket se, mellyeket Bedőné a' külsőkre nézve szeret házában — legalább nappalonként — megtartatni, nehogy új vendégei tova ijesztessenek a' feslettség és bűn' mezítlenségétől. — Ott látám önt, az újabb áldozatot; 's megszánva önt, ki olly jónak mutatkozott, a' könyörület' egy neme feléledt ismét szivemben ön iránt: álarcz alatt intém önt: óná magát Bedőnétől, ki szinte jelen volt a' tánczvigalomban, bár betegséget hazuda. Szavaimat meghiusiták Bedőné és Szeméty' mesterkedései 's ím' most mindketten hol találkozunk!....

— Szegény Betti, fohászkodik a' tehetlen Béla, sajnálom sorsodat....

— Én magáét?

— Ah, mi férfiak, urai vagyunk indulatinknak, szenvedélyinknek...

— Látom bizony, vága közbe Betti; ön, például, hatalmasan tud uralkodni önmagán.

— Meglásd, Betti, ez mind máskép leend; de akarsz-e te is innen menekülni?

— Ha akarok-e? vajha körülményeim engednék.

— Minő körülmények?

— Ah ne zaklassan ön, hiú kérdésivel.... El vagyok én zálogítva; e' selyem rongy, melly tagjaimat fedi, a' nyomorú étek, melly táplál, a' lég, mellyet szivok, fizetetlen; asszonyom rablánya vagyok én, roszabb a' néger rabszolgánál, 's a' váltsági díj néhány nap alatt

olly tömérdekre növekszik e' gyarmatokon, hogy megtéritni azt nincs erőm, nincs időm, nincs..... alkalmam....

— Megtéritem én, im a' váltságdíj, monda Béla, oda nyujtva Bettinek tárczáját, mellyben a' jó Mózes' bankjegyei még illetetlenül valának.

— Szerődy? Szerődy! hangzék e' perczben a' távolabb szobákból egy kereső hang.

És néhány pillanat mulva Szeméty lépe be a' szobába.

— Ah, a' szép gerlicze-pár! hahotáza Szeméty, megpillantva a' pezsgőtől andalgó Bélát Betti' közelében. Gyönyörű jelenet: a' nyájas Endymion, a' szüz Luna' ölében. Ha ha ha! Ez már pompás! Csak rajta, barátocskám, 's mit fog majd Bedőné mondani?... No de semmi; neki több esze van, semhogy féltékenységtől engedné magát gyötörtetni..... A' propos, szép szerelem-hősöcském, addsza csak ide tárczádat, szükségem van rá. — Ezt mondva, kiemelé Béla' kezéből a' tárczát, a' jó Mózes' bankjegyeivel.

— Vissza a' tárczát, mond Béla, felegyenesedve 's kissé hangosabban.

— Talán csak nem ment el az eszed, Szerődy, illy követelésssel lépni fel ellenemben? valóban nevetséges..... Csak turbékoljatok, szende galambok, majd én gondját viselem a' tárczának.

Béla a' távozott Szeméty után függesztve szemeit, mozdulatlanul allott néhány perczig, majd, homlokát dörzsölve, visszahanyatlott a' pamlagra.

— Ne félj, Betti, vigasztalá magát 's a' leánykát; lesz nekem pénzem, és te váltva lész.

Betti hallgatott.

Béla szinte gondolatokba látszott mélyedni, mintha terveken törné fejét: mint szerezhetne legkönnyebben pénzt a' szegény lányka' váltságára? A' megváltás, vagy inkább kiváltás elhatároztatott, 's megegyezének abban, hogy Betti N** be menjen Béla' anyjához szobaleányúl.

Kevés percz múlhatott e' közben, midőn Szeméty ismét ajtót nyita rájok.

— Vesztek, Béla, mond dühösen a' behotló; adj pénzt, pénzt, Béla! daczolnom kell a' szerencsével.....

— Pénzem nincs, mond Béla szárazon.

— Kell lenni, viszonzá dühvel Szeméty, kell lenni, fiú!

— Elvitted tárczámat...

— A' tárcza üres.. Pénzt, Béla, pénzt!

— Ismétlem, egy fillérem sincsen.

— Van itt.... Betti, tollat és tintát.

Betti távozván, Szeméty egy váltót vona elő belzsebéből. Itt a' pénz, Béla, utánozd Retterbach Jónás' aláirását.

— Azt nem teszem többé!

— Nem teszed-e?

— Nem; válaszolá Béla határozottan.

— Ne kényszeríts, fiú, lépésekre, mellyek magad 's apád' becsületét állítják pellengérre; talán Thisbéd' ölelései közt feledéd korábbi aláirásidat?

Betti tintát 's tollat hozott.

— Nesze, fiú, irj: „Retterbach Jónás," 's van ismét pénz. Ezer pengő csak, 's fele tárczádba megyen. Irj — vagy.....

Béla habozott: mert eszében a' váltság-díj is megvillana. Betti, nem tudva mi történik, álla ott; Szeméty sürgető arczkifejezéssel tevé asztalra a' váltót.

— Béla, irj; az idő halad, pajtásim várnak, 's minden percz tovább emeli szerencsémet, 's barátim' kaczaját nem fognám eltürni... Irj, mondom, fiú!...

És Béla tétovázó kézzel utánozá le egy eléje tett kötelezvényről egy másikra „Retterbach Jónás" kötelezési aláirását.

IX.

Mint a' rohanó folyam' homok-partjait a' dagadó hullámok: úgy mosá mindig mélyebbre Béla' erkölcsiségét a' Szeméty 's Bedőné' társasága, mellytől szabadúlnia már lehetetlen vala! Meg voltak már szaggatva az erőtlen gyökök, mellyek az ifju' jobb érzéseit az erősb agyagrétegekhez kötve tarthatták volna, minden nap egy újabb ízet tépe szét azokon, 's csak egy szenvedély-áradat még, és a' part az örvényző hullám' fenekére zuhanandott.

Jött a' kikelet, 's vele az élvek változni, de szaparodni is kezdettek: mert az éji tivornyákhoz a' nappali zöldbe-rándulás is füződött, — és a' megváltott Bettiről barátságos gondoskodás, kinek számára Béla egy bútorzott szobát bérle a' belváros' egyik félre eső utczájában — újabb alkalom mindkettő a' költségeskedésre. — A' játéki szenvedély Bélában megrögzött; apjától pénz helyett csak intő, 's majd feddő levelek is érkeztek, 's már hitele is megtört: mert a' jó Mózes sokallá a' százakat, habár ezeres kamatokat igérének is.

Béla adósságai miatt megidéztetett.

Szeméty azonban nem csüggedett, 's midőn a' pénzszerezhetésnek már minden forrásit apadozni látta, egy épen olly új, mint milly bizonyosnak hitt módról gondoskodott. Bélának végrendeletet kelle irnia, mellyben utolsó akaratának teljesitőjeül Szemétyt nevezé, ki őt pompásan fogá eltemettetni. Azt hivé t. i. Szeméty, hogy az egyetlen fia' halálán elkeseredett atya, legott felküldendi kezei közé a' temetkezési költségekre szükségessé leendett pénz-összeget, mellyből kielégitve Mózes' követelésinek egy részét, a' fölösleg elég leende még néhány nap mulatozási kiadásinak födözésére.

A' végrendelet elkészült, 's megküldetett az öreg Szerődynek, a' temetési tetemes költségek' jegyzékével együtt.

Az apa Szeméty' levelét 's fia' végrendeletét véve, a' helyett, hogy mint Szeméty, remélé, pénzt küldene, személyesen érkezett Pestre, hogy sirját láthassa fiának, kiben utolsó életörömét enyészteté el az őt olly könyörületlenül sujtó végezet. — Fia' lakására sietett, hol Bélát Szeméty és társai' körében a' legjobb egészségben lelé.

Megholtnak hitt fia' látása a' szerencsétlen apára olly nagy benyomást tön, hogy merevűlten állapodék meg az ajtó' küszöbén, szava elakadt, elhalványult, vére' minden cseppje szivére tolult, ingadozott, 's arczczal zuhant a' padlazatra.

Ijedelem fogá el a' jelenlevőket. Seborvosért szaladtak. A' seborvos későn jött — Szerődy nem élt már. A' szörnyű csalódás megrepeszté szivét a' szerető atyának.

Másnap estve felé gyászmenet kisére egy halottat a' váczi temetőbe, 's az agg Szerődy' koporsója után egy ifju lépdelt földre sütött könyűtlen szemekkel, halálsápadt arczczal, mellyen kétségbeesési küzdés volt kifejezve.

*

A' bűemésztette Szerődynének néhány nap mulva e' sorokat adá által Rozina.

„Anyám! utolszor nevezlek így, mert érezem fertőzött szivem-'s ajkaimhoz e' szent név roszúl illik. — Apámat meggyilkolám, a' te napjaidat elkeserítém, 's vajha meg ne röviditém! Tudom, határtalan szeretéted: de nekem nem szabad bocsánatért esdeklenem. Szülétlen 's hontalan leszek, mig bűnömet lemoshatandom; az egekre, anyám! ne nyiljanak átokra ajkaid! én bünhödni fogok, de az anyai átok' súlya

ne zúzza le kétségbeeső lelkemet. — A' lányt, ki e' sorokat viszi, fogadd szolgául; ő hév ápolód leend. — Isten veled!

Pest, 1831-d. májusban.

Béla.

*

1831-diki junius' vég napjaiban özvegy Szerődynéhez egy másik levél érkezett. — Tartalma imez vala:

„Ostrolenka, majus' 25-d. —

Midőn e' sorokat olvasod, anyám, fiad élni megszünt. — Harczi téren állok, mellyen kevés pillanat mulva egy jobb sorsra méltó vitéz nemzet' élete halála felett fog a' had' istennője koczkát vetni. Úgy hittem bűnömért legjobban vezekelhetni, ha éltemet a' nemzetért áldozom, melly előtt gyászravatal készül a' dicsőség' fényes basilicája mellett emelkedni. Halni, vagy győzni — jelszavunk! Ha győzünk, enmagam viendem meg hírét a' csatának, mellynek kimenetele Európát — az egész világot tartja feszültségben; ha meghalunk, varsói barátom adandja postára e' levelet a' gyászhir' hallatára. Ha olvastad, anyám, bocsáss meg fiadnak, ő nemesen rótta le adóját, mellyel az emberiség, és szabadság' szent ügyének tartozott, 's kérd imáidban atyám' dicsőült szellemét: szűnjék meg haragja, midőn fia őt ölelni fogja a' tulvilágban. — Isten velünk, anyám; életre, halálra!

Béla.

Szerődyné könyezett, 's könyei közé hű nőcselédé' könyűi vegyültek. — Agg napjai' bánatát gyermeki átadással 's türelmes szolgálattal ügyekezett enyhitni a' leány, kit Béla pesti levelében anyjának ajánla — a' megtért Rozina.

*
* *

Bedőné' pompás salonjai néhány hónapi élet után elpusztultak, 's ő eltünvén a' fővárosból, átkos emlékét hagyá csak maga után néhány tönkre-tett ifju' lelkében.

Szeméty, pár év mulva, mint kötelezvény-hamisító, bűnvád alávonaték, 's nehéz lánczain elmélkedik még ma is szirmos börtönében — a' javulásról.

CSÁSZÁR.

Álomlátás.

Álmomban — úgy van, álmomban, noha látmányom olly éber valónak látszik — egy tisztes ősz, ki századokat hordoza vállain, nyájasan ölelt fel karjaiba, sarkáig lefolyt szakállával magához övedzett, 's hideg légben, hegy völgy és folyam felett túlhaladva, letett Mátra hegyünk' fő csúcsára, mellyet sűrű köd és kétes derü' homálya fed vala. — Fiam! szólt szelíden rezgő hangjával hozzám, te ki örömében, bánatában! És jó anyádnak, Hunniának, hű szivvel osztozál, lásd sorsát jelenben és jövőben látám számos fiai' körében a' tisztes' anyát, díszes kelméjü, de divat-hagyott öltözetben, mellynek szakadozott foltjai közt, besüvöltött immár az őszi hideg szél, 's dideregni hagyá a' tiszteletre vonzó agg nőt. Szeretőbb gyors fiai, gyönge tüzet gerjesztének, bár kinosan a' kopár magosban, számára; de ón-sarus nehézkes fiai csak hamar dulakodva fogák el annak melegét tőle, míg legszámosabb többi fiai, távolból, didergő vágygyal, szemlélék a' hozzájok jótékonyan nem ható lángot. Meredezni kezdének a' gyönge nő' tagjai, kit az ónsarusoktól, hűbb fiai tűzhöz segítni nem bírának, 's őt immár alélás, ezeket bánatos kétség környezé, midőn közelökbe a' hegy' orma alatt, égi szárnyakon leszáll az új kornak bájos gyermeke, lobogó fáklyát tartva kezében, mellynek tünde világa, szinte a' fokig földeríté a' hegynek sűrű ködét, homályát. — Még mindig kopártokon vesztegeltek-e, unokái egy hajdan dicső népcsaládnak? mond ható szózattal az égi gyermek; hagyjátok-e még továbbra is, ködben, hidegben sinleni jó anyátokat, kinek emlői tápláltanak? epedni sok ezreket, kik véretek, sorsositok veszélyben és idő' bóruiban? Jertek, ó szálljatok kopár ormaitokról ide le hozzám, hol szelídebb a' lég, hol a' nyájasabb vidék, ízes gyümölcscsel, friss forrással kinál enyhitéstekre, elegendő fát, harasztot nyújt, terjedelmes tűzhelyek' lángjaira, mik anyátokat és minden fiait képesek jótevőleg éltetni melegökkel. Jertek, vessétek le ónsaruitokat, 's szálljatok le hozzám! — Nem mozdúlunk! rivallgának az ónsarusok. Nem látod-e, milly sajnos nekünk, súlyos lábuaknak, a' leszállás? 's ki áll jót, hogy áldó szellem vagy, és nem hinárba csalogató lidércz? Nekünk nem rosz a' dolgunk itt fenn is, mezben és tűznél vagyunk; lássa, ki didereg! Anyánkat pedig ne féltsd; századok-óta didereg ő 's még sem fagyott meg; mert a' könnyebbszerűek kiteremték kopá-

rainkon is a' fát, 's mi is ollykor veténk reá egy egy — rongyot! Ha ez így marad nálad is, levetjük saruinkat 's lefárasztjuk magunkat; különben ősileg veszteglünk! — Nem, nem, kiáltának a' hű fiak; egy szívvel, lélekkel, köz erővel hordjuk a' fát! ruházzuk közösen és tisztességesen a' köz anyát, hogy hosszú idejűek lehessünk e' földön! — Úgy van, köz erővel, közösen! orditozá a' könnyűszerű sokaság, hogy szinte megszakadozának köd és fellegek a' népcsalád felett! — Halljátok-e ónsarus szivtelenek, halljátok-e a' század' mennydörgő szavát? kiált a' fáklyás gyermek; kérlek, intlek titeket, oldjátok le nyűgöző saruitokat, míg időtök van, míg fáklyám szelíden világítva 's nem tűzvészt gyújtva lobog! egyesitsétek a' családi erőt, kül- és belvészek ellenében, hogy gyászos enyészésnek ne essetek martalékúl! Ti eséstek fogna lenni legborzasztóbb, kiket magasból ónsúlyotok zúzna öszve! — Nem, nem! rivallgának újra a' sarusok; messze az idő 's tán el sem jövend. — És lőn zaj, bősz tusa és harcz a' család-tagok között, a' szorongó anya jajvészt sikóltva terjeszté bősz fiai felé karjait; keblem megszorúlt, 's görcsösen ragadám meg ősz vezetőm' kezét. — Ne remegj, fiam, szóla ez bátorítva, hazád' nyolcz százados története vagyok én, 's kérdem: mikor értett vész' óráiban egyet nemzeted? tudom: miként jelleme megszakadozni előbb 's aztán tenni valamit! Megtartá őt, ollykor érdemén kivűl, ingyen kegyelemből istene, 's most hagyná el ez, midőn lelkesei erényért vivnak lelkesen? Nem; a' magyarok' istenének keze nem rövidűlt meg most is, csak a' hű fiak szilárdúl állják anyjok mellett a' csatát. — Bátorodva e' szavakra, segélyére siettem az alélni kezdő anyának magam is, míg gyönge erőm el nem hagyott, 's a' harcz' kínos küzdelme, nyomasztó álmomból föl nem riasztott. Szorongásnak cseppjei ültek homlokomon, küzdelemnek bágyadása állta el tagjaimat. Mélyen felsohajtva kérdém en magamtól: ó látlak-e valaha, bájos gyermek, fáklyád' győző fényével járdalni közöttünk? és téged tisztes anyánk, ónsarútlan fiaktól övedzve, lehaladni kopárunkról a' megigért bájvidék felé? vagy tán késő jövőnek van felhagyva e' kéj-özön? vagy — a' sohaj elhalt ajkamon! — tán jövőnk sincs többé? Éltemet a' tudásért: mi sikere lőn népcsaládom' tusáinak!

De félre a' rémképekkel! van-e remegni okom? Eltüntek előlem a' borzadály' látmányai, csak a' hű fiak' nevei és fénykörzött arczai élnek még szivemben és ajkamon! Titeket láttalak a' szorongott anyát védni, korom' nagy férfiai! kiknek egy része kevélylyé tesz barátságával, és szelíden ápolódni körűlte néhány magyar nőt, és köztük a' lelkes testvér-párt. 'S míg élnek e' lelkesek, míg él erény a' magyarban, csüggedni birjak-e?

FÁY ANDRÁS.

Költemények.

A' szellő.

‚Merre, merre, hűvös esti szél,
Tán lakodtól messze tévedél'?
„Vén Karpátok' éktelen fején
Túl visz útam, arra szállok én.“
‚Halld, hol a' mogorva tél nyaral:
Gyönge szellő, fergeteghe hal.'
„Kósza fergetegre tán ügyel,
A' ki vércsatába mégyen el?“
‚Vércsatába?... vissza, vakmerő!
Bajnok kell a' harczra, és erő.'
„Vércsatán születve nemzeted,
Harczerővel álda istened,
'S a' csatára férfi-kar ha kell:
Átok érje a' ki vesztegel!
Régi szomszéd, túl az ormokon
Védelemre vár a' hős rokon!“
‚Csacska szellő, hadd a' hősködést!
A' ki ugy se' képes ütni rést
Küzdelemre érczesült soron:
Nyögni menjen holdas alkonyon!'
„Átok égjen gyáva lelkeden!
Gyönge szellő még is elmegyen,
A' csatára elvisz istenem,
Ott szabad lesz hűsen lengenem

A' nemes küzdőknek homlokán,
Szent ügyért kik állnak a' csatán.
'S vagy borostyánt lengetek megint,
Vagy, ha tán a' sors haragja int,
És titokban szőtt határzatán,
Hon 's szabadság elvesz a' csatán,
És a' kard, melly összepeng utól,
Mint halálharang' siralma szól:
Mellyet ásott a' haláltusa
Fölsetétűl egy sir' cziprusa,
Tört szabadság, 's téged, árva hon,
Ott siratlak minden alkonyon.
'S ha meg nem hall a' föld engemet:
Bősz vihar kéré szerelmemet,
A' népsírra hívom a' vihart,
'S esküvőre nyujtva néki kart:
Megtanítom.....és ő zúgva száll
A' világ' minden határinál,
És kiáltja, merre elmegyen:
„Szívtelen nép sorsod ez legyen"!" —

TOMPA MIHÁLY.

Szerelmi pör.

Édes leány, hamis leány,
Szívem panaszra kél,
Te csókolódtál, lenge nád,
'S hitetlenné levél.

Dalom csak félve reszketett
Az első csók elé,
'S szép ajkidon azt jó korán
Más boldog föllelé.

Ki volt e' más? Pirítsalak,
Leányka, általa?
Kimondjam-e? A' kellemek'
Igéző angyala.

Ezt eltagadnod nem lehet,
Hisz csókja árulón
Öröklő fényben tündököl
Bübájos arczidon.

VIDOR EMÍL.

Népdalok.

I.

Hortobágyi kocsmárosné, angyalom,
Tegyen ide egy üveg bort, hadd iszom;
Debreczentől Nagy-Hortobágy messze van,
Debreczentől Hortobágyig szomjaztam.

Szilaj nótát fütyörésznek a' szelek,
Lelkem testem megveszi a' nagy hideg;
Tekintsen rám, kocsmárosné, violám,
Fölmelegszem kökény szeme' sugarán.

Kocsmárosné, hejh hol termett a' bora?
Savanyú mint az éretlen vad alma;
Csókolja meg az ajkamat szaporán
Édes a' csók, megédesül tőle szám.

Szép menyecske, savanyú bor, édes csók!
Az én lábam ide 's tova tántorog.....
Öleljen meg, kocsmárosné, édesem,
Ne várja míg itt hosszában elesem.

Hejh galambom, millyen puha a' keble!
Hadd nyugodjam még egy kicsit felette;
Úgy is kemény ágyam lesz az éjszaka;
Messze lakom, nem érek még ma haza.

II.

Mi haszna, hogy a' csoroszlya
Az ugart felhasogatja,
Hogy ha magot nem vetsz bele,
Csak kóróval leszen tele.

Hejh kis leány, pillantatod
Mélyen a' szívembe hatott,
Mint a' földet a' csoroszlya
Azt keresztül hasogatta.

De hiába hasogatta,
Azért csak bú terem rajta;
Ültesd bele szerelmedet,
Úgy nő rózsa tövis helyett.

PETŐFI SÁNDOR.

Epigramma.

Nincs olly ártatlan fiu mint a' kisded epigramm,
Az komoly és örömest szende, de játszi, ha kell.
Ész' szüleménye? vezet; szív' édes gyermeke? bájol:
Vagy ha ezekkel sem boldogul, összecsikland.

Fejlés a' fő szabály után.

Megjött a' lángész, idomokkal keble 's agyában;
És lantot ragadott; és dala emberi lőn.
„Ez nem elég, mondotta," szabályt a' gondolatárnak;
És hol az otthonosabb mint müveidben, anyám?"
'S a' természet' örök könyvében, hol mi betűzünk,
Ő akadéktalanúl olvasa, anyja' fia.
Második éneke már a' dicsőség fényküszöbénél
Repdese: harmadikát istenek ünnepelik.

PILISI ZARKA.

TÁRCZA.

Mester Károly, magyar zeneköltő.

Az opera és zene' elhirhedt pártolásából azt vélné az ember, hogy honunkban minden, mi zenemüvészethez tartozik, hőkeblekkel fogadtatik 's nagy részvét van iránta, pedig a' dolog egészen másképp áll. Itt is külföldieskedünk mint sok egyébben. Ha külföldről jő hozzánk zenész, vagy olasz, német opera adatik, rohanunk a' színházba, a' hangversenyekbe; ellenben honi talentumainkról 's azok' termékeiről hallani tudni sem akarunk. Kevés volna inkább pártolandó e' korban, midőn a' nemzetiség' nagy eszméje átkezdi hatni kebleinket, mint a' magyar zene, kevés inkább mint azon szándék, hogy honi költőink' jeles mivei ének által is nyerjenek életet a' magyar ajkakon, 's ime e' hasznos, e' szent eszme is mi kevés részvétre talál, erre legyen elég ez úttal csak egy példát felhoznunk.

Hányan ismerik Magyarországon *Mester Károly* úr' nevét? Alig valaki: de ismerik-e elegendőleg Erdélyben is? Nem igen mondhatjuk. Pedig e' szép tehetségű N. Enyeden lakó Erdély szülte fiatal hazánk' fia rég fáradoz azon eszme' valósitásán, hogy költőnk' elmeműveit énekelhetőkké varázsolja 's igy mintegy a' nemzet' ajkára adva népszerűbbé és hatékonyabbá tegye. Minő sikerrel, fáradott legyen eddig is már e' pályán, tanusitja több szerencsés compositiója, tanusitja nevezetesen Vörösmarty' *Szózata*, mellynek szövege általa zenére téve a' n. enyedi iskola' teljes zene- és énekkara által több izben előadatván, olly tetszéssel és lelkesedéssel fogadtatott, mind azoktól, kik hallák.

Ezen kivül több jeles költőink' érdekes dalait hallok már tőle, de csak mi, kik kis körébe tartozunk, mert költséghiány áll ellent, hogy több mint 60 darab kész müvét a' nagy közönség elébe nem bocsáthatja. Kéziratban hevernek azok, csak kevesektől bámulva, kik őt mint lelkes zeneköltőt olly örömmel ölelik körükbe.

Magyar költöktől következő mivek vannak nála muzsikára téve készen:

Vörösmartytól: 1) *A' szép leány.* Duett zongora vagy gitar-kisérettel. 2) *K. M. dala*, duett z. vagy g. kisérett. 3) *Kis lány' baja*, solo, zongora kisérettel. 4) *A' szép hajadon.* Solo zongora-kisérettel. 5) *Szó-*

zat. Egész muzsika-kisérettel, kárének vagy bariton solo, zongora vagy gitar-kisérettel.

Kölcseytől: 6) *Viola.* Solo zong. vagy git. kis, 7) *Tanács.* Vocal-quartett. 8) *Végbucsú.* Solo zongora vagy git. kis. 9) *A' lány' dala.* Vocal-quartet. 10) *Bordal.* Vocal-quartett. 11) *Vanitatum vanitas.* Voc. quart. 12) *Borkirály.* Voc. quar. 13) *Tudatlanság.* Voc. quart. 14) *Csolnakomon.* Duett zongora vagy git. kis. 15) *Hymnus.* Egész muzsika kisérettel, kar-ének vagy muzsika nélküli voc. quart. 16) *Isten hozzád eltűnt* ..... Voc. quart.

Bajzától: 17) *Emlény.* Solo zong. v. git. kis. 18) *Jó éjszakát.* Solo zong. v. git. kis. 19) *Megelégedés.* Solo zong. v. gitár-kisérettel. 20) *Vitéz' bucsúdala.* Solo zong. v. git. kis. 21) *A' bokréta.* Solo zong. kis. 22) *Lottihoz.* Solo zong. kis. 23) *Nellihez.* Solo zong. kis.

Kunosstól: 24) *Biztatás.* Voc. quart. 25) *Lány midőn...* Solo zong. v. git. kis. 26) *Bányászdal.* Duett zong. kis. 27) *Más bányászdal.* Solo zong. v. git. kis.

Szelesteytől: 28) *Förgetegkor.* Kardal egész muzsikai kisérettel v. zongorára.

Lukács Páltól: 29) *öt gyermekdal*, két hangra minden kiséret nélkül. Iskolák' számára.

Békesytől: *Sördal* Voc. quart.

Keblem kimondhatlan fáj, midőn bár minő tehetséget a' honban nem pártoltatás miatt elkedvetlenedni, elcsüggedni látok. Ezért népzene és dalköltészetünk' érdekében, melly egyszersmind nemzetiségünk' érdeke is, a' zene-művészetnek e' nem-hivatlan papját a' pártolni kivánó keblek' és testvér honunk' nagyobb közönségének kegyébe ajánlani bátor vagyok.

Néhány kiadott mivei, nevezetesen a' fennt elősoroltak közől a' 3, 9, 17, 21, 22, 26. számuak, kolozsvári könyváros özv. Barráné és Steinnál akármelly hiteles könyv v. szép-műarus által megszerezhetők csekély áron.

Gyulafi.

Fény-arczképek' árnyoldala.

A' Morgenblatt ‚Négy hét Berlinben' czimű czikkben ezeket jegyzi meg: Némi idő óta a' műboltokban igen sok, daguerreotyppal készitett arczképet láthatni. Néhány e' képek közől csak nem nevetségig csunya. Nagy, idomtalan kezek, lehúnyt szemek, fintorgo mosoly, fölpeczkelt, erőtetett magatartás, mindenek fölött pedig müvészi közvetités által nem gyöngitett rútság. ‚A' daguerreotyp nem hizeleg! igy szoknak illy arczképek' látásakor felkiáltani; valót semmi mást, mint valót ad vissza! Ki kedvelteihez egészen hasonló képeket akar magának szerezni, a' daguerreotyphoz nyuljon!' — Ez azonban nem ugy van. A' daguerreotyp valót ad mindenesetre vissza, de minőt? Megmondja az embernek az igazságot, megmutatja t. i. mennyire rút; mennyire idomtalan, szeszély 's hangulat mennyire uralkodnak rajta. De mikép lehetne az nekünk kedves, szeretteinket igy látni? Igy bizonyára meggyőződünk, hogy Daguerre' hires találmányának arczképekre nézve semmi vagy csak igen föltételezett haszna van. A' művészek aggódtak, hogy festékeik a' festéklapon száradnak el, hogy vásznokat 's elefantcsontjaikat használatlanul kell elhányniok; de nyugottan lehetnek. Mind ehhez járul még ezen arczképek' homályossága, fakó szürke szine 's önfénye; most ide, majd oda kénytelen fordulni az ember, hogy csak némileg türhető álláspontot nyerhessen. Legujabban ollyan daguerreképek készittettek, mellyek igen sárgás szint mutatnak, mi a' fejet valamivel

gyöngédebb- 's kedvesebbé teszi; de a' mivelt szemnek e' kellemetlen tükör-való, ezen, egészen bírálat nélkül felfogott valami mindig megmarad. Az ember eljő, leül, maga elébe néz, szemeivel, mert a' nap arczába süt, pislogat, néhány percz mulva föltkel 's a' lapon ott a' képe. Itt nincs művészet, nincs művész, nincs műdarab. A' készület' tulajdonosa néhány technicai fogást tesz 's ez az egész; ő ugy dolgozik géppel, mint akármelly más gyárok és szintolly tökéletes mintákat csinál kártonnyomtatáshoz, mint most történetből emberi orrokat 's füleket. Mi ég 's földnyire különbözik a' művész' eljárasa! Ennek szemére lobbantják, hogy nem adja vissza a' természeti valot, de hiszen ő azt nem is akar. Midőn szeme- és lelkén átmegy az arczulat, ez átváltozik szükségkép 's ezen átváltozást művészi felfogásnak nevezzük. Igaz, hogy ez úton egy apollo-fej sokszor serkocsmai kifüggesztett czégérré lesz, de az is megtörténik, hogy egy közönséges arczulat teszi meg ezen utat a' művész' szeme- 's lelkén át 's mint apollo-fej jő ismét a' világra, még pedig, és ez a' tulajdonképeni pont, mit tekintetben kell vennünk, nem ártva a' személyes hasonlatosságnak. Hazudságnak ezt igen méltatlanúl neveznők. Ez a' művészi processus, ez az isteni az emberben, mi ismét istenit csal ki 's azt meg tudja állapitani. Nézzétek a' remekműveket a' nagy iskolák' arczképei közt. Azok eredetieikhez bizonyosan hasonlitának, de hasonlitának ezen értelemben. Valamint a' bölcsészek' állitása szerint az istent csak képünk szerint teremthetjük, úgy felebarátunkat is másként, mint képünk szerint, teremteni nekünk adva nincs. Ha van szellemünk, ugy teremtményünknek is van, ha pedig nincs szellemünk, ugy eredetink is elveszti a' magaét irgalom nélkül 's korlátozottságunkban kénytelen osztozni. Ez mindenesetre roszul van, de megváltoztatni nem lehet. D.

Lapszemle.

XII.

Honderű 14 és 15. szám.— Irányczikkekben fogyatkozást kezdünk észrevenni, pedig a' lap' főczélját tekintve, ez volna főbb rovata a' Honderűnek 's itt lehetne sok szépet és jot elmondani azon magasabb köröknek, mellyeket e' lap főleg figyelme' tárgyául tűzött ki. Irány-czikk helyett a' 15. számban a' Honderű' előfizetési hirdetménye áll Emich Gusztáv könyvárostól, a' Honderű' kiadójától. Illy hirdetményekre nézve általában, különösen pedig erre vonatkozólag, azon ohajtásunkat kell kezejeznünk, vajha szerényebben iratnának 's ne magasztalnák lapjaink önmagokat, ne a' Honderű magát még más divatlap-társai' rovására is. Vannak német lapok, itt Magyarországban is, mellyek valóságos árrverési dobolást visznek végbe, midőn előfizetést hirdetnek. Ezen szerénytelen módot nekünk magyaroknak szép volna nem követnünk. . . . . Jelen hirdetményben még azt is elmondatja szerkesztő úr a' kiadóval, hogy a' Honderű' divatképeinek szépsége neki (maga magának) „becsületére válik.“ Azon állitás pedig, hogy a' Honderűvel nem minden parisi lap mérkőzhetik vagy igen sokat mond, a' mi nem igaz és igy szerénytelen is, vagy igen keveset 's akkor nevetséges.

Egy levél a' kórházból beszély Beöthy Zsigmondtól egy megszökött és hűtlenné lett férj' bűnbánó gyónásait foglalja magában. Benne a' fődolog: a' hűtlenség és szökés, nincsenek motiválva. A' férj szerette nejét es még is elhagyta őt. Miért? mivel a' nő' „nevének homálya“ a'

férj' „őseinek fényével nem rokonúlhatott" mint mondatik? Ez nem elegendő ok, mert ha ő rokonait elhagyta, szeretett nejét magával kelle vinnie. Különös a' beszély' alakja is. A' férj egy nejéhez írt levélben beszéli el kalandjait, mellyeknek nagy részét (t. i. a' szőkés előttieket) neje igen is jól tudja. Ez egy kis előadási ügyetlenség. A' czikk, különben, kissé keresett nyelven ugyan, de nem roszúl van írva 's van egykét jól talált psychologiai festés benne, például Amanda' keserve gyermeke' halálán. A' nyelv' czikornyásságára egy példát: *egy összeroskadt boldogságnak föl fölmerülő órái az iszonyún hű emlékezet' koporsójában hideg halottként meredeztek.* Találtunk egy szükségtelen új szót is b o c s á n a t helyett: *bocsány.*

Horváth Lázár' beszélye: A z E l ő i t é l e t egyike a' legyengébb beszélyeknek, mik ez évben irodalmunkban termettek. Régi elkoptatott tárgyat tálal fel újra, elég czifrán ugyan, mert tele van *damaszk, ambra, atlacz* stb eff. saloni csecsebecsékkel, de mind e' mellett is elég szegényűl. A' beszély' hősnéje Etelka, derék leány, szép leány, jó leány és, a' mi ritkaság! hazaszeretettel teljes, nemzeti nevelés: gróf Széchenyit üdvözli, Deák' beszédét megtapsolja. De szegényke szerelmes is, a' mi még nem volna hiba, de hibáúl sőt vétekűl tulajdonittatik neki, hogy Andort szereti, egy öreg táblabiró' (fi donc!) egyetlen fiát. Ez szülőinek nincsen inyökre. Ők leányukat grófhoz kényszeritik nejűl. És Etelka boldogtalan lön, nagyon boldogtalan: eped, sír, bánkódik; de férje, a' gróf, föl sem veszi mind ezeket, sőt *görcsös* (!?) *ajkaiból keserű szók' fulánkjai lövelnek* (!!), *minden fulánk egy* (hoho!) *nőszivet öl és ez a' nő* (-sziv) *Etelka. A' nagyok nem tudnak szeretni* (ne nektek nagyok!) 's igy a' gróf sem; megveti Etelka' könnyeit. A' szegény nő felsohajt, a' gróf vadászni megy; viraszt magánosan elhagyatva, a' gróf bérlett kedvesénél dorbézol, et sic porro.... „Etelka féltelek!" igy kiált fel szerző e' szomorú jelenéseknél, mi azonban megvallhatjuk, hogy nem Etetkát féltjük, hanem a' szerzőt. Etelkára nézve, hogy ő becsületesen fogja magát viselni, a' szerző' szavai kezeskednek nekünk, ki *feláldozott úri hölgy magasb kebelleli türéséről* 's bizonyos *martyr - erényről* beszél. Féltjük azonban szerzőt, hogy Etelka iránti előszeretetből, minek olly sok jeleit birjuk már eddig, valami nagy bakot lő. És néhány szakaszkával tovább olvasunk 's megtörténik a' mitől félénk, a' nagy bak csakugyan meg van lőve. Etelka koránsem áldozta fel magát, koránsem lett belőle hölgymartyr, hanem lön — hogy szelidebb szóval éljünk — egy közönséges kaczér nő, ki tisztességes magaviselete iránti reményinket rútúl kijátszá. Ő nem epedezett sokáig, hanem kárpotlékot szerze magának férje' elhüleseért és szerelmi viszonyt kezde 's gondolnátok-e kivel? Andorral kétségkivűl, mind a' mellett, hogy apja öreg assessor volt, mert hiszen ő Andort szerette? Dehogy, uraim és szép hölgyeim! Andorra nem is gondolt többé, hanem szerelmi viszonyt kezde és házasság-törő lett.... B é l á v a l, valami sehonnaival, valami jött-ment járdataposó sinkorán-nal (ha van arszlán uracs, miért ne lehetne sinkorán is?) kit nem is ismerünk, de szerző maga is alig, mert ugyancsak hallgat ám róla. „Szeretlek, oh életem' élete, Béla, tiéd csak a' tiéd vagyok". Igy kiált fel Etelka a' sinkorán' szerelmi levelkéjére. Szegény Andor! valljon mit gondolsz te most az angyali Etelkáról? bizonyosan azt, hogy ő gyalázatos hölgy, aljas kaczér, ki megérdemlette sorsát, meg a' zsarnok grófot férjűl. Mi azonban mást gondolunk, azt, hogy itt nem E-

telka a' vétkes, hanem szerző. Etelka olly derék, olly jó nő volt, olly eszes és nevelt, hogy ő soha soha sem vetemedhetett volna illyesmire, ha a' beszély' szerzője nem erőtteti, a' dolgot; de hiába, valamint nincs olly hófehér tiszta papiros, mellyet irók be ne mocskolhatnának, úgy nincs erény sem, mellyen foltot nem ejthetnének ha akarják, 's igy történt itt is. Etelkának első férjével nemzett gyermekei is voltak, kedves két gyermek: fiú és leány, „hófehér angyalkák, kondor fürteik és ártatlan mosolyaikkal." Ez mind nem inditja meg Etelkát, az anyát. E' gyermekek nevelő intézetbe adatnak Németországba, Etelka elválik férjétől és Béláját követi. Hogyan? mint esküvel kötelezett hites vagy.....? pirúlunk a' szót kimondani: de fájdalom alkalmasint igaz gyanúnk, mert az egybekelésről egy szót sem mert szerző emliteni — a' gróf pedig Párisba távozik. És ime bátran kérdhetjük most már, nem volt-e okunk félteni szerzőt? De hagyján, még most jó a' java. Etelkát, kit szerző ennyire meggyalázott, kinek becsületét ennyire elvette előttünk, most miután tudva van kudarczos élete, védelmezni meri és hogyan? Etelkát magát szólaltatja fel, ki nem pirúl illy gyónást tenni: *hogy ő Andort szerette, de Béla útjába vetődött* (nem megmondottuk, hogy járdataposó, ki derék hölgyek' útját állja) *küzdései nagyszerűk* (hiszi a' mano!) *valának... mindent tudsz.*" Igen is mindent tudunk, tudunk igen rút dolgokat, tudjuk azt, hogy e' beszélyben a' hölgy-kaczérság védelmeztetik és védelmeztetik olly dolog, mi hölgyben úttörője az erkölcstelenségnek. Ha Etelka férjét nem szerethetvén, szive' első szerelméhez, Andorhoz, hajlanék, szánakoznánk sorsán 's ő tragicai személylyé válnék; ha Andorral tiltott viszonyba tenné magát, nem javalnók semmi esetre, de némileg kiengesztelődve mentení és megbocsátani tudnánk vétkét, ám hogy egy harmadikhoz csapja magát, ez rondaság, ez förtelem. Ki áll jót érte, hogy nem sokára egy negyedikkel fog elszökni? Talán szerző, ki már úgy is eléggé kijátszá hiedékenységünket? ... Szerző' bűne nem az, hogy illy jellemet ábrázol, szabad még roszabbat is: de bűne az, mit a' criticának kell megrónia, hogy nem motivál, hogy nem úgy rendezi el beszélyét mikép az hihető legyen, és bűne, mit ismét az erkölcsbiró fog szigorúan megróni, hogy női aljasságnak tart apologiát.

A' dánországi utazásra Szemián Paltól észrevételünk az, hogy eleje meglehetősen száraz és érdektelen 's mind végig az volna, ha a' H. grófnénáli ebéd és a' kéz-csók miatti történetke kissé élénkebbé nem tenné. A' czikk' irója, úgy látszik nekünk, lehet azonban csalatkozunk, mert egy rövid czikkből itélhetünk csak, nem bir elég leirói ügyességgel 's igy tanácsos leszen leirások helyett emberekkeli beszédeit közlenie, mellyeknek előadása jobban sikerül neki. Utazási irodalmunk naponként nevekedvén 's hála sorsunknak, mindig szaporodván száma a' magyar utazóknak, kik többnyire elbeszélendik nekünk majd a' látottakat, nem lesz hasztalan azon ohajtásunkat kifejezni, óvakodjanak utazóink' száraz lajstromok' közlésétől, millyenek: itt kocsira vagy gőzösre ültünk, ennyi órakor megérkezénk, itt és itt ebédlénk, vagy vacsoráltunk, jó és rosz idő volt stb. Kit érdekelhetnek effélék mást, mint egyedűl az utazot ki részese volt az úti kéj és bajoknak? Illyeket csak akkor kell elmondani, ha érdekes dolgokkal lehet összekötni, vagy motivumai azoknak. E' czikk' szárazságát maga a' Honderű' szerkesztője is érzeni látszott, azért irt alá némi elmésséget affectaló de meglehetősen üres jegyzéseket.

Költemény e' két számban négy

van, az ötödik Vörösmartytól. *) Köztök Lisznyay Kálmán' Faka rd czimű balladája figyelmet érdemel. Egy kis katonai anekdot, melly, ha jól emlékezünk, Mátyás királyra csakrá van fogva, de nem vele történt. Az előadás egyebiránt, melly egészen Lisznyayé, élénk és ügyes, a' katonák közti conversatio jellemzetes 's általában a' versezet mulattató, 's annál becsesebb, minél ritkább nálunk a' jól sikerült vig vers, különösen pedig a' vig románcz vagy ballada. Sok siralmas, epedő költeménynyel bir lyránk, de kevés szeszélyessel, kevés derülttel. Vannak ugyan e' versben is henye szavak, fityegő epithetonok, harmonia nélküli sorok stb. azonban ubi plura nitent.....

Meg kell említenünk, mint különösséget, hogy a' Honderű nő-olvasóit a' 488. lapon *varrni*, az 519. és 520. pedig arra tanítja mint kell az ebédhez menni, az asztalhoz leülni, ott enni, inni, köszönni stb. efféle igen nagy fontosságú dolgokat végbevinni. Valóban még csak az volt hátra, hogy a' Honderű' szerkesztője az arszlánnők körül gouvernantkodjék. Rövid időn alig fogunk dibdábságot találni, mi a' magyar sajtónak tárgyává nem tétetik, mintha a' szükséges és vérbe ható komolyságú dolgokon már túl volnánk 's nem volna mit tenni, mint illyen dajkák és nevelők' szobájába tartozó parányiságokkal bibelődnünk.

Thalia rovatban Füredi színésznek azon szerencsétlen tanács adatik, hogy Kontit kövesse. Mi azt tanácsoljuk a' fiatal színésznek, hogy tanuljon mindenkitől 's fogadja el a' jót akárkitől, de ne kövessen senkit, ha pedig követni csakugyan akarna, mindenkit előbb követhet mint Kontit, kinek minden mozdulata, erőtetett, affectált és természetlen.

Az 506. lap a' müvészeknek egy különös neméről beszél: a' *czukormüvészetről*. Csodáljuk, fiogy azon műphilosophusunk, ki olly éber figyelemmel őrködik a' magyar művészetek felett, nem protestál ezen művészet ellen, holott ez crimen lesae artis.

Az 507. lapon a' színigazgató országos választmány kapja meg a' magáét, hogy a' szinházi bált eltiltotta. Ez a' Honderűnek *keleti bombast* és *abderitismus*. Mi pedig egy kis nemzeti méltóságérzetét látunk benne, hogy a' hazai művészet' temploma tánczmulatság' helyévé tétetni nem engedtetik. A' czél nem szentesíti az eszközt, ha igen, úgy, jótékony czélra kutya-comediát-sit venia verbo — is lehetne adatni a' nemzeti színházban, pedig már ezt csak még sem akarná a' Honderű, úgy-e?

A' Pesti Salon' heti szemléjére nézve azon gondatlanságot kell megemlitenünk, miszerint néha hirt mond el a' nélkül hogy helyet nevezne, az az megmondaná hol történt ez amaz, honnan közöltetik a' hir.

A' 15. számban valami - *rüy* úr Hajtóvadászatot tart az Athenaeum' hibáinak rengetegében. A' hajtóvadász, azt gondolja, hogy szarvasokat lőtt, pedig lövései nagy része baklövés 's egy kettőnel úgy járt mint Kotzebue' árendása a' *Baközben*, ki őz helyett tulajdon arszlánát is meglőtte, az az, az Athenaeumot akarván meglőni egy párszor a' Honderűt lőtte meg.*) Minek grammaticáztok, uraim, ha ez nem tanulmányotok?

*) Ime ismét Garay' zsidaja, ki ötöd magával is csak négy emberszámot tett, és Garay' 9 itczés gyomra, mellybe a' tizedik is bele fért. Lesz megint Witz !!! A' szerk.

*) E' Hajtóvadászatra, minthogy nyelvészeti ál tanitásokat foglal magában, lapunk vissza fog térni. A' szerk.

XIII.

Regélő 29—32. szám. — Kisfaludy Sándorról mint nemzeti költőről czimű czikk Gorove Istvántól ifjú lelkesedéssel van irva; sok szépet mond a' költészet' becséről, 's felhevülés-' egész lángjával szónokol a' nemzeti költészet mellett, de a' czikk czimének nem felel meg, mert hogy Kisfaludy S. nemzeti költő volt, ezt ugyan itt is és a' Dalünnep' csaknem mindenik czikkjeben hallottuk elmondva, de fejtegetve, részletesben taglalva sehol nem találtuk. A' czim Kisfaludy Sandorról nem mint költőről, nem mint egyikéről azoknak, kik bennünket álomból felráztanak, hanem mint *nemzeti költőről* igér értekezni 's itt még is nem erről, hanem amazokról van szó, és az, miben állott Kisfaludy Sán'or' költeszétenek nemzetisége sehol nem tárgyaltatik. Szükség volt volna legalább egy értekezést e' tekintetből a' Dalünnepre készíteni, már csak azért is, mivel ez eszme ez ünnepen olly sokat emlegettetett és pedig egy pár igen erős nyilatkozatban, millyen az például, hogy *Kisfaludy Sándor nem írt egy sort, mellynek minden szava nem volna magyar, minden gondolatában és érzelmében nem volna honi.* E' mondatokat igazolni kellett volna, annyival inkább, mert, ne feledjük, voltak egy pár évtizeddel ez előtt 's vannak tán ma is, kik Kisfaludy Sándor' eredetiséget tagadták 's kik erősen meg vannak győződve, hogy Himfy Pe rarca' utánhangja. Mi magunk eredetinek tartjuk őt és nemzetinek is, bár nem annyira mint Bérangert, Scottot, Bürgert, vagy Burnst, de még is nemzetinek, kivált regéiben: de ezt, mint mondók, szükség volt volna aestheticai szempontokból taglalni. E' czikkben egyébiránt sok igaz, és hasznos eszme mondatott el, de egység nincs ez értekezésben 's inkább csapongó phantasia' mint hideg vizsgalódás' terméke az. Örömmel üdvözöljük a' lelkes fiatal szerzőt, bár kissé túlzott hazafiúi nyilatkozataiban, érzelmeiben, lelkesedésében; e' hév, e' melegség sok szépnek és jónak leend magva benne. — Egy rút hibát kell még megigazitanunk e' czikk' 845. nasábján: *hadak' mélysége* helyett, melly semmit sem tesz „vak mélység"-nek kell lenni, legalább igy van Zalán' futásában. Vörösmartynak sokszor van szerencséje balúl idéztetnei.

Jó kis alkalmi beszédke a' Dalünnep' befejezésére Toth Lőrincz' Bucsúszava.

A' 32. számban szinte Tóth Lőrincz folytatja Schweitzi emlékezéseit.

A' kegyvadász czimű diatribe nem volna rosz, de inkább haragosan mint elmesen van irva, mintha valami mérges polemia akarna lenni valaki ellen, 's e' harag csökkenti e' beszéd' hatását, mert a' kegyvadászok' csuszásai inkább sajnálatot, vagy csipős gúnyt érdemlenek, mint haragot.

Marceline czimű anecdota franczióból fordítva Pálffy Alberttől tűrhető lappótlék. *)

Mellőzhetlen foglalatosságok, beszély Szentai Györgytől, száraz naplója Olaszországban kalandozó két szerelmesnek. A' ka-

*) Minap kételkedésünket jelentők Pálffy Albert' egyik beszélye' eredetisége iránt, de kételkedésünk rá nézve csak kedvező nyilatkozat lehetett 's íme a' Regélő szerkesztője e' kétkedést *aggatózó invectivának* nevezi. Ez nem csak türődelemnek bizonyítványa ismét, de egyszersmind a' szerkesztő' éles látásának is. Az invectiva szó pedig azt jelenti, hogy a' szerkesztő úr classicus latín 's igen jól tudja megmondani latín szóval a' mit akar. Verőczey.

landokban elég bonyolodás van, de kifejlésig nem vitettek 's így nem is elégítnek ki. Nem tudni mit akart szerző e' czikkel. Benne egy kis csapatját is találtunk *ikes* igék elleni hibáknak.

A' költemények e' számokban ügyesebben vannak válogatva 's ohajtjuk, hogy ha egész szigorúsággal nem, legalább így folytattassék a' szerkesztés e' tekintetben. Igen becses Garay' *Ballada* czimű verse, mellynek tárgya Kisfaludy Sándornak azon fiatalkori fogadása a' Királyhágó hegyen, miszerint magyarúl fog irni, és minden erejét arra fordítandja, hogy e' két hon álmából fölébredjen. A' tárgy igen sikerült 's költői ihletéssel van adva. E' költemény, mert jól is olvastatott Székács által, egyike volt a' legérdekesebb olvasmányoknak a' Dalünnepen. De szabad legyen a' végső két sorra nézve megjegyeznünk, hogy a' hattyú alig ha *megőszülhet*. Ősz, az az fehér ő mihelyt a' tojásból kibúvik, ezt hiszszük mi, hacsak valamellyik természettudósunk ellenkezőről nem tanít meg, vagy Garay úgy nem nyilatkozik, hogy ez az ő hattyúja olylyan hattyu volt, mellynek gyermekkorikoponyája hamuszinű szokott lenni, 's csak öregségére fejéredik meg.

Papp Endre és Riskó' fordítmányaik németből jól választvák. A' Sohaj Rónatájitól érzést fejez ki. Szemhez, Hazuchától jó gondolat. Mária' emléke Badacsonyitól érzelem 's gondolat-teljes elegia, de kissé darabos és nehézkes menetelű. A' választott schema igen korlátozta szerzőt. Hiába! correctség és könnyű mozgás nélkül nincs költői művekből tiszta élv.

A' 923. szeleten az mondatik, hogy Hasselth-Barth nem önhaszna miatt lépett fel, hanem a' conservatorium' pénzalapja' nevelésére. Ez szép és jó, de hogyan kell és lehet megegyezhetni a' 984. hasábi tudositással, melly azt mondja, hogy ő a' jövedelemből 750 pengő forintot kapott? Vagy ne beszéljünk el minden hírecskét, vagy meggondoltan.

A' 924. hasábon egy igen csodálatos prókátorkodás van a' mellett, hogy Belizar opera olasz nyelven énekeltetett. Mind egy, úgy mond, mert a' szavakat *nem érthetjük tökéletesen*. Tegyük hozzá: kivéven azon eseteket, mikor tökéletesen érthetjük, a' mi magyar énekeseinknél igen sűrű eset. Hogy valaki az idegen nyelveni éneklést, játszást szinpadunkon tűrje, szükséggel mentse, ezt még elhittük, de hogy magyarok, és mi több magyar lap prókátorkodjék is mellette, az még is kissé meglepett. Mi azt ohajtanók, hogy minden, mi levegőnkben él és lehel, magyar legyen 's hozzánk alkalmazza magát 's csak a' vas szükség miatt akarunk e' részben engedni, a' Regélő pedig még az olasz operákat is olaszúl akarná énekeltetni. Bizony megadnák neki némelly urak, ha tőlök függne. Mit gondol a' Regélő, nem jo volna-e a' forditott szinmüveket is angol, franczia, német nyelven előadni, hogy a' nemzeti szinpaddal aztán nyelvünket gyarapitsuk, mint most gyarapitjuk olasz szöveg' énekléssével?

A' 29. sz. végső hasábján Curiosumok *) vannak az Athenaeum ellen

*) Ezen Curiosumok' irója csupa fillentésekből és balga beszédekből rakta össze e' nyomorú sorait. Fillentés, hogy az Athenaeumot mi *egyetemes literatura' körében működőnek*, mondottuk volna valaha; fillentés, hogy *Nagy Ignáczról* mondatott legyen, mikép *hónapok óta nem szólt a' Regélőről*, balga beszéd pedig az, mikor Zajtay és Verőczey'mondataik tétetnek össze és a' belőlök húzott következetlenség' az Athenaeumra tukmáltatik. Ha az ember nem volna olly igen nem „nagy logicus" okosabb Vitzeket pőrölyözne.

A' szerk.

mellyek igen elmések akarnak lenni. Valljon nevetett-e rajtok más is mint szerzőjök? Az 1012. lap pedig jelenti, hogy az Athenaeum' szerkesztő hivatala az *egyetembeli kórházzal átellenbe tétetik át.* **) Igaz nem igaz, üres csevegés vagy nem, csak ollyan forma legyen mit a' Regélő jól magyarúl „*Vitz*" néha *viz*nek szokott nevezni, annak mindjárt van becse a' Regélő' szerkesztője előtt. Néha a' józan ész Viz-be van fúladva, de ez semmi, elég hogy Viz.

Veröczey.

Magyar játékszini krónika.

Mart. 29. A' hűség' próbája. Vigj. 2 felv. Kisfaludy Károlytól. Ezt követte Szerettetni v. meghalni. Vigj. 1 felv. Franciából németre Dessoir Lajos, magyarra ford. Balogh Istv. A' két vigjáték között és után *Kern Johanna*' zongora-játéka.

**) Ezen nagy Witzét Munkácsy' Rajzolatai' 1838. folyamatából csente Garay és igen ügyetlenül, mert akkor az Athenaeum' szomszédsága csakugyan az egyetemi kórház volt, holott most csak káposztás kertbe néző szemü mondhatja, hogy az a' kórházzal átellenben van. Ezen Witz-ben egyébiránt azon régi elkoptatott jóslat van újra elmondva, mit 7-edfél év óta emlegetnek az Athenaeum' ellenségei, hogy az Athenaeum beteg, haldoklik. És valljon ki jósolgat megint? A' más fél éves Garay-Regélő a' heted fél éves Athenaeumról!! Adja isten, hogy a' Regélő hetedfél évet éljen és soha ne legyen betegebb mint az Athenaeum kezdete óta maig volt. Az Athenaeumnak néhány haláljósló kuvikja költözött már semmiségbe, nem kívánjuk, hogy a' Regélő is ezen kuvikok' sorsára jusson, hanem hogy legyen több meggondolása és gyógyúljon ki sületlen elménczségei' viszketegéből.

A' szerk.

Mart. 30. Rózsa Ered. vigj. 2 felv. Szigligetitől.

Mart. 31. Bájital. Vig opera 3 felv. Irta Romani ford. Deáki F. Sámuel. Zenéje Donizettitől.

April. 1. Lendvay' javára bérszünettel: III. Richard király. Drama 5 felv. Shakespearetől ford. Vajda Péter. — Lendvay játéka a' czimszerepben sok tanulmányt és nagy szorgalmat bizonyíta. Néző nagy számmal. ***

April. 2. Ördög Robert. Nagy opera 5 felv. Meyerbertől. — *Markovicsné* mint vendég Izabella' szerepében.

April. 3. Kalapos és harisnyatakács Bohózat 2 felv. Irta Hopp Fridr. ford. Balog István. Zenéje Müllertől.

April. 4. Az alapitandó nemz. conservatorium' alaptőkéje' nevelésére bérszünettel: Belizar. Nagy opera 3. szakasb. Irta Camarano Salvator. Zenéje Donizettitől. *Van Hasselt - Barth* asszony ausztriai cs. kir. 's bajor kir. kamara-énekesnő a' nemzeti conservatorium' alaptőkéje' nevelésére a' mult évben a' nemz. színpadon megkezdett áldozatát folytatandó, több működvelőkkel együtt volt szives föllépni.

April. 5. Szinte a' conservatorium' javára bérszünettel: Nagy zenészeti academia, két szakaszb. Ez alkalommal ismét van *Hasselt - Barth*, *Hesz Rozina*, *Stieghelly* és *Váray* voltak szivesek föllépni.

April. 6. Pénz dicsőség és nők. Vandeville 5 felv. Irta Cogniard és Delaporte, ford. Csepregi. Zenéje Szerdahelyitől.

April. 7. A' nemzeti conservatorium' megalapitására bérszünettel fölemelt ár mellett: Norma. Nagy opera 3 felv. Irta Romani, zenéjét Bellini. Van Hasselth-Barth a' czimszerepben volt szives, több működvelőkkel együtt, föllépni.

April. 8. Ördög' naplója. Vaudeville. 3 felv. Irta C. N. ford. Egressy Benj.

April. 9. A' nemz. színház' tagjainak számára felállitandó nyugpénzintézet javára: Nagy zenészeti, énekes, szavalati, és plasticai academia. — *Lemouton Emília* és *Baldieri Nina* kisasszonyok mint műkedvelők voltak szivesek az előadásban részt venni. Laborfalvi Róza értelmesen és kifejezéssel szavalá Garay' „Mátrai keresztfa" czimű balladáját.

April. 10. Szinte a' színészek' nyugpénzi intézetének javára: nagy zenészeti, énekes, szavalati és plasticai academia két szakasban, mellyben *Erba-Odelcalchi* marquisnő volt szives részt venni, mit színházunk' mostani buzgó igazgatójának Bartay Endre úrnak lehet köszönni, ki a' müvésznőt e' czélra megkérni maga személyesen Pozsonyba utazott. A' szavalati rész ma kevesbbé volt kielégitő. Fáncsy szavalá Garay „Hasszan" czimű balladáját igen bágyadt hangon, kevés kifejezéssel kevés hangbeli változatossággal; Lendvayné pedig „Mária' völgye" czimű legendát szinte Garaytól érthetetlenül, elhamarkodva és sok monotoniával. Fáncsyt ez alkalommal még egy csekélységre is, mi azonban kellemetlen, figyelmeztetjük. Ő, mikor szaval, könyvét igen messze alant tartja 's e' miatt valahányszor bele tekint mindig nagyon le kell fejét hajtania 's ha bele tekintett, ismét azonnal fölemeli fejét, miből aztán egy szakadatlan fejhajtogatás támad egész szavalat alatt. Jó volna, ha színészeink szavaláskor mindig megtanulnák magát a' költeményt, mert akkor biztosabb a' szókiejtés, de szavalás alatt a' könyvet úgy tartanák kezökben mintha belőle olvasnának. Általában, könyv nélkül a' kézben nehezebb a' szavalás. Ehhez nagy gyakorlattság kell, mi felette ritka még a' legjobb színészeknél is. Hallottam igen nagy színészeket roszúl szavalni 's láttam, könyvnélkül, üres kézzel, szavalva igen ügyetlen kézmozgásokat, és kézelhelyezést. Azért tanácsosb könyvet tartani legalább egyik kézben; ez által a' kéz biztos foglalatosságot kap 's a' szavalónak nem kell aggódnia keze' semmit vagy sokat-tevésén.

333.

April. 11-től egész 16-ig husvéti ünnepek miatt a' színház zárva.

April. 17. Vadon' fia. Drama 5 felv. Halm Fridriktől Ford. Remellay Gusztáv.

April. 18. Szapáry Péter. Szinj. 5 felv. Birchpfeiffer Karolinától. Ford. Komlósy.

April. 19. Királyi parancs. Vigj. 4. felv. Töpfer után. Langh Ádám. — E' különben mulatságos vigjáték nem adatott legsikerültebben. Szilágyi (II. Fridrik) ki e' szerepet valaha jellemzőleg tudta adni, ma igen lankadtan és vontatva játszott. Bartha (Lindenek) készületlen volt, 's azért nem játszhatott úgy miként tőle telnék. Zsivora (Blankendorf), Erkelné (Henriett), nem birták meg szerepeiket. Szerencse hogy Laborfalvi R. (Julia) és Szentpétery (b. Venddel), kik többnyire helyt szoktak állani 's ma is szorgalommal játszának, a' játszó személyek közt voltak, különben e' vigjátek igen szomorúvá vált volna Általában e' husvét utáni három napi repertorium és előadás sem arról nem teszen bizonyságot, hogy színészeink a' husvéti szünidők alatt igen megerőtettek volna magokat tanulásban, sem az igazgatóság' (ide értjük mi a' rendezőséget is) részéről valami örvendetes előkészületeket nem tanusit. Pedig a' közönség némi reményeket táplált, 's várakozással volt, hogy az új igazgatóság, melly csak most húsvét után szabadult ki egészen az országos választmány' korlátozásai közől, buzgalmának, mellyet eddig sok részben

bizonyita, újabb jeleit fogja adni. Új művel vagy eredetivel, vagy fordítottal kell vala megkezdeni e' színházi új évet, nem pedig illy három részint elkopott ósággal, részint csak az imént is látott középszerűséggel. Illy repertorium 's játék mint e' három napi volt annak tanúja, hogy színészeink az ünnepek alatt ugyancsak ünnepeltek 's nem sokat töröd-tenek az intézet' ügyeivel 's csak mikor már a' dolog körmükre égett, fűhöz fához kapkodva rángatták elő Halmot, Töpfert és a' híres Birch-pfeiffer asszonyságot. Ezen annál inkább kell csodálkoznunk, mert Bartay Endre úr' igazgatása alatt eddig a' repertorium általában elég változatos volt. Az opera-repertorium, mint hirekből halljuk, nagy gonddal készittetik e' husvét utáni hetekre. Lutzer, már Pesten van, és kivűle még több énekes személylyel fog neveltetni koronként az operai előadasok' becse: de ohajtanók, hogy a' szinművek' repertoriumára is kellő gond fordittassék, mert nem kell soha is elfelejtenünk, hogy ez a' mi színházunk nemzeti színház, és pedig magyar nemzeti, mellyet életbehatobb érdekből mint magáé a' művészeté is, alapitának a' hon' atyái, 's hogy ez érdekből elsőbb és sürgetőbb az operánál a' dráma. Unum faciendum, aliud non omittendum. E' jó szándékú kis figyelmeztetésünket nem fogja az igazgatóság tőlünk rosz neven venni; nem e' lapoktól, mellyek néhányszor nyilatkozának jó szándékait, buzgalmát elismerve, e' lapoktól mellyek évek óta éber es aggodalmas figyelemmel kisérik ez intézetet, szigorú ellenőrködést tartva fölötte; mellyek gáncsolataikban soha túlzolag követelők nem voltak, de a' dicséretet sem hintegeték igazgatóknak és színészeknek pazar-kézzel, hanem férfias egyenességgel megmondák mi meggyőződésök volt, és ez ösvényen szándékuk maradni ezentúl is, mind végiglen. Becsülünk és pártolunk minden üdvös törekvést, de arra, mi nézetünk szerint pártolást nem érdemel, vagy tán épen kártékony hatásu, olly fösvények leszünk csak egy javaló szócskát is vesztegetni, mint a' millyen fösvény a' legpénzsomjazóbb fukar fillérei' kiadásában. 99.

April. 20. Bérszünettel fölemelt ár mellett: Marino Faliero. Nagy opera 3. felv. Irta Bidera. Zenéje Donizettitől. *Lutzer Jenny* kis asz. cs. kir. kamara-énekesnő a' karinthiai kapu melletti udv. színház' tagja mint vendég Elena' szerepében kezdé meg vendégszerepei' sorát.

April. 21. Egy színész' élete. Szinj. 4. felv. Desnoyer és Labat Eugen után franczióból Egressy Benjamin.

Alulirt által Vörösmarty Mihály' „Szózat"-ára a' legjobb melódiáért kitett 20 darab arany pályadijra, a' kiszabott határnapig következő jeligés zeneművek érkeztek be. 1. Válasz helyett hangszert ragadjatok. 2. Ki mer, nyer. 3. Minden ember legyen ember, és magyar, A' kit e' föld hord 's egével betakar. 4. A' csüggedetlen bukjék bár, dicső. Vörösmarty. 5. Et voluisse sat est. 6. Szomorú a' magyar nóta, háromszáz esztendő óta. Erdélyi. 7. De hont szeretni! Ó Magyar. Székács. 8. Czélt egyedül az érhet, kit a' kőzjo vezet. 9. A' valódi nemzeti költésnek csak nemzet' keblében lehet, és kell szárnyára kelnie. 10. Mi bánt hogy mela dalban zenged fájdalmadat? Zichy Antal. 11. Hangjait segiti a' pacsirta, mellynek daljat a' természet irta Szelestey László. 12. Sirva vigad a' magyar. 13. Királyhoz hiv légy, szeresd a' hazádat. 14. Melly boldogság, 's milly dicső érzet olly nemzet' tagjának lehetni, melly még dalában is hazája' dicsőségét, 's szabadsága' érzetét ömledezheti. 15. A' dal ered szivből, 's szivhez vágy újra

röpűlni. Kölcsey. 16. Cultura patriae decus. 17. Nyilván jelentjük, hogy hazát keresünk. Pál Ap. Sid. XI. 14. 18. Álarcz. 19. A' dal ered szivből, 's szivhez vágy újra repűlni. Kölcsey. 20. Zay Ugróczról. N. Trenchin vármegyéből Sz .... czy Károlytól jeligés levél nélkűl. 21. Legyen ember minden ember. 22. Légy hive rendületlenűl hazádnak oh magyar. Vörösmarty.

Ezen zeneművek az e' végre megkérendő műbirák által megvizsgáltatván, közölök a' jelesebbek ki fognak szemeltetni, 's a' nemzeti színház' személyzete által betanúltatván, a' nemzeti színpadon nyilvánosan előadatni, 's előadatásuk után a' legjobbiknak a' 20 darab arany pálya-díj ugyancsak az emlitett műbirák által oda itéltetni. A' műbirák arra is fognak ügyelni, hogy a' kiszemelt zeneművek egyenlő szeretettel és szabatossággal tanúltassanak be, 's adassanak elő. — A' szerzők' neveit magokban foglaló jeligés levelek álúlirt nemzeti színházi rendezők, és titoknok által lepecséltetvén, őrizet végett a' nemzeti színházi könyvtárnoknak adattak át. A' műbirák' nevei, a' kiszemelendő zeneművek, és előadatásuk' napja később fog a' n. é. közönségnek tudtára adatni. Bartay Endre m.k. nemzeti színházi igazgató.

A' nemzeti színházhoz kivántatik egy gyakorlott drámai súgo 30 pengő forint havi díj mellett. Kik e' foglalkodásban magokat eléggé jártasoknak, és ügyeseknek hiszik lenni, folyó év majus' 16-kán a' nemzeti színházban tartandó próbatételre saját költségeiken jelenjenek meg; közölök a' legalkalmasbbik azonnali szerződésre tarthat számot. Pesten aprilis' 14-kén 1843. Szigligeti m.k. titoknok.

Egyveleg.

(Érdekes eset.) Colmarban minap a' rendőr egy nővel találkozott, ki épen akkor egy sütő boltból egy egész kenyérrel jöve. A' rendőr feltartóztatván a' nőt, elvevé tőle a' kenyeret 's kéré őt, jőne vele a' legközelebbi szatócshoz, hol a' kenyeret megméré. A' törvényes mértékből egy hectogramme hiányzott. „Jőjön velem a' sütőhöz!" szólt a' rendőr, de nem kissé csodálkozék, midőn megfordultakor a' nő már eltünt. Ekkor maga siete a' sütőhöz, ez ellen rosz mérték miatt szükséges lépéseket teendő. „Ah, kiáltott a' sütő a' rendőr elébe, épen jókor jön ön; egy nő épen most lopá el egy kenyeremet!" — „Igen; a' kenyér itt van, de nagyon könnyű: a' dolog meg fog vizsgáltatni." — Nem sokára azután a' nő, kinek nevét 's lakát kinyomozá a' rendőrség, kenyérlopás, a' sütő pedig kis mérték miatt rendőrfegy törvényszék elé idéztettek.

(Chinai szokások.) China' meghodításakor a' tatárok által egy rendelet azt parancsolá az egész nemzetnek, nyirnále a' fej' elejét, a' többi hajat pedig kötné össze hajcsapba (Zopf), mellynek hossza 's alakja Chinában különös jeléül tartatik a' férfiszépségnek; e' miatt a' természetes hajba igen sok álhaj fonatik 's vége fekete selyemgalanddal összeköttetik. Alsóbb osztályoknak ez igen hasznos ékszer. Emlékezem, beszéli egy angol, egy chinaira, ki sertését azzal hajtá maga előtt; 's ha hadi hajlamuk fölélesztetik, mi nem ritka eset, hajcsapjaikat egymás' kezére tekerik, azokat egész erővel rángatván, mi által legborzasztóbb fájdalmakat szenvednek, míg végtére az egyik vagy másik legyőzöttnek nyilvánitja magát. D.

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRÁNT.

Lapjaink' mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs) 1 frt — kr. pengő.
II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1838. I. és II. félév teljesen . . . . . 2 „ — „ „
1839. I. félév' 2. negyede (1-sö negyede nincs) 1 „ — „ „
„ II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1840. I. és II. félév teljesen . . . . . 2 „ — „ „
1841. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs) — „ 48 „ „
„ II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1842. I. félév teljesen . . . . . 5 „ — „ „
„ II. „ „ . . . . . 3 „ — „ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező' 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Húnfalvi, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsüekké tesznek.

A' szerkesztőség.

Új folyóirat.

A' kisdedovó i. M. t. egyesület időhöz nem szabott füzetenként megjelenendő folyóiratot indita meg illy czim alatt: Közlemények a' kisdedóvás és elemi nevelés' köréből, mellynek I-sö füzete most hagyta el a' sajtót. Tartalma: I. Kisdedóvás országos szempontból (K. L.). II. A' tolnai kisdedovó képző 's példány kisdedovó intézet' leirása (Wargha Istvántól). III. Kivonatok az Amerikában követett nevelési és tanitási rendszerről (bold. Sréter János' hagyománya). — Ára ezen 66 lapra terjedő füzetnek egy ezüst huszas. Kaphatni Pesten alulirtnál (Borz utcza 219 szám a. Boronkay házban) 's minden könyvárusnál. Pest, april 10. 1843.

Kacskovics Lajos,
egyesületi titoknok.

Kilián 's társánál Pesten kaphatók:

VÖRÖSMARTY MIHÁLY' UJABB MUNKÁI.

I. Kötet Versek. 1 frt pengő.
II. K. Julius Caesar. Árpád' ébredése. Kincskeresők. 1 frt pengő.
III. K. Az áldozat. A' fátyol' titkai. 1 frt pengőb.

Vörösmarty' arczképe aczélmetszetben az Athenaeum' szerkesztő hivatalában kapható 30 pengő krajczáron.

ÉVNEGYEDI ELŐFIZETÉS.

Lapunk' jelen évi folyamatának első negyede a' VI. füzettel végződvén, kéretnek évnegyedes tisztelt előfizetőink, ne terheltessenek megrendeléseiket a' következő negyedre minél előbb megtenni. — Az első 6 füzetből még teljes példányokkal szolgálhatunk.

A' szerk.

Minden pesti könyvárosnál kapható: Nagy Ignácz' munkáinak 1—3 kötete, ezen külön czim alatt:

BESZÉLYEK,

irta Nagy Ignácz; 3 kötet, következő tartalommal:

Iső kötet: 1. Hitrabság. 2. Tekintetes ur és fia. 3. A' menyasszony. 4. Ha ha ha ha! 5. Sobri. 6. Tátra' csodája. — IIik kötet: 7. A' rémvadász. 8. Uti kaland. 9. A' pogány' esküje. 10. Piros tojások. 11. Vért vérért. 12. A' hölgyrabló. 13. Villámhegy. 14. Regatta. 15. Nőhűség. — III. kötet: 16. Az élő halott. 17. Nincs boszorkány. 18. Nagyságos asszony és leánya. 19. Benita. 20. Hunyadi' védangyala. 21. Niagara' menyasszonya. 22. Bűn és bünhödés.

☞ Kis 8adrétben, velinen, csinos boritékban; a' 865 lapnyi három kötet ára három pengő forint.

Megjelent és Heckenast Gusztáv könyvárosnál kapható:

MAGYAR ÉLETKÉPEK'

III. füzete.

Tartalma: A' három városbiró. Beszély Gaaltól. — Karácsonéj. Vers Kunosstól. — Esterházy Imre. Történeti beszély Remellay Gusztávtól.

Előfizetés 6 füzetre 4 frt peng.

Megjelent Kilián és társánál (Váczi utcza, Parkfriednerház)

KISFALUDY KÁROLY'

minden munkái negyedik kiadásának II. kötete.

Tartalma: Ilka, Stibor vajda, Kérők, Pártütők czimű ismeretes drámái.

Szép papiros, gyönyörű bécsi nyomtatás, egy aczélmetszéssel.

Előfiz. ára a' 6 kötetnek 5 frt p.

Az Athenaeum' szerkesztő hivatalában következő munkák kaphatók:

Kritikai Lapok' VI. és VII. füzete (az I—V. füzet Kiliánnál megszerezhető) . . . . 24 kr.

Pillangó. Válogatott külföldi beszélyek' zsebkönyve. Kiadja Szeplaky Erneszt . . . . . 20 „

Külföldi játékszín. Kiadta Bajza. (Kötetlenül) 24 „

Szózat a' pesti magyar szinház' ügyében. Bajzától. Budán, 1839. . . . 20 „

Együtt ez öt kötet 1 frt pengőben.

Minden hiteles könyvárosnál kapható:

GYORSSZÁMITÓ

a' szóvali számitás' tanitásának módja, gyermeki értelemhez alkalmazott egyszerű példákban és szabályok szerint. Használatul iskola- és más magános tanitóknak a' gyermekek' számitásra tanitásában. Irta Fekete János. Bécsben Strausné és Sommer' betűikkel. 1843. 8dr. 182 lap. Ára 30 kr. pengő.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' IX. FŰZETE.

Május' 15-*kén* 1843.

TARTALOM.

	Lap
Corvin János. Historiai rajz	397
Irodalom. Zobor és Árokhátitól . .	405
Az arany bányák. Olasz beszély . .	416
Költemények	420

TÁRCZA: Nyelvészeti fonákságok a' Honderűben 428. lap. — Pár észrevétel Hanák János' birálatára. Peregriny Elektől 432 l. — Lapszemle XIV. és XV. 433. l. — M. j. krónika (aprilis' 22-től május' 9-ig) 437. l. — Literaturai mozgalmak 440. l.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

AZ ATHENAEUM

pontosan mindig a' hónap' 1. és 15. napján jelenik meg harmadfél vagy három íves füzetekben.

Félévi folyamatnak Budapesten házhoz hordással ára 3 frt, postán boriték alatt 3 frt 48 kr, évnegyedi folyamatnak helyben 1 frt 40 kr, postán 2 frt pengő pénzben. Egyes füzetek' külön kaphatók 24 kr. pengőben.

A' szerkesztőség ismeretlen kéztől csak bérmentes leveleket fogad el.

Kiadó hivatal Pesten Hatvani-utczában 581. szám alatt, Neumayer-házban, gr. Cziráky-ház' tőszomszédjában, első emeletben.

Előfizethetni minden kir. postahivatalnál. Debreczenben Csáthy könyváros úr, N. Enyeden tek. Vajda Dániel, Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége szivesek elvállalni az előfizetést. Bécsben a' cs. főpostahivatalnál tehetni rendelést.

A' SZERKESZTŐSÉG.

☞ Az Athenaeum' szerkesztő hivatala a' Hatvani-útczába 581. számu Neumayer-ház' I-ső emeletébe, melly valaha boldogult Kulcsár Istvánnak, a' Hazai 's Külföldi Tudósítások' szerkesztőjének lakja volt, gróf Cziráky-házzal szomszédságba, tétetett át.

Corvin János.

Már régen észrevétetett, hogy a' világtörténet' nagy emberei közöl kevésnek jutott a' szerencse, magzatoknak örülhetni, és szellemök' hatalmának teremtményeit azokra átörökíthetni. Mintha a' világvégzet' szeszélye ugy akarta volna, hogy azok csak szellemök' teremtményeiben maradjanak fen az utókorra 's a' netalán elkorcsult unokák' törpesége homályt ne vethessen ragyogó nagyságukra.

E' sors, de csak részben, érte nagy királyunkat is I. Mátyást. Az aszkóros Podjebrád Katalin, és a' meddő Beatrix, kit a' szép ország' örökségét szerződéseinél fogva is igénylett álnok Fridrik cs. megétetett, nem adtak ugyan neki törvényes örököst, de az apai örömekben még is részesítette öt Mária, Krebs, vagy eschenlóeri Crebil boroszlói polgármester' bájos, szellemdus leánya, kivel Mátyás Slézia' meghódoltatása után 1469-ben Liegnitz-Brieg herczegnő' udvarában ismerkedett meg. E' titkos szerelem' gyümölcse lőn János, kinek az apa, a' római név iránti előszeretetből, vagy az ismeretes hollótörténetre, vagy Piatra de Corvo, havasalföldi várra, honnan a' rege Hunyadi János' gyámatyját származtatja, vonatkozólag, Corvin melléknevet adott.

A' szép tulajdonokkal megáldott serdülő gyermek, hős apjának sokban mása, és kedvencze volt, kiben ön fiatal korának képei tükröztek elébe. Tádé és Galeotus Martius olasz tudósok által neveltetvén, a' mint korban és ismeretekben növekedett, atyjának mind nagyobb öröm és nagyobb aggodalom' tárgyává lőn. Az ifju' fogékony esze, melly által a' régi classicusokban nem kevesbbé, mint a' hadi

tudományokban korán szép előmenetelt tanusított, és jellemének szeretetre-méltósága, melly neki számos barátot szerzett, reményre jogosítá az apát, teljesedve láthatni egykor szivének egyik leghőbb vágyát: egy uj nemzeti dynastiat alkotni, melly az ő dicsőségének 's hatalmának örököse, hazájának, nemzetének boldogítója legyen. Mióta tehát Mátyás mindinkább meggyőződött, hogy ellenének gonoszsága őt törvényes magzat' reményétől megfosztotta, atyai szivének osztatlan szerelmével csüggött Jánoson, kiben ama' vágyai megvalósulhatnának.

De Mátyás ismerte nemzetét, mint senki más; ismerte annak szigorú erkölcsi elveit 's érzetét, melly a' törvényes származást mindenek előtt megkivánta fejedelmében. Voltak ugyan pillanatai, midőn a' nagy király önérzettel tekintve vissza a' dicsően lefutott pályára, nem alap nélkül kecsegteté magát, hogy hatalmas kormánya, melly alatt a' magyar birtok terjedett, az ország europai hírre jutott 's feltételező hatalommá, barátnak tisztelet, ellennek félelem' tárgyává lett, — szóval az apának érdemei elfeledtetik nemzetével a' magában is nagy reményü ifju' születési szennyét. De a' sastekintet, melly előtte a' bel és külviszonyok' alakultát fölfedezte 's vele nem egyszer láttatá, hogy az épen dicső kormánylata által hatalmasan fölébresztett nemzet' önérzete reményeit könnyen feldúlhatja, méltó aggodalommal tölté az apának szivét, mellynek minden öröme ez egy fiúban összpontosúlt. 1840 óta körülbelül, egyik legérdekesb terve volt e' miatt Mátyásnak, az utat a' királyi székbe törvénytelen származásu fiának elkészíteni. E' tervet ő legbonyolúltabb kormányügyeiben sem bocsátotta el szemei elől; sőt ez volt azontul a' főrugó politicájában.

Hogy az előitéletet fiának születése ellen lerontsa, 's a' nemzet' erkölcsi érzetét avval lassanként kibékítse, fokonként szándékozott fölemelni a' gyermeket; 's mindenekelőtt gazdaggá akarta tenni őt benn az országban 's künn ujdon szerzett tartományaiban, hogy egykor kincseinek hatalma is segítse őt rendeltetésében. Már 1478-ban Hunyad' grófjáva 's Liptó' herczegévé nevezte őt, 's a' Garák' magvaszakadása után azoknak roppant birtokát nagy részben neki ajándékozta. A' következő évben Ratibor-, 1480-ban Leobschütz sleziai herczegségeket foglalta el fia' számára; és neki szánta a' sagani 's glogaui herczegségeket is, mellyeknek örökségi jogát 1482-ben azoknak birtokosával kötött szerződésében szinte magához ragadta; sőt ugy látszik, magát Bécsországot is, mellyért 1482-ben Fridrik ellen második izben fegyvert ragadt, fiának szánta Mátyás; annyi bizonyos, hogy

az osztrák háború okai közt nem utólsó volt az, mi szerint Fridriket igényeitől Magyarország' birtokára megfoszsza.

A' királynak e' terve fiával, nem maradhatott sokáig titokban az uralkodni vágyó Beatrix előtt, ki férje' halála után országló királynévá lenni 's azt, kinek kezét nyujtandja, magához a' trónra emelni vágyott. Mióta tehát a' királynak fiát illető tervéről értesült, annak meghiusitására néhány hatalmas országnagygyal, kik közt volt Szapolyai István is, alattomosan egy ellenzék-pártot készített. Mátyás' gyakori távolléte 's elfoglaltsága az osztrák háborúval kivánt alkalom volt a' királynénak pártját megerősíteni. De bár milly alattomos volt is e' pártnak munkálódása, keresztül hatott azon a' király' sastekintete, 's bár neje iránt majdnem a' gyöngeségig engedékeny, tervénél annál állhatatosabban megmaradt, minthogy legnagyobb befolyásu emberei: Várday Péter kalocsai érsek 's cancellár (oculus regis), és a' sleziai Stein György nem szünének meg őt ösztönözni, hogy fia' ügyében elhatározóbb lépéseket tegyen, 's őt minden halogatás nélkül nevezze ki örököül. Mátyás azonban, tisztelve a' nemzet' jogait, mellynek maga is koronáját köszönheté, kerülni akart minden erőszakot 's a' nemzet' önkénytes hozzájárulása által kivánt czélhoz jutni; miért azt olly időre vélte szükségesnek halasztani, midőn fiának elfogadására a' nemzet' többsége elkészítve leend.

Azonban Várdaynak egy vigyázatlansági hibája, mellyet a' törökkeli békeszerződés' oklevelében tett, 1484-ben rég várt alkalmat nyujtott a' királyné' pártjának őt, kiben legveszélyesb ellenét szemlélte, megbuktatni. Helyét a' sleziai Prosznitz János, a' ritka észtehetségű 's ügyességű, és minden színeskedése 's ascetai hajlama mellett is kétszinű nagyváradi püspök foglalta el. Stein György' befolyása is mindinkább elveszté fontosságát; és sikerült Beatrixnek pártja' titkos feleit, 's ezek közt kivált az ügyes, de álnok Szapolyai Istvánt emelni föl a' király' kegyébe. Ezóta olly ügyesen tudta Beatrix és pártja hasznára forditani a' király' némi gyöngéit, hogy ő, jellemének minden szilárdsága' daczára, a' főbb ügyekben észrevétlenül nejétől vezettetett 's női ravaszság, oligarchiai álnok színlelés őt czéljától, a' nélkül, hogy azt feladta volna, mind messzebb vezette, mert meggátolta őt annak idejében, midőn az alkalom mintegy önkényt kinálkozék, határozottan föllépni a' különben is kétes kimenetü ügyben, mellyet aztán a' halogatás és ingatagság egészen megrontott.

Bécs' elfoglalása újabb ösztönt adott Mátyásnak fia' jövendőjéről komolyabban gondoskodni. Hogy a' királyné pártja' ellenében a' nagyok közt neki némi tekintélyt, ragaszkodást, barátokat szerezzen,

a' törvényszékeknél, a' templomi istentisztelet, külfejedelmek' követeinek kihallgatása 's minden más nyilvános föllépése' alkalmakor őt jobbjára ülteté; midőn az ország' nagyait 's külfejedelmek' követeit megvendégelte, maga vagy beteg lévén, vagy betegséget színlelvén, a' vendégségben helyettesévé őt küldötte. Gyakran alkalmat nyujtott neki kérelemmel föllépni egyik 's másik főnemes' ügyében 's Mátyásnak gondja volt rá, hogy pártfogása mindig sikeres legyen. Néha kisebb hadi csapatok' vezérletével bízta meg őt; magának Bécsnek átvételére is őt küldötte be 8000 válogatott vitézzel. És ezen eszközök nem is maradának siker nélkül: az ifju herczeg a' főrendüek közt számos barátokat, a' köznemességnél es seregnél pedig nagy népszerűséget szerzett magának. Mátyás pedig az alatt alattomban egyenként igyekvék megnyerni az egyházi 's világi urakat fia' részére. Legerősebb támaszt azonban a' választandó nádorban szándékozék neki adni. A' nádori méltóság pár év óta Ország Mihály' halála után megürült volt. 1485-ben tehát, midőn Bécsország nagy részben már birtokában volt, a' nádori hivatal' betöltésére országgyülést hirdetett, mellyen, hogy e' hivatalnak fia' gyámolítására, ha netalán maga fiának kiskorúsága alatt meghalna, elég erőt is adjon, azt mindenek előtt ujonnan szabályoztatá. Egyenesen kitüzött czéljára vonatkozólag alkotá ama' törvényeket, mik szerint a' királyválasztó országgyülésnek kiirási joga, ezen az első 's elhatározó szó, 's a' választandó, netalán kiskorú, király feletti gyámkodás egyedül a' nádornak tulajdoníttatik. Miután pedig ezen 's több más szabályok által a' nádor' hatalomköre meghatároztatott, Mátyás a' rendek' megegyeztével nádorrá Szapolyai Imrét választá. Mátyás őt a' porból emelte föl; ő ajándékozta neki ama' roppant birtokot, melly által egyike lőn a' leggazdagabb uraknak; méltán követelt tehát tőle háladatosságot, 's Imrének eddig őszinte ragaszkodása méltóvá is tette őt a' király' bizodalmára.

Másik fő gondja volt Mátyásnak, fiát olly nővel kötni össze, ki annak trónra emelkedését politicai összeköttései által elősegélje, 's házának diszére váljon. Illy nőnek látszék neki Bianca a' nem rég meghalt Galeazzo milanói herczeg' leánya, ki akkorban igen gazdag jegyesnek vala kikiáltva. Nehogy azonban Beatrix olaszországi összeköttetései által e' házassági tervet meghiusítsa, azt mély titokban kelle végrehajtani. E' végre Mátyás Fontanát, egy udvarában tartózkodó olaszt kegyvesztés' színe alatt, valóban pedig azon titkos megbizással küldötte 1485. végén hazájába, hogy Biancat Corvin János' számára megkérje. Mind a' leánynak, mind anyjának 's test-

vérének Galeazzó Jánosnak hizelkedett ezen összeköttetés a' hatalmas magyar királylyal; sőt abból hasznot is vártak, remélvén, hogy Mátyás' segedelmével Sforza Morus Lajosnak, a' fejedelem' nagybátyjának, ki magát gyámúl feltolá 's a' családot kellemetlen függésben tartá, tulnyomó befolyásától, megmenekvendnek; a' házassági ajánlatot tehát elfogadták. A' következő évben Mátyás a' nagyváradi püspöknek, kit Francziaországba követül küldött, hagyta meg, hogy utját Milanon keresztül vegye 's a' forma szerinti eljegyzést előkészítse. E' megbizásában a' püspök olly ügyesen járt el, hogy Galeazzo János és Sforza Lajos a' milanói érseket Fontana Ferenczczel 's Maffei Nasoval még ugyanazon (1486) évben Mátyáshoz küldötte a' házassági szerződés' megerősitésére. Sforza Lajos azt kivánta, hogy a' király Corvin Jánost még a' házasság előtt trónörökösnek nevezze. De Mátyás a' nemzetet még nem látta annyira előkészítve, hogy e' kivánatnak erőszakolás nélkül, mit minden esetre kerülni akart, megfelelhessen; és a' királyné' pártja, mellyet e' követség igen meglepett, mindent elkövete, hogy a' királyt e' lépés' elhalasztására birja. És a' nőravaszság 's az oligarchiai alnokság ismét győzött; a' követek azon válaszszal bocsáttattak el, hogy Corvin János koronaörökössé még most nem neveztethetik, hanem adathatnak neki még több herczegi czimek és birtokok; 's ha ezekkel a' milanói udvar ideiglen megelégszik, a' király nem késendik a' házassági szerződést aláirni. És a' nagyváradi püspöknek utasitás adatott, az egyességet ez iránt Milanoban kieszközleni.

Bécsország' meghódoltatása lassan haladt; 's különben is gyanithatá Mátyás, hogy halála után Fridrik és fia mindent elkövetendnek annak visszafoglalására; ámbár tehát előbb tervében volt, e' tartományt is Corvin Jánosra örökiteni, most e' tervét megváltoztatván, Sleziát szándékozott fiának, még életében, általadni; 's e' végre a' sleziai herczegségekből minél többet közvetlen birtokába vetni. Mihelyt tehát 1487. nyarán Neustadt' bevételével egész Austria' urává lett, János és Miklos appelni herczegeket változékony hűségök miatt elfogatta 's lefoglalt herczegségöket Corvin Jánosra ruházta, ki e' szerint Sleziában már három herczegséget birt: Oppelnt, Ratibort és Leobschützet, Saganra pedig örökösödési jogot.

Ezen uj szerzemény annyira elősegitette a' nagyváradi püspöknek Milanóban megkezdett alkudozását, hogy a' házasság-szerződést a' menyasszonyi fél még ugyanazon 1487-ki év' végén aláirta. A' föltételek következők voltak: Bianca' hozománya összesen 150 ezer arany legyen, 100 ezer kész pénzben, 40 ezer ékszerekben, 10 ezer

ruhában, mik az egy év' lefolyása alatt tartandó lakodalomkor adassanak által. Mátyás leendő menyének ugyanannyit kötelezzen, 's annak fejében az osztrák, appelni, leobschütz, ratibori és sagani herczegségeket, a' munkácsi vezérséget, Hunyad grófságot, Turócz, Árva és Liptó megyéket, Debreczent, Gyulát, Marótot, Bajmóczot, Garát és Csörögöt kösse le.

De Corvin János' ügyének ezen előhaladása újabb fondorlatok és cselszövényekre ösztönzé a' királyné' pártját. Mire Milanóból a' házassági szerződés aláirva megérkezett, a' királyné' pártja az oppelni herczegeket a' megvesztegetett Belig János sleziai helytartó által fogságukból szabadon bocsáttatá. A' herczegek alig nyerték vissza szabadságukat, birtokaikat is visszafoglalták és János sagani 's glogaui herczeggel, ki szinte megbánta volt, hogy birtokának örökségét Corvin Jánosra írta át, Mátyás ellen frigyet kötvén, föllázadtak. Ezen esemény egy részről arra kényszerítette ugyan Mátyást, hogy a' házasság' végrehajtását 1489-re halaszsza, más részről azonban örömmel ragadta meg az alkalmat, mellyben fia' ügyét mind Sleziában, mind Csehországban biztosabb lábra állíthatá. 1488-ban tehát a' nagyváradi püspököt Slezia' kormányzójává nevezte 's egy haddal a' lázadók' megbüntetésére küldötte. Az ügyes püspök kevés idő alatt megfelelt a' király' várakozásának: Sagan, Glogau és Oppeln herczegségeket még ugyanazon évben meghódoltatta. Fegyverének e' szerencséje Mátyást olly örömre gerjesztette, hogy Corvin Jánost egész Slezia' vezérévé nevezte, 's tiszteletére Bécsben lovagi játékokat rendeztetett, mellyekben a' már tizennyolcz éves Corvin János először lépett a' viadal' terére.

Szándéka volt ekkor Mátyásnak fiát Csehország' fejdelmévé is nyilván kinevezni, a' királyné 's pártfelei azonban ezt annyira ellenzették, hogy szándékát ismét kénytelen volt elhalasztani. A' feszültség azonban a' király és neje közt e' kellemetlen surlodások által mind nagyobb, a' király' egészsége pedig mind gyöngébb lön. Midőn tehát Mátyás betegségét sulyosbulni érzené, fia' igényeit Magyarországban is szükségesnek látta szilárdabban megalapitani Szapolyai Imre nádor, kinek hűségében leginkább bizott volt, már nem élt többé. 1489. tavaszán tehát — szárazon már nem tehetvén — hajón utazott le Budára, és itt szándékát, Corvint utódául kinevezni, mind nyiltabban kifejezte. Átadá neki Visegrádot a' koronával 's az őrsereget esküvel kötötte le iránta hűségre. Az egyházi 's világi nagyokat pedig egyenként magához hivatta 's mindent ráfordított, hogy őket fia' érdekébe vonja. Néhányat sikerült is esküvel kötelezni, hogy halála után fiát

választandják királyúl; de sokan ez esküt és igéretet különféleképen igyekvének kikerülni: némellyek fölöslegesnek állíták a' király' ezen aggodalmas gondoskodását, kit még számos évig reménylenének élni 's uralkodni; mások, mielőtt a' királyhoz hivatnának, az udvart odahagyták, például Báthory István, ki mihelyt értesült, hogy a' király' kívánságát már többen teljesítettek 's ez őt is felszólítani szándékozik, más szín alatt Erdélybe utazott.

Ez alatt Mátyás' fegyvere Sleziában nagy előmenetelt tőn; Prileus és Öls herczegségek, mellyeknek birtokosai a' lázadásban szinte részt vettek volt, Corvin' számára elfoglaltattak; Frankensteinért némi alsó tótországi javakat adott cserébe Mátyás Padjebrad Victorinnak. A' háború olly tűzzel és szerencsével folytattatott, hogy maga Uászló is remegni kezdett csehországi tartományiért 's frígyeket kötött maga megerősitésére.

Midőn Mátyás a' magyar urak közől fia' részére már többeket megnyert, a' nemességet is megkisértendő, Budára országgyülést hirdetett. Hivei közől többen sürgették a' királyt, hogy az ügyet nyiltan adná elő az országgyülésnek. *) És a' rendek a' király' nagy örömére ünnepélyes esküvel igérték Corvin Jánost utodává választani. A' királyné' jelenvolt pártfelei, félvén a' király' haragjától, nem bátorkodának ugyan, — mi különben is sikeretlen leendett 's csak a' visszahatást nagyobbitandotta ellenök — a' többség' szavának egyenesen ellentmondani. Ők is megegyezést színlelének tehát, de az esküvel erősített határzathoz azon záradékot adták, hogy a' választás csak a' király' halála után történjék. **) 'S vajha teljesült volna is ezen eskü! Magyarország nem gyászolná Mohács' emlékezetét.

Alig értette meg a' gyülés' e' határzatát Beatrix, és kérelmeket, könyeket, sőt szitkokat is, szóval mindent ráforditott, hogy Mátyást arra birja, miszerint ez őt nevezze ki utódául. Közremunkált a' királynéval ebben a' nápolyi követ is. És hasztalanok valának Mátyás' előadásai a' királyné előtt, miképen őt a' magyarok nem szeretik, 's azért bár mit tenne is érette, az ő neki semmit sem használandana; hasztalan igérte, hogy halála' esetére őt eddigi birtokain fölül még számos más javakkal is megajándékozandja, hogy Corvin 's

*) Optabant — — et a nobis instanter petebant, ut Illustrissimum filium nostrum Joannem Corvinum Ducem Silesiae etc. ex nunc, et nobis adhuc viventibus pro nostro successore, et eorum futuro Domino et rege eligendi et nominandi ipsis facultatem concederemus.

**) Moxque in publicis comitiis universi tum proceres, tum reliqui omnium nobilium coetus coronaturos se et in principem suum habituros Joannem Corvinum patre mortuo jure jurando promiserunt.

annak leendő neje őt anyjokúl tisztelendik 's mind ezt neki ha Corvin' fogadásainak nem hinne, az egyházi 's világi urak által is biztositandja; hasztalan óvá őt, hogy makacssága által mind magát, mind Corvint veszélybe döntendi; a' daczos nő mind ezt hallani sem akarta. A' királynénak e' megátalkodott ellenzése 's pártjának, mellyhez épen a' leghatalmasb urak tartozának, ereje miatt, nem tartá tehát Mátyás tanácsosnak, hogy fiának utodává kineveztetését még ezen gyülésen sürgesse. Ezt tehát egy következő gyülésre halasztván, minden erejét arra fordította, hogy a' királynét teljesülhetlen vágyairól lemondásra birja. Midőn azonban minden erőfeszitését hasztalannak, sőt a' királyné' ingerültségét mindinkább nőni látná, a' calabriai fejedelmet, Beatrix' testvérét, szólítá fel a' hozzá követül küldött pozsonyi prépost által, hogy ő iparkodnék az indulatos nőt megnyugtatni 's nehogy mind magát, mind Corvin Jánost veszélybe döntse, ennek királylyá választatásában egyezésre birni. „Mert mi, u. m., ha akarnánk is, rajta ebben nem segithetnénk, 's csak gyűlöléseget keltenénk föl magunk 's a' királyné ellen; mert e' népfaj inkább mind egyig meg hagyja magát fojtatni, mintsem asszonykormányt tűrjön; csak egyszer volt hajdan nőkormány alatt 's akkor is olly veszélybe jött az ország, hogy az asszonykormánynak még most is szájokban van ize." Kéri tehát sógorát, intené meg a' királynét, hogy ne ellenkezzék szándékával, mert bizonyossá teszi, hogy különben csak magának ártand, miután bizonytalan, kit fognak az országrendek királylyá választani, ha a' választás még Mátyás' életében meg nem történik; és ez esetben könnyen megtörténhetnék, hogy választásuk ollyanra esik, ki mind Beatrixet, mind Corvint kiűzi az országból. Ha pedig a' királyné uralkodni vágyáról lemondana 's Corvin' megválasztatásában megegyezne, ebben a' legengedékenyebb, legszivesebb fiura találna; ki különben, ha a' király' halála után fegyverrel kényszerittetik magát Beatrix ellen a' trónra emelni, mit barátai' számának 's gazdagságának hatalma által kivivnia sikerülhet, könnyen megfeledkezhetnék a' tiszteletről, mellyel atyja' neje iránt tartozik. Milly sikere lett e' követségnek, bizonytalan; Corvin' szerencséjét azonban Mátyás nem sokára sirba vitte magával. (Vége a' jövő füzetben.)

Irodalom.

Vierteljahrschrift aus und für Ungarn 1843. Erstes Vierteljahrsheft. Leipzig in Commision bei Georg Wigand. 8d. VI. és 159. lap. Ára 1 ft cp.

(V é g e.)

Vegyük elő most magát a' könyvet, 's mielőtt leveleit forgatnók, pillantsunk homlokára. Mindjárt a' czímben szemünkbe tünik: „aus und für Ungarn." Nem tudni: mit akar ez jelenteni, miután szó szerint annyit tesz, mint Magyarországból és Magyarország' számára? Ha csakugyan ezt jelenti, ugy a' czimben kifejezett czél ellenkezik avval, mellyet az előszó nyilvánit 's mi is e' czikk' folytában birálgatánk. Hiszszük azonban, hogy a' szerzők németül sokkal jobban tudnak nálunknál. Ez után mindjárt a' szerkesztő' nevének hiánya tünik szemünkbe, mi annál meglepőbb, mivel a' szöveg szerkesztői jegyzetekkel bővölkedik. Szerencsénk van azonban a' szinte Lipcsében megjelent „Croquis aus Ungarn" czimü könyvecskéből tudni, hogy a' szerkesztő nem más, mint dr. Henszlmann Imre ur.

Ha oktatni 's felvilágositni akarunk valakit, mindenek előtt látnunk kell, milly ismeretekkel bir az már azon tárgyról, mellyet neki magyarázandók vagyunk, 's aztán ehhezképest kell oktatási tervet készitünk. Áll ez akkor is ha tanitványokúl nemzeteket választunk, csak hogy a' tömegek' tanultságát sokkal nehezebb kipuhatolni, mint egyebekét, czélunkhoz azonban elég azon osztály' többségének ismeretét megközelitőleg tapogatni ki, mellyet oktatni, mellynek számára irni ohajtunk. Tették-e ezt a' jelen folyóirat' szerzői? kétséges; sőt hogy munkálatukat nem előrekészitett terv és megállapitott elv szerint

kezdék meg, az az első füzetből világos. Mert ezen füzetben valamelly tervnek kezdetét, vagy valami vezérelv szerinti megindulást látni ugyan senki sem bír, sőt könnyen észrevehetni, hogy az minden előkészület 's minden logicai elv nélkül van összehányva. Az első czikkben dr. Henszlmann Imre hazánkbeli népfajokról értekezik; másodikban Pulszky F. gr. Thunnal levelez; harmadikban Lukács M. két német röpiratot czáfol, 's aztán következik néhány czikk a' Pesti Hírlapból. Már micsoda terv és valljon terv szerint férczeltetett-e ez össze, midőn még ollyan czikkek is kevertetnek mindjárt az első füzetbe, mellyek nem is e' czélra készültek? Avvagy azt gondolja a' szerkesztő ur, hogy mi a' Pesti Hirlapban polemiának vagy Értekezőnek jó, az, ha egy kicsit megnyomjuk, mindjárt az egész külföld' felvilágositására szövétnekül is használható? És valljon a' figyelmével felénk csak most fordult németek' felvilágositását épen külön nyelvü népfajaink' ismertetésével kell-e kezdeni? — E' tárgy olly roppant nehézségekkel bir, hogy körülte százszorta könnyebben megmondani, mi nem jó, mint ollyat helyesen elrendezni, mi a' czélhoz csalhatlanúl vezetne. Ennél fogva korán sincs szándékunk tervet készíteni, melly szerint a' folyóiratot kezdeni 's aztán folytatni kellett volna; mindazáltal még is kétségtelennek tartjuk azt, hogy a' magyar viszonyokat historia nélkül senki sem értheti meg tökéletesen 's haladási mozgalmaink' átláthatása előbbi állapotunk' ismeretét tételezi fel. Minél fogva belügyeink' magyarázatát alkotványunk' első csiráinál kellett volna kezdeni, kifejlődése szerint folytatni 's nagyobb változatain keresztül vinni a' jelen időig, és csak azután látni jelenkori viszonyaink' részletes taglalásához. Alapot kellett volna tehát mindenek előtt vetni, még pedig historiai alapot, mert Magyarországban minden jogviszony' 's alkotványos mozgalom historiai alapon nyugszik. És ugy látszik, épen ezt nem tudja a' külföldi bölcsek' nagy része, 's ebbeli tudatlanságból eredett a' német lapokba fejünkre mondott itélet is, hogy a' mi joggal kivánhatjuk mi a' hazánkhoz csatolt (?) tót vidékeink' magyarosodását, épen azzal követelheti Austria németesülésünket. Német iróink azonban alapot nem láttak szükségesnek, 's azért csak a' levegőbe kezdtek épiteni, 's épen a' melly tárgy történetesen elejökbe jutott, arról irtak, de sőt nem is irtak, hanem csak a' már készen hevertet rántották elő. De mi haszna okoskodjunk arról: mit mikép kelett volna tenni, midőn már megtétetett; lássuk inkább már részletesen a' megtörténtek mikép történtek meg.

Dr. Henszlmann Imre „Ungarns sprachverschiedene Völkerstämme czimü 's épen 60 lapra terjedő czikke hazánkbeli magyar, német 's tót

népfajokról szól. A' czikken dicséretre méltó magyar hazafiság ömlik el, benne a' magyar nép méltó fényben állíttatik idegen ajku polgártársai fölé; de tartalma 's ennek előadatása birálók' igényeit koránsem képes kielégíteni. Mondják némellyek: a' ki képződési pályáján nem jogtudósnak, hanem orvosnak készült, attól jó politicai művet nem is várhatni; mindazáltal még is kétségtelen, hogy a' tudományok sokkal szorosb és rokonibb kapcsokkal csatoltatnak egymáshoz, mint például a' szabó és kovácsmesterség, 's főleg a' természeti tudományok azok, mellyek az üres eszmék után fenhéjázó elmét valósághoz kötik le 's a' gondolkozást mindig egyenes és biztos uton vezetik. És valóban, ha olly ember fog politica' tanulásához, ki elméjét eleve tényleges (actualis) tanulmányokkal, miként Bentham mathesison, élesité: attól, ha más hibái nem zavarják, minden tekintetben alapost 's kielégitőt várhatni. De tanulni kell ám mielőtt politizálni 's nemzeteket oktatni kezdene. Mit tanult dr. H. ur, mit nem, az ránk nem tartozik; a' jelen czikk mindazáltal még is jobbadán hirlapokból meritett tudomány' szinét viseli. — A' czikk' elején alaposan mutogatja azon megkülönböztetés' alaptalanságát miszerint csak a' magyar ajkúak neveztetnek magyaroknak, 's hazánk' valamennyi népsége ‚Ungar' név alá foglaltatik; azonban itt is meg kell jegyeznünk miszerint ezen megkülönböztetést nem, miként ő állitja, ujabb időben a' tótok találták fel, mert azzal már Schlözer, Schwartner 's számtalanok éltek. Mi a' hazánkbeli három fő népfaj' leirását illeti, azt a' czélhoz képest igen felülegesnek találjuk. Csak a' népek' külszinét 's ugy szólván öltözékét ecsetli darabosan, 's azt is csak a' mai alakban, miként azt a' legujabb divatkép mutatná; pedig a' feladathoz képest 's főleg orvostól jogositva valánk mind testi mind lelki tekintetben mélyebben ható jellemzést várni. A' magyar népet főleg nyelvéről 's az alkotványról jellemzi; de ezen két tárgynak is csak igen felületes szinét tünteti ki, elannyira, hogy alig mondott róla némi valót, mindjárt a' jövendő iránt táplált reményekkel áll elő, mintegy azon elvet analysálva: „Magyarország nem volt, hanem lesz." A' nyelvre nézve kiemeli, hogy az külön dialectekre nem szakadozott, mikép a' szláv 's német nyelvek; hanem, mi, a' mint a' 7. lapon maga is megjegyzi, oka az el nem szakadozásnak 's minden tekintetben fő dolog, keleti eredetét és sajátságait egészen mellőzi. Mit a' magyarokról a' 13—40. lapon szól, az majd mind nem egyéb, mint az ország' alkotványának 's iskoláinak rövid és néhány hamis adattal vegyített felületes ismertetése. Igaz: a' magyar alkotvány' kutfeje a' magyar vér 's törzsöke a' magyar nép, de ez alkotvány még is csak ollyan öltözete, ollyan köpenye a' magyar

népnek, mellyel kivétel nélkül minden polgártársai takaróznak: ennél fogva jellemzi ugyan a' törzsököt, de jobbadán egyszersmind a' lombokat is; még pedig annyival inkább, mivel nálunk minden külön népfaj egy hajlékba szorult 's nem állíthat külön alkotványt vagy valami elkülönzött belszerkezetet egymás ellenében, miként csak Erdélyben is a' szászok, magyarok és székelyek. Mihezképest véleményünk szerint elég lett volna e' czím alatt az alkotványról annyit emelni ki, miszerint az a' magyar vérből vette eredetét 's magyar törzsökön épült; az alkotványt azonban, mint már fentebb jegyzők meg, külön szakaszokban eleve kellett történetileg megismertetni, mi által aztán annak minden okozata világba állíttatott volna. — Gr. Mailáth János ellenmondott a' 14. lapon olvasható azon állitásnak, miszerint a' megyei rendszer a' nemességre nézve tökéletesen democrat; mi azonban egy véleményben vagyunk dr. H. urral, mert elvonva az adózó néptől, a' nemesség, még a' magnásokat 's papokat sem véve ki, a' megyénél minden tekintetben mind egyenlő. Sajnáljuk azonban, hogy dr. H. ur alig kezdi meg a' sajátszerű megyei rendszer' leirását, mindjárt a' benne történt visszaélésekkel 's ezek' megszünése iránti reményeivel bibelődik. Valóban szép fogalmat ad igy az olvasónak a' megyei rendszerről, midőn még terjedelmes és a' külföldön ismeretlen szerkezetéről legkevesbet sem hallott, mindjárt a' 13-dik sor után lényegébe vágó visszaélésekről kell értesülnie, és csak azzal biztatják, hogy az jövendőben jobban lesz! Qui bene distingvit bene docet; de a' ki négyszöget körrel zavar össze, az nem oktatónak, 's nemzetoktatónak bizony legkevesbbé sem való. Mi az egész czikket pontonként, több oknál fogva, nem birálgathatjuk: azért csak általánosan jelentjük ki, miszerint egész czikk illy zavaros modorban van irva. Alig szól a' magyar nemzet' magkövéről, a' birtokos nemességről 's értelmeségéről valamit, mindjárt az ujabb időkben ipar' tekintetében tett előhalaladtát, a' Hitel' hatását, 's a' nemzetibank és kereskedés iránti reményeket emelintgeti; 's a' nemzet' ezen magkövéről szólván, megbirálja a' magyar academiát, kifakad a' franczia drámák ellen, megitéli a' magyar drámákat és szinházi izlést: alig ir néhány sort a' nemzet' külön elemei' összeforrásáról, hirtelen a' jogosztály' jövendőjébe téved-el (29. l.) 's az életkérdés mellett declamál; felhozza az ősiséget is, de alkalmasint csak azért, hogy ismét a' jobb jövendő' eszményébe csaphasson át; kiemeli a' nemesség' előjogait és ujra a' jövendővel biztat, 's a' törvény előtti egyenlőségre nézve esküttszékekről beszél (35. lap.); végre a' vallás és iskolák' ügyét sem hagyván illetlenül, hogy e' részben is némi szebb jövendőt mutasson, a' vegyes há-

zassági sérelem' orvosoltatása iránt biztat, 's alig irt a' ref. iskolákról 6 sort, mindjárt a' Pesten állitandó prot. főiskolá tervét hosszasan magasztalja (39. és 40 l.). A' ki tényleges viszonyainkat akarja megismertetni, az a' multból fejlett jelent igyekezzék ecsetelni, 's ne keverje össze jövendő iránti ábrándokkal 's mozgalmakkal. Mert ezen mozgalmakat szemmel tartja más, 's csak mivel nem érti, magyarázza roszra a' külföld, tehát csak alapjokat tüntessük ki, de azt sem ám ott, hol a' magyar népfajt akarnók jellemezni; mert azon kivül, hogy ezén mozgalmak, nem egyenlőn ugyan, de még is közösek hazánk' valamennyi népfajával, korántsem teszik a' nemzeti jellem' lényegét. Ha a' külföld látja, hogy saját embereink sem tudnak ügyeinkről többet, mint azon mozgalmakat, miket a' bel- 's külföldi hirlapok szüntelen pöngetnek, okvetlen arról győződik meg, miszerint haladási küzdelmeink csakugyan minden alap nélküli, csupán a' magyar terrorismus' szülte zavarok (Zerwürfnisse). Dr. H. ur azonban, miként fenebb állitók, hamis adatokat 's valótlan állitásokkal is rontja czikke' becsét. Igy a' 17. lapon hamisan állitja, hogy Zalának 60,000 bocskoros nemese van, 's némelly tisztválasztásain 10,000 nemes szavazott; 21. l. valótlan azon állitás, miszerint a' szólás-szabadság' gyakorlása miatti pereket 's elitéléseket, ugy szinte a' 31. l. a' vegyes házasságok miatti zavart az országgyülés sérelmeknek ismerte meg 's ellenök több izben ünnepélyes ovást tett; mert e' tárgyak igen sok időt huztak ugyan ki az országgyüléseken, hanem azokat mindig csak az alsó tábla ismerte meg sérelmeknek, a' felső tábla' hozzájárulása eddig még ki nem eszközöltethetett. Sokkal szörnyűbb 's károsabb baklövés van a' 24. l., hol dr. H. ő csalhatatlansága azt állitja, miszerint szabadságát 's függetlenségét az ország csak a' magyarnak 's nemzetiségének köszöni, 's ahhoz a' birodalom' többi népei épen semmivel sem járultak, sőt inkább akadályozólag 's rontólag hatottak rá. Mi nem akarjuk kutatni a' horvátok és minden népfeleink' érdemeit, sem hogy oláh volt-e Hunyadi vagy nem? sőt azt sem szükség említnünk, miszerint a' külföld sokkal jobban tudja népfeleinek hazánk körüli érdemeit, semhogy illy nagy fillentésnek hitelt adhatna, 's következőleg az iró' egyéb állitásairól is ne kételkednék; azt azonban nem hallgathatjuk el, miszerint illy háboritó modorral, mellynél fogva idegen ajku polgártársaink nemcsak minden érdemöktől megfosztatnak, hanem a' tótok még hazaárulásról, éjszak felé húzásról is vádoltatnak a' homályosan világositó, vagyis csak homályositó 's látó szemek közé is port hintő urak könnyen a' legveszedelmesb örvénybe dönthetik különben is zavaros ügyeinket. Ezen veszélyes irányból

következik 29. l. azon fillentés, vagy tudatlanságból eredt állítás is, hogy a' tót, szlavon és horvát megyék' követei (!) általjában akadályzó gátokúl állnak a' magyar megyék' haladó 's legértelmesb követei elébe: mit vétett dr. H. urnak Zólyom, Liptó, Turócz, Bars, Szerém, 'stb. tót megye, mit Trencsén' egykori jeles követe? Nem igaz még a' 39. l. azon állítás, hogy a' reformatusoknak kevesb iskolái vannak, mint az ág. evangelicusoknak, 's hogy a' közös prot. főiskola' terve a' reformátusoktól pendittetett meg; mert a' reformatusok kezdtek ugyan főiskolát, hanem csak saját felekezetök' számára ref. főiskolát tervezgetni, 's csak a' gróf Zay által unióra' történt felszólítás' következtében olvadt a' két felekezet ez iskola iránt össze, 's az csak később kapott prot. főiskola nevet. Ezt dr. H. ur a' hirlapokból is jól megérthette volna. Hogy illyen logicátlan, hamis adatokkal zavart 's háboritó modoru oktatással (?!) nemcsak senkit sem fognak világitóink felvilágositani, hanem hogy még a' rendszerinti felvilágosulhatást is tetemesen akadályozzák, azt bizonyitgatnunk nem kell. A' szegény németek minden esetre olly zavarba hozatnak 's olly borzasztó fogalmakat kapnak ártatlan ügyeink iránt, hogy szinte eliszonyodnak tőlök, midőn tapasztalják, hogy azokat sem a' külföldi utazók 's leirók nem érthetik, sem a' köztök élő 's bennök résztvevő hazafiak kellően nem tudják.

Ezen mindenből kicsipdesett zagyvalékkal jellemzi dr. H. ur a' magyar népet, 's igy mintegy kiürítvén kamráját, a' tótokról keveset, de mégis a' dologra tartozót mond. Előadja, hogy a' 4,334,400 főre menő tót fej Magyarországban a' nyelvkülönbség, vallásfelekezet, életmód, szokások 's lakhelyeik által sok apró osztályra van szakadozva, 's a' miatt támadja meg a' tót perbefogókat, kik ezen apró népcsoportokat szláv nemzet név alatt egybefoglalva, ámítják a' külföldet 's még a' belföldi németeket is pártfogásukba veszik. Politicai tekintetben a' tót megyéket 46. l. a' haladó párttal ellentétben levőknek másod izben állitja, 's ezt olly bizonyosnak tartja, hogy szinte azt meri belőle következtetni, miszerint minél gyakrabban szavazott valamelly előbb tót megye a' haladó párttal, annál inkább kellett magyarosodnia. Hogy valamelly tót megye magyarosodott volna, arra példát nem tudunk, hanem hogy több magyar vidék eltótosult, a' mellett Pulszky F. ur is Bars, Sáros és Zemplén megyékre hivatkozik, és igy a' két felvilágositó egymással ellenkezik. A' horvát zavarokról külön szemlét igér, pedig kár bolygatni a' már enyésző 's csillapuló lángokat. — A' németek' leirását szinte azon kezdi, hogy ezek is, mint a' tótok, nyelvtekintetben az ország' külön vidékein lakó sok fajzatra szakadnak,

és ezeknek is, miként a' tótoknak political apathiát vet szemökre. Ha magyar nemesség volna közönös a' politica iránt, azt méltán tulajdoníthatnók hibájaul, hanem midőn olly osztály az, mellynek tulajdonkép tere sincs, hol politicailag mozoghasson: bizony kár azt bizgatni 's a' jogaránytalanságot mintegy éreztetni vele. Igy a' hazai német lapokat is nagyon kár bántani élettelenségök 's közönösségökért: avvagy azt ohajtja-e dr. H. ur, hogy a' budai, pozsonyi, zágrábi 's temesvári lapok a' Siebenbürger Botéval vetekedjenek, avvagy hiszi, hogy német szerkesztők német nyelven magyar szellemet 's nemzeti nótakat fúhatnak? Ezt csak az teheti, ki sem magyar sem német, hanem csak ollyan, mint bizonyos urak, ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes. Kár vala még dr. H. urnak a' sz. kir. városokat egészen a' németekkel azonosítani, mert hála istennek! vannak magyar kir. városok is, sőt még Pesten is akad egykét magyar polgár; kár izgatni ott, hol nagyon is ártalmas lehet. Az 55. l. aligha igazat szól, midőn azzal kecsegteti magát, hogy a' német nyelv hazánkban még kiszámithatlan időig miveltségi nyelv maradand: ez, szeretjük hinni, alkalmasint csak ollyanoknál valósuland, kik magyar létökre németül akarandnak irni és — társalogni. Ha magyarok akarunk lenni, legyünk tiszta magyarok, ne holmi haszontalan polyglottok. Az 56. l. kezdődő következtetések közt 58. l. beszél dr. H. ur hazánknak Oroszország ellen németországgali egyesülendéséről, és hiszi, hogy Magyarország átmenti 's nyugpontja leend a' nyugati miveltségnek keleti népekhez vándorlásában. Igaz, hogy nemzetünket annyira körülfogák 's elbódíták már a' nyugoti formák, hogy eredetiséghez bizony ritkán lehet reményünk; mindazáltal ne higyük, elbizakodva ne tárogassuk, hogy a' magyar nemzetnek nincs más hivatása, mint egy oszlopul szolgálni azon hid alatt, mellyen a' franczia fényes külszinbe burkolt vétkek, az angol dúsgazdagság alatt tátongó nyomor és inség, vagy épen a' német pulyaság méltóztatnék kelet felé átsétálni. A' mi jó, azt igenis lessük el az előbbre haladt nemzetektől, de majmai ne legyünk senkinek, hanem hol csak lehet törekedjünk jobb eredetiség után. A' czikk' végén dr. H. ur mentegeti gyöngeségét a' vállalat' roppantsága ellenében, mi igen méltányos és helyén van; csakhogy aligha nem kár volt a' fejszét illy kemény fába vágni. Mielőtt végeznők, meg kell még jegyzenünk, hogy dr. H. ur gr. Széchenyi' nevét mindig Széchényinek irja, mintha még a' névirásban is hibákat kellene ejtenie; különös, hogy ezen név a' két Allgemeine' legtöbb pesti leveleiben illy hibásan van irva: tehát ex ungve leonem! Ezen czikket azért taglaltuk kissé bővebben, mivel az első 's a' szerkesztőé,

kinek szeme közé kelle néznünk: valljon ember-e talpán, elég tömött-e politicai raktára, hogy a' neki segítendő politicasterek' hiányait kijavithassa 's főleg elég felvilágosult-e arra, hogy nemzeteknek világosíthasson?

Pulszky Ferencz urnak gr. Thun Arszlánnali levelezését nem akarjuk részletesen taglalni, mert az magányosok közt 's nem e' folyóirat' számára történt. Itt csak azt vitathatnók helyesen: valljon czélszerűen közölteték-e az ezen folyóirat' első füzetében? mire nézve már fenebb megmondók véleményünket, miszerint az első 's több következő füzetben alapot kellett volna vetni, aztán épiteni, szalmát és szénát pedig csak majd tetejére hányni; a' jelen levelezés közöltetése pedig annyival inkább maradhatott volna későbbre, mivel az még be sincs fejezve. Annyi mindazáltal megemlítendő, hogy Pulszky Ferencz ur igen tisztelelteljes modorban, 's hazafiui érzelmekkel párosult értelmességgel vitte levelezését; csak azon csodálkozunk, hogy P. ur, vagyis inkább e' folyóirat' szerzői, ezen levelezesből nem birták átlátni, miszerint csak egy politicailag mivelt németcseh körüli fáradozás is felvilágositás helyett csak nagyobb ingerültséget, sőt elkeseredést okozván, alaposan teljességgel nem remélhetik, hogy ők nagyobbrészt tudatlanabb, elfogultabb 's szenvedélyesb nemzettömegeket világosithassanak fel. Különben megvalljuk: P. urnak nagyon kár volt az őt kérdőre vonó külföldi emberrel saját belügyeink iránt szóba ereszkedni; mi köze neki hozzánk? aggódjék ő szinte más fajokkal összevegyült cseheiről. Ezen 's efféle jó urak látják, hogy otthon tar kősziklaként kemény rideg a' tér, idegen vidékekre ránduljgatnak kaparni 's a' hegedő sebeket felkarczolgatni. Pulszky úrra nézve azonban jogosítva vagyunk magunkat azon reménynyel kecsegtetni, miszerint ő ezen számtalan ok által kárhoztatott folyóiratba valamint eddig különösen nem irt, ugy ezentul sem dolgozandik; mert valóban nehéz volna róla feltennünk, hogy ő, a' nemzet' mozgalmaiban olly szép helyet tartó, a' nemzet' és igy némi részben saját tetteiről is szólni nem pirulna.

Lukács Móricz ur „Ungarns politische Stellung in Europa von Einwanderung der Magyaren bis auf die Gegenwart von Gr. v. L." és „Ungarns politische Zukunft von Wolfgang Berg" czimü röpiratokat, a' lipcsei sajtó' mult évi két ismeretes szüleményét czáfolja. Az elsőről csak azt jegyzi meg, hogy az rövid 's hü kivonata a' magyar történetiratnak, 's kiemelvén belőle nemzetünk' jelen állásáról aggodalmas végszavait, mindjárt Berg Farkas, a' kikiáltott uj Pythia' jóslatára tér át. Berg F. igy okoskodván: a' magyar szabadelvü pártnak

nem ugyan kinyilatkoztatott, de bensőleg annál nagyobb hévvel táplált vágya 's végczélja, egészen elválni az ausztriai statusegységtől 's uralkodó házától; ezen vágy, ugy mond, európai háboru' kiütésekor nyilván ki fog törni 's Magyarország, részint erőtlensége miatt önállón fel nem állhatván, részint a' nyelvzaklatás felingerlette nem-magyar elemektől szertehuzatván, okvetlenül vagy német gyarmattá, vagy orosz tartománynyá leend; Lukács ur igen alaposan czáfolja meg ezen szörnyű rágalmon épült vakmerő jóslatot, mutogatván, hogy azon veszélyes vágy egy igazi hazafiui kebelben sem lapponghat, 's a' hűségéről eléggé híres magyar nemzet jelen vagy jövendő örvényes körülményei közt sokkal inkább fog ragaszkodni koronás fejdelméhez, mint midőn a' minden oldalról megtámadott trónért elszánt lelkesedéssel fegyvert rántott. Alapjától fosztatván meg e' szerint a' jóslat, önkényt összerogy az. És ugy hiszszük, a' czáfolásnak itt meg kellett volna szakadnia; L. ur mindazáltal neki kerül azon akadályok' taglalásának, miktől hazánk' jövendőjének boldog kifejlése függ, 's részletesen bibelődik a' már annyifelé szüntelen tárogatott korkérdéseinkkel, jobbadán ismételvén azt, mit dr. Henszlmann ur már elmonda. Magunk közt émelygésig sokat beszélünk teendőinkről, 's ha mind ezzel nem érve be, még külföldön is tárogatjuk 's ismételve tárogatjuk azokat, már csak a' hullámzó szótenger is aligha nem csapand el czélunktól. Szerettük volna, ha haladásunk' akadályai közt L. ur a' vegyes házassági zavart nem coordinálta volna a' többi négy valódi 's terjedelmes akadálylyal. A' hazánkbeli nyelvtusát L. ur nem a' legügyesebben végzi el. Ő 105. 's 106. lapon nyelvünk' diplomaticaiva emeltetésére nézve nem támaszkodik arra, hogy az az uralkodó népfaj' nyelve, nem, hogy az alkotvány' sánczaiban levők' legnagyobb részcé, nem, hogy a' hazabeli nyelvek közt legkiterjedettebb; hanem szerinte épen különféle ajku hazánkfiai' érdekéből kellett a' magyar nyelvet diplomaticaivá emelni. Igaz ugyan diplomaticai polczon az árva magyar nyelv nem olvaszt annyit, mint olvasztana a' külföldi 40 milliotól élesztett német, vagy a' 60 millióra támaszkodó tót nyelv, és e' tény nyelvök iránt tetemesen megnyugtathatná idegen ajku polgártársainkat; mindazáltal ezredév óta uralkodó nemzetnek nem illik hímezni-hámozni. Ha igazán az idegen nyelvek' érdekéből emeltetett volna nyelvünk' diplomaticaivá, ugy következetesek akarván maradni, nem kellene azt iskolák, szinház 's más intézetek által terjesztenünk, hanem hol csak lehetne, szükebbre szorítanunk. A' nemzet azonban, miként több évtizedes mozgalmai mutatják, nem kényszerit ugyan soha senkit, de ohajtja, hogy „minden ember legyen ember

és magyar, a' kit e' föld hord's egével betakar." És kivált a' külföldieknek, ha már csakugyan szóba állunk velök, mondjuk meg nyilt homlokkal: igenis, mi nyelvünk' tanulására nem kényszeritünk senkit, miként amott éjszakon a' lengyeleket kényszerítik; hanem valamint minden nemzet isten adta szerelemmel mozdítja elő nyelvét, ugy mi is szeretjük sajátunkat; nem ugyan idegen földön, hanem egyedül a' miénken jószerivel terjesztve emelni; mihezképest ha valaki közőletek, külföldiek! irtózik a' magyarságtól, maradjon honn, vagy menjen Amerikába, vagy a' világ' bármelly részébe, de Magyarországra ne jöjön; ha pedig valakinek közőletek a' dolgok' ezen állása nem tetszik, 's máskép ohajtaná azt, ugy mi őt igen sajnáljuk, hogy elkésett, hogy annak idején okoskodásával nem állott elő, 's a' megyei termekben tanácskozott magyar nemességnél nem eszközlötte ki, miszerint követeit nem magyar, hanem német vagy tót nyelv' diplomaticaivá emelésére utasitsa, 's általjában a' törvényhozó testületet nem győzte meg arról, miszerint Magyarország már többé nem Magyarország. Hiába, a' magyar törvényhozásnak magyar nyelv 's nemzetiség mellett tetszett, 's joga is volt, nyilatkozni, és e' nyilatkozatért felelettel istenen kivül senkinek sem tartozik, és e' nyilatkozatnak a' belföldiek hódolni kötelesek, külföldieknek pedig semmi köze hozzá. Gr. Thun Arszlán, ugy látszik, sokkal ügyesebben tudja malmára hajtani a' vizet, mint nemzetünk' önkénytes ügyvédei. Ő ugyanis a' 72 l. nyilván kijelentett azon elvből indítja meg ostromát, miszerint az együtt élő külön népek feletti intézkedéseknél koránsem a' históriai alapot, hanem csupán a' jelen élő teremtményeket kell szem előtt tartani, melly elv minden szerzett jogot könnyen alapjában ingatna meg, 's mellyből Thun grófnak valószinleg nyerni kellene. Ügyvédeink pedig — Pulszky urat ide nem értve — ezen elvnek nem mondanak ellen, sőt magok is hajlandóknak mutatkoznak, a' magyar nemzetnek fegyverrel szerzett 's ezred évig vérrel megtartott jogait nagylelkűleg pulya tollcsata' mezéjére szállítani; pedig azokat a' mivel szereztük, csak az által veszthetjük el. — Kiemeljük még, hogy Lukács urnak 103. l. azon állítása, miszerint a' nevelés iránti gondoskodás törvényszerint a' kormányt illeti, csak a' cath. vallásuakra nézve áll, (lásd 1791: 26. törv. czikk) mit ollyannak, ki felvilágositani akar, meg kellett volna jegyezni; 113 l. azon állitást, miszerint az alkotványos elv: semmit rólunk nélkülünk, csak a' nemességre nézve áll, valamint e' füzet' más lapjain is mondottakat, miszerint csak a' nemesség 's némileg a' kir. városok foglaltatvák az alkotvány' sánczaiba, fel kellett volna világositani; mert e' szerint azok, kiknek még

a' megyei rendszer nem magyaráztatott meg, természetesen azt fogják gondolni, hogy az alkotvány sánczain kivül levők közvetlenül önkényes kormány alatt állanak.

Megmutatván, vagy legalább megmutatni törekedvén: hogy alkotvány nélküli vérü nemzettömegeket alkotványos átalakulási mozgalmakról lényegileg fel nem világosíthatni, sőt ha könnyü szerrel fel lehetne is világosítani, nekünk saját tetteinkről szólani nem illik, 's ha a' felvilágositás sikerülne, az nekünk sokkal több kárt, mint hasznot okozna; megmutatván, hogy igen kár volt a' lipcsei törvényszék előtt minden megbizatás nélkül megjelenni 's magyar t. társaság' tagjainak nem illik németül írni; végre megmutatván 's eléggé kitüntetvén, miszerint a' vállalkozóknak minden terv 's alap nélkül rhapsodicus, és hamis adatokkal 's háborító modorban összezavart szóhalmaza inkább képes valaki fogalmait megzavarni, mint ismeretét felvilágosítani: legyen szabad végül kifejezni ohajtásunkat, vajha ezen szerencsétlen folyóirat hova hamarább megszünnék, 's ha még is találkoznának magyarok, kik a' jó kelet miatt nem átallanák azt folytatni, legyenek szivesek benne ne a' nemzet' nevében, sem mint magyarok, hanem kizárólag mint németek szólani.

ZOBOR ÉS ÁROKHÁTI.

Az arany bányák.

Olasz beszély.

A' simploni út, Lago Maggiore felé, többször a' Coccia-folyón épitett hidakon vezet keresztül. A' Ponte Maggiore' meghaladása után az Anzasca' völgyét látók elterülni, melly Rosa-hegy felé vezet. A' völgy arany bányáiról hires, miket már Plinius is említ mint nagyon jövedelmezőket, előadván, mikép a' tanács megtiltá miveltetésökre öt ezer rabszolgánál többet használni, nehogy a' bérlők felette gazdagodjanak. Jelenleg a' völgy' minden lakója keresheti a' nemes érczet; némellyek kizárólag ezzel foglalkodván minerali nevet viselnek.

Monda szerint viharos éjeken át a' mineralik a' halmokon csillámló tüzfény után leskelődnek, 's ha reggel megjelenése' helyét pontosan feltalálják, bizonyosan jutalmazva leend fáradozásuk, és aranyat találnak. E' különös monda felől többször kérdezősködénk a' vidéken, és egy olaszra akadánk, ki legnagyobb készséggel kisére bennünket, 's szavaival utunkat rövidité.

Magam is láttam a' hegyi fényt, mondá gyakran, midőn az Anzasca-völgyben utazám; vihar lepett meg, 's én bátyám' házába menekűlvén, csodálva láttam a' bérczeken tüzeket föllebbenni ismét eltünni, újra előbukni, mintha élők által körülhordozott gyertyafény volna....

„„Nézzen oda!... kiálték — mi az?'"

„ Ez Lélia' lámpája!" — Szavainál bátyja' házához érve beléptünk.

‚Ez Lélia' fénytüze ismétlé egy ifjú... Batista! Vittorio! Lélia a' bérczeken van!'

Mindnyáján ajtóhoz rohantak, 's kisérőnk késznek mutatkozék felvilágositást adni, miután megigérők, hogy a' fény' feltüntekor némák leendünk, 's vigyázni fogunk a' pontra mellyen eloszland.

D' Anzasca-völgy' lakóit két osztályba szokták tenni. Egyik minerali nevet visel, másikat a' bérlők képezik. A' mineralik megvetve élnek; rendesen iszákosak, veszekedők, néha gazdagok majd ismét az éhen halástól kell félniök. Sok nyomorúságnak alávetvék, mert foglalatosságuk biztos jövedelmet nem nyújt, és sorsuk a' játékosokéhoz hasonló. Egyébiránt szép emberfaj; bátrak, merészek, gyakran igen szépek, bőkezűen osztják, mit könnyen szerzének, és ha vad állatként éhen halva elhullanak, jövő reggel a' szerencse viszszaadja erejöket, vigak, sugárzók, mint isten' gyermekei.

Francesco Martelli a' völgy' legszebb mineralija volt. Vad az igaz: de ez nemének bélyege, 's olly számos szép tulajdonnal bírt, hogy a' bérlők, kivévén kiknek leányaik voltak, szivesen látták magoknál. Francesco édesen, és olly búsan tudott énekelni, hogy a' vén nők könnyeket ontának... Olly hang vala ez, melly első hallása után emlékünkben marad, 's minek ismétlése hő kivánatunk leend. A' völgyben csak Lélia nem hallá Francesco' énekét. A' többi leányka nyiltan vagy titokban, ez vagy amaz ürügy alatt, kielégité kiváncsiságát — de Lélia félénk volt, mert a' minerali előtte dühös vadnak festeték, ki a' többiként bor között tölti feslett életét, és olly nyugodtan zúzná el ütőjével bármi élőnek fejét, mint az aranyat rejtő szikla-réteget. Lélia az öreg Niccoli' örököse név alatt volt ismeretes, 's atyjától, a' legdúsabb bérlőtől, tetemes vagyont várhatott. Ezen atya volt, ki Francescot olly undok szinekkel festé előtte, énekétől mint syrenei cseldaltól óta, és a' leányka rettegett dalától mint terhes veszélytől.

Eljött végre a' nap, midőn Lélia, borzadása' daczára, kénytelen vala a' mineralit meghallgatni. Szokása szerint atyja' kertében ült, és munka közben édes hangjával gyenge dalt zengedezett. A' kert egy oldalról sürű bokrokkal volt környezve, mik a' hegy-bércz' párkányzatától elválaszták. Mellette heves csörgedezésben egy patak zuhogott, 's a' sziklák' élét sürü erdőség koszorúzá. A' leányka' dala ritkán ütközött a' bércz' viszhangjába; csak néha, elragadtatván lelkesedése által, ismételteté szavait a' láthatlan légi szikladalnok által. Egyszerre, úgy látszék előtte, mintha a' kőrétegek értelmesen adnák vissza énekét — néhány szót hangosabban ejte ki, és a' legédesebb ének követé Lélia' szavait.

Első ötlete futás vala, második, ülve maradván, e' bájdalra fi-

gyelni, de a' harmadik — és ez lőn elfogadva — csendesen a' kertet környező bokrokhoz csúszni, és a' mélységbe tekinteni honnan a' hang feljőni látszik.

És midőn letekinte, látá, miként a' viszhang egy ifjú vala, könnyű sajkát lebegtetve a' viz'szine felett. Evezőjére támaszkodék, lángszeme ég felé emelkedett, mintha egy csillagzat' megjelenését várná, és Lélia bizonyos vala, maga sem tudva miért, hogy az ifjú őt a' bokrokon keresztül meglátá, 's nehogy elrémitse, jelenlétére énekével akará figyelmeztetni. De az idegen nem szólitá meg őt, zavarodtan tekinte a' hullámokba, messze löké csolnakát, és eltűnt a' sziklák mögé.

Lélia' élete a' tó' vizeként csendes vala. — Ezt parányi felleg meghomályosithatja, egy bogárka' szárnya mozgásba hozza, és ő is ezen esemény által gondolkozóvá lőn. Bibor pirt érze arczain, midőn az ifjúra gondolt, ki őt a' fákon át olly huzamosan szemlélgeté... Miért távozott, miért nem szólt? Bizonyosan szerénységből kimélte az előtte mindenek felett kedves leánykát. Mi szép gyengédség! Ezek valának az ártatlan tizenhat éves nő' titkos elméletei. Egy hét múlt, és Lélia nem látá ifjú képzeménye' Apollóját. Úgy látszék, mintha ez idő alatt megismerkedett volna vele, utóbb köszöntek egymásnak, szólottak együtt, enyelegtek, és enyelgésök olly ártatlan vala! Ő hihetőn a' felső völgy' egyik bérlőjének fia, kit a dús Niccoli' gyermeke e' tájra vonz. A' teremtő' művei körülök éltek, benszejökbe valának öntve, 's ha eszökkel fel nem érték is, szivökbe mélyen vésődtek... Azért, midőn másodszor találkozának, mindenek előtt a' természet' szépségeiről csevegtek... Az ifjú izmos és merész vala, mi a' gyenge, félénk nőnek felette ajánlá őt; a' mélység' szélén iramlott el, szikláról sziklára, a' patakba rohant zerge gyorsasággal. Szép volt, nemes, és büszke; és e' dicső ember, lábainál esdeklett szerelemért, tüzes szemeit esdve emelé rá!....

A' világ, melly az előtt Lélia' szemeiben unalmas, egyhangú, üresnek látszék, édenné változott. Csak egy dolog gyötré... Már jó ideig ismerte a' szeretett férfiút, már esküt is váltának és ő még nem mondta meg nevét! Lélia kárhoztatta saját hirtelenkedését, de későn!.. és elhatárzá legközelebbi találkozáskor megtudni a' titkot.

„Nevem'! — válaszolt az ifjú kérdésére — azonnal tudni fogod....'

„Nem akarok halasztást! meg kell most mondanod.... vagy legfelebb holnap estig....

„Miért holnap estig?'

„Mert holnap gazdag atyám által kedvelt, szép ifjú fogja kérni

kezemet; nem lehet atyám' terveit meghiusitnom minden ok nélkül. — Szóljunk nyiltan előtte, ő olly jó... És te...te szegény lehetsz, de rosz, becstelen bizonyosan nem. Atyám méltónak itélend Lélia' kezére."

Az est setét volt, még is a' lányka keserű mosolyt vélt ellebbenni kedvese' ajkain. — Pillanatig néma lőn, mintha belharcz indítaná meg, utóbb rezgő hangon válaszolt:

„Viszonlátásig tehát! holnap estére!"

„Itten?"..

„Nem... Atyád' házánál.... Vágytársam' jelenlétében"....

A' reggel földerűlt, és Lélia illy hosszú napot még soha nem élt; a' völgyben divatozó szertartásokkal mutattatott be a' Lélia által emlitett ifjú, hogy kezét kérje meg. Lélia sokáig késett... vonakodott az ajtó felé lépni, hol a' két család' vénei mulatoztak. Szórakozottan ölté magára ruháit, szünetlenül a' redöny felé tekintgetve, mellyen át a' nagy útat láthatá; mi keserűek valának érzelmei! a' múlt álomként tűnt fel előtte, vagy a' magány, talán szenvedései által is kifárasztott képzelete' csalképe gyanánt. Talán egy csaló játékát űzte vele? Mit jelente a' keserű mosoly kedvese' ajkain? A' lányka szép szemeibe köny villant, magyarázhatlan fájdalom nehezedett kebelére, és remegve lépett a' vendég-terembe.

Atyja szeretettel voná szivére 's mig szólott könnyel vegyült mosoly játszadozék ajkain.

„Leányom, szóla, nem mondhatom, mennyire kinos megválnom mindentől mit szeretek, 's mi benned öszpontosúl, de a' természet' törvényeit tisztelnünk kell. — Ifjak fognak szeretni, és leánykák is a' századok' végéig; szövetségökből új családok támadandnak: ez a' nők' rendeltetése, 's midőn a' hajadoni gyönyörökről lemondanak, anyai öröm vár reájok. Tizenhat év óta őrködtem fölötted, mint a' fösvény aranyain 's most áldásomat adom szövetségedre, atyád elbocsát magától 's csak néha néha kér egy emléket."

Lelia az ősz' keblére borúlt. — Olly keservesen sirt, hogy a' jelenlevők feledvén a' szertartási feszességet aggódva közeledének... de a' lányka' szemeiben midőn fölemelé fejét, köny nem fénylett... arczai sápadt- 's fehérek valának mint Cordaglia' márványa.

Szánakozás hangja lebbent el a' teremben, csendesen suttogák: „Anyja' betegségét örökié a' szegény leány!" Az atya nyugtalan volt, sietetté a' szertartást, melly gyermeke' idegzetét annyira megragadá.

„Végezzük—mondá — néhány percz alatt mindenen túl estünk."

Lélia! Elfogadod ez ifjút mátkadnak? Nyugodjál meg gyermekem, csak egy szócskát, és mindennek vége!

Lélia hasztalanúl keresett szavakat: fejével inte egyezési jelt.

‚Uraim — szóla Niccoli — leányom elfogadá, ez elég; üdvezeld mátkádat, fiam, 's aztan iszunk egészségtekre....

„A' lányka nem felelt" — jegyzé meg egy hang a' tömegből.

‚Szólj tehát, leányom — kiálta Niccoli-boszúsan tekintve a' szólóra... Szólj! hiszen csak egy parányi hang; szólj....'

Lélia elszáradt szintelen ajkai megnyiltak, engedelmeskedni akart atyjának... ekkor egy férfi, villám-gyorsasággal lökvén be a' szoba' ajtaját, a' vendégek között terme...

„Ne szólj, kiáltá, megtiltom!"

Lélia fojtott sikóltassal felé rohant, és karjaiba húll, ha Niccoli nem tartóztatja.

„Mi ez? kérdé az ősz borús arczczal. — Te gonosz, részeges, őrült ember! mit keressz itt?"'

‚Nem fogsz felingerleni Niccoli, ha mindjárt lepöknél is. Én.... én leányodat nőül kérem...'

„Te!?" kiáltá a' dühös atya.

‚Te!?' ismételék a' rokonok csodálkozás, megvetés', vagy boszúság' hangján, mindenki jelleme szerint.

„Ne menjünk tovább, kiáltá egy ősz. — Versengéssel kezdett eljegyzést házasság soha nem követi. Egy lánykát nőül kérni sem gyalázat, sem vétek... Lélia! felelj magad neki!"

„„Helyesen! kiálták többen... Lélia, válaszolj! hadd távozzék a' tolakodó!"'

Lélia arczaira vetélkedve rozsa-pir, 's halál-sápadság vonúlt. Előre lépett, félénken tekinte atyjára, 's végre szoborként mozdúlatlan maradt, kebelére boritván kezét, mintha szive' dobogását akarná elfojtani.

„Leányom! kiáltá az öreg Niccoli roszúl titkolt haraggal, karján ragadva őt. — Ismered ez embert? Láttad ez előtt? Szólj, tudod e' nevét?"

‚Nem!'

„Nem? Szemtelen, gazfiú! Menj, leányom, nyujtsd arczodat leendő férjednek; mert atyáink' szokásait tisztelnünk kell:.... e' kóborlót pedig kiűzöm házamból."

A' lányka gépileg a' vőlegényhez fordúlt, de midőn ez nyílt karokkal közelge felé, átható kiáltás lebbent el ajkairól, 's az idegen' kebelére hanyatlott.

„„Megállj! megállj, sikoltá a' rokon sereg — nem tudod mit teszesz: azon férfiú ott Francesco, a' mineralo!"'

Lélia aléltan feküdt kedvese' karjai között.

Mondhatlan zavar követé e' jelenetet. Lélia szobájába viteték, a' rokonok' minden ereje alig vala képes tartóztatni az öreg Niccolit, ki Francescora akart rohanni. Ez néhány perczig egybefont karokkal komor némaságban állott, de midőn a' gyengült ősz' átkai elhangzottak, bátran felé lépett:

„Elviselem minden sértéseit — mondá neki — ön tudja, hogy szerencsétlenségemnek helyzetem, 's nem en magam valék okozója. Ha szemteleneket megbüntetni, gyülölséget útalattal viszonozni vétek, úgy vétkes vagyok, de azért kóborlónak nem neveztethetem, hogy atyáim' nyomdokán haladva folytatom életmódjukat..... Egyébiránt ez mind csak puszta szó; önnek valódi ellenvetése az, hogy szegény vagyok, és már ez nagy nyomatékú. Ha Léliát jegypénz nélkül akarnám elvenni, könyen tehetném... de illy isteni lényt nélkülözések, szenvedéseknek kitenni nem akarok... Adjon ön neki bármi csekély jegyajándékot, üres kézzel én sem jövendek. Nevezzen egy öszveget, 's ha mához egy évre kezei közé nem fogom leszámlálni, lemondok minden jogomról, mit leánya' szivétől nyerék."

„Igen jó — válaszolt a' fenemlített ősz — a' nélkül is az eljegyzést, 's hazasságot egy évi közidő választja el ... Ha ön mához egy évre éjfél előtt azon öszveget, mit unokámnak jegypénzül szántam, vert, vagy bányákban talált aranyban ez asztalra számitja, és a' leány akkor is olly szeszélyes, minő jelenleg... úgy legyen öné... Az öszveg pedig ezer tallér!

Megvető gúnyos nevetés hangzott a' rokonok között.

„Uraim — szóla a' mineralo csillogó szemekkel — ezer tallér....."

Ismételt gúnykaczaj vágott szavába.

„Nagyon igazságos ajánlat — kiáltá a' tömeg. — Egyezzél meg, vén Niccoli! Egyezzél meg!

„Megyegyezem!" mondá az ősz megvetéssel.

„Legyen!" dörgé Francesco, és törött szivvel távozék.

E' nap óta a' mineralo' jellemében, és szokásaiban nevezetes változást lehete észrevenni; nem csak féktelen társainak mulató helyeit kerülé, hanem a' jobb házakat is, hol az előtt szívesen láttaték. Mindennap bizonytalan munkáját üzé, a' vihar nem gátlá, az eső nem riasztá vissza a' bérczekről. Napokon át, néha éjjel is a' völgyben, a' sziklák között, a' folyam' partjainál volt található.

Napok, hetek múltanak, a' hold' megujítá futását, az év' vége

közelgett, 's az öszveg' nagy része még a' sziklák' rétegeiben rejlett. A' mineralo' reményei tünedezni kezdtek, nem vigasztalhatá magát; e' jótékony érzet álmaiban is kerülé. — Szomoruan, leverten szorítá Léliát kebeléhez, ha ez néha munkája' sikeréről tudakozódék, ismét elsiete, hogy gépileg reménytelen napi müvéhez lásson.

Lélia' egészségét a' mondott események fölötte elgyengíték. — Arczai sápadoztak, tagjai erőtlenül ingadoztak, napokon át meredve pillantott a' bérczek' közé, mellyek' rétegében üdve rejlett; 's ha illyenkor lengő fürteivel a' mineralo' magas alakja tűnt fel a' sziklán, szivét magyarázhatlan kéj fogá el, reményei újra ébredeztek, 's ő könnyek helyett mosolygani is tudott,...

A' kiszabott idő' végnapja iszonyú vihar kiséretében tűnt fel; az éj mogorva hidegben borúlt Francesco' munkájára. A' sziklákon volt, Niccoli' házával szemközt, 's midőn a' napfény a' bérczek mögé merűlt, mondhatlan szivfájdalommal látá a' világított ablakokat, 's hogy az ünnep nem feledteték. Kevés talált arany folytatásra buzditá — azon helyen állott, mit Lélia' álma üdvhozóként jelelt ki, 's a' lányka esdeklett előtte, ne hagyná el a' helyet mig a' közel toronyóra rémes éjfélt nem zúg. A' szerencse kedvezni látszék... A' talált aranymennyiség mindinkább tetemes lőn, és az ifjú' reményei újabban fakadtak. De a' munka terhes volt, lehetetlen vala fogyott erejével sokáig folytatnia, eső-hullámok korbácsolák arczait, a' sötétség perczenként növekedett. Tagjai remegtek, homlokát hideg verité nedvesité, 's midőn a' nap' végfénye elhagyá a' bérczek' élét, eszméletlenül rogyott öszve.

Emberi hang adá vissza öntudatát... A' vihar dühösebben morgott, mint valaha, a' homály tökéletes lőn... de kevés lépésnyi távolban fény csillogott felé, szive újolag dobogni kezde. A' fény közeledett 's egy fehér öltönyös alak állott előtte.

„Lélia!" kiáltá ijedten, midőn a' lányka szép vonásai felé mosolyogtak...

‚Ne vesztegesd szavakra idődet — válaszolt a' nő — még sokat tehetsz, 's én reménylem, nem fogok csalódni; fel fel, bátorság! Dolgozzál én világitok... E' jeges szirt' tövénél foglak imámmal segélni, mert erőm mást nem enged.'

Francesco műszeréhez nyúlt, 's új erővel folytatá munkáját.

‚Bátorság! — ismételé Lélia — minden jól fog menni. Jól! jól dolgozol.... Bizonyosan a' szentek meghallgaták könyörgésünket.'

Egyetlenszer némi panasz jött ajkaira:

‚Mi hideg van! mondá. — Siess barátom, a' fáklya nélkül haza nem térhetek!'

Időről időre ismételé: ‚Siess'! Francesco' szive vérzett ha az ifjú gyenge leányra gondolt ... kétségbeesedten zúzott a' viszhangzó bérczre. Azon helyhez közelge, hol a' nő térdein feküdt, 's kérni akará, adná közelebb szövétnekét, midőn Lélia felkiálta:

‚Siess... Siess... Az óra közelg... Várni fognak ... Várnak... Nem maradhatok tovább... Isten veled!'

Francesco felpillantott... a' világosság elenyészett ... Mi különös vala e' távozás! miért hagyá őt sötétben..? munkáját nem folytathatá, és keblében annyi különhangú érzet zúgott, hogy tombolása közepett a' gyenge ész semmiségbe merült, 's a' mineralo legnagyobb levertségben támaszkodék egy szirthez, nehogy földre omoljon. Utóbb lefelé haladt... az ösvény veszélyes vala, de ő nem gondolt reá, edzett lélekkel nyitá meg Niccoli' ajtaját 's a' terembe lépett.

„Niccoli! — monda belépve — köszönöm az időhatárt, mellyet engedél.... igéretem teljesületlen, lemondok lányod' kezéről!"

Távozásra készült, de az ősz tartóztatá.

‚Mondj isten-hozzádot! szóla rezgő hangon — ne váljunk haraggal! Bocsáss meg utósó együttlétünkkor ejtett sérlő szavaimért... azon nap óta figyeltem rád, Francesco ....'

Köny gördült arczaira, midőn az ifjú' nedves ruháira tekinte, egy neme a' vonaglásnak látszék vonásain...

„Hiába — folytatá — másnak adám szavam.... Isten veled! most leányomat hivjátok elé... adja ég, hogy a' mai éjt szerencsétlenség ne kövesse."

Francesco lassan vonúlt vissza, kedvesét még egyszer...utóljára kivánta látni.

„Nincsen szobájában" — kiálták.

Francesco remegett. Az egész ház zavarban volt, Niccoli lerohant, a' mineralo' vállaira téve kezét, rémes tekintetet emelt reá.

„Tudsz-e valamit gyermekemről? kérdezé — szólj! megváltónk' nevére kényszerítelek! Mondd, hogy nőddé tevéd, és megbocsátok... áldani foglak. Szólj! mit jelent e' némaság! nem akarsz szólani!? Egy hangot csak! hol van leányom? Léliám hol van? Gyermekem, életem, reményem, mindenem... hol... hol van ő?"

A' mineralo mély álomból látszék fölrezzenni; körültekinte, mintha nem tudná mi történt... halál remegés futá el tagjait...

„Fáklyákat! — kiáltá fáklyákat! kövessetek!"

Előre rohant, léptei ingadoztak, a' vendégek követék. Sok hasz-

talan keresés után egy szikla' tövénél valami fehér tünt szemeikbe..... Lélia volt. A' bérczen feküdt, egyik keze szívén nyugovék, másikban kialudt szövétnekét tartá. Francesco 's az öreg térdeikre omoltak; veres fény világitá őket ... és Lélia hideg volt .... hideg mint a' kő!

Ez éj óta a' mineralo eltünt,

Néha a' bérczeken panaszló hang hallatik; a' lakosok állitják, hogy ekkor Francesco keresi kedvesét. Minden viharos éjben Lélia' szövétneke tündököl, mátkája' rémes alakjára terjesztvén világát, ki a' sziklák között aranyat keres.

— RT. —

Költemények.

Szeretett lányhoz.

A' vak-hitű éjfél' homályiban
Ijedt szemekkel lelket látni vél;
Sok más halandó, távolabb hitű,
És látni lelket sír után remél.
Én mély örömmel nézlek tégedet,
Mert kék szemedben látom lelkedet.

Sok, a' világ' legszebb rózsájául
A' felpirúló hajnalt képzeli;
Más, zöld bokornak tüskés ágain
Vélné, hogy a' legszebb rózsát leli:
'S ím ajkaidnak síma bíborán
Mosolygva int a' legszebb rózsa rám.

Sok, tán szeretné látni nappal is,
Úgy nézi a' bús hold' sugárait;
Más, legdicsőbbnek mondja és hiszi
A' dús selyemnek púha szálait.
Szebbek hajadnak szőke szálai,
Mint a' selyem, 's a' hold' sugárai.

Sok, vizsga szemmel ég felé tekint,
És fenn, a' légben, néz galamb után;
Azt, hogy leſſessen szárny nélkül galamb
Van a' ki el sem fogná hinni tán,
Míg rád, a' hitlen, nem tekíntene,
És illy galambot látna két szeme.

Fehér galamb vagy, szárnyatlan galamb,
'S olly szép, hogy érted lelkem is beteg.
Szárnyad ha volna, mi leendenél:
Galamb vagy *angyal*-e? Ki mondja meg?
De jobb ha nincsen szárnyad, kis hamis,
Hisz' mind a' kettő vagy te ígyen is.

VACHOTT SÁNDOR.

Megnyugvás.

Hogy síri álma elközelg
A' természetnek, gyász tele
Sárgult levélben irja meg,
'S előre jő az ősz vele.

Illy álom valljon leng-e rám,
Sápadt arczám, nem kérdelek!
Az ősz' fuvalmi engem is,
A' végbucsúra intenek.

'S e' kettős hervadás felett,
Az ifju tán panaszra kel?
Boldog, ki várja a' telet,
Egy szebb tavasz' reményivel.

Ne sírj, leányka, hasztalan!
Megváltanod ha nem lehet;
Zöld hant alatt nyugodni jó,
Siromra tartsd könyűidet. —

TOMPA MIHÁLY.

Változatok

ezen thémára: „Borkupa, bicska, fokos."

1. Mult és jelen.

A' haza' elleneit vaskarral verte le egykor
A' magyar, és borral győzelem-ünnepet ült.
És most vesztét iszsza borán 's vaksága' hevében
A' haza' támaszait sujtja le áldozatúl.

2. A' tanács' hősei.

Szép sereget hoztál e' honnak támogatásul,
Arczán elszántság, karjain izmos erő,
Ősi szabadságért lángol, szűz válla tehertől:
Kár hogy benne az ész borkupa, nyelve fokos.

3. Nemzeti veszély.

Hon, mellyet sem durva tatár nem verhete tönkre,
Sem török ármány nem hajthata járom alá:
Ébren légy! benső féreg vágy dönteni sírba,
Drága szabadságod' borkupa 's bicska öli.

4. Nagyság és bukás.

Hadban bátor erő, tudomány és ész a' tanácsban,
Szívben honszerelem, nemzetet égig emel.
Oh de mi bukni fogunk, mert önzés dúlja hazánkat
'S a' szellem' harczát, borkupa küzdi 's fokos. —

5. Jövő.

Hon-czímert láttam; hármas bércz 's négy folyam' árja
Díszlett vérmezején, korona pajzsa fölött.
A' hon nincs többé! ... Menj, tüzd sírjára le pajzsát
'S vésd rá: bicska, fokos, 's borkupa sírba löké. —

SZATÓCS.

TÁRCZA.

Nyelvészeti tanácskozások.

a' Honderűben.

A' Honderű' 75. száma nyelvészi oktatásokat tart az Athenaeumnak. Mi figyelmesen megolvasók ez oktatásokat, hogy tanúljunk belőlök, de kénytelenek vagyunk megvallani, nem találtunk köztök semmit, mit már előbb is nem tudánk. Az Athenaeum' VI. füzetéből nagy szorgalommal kiszemelt hibák között van ugyan egykettő, mi hiba, de nagyobb része a' megróttaknak a' honderűi hiba-*vadász*' tévedésén vagy épen tudatlanságán alapúl.

Azon töri leginkább fejét ezen úr, melly szavak irassanak egybe, mellyek külön. Bizonyossá tehetjük őt, hogy ezzel olly fába vágta fejszéjét, mellyből nem könnyen fogja kihúzni. Jeles philologjaink, Révai és Horvát István, igen kevés szót szoktak egybeirni, azon okból, mert e' kérdés, mikor kell egybeirni a' szavakat, mikor külön, sem Révai' idejében nem volt, sem napjainkban nincs kifejtve nyelvészeink által és nem mutathatunk irót, a' leggondosabbak között, ki az egybe 's különirásra szabályokat tudna 's követne. Erre nézve egyetlenegy szabályt tudunk csak ajánlathatót, ezt: mennyire csak lehető kerűljük, nehogy a' szavak' külön vágy összeirása miatt kétértelműség vagy homály jőjön beszédünkbe. Ezen kivűl a' szavak' rövid vagy hosszúsága is, melly az összetételből származandanék, figyelembe veendő. A' *fakard*-ot, példáúl, a' Honderű, egybe irja, de nem irja igen nagy következetességgel, a' *fa eresztő* (l. 541.) 's nem irná és nem irja az *arany órát*, *ezüst sarkantyút*, vagy ezeket egybeirván, összesze irna-e csupa következetességből három négy szót is? például *vasajtókilincs*, *ezüsthuszárkard*, *selyemmentekötőgomb*? Alkalmasint nem, mert ezen egybeirási következetesség végtére annyira menne, hogy egész sorok iratnának egybe. Különirást vagy egybeirást tehát roszalnunk, csak kétértelműség' vagy homály'szempontjából szabad, különben nevetségesse teszszük magunkat szőrszálhasogatási viszketeggel. Igy nem lesz képes a' Honderű igaz lni, hogy ezek: *nevelő intézet*, *öntő kemencze*, *ugyan azon*, *bár mellyik*, *közép nagyságú*, *nagy számú*, *még is*, külön irva hibák legyenek, mert különiratásuk által az Athenaeumban ott, honnan kiirattak, legkisebb kétértelműség sem származik.

Most elő kell sorolnunk azokat, miket egyenesen a' honderűi hibaböngésző úr' tévedésének vagy nyelvészeti járatlanságának kell tulajdonitanunk.

I. *Más felűl fogva fel a' dolgot* nem jól van, úgy mond, hanem „más *felől*" kellett volna iratnia. Igen, de csak *al-* vagy *felről* lehet-e a' dolgot felfogni, nem lehet-e *felen* vagy *félen* is? Fogd fel a' dolgot jobbik oldalán, épen úgy jól van mondva, mint jobbik oldal*ról*. Igy tehát nincs sértve a' szabály, melly azt tartja, hogy e' kérdésre hol? *felűl* szóval, erre pedig honnan ? *felől*el válaszolunk. 'S hogy a' Honderűnek teljesebb fogalma legyen a' dologról egy kis szószármaztatást ragasztunk ide. A' *fel* vagy *föl*ből ered *felett felül*; a' *fél*ből (pars) ered *felől* (honnan ? az az mellyik félről ?) és *felűl* (hol ? az az mellyik félen ?). Ebből látszik, hogy a' *felűl* (superne) és *felűl* (illa in parte) összekeveredtek, miért is tanácsosabb amazt „fölűlnek" irni.

II. *Másként* másképp helyett hiba a' Honderű szerint. De ki fogja kiküszöbölni nyelvünkből ezeket: *ekként akként*, *miként*, mikor beszédben irásban széltiben élünk velök és Kazinczy, Kölcsey, Virág, Berzsenyi, a' két Kisfaludy' stb munkáik tele vannak velök.

III. *Melly tökéletlen* rosz, milly tökéletlen helyett. Alig ha rosz, mert *milly*: *qualis* és *qualiter*, *melly* pedig: *quam* és *quantopere* 's igy melly tökéletlen, ennyit tesz quantopere imperfectum. *Milly* minőséget, *melly* mennyiséget fejez ki.

IV. Roszaknak állittatnak: *hátulam*, *alulam*, *fölülem*, „mert az *úl űl* végzetek nem vesznek fel személyragot." Hát a' *kivűl* mit vétett? Nem mondjuk-e *kivűlem* 's ha nem, valljon hogyan mondjuk? 'S valljon a' *körűlem* sem jó-e? Minek előállani szabálylyal, ha nem értünk hozzá? *Hátulam*, *alulam*, *fölülem* szokatlanok, de azért nem roszak. A' magyar nyelvvel sokat foglalkodó Szemere Pálnak egyik szép versében ez áll:

Zugott a' lombozat felűlem,
Lelkek lengettenek körűlem,
Mint lengnek ők a' sir' kövén.

V. *Naponként* helyett miért volna praecisusabb a' czigányos *naponkint*, nem látjuk át.

VI. A' *nyommasztó* két m-mel hibának állittatik. Quasi vero! Hiba-e az egy g- és hig-ből eredő *higgaszt*, a' likból eredő *liggaszt* vagy *liggat*? hiba-e a' csep, lob, kopból eredő *cseppent*, *lobbant*, *koppant* ! 's nem minden magyar ajak kettőztetve ejti-e a' *nyommaszt* szót? Egyébiránt ezen rövidités tán elfogadható volna, de koránsem ollyasmi, melly kivivottnak mondathatnék. Némellykor a' nyomatosságra is kell tekinteni.

VII. Hiba szerinte, *elébe* és *fölébe*, de miért, annak megfejtésével adós maradt.

VIII. Hiba a' *fenn*, *künn*, *lenn*', egy n-nel iratása, azonban ezeket, midőn külön állnak, minden magyar ajak kettőztetve ejti, mi egy tagú szavaknál a' súly végett minden esetre megtartandó. Mondjuk csak ki példáúl ezt: *fenn érintett* 's lehetetlen nem éreznünk, hogy erősebb *n* hangzik benne, mint a' hasonlatúl felhozott *Debreczenben* szóban. 'S ha valaki vocalis előtt a' *fenn* szót hexameterben rövidnek fogja venni, a' magyar fül azonnal érzendi, hogy ez helytelen,

IX. *Tészi* teljességgel nem hiba, sőt talán csak ez szabályszerű. A' törzsök *te*, mit bizonyit a' *te-het* 's igy az összetétel ez: *te-esz=tész*, innen *tészi*. A' szokás akarta, hogy röviden is használtassék, de koránsem kizárólag.

X. Ha *viszonyokból-t* ir az Athenaeum következetlenségnek tartja ezt irni: *cselédestűl*. De hát egy-e ez? Azt sem tudja a' honderűi hibaböngésző, hogy az *astúl*, *estűl* képző más mint a' *tól től*. És itt a' szep

hangzásra hivatkozik, holott e' kérdés etymologiai! *Astúl estűl* annyi mint *una cum, tól től* pedig *ab, abs, de.* Következetlenség nem abban van, ha két különbözőt különbözőleg irunk, hanem ha a' rokonokat nem irjuk egyképen. Például sokan irnak igy 's köztök a' Honderű is: *magától, emberről* és még is magánállolág *tőlem* és *rólam*, nem *tűlem* és *rúlam*, holott ez aztán a' legnagyobb következetlenség. A' magánhangzók nagy változtatgatásával nem lehet olly igen dicsekedni, mert mit a' Honderű e' részben olly igen szépnek tart az a' legnagyobb ingatagság és szabályhozi hűtlenség.

Ha jól számitok a' honderűi hajtóvadász 33 hibát jelelt ki 's ime kisült milly keveset lehet közölök hibának mondani 's kisült, hogy ezek nem *szarvasok*, hanem saját fejének *bakjai*, mellyeket a' nyelvértők mulatságára maga fegyverével lődözött össze.

Mi a' *nyolczvan és néhány* sajtóhibát illeti, miknek a' Honderű' szerkesztője olly nagyon látszik örűlni, mintha mind markában volnának, ezek is alkalmasint illy okosan szemeltettek ki mint a' fentebbi 33. Kár hogy ki nem jeleltettek, hadd néztünk volna szemökbe mint ama' 33-nak. De a' hibavadász igen vigyázatos akarván lenni, nehogy ravaszságon vagy ügyetlenségen kapassék, jónak látta csak kettőt jegyezni ki és szerencsétlenségére e' kettő is ollyan, mellyel magát tette neveltségessé. Azt mondja t. i. hogy *van Eick*, és ezen kitétel: *nyilványosság' átalása* hibák. De az Athenaeum-e oka, hogy a' hibavadász csak *van Dick*' nevét ismeri és *van Eickét* nem? és hogy ezen tős gyökeres magyar szót: *átalni, átalom* nem érti, vagy hogy ő a' *több szabadságokat* és *negy falakat* hasonlóknak tartja, 's nem tudja, miképa' számokkal felette ritkán a' *több, sok* szóval ellenben gyakran kötünk összsze pluralist. Virág Benedeknél ezt találni: „Több századok' boldog fia Horatius te még élsz ....“ Pedig a' nyelvtudós Virág is jól tudta, hogy *négy ludakat, két vadászokat* irni hiba volna.

Ha valaki jókora nyelvészeti tudatlansággal, de különös hajtóvadászi szenvedélylyel fog hibákat kutatni az Athenaeumban, minden bizonynyal nem egy füzetben, de egy íven is födözhetend fel nyolczvannál több hibát: de ezek aztán nem az Athenaeumnak, hanem a' hibavadásznak lesznek bűnei.

Azonban lelkiösmeretesek akarunk lenni 's nem az Athenaeum' ügyét hanem nyelvünkét fő figyelemmel tartani 's igy megmondjuk őszintén, hogy az Athenaeum' szerkesztősége soha sem igénylett magának hibátlanságot, csalhatlanságot akár nyelvészi kérdésekben akár másban. Vannak hibák az Athenaeumban is, mind nyelvtani mind pedig sajtóhibák, mert az Athenaeum' szerkesztősége sem meritette ki a' magyar nyelv' titkait fenékiglen, sem a' correctori mesterséget nem vitte valami csalhatlansági tökélyre, és végtére, mert gyarló emberekből áll, kik hibázhatnak és hibáznak is, mert mint Tacitus megjegyzé, vitia erunt donec homines: 's igy teljességgel nem neheztel érte, ha valaki hibáira figyelmessé teszi. Vigyázatlansági hibának ismerjük el például ezeket: *mint ha* és *mint hogy* külön irva, midőn nem hasonlitólag, hanem kötszók gyanánt állanak, hibának, hogy *egyaránt* helyett *egyiránt*, *győznők* helyett *győznénk*, 's *fenebb* helyett *felebb* iratott, 's hogy vigyázatlanságunkra figyelmessé tett a' Honderű, ezennel nyilvánosan megköszönvén töredelmes szivvel szánjuk bánjuk e' bűnöket is, ámbár nagy bűnöknek nem tartjuk, azért mert az Athenaeumban mind e' hibákat helyesen irva számtalanszor találhatni 's igy mi alig

ha terjeszténk velök nyelvészeti tévedéseket. De illyeneknek kileszünk örökké téve mig typographiáink a' correctori mesterséget nagyobb tökélyre nem emelik és mig az irók magok fognak betűszedői hibákat javitani.

Egyébiránt kikérjük a' Honderűtől jövendőre is, hogy hibáinkat jelelgesse ki, de egyszersmind komolyan figyelmeztetjük, óvakodjék ezen kijelelgetést hajtóvadászok által eszközöltetni, kik nyelvünk' szerkezetében járatlanok, mert így csak tévedéseknek nyitand tág mezőt. Mi a' kijeleltekből valamint most is, mindig elvállalandjuk hibának a' mi hiba, de hogy a' tévedést is kereken visszsza fogjuk utasitani az igen természetes, mert hogy azt nyelvünk' mivelődési érdekében tennünk kell, ön maga átlátandja Honderű.

Azon állitás, hogy az Athenaeum' helyesirása roszabb, mint minőnek nyelvünk' fejlődési jelen állapotjában lennie kellene, bővebb és alaposabb bizonyitást vár, mint a' mit a' Honderű' *Hajtóvadászata* ez úttal adni birt. Az Athenaeum ugyan azon helyesirási szabályokat követi, csekély eltérésekkel, mellyeket a' magyar academia, 's hogy a' magyar academia hátrább állana nyelvtani dolgokban, mint a' hol nyelvünk' kifejlési jelen állapotja van, ezt bizony el nem hiszi senki, még tán a' hajtóvadász maga sem. Az academiában is értenek annyit, ha nem többet, a' nyelvtanhoz mint a' Honderű' urai.

Azon hajtóvadászi silány fecsegést, miszerint az Athenaeum' szerkesztősége *areopagi tisztet kellő tulajdonok nélkül bitorolni* (?) *szerető tudós lap' szerkesztőinek* neveztetik, semmi megrovásra nem méltatván, még a' Honderű' szerkesztőjét szükség némiekre figyelmeztetnünk.

Ha a' Honderűben hibák mutattatnak ki 's az a' szerkesztő úrnak nem tetszik, 's hiszi, hogy neki van igaza, igen jól teendi, ha magát igazolni fogja, de igazolni magát ne úgy ügyekezzék, mint most, hogy abban, ki hibáit megrótta, nagy szorgalommal hibákat büngész maga is, mert ez új kérdés, melly legfelebb is azt bizonyithatja, hogy hibáktól a' megrovó sem ment, de nem azt, hogy a' Honderű hibáktól tiszta. Az Athenaeumban, ha százanként mutattatnak is ki a' hibák, ez által csak az bizonyodik be, mit senki nem vett kérdésbe, hogy az Athenaeum sem hibátlan, de a' Honderűnek egyetlen egy hibája sem igazoltatik. Arra nézve pedig, mit a' szerkesztő úr Voltaire után mond hogy *Psyche legyen ki Venust megbirálja*, meg kell jegyeznünk, miképen ez igen is sokat bizonyit 's épen azért nem bizonyit semmit. A' hiba nem a' szerint hiba vagy nem az, a' mint vagy hibás vagy hibáktól ment ember által fődöztett fel; az mindig hiba, fődözze bár fel az Athenaeum vagy a' Honderű, 's minthogy hiba meg kell igazitani, mert a' tökéletesedés csak ezen igazitások' útján eszközölhető. Ha már csak Psyche, vagy kép nélkül szólva, a' minden hibától tiszta róhatná Venus' hibáit és senki más, akkor végtére nem lehetne hibákat senkinek róni, mert Psyche, az az hibátlan, senki sincs valóságban, csak a' görög mythosok' költőinek képzeletében volt. 'S így megengedjük, hogy hibákat nem rovogatni igen kényelmes dolog volna azokra nézve, kik hibákon kapathatnak, de valljon üdvös-e az emberi tökéletesedésre nézve, ezt a' kissé gondolkodók' ítéletére bizzuk. Mindenkinek szabad, lehet és illő is hibákat rovogatni legyen bár a' megrovó Psyche, legyen bár Venus, megrovásai csak annyit fognak érni, mennyit okai, mellyeken alapodnak. Mi ezen voltairei bölcseségnél tudunk egy nagyobb magyar bölcseséget, melly ebből áll: *más szemében ne keress szálkát gerendával a' magadéban* 's ez már

igazabb 's nem igényel, annyit mint ama' voltaire-i, mert értelme csak ez: ha benned több és nagyobb hibák vannak, nem illik másban a' kevesebbeket és kisebbeket megróni. 'S e' bölcseséget hiven követi az Athenaeum, mert nyelvészeti dolgokban hibátlannak nem hiszi ugyan magát, azonban hizelkedik avval, hogy a' Honderűnél kevésbbé hibás, és igy szálkával saját szemében fedez fel gerendákat. Ezen hamis és rég elavult elvet, miszerint csak az bírálhat mást, ki maga tökéletesebb, kár emlegetni már a' Honderű' szerkesztőjének, mert ez gondolkodok előtt rég hitelvesztett állitás. Avvagy ügyes színész-e a' szerkesztő úr, hogy színészek' hibáit rovogatja? Vagy szabó-e, hogy nők' öltözetét bírálja? híres utczakövező-e, hogy az útczakövezet felől tanitásokat tart? vagy varroné-e, hogy elmondja, miként kell a' zsebkendők' szögeit hímzeni? stb.

Tehát a' szarvas-vadászat az Athenaeumban szabad, a' baklövés is midőn a' Honderű' saját képzelődése' bakjait lődözi meg, de tilalmas az Athenaeumban szarvasok helyett, bakokat lőni 's ha a' honderűi hajtóvadászok illy functióban kapatnak mindig el fogja venni puskájokat az Athenaeum'

Szerkesztősége.

Pár észrevétel Hanák János ur' bírálatára.

—

Midőn a' természettörténetet a' tanuló ifjuság' számára alkalmazni akarám, jo előre érzém a' tárgy' fontosságát és őszintén megvallottam, hogy minden magas igényléstől távol vagyok. A' kis könyv távollétemben a' hontól megjelent és meg is bíráltatott. Hanák János ur' szigoru bírálata, melly a' bírálo' jeles természettudományi ismereteit eléggé bebizonyitja, édesen lepett meg, mert abból meggyőződtem, hogy a' kis könyv jobban sikerült, mintsem magam is hittem, és hogy az nem épen olly *használhatlan* mint bíráló állitá. ki, ha olly kitűnő paedagog volna, mint természettudós, ugy ahhoz *non quis sed quid* — mit olly szépen megtartott bírálatában — még azt is figyelembe veendi: *cui et quando.* Hogy a természettudományok' tanitása iránt nekem is más eszmém van, mint a szóban forgó könyv talán sejtetné, arról meggyőződhetnék b. ur, ha *Bányám'* füzeteit figyelemre méltatná. Most engedje meg b. ur, hogy főbb gáncsaira egykét szót felhozzak.

Bíráló az emlősök' elosztásánál azt kérdi: „Lehet-e ennél nagyobb zavar?" minthogy én *két* metszőfogat tulajdoniték az embernek; ez nyomtatási, vagy, lehet, talán tollam' hibája; mert hála istennek nekem mind a' *négy* metszőfogam megvan. — A' majmok' kezei miatt inditott pör sem erősebb; mert mit mondék nem olly zavaros, hogy az a' könyvet használhatlanná tenné, sőt kisebb igy a' zavar, mint általában a' legnagyobb auctoritással biró természettudosok' munkáiban, kik egyenesen *négykezü osztályt* vesznek föl 's mégis *hátulsó lábak*ról, *térd*ről, *sark*ról beszélnek, igy van *Cuvier*, *Buffon*, *Oken*, *Hochstetter*, *Voigt'* munkáiban, kik közől b. némellyeket auctoritásként emlit.

A' második gáncs, a' nem, faj és fajta' megkülönböztetése dolgában, valóban alapos, de az nem egyenesen az én hibám, mert ezen megkülönböztetési fokozatok' nevezése még nincs elhatározólag eldöntve. Mint hallom, a' természettudósok' társasága épen most tanakodik fölötte. Várjuk be a' határozatot. Még b. ur sincs ez iránt tisztában, mert a bírálatában felhozott határozás szinte tökéletlen.

Harmadik gáncs a' *legmagyartalanabb elnevezések* miatt. Ezt, b. ur, én szándékosan tevém, mert a'

legczéltalanabbnak tartom tanitványok' (különösen kezdők') számára irt könyvben szokatlan, sőt ismeretlen elnevezéseket tanitani, mellyeket a' tanitó sem értene, és semmi szókönyvben nem találhatna. Ez nem gátolja nemzeti nyelvünk' fejlését; lám a francziák is, pedig ezeké már csakugyan kifejlett nyelv, megtartanak sok német elnevezést, p. o. *le Buffon classique de la jeunesse* munkában is illyenek fordulnak elő: *Muschelkalk*, *Zechstein*, *Grauwacke* stb. —

Egyébiránt vegye szives köszönetemet szigoru birálatáért. *) —

Peregriny Elek.

Lapszemle.

XIV.

Honderű 16 és 17. szám. — A' 16. számban Nyilt levél van egy Bécsben lakó magyar hölgyhöz, ki lakását Magyarországba szándékozik áttenni. A' levéliró alkalmat veszen külföldön mulatozni szerető hölgyeinkhez néhány vérbe ható szót mondani. Vajha e' lelkesen és szépen irt sorok figyelembe vétetnének azok által, kiket illetnek! Hazafiúi szent hév ömlik rajtok át 's a' gondolatok szabatos, és egyszerű beszéd által hatnak az olvasóra.

A' 17. számban ismét Nyilt levél Vajdától, mellynek rövid tartalma ez: Elmondja a' levéliró, miképen neve a' Honderű' irói közől kihagyatott, de azt a' Honderű' szerkesztője pótlolag, a' többi közé sorozá, 's azért, bár a' levéliró nem arszlániró 's nincs sörénye, még is megkezdi honderűi pályáját. Ennek következtében elpanaszolja, hogy Budapestnek csak két *uszdá*-ja van (igy nevezi az uszó iskolát) 's mindkettő Pest' felső végén, holott czélszerűbb volna egyiket az alsóra hozni; ajánlja a' kirándulásokat a' szép természetbe e' tavaszi időkben, mit maga olly örömest teszen; elmondja, hogy a' liszt' dolgában iszonyú előmenetelt teszünk 's két hengermalmunk van; végül nem javalja, hogy némellyek a' Drávát akarják ország' határául használni; hogy Fényes Elek' legújabban megjelent atlaszán láthatni mint áll drága gyöngyképen Magyarország az orosz és török birodalom között 's kéri a' szerkesztőt, ajánlja olvasóinak, nézzék meg e' tanulságos földképet. Mi ezeket egyenként mind okos beszédeknek tartjuk — mert Vajdától nem is várunk mást—de még sem tudjuk kitalálni mi összefüggésben vannak e' dolgok egymással, mi e' levélnek vezéreszméje és czélja, mit akart vele Vajda 's mit kivált a' a' szerkesztő illy levél' közlésével? Vagy talán valamelly hatalmas nyirbáló kéz vagdalta szét az összekötő részeket és rombolá el az egésznek kerekdedségét.

Tóth Lőrincz mind a'két számon keresztül folytatván O német városi képeinek ügyes rajzait, ez úttal Frankfurt és Köln' arczképeit adja.

A' Költemények rovatában meglehetős két vers van Neytől: Hölgyvirágok czim alatt, mik jobb költemények, mint sonetteк; egy kedélyes versecske: Emlékkomb Sárosyitól és egy elegiai szellemű igen sikerült költemény: Fiacskám' halálára Náraytól. Nem igen van költemény irva magyar nyelven, mellyben az atyai veszteség' keserve, túl már az első szilaj fájdalmon, ennyi valósággal és mélységgel volna kifejezve. Meg nem állhatjuk, hogy belőle néhány vers-

*) Ritka eset irodalmunkban, hogy a' szerzők szigorú birálatot megköszönnének. Itt nem köszönni szokás, hanem jajveszékelni és mérgelődni a birálók ellen. Jelen nyilatkozat Peregriny urat mint férfiút jellemzi, ki fölül áll iróink' divatos gyarlóságain. A' szerk.

szakot, mellyek derekát teszik az egésznek, ide ki ne irjunk.

Ivánka, kis fiunk,
Miért menél te el?
Hisz égnek angyala
Van számos ezrivel.

Nekünk magad valál
Az angyal, édenünk,
Éltünknek élete,
Szerelm', mindenünk.

Anyád, ha szenvedett,
Reád tekinte csak,
'S szemén kin és könyü
Mosolyra váltanak.

Atyád, ha homlokán
Mogorva gond 's baj ült,
Reád tekinte csak
'S szemében üdv derült.

Most, mint bölcsőd üres,
Szivünk 's lakunk is az;
Nincs bennök egy öröm
Egyetlen kedv igaz.

Ajánljuk az érzelmeknek e' pongyola és még is annyira költői kitejezéseit főkép azok' figyelmébe, kik azon hitben vannak, hogy a' poezis czikornyás beszédekben áll. Szivből örvendünk e' versezet' irójának, tőle, kivált, ha még fiatal, jeleseket várhatni.

Egyikünknek halni kell érdekes beszély és a' sikerültebbek közé sorozható miket a' jelen évben olvasánk. Psychologiai valóság 's költői szellem van benne és phantasiáját tanusitja az álnevü — Antony — szerzőnek. Nyelve szabatos, ment szükségtelen piperétől. Egy dolog azonban nincs elég hihetőségre alapitva, az: hogy a' gróf olly könnyen közlí élete' történeit a' napló-iró'nővel. Embergyülölő, mint a' gróf volt, nem szokott közlékeny lenni, kivált lelke' emésztő férgeit illetőleg, hallgatag és magába zárkozott. Vége a' novellának nem épen rosz, de kielegitőbb lehetne. A' csábitón ohajtana az olvasó egy kis költői igazságtételt végbe menni látni. Nem jobb volt volna-e ezt ismét ámitónak festeni és párviadalban megöletni, mint Lavinia' férjének hagyni? mert a' mint a' gróf' élete és kalandjai végződnek, az csakugyan bántja érzelmünket.

A' Fresco festések közt ismét, egy nyilt levél (535—37 lap), mellyben bókok szóratnak a' szerkesztőnek. Többek közt illyesmi is mondatik: „Hiában, az a' hang, az a' fion, melly fölötte (t. i. a' Honderű fölött), elömlik, melly minden sor, minden betűből kiri — mondjuk ki egyenesen — igen csinos, igen elegans, igen új arra, hogy a' nagy tömegnek tetszhessék. Journasticánk' hangulata eddigelő finomtalan volt inkább, semmint salonias, és szokni mindenhez kell, még a' legüdvesbhez is.“ Nagy tapintathiány, hogy a' szerkesztő ál nevek alatt lapjában bókokat enged magának mondatni és pedig bókokat más lapok' rovására, mintha a' journalisticai finomság a' Honderü vel volna feltalálva és eddigi journalaink mind otrombák voltak volna. Mi épen nem tartjuk finomnak, épen nem saloniasnak ezen szólásmódot 's nem tudjuk, ez igen is vastag beszédet mint lehet avval megegyeztetni, hogy szerkesztő a' Honderűt emlitve mindig igy szól: szerény lapunk. Ha a' szerénységnek ez azon salonias, azon finom neme, melly igényeltetik, akkor nem igen lehet sem szerénység, sem saloniság' tekintetében e' lapot példányúl venni. Nem hagyhatjuk szó nélkül e' levélben ezen irtóztató magyar szót se: legüdvesbhez! Kinek füle a' consonák' illy szörnyü, csaknem a' kimondhatlanságig nehéz egybetorlódását tűri, holott segithetne rajta, annak izléséhez legyen a' magyarok' istene irgalmas kegyelmes, annak beszédbeli gördülékenységről kevés fogalma van.

Az 540. lapon álló rövid emlékeztetés a' husvét-ünnepi ajtatosságok' alkalmakor igen alapos és korszerü szó 's becsületére válik a' szerkesztő úrnak.

Mind a' mellett, hogy olly na-

gyon írtózik a' szerkesztő a' polemiától és mindig szabadkozik ellene, csak találni lapjában helylyel közzel polemiai czikkeket és néha nagyon is vastagokat, mi egy finomsággal és salonisággal dicsekvő lapban kettős megrovást érdemel. Polemiai czikk az 544. lapon Döbrentei' védelme az Erdélyi Híradó ellen, mi, mondhatjuk, igen kétségbeesett ügy' védelme, mert Berzsenyi' verseinek ezen legújabb kiadása ellen csaknem közönséges a' megelégületlenség. E' czikkecskében az is igen különös, hogy szerkesztő úr olly nagy tisztelője Döbrenteinek és még csak nevét sem tudja hibátlanúl leírni és mindig Döbrente*yt* ír, és hasonlólag Révai helyett Réva*yt*. — Másik polemiai czikk 576. lapon az Ungar ellen, mellyben az Ungar' szerkesztője *irodalmi Sobri uramnak* neveztetik, mivel czikkeket vett át forrás' megnevezése nélkül a' Honderűből saját lapjába. Ha ezek a' finomsággal dicsekvő saloni urak hozzá fognak, túl tesznek aztán akármelly Parlagi Jancsi-féle uracsokon. De azért éljen a' finomság, mellyet eddig journalisticánk nem ismert, hanem a' Honderű talált fel!!! Illyen polemiai aggatózások vannak e' Lapszemlé irója ellen is azon üres csevegések közt, mellyeket a' Honderű' szerkesztője „Franccco Tutto" írat magának. Ezekben az 573. lapon olly dolgokat tud a' Honderű a' Lapszemle' irójáról, mellyeket neki senki sem mondhatott, legfelebb paroxismusban álmodhatta őket. Például, hogy a' Lapszemle' irójának *saját lapja* van, 's hogy e' lap egyszer már *meghalt és most újra halni indult*, 's hogy e' szemleirónak azon „*tacticája van, miszerint addig csipdesget, kötekedik, akácziuskodik* (!!!) *házsártoskodik, míg polemiára nem szedíti versenytársát 's aztán vége .. murexit.*" Bizony nem hiába beszél a' Honderű 574. és 575. lapján szegény fejéről, mert az indulatok' illy gyarló kifejezése csakugyan nem mutat gazdag fejre.

Az 579. lapon nagy bölcseség van feltalálva: „Népnevelés, népnevelés, aztán népképviselet!"" így kiált fel a' szerkesztő, és valljon micsoda alkalomra? mert a' József-téren egy ház' felső emeletére egy vidéki paraszt lajtorján, nem pedig a' lépcsőkön akart fölmenni, mivel furfangosságból elámíttatott, hogy lajtorján szokás fölmenni. Ha a' szerkesztő úr ezen paraszt' falujába menne, azt hiszszük, e' paraszt is meg tudná őt játszani furfangosságból egygyel mással, mit ő tud, de a' szerkesztő úr nem, és ebből aztán az következnék-e, hogy a' szerkesztő urat nevelni kellene, hogy furfangosak többé el ne ámíthassák? Risum teneatis!

Az 581. lapon valami arszlán egy levelet ír Berlinből, melly tömve van frivolitásokkal. Valljon mi az illy iratokban a' mulattató? vagy tanulságos?

A' Honderű *hajtóvadászai* következő szarvaskákra tétetnek figyelmesekké: Lap. 558. *az úr egy arczátlan, egy gazfi*, miért nem két arczatlan és két gazfi? L. 561. *születend*, holott születik és nem született a' harmadik személy; 571. *szereti commodizálni*, szeret commodizálni helyett. Tudjuk, hogy ez erdélyies, de alig ha igazolható; 583. *fönsőbb körből* ezt az ő-vel teljes kitételt azért tartjuk furcsának, mert a' honderűi hajtóvadász vocalisok' változatos használásával dicsekedett; l. 589. *telepedne*, holott a' harmadik személy telepedik, vagy telepszik. Mind ezek nehezen bakok, hanem szép szarvaskák, méltók hajtóvadászok' puskájára. De szoros kötelességünknek tartjuk, midőn gáncsolunk más részről megvallami, hogy a' Honderű' e' két füzete sokkal hibátlanabb grammaticai és orthographiai tekin-

tetben mint az előbbi fűzetek, és hibátlanabb sajtó-botlásokra nézve is. Csak nem árt az, uraim, ha egymást rovogatjuk.

XV.

Regélő 33 — 34. szám. — A' 33. számban Tóth Lőrincz folytatja 's bevégzi érdekes Schweizi emlékezéseit. A' Schweiz névvel a' Regélő ezen czikkeken végig nem tudta mit csináljon, azt három féle képen is írja: Schweiz, Schweicz és Schveitz. Igy van a' görög és latin szavakkal is, össze vissza írja őket minden rend és szabály nélkül. Illyeneket: publikum, kritica stb. számtalanszor olvashatni benne.

Neszmély és környéke, népismertetés, nem felel meg czímének. Az nem népismertetés, hanem helyleirás volna: de szerzőjében kevés leirási ügyesség van, akár topographiai akár pittoresque tekintetben vegyük. Az ügyetlen festőt eléggé bélyegzik mindjárt az első sorok: „Képzelj, kedves olvasóm, helyet, hol az országos folyam ön vetette ágyában méltóságosan pihen (pihen a' folyam!) vagy vihardalra ébred; képzelj, borfával ültetett ködoltárt (!?) magas hegyek buja (?!) méltósággal tekintenek ez egykorú elemtestvérre 's most e' hablak és Sion (?) közé helyhezz egy csendes egyszerű falvat, mellynek szivén a' buda-bécsi országút nyujtózik át: Neszmély képe előtted áll." Ki ebből fel birja fogni, Neszmély' képe' állását, az ugyan csak derék ember lesz talpan!

A' 33. szám Dózsa Dánieltől közöl egy kis nyulfark elbeszélést, Máglya czím alatt, mellynek kevés érdeke volna, ha kissé képtelen nem volna is. Dózsa Dánieltől, nem lehet, megtagadni a' leleményes észt és egypár beszélyke már sikerült neki, mint például az, melly *Nagy orr* czím alatt e' lapokban közöltetett tőle: de kár, hogy többnyire csak vázol és szinezésre nem akarja magát adni. Ez néha igen szárazzá teszi beszélyeit. Itt a' beszély' hőse hajat fodroztatja és fodrozás közben elaluván, álmodik egy egész historiát a' tatár világból. Higye kinek tetszik, hogy az alatt, mig hajainkon kezek babrálnak, motoznak 's fejünk körül tüzes vas jár, mélyen lehessen aludni és egy egész beszélyt álmodni.

A' Költemények' rovatában Garay Családi képeinek folytatása adatik. E' képek kevésbbé sikerültek mint az elsők; igen bágyadt szinekkel festvék. Csukat Péter czimű ballada féle versből, Gerőtől, lehetett volna valami, ha keresett beszéd, erőtetett verselés által el nem izetleníttetik.

A' Szinészeti rovatban (1084—5 hasában) Vachot Imre védelmezi a' maga zsidaját üres csevegéssel, mikép ő vitatkozni tud és szokott, és erősen fújja mérgét az Athenaeum' szerkesztője ellen, ezen elmés szót esztergályozva a' Bajza névből: bajzánkodás. Illyen vachotimrei *vásottságokra* felelni nem a' mi dolgunk, *) de a' mit minap mondánk

*) Mi pedig kába gyerkőcz' kámpolásaira semmit nem szólva, csak azt jegyezzük meg e' helyt magára a' dologra: hogy az Athenaeum' szinbirálói ugy voltak meggyőződve, legalább birálataikból ezt lehet kivenni, miképen Lendvay egy pár évvel ezelőtt némi hanyagsággal üzte müvészeti studiumait, újabb időben azonban szembetünő, leg félreismerhetlenül és nagy sikerrel koronázva halad pályáján, Egressy Gábor ellenben régi szorgalmával alább hagyott és szerepeit, mellyeket régebben (1838-ban sőt még 39-ben is) mindig olly szerencsével adott, újabb időben hanyagabbúl játsza. Ha valakinek illy meggyőződése van, nem természetes-e, hogy az előbb kevésbbé dicsért Lendvayt ma sürűbben méltatja, és az előbb sürűbben dicsért Egressyt ma ritkábban. Mi nem akarunk abba bocsátkozni,

Vachot Imre' két zsidajáról igazolnunk kell, 's az ennyiből áll: a' Regélő elismerte ön maga, Vachot Imre' nyilatkozása által, miképen Egressy Gábort Lendvay' rovására, dicsőíté, az az Lendvayt azért nem dicsérte, mert az Athenaeum egy idő óta sürűbben szólt dicsérőleg felőle; Egressyt pedig azért dicsérte, mert az Athenaeum egy idő óta ritkábban szólt róla dicsérőleg. Ezen önkényes vallomastól nincs a' Regélőnek többé visszalépése 's itt hiába himez-hámoz többé Vachot Imre, ha csak egyenesen meg nem vallja, hogy e' nyilatkozatot öntudat nélkűl irta le. Vitatkozni tehát csak arról lehetne még, igaz-e, mit Vachot Imre az Athenaeumról e' részben mond, mert az Athenaeum semmi önkényes vállomásokat nem tett, semmi nyilatkozattal nem vágta be maga előtt az utat. Szóval, a' Regélő megvallotta hogy ő *zsidóverő*, az Athenaeumra pedig még rá kellene bizonyitani, a' mi kissé nehéz dolog lesz és illy éretlen vásottságokkal mint e' helyen közlöttek, alig eszközölhető.

Az 1052—45. hasában Károly-Fejérvárról egy levél közöltetik, mellyet a' Honderü' szerkesztójének figyelmébe ajánlunk: de ipso fabula narratur, és van valami a' dologban, ha tán nem épen annyi is, mennyit a' levelező ir.

Az 1049. hasában egy új tudós társasági tagot választ Garay ur, holott ő maga is csak levelező tag 's igy nem bir eldöntő szavazattal az academiai tagválasztásokban.

Az 1088. hasában egy hölgytelegraphról olvasunk, mi szép kis gorombaság hölgyeknek divatlapból. Illyenekhez a' Regélő igen ért.*) Csak furcsán vagyunk mi két divatlapunkkal: egyik csupa mézes-mázos beszédeket tart a' hölgyeknek, másik gorombáskodik velök.

Nyelv és sajtóhibákkal szokás szerint tele van a' Regélő ismét. E' részben a' Honderü sokkal correctebb, kivált újabb számaiban.

Verőczey.

---

mennyiben van igazok az athenaeumi szinbirálóknak 's mennyiben nincs, csupán a' szempontot jeleljük ki, mellyből a' Vachot Imre által felhozott körülményt tekinteni lehet és kell. Egyébiránt hogy ezen vachot-imrei erőködések semmitsem érnek, elég legyen csak megemliteni, hogy Egressy Gábor az athenaeumi szinbirálók által még legújabban is dicsértetett, (lásd Ath. IVd. füz. 198 l.) nem ugyan tulságosan mint a' Regélő, melly azt mondá, hogy *Egressy nélkül a' nemzeti szinpadnak nincs valódi belbecsű érdeke*, hogy *ő egy fővel áll felebb minden magyar szinésznél* — mert illy beszédek nem komoly férfiak csak gyerköczök' szájába illenek — hanem dicsérte érdem szerint

A' szerk.

*) Kivált Vachot Imre illy lovagias ur, ki még hölgyekkel is tud gorombáskodni. Méltó megolvasni „Ölebecske" czimü beszélyét, mellyben minden magas rangu hölgy személyválogatás nélkül egy irtóztató grófné' képében van pellengérre állitva.

A' szerk.

Magyar játékszini krónika.

—

April. 22. III. Richard Király. Dráma 5 felv. Shakespeartől. Ford. Vajda Péter. — Hogy Shakspearet a' magyar közönség megkedvelje, hogy művei szinpadainkon meghonosodjanak, szivből ohajtja minden, ki a nagy költő' lángesze' teremtményeivel ismeretes. Ennek töméntelen haszna volna szinmüiróink és szinészeinkre nézve egyképen. De meg kell vallanom, mi nem elég óvatosan, nem eléggé meggondoltan haladunk szándékunk' ez üdvös ösvényén. Előszedjük Shakspeare' müveit minden rend és válogatás nélkül, nem tekintve körülményeinkre, nem kö-

zönségünk' izlésére. Én nem tartom azt szerencsés ötletnek, hogy például Othello és III. Richard még most színpadunkra hozattak, mert ezek nem kedveltelőleg, hanem idegenitőleg hatnak színházi közönségünkre. Adatnak egyszer jutalomjátékul, becsődítnek kissé nagyobb közönséget, 's aztán vége mindennek; többszöri adatás' alkalmakor üres a' ház, mint ma Richard' másodszori előadatásán. Nekünk válogatva 's a' legnagyobb vigyázattal kellene Shakspeare' müveit színpadunkra hoznunk; előbb a' kedvesbeket, a' vonzóbbakat 's aztán ezen hajborzasztólag sötét és irtózatos ábrázolatokat, millyenek Othello, Richard, talán Macbeth is, mert akár mit beszélünk, de annyi igaz, hogy ezekben a' mi nagy közönségünknek, melly más világban él, mint az angol, sok a' bántó és botrányos, és kevés a' vonzó, a' kedveltető. Nekünk ügyekeznünk kellene a' közönséget gyöngeségeinél fogva megragadni és magasabb müvészi éldeletekhez szoktatni: erőszakolás, rádisputálás által semmire sem fogunk menni, 's bár mennyit korholjuk érette, hogy Shakspearet nem szereti, 's ha müvei adatnak, üresen hagyja a' színházat, nem térítjük meg, hanem talán még inkább elmakacsítjuk, kivált ha korholásainkat olly nyerseséggel fejezzük ki mint a Regélő egy izben, midőn nőolvasóit azon bókkal tisztelé meg, hogy az Othellóban előforduló szemérmetlen kifejezésekbeni megbotránkozás bennök nem vala egyéb mint *álszemérem* *). Szidalmakkal és pirongatásokkal nem fogunk embereket az ügyhöz édesgetni. — Shakespeare' Richardja a' leggenialisabb vakmerőség, mit valaha költő megkisértett. Benne ollyanok vannak merve, mellyeket csak vagy őrült merhet, vagy józan észszel az, ki mint Shakspeare érzi szertelen erejét. Csodálatunkat nem tagadhatjuk meg e' színműtől. Rendkivüli dolgok rendkivüli eszközökkel végrehajtvák; a' valószinűség a' legszélsőbb határokig, a' hihetetlenség' mezejéig tolva, oda, hol nagy vitatkozásoknak nyilik tér, valljon még a' shakspearei szellem is birta-e mind azokat motiválni, a' miket itt megkisérteni eléggé bátor volt. Vegyük csak a' koporsó melletti jelenést, vagy azt, midőn Richard Erzsébet királynétól leányát kéri nejül, és az neki leányát odaadja, 's általában a' Richard' egész jelleme, olly valami, mihez nincs semmi hasonló a' világ' irodalmában. E mű sötét és iszonyú; hajborzasztó irtózatosságok, szörnyüség szörnyüségre torlasztva, csupa gyilkolási tervek, és a' színlés' minden mesterségei leábrázolva; minden háttérben, 's egyedül Richard által mozgatvák a' személyek, mint bábok. Igazságtétel kevés, legalább nem megnyugtató a' hallgatóra nézve. Az álomjelenés mesteri kép ugyan, és lélekkinokat mutat: de a' harczbani halál, melly dicsőségesnek szokott tartatni, még némi dics-sugárt is von ez emberi szörnyeteg' feje körül. A' czimszerep Lendvaytól általában nem roszul volt játszva, sőt némelly helyek meglepésig jól. Szavalva változatosan, érthetőleg, kifejezőleg és sok meggondolt jellemzéssel. A' koporsó melletti jelenésben a' színlett olvadozás és szerelmi esengés' színei igen szerencsésen találva 's az álom utáni borzasztó képek mennyi erővel és igazsággal és még is mennyi öntudatos mérséklettel !!! Ez Lendvaynak egyik nevezetes szerepe 's ha közönségtőli pártoltatás és részvét e' mű iránt megengednék, hogy bővebb tanulmány' tárgyává tegye, valami igen jeleset birna belőle csinálni, ámbár

*) Mi gyönyörű fogalmok van ezen uraknak, kik illyesmiket mondanak, a' női szeméremről, 's micsoda finom tapintatu szerkesztő az, ki nőknek illyesmiket mondat lapjában !!!
A' szerk.

igy is, azt hiszszük, hogy alig van magyar színész, ki e' szerepben el fogja ragadhatni tőle az elsőséget. Lendvayné (Margit) kissé bágyadt és monoton volt; hasonlólag monoton, mitől neki különösen ajánljuk az óvakodást, Hubenayné (lady Anna), ámbár szerepének egyik jellemző részét, az ünnepélyességét, eléggé sikerülten tudta megadni. Laborfalvi R. (Erzsébet) meglehetősen, de neki kevés dolga. Fáncsy (Buckingham), Szentpétery (Hastings) kisebb körű szerepeiket jól kiemelék. A többit részint készületlenség, részint szerep' kicsinsége miatt nem tüntethetjük ki. De általában az előadás, minthogy a' czímszerep, melly körül forog minden, nagy készültséggel adatott a' jobbak közé számítható. Sz.

April. 23. Árva fiu 's londoni kolduson k. Dráma 5 felvon. Irták Dinaux és Lemoin. Ford. Egressy Benj.

April. 24. Bájital. Víg opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Donizettitől. Ford. Deáky Fülöp Sámuel. *Lutzer* mint vendég Amina' szerepében.

April. 25. Vazul. Ered. szomoruj. 4 felv. Szigligetitől.

April. 26. Bájital. *Lutzer* ismét Amina' szerepében mint vendég. Igen feltünő, hogy e' nagy jelességü énekesnő' föllépteknor olly üres a' ház, 's üresek kivált a' páholyok, mellyek' tulajdonosai leghőbb pártolói az operáknak. Nem tudjuk, hová lettek azon hires opera-dühönczök, kik egykor az operákért, énekesnőkért készek voltak minden botrányosra e' szinházban? Most kell vala megnyitni erszényeiket, nem kimélni tenyereiket és torkaikat, a' derék Lutzer' föllépteti alatt. Most sokkal nagyobb ok volt volna dühösködni — ha már e' nélkül végbe nem mehet — mert illy női énekhang még csakugyan nem zengett a' magyar szinpadon. De ezen tulbuzgó urak szépen otthonn maradoznak 's világosan bizonyitják, hogy nem müvészet iránti szeretet, hanem pártszenvedély igazgatja őket. Ime a' derék Bartay nagy áldozatokkal hozott énekesnőt a' legjavából, hogy kéjt és élvet szerezzennekik 's ők elhagyják, ők nem pártolják az irántok olly nagy figyelemmel viseltető igazgatót. Lutzer' vendégszerepeit, mi ugy jegyezzük be e' játékszini krónikába, mint a' magyar operahősök' szégyennapjait, melly ellen magokat még csak nem is menthetik, mert rájok nézve sem az olasz nyelv, sem a fölemelt ár ok gyanánt nem harczol; láttuk őket, hogy máskor tudtak pénzbeli áldozatokat tenni és láttuk, hogy épen ők azok, ezen opera-imádók, kiknek a' magyar nyelv igen kis tekintetü dolog. Ezeket itt feljegyeznünk igen hasznos, mert könnyen elfelejtetnének. 99.

April. 27. Veszedelmes nagyné ne. Vigj. 4 felv. előjátékkal. Irta Albini, ford. Szigligeti. Érdemes volna, hogy ez érdekes vigjátékot, melly olly rég mulattatja a' magyar közönséget, 's Lendvayné, Szentpétery és Szilágyi által olly kitünő jelességgel adatik. Szigligeti újra elővenne és kiigazitgatná, mert benne botrányos német beszédek vannak. 333.

April. 28. Először: A' Dárday-ház. Eredeti dráma 5 felvon. Kisfaludy Sándortól.

April. 29. Marino Faliero. Nagy opera 3 felv. — *Lutzer* mint vendég Elena' szerepében.

April. 30. A' velenczei nő. Dráma 5 felv. Irta Anicet-Burgeois, ford. Egressy Benj. Az előadás alatt tüz támadván az félbeszakasztatott.

Maj. 1. Bérszünet 's fölemelt ár mellett: Alvajáró. Nagy op. 2 felv. Irta Romani, ford. Deáki F. Sámuel. Zenéje Bellinitől. — *Lutzer* Amina' szerepében.

Maj. 2. A' velenczei nő.

Maj. 3. Belizár. Nagy opera 3 szakaszban. Irta Camarano Salva-

tor, Zenéje Donizettitől. *Lutzer* Antonina', *Mochonaky Amália* Iréne' szerepeikben mint vendégek léptek föl.

Maj. 4. Senneterre marquisné. Vígj. 3 felv. Irták Mellesville és Duveyrier. Ford. Egressy Benjam.

Maj. 5. Paul Jones. Dráma 5 felv. Irta Dumas S. ford. Egressy Benjam.

Maj. 6. Alvajáró. Nagy opera 2 felv. Irta Romani. Zenéje Bellinitől. *Lutzer* mint vendég Amina' szerepében.

Maj. 7. Fiesco. Szomoruj. 5 felv. Schillertől. Ford. Nagy Ign. a' m. acad. költs.

Maj. 8. Lendvayné' javára bérszünettel először: Páris éjjel. Népi dráma 5 felv. Dupeuty és Cormon után Egressy Benj. Zenéje Artustól.

Maj. 9. Szebeni erdő. Szinj. 4 felv. Weissenthurn után Telepy.

Literaturai mozgalmak.

III.

— Budán, a' m. kir. egyetem' nyomdájában megjelentek: 1. *Tudománytár*, 1843. 2. füzet, illy tartalommal: 1) A' Kúma melléki Magyar városról, Jerney J. r. tagtól, vége, egy könyomattal. 2) Az ész' és philosophia' védelme az o és új kori kétkedés' ostroma ellen, Hetényi J. r. tagtól, vége. 3) Egy pár szó Dűrer Albrecht' kellő méltánylására, D. Henszlmann Imre l. tagtól, második közlés, egy könyomattal. 4) Okleveles toldalék Jászay Pál r. tagtól. A' literaturai részben: 1) Pillantás az orosz iralom' történetére, Newerow után Kazinczy Gábortól. 2) Criticai Szemle a' történettan', föld- és népleirás' körében; itt többi közt Gervinus' jeles munkája: Grundzuge der Historik, és b. Hűgelé Kasmirról ismertetvék. 3) Bibliographia. — 3-dik füzet tartalma: 1) Henszlmann' felhozott értekezésének vége. 2) Nemzeti viszonyok'erőelemei, Győry Sándor r. tagtól. 3) Néptanitóink' sikeres kiképzésére új javaslat, Briedl Fidél l. tagtól. 4) Az észjogtudomány' fejlődése 's jelen állapotja, 2-d. czikk, D. Pauler Tivadortól. A' literaturai részt egy illy czikk nyitja meg: két angol költész' bűnvallomása. A' Criticai szemle két classicus munkát ismertet, Listét: Das nationale (nem „natürliche", mint a' könyvben és mutatóban hibásan áll) System d. polit. Oekonomie, és Rotteckét: Handbuch d. ökon. Politik. Végül igen érdekes Bibliographia a' szerkesztőtől. — 2. *Külföldi Regénytár*, kiadja a' Kisfaludy-Társaság. IX. és X. kötet, mellyek *Boz' Twist Olivérje*' második részét hozzák Gondol Dániel d. rék forditásában. Egy illy 160 lapnyi tömött nyomatu kötet' ára csak 40 kr cp. — 3. Közlemények a' *kisdedovás és elemi nevelés*' köréből. Kiadja a' kisdedovó intézeteket Magyarországban terjesztő egyesület. Szerkeszti *Kacskovics Lajos*, egyesületi titoknok. Első füzet, 1843. N8r. 66 l. kotákkal, velinen, füzve 20 kr cp. Tartalma: 1) Kisdedovás országos szempontból tekintve, Kacskovics L. tól. 2) A' tolnai kisdedovó-képző és példány kisdedovó intézet' leirása, Wargha Istvántól. 3) Az Amerikában követett nevelési és tanitási rendszerről, Sréter János' hagyománya. — 4. *Codex diplomaticus Hungariae* ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera Georgii *Fejér*, bibliothecarii regii. Tomi IX. vol. VII., supplementare alterum, ab Anno 1343 — 1382. Buda, 1842. n8r. XXXIV. és 749 lap, kötetlenül 2 ft 30 kr cp. — 5. *Színműtár*, kiadja Nagy Ignácz. 41-dik füzet: *Az ördög' naplója*, vígj. 3 felv. énekekkel; irták Arago és Vermond, francziából ford. Egressy Benj. 213—262 szelet, velinen, füz-

ve 40 kr cp. — 6. *Clerus' ügyei.* I. A' vegyes házasságok iránt költ pápai breve 's apostolkirályi placetum után írt primási pásztori levél' ügye, hit- 's törvényszerűen védve. (Almásy Istvántól). (év nélkül). 8r. 105 l. vel. fűzve 30 kr cp.

Szinte Budán, Gyurián és Bagó' bet.. a' szerző' költs. megjelent: *Leitfaden zur gründlichen Erlernung d. ung. Sprache.* Von Gottl. Ed. *Toepler.* Zweite verbess. Aufl. Pesth, 1843. in Commission bei G. Heckenast, N8r. (4 és) 147 l. velin, kemény tábl. kötve vászon sarokkal 40 kr cp. A' köz hitelü szerző' kisebb magyar nyelvtanának új, bővitett kiadása. Többször volt alkalmunk D. Toepler' módszerét helyeslenünk; ismételjük, hogy kisebb m. nyelvtanaink között czélszerü teljesség, a' szabályok' szabatossága és gyakorlások' helyes szerkezeténél fogva a' jelen a' *legjobb*, 's egyszersmind aránylag olcsó is.

Pesten, Kilián Györgynél megjelentek: 1. *Kisfaludy Károly' Minden Munkái.* A' Kisfaludy-Társaság' megbizásából szerkeszté Scheidel Ferencz. Negyedik kiadás. (Bécsben, Sollinger' bet.) Második köt. n12r. 334 l. finom vel. fűzve az egész (*hat* kötetü, képekkel ékes) kiadás' ára 7 ft cp. A' jelen kötet tartalma: Ilka, vagy Nándorfejérvár' bevétele, dráma 4 felv.; Stibor vajda, dráma 4 felv.; A' kerők, vigj. 3 felv.; A' pártütők, vigj. 3 felv. Az aczélmetszetü czimkép Csák Mátéból az országgyülési jelenetet mutatja. Rövid időn következik a' III-d. kötet is.— 2. *A' díszes Társalkodó*, vagy világba termett ember. Igen hasznos es szükséges kézikönyv minden nemüek és ranguak' számára, magában foglalo az illedelem és udvariasság' minden alkalmak és viszonyokhoz mért szabályait; továbbá mindenféle társasági játékokat, énekeket, szavalásra való költeményeket, emlékkönyvbe való verseket, talánnyokat, virágnyelvet, a' szinek' jelentését stb. Pest, 1843. (Budán, egyet. bet.) 8r. 141 l. vet. kemény tábl. kötve 40 kr cp. Egy a' legjobb illemtani könyvek szerint jól készült könyv, melly értelmesen, röviden, 's e' mellett kimeritőleg közli mind azt, mi a' nevelt ember' társalkodását diszessé, illendővé, kellemessé tészi.

U.ott Hartleben K. A. költségein Trattner' bet. megjelent: *Szavaló*, tanitók' és tanulók' használatára. Irta *Nagy Márton*, kegyes rendi oktató a' pesti gymnasiumban. 1843. 8r. (6 és) 131 l. vel. 30 kr cp. Jó erkölcsi tanitások, történetecskék, 's egy hason irányu kis szinmü: „Oktalan atyai szeretet" czimmel, erkölcsi házi rajzolat 2 felv. Ha nem mind alkalmatos is a' közlött darab szavalásra, erkölcsi olvasó könyvnek bizonyosan alkalmatos, 's illyenre is nagy szükség van. A' szavalás' főbb szabályait előre bocsátani nem ártott volna.

Szinte Trattner' bet. a' szerző' költségén: *Országgyülési Tárcza* 1830 ról. Közli *Bertha Sándor.* (m. t. társ. l. t.). 1843. n8r. VIII és 298 l. vel. fűzve 2 ft cp. Egy örök nevezetességü országgyülés' dolgainak valóban jeles történeti előadása. Nem csak az eredmények, hanem az okok és következések' lánczolata is hiven és ugy szólván átlátszólag van adva, 's azon ohajtást gerjeszti, bár akadna minden hongyülésnek illy pártatlan, értelmes és higgadt történetiroja, ki öntapasztalás és önszemléletből a' „naplok és irományok" roppant tömegéhez a' helyes szempontból illy könnyü utat tud nyitni.

U.ott, Geibel Károly' könyvárus' költségein: *Közönséges kézi és oskolai Atlasz*, a' legújabb földirati határozatok szerint, a' hazai ifjuság és tanitók' számára, valamint az otthoni használatra. Kiadta *Fényes Elek*,

a' m. t. társ. l. tagja. Háránt nagy 4rétben nyolcz abrosz illy tartalommal: 1) A' keleti és nyugoti félgömb és Australia. 2—5) Europa, Ázsia, Afrika és Amerika, 6, 7) Magyarország és Erdély, 8) Az ausztriai birodalom. Jó források 's a' legújabb állapatok szerint gondosan készült 's színezett földképek. A' (tárgybeli) correctséghez aránylagos teljesség 's kiviteli csin kapcsolkodik, 's mind ezekhez olly olcsóság, melly ritka nem csak nálunk, de külföldön is. Ára fűzve 1 ft cp.

Azóta hogy a' *kecskeméti* nyomdáról adtuk utolsó tudósításunkat, Szilády Károly' sajtói alól a' következő munkákat vettük: 1. *Szentírás-magyarázás-tan' alapvonalai.* Iskolai közoktatási kézikönyvül tanítványi' számára készítette *Tomory Szabó* Sándor, a' kecsk. h. v. főiskolában közoktató. Első kötet: Általános előjegyzetek, philologiai általános nézetek, és bibliai archaeologia. 1843. n8r. X és 368 l. 1 ft 12 kr cp. Jelentő nem illetékes biró, azért értők' helyeslő nézeteik után ajánlja az érdekes tárgyu, tudós és jól írt, 's ezek mellett ritka olcsóságu könyvet. — 2. *A' természetes számok' Logarithmusai* 1től 10000ig, öt tizedes jegyekkel. Lalande' táblái után kiadta T. A. 1842. n8r. 42 l. kötve 20 kr cp. Hasznos kiegészitője minden felsőbb számtannak, legközelebb a' kiadó Tatai Andrásának, szépen és tisztán nyomtatva mint minden, mi e' nyomdából jő. — 3. *Magyar nyelvtan*, tanmódszerüleg előadva. Irta *Warga János*, prof., m. acad, l. tag stb. Pesten, 1842. Eggenberger J. és fia' tulajd. 8r. 164 l. kemény tábl. kötve 50 kr cp. Igen szerencsés probatét a' nyelv'szabályait úgy szólván magával a' növendékkel kifejtetni az adott nyelvanyagból: a' tanítvány' figyelme folyvást reá van függesztve a' beszéd' tartalmára és nyelvtani formájára, 's igyőfolytonos gondolkodásra 's önmunkásságra ébresztetik. E' könyv' segedelmével gondolkodó tanító sokkal sebesebben 's alaposban vezetendi be a' nyelvtan' logicájába és gyakorlatába a' tanulót mint bármelly mással; ez az igazi elméleti és gyakorlati módszer egyszersmind. De kell hogy az oktató is megtegye a' magáét. Könyvnélkülöztetéssel itt be nem éri. Nagyon ohajtjuk, hogy e' nyelvtan a' nyelvtanítók' köz figyelmét vonja magára, de azt is, hogy a' második kiadás némelly irási és nyomtatási hibáktól megtisztitva legyen. — 4. A' Pesten felállitandó *protestans főiskola tanitási rendét tervező pályamunkák*, a' dunamelléki helv. hitv. egyházkerület' köz gyülése által 1841. julius' 1. kitűzött jutalomkérdésre. Első kötet; (*Hetényi János*' első, és Tatay András és Karika János kecskeméti ref. főiskolai oktatók' másod rangu pályairatai). N8r. XI. és 291 l. öt haránt ivrét táblával, finom vel. fűzve 1 ft 30 kr cp. Köz figyelemre méltó munkálatok, mint a' mellyekben a' köztanodai szerkezet és tanmódszer' dolga, a' tárgy' jelenkori állása szerint, fejtegettetik; köz figyelemre méltók most kivált, midőn az oktatás' ügye annyi főt foglalkodtat, annyi kebelt ohajtásokkal tölt el. A' második kötet Péterfi Albert 's Vajda Péter értekezéseiket egészen, Szabó Györgyét és Spillerét kivonatban hozandja; mi e' külön vélemények' közzé tételéről nem csak a' felállitandó új egyetemre, hanem általan a' hazai iskolaügyre hasznos szellemi mozgalmat reménylünk. — 5. Értekezés a' *dunamelléki* helv. hitv. követő egyházkerületbeni *superintendens-választás' és egyházigazgatás' tárgyában*; figyelemmel T. Fáy András úr' Negyedmutatójára. Irta Cs. J. 1843. 8r. 47 l. fűzve 10 kr cp. — 6. *Erkölcsi kalaúz.* Növendék fiú és leány gyermekek' számára kiadta *Bátky Károly.* 1843. k16r. 32 l. vel.

fűzve 8 kr cp. Erkölcsi igazságok emlékeztető versekbe foglalva. — 7. Nemzeti *színházi Zsebkönyv* 1843ra. Kiadták Keresztessy Ambrus és Gillyén Sándor, nemz. szinház' sugói. Hubenayné arczképével. 1842. 16r. XLVIII és 122 l. vel. boritékos tábl. kötve. A' szokott tárgyakon kivül egy 5 felvonásos drámát hoz: *Hiszen csak tréfa* ! Rougemonttól, francziából ford. Egressy B.

Pozsonyban, Wigand Károly Friderik' bet. és költségein megjelentek: 1. Elfogulatlan nézetek különféle *politicai viszonyaink* fölött. Az időszaki sajtó utján irta — mb — Összegyűjtve közre bocsátja egy elvrokona. 1843. n8r. 100 l. vel. fűzve 42 kr. cp.—2. *Magyar-német-franczia társalkodás'* segédkönyve, vagyis útmutatás a' társaságos élet' minden helyzetében előforduló különféle tárgyakról magát e' három nyelven helyesen és csinosan kifejezni. Függelékül a' sajátságos szólásmódok, közmondások és czímzetek' gyűjteményével. A' legújabb és legjobb franczia és német segédforrásokból szerkeszté 's magyarral ellátá *Matics Imre*. 1843. négyszögü 12r. XII és 239 l. vel. fűzve 1 ft 12 kr cp.— 3. *A' keresztény vallástan'* vezérfonala, protestans nevendékek' számára, az unionak után egyengetve. 1843. n8r. XII és 131 lap, kemény burokban 28 kr cp. — 4. *Archaeologia* graecorum et romanorum. Discipulis suis conscripsit Tobias Godofredus *Schröer*, lyc. ev. poson. prof. 1841. n8r. VIII és 111 l. vel. fűzve 45 kr cp.

U.ott, Schmid Antal' b.: *A' latin nyelv és klassikusainak tanulmánya.* Irta *Klemm* E. J. 1842. Kaliwoda József tulajd. Megbizott könyvárus Geibel K. Pesten. n8r. 45 l. finom vel. fűzve 30 kr cp. Kis könyv, mellyben nagy igazságok foglaltatnak; elég fontos hogy mind azoknak komoly figyelmökbe ajánljuk, kik a' classicai irodalom' becsét, annak úgy gondolattal termékenyitő, mint az alaki kiképződést hatóan, tán leghatóbban előmozditó erejét méltatni tudják; mind azoknak, kik a' tanitás' dolgába akár felügyelőleg, akár igazgatolag, akár gyakorlólag folynak be. De hadd térjünk a' legközelebbi alkalommal vissza e' derék értekezéshez.

Magyar-Óvárt, Czéh Sándor' bet. 's Landes József pozsonyi könyvárus' költs. megjelent: *Keresztény-catholica vallástanitmány* kérdések és feleletekben Weinkopf József egykori catechetica, didactica és methodica' oktatója *), hütteldorfi lelkész stb után németből magyarositotta *Lányi* Károly, salvatortemplomi hitszónok. 1842. 8r. 238 l.

Nagyszombatban, Wachter B. költs.: *A' romai pápák Magyarországnak* mindenkor, szükségben és veszélyben, szóval és tettel hü segitői voltak. Történeti adatokban összeallitva a' hazának egy barátja által. 1843. n8r. 32 l. vel. fűzve 20 kr cp.

Kőszegen, Reichard Károly' betűivel megjelent: *A' politicai gazdálkodás' nemzeti rendszere.* Irta D. *Liszt Fridrik*, ford. *Sárváry Antal* h. ügyv. Első kötet. N8r. XXX és 209 l. finom vel. A' három kötetből állandó egész munka' ára 3 ft 30 kr cp. Ezen, az újabb korban köz figyelmet nyert munkája egy terjedelmes nézetü, nagy tapasztalásu jeles státustudósnak, igy forditva, valóságos körszükség és jótétemény nálunk, hol mindennap annyi szónok szónokol tárgyakról, mellyekről tudomá-

*) Újra elmondjuk, hogy nem tudományt hanem nevendéket oktatunk, 's azért methodicát sem oktatunk, vagyis methodica' oktatója ki sem lehet, de igen valakinek oktatója a' methodicában. A' tárgy, melylyet tanitványinkkal közlünk tanittatik, 's a' nevendek oktattatik.

nyos alapokra épitett 's a' történet' fáklyájával megvilágitott nézetek olly ritkák! Köz ügyeink' egyik legfontosbika most kétség kivül az anyagiak' rendezése, miután a' váltótörvény által különös és új helyzetbe vettettünk. Szükséggé lett egy bank, 's az ismét csak emelt ipar 's kereskedéssel együtt gyümölcsözhet. Hogy e' tárgyak körül azok, kik szólani csak születésök által vannak meghivatva, mielőtt szólanának, némiképlegalább igazodjanak, ohajtható hogy tanuljanak; 's e' czélra egyebeken kivül legközelebb e' munkához is folyamodhatnak. Az előttünk levő első kötet a' szerző' nevezetes életrajzán 's bevezetésén kivül a' történettani gazdag részt foglalja magában, mellynek tanulságai olly szépen vannak végül összefoglalva. A' classicai munka' e' *gyönyörü* kiadása olcsóbb nem lehet. Mert mellesleg emlitjük, hogy Reichard kőszegi nyomdája izlés' dolgában a' pozsonyi Wigandéval együtt mindent felülhalad, mi e' részben Magyarországban eddig sikerült.

Győrött, özv. Streibig Klára' bet. megjelent: *A' politicai tudományok* rendszeresen előadva *Karvasy* Ágoston törvénytanár... a' győri acad. a' pol. tud. tanitója... által. Első kötet, magában foglaló az alkotmányi politicát, az átalános igazgatási politicát, az igazságszolgáltatási politicát és a' politiatudományt. 1843. n8r. X és 163 l. vel. fűzve 1 ft 20 kr cp.

Szombathelyen, szinte Reichardbet.: *Tivadar ázsiai Magyarhonban.* Szinjáték öt felvonásban k8r. 107 l. vel. kéregbe kötve 30 kr cp.

Papán, a' ref. főiskola' bet. 's kaphatók Geibel K. pesti könyvárusnál: 1. *A' magyarok' története* Europába költözésöktől mostanig. A' tanuló ifjuság' számára irta *Horváth Mihály*, phil. dr. és m. t. társ. r. tag. Második kiadás. 1843. n8r. VIII és 96 l. fűzve 30 kr. cp. — 2. *A' magyarok' története.* Első szakasz: Az Árpádházból származott vezérek és királyok alatt. Irta *Horváth Mihály* stb. 1842. n8r. VIII és 175 l. fűzve 40 kr. cp. — Mind a' két irat, de különösen a' második, melly korunk' legérzékenyebb szükségei közé tartozik, 's a' *koszorús* szerző' jeles öszveállitása és előadásánál fogva ajánlkozik, méltó a' közönség, 's különösen a' tanitó 's nevelő rend' figyelmére. A' vegyes házakbeli királyok alatti történetek is sajtó alatt. — Ugyan ott: 3. *Természettan.* Irta *Tarczy Lajos*, a' pápai ref. főisk. term. tud. prof. 's a' m. acad. r. tagja. Második teljesen átdolgozott 's javitott kiadás. Első kötet. 1843. n8r. 215 (és 3) l. 2 ft cp. A' rezek utóbb. — 4. *Népszerü természettan.* Tanulni szerető gazdák, mesteremberek 's iskolatanitók' számára, a' földmivelésre és a' né, közt uralkodó babonákra különös tekintettel irta *Tarczy Lajos*.... A' népkönyvkiadó egyesület által jutalmazott pályamunka. 1843. Első füzet. n8r. fametszetekkel. 12 kr cp. (az egész négy füzetből fog állani).

Egerben, az érseki lyceum bet. megjelentek: 1. *Magyar verstan*, Irta *Makáry György*. 1842. n8r. 64 l. postapap., fűzve 24 kr cp. — 2. *Hunnia a' haladás' korszakában.* Irta *Eliássy István*. 1842. n8r. 109 l. vel. fűzve 1 ft 10 kr cp. — 3. *Észrevételek a' borsodi levélre* vallás és hierarchiára vonatkozólag. Irta *Harsányi József*. 1842. 8r. 74 l. vel. fűzve 20 kr cp.

Kassán, Werfer K. bet.: Rendkivül *jó emlékezet' megszerzésének felfödözött titka*, úgy hogy az ember mindent, a' mit hall és olvas, elméjében olly pontosan megtarthat, hogy csaknem szóról szora ismét elmondhatja. Hagen K. tulajd. 1842. k 12r. 114 l. fűzve 36 kr cp. S. F.

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRÁNT.

Lapjaink' mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs) 1 frt — kr. pengő.
II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1838. I. és II. félév teljesen . . . . . 2 „ — „ „
1839. I. félév' 2. negyede (1-ső negyede nincs) 1 „ — „ „
„ II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1840. I. és II. félév teljesen . . . . . 2 „ — „ „
1841. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs) — „ 48 „ „
„ II. „ teljesen . . . . . — „ 48 „ „
1842. I. félév teljesen . . . . . 5 „ — „ „
„ II. „ „ . . . . . 3 „ — „ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező' 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Hunfalvi, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsűekké tesznek.

A' szerkesztőség.

Eggenberger és fiánál kapható:

ORSZÁGGYŰLÉSI TÁRCZA 1830-ról.

Közli Bertha Sándor 8dr. Pesten 1843. bor. fűzve 2 pfrt.

Megjelent és Heckenast Gusztáv könyvárosnál kapható:

MAGYAR ÉLETKÉPEK'
IV. füzete.

Tartalma: Az obsitos. Vers Garaytól. — Hollós Mátyás az ál király' udvara. Vachot Imrétől. — Csoltó vitéz. Balláda Erdélyitől. — A' vig czimborák. Kovács Páltól. — A' sziv. Románcz Neytől.

Előfizetés 6 füzetre 4 frt peng.

Geibel Károly könyvárosnál kapható:

GYORSIRÁS

Taylor' rendszere után. — Magyar nyelvre alkalmazva D..... y J. 12 kőre metszett táblával. Ára kemény kötésben 1 frt pengőben.

Felszólítás

a' két magyarhoni tanító és nevelő urakhoz.

Milly szükséges a' földirat' tanításánál a' tárgyak' képleti előadása 's annálfogva milly elkerülhetlenek a' földképek, ezt minden tanmódban jártas 's tudomány' kivánatait megértő oktató igen jól tudja. Azonban

mind eddig hiányzott nálunk olly magyar nyelven készült iskolai földabrosz, mellyet pontosságon, földrajzi szépségen kivül jutalmasb ár is ajánlhatott volna. — Ezen érezhető hiány' kipótlására bocsátom ki e' következő munkát:

KÖZÖNSÉGES KÉZI ÉS ISKOLAI ATLASZ

a' legújabb földirati határozatok szerint a' hazai ifjuság és tanítók' számára, valamint az otthoni használatra kiadja Fényes Elek h. ügyvéd 's a' tud. társ. lev. tagja.

Magában foglalja a' keleti és nyugoti félgömb' és Australia, Europa, Ázsia, Afrika, Amerika, Magyarország, Erdély és az ausztriai birodalom' földképeit.

Megkéretnek tehát a' t. cz. nyilvános oktató és nevelő urak, hogy költséges hazafiúi vállalatom' gyámolitásául jelen iskolai atlaszt, melly 8 aczélba metszett 's csinosan szinzett ivnagyságú táblákból áll, ajánlani 's a' tanitó intézetekben közhasználatúvá tenni kegyeskedjenek; alulirt kiadó hálája' jeléül minden 10 példányra egy ajándék-példányt adni kész levén. Pest, majusban 1843.

Geibel Károly,
könyvárus és kiadó.

Az Athenaeum' szerkesztő

hivatalában következő munkák kaphatók:

Kritikai Lapok' VI. és VII. füzete (az I—V. füzet Kiliánnál megszerezhető) . . . . 24 kr.

Pillangó. Válogatott külföldi beszélyek' zsebkönyve. Kiadja Szeplaky Erneszt . . . . . 20 „

Külföldi játékszín. Kiadta Bajza. (Kötetlenül) 24 „

Szózat a' pesti magyar szinház' ügyében. Bajzától. Budán, 1839. . . . 20 „

Együtt ez öt kötet 1 frt pengőben.

Kilián 's társánál Pesten kaphatók:

VÖRÖSMARTY MIHÁLY' UJABB MUNKÁI.

I. Kötet Versek. 1 frt pengő.

II. K. Julius Caesar. Árpád' ébredése. Kincskeresők. 1 frt pengő.

III. K. Az áldozat. A' fátyol' titkai. 1 frt pengőb.

Vörösmarty' arczképe aczélmetszetben az Athenaeum' szerkesztő hivatalában kapható 30 pengő krajczáron.

Minden pesti könyvárosnál kapható: Nagy Ignácz' munkáinak 1—3 kötete, ezen külön czim alatt:

BESZÉLYEK,

irta Nagy Ignácz; 3 kötet, következő tartalommal:

Iső kötet: 1. Hitrabság. 2. Tekintetes ur és fia. 3. A' menyasszony. 4. Ha ha ha ha! 5. Sobri. 6. Tátra' csodája. — IIik kötet: 7. A' rémvadász. 8. Uti kaland. 9. A' pogány' esküje. 10. Piros tojások. 11. Vért vérért. 12. A' hölgyrabló. 13. Villámhegy. 14. Regatta. 15. Nőhűség. — III. kötet: 16. Az élő halott. 17. Nincs boszorkány. 18. Nagyságos asszony és leánya. 19. Benita. 20. Hunyadi' védangyala. 21. Niagara' menyasszonya. 22. Bűn és bünhödés.

☞ Kis 8adrétben, velinen, csinos boritékban; a' 865 lapnyi három kötet ára három pengő forint.

Minden hiteles könyvárosnál kapható:

GYORSSZÁMITÓ

a' szóvali számitás' tanitásának módja, gyermeki értelemhez alkalmazott egyszerű példákban és szabályok szerint. Használatul iskola- és más magános tanítóknak a' gyermekek' számitásra tanitásában. Irta Fekete János. Bécsben Strausné és Sommer' betüikkel. 1843. 8dr. 182 lap. Ára 30 kr. pengő.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' X. FŰZETE.

Junius' 1-*jén* 1843.

TARTALOM.

Lap

Corvin János. Vége. Horváth Mihálytól 445
Júlia. Beszély. Péter Károlytól . . . 457
Költemények 474

TÁRCZA: Néhány észrevétel a' „Vierteljahrschrift" birálatát illetőleg. Lukács Móricz. 478. lap. — Nyilt levél. Zaklatóczy 481. l. — Lapszemle (XVI. és XVII.) 487. l. — M. j. krónika (maj. 10-től május' 22-ig) 491. l.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

Előfizetés az 1843. év' II. felére.

Lapunkat a' jövő félévben is folytatni szándékozván, szives bizodalommal teszszük távol lakó tisztelt olvasóinkat figyelmessé rendeléseik' minél előbbi megtételére, hogy a' nyomatandó példányokat a' szerint intézhessük el. Azokat, kik a' jövő felévben tartózkodásuk' helyét megfogják változtatni, kérjük, ne terheltessenek itt helyben a' kiadó hivatalban (Hatvani-útcza, Neumayer ház 581. szám I. emelet) előfizetni, különben a' legkészebb akarat mellett sem eszközöltethetik egész pontossággal a' lapok' küldetése, valamint a' netalán eltévedő számok' pótlása. A' czimek' hibátlan és olvasható irással beküldetése kéretik; kivált a' személy- és helyek' neveié.

Az Athenaeum' iránya, tartalmi köre az maradand mi eddig volt. A' czikkek' választásában ügyekezni fogunk még szigorúbban, még kényesebben eljárni, 's mind inkább kitiltani lapjainkból olylyasmit, minek sem jelenben sem jövőben nincs belső értéke.

Lapunk' ára marad mint eddig :

Félévre postán	3	frt	48 kr.
— helyben	3	„	— „
Évnegyedre postán . . .	2	„	— „
— helyben . . .	1	„	— „

Előfizetheni minden kir. postahivatalnál. Kolosvárt az Erdélyi Híradó tek. szerkesztősége, Nagy-Enyeden tek. Vajda Dániel, Debreczenben Csáthy könyvváros urak szivesek előfizetést elfogadni. Bécsiek a' helybeli postahivatalnál tehetik megrendeléseiket.

A' szerk.

Corvin János.

(V é g e.)

1490. elején, bár beteges állapotban, Bécsbe utazott Mátyás. Czélja ez utjának volt a' császárral Linzben békét kötni 's azután fiát Sleziában egy ott tartandó országgyülésen a' tartomány' birtokába fejdelmül bevezetni 's Biancávali lakodalmát megtartani. E' végre János nagyváradi püspök által a' tartományban már előkészületeket is tétetett; mielőtt azonban czélját érhette, gyomorgörcs april' 6-kán életének véget vetett.

Miután a' vesztesége' súlyától lenyomott Corvin János fájdalmát annyira legyőzhette, hogy ön kétes helyzetére eszmélhetett, a' nagy király halála' hirére összegyült urak' gyülekezetében zokogva a' királyné lábaihoz borúlt 's esdeklett neki anyai szeretetéért 's gyámolitásaért, kéré, ne hagyná el őt, a' szülétlen árvát, hanem fogadná, mikép haldokló atyjának igérte volt, fia gyanánt, igérvén viszont, hogy őt anyjaként tisztelendi. E' jelenés' hatalma annyira megragadta Jánosnak jelen volt barátait, hogy mindnyájan könybe lábadt szemekkel kérék a' királynét az ifju vezér' gyámolitására. Beatrix szinte meghatva, vagy azt legalább szinlelve, Corvint megcsókolta, fölemelte 's iránta anyai hajlandóságot igért. A' jelenvoltak pedig a' pillanat' hevében mindkettőnek hűséget esküvének. Corvin ezután magához vevén atyjának mintegy 400 ezer aranyat érő kincsét, Fehérvárra, hol Mátyás négy év előtt fényes királyi sirboltot kezdett épiteni, kisérte a' megdicsőült' tetemeit.

Mig Corvin nagy atyja' tetemeinek eltakaritásával foglalkodék, Beatrix Komáromból majus' 15-re királyválasztó gyülést irt ki Rákos' mezejére. Az ország' rendei még a' gyülés előtt pártokra szakadának 's a' trónkövetelők megkezdék fondor játékjokat. Corvin, bízva azoknak hűségében, kik pártolását atyjának esküvel fogadták, bizva abban is, hogy a' legjelentékenyebb várak és városok' a' koronával együtt hatalmában vannak, eleinte nem látszék kételkedni megválasztatásán. A' szelíd és jó szivű, de tapasztalatlan ifju nem hihette, hogy dicső atyjának árnyékát hálátlansággal sértsék azok, kik a' porból általa emeltettek föl. De még az országgyülés előtt értesítette őt visegrádi fogságából Várdai Péter, Kalocsai érsek 's volt cancellár, hogy a' főrendek' leghatalmasbjai, bár közölök többen barátságot szinlelnek, elhatározottan ellenzik igényeit. És valóban még az országgyülés előtt nyilvánosakká lőnek a' pártok' tervei. A' leghatalmasb oligarchák, megunván Mátyás' erőteljes országlatát, olly királyt ohajtának, „kinek — mint Báthory István vajda mondá — üstökét markukban tarthassák", 's árnyországlata alatt a' hatalmat magok bitorolhassák. *) És ezeknek a' hanyag kormányáról már Csehországban eléggé ismert gyáva Ulászló tetszett. E' párthoz tartozott a' nagyravágyó, hálátlan Szapolyai István, Austria' kormányzója. Mások Ulászló' testvérét, Albert lengyel herczeget, főkép azért kivánták megválasztani, hogy az országot lengyel hadakkal is védje a' török ellen. Még egy harmadik pártot alkotott Beatrix, ki nem kevesbbé epedve férj után mint vágyva uralkodásra, Miksa római királyt kivánta kezével 's a' koronával megajándékozni. E' pártot azonban nem sokára megcsökkenté maga Beatrix, ki megsértve Maximilián' levele által, mellyben őt anyjának nevezte, a' házasságot igérő Ulászlóhoz állott; 's hogy Corvin János ellen is gyülölséget gerjeszszen, mintha ez az özvegyet üldözné, a' királyi palotából az ulászló-párti Dóczy egri püspök' lakába költözött.

Az országgyülés' határnapja elérkezett, 's a' pártfelek nagy zászlóaljakkal jelentek meg Pesten. Szapolyai, nem kételkedvén pártja' tervének sikerülte felett, közönösséget szinlelve, Bécsben maradt. A' dunántuli 's horvát főnemesek pedig, többnyire Corvin' hívei, még hadszedéssel késlekedenék. Magyar Balázs, a' Rozgonyiak stb. ezeket

*) Principem sibi sedatum, facilem, et maxime externum morumque et lingvae et jurium suorum ignarum quaesivere, quo facilius multis nominibus abusi regis imbecillitate, jugum disciplinae —— excuterent et sua quisque in ditione, uti collibuisset privatae libertati ac magnitudini per licentiam studere possint. Verantius.

be nem várva, pártjok által, melly az erdélyi 's lengyel határszéli megyék' nemeseiből állott, Albertet királylyá kiáltaták. De ellentmondottak ennek a' többi pártok 's bevárni határozták a' még meg nem érkezett nemességet; addig pedig közös akarattal a' trónkövetelők' követeit 's ügyvivőit hallgatta meg az országgyülés. Corvin János' ügyét Prosznitz János váradi 's Bakacs Tamás győri püspök védte, ugy látszik, mind kettő, az utóbbik, mint ulászló-párti, bizonyosan szinleg. Azután Maximilián, Albert, Beatrix és végre Ulászló' követei egyenként hallgattatának ki. De mind ez csak játék vala, mert Ulászló' pártja még a' gyülés' megnyitása előtt elhatározta, a' választást addig halasztani, mig a' nemesség, mellynek nagyobb része Corvinhoz szitott, a' várakozást megunván, szétoszlanék, 's néhányan a' főbb befolyásuak közől megnyeretnének. És czélját a' párt mind kettőben elérte: a' nemesség megunván a' hosszu várakozást és költséget, hatvan képviselőt rendelt és szétoszlott; Dóczy pedig nem csak a' királynét birta arra, hogy az Ulászlóvali házasság' reményében kincseit pártja' ügyeinek előmozditására odaajánlja, hanem az országnagyok közől is többeket 's ezek közt a' hatalmas egri püspököt is, kitől a' fekete sereg függött, részére vonta.

Azon, hihetőleg az ulászló-párt által terjesztett hír, hogy Miksa és Albert trónkövetelők az ország' felosztása iránt szerződést kötöttek legyen, a' pártok' munkásságát megkettőzteté. Az ulászlópárt mindenek előtt Corvin Jánost igyekvék megnyugtatni 's a' birtokában levő koronát hatalmába keriteni. Junius' elején tehát olly értelmű szerződést közlött vele nyolcz püspök és huszonöt világi ur, az ország' nevében, hogy, ha vagy isteni végzet vagy emberi tanács által magyar királylyá nem ő, hanem idegen fejedelem választatnék, János vezér ugyanaz nap bosnya királylyá neveztessék 's ezen kivül atyja' kincseit, a' tótországi, oppelni és liptói herczegségeket, a' horvátországi bánságot, Pozsonyt, Komáromot és számos más, még atyjától nyert várakat és jószágokat birja, a' koronát ellenben tüsténti e' szerződési oklevél' átvételénél általadja. De Corvin, a' kalocsai érsek 's az időközben megérkezett herczeg Ujlaky Lőrincz, Zsigmond pécsi püspök, a' vránai pörjel, szerb despota, jaiczai bán 's más pártfelei' tanácsára, kik hét ezernyi sereget hozának magokkal, e' föltételekre rá nem állott.

A' corvin-pártiak megérkezte utáni napon, miután őket a' cseh párt elcsábitani hasztalan iparkodott, Dóczy — ki a' nádori hivatalt helyettesként viselé — Pesten gyülést hirdetett, 's azon olly ékesszólással köté a' rendek' szivére az egyesség' szükségét, hogy azok es-

küvel igérnék, miképen a' király-választásban minden viszálkodást elkerülni iparkodnak. De midőn az ulászlópárt ezután előadná, miképen a' rendek' többsége Ulászlót királylyá már kitűzte legyen, Ujlaky Lőrincz és Zsigmond pécsi püspök bosszuságokat jogaik' megsértése miatt nyilván kijelentvén, mivelhogy a' választás nálok nélkül megtétetett, a' gyülést odahagyták és hadaikkal együtt Corvinhoz a' budai várba költözének. Kevésben múlt, hogy a polgári háború már ekkor ki nem tört. A' két párt' hadai már ellenségesen állának szemközt, midőn az ide 's tova küldött hírnökök végre fegyvernyugvást eszközlének. Ez alatt Dóczy és Báthory egy —, Ujlaky 's a' pécsi püspök más részről több izben találkozának. De az ügy' természete ollyan volt, hogy engedélynek 's föltételeknek helye egyik részről sem lehetett. Végre János, váradi püspök' tanácsára olly véget nyert a' vita, hogy a' kérdés' eldöntése Szapolyai István főkapitányra bizassék, 's e' végre Bécsbe mind a' két párt két követet küldjön.

Szapolyai mindjárt Mátyás' halála után titkos alkudozásba bocsátkozott volt Ulászlóval; 's még majus' 8-kán olly szerződést kötött vele, hogy Ulászló, ha általa királylyá emeltetik, a' Lengyelországtól mindjárt királysága' első évében kiváltandó tizenhárom szepesi várost, Lublyó és Podolin uradalmakat és Kremsiert örökös birtokúl neki adanja. Ez azonban olly titokban történt, hogy a' corvin-pártnak eszébe sem jutott a' különben nagy tekintélyü, méltóságaira 's roppant gazdagságára az esztergami hajdukapitányból Mátyás által emelt férfiu' pártos részrehajlásáról gyanakodni.

A' követség nem váratlanul érte Szapolyait, mert hiszen az egészen terv szerint történt. Midőn a' követség Bécsbe érkezett, a' dölyfös szerencsefi, fiát karjainál fogva fölemelvén, ezt mondotta: „Csak ekkorára nőttél volna már, fiam, most magyar királylyá emelnélek." Válasza, mellyet a' követeknek adott, olly tartalmú volt, hogy, ha a' rendek mást választanának is királylyá, mint Ulászlót, ő (Szapolyai) kénytelennek látná magát, minden erejét a' cseh királynak szentelni; mert az országnak (jobban, más szavakkal, önmagának 's az oligarcháknak) java csak e' választást helyeselheti.

Az ulászló-párt, Szapolyai' e' válasza után elkerülhetlennek látta a' polgári háborút. János, váradi püspök, tehát, egyike e' párt' követeinek, nehogy Corvintól megelőztessék, Bécsből tüstént Morvába sietett, hol a' fekete sereg táborozott 's azt részint saját, részint pártfelei' erszényéből gyüjtött százezer aranyon megvásaroltat és szinleg az ország, valóban pedig pártjának szolgálatára esküvel lekötötte.

Szapolyai' ítélete 's a' fekete hadnak Ulászlóhoz szegődése sokakat elvont ugyan Corvin' pártjától; de annak főbbjeit: Ujlaky Lőrinczet, Erneszt Zsigmond pécsi püspököt, Beriszló vránai pörjelt stb. hasztalan törekvék az ulászló-párt megnyerni. Sőt ezek rábeszélték Corvint, hogy kincseivel 's a' koronával, nehogy mindjárt Budán ostromoltassék, az alvidékre vonuljon. Az ellenzék-párt e' miatt őt 's feleit honárulóknak kiáltván, Báthory és Kinizsy által űzőbe vételé. E' vezérék hadának legfőbb erejét a' királyné' nehéz lovasai képezték. Az ellenséges hadak Tolna megyében a' Sárviznél találkoztak; de a' harcz Corvinra szerencsétlen kimenetű vala. Seregének egy része kincseire vágyva, mindjárt a' csata' kezdetén megfutamlott 's a' társzekerekre rohant; a' harcz erre vesztve lőn, a' kincs pedig nagy részben baráttól és ellentől egyiránt szétraboltatott; maga Corvin bajjal menekülhetett a' koronával Pécsre, honnan, midőn a' győzők polgári vért kímélve, őt nem üldöznék, Tótországba vonult. E' szerencsétlen harcz 's a' pártfelek közt támadt viszálkodás, még többeket elvont Corvin' pártjától; maga Ujlaky és Erneszt is késznek nyilatkozott az ellenpárttal egyezkedni. Mig ezekkel alkudozás kezdetett, Dóczy püspök a' julius' 15-kén tartott gyülésen a' trónkövetelők' követeinek jelenlétében 's a' rendek' hangos igenlése közt Ulászlót királylyá kiáltotta.

De alig értesült erről a' határszéleken táborozó Albert herczeg, hadával tüstént egész Szent-Andrásig előre nyomúlt. Sietni kelle tehát az uj király' pártjának, kivált, hogy a' koronát kezére kerítse, Corvinnal egyességre lépni. Ez reményöknél könnyebben sikerült az egri 's váradi püspököknek. A' szelid, békeszerető Corvin, ki a' polgári háborút különben is inkább pártfelei' akaratát követve, mint önszántából kezdette meg, iszonyodott a' polgári vérontástól, 's a' fönebb említett föltételek alatt kész volt egyességre lépni 's a' koronát általadni. E' szerződést Ulászló ugyan azon napon esküvel erősítette meg, mellyen a' pártjától elébe adott koronázási föltételeket elfogadta.

Corvin' pártfeleit azután Miksa, római király vonta magához; Frangepán, Kanizsay, Bánffy, Székely és mások azontul az ő zászlója alá esküdtek. Nagy igéretekkel törekvék Miksa Corvint is megnyerni; de bár ez nem sikerült, a' gyakori követségek, mellyeket a' római király Corvinhoz küldött, még is nagy aggodalommal tölték el Ulászló' híveit; mert az egri, váradi, győri, és pécsi püspökök, Báthory és Raskay őt szorosabban a' király' pártjához kötendők, vele külön szövetségbe léptek, mi által őt mind a' pártjokkal kötött szer-

ződés' pontos teljesitéséről, mind egyesek' megtámadása elleni védelemről biztositották.

Semmi sem fejezi ki világosabban Corvin János' békeszerető, szerény, igénytelen jellemét, mint az, hogy nem csak jelen volt vetélytársa' koronáztatásán, hanem még a' koronát is maga vitte a' diszmeneten, mellynek, ha az oligarchák dicső atyja iránt több hálával, a' haza iránt nagyobb szeretettel viseltetnek, 's ezt önhasznukért föl nem áldozzák, az ő fejét kell vala ékesíteni. És vajha ékesítette volna! Mert bár, mint eddigi tetteiből kitünik, nem birt is atyjának lángeszével, elhatározott szilárdságával, merész, vasakaratával, jellemének későbbi életében tanusított tisztasága, tettvágya 's hadvezéri talentumai kezeskednek, hogy alatta nem sülyedend annyira a' hon, mint sülyedt az erőtelen Ulászló alatt.

Az ujabb szerződésből, ugy látszik, kimaradt Corvin' bosnya királysága; ő legalább, sem miként neki elébb igértetett, Ulászlótól meg nem koronáztatott, sem maga e' czimmel nem élt; e' helyett Alsó- Tót- és Dalmátországon a' Drávától az Adriáig nyert vezéri főhatalmat. *) Miksa azonban, bár Corvin már olly elhatározottan Ulászló' részére nyilatkozott, hogy ettől főkapitánynyá is neveztetett az ellene viselendő háborúban, még sem szünt meg őt követei, kivált elébbi párthíve, Székely Jakab által pártjára csábítgatni. Ez Ulászlót, ki az ifju vezért magaként ingatagnak gondolá, mód felett nyugtalanította, 's elébb a' pécsi püspököt, ki iránt a' vezérnek hajlandóságát ismerte, küldötte hozzá Tatára, hol Corvin tartózkodék, hogy őt Miksa' csábjai ellen megerősítse; majd, midőn magának a' püspöknek hűsége is kétesnek látszanék, Dóczy püspököt bízta meg, hogy a' vezért más szín alatt Komáromba híván, szemmel tartsa. Miksa még ide is többször küldött követet a' vezérhez, de mindig sikeretlenül. Corvin, hogy magától minden gyanút elhárítson, „nagylelkűleg megfeledkezve — mond Tubero — sérelmeiről" Komáromból 1491. elején 500 lovassal az Albert herczeg ellen indult király' táborához csatlakozott. Miután pedig Ulászló testvérével békét kötött, Corvin Horvátországba sietett, Miksának ott nagy előmenetelt tett pártját elnyomandó. Itt ő mindenek előtt Zágráb ellen, mellynek várként megerősített templomába Miksa 600-nyi őrsereget állított, vezette táborát. Ostromszerei nem voltak ugyan a' vezérnek; az erősséget mind e' mellett is kö-

*) Interea Joannes Corvinus, qui superiore mense in Illyricum, regia ornatus auctoritate contenderat etc. Bonfin. És: „Omnia, quae a Dravo flumine usque ad Dalmatiae et Hadriatici maris littora sita sunt, regia prorsus potestate utenda (Uladislaus ei) contulerat.

rülvéteté. De Székely Jakab kevés nap múlva védelmére sietett a' nyomos helynek, melly az eleségszállítványok' elfogására 's rabló kalandok' intézésére különösen alkalmas volt. Corvin azonban Székelyt egy véres csatában visszaverte; azután pedig az erősséget is olly tűzzel rohanta meg, hogy az őrség a' helyet megtarthatni nem reménylvén, magát, hogy szabad elmenetelt nyerhessen, az ütközet' hevében megadta.

Mióta Ulászló a' királyi széket elfoglalta, a' milanói udvar Biancát, Corvin' jegyesét, csak uralkodó fejedelemnek szándékozván nőül adni, a' házassági szerződés' felbontását sürgette a' pápánál. Ez 1493-ban megtörtént; 's Bianca még azon évben Miksa római királynak nyujtá kezét. Corvin hamar elfeledte a' még különben is ismeretlen, nagyravágyó hölgyet, 's még mielőtt a' szerződés felbontatott, Beatrixet, Frangepán Bernát' bájos, szellemdús leányát jegyzette el nőül.

Helyzete azonban vezérségében, kivált e' szándéklott házasság miatt mind kellemetlenebb lőn. Frangepán Bernát és János, testvérek, már több évek óta heves viszályokba keveredtek volt egymással, mellyek a' trónváltozás' zavargásai közt többször elkeseredett harczra törtek ki. A' békeszerető, igazságos Corvin ezt nem tűrheté 's tiszténél fogva többször komolyan békére inté a' viszálkodókat, meghagyván nekik, hogy ügyöket törvényszéke elé vigyék. De a' testvérek IV. Bélának a' család' számára adott egy kiváltság-levelére hivatkozván, akként nyilatkozának, hogy a' királyon kivül senki hatóságát magok felett el nem ismerendik. Corvin hasztalan kérte Bernátot azután is, midőn már leányát eljegyzette, engedékenységre; hasztalan sürgette a' királyt is tekintélyének gyámolitására. Nehogy tehát e' miatt leendő ipával kellemetlenebb surlódásba jőni kényteleníttessék, elhatározta magát, a' tartomány kormányáról lemondani. Megerősíté őt szándékában a' tartományában feküdt Jaiczának is mind nagyobb veszedelme. Eddig ugyan sikerült Gyulai János várkapitány' vitézségének, azt a' török' gyakori megrohanásai ellen megvédeni. De mivel a' királytól védelmére nagyobb erőt nem remélhetett, nehogy az eddig is nagy áldozatával védett nyomos várnak gyanítható veszedelme neki tulajdoníttassék, tartománya' kormányáról önként lemondott.

Nászát a' deli Beatrixxel ezután nem sokára (1493-ben) megülte Corvin; 's egy ideig csak neje' szerelmének élt. De elvonultsága' örömeit nyugottan sokáig nem éldelheté. Szapolyai István, atyjának hálátlan kegyencze, nem elégedvén meg avval, hogy jótevője' fiát

a' koronától megfosztotta, már jószágaira is kezde sovárogni. Szapolyai' jószágai közt volt Corvinnak Sombor nevű vára, mellyre a' nádor, hogy jószágait kikerekítse, már régtől fogva vágyott. Mig tehát Corvin 1493-ban tótországi birtokain elvonúltan élt, Szapolyai a' várnagyot pénzzel és nagyobb igéretekkel megvesztegvén, részére csábította. Ez, hogy árulása olly szembetünő ne legyen, midőn arról értesült, hogy ura őt a' vár' kormányától elmozdítani szándékozik 's az új várnagy már utban van, az ágyuk' nagy részét titkon beszegeztette 's elásatta, a' kutakat dögtestekkel bemocskolta, szóval a' vár' minden védelmi 's eleség' szereit szándékosan megrontotta. Midőn pedig azután az igy megrontott várat utódának által adta. Szapolyai azt rablóként megtámadta 's a' király' minden intései' daczára, mielőtt Corvin a' távolból segedelmére mehetett volna, ostrommal elfoglalta. Corvin minden önkénytes elégtételszerzés' módjától idegen, ügyét a' király előtt sürgette. De a' tekintélyét már is végkép elvesztett király hasztalan intette a' rablót, hogy nem illik illy kiáltó igazságtalanságra vetemednie annak, kinek épen legfőbb tiszte a' jogot az országban védelmezni. De a' féktelen oligarcha daczolt a' királylyal 's annak követeit makacs göggel utasítá vissza; és az erőtelen és pénztelen király kénytelen volt tűrni alattvalója' daczát.

Kinizsy Pál Derencsényinek 1493-ban Ubdinánál Horvátországban szenvedett csatavesztését, mellynek maga Derencsényi bán is áldozatúl esett, megtorlandó, 1494. tavaszán nagy készületeket tőn, egy a' török tartományokba intézendő hadmenetre. Társúl szólítá fel ő Corvin Jánost is, ki szivesen követte hadával az elhírhedt hőst. Mig azonban ő künn a' hon'javáért harczolt, Ozvald zágrábi püspök távollétét használván, a' vezér' Rakonok nevű várát elfoglalta. Méltó boszúra gyúlt ezen ujabb erőszak' hirére Corvin; előbb azonban most is a' királynál sürgetett elégtételt 's várának visszaadatását; de midőn annak sikerét ismét nem látná, mihelyt törökországi hadmenetéről visszatért, magához vonván Kinizsy, Ujlaky, Kishorváth 's a' vránai pörjel' zászlóaljait, Ozvaldot megtámadta, jószágait pusztította 's három ezernyi seregét szétvervén, Rakonokot visszavette. A' megszorított püspök Kanizsay László bán' segedelmeért folyamodott, kinek közbevetésére aztán Corvin olly föltétel alatt, hogy Rakonok birtokában többé ne háborgattassék, a' püspöknek békét hagyott.

1495. elején Ulászló, mig hada a' lázongó Ujlaky ellen harczolt, Verőczén, Tótországban, előbb törvényszéket, aztán országgyülést tartott, mellyen a' tartomány' védelme a' török ellen czélszerűbben szabályoztatott. Ez alkalommal a' rendek egyező akarattal Cor-

vint, a' szelid, igazságszerető, fiatal hőst, ki hadi talentumainak már is annyi fényes bizonyságát adta, kérték ki kormányzóul; és Corvin a' tisztet, mellyről minap önkényt lemondott volt, annál nagyobb készséggel vállalta el, hogy mind tettvágyának tágasb tért nyisson, mind többektől megtámadt birtokait sikeresebben megvédhette.

A' törökkeli sürűbb érintkezés 1495. nyarán dögmirígyet terjesztett az ország' alsó vidékein. Corvin a' ragály elől nejével liptói birtokaiba vonúlt 's Bajmóczon fürdőket használa. Itt azonban élete nem csekély veszélyben forgott. Puky Péter, bajmóczi várnagy, (hihetőleg ugyanaz, ki Sombor' várát elárulta), valószinűleg a' herczeg' birtokaira vágyó Szapolyai' tudtával, kinek a' várat elárulni szándékozott, Corvin' életének több izben cseleket hányt, mig végre a' merényen rajtkapatván, ezen 's több más gonosz tetteiért Budán a' szent György' terén megnégyeltetett.

De Puky nem utólsó ellene volt a' szelid, 's azért büntetlenül sérthetni vélt Corvinnak. Mig ő az 1496-ki telet is liptai jószágain tölté, történt, hogy ez év elején lengyel rabló csoportok kalandoztak be martalék végett a' felső megyéket. Ellenei azt hitették el a' királylyal, hogy e' kalandorok Corvin' zsoldjában állanak, 's ő mind többeket toborz még Lengyelországban, kiknek segedelmével Ulászlót a' királyi székből elűzni szándékozik. A' gyöngeségnek a' gyanakodás és hiszékenység társa szokott lenni Ulászló e' hirre megrettent, 's mielőtt a' dolog' mibenlétéről magának bővebb tudósitást szerzett volna, a' felső megyéket és városokat Corvin, mint lázadó ellen fegyverre lármazta, 's őt magát bánsági tisztétől megfosztotta. De miként kelle pirulnia nemtelen gyanúja miatt, midőn azután értesült, hogy mig ő ellene hadat gyűjtött, Corvin mit sem tudván a' történtekről, liptói herczegsége' fegyvereseivel a' kalandorokat maga is megtámadta 's az országból kiűzni segítette. Corvin értesűlvén a' király' gyanujáról 's ellene tett készületeiről, azon öntudattal vígasztalta magát, hogy békeszeretőbb, becsületesb alattvalója a' királynak, jobb fia a' hazának nincs az oligarchiai önhaszonvágytól megmételyezett országban magánál. De a' király is sietett hibáját jóvá tenni, 's a' vezért hivatalaiban megerősítette. A' szelid Corvin pedig kész volt engesztelődésre.

Corvin ezután tartományába vonult 's több évig azt nyugodalomban és bölcsen kormányozta. És a' közjóra szentelt törekvéseit a' legszebb díj jutalmazta, mi csak egy érdemdús nyilvános életet, honszerelmet 's tiszthűséget jutalmazhat: a' közelismerés, közméltánylás, közszeretet.

1499-ben Velencze a' török ellen egy nevezetes tengeri csatát

vesztvén, 's ennek következtében keleti birtokaiban veszélylyel fenyegettetvén, a' pénzszegény Ulászlót évenkénti százezer arany harczdíjjal a' török ellen frígyre birta. A' frigy 1500-ban köttetett meg. Vezérekül a' török ellen egy részről Corvin, másról Som Józsa temesi ispán, Erdélyben pedig Szentgyörgyi Péter vajda neveztettek. De komoly szándéka Ulászlónak nem volt e' háborúval, 's azért kellő segedelmet nem adott a' kinevezett vezéreknek. Értesült erről a' bosnyai basa 's a' béke' megszegését a' magyarokon megtorlandó, Jaiczát egy, többnyire martalóczokból szedett nagy számu sereggel ostromolni kezdé. A' vár még most is a' derék Gyulai János' kormánya alatt állott, ki attól a' törököt már többször visszaűzte. Most azonban Gyulai hirtelen meglepetvén, hosszas védelemre felkészülve nem vala. Corvin a' nyomos vár' veszedelméről a' királyt azonnal tudósítá 's kérte őt, hogy védelmére az alvidék' nemességét felültesse. De a' nemesség csak lassan készült, bár a' király Czobor Imrét arra is felhatalmazta, hogy erőszakot használjon a' vonakodó, vagy késlelkedő nemesek ellen. Corvin tehát ezeknek teljes számmal megérkeztét be nem várván, Geréb nádor, Frangepánok, Zrinyiek 's egyéb főnemesek' zászlóaljait magához vonta és sebes menetekben vezette a' már veszélyben forgott vár' segedelmére. A' török korán értesült jöttéről és csatarendben várta az őt meglepni szándékozott herczeget. Ez, miután tervét meghiusúlva 's az ellent a' csatára késznek látta, seregét nagy gyorsasággal négy szögű csapatokba állitá 's buzditásul vitézeihez néhány lelkes szót mondván, az ellent nagy hévvel megtámadta. A' harcz mind két részről megátalkodott, a' győzedelem sokáig kétes vala, mig nem Corvin nehéz lovassággal az ellenség' sorait megzavarván, azt rendetlen futásra kényszeritette. A' csatamezőt 4000 török holttest fedte; ezenkivül sokan elfogattak, sokan futtokban a' Bliva folyamba űzettek. Az ellenség egész táborát 's minden ágyuit a' győzőknek hagyta martalékul; ezeket a' vezér a' várba vitette, amazt vitézeinek engedte prédául. A' győzedelem azonban Corvinnak 1000 bajnok' életébe került; a' sebesültek' száma is több százra emelkedett. A' megmentett várat aztán Corvin kijávíttatta 's ismét a' derék Gyulai' vitézségére bízta; a' királynak pedig számos elfogott nemes lovat 's hadi jeleket küldött Budára győzedelme' tanujául. — Nem sokára aztán maga is Budára utazott, hol a' királytól kitünő tisztelettel és szivességgel fogadtatott. Czélja ezen utjának egy csere volt, melly szerint Oppeln herczegséget a' király' kérelmére, ki azt testvérének, Zsigmond herczegnek ajándékozni szándékozott, a' nem rég magtalanúl elhalt Dengelegi Pongrácz Mátyás' birtokaiért átengedte.

Budavárán 1502-ben a' király násszához zajos készületek tétettek. A' jegyes, Anna, candelei herczegnő, a' frígyes Velenczén által vette útját. A' bosnyai basa, hihetőleg útját elzárni szándékozván, Malomfalvánál az országra tört 's az alvidéken pusztítva kalandozott. A' jegyes után sovárgó király Corvint, Szentgyörgyi vajdát és Som Józsát sebes futárok által felszólítá a' rablók' kiűzésére. Corvin már különben is összevonta hadait; de mielőtt ő félkészülhetett volna, a' kalandorok értesűlvén szándékáról a' Dunán által visszavonúltak. De résen várta őket Szent Demeternél a' Corvintól felszólított nándor fehérvári kapitány, Kanizsay György, 's a' meglepett rablókat nagy részben felkonczolta. Kevésre ezután Corvin az erdélyi vajda, a' temesi ispán, Jaksics Márk és Demeter 's a' győzödelméről visszatért Kanizsay' hadait a' magáéval egyesítvén, Haramnál a' Dunán általkelt 's Bolgárországra ütött. Bodon, a' tartomány' fővárosa, Gladova 's több más város első rohanásra megadta magát és szétromboltatott. E' szerencsés előnyomulás után Nikápolyt akará Corvin megkisérteni. De az erős vár daczolt az ostromszerekben szűkölködő ellenséggel; miért azt Corvin, külvárosait porrá égetvén, oda hagyta 's a' tartomány' nagy részét tüzzel vassal pusztította. Visszatértében pedig a' görög hitű keresztény népség' nagy részét minden marháival együtt magával vezette 's a' gyakori török betörések alatt elpusztult temesi bánságban letelepítette. A' martalék megbecsűlhetetlen volt. A' becsesebbet ebből Corvin néhány szekér török fejjel a' királynak küldé nászajándokúl.

És ez volt utólsó kitünő tette a' nagy király' jeles fiának. 1504. őszén ragályos láz pusztította az alvidéket, mellynek a' derék Corvin is, férfikorának alig 35-dik évében, rövid betegség után october' 12-kén áldozatúl esett. Tartománya, melly őt őszintén gyászolá, benne szelid, igazságszerető, feddhetetlen becsületességű kormányzót, hazája egy mind nagyobb hirre jutott hőst vesztett.

Több szót szükségtelen vesztegetni a' derék férfiu' dicséretére, kinek érdemei az erénytelen korban, mellyet általán véve féktelen oligarchiai dacz, 's nemtelen önhaszonlesés és zsarnok erőszakoskodás jellemez, kétszeres fényben tünnek elő. Ha a' szeretetre méltó, tettre vágyó, tiszta jellemű, hős férfiút, a' még csak egy családot is, nem mondom országot kormányozni képtelen, gyáva Ulászlóval összehasonlitjuk, lehetetlen keblünk' mélyéből föl nem sohajtanunk: vajha e' helyett amannak fejére tűzte volna atyjának fényes koronáját a' haza' nemtője; lehetetlen nem kivánnunk: vajha Corvin több jeles tu-

lajdonihoz atyjának merész lelkét, szilárd elhatározottságát is örökölte volna, mik neki a' koronát kétségkivül biztositandják vala.

Özvegye a' dicsőült' tetemeit Tótországban, Lupoglaván takarittatá el sz. Pál' remetéinek templomában, mellyet hajdan gróf Cillei Hermán tótországi bán épittetett, Corvin pedig életében 's utóbb özvegye királyilag — egyebek közt Mátyás királynak egy gyönyörű, ó mivű, aranynyal himzett, bibor palástjával — megajándékozott. Sirkövén, mellyet, bizonytalan, neje-é, vagy az iránta holtig hálás Rattkay Benedek, hadának főkapitánya, ki tőle hadi érdemeiért Urbacz vagy Nagy-Tábor és Jurketina várakat ajándékul nyerte, 's ki később magát Corvin' lábaihoz temetteté — állittatott, a' következő barbarlatin sorok állanak: „Anno domini millesimo quingentesimo quarto, Octobris duodecima die, hora undecima nocturnali, heros ultimos dies Joannes Corvinus clausit extremos: sub eremo corpus ad claustrum Lupoglaua tumulare jussit. Aspice rem caram: bini hinc inde cingunt gloriae virginis aram: dux Joannes et filius ejus Christophorus, quibus adsint gaudia trina! Dum licuit, tua dum viguit, o Joannes potestas; fraus latuit, pax in regno isto tui tempore firma fuit, regum atque honestas."

Corvin nejével két gyermeket nemzett, Kristófot és Erzsébetet. De Kristófot, a' hős család' ezen utólsó sarjadékát, még csecsemő korában kiragadta a' halál bánatos szülei' karjaiból. Erzsébetet atyja halála után a' Szapolyai család, hogy vele a' szép birtokot magához ragadja, Szapolyai Györgynek jegyzette el. De nem sokára elhalt Erzsébet is. A' javak' egy részét ezután a' király az özvegygyel kötött szerződés' következtében elfoglalta 's unoka öcsének, György brandenburgi határgrófnak, ajándékozta, ki a' másik részt is megszerzendő a' szép özvegyet 1508-ban nőül vette. De a' gyöngéd, kedélyes nő két év mulva elhervadt a' kicsapongó, kéjvadászó férj' oldalán, ki azután nemtelen szenvedélyeitől űzetve, a' roppant birtokot is kevés idő alatt, elpazarlotta. És ez lőn sorsa történetünk' legdicsőbb, hős családja' örökségének!

HORVÁTH MIHÁLY.

Júlia.

Eredeti beszély.

I.

Olaszország' délszaki napja úszott Róma felett a' láthatár' kék tengerén, olly vakító fénynyel, mint a' teremtés' negyedik nappalán. Tűz súgárait nem töré meg semmi ború; néha egy egy halvány felhőcske, millyeket egy Marko' tájfestvényein látunk, lengett ugyan ezüst hullámként körülte, de ezeken játszva hatottak sugárai keresztűl. A' természet derült egével járúlt az úr' ünnepéhez.

A' hét hegyü város ezredes álmából látszott fölébredni. Nagyszerű menetek hasíták keresztűl eseménydús utczáit. Mint zúgó folyam tolongott a' nép, árján mindenkit magával ragadva. Buzgó ének-imájok égre tört fel. Órákig tarta az igy, a' forrás kifogyhatatlannak látszott, mig végre hullámival a' templomok' nagyszerű éjébe tűnt el.

Az emlékgazdag Capitol' közelében, omladékok felett, állott egy férfiu, mint romisten, figyelemmel kisérve az ünnepélyt. Ruhája idegenszerű volt. Fején turbán alakú nyári föveg űlt sötét szín bársonyból, kócsagjával szellők játszadoztak, ideges karcsú termetéhez sötétzöld dolmány simúlt, alatta ugyanollyan szinű nadrág, mindkettő aranynyal gazdagon befolyva. Lábán csinos szűk topán ezüst sarkantyúval. Vonásain férfias szépség terűlt el, bár érdekes arcza az olasz naptól kevéssé el volt barnúlva, mi azonban komoly képének bizonyos bájt kölcsönözött. Termete középszerűnél valamivel magasb volt,

szerelmet, 's tiszteletet egyszersmind ébresztve a' szemlélőben. Korát tekintve, legfönebb harmincz éves lehetett.

Összefont karokkal meredt az eltünt nép után, képe a' szenvedélyek' viharán el-elborúlt, mint felhőkbe tünedező hold; merész lelke két évezredet vándorla keresztül, párvonalt húzva a' múlt, 's jelen között.

„Isten!" gondolá magában „mi város, mi nép ez? hova tűntek, Róma, világhódító lakóid? hol a' Scipiok, hol a' Mariusok? hol a' vitézek, kiknek fennragyogó tetteiket kifogyhatlan képzelmi erejü költők dicsőiték, dalukban önmagokat is halhatatlanítva? hova tünt August' arany kora? hol a' nép, melly szorgalmas méhként, három világrész' kincseit hordá kebledbe? hol a' hatalom, melly nemzeteket sáppasztott el?" Borúlva nézett körül, mintha feleletet várna. „E' romok itt mindenre felelnek. Ők eltűntek, mint szép álom, 's a' kivivott harcz után békén nyugosznak borostyánaikon. Az utódoknál háladatosb idő romokból emelt nagyszerü siremléket hamvaikon. Fölöttek az unokák hereként donganak; elkorcsosúlt bennök őseik' tüz lelke, kihalt a' tett utáni vágy; elborúlt még az emlék is, melly őket, apáik' fényére visszatekintve, hasonló tettekre hevitse. Róma, a' hősek' hazája, puhaság' ölén fetrengő pulya nép' barlangja lett."

Borúlt kedélylyel hagyá el a' romot, míg folyvást a' múltak' fényén merengve, mintegy mozgonyilag bizonyos irányt vett. — Az előtte menő sokaság után nem sokára egy múlató nép-kertbe ért.

Ezen kert a' Tiber' partján terült el. Nagy részét cziprus, vad gesztenye, 's mirtusfa-sorok, 's csoportozatok árnyazák be. Az útak' szélei virággal koszorúzvák, 's épen ekkor az évszak nyiló rózsákkal kedveskedett. A' Tiber' szélén babyloni fűzek, 's tiszafák terjesztek ki lombdús ágaikat. Alattok gyeppamlagok kínálkoztak az elfáradtaknak nyughelyül. —

Szerendi Béla — mert ez hősünk' neve — áttekintvén a' kert' nagyobb részét: ezen pamlagok' egyikén helyet fogott.

Elmélyedve nézett a' Tiber' csillogó tükrére, melly a' nap' hanyatló súgárain tündér folyamként terült el előtte, arany fényt árasztó vizével. Képzete ismét a' multba csaponga vissza. „Talán épen itt gyilkolák meg Cajus Grachust, azon Cajus Grachust, ki javait, nyugalmát, fényét, jövendőjét a' népért áldozá fel, azon népért, melly őt gyáván, hálátlanúl gyilkosinak engedé át. Róma, méltán sülyedél alá fénytetődről, Róma, méltán bünhödöl, mert egyet-nem-értés, 's hálátlanság' kigyója fészkelé magát kebeledbe, 's ten magad fojtád meg hidegen leghübb gyermekid'!

Ábrándjából magyar szó' hangjái, női ajkakról, ébresztek fel. Mint bűvölés által tündéri álomba szenderült, a' felóldó varázs hangra, ugrott föl Béla nyughelyéről. Felejtve volt Róma hőseivel, 's imádott hazája tünt föl képzetében, dicső multjával, 's reménydús jövőjével.

A' hang felé irányozva lépteit, nem sokára két nőt pillantott meg ülőhelyzetben. Az ifjabbik meglátva Bélát, kalapfátyolát leereszté. Az irigy fátyol azonban igy sem fedé eléggé hűn bájvonásait; szemsugári áttörtek azon mint estalkony' csillagai a' vékony ködön.

Az idősbik, egy ötven éves tisztes matrona, úgy látszott, kevésbbé fél, mint társnéja, a' férfi-szemek' ostromától, mert nyíltan, sisakkellenzék nélkül tekintett hosszason Bélára.

„Mi szép férfiú, mi gyönyörü termet!" mond társnéjához fenhangon, mind a' mellett olly biztos hangejtéssel, mintha gyóntató papjának súgná meg „Istenem! mennyire hasonlít öltözete szép házaméhoz."

Júlia nem felelt, de arczán a' tüzes pir, melly még fátyolára is bibor szint vetett, többet mondott minden feleletnél.

„A' mint veszem észre, mi vagyunk utólsók, a' nap rég leszállt, Stephano ezóta a' hidon várakozik" mond az idősbb nő, üléséből felállva.

‚Maradjunk még anyám! mond Júlia esdő hangon, melly Béla' idegeire különösen hatott; az est olly szép, olly kimondhatlan szép.'

„Nem lehet tovább" mond szelid tagadó hangon „az út nincs minden veszély nélkül. Stephanot el találnánk vétni, 's ótalom nélkül maradnánk."

Béla egy közel fa alatt hallgatá, látatlanúl, imádott hazája' szeliden bájos zengzetű nyelvét, mellyet olly rég kelle nélkülöznie, 's melly távol föld' ölén véletlenül hallva, a' szép olasz hölgy' bibor-ajkain még egyszer anynyi varázszsal látszott szívére hatni. Több izben volt szándéka magát bemutatni, 's lakásokig védőül ajánlkozni, de mind annyiszor visszatartá szerény érzete, föl nem tolakodni, hol tán kedvetlen vendég leendene.

A' nők megállottak a' Tiberen átvezető hidon, inasukra várva, kit ide rendelének; a' nőket távolról észrevétlen követő Béla egy hidláb' árnyába vonultan merően nézett Júliára, ki fátyolmenten felhőtlen égként állott fölötte.

A' tele hold épen vékony ború alá tűnt el, a' mint egy sötét alakot látott a' már nyugtalankodni kezdő nők felé közeledni, önkénytelen mozdúlt el az oszloptól.

‚Te vagy Stephano?‘ kérdé az idősbb nő rezketeg hangon.

A’ sötét termet, egyike a’ Rómában olly gyakori útczai rablóknak, szótlan, mint felbőszült tigris, rohant Juliára, ’s nyakából nagybecsü ékszerét leszakasztá. — Iszonyú sikóltás röpült fel az elrémült nők’ ajkiról.

„Némúljatok el, különben halál’ leányi vagytok“ dördüle rájok a’ rabló, kezébe tőrt villogtatva az előtte lerogyott Julia’ hó keble felett. De a’ szó életével fuladt el ajkain, mert hátulról egy herculesi kéz fogá át, ’s elrántva Juliától, emberfeletti erővel a’ hid-korlát között a’ folyóba sodrá. Rabló, tőr, ’s ékszer egyszerre tűntek el, felettök hullám csapott össze, ’s csak a’ gyürűző habkör jelelé ki közép pontjával a’ rabló’ sírját.

Mind ez egy percz’ műve volt.

Júlia még most is térdeplő helyzetben nyújtá föl esdőleg kezeit; a’ másik nő büvölt szoborként meredt Bélára, mind ketten elfásúlva a’ jelenet’ iszonyától. — Béla’ első tette volt Juliát illedelemmel fölemelni.

„Ön meg van mentve“ mond érczhangjának különös rezgésével. „Asszonyom!“ folytatá a’ nő felé fordúlva „bátor vagyok lakokig védőül ajánlkozni.“

‚Megmentve‘ rebeg a’ lányka csengő hangjával, először pillantva föl szabaditójára, mialatt halvány vonásain a’ meglepetés’ pirja vonúlt föl, ‚’s ön által‘ tevé hozzá dal-hangon, melly több érzést árúlt el, mint akarta volna.

Az idősb nőre villanyként hatottak a’ magyar hangok; szenvedélylyel szorítá meg az ifjú’ kezét, ’s hangja szinte magasztos volt, mialatt töredezetten e’ szavakat rebegé. „Ön magyar, azon hon’ gyermeke, mellynek nevénél kedélyemre égi érzés száll. Én is magyar vagyok, ’s büszke azon hon’ gyermeke lenni. Isten, isten! áldom a’ véletlent, melly önnel összehozott, bár oka borzasztó volt is.“

Béla, karjára fűzve a’ két nőt, mind hárman néhány perczig némán haladtak Róma’ utczáin, majd az idősbb nőtől megtudá, hogy ő Juliának B** marchese’ közel rokonának nevelője, ’s nem — mint eleinte hitte — anyja. Ezelőtt mintegy tizenhét évvel magyar szolgálatban levő olasz születésű férjét, ki, mint ezredes, vitézkedett a’ francziák ellen, követte Olaszországba. Férjét harczi halál ragadá el oldala mellől, ’s igy jutott ő rokonai’ ajánlása után B** marchese két éves unokahúgához. — Az ezredesné, egy főrangú, bár különös viszályok miatt elszegényedett magyar család’ gyermeke volt; szüléi még férje előtt elhaltak. Honát, a’ távolban is, hő szerelemmel ölelte, ’s hogy

legalább bizonyos egybeköttetésbe lehessen azzal, megtanítá fogékony keblü növendékét a' felejthetetlen hon' varázs zengzetü nyelvére.

Több útcza-sorokat hagyván hátra, a' nők végre egy izléssel készült két emeletü palota előtt allottak meg.

„Reméljük, mond az ezredesné Bélához, többször lesz szerencsénk szabaditónkat körünkben tisztelhetni, a' honleány — tevé hozzá — vágy újságokat hallani azon házáról, mellynek nevét évek óta hordozá ereklyeként keblében, 's ezen reményem', hiszem, ön nem hiúsitandja meg."

Julia, az egész úton, hallgatott.

„Nagylelkü férfiú!" mond, megtörve a' némaságot, ön nagy veszélyből mente meg, örömmel vallom magam' adósának. Képe soha sem fog kihalni szivemből — emlékemből' igazitá ki magát — 's eltünt.

Béla, a' nyájas meghivásban, földi vágyai' legnagyobbikát látván megelőztetni, az ezredesnének minél előbbi látogatást igért, 's tőle búcsút vevén távozott; sokáig kisérte őt szemeivel a' nevelőné, mignem egy sötét köz fogá föl éjébe.

II.

Szerendi Béla, gazdag magyar család' vég sarjadéka, három idősb testvérei' kora elhaltával szüléinek egyetlen reménye, 's öröme volt. Atyja buzgó honfi, magára vevén nevelését, különösen hazája, 's nemzete iránti kötelességeit akarta szivébe forrasztani. Igyekezete nem volt sikeretlen, mert Béla, egy szüzien tiszta kebel' egész hevével ölelte honát, 's nemzetét. Lassanként, az ifjúkor' szilárdulásával, munkás tetterő fejlett ki kedélyében: követni nemzete' magasztos hősei' nyomdokit, ölelni a' hont, 's nemzetet, mint azok; élni, 's ha szükség leendene, bátran meghalni érette. Mind e' mellett ő nem tartozott azon ábrándozók' nagy seregéhez, kik a' multra vissza sóvárogva, a' jelenért semmit nem akarnak tenni; neki szent hit élt lelkében a' dicső multat a' tettet igénylő jelen' hidján egy szebb jövővel kötni össze; de hogy ezen eszmét valóvá érlelhesse az idő, gondolá továbbá magában, mindenkinek olly hűn kell körét betöltenie, mint ég'csillaginak a' teremtőtől kimért útat. Ezen vezér-elvéhez következetes maradt egész éltében, hol szó használt, hol tettre volt szükség, Béla ott soha sem volt utólsó. Mit honára nézve jónak látott, ahhoz makacsságig ragaszkodék, 's igy lassanként a' tetterő mellett szilárd önállásra tőn szert; elve volt, nem hajolni nádként minden szél-lengésre, 's egyesek' érdekiért soha sem áldozni föl a' közét.

Alig volt húsz éves, midőn szeretett szüléit elveszté. Idővel,

mint minden, enyhült fájdalma is. Gyásza' szüntével első gondolata volt, egy keblén rég őrzött eszmét valósítani — ő útazni ment. Először is honát járta be, mint okos orvos a' sebet vizsgálván meg, mielőtt irt keresne reá; majd végezve ezt, Európának főbb országait utazta be, 's miután ezekben minden honára alkalmazhatót figyelemmel megtekintett, a' régi világ' dicsősége' gyúpontjába, Rómába, ment.

Láttuk, mi kedvetlen hatással volt rá a' múlt és jelen közti párvonal; a' multakróli nagyszerű eszméje, a' jelen által mélyen meg volt mérgezve. Honára csaponga vissza képzelete. Ekkor hatottak fülébe a' rég nélkülözött magyar nyelv' hangjai. Ezen nyelv, egy múmia' szájából hallva is kedvesen lepte volna meg itt: mennyit kelle annak nyerni egy bájos gratia-ajkon, mindenki gondolhatja. Hozzá járúlva azon véletlen esemény is, hol mint szabadító lépett föl, életét mintegy tündéri lánczczal érezte megmentett imádottjához kapcsoltatni,

Béla a' két nőnél több izben megjelent, hol mindenkor várt vendég volt. Júlia eleinte csak felszólítva, mellékesen vett részt a' társalgásban, feleletei többnyire rövidek, 's egyhangúak voltak, néha nem is jelent meg társaságukban; azonban illyenkor Béla rendesen kedvetlen, 's szórakozott volt; ezen utolsó eset később ritkán fordúlt elő Júliánál.

A' marchese unokahúgát igen szigorúan neveltette, úgy hogy Júlia, Róma', az élvezet' minden nemeivel kínálkozó Róma' közepén, csaknem kolostori magányban élt nevelőnéjével. Egy közel ima-házat kivéve, kimenniök nem volt szabad, csak néha, nagyobb ünnepeken, de ekkor is a' marchese' kedvencz agg szolgája Stephano' kíséretében. Ezen engedélylyel éltek úr'napján is, midőn őket a' véletlen veszélyből Béla, csodás fölléptével, kimentette.

Öt látva Júlia, keblében egy ismeretlen érzés foglalt helyet, a' szerelem' bájos hatalma; a' szerelem, ezen fénylő nap az érzelem' egén, melly előtt a' többi szenvedélyek, mint csillagok, sötétűlnek el. Képzetében felmagasúlt a' férfiúi tökély' magasztos eszméje, 's ah! ezen eszme, ezen ideál minden nap' körében volt. Ki állhatott, ki akart volna ellent állani a' szerelem' esdő szavának, melly láng kebelből jött, 's tüz kebel' gyúpontjára talált?

Nem ment az azonban olly hirtelenséggel, mint olvasóim talán gondolják; hetek, hónapok teltek el, mig Béla a' szerelem' boldogító „igen"-ét Júlia' szűz ajkáról felszívhatta.

A' nevelőné, nem távozván el egy pillanatig sem növendékjétől, látta szerelmöket, és a' mai nevelőnék' divat-modorát követve, nem ellenzé azt. Talán tiszta szándéka mellett, hogy t. i. Júliája Bé-

lánál méltóbb férjet nem találhat, egy kis adag önzés is lappangott a' háttérben, 's azon remény élteté keblét, hogy nevendéke' boldog férjével felejthetetlen honába mehet, hidegebb éghajlatán kihüteni a' honvágy' izzó lángjait.

III.

A' nap' végsugárai fénylettek a' herczegi palota' nyúgoti ablakain, a' keleti oldalon a' hold lépett föl a' bérczek megől, fénytől ragyogva, mint menyasszony, a' milly arányban fogyott fénye annak, azon arányban nőtt fényben, 's pompában ez, hasonlítva azon leányhoz, ki anyja' elhervadt rózsáival önmagát ékíti föl.

Míg a' két égi test egymásközt a' fényért csatázott, az úri palota' egyik teremében szürkületi homály terjeszté ki kétes világát, majd lassanként oszlani kezdett az, a' harcztéren egyedül maradt hold' ragyogó fényénél.

A' terem' keletre nyíló két ablak-tére közt atlacz kerevet nyúlt el. Béla, a' kerevet' fal felől emelkedő puha vánkosain nyugtatá fejét, 's elforditlanúl merengett Júlia' hold fényben úszó cherub-arczán, 's mig balkeze saját hajéjébe sülyedt, jobbjával a' reszkető bájos kis kezek' egyikét szorítá kebléhez. A' nevelőné, egy távoli nyílt ablaknál ábrándozott a' múltakon.

Igy tünt el néhány pillanat a' boldog szerelem' tiszta édenében, Ah! de ezen néhány pillanat egy évezred' üdvével ér föl. Isten! te végetlen bóldogító, mért olly múlók, 's rövidek e' perczek? De hiszen úgy már e' földön megszünnénk emberek lenni, 's ki vágyna édent, édennel cserélni föl.

Júlia szeliden elvoná kezét, 's egy selyem zsinór után nyúlt.

„Mit akarsz gyermekem?" kérdé a' nevelőné, észrevéve mozdúlatát.

‚A' lámpákat akarom meggyujtatni', mond Júlia szeliden.

„„Ne még Júlia"" mond Béla a' szerelem' esdő hangján „„óh hagyd még élveznünk az est' gyönyörét, ezen bűvös homály tündér álmokba ringat el; mért riasztanók el hidegen a' felhangolt képzelet' varázs képeit."" 'S mialatt helyére gyöngédeden visszavoná, tüztekintete a' holló hajlombra tapadt, a' kéz követé a' szemek' játékát, 's mielőtt Júlia akadályozhatta volna, a' korláttört bársony-hullám sötét felhőként hullott márvány nyakára. —

‚Béla! te sok engedélyt veszesz magadnak, mond Júlia elpirúltan helyéből fölállva, rezketeg hangon.

„Bocsáss meg, Júliám; lásd, te mindenkép szép vagy, de igy még

is legszebb, hajhullámod felhőként terül el; bájarczod alóla, mint ég, tündököl, 's róla a' menny' legszebb két csillaga mosolyg felém. Óh mondd, lelkem' mindene, hogy nem haragszol érette!"

„Haragudni? reád? nem, nem Bélám, rád nem tudnék haragudni' mond Júlia pirúlt zavarral tekintve a' férfias szép arczra.

„Ez még nem elég — mond Béla évődő mosolylyal — felebarátinkra sem szabad haragudnunk: azt szeretném hallani, életem' élete, szeretsz-e olly szenvedélylyel, mint én téged?" 's mialatt ideges kezei a' vonogatva rezkető kis kezeket szoríták, szemei a' rubin ajkak' feleletét lesék.

Júlia nem állhatott ellent e' szemek' tűz ostromának, szemcsillagi a' bársony pillák' véd árnyába vonúltak vissza.

„Hányszor ismételjem azt, mit keblem annyira érez, de avatatlan ajkam elmondani nem képes? Én szeretlek olly hőn, mint istenem' — tevé hozzá, szinte súgva. — Tél' jege födé keblemet, 's te fölolvasztád azt tűz szemed' tavasz napjával; éltem, mint sir, egykedvü, 's néma volt, 's te fölcsalád ajkamra a' szív' magasztos hangjait: 's én ne szeretnélek? Nincs apám, nincs anyám, nincs rajtad kivül senkim, semmim, még csak honom sincs, mellynek nevére büszkeség emelné, 's rezegné át szívem' kurjait, mert mi kapcsol engem a' földhöz, hol reám nézve minden idegen; — hasonlitok azon porszemhez, melly zúgó vihar által fölkapatva, idegen tájra vettetik: 's én ne szeretnélek? Apa, anya, hon, ezen három istenszerü szavak' égi eszméje hit, szeretet', 's remény' alakjában benned központosúlt: 's én ne szeretnélek? — Rajtad kivül nincs gondolatom, vágyam, reménynem, 's mint az árnyék csak a' fénynyel tűnik el, úgy keblem' szerelme csak a' tiéd' borúltával tünhetnék el, mivel akkor megszünném élni, mert az élet, 's szerelem keblemben elválhatatlanok, 's egyiknek halála a' másikat szükségkép vonná maga után. Igy szeretlek én, sőt lángolóbban, de por-ajkamon elfagy a' szív' szenvedélyes hangja' — pirúlt arczczal az előtte fölmagasodott fejedelmi termetre tekintett, 's hó keble emelkedni kezdett a' vékony patyolat alatt. „Bélám, te még is kétkedel?"

„Nem kétkedem, lelkem' mindene, — mond Béla férfias hangon — szerelmedben kétkedni annyi volna, mint hajótörést szenvedettnek a' mentő deszkát magától eltaszitani, én bizom szerelmedben, 's sziklaként szilárdúl föl hitem, hogy bizalmam nem hiusúl meg szűz kebleden. A' kétkedés csak játszi szinlés, ah! mert vég nélkül szeretem hallani dalhangod' zenéjén ez égi szót „szeretlek." — Erős karokkal

ölelte magához az angyali leányt, ajkaik összeforrottak, szívök' verése megszünt a' kéj' mámorában.

„Jó éjszakát, szép álmokat Júliám — mond Béla, fövegét kezébe vévén — engedd reménylnem, hogy álmod' édenéből nem felejtesz ki. Holnap ismét látjuk egymást.“

‚A' perczeket fogom jöveteledig számlálni, — mond Júlia a' távozóhoz, 's az ezredesné keblére rogyott — anyám! mi végetlen boldog vagyok én.‘

Béla, a' szomszéd szobán keresztül mentében, egy sötét árnyat látott egy kárpitfal mögé tűnni. Máskor talán inkább ügyelt volna reá, de most, a' képzetek' egén agya egészen föl levén zavarva, minden további vizsgálódás nélkül távozott.

IV.

A' marchese több évek óta igen szigorún 's elvonultan élt. Mint tudományos, 's olvasott férfiú kora' legjelesebbjeinek egyike volt ugyan, de mégsem ment egészen minden előítélettől. Ő Júliát egyetlen testvére' gyermekét kicsinységétől fogva neveltetvén, kolostori szűznek szánta volt magában, bár ez iránt nem nyilatkozott. Kik őt közelebbről ismerék, vallásosságnak, melly benne egész a' vakbuzgóságig nagy vala, tulajdoníthaták, de sokkal több ok volt azt hinni, hogy az angyali leány' kolostorrai kárhoztatása engesztelő áldozat akart lenni, mi által fiatalkori sok vétkeiért megkérlelni akará és remélte a' boszúló egeket. Volt legyen azonban bár mi oka, ezen vallásosság vagy vakbuzgalom leve Júlia' és Béla' kínteli kalandjaiknak kútforrása.

Egy nappal korábban jövén vissza Rómába, minden jelentés nélkül unoka-húga' szobájába ment, véletlenül akarván meglepni őt. Képzelhetni csodálkozását, midőn Júliája' szobájából szenvedélyes férfi-szavakat hallott kihangzani, 's majd kevéssel azután egy magas ifjat eltűnni. A' bámulat', 's harag' vegyülete bálvány-némává tette őt. Egy kis ideig küzdött magával, 's majd észrevétlen távozott.

Az egész éjt, 's azt követő napot nyugtalan tervezgetés közt tölté el. A' hangok' értelmét ki nem vehette ugyan, mert a' beszéd magyarúl folyt, de a' párbeszéd' szenvedélyességéből jól következteté, hogy itt könnyű szerrel segiteni nem lehet. Tervre, terveket halmozott, de mellyek, bővebb megfontolás után, a' kinemvihetés' semmiségébe tűntek el.

Miután Béla' körülményeinek, 's ennek unokahúgávali viszonyának titkon végére járt, este felé sötét tervével kész lett.

Az alkony elszállt, midőn Stephano, a' marchese' intésére, egy

ébenfa talapú, két ágú, ezüst gyertyatartóval kezében, több szobasoron keresztül világitott.

Mint tigris, több ragadományt látva egyszerre meg, nem tudja mellyikre csapjon le, lépett be a' marchese Júlia' szobájába, meggörnyedt helyzetben, 's szemeit vad haraggal forgatá körül.

A' nők elréműlve a' véletlen meglepetésen, ülő helyzetben maradtak, Béla zavarodva állott föl.

„El innen, nemtelen leány!" riada némi szünet után Juliára. Ez reszketve távozott.

„Asszonyom, — mond alantabb hangejtéssel az elréműlt nevelőnéhez, — önre legféltőbb kincsemet bíztam, 's ön e' bizodalommal gyalázatosan visszaélt. Köztünk mindennek vége van, még ez órában távozzék palo támból. Ajánlom — tevé hozzá emeltebb hangon — felejtse el a' visszavezető útat."

A' sápadt nő, némi mentséget rebegve, űzött vadként tántorgott el.

„Mi neved, fiatal ember?" mond hosszas szünet után Bélához fordúlva, ki ezalatt egészen visszanyeré lélek-éberséget.

„Szerendi Béla" felele szilárdan.

„Nemzeted?"

„Magyar vagyok" mond Béla némi büszkeséggel.

„Ifjú! te gyaníthatád azon korlátot, mellyel az ég téged ezen leánytól kérlelhetetlenül elválasztott, te gyaníthatád mondom azon korlátot, 's még is vakmerően szétrombolád azt. Kigyóként csusztál be palotámba, 's bemérgezéd jövőjét, reményeit, életüdvét azon leánynak, ki nekem olly kedves volt. Ezt tetted, te ifjú ember, sőt többet, meggyaláztad azon lakot, melly eddig az erény' védhelye volt. Szóval, rablóként téptél szét minden köteléket, mellyeket hited szerint is, tiszteletben kelle vala tartanod. Fiatal ember! a' rabló' bűntetése halál. Én meggyilkoltathatlak, 's ez nem leend sem első, sem utólsó esemény Rómában — tevé hozzá különös hangnyomattal, mialatt Bélát hiúzi szemekkel hidegen méregeté.

Béla rendületlen állott, egy halálra ítélt gladiator' nyugalmával.

„Ifjú ember! mint látom hideg bátorságoddal daczolni akarsz velem, ez, rád nézve, roszúl üthetne ki. De én tekintetbe vevén ifjúságodat, könyörűlő akarok lenni. Föltételeket szabok elődbe, a' feleletet jól meggondold, mert élet, 's halál függ tőle. Ha Júliának most mindjárt levélben megírod, hogy honodban már nős vagy, 's hogy nem is volt komoly szándékod nőül venni őt; ha ezen íratka kezemben lesz, 's becsület-szavadra fogadod, hogy Rómát még ez éjjel el-

hagyod: életednek megkegyelmezek, különben meghalsz, mielőtt egy órával idősb lennél.'

„Ha azt föltehette ön rólam, hogy a' könnyelműen eljátszott becsület' töredékén egy meggyalázott életet kész volnék kimenteni: úgy igen csalatkozott. Én nem fogok írni semmit."

‚Ez utolsó feleleted?'

„Igen."

‚Úgy isten legyen irgalmas lelkednek' — mond a' marchese ünnepélyes hangon, mialatt egy zsinórt rántott meg.

Az ajtó megnyilt, Stephano lépett be, ezüst tálczával kezében, rajta tele pohár fénylett ezüstből. Egy asztalra tette le, 's a' marchese' intésére eltávozott.

‚A' pohárban méreg van; idd ki.'

„Én nem iszom, nem akarom", mond Béla szilárdan. —

‚A' mit a' méreg, azt a' tőr szintúgy véghezviszi. 'S ezt Júliád fogja kiinni' — mond az öreg, gúnynyal tekintve Bélán végig. A' poharat elvevé a' tálczáról, 's az ajtó fele ment.

„'S volna lelked, ember, illy szörnyű tettet végrehajtani?" mond Béla elréműlve e' pokoli tett felett.

‚Miért ne? egyiknek közőletek meg kell halnia, különben a' sírban sem lenne nyugtom' — mond az öreg marchese határozottan, 's ismét az ajtó fele ment.

„Nem hihetem, ember lehessen olly kőszívű, hogy egy angyalt, közeli rokonát, illy hidegen gyilkolhassa el."

‚Esküszöm a' mindenhatóra; ha te nem, ő fogja kiinni.'

„Add ide a' poharat, iszonyatos ember, hideg elszántságod vérem' fagylalja meg" fölragadván a' poharat, 's fenékig kiürítvén, a' márvány padlózatra csapta. Ezer darabokra röpült az szét.

A' méreg gyorsan munkála, Béla két percz múlva egy székre rogyott le; herculesi ereje vívott a' méreggel. Csak némi töredezett hangok szakadoztak le ajkáról.

„Czélod elérted, ember, — mond vég erővel, — Júlia! az élet olly szép, meghalni iszonyú — Júliám! keblem mondhatlanúl ég. Üléséből föl akart állni, de visszarogyott. Ő nem volt többé.

A' marchese elsápada műve' iszonyúságától 's mintegy magába száltan égre emelve szemeit e' szavakat mondá: ‚Isten, te szent, te bölcs király, te nem fogod vétkül felróni vén szolgádnak, hogy utánozni merészelte azon nagyszerű ábrázolatot, mellyet csak magadnak tartál fen, miután ez a' te neved' dicsőítésére történik. — Ezután csak ha-

mar ismét föleszmélve csengetett; néhány szolga jelent meg szótlan, parancsit várva. ‚Tegyétek vele, a' mint előre megmondtam.“

Júlia egy borzasztó óráig magában volt. Léptek' hangjai hallatának, hajszálai állottak föl, a' mint a' marchese belépett.

‚Nemtelen leány! te szeretetemmel, kegyelmemmel visszaéltél, megérdemlenéd a' halált, de én könyörülő akarok lenni. Kolostorba kell menned.‘

Júlia a' marchese' lábaihoz rogyott, 's a' kétség' kínjaival fogta keresztül.

„Bátyám! ez lehetetlen, én őt mondhatalanúl szeretem, nem, nem, én nem mehetek kolostorba.“

‚'S te szemembe mondod ezt leány, szemembe vallasz szerelmet gyalázatos csábítód iránt? Jer, jer leányom, — mond a' marchese, Júliát vadúl fölrántva — egy néző játékot fogok mutatni viszonzásúl őszinteségedért.‘

Több szobán hurczolá keresztül kezénél fogva, mignem a' teremhez értek; ajtaját vadúl törte föl. Egy lefátyolozott ravatal állott közepén.

‚Most szabad választani közte, és a' kolostor között: nézd, bájolnak-e még halvány vonásai' — mond Júliát a' ravatal mellé lökve.

Júlia letépte a' fátyolt; — halvány vonásain vad fájdalom kisértett. „Kolostorba? nem, a' sírba!“ sikólta föl a' ravatal felé lépve, 's összerogyott. —

V.

A' következő éjt Júlia az orsolya-szűzek' kolostora' egy szűk cellájában virasztá át.

Ki őt olvasóim közől érzelmei' folyamán követé, lehet fogalma azon kínokról, mik keblét tépdelék. Vágya, reménye, gondolata halál volt; halált kért éjjeli, nappali imáján a' mindenhatótól, 's mégis meghalni nem tudott. — Többet győz ki a' töredékeny porkebel, mint magunk is gondolnánk.

A' szerelem, mintha évek' sorain elmulasztott jogait követelné, fölébredt ólthatatlan erővel. — 'S örök mindenható! épen e' sovár vágyak, remények' elő-egében kellett a' szív' igényeinek elfojtatniok. Keblében a' veszteség iszonyú gyötrelmi dúltak, mellyek pokoli kárörömmel csapódtak vissza a' cella' jeges faláról. Kinja mély, 's végtelen volt, mint a' kifogyhatlan tenger.

Egyetlen egy kívánata volt, kolostori fátyolt venni föl, 's ezen kívánata még inkább erősbbült bátyja' véletlen kalála által. Meghalt nyolcz-

van éves korában öregségi elgyengülésben, két hónappal Júlia' kolostorba menetele után. Végrendeletében neki hagyá kedvencz nyári múlató helyét azon esetre, ha gondolatját az eskületétel előtt megváltoztatná. — Most már semmi sem kapcsolá többé Júliát az élethez.

Azon nap előtti alkonyon, melly Júliától a' világ' minden gyönyöreit, mint sírfedél örökre elzárandó vala, — az árnyas kolostori kertnek a' többiektől kevésbbé keresett magányán találjuk őt, egy idős nénével, ki iránt különös vonzódást érzett.

‚Hát csakugyan eltökélett szándékod holnap apácza fátyolt venni föl, leányom?' töré meg a' hallgatást a' néne.

„Igen, néném, hajthatatlan föltételem. Mi vonna engem az élethez, mi kapcsolna engem a' világhoz? Nekem nincs semmi, semmi reményem többé" felele Júlia fájdalmas hangon.

‚Gondold meg, leányom, mit tenni akarsz, néhány óra múlva nem fogod ezt tehetni; késő megbánásoddal élted' üdvét játszanád el. Miért ásnád el magad tizen nyolcz éveddel kolostor' éjébe, hol többé az élet' szép napja nem fog virúlni rád soha.'

„Szándékom változhatatlan, néném, mint fájdalmam. Semmi sem tántoríthat el — mond Júlia, ünnepélyes hangon, kezeit, mintegy esküvőleg emelve föl — ha tudnád, mikép szerettem őt" könnyei megindúltak, 's zokogva borúlt a' részvevő apácza' keblére.

‚Megtettem a' mit lehetett. — Leányom, bár én találtam volna illy tanácsadót, most a' megbánás' könnyei nem áztatnák cellám' hideg falát. De halld történetem.' Elhallgatott egy kevéssé, mintha erőt akarna gyűjteni. ‚Én szinte szép valék, mint te, 's alig tizenhat éves; — jó szüléim' 's egy testvér' karjain az éden nyilt föl, remény, vágy volt körűltem, a' lét' örömeinek semmi hiját nem éreztem. De isten nem akará bóldogságomat. Legyen meg szent akarata! — Hangja mélyre szállott le e' szavaknál. — Atyám, 's testvérem egy ütközetben estek el; anyám nem birá ki a' vesztés' kínait, 's én egyedűl maradék a' nagy világban fájdalmammal. Tanácsadóm nem volt — fátyolt vettem föl. Alig mult el két hét, a' mint a' fedezett karzatról egy ifjat pillanték meg oda lenn, ifjúságom' barátját, kit már mint gyermek szerettem; kevéssel azután az ajtó-őrné egy levelet ád titkon kezembe, mellyben Lorenzo az ég' minden szentjeire kér, ne tegyem le a' szerzetesi esküt; hivatkozott igéretemre, esküre, 's ön bóldogságára. Nem tudom lerajzolni a' vesztés', 's megbánás' kínait, mellyek pokoli erővel tódúltak keblemre. Többé nem láttam őt. Átkoztam az életet, átkoztam születésem' óráját; kínom megölni nem tudott, de harmincz évemre — nézd én harmincz éves alig múltam el — már egy század' redői borong-

nak arczomon; hajszálaim' téptem kinomban, mellyek, tíz év alatt, gyászom' tengerén, gyászukat veszték el.'

Júlia' szivmetsző zokogása, melly fájdalmán áttört, szakíta meg beszédét.

‚Gyermekem, mi kínoz annyira?' fordúla hozzá a' részvevő néne.

„Képzetem a' múlt' édenét hozza vissza, néném, — mond Júlia zokogva — ezen gyászos hajhullám, melly nem sokára le fog hullani az eskü' igéje alatt, végetlen becses vala szerelmem' kedvesének. — Itt elhallgatott. — De veszszenek el, mint ő; hervadjon el ez arcz minden diszével, 's gyászoljanak kora sírja felett." Zokogását elnyomá, 's fátyolát képére eresztvén hirtelen távozott.

VI.

Másnap reggel megzendűlt a' kolostor' orgona-zenéje, a' szűz nének' gyászos hangjának ünnepélyes kiséretével.

A' feldiszített oltár előtt ősz férfi állott ünnepélyes öltözetben, előtte, szőnyeg-pamlagon, egy lányka térdepelt, fehér atlasz ruha folyt le termetén, holló haja bájos rendetlenségben hullott nyakára, szűz fején mirtus-koszorú trónolt. Két nénétől karon vitetve inkább, mint lépve, mert lábai roskadoztak, ért az oltárhoz, 's mintegy gépileg leereszkedett a' zsámolyra. Arcza fölötte halvány volt, szemein, és ajkán az őrültség' mosolya játszott, melly borzasztólag hatott a' nézőre.

A' bájos szenvedő Júlia volt ez. A' tisztes ősz szilárd hangon kérdé tőle: Minden mellékes czél nélkül, isten iránti szeretetből ajánlja-e föl magát Krisztus' menyasszonyának?"

Júlia' ajkán egy lassú „igen" lengett.

‚Ne esküdj' Juliám! esküd keblem repesztené meg'-dördűle egy szózat a' kétség', 's iszony' szívmetsző hangján. Mindenek a' szózat felé fordúltak.

Júlia fölállott, képén leírhatatlan mosoly ült, két hó-karjait ölelésre terjeszté ki.

„Ez az ő hangja volt, igen, ez az ő hangja volt!" — mond sikoltva és szemei elhomályosodtak, 's az oltár' rostélya felé tántorgott.

Egy fejedelmi termet fejlett ki a' sokaság közől 's az oltári rostélyzat' vas ajtaját fölrántva, izmos karjára ragadá a' roskadozó leányt.

Többen siettek elő őket egymástól elválasztani, a' mint egy tisztes öltözetű nő, e' jelenetet föl nem fogható püspök' lábaihoz borúlt.

„Tisztelt atyám! e' leányka itt, ég' menyasszonya nem lehet, őt

ama' férfiúhoz föloldhatatlan eskü köti; holtnak gondolván őt, akarta tenni az égnek ez áldozatot, én vagyok e' leány' nevelője, szavaim' igazságát esküммel pecsétlem."

„Igy az én tisztemnek vége van. Erőtetett áldozatok az égnek nem kedvesek.'

Egy óra múlva Júliát, az ég' szűz menyasszonyát, szent, föloldhatatlan eskü adá vissza a' földi gyönyöröknek, a' szeretett, 's viszont szerető Béla' kebelén.

A' szolga, ki a' marchese' parancsára mérget készíte Béla' számára, emberibben érzett, mint úra; 's igy méreg helyett álomitalt ivott a' halálra szánt Béla.

VII.

Gyönyörü őszelői est volt; a' szellő alig lengedezett. A' Sajó, a' történet' szavain gyászossá lett vizével, csendesen hömpölygött keskeny árkában, partjain sürü jegenye, nyár fogá föl a' hanyatló nap' súgárait. Bal partján egy izléssel készült kert terült el. Lenge megysorok, 's vadgesztenye fák terjeszték ki ágaikat; alattok kékre-festett nyughelyek. Egy egy csoport georgina, 's örökké viritó rózsa-halom tünt föl, néhol buján virágozva, a' zöld fü között. A' kert' éjszaki részén egy virágház, délnek nyilva. Keletre nyárfák között a' folyó' mentében egy uri lak' veres-rézfedelei ragyogtak a' nap' végsúgárainál.

A' fenntebb említett fák alatti padok' egyikén ültek Béla, 's Júlia; arczvonásaikon a' boldog megelégedés' mosolyával egyszerü házi öltönyben, hozzájok közel egy szolganő, gyönyörü két éves gyermekkel kezében, virágot kötözött mulattatására, a' nevelőné' fölügyelése alatt.

Béla töré meg a' boldog hallgatást. „Júliám! — mond szép hölgye' karcsú derekát átfogván — Júliám, boldog vagy-e; mondd, lelkem' szerelme, karjaim közől nem sóvárogsz-e vissza a' multba?'

„Nem Bélám — mond Júlia, gömbölyeg karjával átölelve férjét — nem, ha égből szálltam volna is alá, nem vágynék vissza édenembe. A' multban — tevé hozzá — nekem szép óráim voltak, miután téged láttalak; de azon szép órák, 's a' jelen közt egy borzasztó kárpit vonúl el, mellyre iszonynyal tekintek. Karjaid között, elégült a' jelennel, felejtem a' multat, 's a' boldog szerelem' hit-reményével a' jövőn függ szemem. Angyal gyermekembe egy világ' öröme nyilt föl. — Hogy' vagy gyermekem, kis szép Bélám" — mond Júlia olly hangon, millyet csak szerető anya hallat gyermekével. —

A' gyönyörű gyermek kiugrott az anyai hangra, 's kis kezeit ölelésre nyitva röpült Júlia felé, de a' hölgyét, 's gyermekét kéjjel néző atya fele utján fölkapá a' kitárt anyai karok elől, 's szinte megfojtá csókjával; a' kis gyermek, mint ángolna, hánykolódott ölében.

„Add ide Bélám, lásd szegény nyugtalan kezd lenni nálad. Jer, jer, kis Bélám!" — ez mosolygva szaladt el anyja' karjairól, 's anyja' hónyakát általfogá.

Míg a' kéjtelt hölgy gyermekével enyelgett, Béla észrevétlenül kibontá haját, lehullott az márvány nyakára, 's éjével befödé gyermekét, ez csendesen megsimúlt a' selyem födél alatt. —

„Te mégis csintalan vagy" — mond pirúlt mosolylyal szép újait fenyegetőleg fölemelve.

Béla, szótlan, a' büntető kis kezet ajkához szoritá.

„Már rég akarám tőled megkérdeni — mond némi szünet után Júlia — van-e még hangejtésemben valami idegenszerű; beszélj egészen nyíltan, 's tégy figyelmessé nyelvhibáimra, hogy azokat eltávoztathassam, mert pirúlnom kellene, ha lelkem' gyermekét nem enmagam tanitnám meg nemzete' szép nyelvére."

‚Te tisztán, 's jó hangzással beszéled nemzetem' nyelvét, melly már most a' tiéd is, és senki nem mondaná, hogy az olaszföld' azur ege alatt virúltál föl. Bár hazám' minden hölgye, kiknek bölcsőjére e' hon' napja mosolygott, olly fogékony kebelt tárna e' nyelv' tanúlására.'

„Hát van nő e' honban, ki nem beszélné e' bájos nyelvet, melly az idegenre is bűvös hatást gyakorol olvadékony zengésével?"

‚Szinte két harmada mellőzi hanyagúl azon nyelvet, Júliám, mellyen egy évezred előtt Árpád harsogtatá diadalra vezérlő parancsit. Sőt a' nagyobb rész ezen hanyagságon túllépve, még gyülölséggel, 's büszke lenézéssel is viseltetik iránta. Ezek közől azokon, kiket születés, anyjok' tejével beszívott előitélet, egy szebb, 's jobb hazára merengő ábránd, 's talán nyommasztó helyzetök idegenít el attól; 's kiknek talán fogalmuk sincs róla, milly gyalázatos hálátlanság, nem ügyekezni azon hon' nyelvének megtanúlásán, mellynek békes törvényei' védóltalma alatt, áldásival élünk, azokon, mondom, nem csodálkozom: de annyival inkább azokon, kiknek ősei e' hon' szép rónáit, mint magyarok szerzék, azóta is, mint magyarok birják; 's kiknek törzsökfáik Árpádig gyökereznek föl, mégis, három négy idegen divatnyelv' betanúlása mellett, sajátukat mellőzik, 's kevélyen lenézik, mint büszke leány, a' piperétlen anyát, 's idegen éghajlat' tollaival ékesgetik föl magukat, — ezek' ellenében, megvallom, nehéz a' gúny' mosolyát elfojtanom. — Tisztelet azon kevés kivételeknek, kik, min-

den előitéleteken felülemelkedve, kötelességöket tudják, ezek, rögös életpályájukon, egy nemzet' szives elismerésével találkozandnak. Bár én, mint egyik nem utólsó tagja a' fennt nevezett osztálynak, nevetségesnek tartanám dicsőitést igényelni azon tettért, melly minden honfinak olly szoros kötelessége, hogy a' mint egy részről, az ezt tevő, csak adóját rója le, ugy más részről az elmúlasztó, hanyagságaért, csak megvettetést várhat.'

Júlia egy kevés ideig a' feleleten látszott gondolkozni. „Nyilatkozásodból itélve, véleményem az, hogy ezen nagy nemzeti család férjei nem tudják, vagy nem akarják fölfogni szép hivatásukat; 's e' hon' női, viszont, nem szeretik férjeiket: különben férjeikben a' hont, a' honban a' nemzetet, 's ennek nyelvét forróbb részvéttel ölelnék. Mi könnyen tanúl a' szerető nő szeretett férj' ajkáról, magamról tudom! — Én boldog, végtelen boldog vagyok, nekem van férjem, kire szerető tisztelettel tekinthetek, — van honom, mellynek nevére büszkén dobog kebelem, — van gyermekem, kit e' hon' szerelmére taníthatok." Szenvedélylyel ölelé gyermekét kebléhez, másikával Béla' kezét szorítá meg.

‚Sok illy nőt a' hazának! anyám — mond Béla, a' két ifjú' lelkesedését kéjjel osztó ezredesnéhez — sok illy nőt a' hazának, 's jövője nagy lesz, és dicső!' — kiálta föl hazánk' egy lelkes irójával.

Az ezredesné „ament" mosolyga feléjök, mialatt Béla hölgyét kebléhez szorítá. Szemsúgáraik szerelmök' gyermekén találkoztak, ki anyja' bársony mellén, hajéjéből, mint békenemtője fellegek közől, mosolygott feléjök. —

PÉTER KÁROLY.

Költemények.

Menyasszonyunk.

Mért zengjelek szivem' leánya?
Magad vagy legszebb költemény!
A' földi angyalt megszeretni
Magyarnak szíve nem kemény.
Ha fölmelegszem, a' dalinger
Kezembe polgárlantot ád,
Megénekelni a' jövendőt,
E' nemzedék' menyasszonyát!

Komoly napokban lágy szerelmek'
Búgó galambja más legyen —
Hadd zengjem én menyasszonyunkat,
Ti lángfiúk, völgyön hegyen!
Ő az, ki most kérdő szemekkel
A' vőlegénynyel összenéz,
Hogy szív ver-e a' nagy kebelben,
Érette élni halni kész?

Nem látogatja fényözönben
A' vőlegénynek álmait!
És hervad arcza' kellemében
És homlokára gyászt borit;
A' kedves, szenvedő világot,
És tiszta léget esdekel —
Lövelljetek sugárt szemébe,
Hadd mosolyogjon újra fel!

Lövelljetek sugárt szemébe,
Ti lángfiúk, völgyön hegyen;
E' levegő a' szent szabadság,
E' napsugár a' jog legyen!
Jog és szabadság — nem mit eddig
Csak vak szerencse osztogat —
De mit, midőn a' lelket adja,
Emberfiának isten ad!

Van a' ki mond: a' köd ne veszszen!
Az ős idő szentelte meg —
Van a' ki mond: jog és szabadság
Csak itt a' dombon kellenek!
Zúgjátok hajh e' nép' fülébe,
Hogy üssön lelke lelkin át:
Beteggé tetted a' jövendőt,
E' nemzedék' menyasszonyát!

Te szolgaföldben is olly édes
Olly nyúgodt álmot alhatol:
Míg apja' bűneért fölötted
Az ártatlan fiú lakol!
Míg csendes éj terül szemedre,
Zajongó kín leszen velünk:
Ha egy legázolt gyászjövendőt,
Sápadt menyasszonyt ölelünk!

VIDOR EMIL.

Az „úri hölgy" írójához.

„Magyar úrhölgy! légy magyar!"
Szólsz 's dalod válaszra vár;
E' határzó válaszon
Honáldás vagy átok áll.

'S kebled elszorúl: a' hölgy
Mond-e nem- vagy hű igent?
Jóslom, a' nemtől ne félj,
Mert a' válasz „Nein!" leend.

SZEMERE MIKLÓS.

Az árva leány.

„Kilenczre zúg az estharang,
De senki nincs velem;
Jó isten, hogy' leszek magam
A' hosszu éjjelen?

Nincs jó anyám, ki jőne és
Sohajtva kérdené:
Fáj szíved, édes gyermekem?
'S könyem' letörlené;

'S ha majd az éj leküldi rám
Nehéz fájdalmait,
Könyörgve hallgatná alélt
Szüm' dobbanásait.

Nincs hű rokon... nincs senki más!
Te légy azért velem,
Hozz álmot, ah! hozz végtelent,
Szememre, istenem!"

Éjfél után a' házba' mély
Sohaj röpüle el
'S hajnalra szépen alszik a'
Leány, de nem lehel.

KOZÁK ZSIGMOND.

Rózához.

Rózám, midőn megláttalak,
Szépnek jónak találtalak,
Csupán egy volt hibád
Hogy ritkán szóla szád.

Felnyitottad rózsaszádat
Jová tenni e' hibádat
'S felkiálték: egy hibája
Hogy most mindig jár a' szája.

LAUKA GUSZTÁV.

Az én virágom.

Legjobban szoktál lelkemnek tetszeni, sárga
Liliom, a' tavaszok' szépmezü lányai közt:
Mert tán legjobban szivhez szól hervatag arczod,
Olly rövidek lévén napjai mint egy öröm.

Megyery Károly' temetése.

Kit sokszor nevetett a' mindenféle közönség,
Egyszer igen szomorún néze reám szemetek.
Végső deszkámon legutolsó taps lön ez a' bú
Tőletek, o Budapest, a' szini Zajtaynak.

Szegénység.

Oktalanúl szidnak jó régi barátomat, isten
Adta szegénység, a' száz arany' éhesei.
Nélkűled nem volna kenyér, nem volna — szemecskét
Mondván garmadaért — senki zsebében arany.
Általad él meg az úr, mozog a' falu, fénylik az ország,
Bölcs Európa, nagy a' földteke, áll a' világ.
Pénz csak gyámatyjok, te vagy a' művészetek' anyja,
Kellemesítőké fél arasz életemet.
Gondolom a' kis epigrammát sem szabta rövidre
Más, mint szellemdus férfiu, tinta-szegény.

Vásár.

A' Musák drágások; ajándékokra ne számolj,
Ifju, ki megvágytad szellemi árujokat.
Egy hosszabb tavasz és nyárnak költségeivel jő,
Mint amaz édes nép' mézei, a' tudomány.

PILISI ZARKA.

TÁRCZA.

Néhány észrevétel a' „Vierteljahrschrift" birálatát illetőleg.

Zobor és Árokháti uraknak az Athenaeum' VIII-dik és IX-dik füzeteiben a' „Vierteljahrschrift aus und für Ungarn" czimű folyóiratról megjelent birálatára, a' mennyire czikkelyem' néhány helyeit érdekli, rövid felvilágositást tartok szükségesnek. Távol vagyok azon balga hiúságtól, hogy dolgozataim' bármellyikét hibáktól mentnek képzeljem, sőt hiszem, hogy ebben is sokkal több hiányt lehetne találni, mint a' mennyit biráló urak kijeleltek. De azért szabad legyen megjegyeznem, hogy ők e' hiányok' kiszemelésében igen szerencsétlenek voltak, mert azzal, mit czikkelyemnek általok megrótt helyeiről (összesen háromról) mondanak, azt bizonyitják, hogy azokat vagy nem értették vagy érteni nem akarták; én inkább az elsőt akarom rólok feltenni. Ők ugyan a' Vierteljahrschrift' iróit, kik mint egyes személyek (mert ki szólt a' nemzet nevében?) hazájok iránt nem csak a' külföldön táplált balvélemények' eloszlatására, hanem még inkább idegen ajkú honfitársainknak felvilágositása végett, az őket velünk együtt közösen illető honi közügyekről, az e' czélra leginkább használható német nyelven irnak, ezért amphibiumoknak, sem német sem magyaroknak, *haszontalan* polyglottoknak 's több efféléknek csúfolják, nevetséges vádakkal 's gyanusitásokkal illetik *); a' német nyelven irást tehát, bár mi czélra történjék, a' haza elleni bűnnek tekintik, 's ebből azt lehetne következtetni, hogy a' németül nem-tudást 's nem-értést nagy hazafi-erénynek nézik; de nehogy őket gyanúsitásokban utánozni

*) Azon aljas gyanusitásra, mi szerint annak okát, hogy németül *(szerintök a' haza' kárára)* irunk, abban keresik, mert a' német irókat jobban szokták fizetni mint a' magyarokat, (VIII 359. l.) azt felelem, hogy magyar dolgozataimért gyakran, nem kérve is, igen tetemes, becsöket jóval felülmuló irói dijakat nyertem 's el is fogadtam, mert ezt becsületes és diszes keresetnek tartom, de német czikkeimért, a' vállalatnak eleinte bizonytalan sikere miatt, egy fillért sem követeltem, sem nem kaptam. Illy személyes piszkolódásokkal az iró csak magát szennyezi be.

L. M.

láttassam, nem akarom állítani, hogy az általok birált német dolgozat nem-értését csak kérkedésből a' végett *színlették* volna, hogy roppant hazafiságuk annál fényesebben ragyoghasson a' németűl nem csak értők, de még irni is tudok és merők' elkorcsosodása mellett. Ezért tehát hazafiságuk' szeplőtelen tisztaságát, és őszinteségét, a' mennyire ez a' német nyelvnek nem tudásában nyilatkozik, kétségbe vonni teljességgel nem akarom.

Ha czikkemet általánosan silánynak mondották volna csak bíráló urak, én szót nem emelnék mellette, mert valóban magam sem tartom sikerültnek, mi nagy részben annak is tulajdonítható, hogy a' kézirat, elküldése előtt néhány nappal, sietve iratott. De ők néhány helyet jelelnek ki 's olly dolgokat fognak rám, mellyek teljességgel nem állanak, sőt czikkem' irányát 's közügyeink' néhány nevezetes pontjáról nézeteimet állítják hamis világba 's csupán ezért, nem czikkem'jóságának védelme miatt, tartom szükségesnek a' felszólalást.

A' gáncsolt helyek' *elsejére* (czikkem' 105-dik és 106-dik lapján) birálók azt mondják hogy „a' magyar nyelvnek diplomaticaivá emeltetésére nézve nem támaszkodom arra, hogy az az uralkodó népfaj' nyelve, nem hogy az alkotmány' sánczaiban levők' legnagyobb részeé, nem, hogy a' hazai nyelvek közt legkiterjedettebb: hanem hogy szerintem épen különfajú hazánkfiai' érdekéből kellett a' magyar nyelvet diplomaticaivá emelni." E' szavakból nem kénytelen-e minden, czikkemet nem ismerő olvasó hinni, hogy én ama' tekinteteket mint minden nyomosság nélkülieket egészen elmellőztem, holott én azokat, 's még többeket, igen is említettem, de bővebben ki nem fejtettem, két okból; először: mert azok már ugyan azon füzetben Henszlmann és Pulszky által körülményesen tárgyaltattak, másodszor: mert azoknak bő fejtegetése czikkem' irányának és czéljának meg nem felelt volna. E' czikkemnek tárgya t. i. leginkább Berg Farkas' ismeretes röpiratában foglalt azon jóslatnak czáfolása volt, mellyszerint hazánknak, a' benne forrongó ellenséges elemek miatt, előbb utóbb orosz tartománnyá vagy német gyarmattá kellene válnia. E' végre sorban taglalám a' hazánkban létező bajokat, azoknak mi módon lehető, sőt valószinű elhárítását fejtegetvén, 's ez után a' bennünket külföldről fenyegető veszélyeket kellő mértékre leszállítván, e' szerint Berg uram baljóslatainak alaptalanságát iparkodám kimutatni. A' hazánk' boldog kifejlését gátló belső bajok közt természetesen helyet kellett adnom a' nyelvharczcnak is, mellynek Berg 's vele minden külföldi író legtöbb súlyt tulajdonít, 's megmutatni igyekezém, hogy az korán sem olly vészterhes, mint némellyek festeni szeretik 's hogy békés elintézése igen valószinű, sőt szinte kétségtelen. Czélszerű lett volna-e itt egyedül a' már úgy is mások által kiemelt jogossági és törvényességi oldalra támaszkodni, melly magában e' békes elintézést bizonyossá nem teszi, 's olly igen „*ügyetlen*" volt-e mind a' külföld, mind hazánk' idegen ajkú közönségét olly magában tagadhatatlan tényre figyelmeztetni, *mellynél fogva még saját érdekök is inkább a' magyar nyelvet kívánja a' diplomaticai polczon, mint bármelly másikat.* A' birálók magok megvallják, hogy e' tény tetemesen megnyugtathatja idegen ajkú polgártársainkat. De ők ezeket nem akarják megnyugtatni, nem a' hozott 's még hozandó törvények' igazságáról, hasznosságáról, szükségéről meggyőzni; szerintök igy kellett volna hozzájok szólani: (l. Ath. IX. füz. 414-dik lapját) „*Hiába, a' magyar törvényhozásnak a' magyar nyelv mellett nyilatkozni tetszett, 's joga*

is volt nyilatkozni, és e' nyilatkozatért felelettel istenen kivül senkinek sem tartozik, és e' nyilatkozatnak a' belföldiek hódolni kötelesek, külföldieknek pedig semmi köze hozzá!" Tehát csak sic volo, sic jubeo! Illy módon hiszik Zobor és Árokháti urak a' hazánkat lakó idegen ajkúak' millióit a' magyarsagnak megnyerhetni? Isten mentsen meg minden jó ügyet, kivált a' magyar nemzetiséget, illy elvű és hangú apostoloktól; ha valaki, illyenek áshatják meg sirját. Bővebb commentár ehhez, úgy hiszem, nem kell!

A' *második* ellenem felhozott gáncs olly állitást, mellyet én, mint a' tervezett intézet ellen *más részről* felhozott okot emlitettem, nekem tulajdonit. *Harmadik* gáncsúl az hozatik fel, hogy czikkem' 113-dik lapján, hol hazánknak, mint alkotmányos országnak viszonyát a' kormányhoz, a' többi tartományokéval egybehasonlitva, emlitem, 's többek közt a' nemességről azt mondom, hogy rá nézve az alkotmányos elv: *semmit rólunk nélkülünk*, áll, fel nem világositám ugyanott az olvasót a' nemnemesek' jogi viszonyaira nézve is, miszerint „természet szerint azt fogják gondolni hogy az alkotvány' sánczain kivül lévők közvetlenül önkényes kormány alatt állanak." Ha ez alatt biráló urak minden védő törvény' ótalmán kivül állást értenek, úgy nem hiszem hogy czikkemnek olly olvasója akadjon ki, miután a' Vierteljahrschrift' ez első füzetét vagy csak az én czikkelyemet is végig olvasta, ezt hihesse, 's ha volna, ollyannak nem kivánok irni. Egyébirant engedjék meg biráló urak, hogy mindent a' maga helyén mondjak el, és ne kivánják, hogy honunk' minden alkotmányos és társadalmi viszonyait egy constructióba tömjem.

Azon általános gáncsra nézve, hogy czikkemben jobbára rég ismert és hazánkban unalomig kikürtölt dolgok foglaltatnak, biráló urakkal tökéletesen egyetértek; de úgy hiszem, hogy az, mi nekünk, magyar iróknak már elavult és unalmas, a' külföldnek és hazánk' idegen ajkú, a' külföldnél e' tárgyban alig jobban értesült polgárainak nem csak új és érdekes lehet, hanem azt tudniok 's tanulniok mind reájok, mind mireánk nézve szükséges is. Itt a' birálók magokkal jőnek ellenkezésbe, mert más helyütt azt róják meg, hogy a' m. alkotmány' legelső elemeit nem fejtegettük; ezt ugyan én szükségesnek és czélirányosnak nem tartom, de magam is hiszem, hogy a' honi ügyeinket nem ismerőket vagy félreismerőket, nem genialis ötletekkel, csillogó declamátiókkal, vagy épen nyers meghazudtolással 's dictátori hatalomszóval, hanem tagadhatatlan és köztudomású tények 's adatok' egyszerű összeállitásával győzhetni csak meg; hogy tehát honi dolgokról idegen nyelven irva a' hazának hasznos szolgálatot tehetni, a' nélkül hogy illyen, az enyémhez hasonló reánk nézve érdektelen és becsnélküli, de azért még nem haszontalan dolgozatnak nem magyarúl iratása által a' honi literatura bár legkisebbet is vesztene. Mi végre e' folyóirat' megindításának hazánkra nézve hasznos vagy káros voltát illeti, arról okokkal támogatott véleményemet a' Pesti Hirlap' ezévi 2-dik számában, feleletűl egy rokon szellemű megtámadásra, kinyilatkoztatám 's azt itt ismételni szükségtelennek tartván, most csak annyit teszek hozzá, hogy meggyőződésemet 's hitemet biráló uraknak magokban összeroskadó sophismái *) meg nem rendité

*) Saját időmet 's az Athenaeum' olvasó közönségeét többre becsülöm, hogysem azt hosszadalmas okoskodásaik' részletes czáfolgatására pazarolnám, de hogy Z. és Á. urak ezt ürügynek ne vegyék, felszólitom őket, jeleljenek ki, ha tetszik, e' tárgyban felhozott argumentu-

's hogy ezentúl is hazám' méltatlanúl bántott becsülete mellett, ha szükségét látom, nem csak németül, de a' mennyire tőlem kitelik, más idegen nyelven is felszólalni fogok, nem félve, hogy józan ember ezért roszabb hazafinak vagy kevésbbé buzgó magyarnak tartand mint bármelly Zobor és Árokhátiféle urakat. *Személyes* sértésekre, mellyeket a' már tapasztaltak után feleletűl talán várhatok, *e' lapokban felelni semmi esetre nem fogok.* Pesten, május' 16-kán 1843.

Lukács Móricz.

Nyilt levél.

A' mint az erdőbe kiáltasz, úgy hangzik az vissza. Közmondás.

Tisztelt szerkesztő úr! Ön a' becses Athenaeumot zárva tartja mind az útczai hazug, mind pedig a' saloni léha hirecskék előtt, miket más lapok olly szorgalommal böngészgetnek, hogy velök a' mostani felszines idők' emberképű majmait magokhoz édesgessék, 's igy effélékkel nem lehet lapjai' számára szolgálnom, pedig bőven szolgálhatnék Pozsony' országgyülés alatti mozgalmaiból. Most mindjárt tudósíthatnám, például, hogy X grófné már megérkezett Pozsonyba, szép barma komornyikjával 's rendezni kezdi salonjait, mellyeknek előleges megbirálása végett, és tanácsadóképen meghivatott a' Honderű' arszlannőket boldogító szerkesztője. Az estélyek nem sokára meg fognak kezdetni, a' theában nem lesz fogyatkozás 's ha egy csöbörrel nem lehet, kettővel fog az arszlánlap lekötelezetni a' grófné' csokrainak magasztalására. Nem sokára olvasni fogja ön a' currenst 's benne X grófné' személyes leirását az arszlán szerkesztő által *balzacias sztilben elcsevegve.* A' grófné kissé korosocska ugyan már, és kinőtt szegényke, de ez semmit sem teszen, illyesmit csak az tudhat, ki az öltöző cabinetke' szentek' szentjébe bepillanthatni szerencsés, mert a' szabómüvészet — engedelmet doctor Henszlmann úrtól e' szóért — némi dicsőítő vánkoskák által és az arczszinézes' mivészete, szóval az isteni toilett, mind ezeket úgy elleplezi, a' balzaci sztil pedig úgy kiczifrázza, hogy megesküdnék ön, miképen a' méltóságoska szép gazell-termet, ki még alig érte el a' 22-dik évet. Hja! csak isteni dolog salonnal birni, estélyeket adhatni arszlánoknak, és theát a' feuilletonistáknak! X grófné, mint mondám, nem sokára kürtölve leend a' két magyar hazában, currentálva 1200 előfizető' szeme' láttára, füle' hallatára, mint legjobb izlésű 's egyszersmind legdelibb, legerényesebb hölgy mind a' mellett hogy a' komornyik olly átkozottúl szép ficzkó. El lesz mondva, mi nagy magyar a' méltóságoska 's mint beszél háziai közt mindig csak magyar nyelven, holott mi meg kétségtelenül tudjuk, hogy egész háznál a' grófon és az úrfi' praefectusán kivül senki sem ért magyarúl, a' gróf pedig diaetalis actái közé temetkezvén, a' háziaknál — kik közt a' szép komornyik nem megvetendő személy — a' conversatio mindenek által érthető, egyetemi nyelven foly. De egyket csésze thea, mint egy furfangos feuilletonista tudósita bennünket, igen varázs hatalommal bir bizonyos bikficz uracsoknál. Másik saloni tudósitást egyenesen a' piaczról véve, egy szép gyümölcsárus

maik' hosszú sorából egyet, akár a' legerősebbiket, a' véleményök szerint legkevesebbé megczáfolhatót, 's én megkisérlendem azt, csekély erőmmel, ha isten is úgy akarja, sarkából kiforgatni; csak az irói tehetségeink' elégtelenségét illetőket veszem ki, minhogy ahhoz szólásom nem lehet, de az eszmének helyes- vagy helytelenségével nincsen is szükséges kapcsolatban.

L. M.

leánykáról tudnék írni, harmadikat egy fiatal vasgyuróról, ki nagyon szeret erényről predikálni másoknak, maga azonban bordélyból házasodik, de ezeket már abba hagyom, félvén, netalán megsokalja ön, hogy per figuram praeteritionis az Athenaeumot divathírekkel akarom kizsúfolni.

Illyesekkel szolgálhatnék önnek, mellyek minden bizonnyal kapósabbá tennék ön lapját, mint bár mi mély alapú tudományos értekezés, vagy éles itélettel írt birálat 's ekkor nem tárogatná többé olly con amore a' Regélő és Honderű, hogy az Athenaeum beteg, haldoklik. No de hiszen sebaj! Betegek kétfélék vannak: testiek és lelkiek. Némelly testi beteg lélekben igen egészséges 's olly vérbe ható dolgokat beszél és ír, mellyek megdöbbentik és aggodalomban tartják a' lelkileg nyomorékokat 's ez aggodalom szüli aztán, hogy hirdetik, a' mit olly nagyon ohajtanának. Ismerek egy hónapi lapot, melly lelkileg szinte igen egészséges, de testileg nagyon beteg, legbetegebb valamennyi magyar lap közt 's hogy nem hirdetik a' szellemi bénák, sánták, siketek és vakok betegségét és haldoklását csak annak köszönhetni, mert *Verőczey de eadem et kis Verőcze*, mint a' Honderű' igen elmés Tutti Frutti-a mondá, nem ír bele Lapszemlét, irna csak hiszen majd .... lenne dorongozás! Ezen lapot kiadja a' tudós társaság, nevezik pedig Tudománytárnak. Derék tudományos lap, egyike a' jobbaknak, mit irodalmunk e' nemben mutathat, de testileg olly beteg, alig lézeng. Ennek oka az, mert nem ír semmit az arszlánnők' hajékeiről, *a' kaczér reggeli fejkötőkről*, *hunczutkákról*, *bő szoknyákról*; nem értekezik szerkesztőket boldogitó saloni estélyekről, mikkel más lapok a' hont deritgetik: de nincs is aztán semmi részvét iránta, alig van 50 előfizetője, míg a' Honderű' theában fürdő szerkesztője 1500-zal dicsekszik. És ez, uraim, dicséretére válik e' vágtatva és fontolva haladó kornak 's elhihetitek, hogy az a' *fion* és saloniasság, melly divatra kapott, szépen át fog bennünket alakitani, ez átalakulási időszakban, emberekből állatokká és elváltozunk a' társasági életben szelid kigyók, állhatatos chamaeleonok, bátor nyulfiakká, tudományokban pedig elmés birkák, mély itéletű tinók és humoristicus Stockfischekké, 's látni fogjuk nem sokára, miképen lesz kénytelen a' Honderű' mostani genialis szerkesztője diszes hivatalát átengedni egy nálánál sokkal elménczebb tőkehalnak, ki a' honra még sebesebben szórandja a' derűt, mint a' Tutti Frutti, Simplicius és isten tudja mi exquisitus nevű irói celebritások' czikkjei. Tudománytár, Orvosi tár, Athenaeum stb effele tudós pedans lapok soha nem fogják a' hont földeriteni, ez mind csak lári fári. Ezekkel, minthogy 1500 előfizetőjök nincs, és ez világos jele, miképen *betegek*, *kínlódnak*, *haldoklanak*, legjobb volna végkép felhagyni, és Luczenbacher, Balog, Bugát és Flór uraknak, valamint önnek is, *tudós táblabiró* és *fiscalis úr*, finom értekezéseket irni az *özvegy-mantillák* és a' *tüllel diszített crep kalapokról*, mellyek *Párisban bibiszerűek;* értekezni továbbá azon nagy nevezetességű dologról, mi nehéz a' divatboltban egy *finom rizsszalmából font firenczi kalapka*' választása, *melly utczára való is legyen színházba is illjék, sőt vizitekre is használtathassék*. Ki illyennek kiválasztásában szerencsés és olly szerencsés, mint a' *bérkocsisi fínomságok*' *és házmesteri összeröffenések*' feltalálója, ki e' gordiusi csomót úgy oldá meg, hogy *egészen egyszerű koczkás*, *cseresnyeszín*, *nehéz franczia szalaggal*, *egyetlen nagy hasonlószínű basarózsával diszített 's egy fekete brüsseli csipkefátyollal ellátott szalmakalapot* választa, mire *az európai hirű Victo-*

rine divatárusné *lekötelező mosolylyal* elég kegyes volt azt nyilatkoztatni, hogy *a' férfi* Petrichevich felől ízlést és pedig *illy keresettet fel nem tett volna* (miképen mind ez meg vagyon írva a' Honderű' 654-s. lapjain) illy úrnak — tisztelet becsület de igazság is! — illy úrnak sok érdeme van a' hon' felderitésében, még több a' magyar irodalomban 's csodálkozunk rajta, hogy a' vágtatva haladó fiatalság még semmi fáklyás zenével és útczai szónoklattal meg nem dicsőité, sem a' magyar academia tudós diplomával meg nem tisztelte, hanem ezek helyett a' *pedans* Verőczey még gúnyosan mosolyog rá nagy szemöldeivel, és tudós tekintélyesen efféle honderitő tetteit silányságoknak nevezi. O szégyen! hol marad elpirulásod?

Lássa ön, ha saját érdekeit ismerné, efféle eledelekkel vendégelné olvasóit; azonban ön illyeseket szigoruán kizár lapjából és semmi figyelemmel nincs az iránt, hogy az Athenaeum' pénztára teljék, hanem ön érdeke' hátratételével senkinek sem kellő tudós értekezésekkel és birálatokkal ügyekszik lapját gazdagitani. Ön lássa, mit csinál. Gondolom, hogy hat évi fáradalmas szerkesztésével nem igen töltötte meg erszényét, mig más szerkesztők fél év alatt ezifra páholyos és salonos urakká váltak. Azonban jól tudom, hogy én önnek hiába beszélek, mert beszédeim nem lesznek képesek önből *bibiszerű* arszlánszerkesztőt csinálni 's igy nekem kell ön' elveihez alkalmazkodnom 's ollyakat irnom, mik az Athenaeum' szigorú elveivel megegyeztethetők. Azért nem irok saloni, nem járdakoptató tyúkszemes arszlánokról, hanem irok önnek irodalmiakról, mert Pozsonyba az országgyülésre nem csak politicai, hanem irodalmi arszlánok is jöttek fel. Ezekről fogok én ön' irodalmi lapjába irni. Illy tudósitásoknak nem lesz ugyan olly érdeke, mint a' saloni nagy eseményeknek, de érdeke még is lesz. Lehetetlen, hogy nevezetes ne legyen az olvasónak egy irodalmi arszlán, vagy róka vagy kéznyaló uszkár, ki embernek született ugyan, de e' csokrok' divatos világában, ez átalakulási időszakban, állattá változott.

Egykét példánynyal akarom önt ez úttal ez irodalmi személyzetből megismertetni 's mindenek előtt *Publicus Simplicius Pick Nick* urat, ki az arszlánlap' 19. számában olly saloni finomsággal hegyezgeti füleit, vág, kapalózik, és harap. Ön nehezen fogja őt ismerni, ámbár ön szivességet is tett vele. Ez ismét egyike azon éhes fiatal genieknek, minőkkel önnek már többször volt dolga, kik önnél beköszöntenek nagy alázatosan, önnek pártfogását kérik, ön szivességeket tesz velök, munkát szerez nekik, néha saját csekélységéből kis alamiznával is segiti őket, mit ők később úgy hálálnak meg, hogy ha módját ejthetik, mint lomhárok megrúgják önt. Vagynak példák reá, hogy a' jóllakott eb (sans comparaison) utóbb még a' pecsenyét sem respectálta. Nagy meglepetésemre e' napokban Pozsonyban pillantám meg Simplicius Pick Nick urat, a' mint egy arszlán kefekötőne' salonjába bement. Ki hitte volna, hogy még ő is országgyülésre jöjön? Mit keres itt ezen irodalmi fogdmeg? nem tudám elgondolni, de ime az arszlánlap' 19. száma megfejté a' talányt. Ő lesz országgyülés alatt az elegans lap' pozsonyi levelezője, ő fogja leirni az itteni divatmajmok' nyüzsgéseit. És én kába, hogy rá nem ismerék mindjárt, holott arszlán liberia volt rajta, épen ollyan mint amaz uracsé a' honderüi boritékon, ki orra'hegyén tartja a' honderitő fionságok' tárát. Pesten láttam őt ez előtt pár héttel; öltözete akkor igen kopotka volt és zsirpecsétes, csizmájának saját lábából volt talpa és azért nem is nagyon e-

melgette lábait, midőn az útczán sétált, nehogy észrevegyék, miképen ezen csizmatalp' készitője, vagy jobban magyarúl schustere, édes papája volt. De most új mundúrban van. Fejér nyári pantalon — pedig szinte foga vaczog az arszlánbőrben e' majusi hideg napokon — fekete mellény, fekete nyakkendő, finom setét zöld atilla, ebből áll öltözéke. Mondják, e' köntösök' ára az arszlánlap' pénztárából került ki: de szükség is volt ám Simplicius urat, a' pesti járdakoptatót, igy kimosdatni szennyeiből, különben be nem bocsáttatik az estélyek' theaasztalaihoz. Most már mehet; ámbár tudom, hogy jobban szeretne lebújban, vagy csapszékben mulatozni, mint salonokban, és tudom, hogy egy itcze bibersburgit nem ad egy ako chinai herbathaért: de hiába, ezt tennie kell, különben nem fog kijárni a' Löhnung.

Ezen uracsnak, mint hallom, de az arszlánlap 19. számából is kitetszik, kétféle kötelessége lesz: egyik naplót vinni a' salonok' nagy eseményeiről 's szorgalmasan belejegyezni ez vagy ama' grófné, báróné, vagy gazell termetű kisasszonyka hogyan mulatta magát, hányat kacsintott, kire mosolygott, micsoda kelméből volt köntöse, stb efféle honderitő nevezetességeket; második kötelessége mind azokat, kik eddig a' Honderűről szóltak, vagy jövendőben fognak, a' nélkül hogy azt kivétel nélkül magasztalnák, vagy kik épen gáncsolni elég fiontalanok voltak, mind azokat mondom, amúgy csenger-tyukodiasan ólmosbot súlyú szavakkal ledorongozni és fütykösözni, mit már Simplicius úr meg is kezdett cum successu, és folytatni igér fütykösének egész saloniasságával, hogy a' ki megdorongoztatik megemlékezzék róla míg él. Az arszlanszerkesztő úr t. i. maga is hinni kezdi már, hogy a' *legyezgetés* keveset ér, tehát ezentúl a' *dorongozgatáshoz* fog, és meglehet, hogy e' kevésbbé elegans, de sokkal sikeresb modort divatossá teendi a' salonokban. Ezt most eleinten az Athenaeumon, Regélőn és Frankenburgon fogja megkisérteni, de ha a' dolog jól megyen, később juttat belőlök olly arszlán nőknek is, kik vagy szűken mérték a' herbathét, vagy Victorine magasztalta izlésű ő szerkesztőségét kifelejtendik estélyeikből.

Nagy ügyességnek és helyestapintatnak bizonyitványa az már eddig is a' szerkesztőtől, hogy illyen dorongozó functiókra épen Simplicius urat szemelé ki, ki maga is ifjú arszlaniró és pedig egyike azon malecontusoknak, kik, a' mese' rókájaként, az academiát savanyú egresnek tartják, mert elérhetlen magasan áll nekik, 's egyike azoknak, kik sokat ólalkodtak üres firkáikkal az Athenaeum' szerkesztője körül, a' nélkül, hogy valamit a' szigorú harminczadon becsempészni birtak volna. Azért ne csodálja ön, hogy academia, ön és Verőczey uram fő tárgyai már is és még lesznek, az öszvér-rugásoknak. Önnek különösen sok bűnei vannak a' Honderű' arszlánai előtt, mellyekért soha nem fog elegendőleg lakolhatni. Mert nem ön-e az, ki Verőczeynek megengedi, minden 14 napban a' Honderűt birálni és pedig a' nélkül, hogy a' birálat föltétlen bókokból állana. Azért készen legyen ön a' dorongologiára. Sok mindenféle iratott már ön ellen, mióta irói pályára lépett, de nem igen iratott valami, mit Simplicius úr újra fel nem tálaland kétszer háromszor is. Tudja ön, hogy az illy elméncz urak rendkivül eredetiek, és eszmegazdagok a' kérődzésben. Még alig kezdte el Simplicius úr a' saloni dorongologiát, már szemére veté önnek a' historiai tagságot, Kritikai Lapokat — ezen Kr. Lapoknak valami finom méznek kell lenni, mert minden here és mérges darázs rászállong — a' névtelenség' védelmét — mi

Simplicius urnak nagyon jól esik — még azt sem szereti a' Honderű, hogy önnek ügyvédi diplomája van és táblabiró; hja, ezeket ön nem uszkári csúszással és járdakoptatással szerzette magának, hinc illae lacrymae. Készen lehet ön, hogy a' hajdani ön elleni vádakat kérődzésnek okáért mind fel fogja ön ellen az arszlánlap' tálalni. Olvasni fogjuk, hogy ön opera-ellenség, pártos drámabiró és academiai tag, mert a' Simplicius féle urakra nem adja szavazatát; tudatlan színi criticus, mert Egressy Gábort egy idő óta nem dicsérteti az Athenaeum' szinbirálóival, értetlen szinigazgató volt és azért resignálnia kellett, 's több efféle önt valóban magasztaló dolgokat fog mondani 's mind ennek fő oka Verőczey uram' Lapszemléje leend, de azon kivűl azon általános nagy bűne van önnek, hogy nem legyezget senkit, nem ügyekszik minden embernek szépet mondani, szóval, mert ön nem árszlán és még csak egy kis ártatlan chameleonkává válni sem mutat semmi kedvet, hanem nagy merevenen csak ember akar maradni. Ezért legyen úr isten irgalmas kegyelmes önnek, de még Verőczey uramnak is. Várhatják önök, hogy az arszlán irodalom egész csapatja fel fog bőszülni önök ellen, pedig hogy ez nem kevés egyénből áll, láthatja ön a' szinházi kalitkában, hol annyi kisebb nagyobb, sörényes és sörénytelen hím és nőstény szokott megjelenni. Valamennyien kifognak ön ellen kelni és ledorongozni önt egész saloni finomsággal, hogy megemlékezzek ön róla míg él. Hiába, az arszlánlap, melly világért sem polemizálna, illy fionságokkal pótolja a' polemia' helyét. De várhatja a' tudós társaság is magára a' nagy háborút, ha csak egy pár diplomát 's egy pár jutalmat nem vetend e' száz fejű hydra' torkába. Hogy illyesmi engesztelő eszköz lehetend sejthetni bizonyos nyalogató czikkekből, mellyekkel egy academiai pártfőnök' megnyeretni czéloztatik, bizonyos classicai versek' kiadásának védelme az Erdélyi Hiradó' megtámadása ellen. O Klugheit, dein Nahme ist P.....!

De igen is messze elcsapongtam, tehát vissza tárgyamra, Simplicius Pick Nick úrra. Alig jelent meg ezen úri uracs Pozsonyban, már is vannak mulatságos kalandjai. Néhány nap előtt, úgy mondják, ingyen akart fiakkerezni, miképen az arszlánoknál divatos. El is hajtatott csaknem a' Wolfsthalig és vissza. Ketten ültek a' hintóba, ő és egy másik járdakoptató. Midőn visszatértek, Simplicius úr egy kávéház előtt szálla le és a' másik utczára szolgáló ajtón akart el eblábalni, de czimborája, ki szinte jártas efféle müvészeti fogásokban, élt a' gyanúperrel 's nehogy ő rá kerüljön és pedig igen hamar a' fizetés, figyelmessé tette a' fiakert. Ez szemfül ember levén, Simplicius urat mindjárt az ajtónál nyakon csipé 's kikeresvén erszényét, minthogy zsebében két darab, hihetőleg elcsent, czukornál egyebet nem talált, mindjárt executiónál kezdé a' pört és úgy eldögönyözte a' divat uracsot, hogy a' finom atilla foszlánná vált rajta, 's vége lett a' liberiának annyira, hogy itt van ideje az arszlánlap' cassájából újat resolválni. Olly megrongált állapotban röstelt Simplicius úr haza sétálni 's estig maradt a' kávéházban. Estve a' jótékony honború' homálya alatt akarván haza menni, ujabb malheur érte. A' házmester vagy nem ismert rá, vagy haragban levén ellene, a' sok meg nem adott két garasok miatt, nem akarta bebocsátani. Simplicius úr, mint arszlánhoz illik, nem türte e' megbántást és *összeröffentek* a' házmesterrel. A' házmester még dorongosabb ficzkó levén, jól elöklözé Simplicius urat, és megtanitá practice, mi az a' pugnus

ad oculum, mert egyet ollyat illeszte feje' jobbik lámpására, hogy azótá szeme ollyan, mint Keanben a' boxirozó matrózé. Igy beszélik itt e' két kalandot 's hogy az való igaz, a' Honderűből sejthetni, mert Simplicius úr maga említ ott valami *bérkocsisi finomságot* és *házmesteri összeröffenést*, mit alig említene, ha egyiknek öltönyén és elkuszált sörényen, másiknak szemén nem volna kétségtelen nyoma. Ezen két kaland eléggé jellemző és sejtheti ön, Simplicius úr cujus farinae.

De még lesz alkalmam önnek ezen úrról irni 's akkor identificálni fogom őt egy rőt szarvaskával, kit nem rég keresztvizzel öntöttek ugyan le, azonban még a' szentelt víz sem birta lemosni róla a' régi szarvas bűzt, sem a' lelki szeplőket, mellyek arczán is bélyegzőleg kiütek magokat; szőre is olly téglaszinű maradt, mint előbb, csupán szarvai, symboluma a' tulok-eredetnek, nőttek nagyobbakra, azért mer velök most már bátrabban öklelni, mig le nem töretnek, mert hiszen mind a' mellett, hogy ezen uperatio comédiás-öklöknek nem sikerült, le lehet ám őket törni, ha türkölőzni fog és pedig dorong nélkül, csak lúdtollal. Majd megmondom önnek, hogyan.

Egy másik ejusdem farinae hómót, is alkalmam van ismerni a' menageriából; ez egy divatmajom, ki legközelebb áll az arszlán' szerkesztőség' szivéhez. Ő még érdekesebb állat-példány Simplicius úrnál is. Ő jó ház' csemetéje, tisztességes nevelést kapott, de majomtermészet szorult bele 's ezért utálta őt meg saját apja 's levevé gondjait róla. Azontúl a' járdakoptatásban gyakorlotta magát. Ebédelni oda ment, hol számára nem főztek, beszálla hol a' kéményt füstölni látta és évekig nem törlé saját asztalkendőjehez száját. Becsületes tanyérnyaló vált belőle. Pesten, Pozsonyban, néha Bécsben, néha Kolosvárt éldegelt nagy urak' kegyelméből, kik rajta köszörülgették nagyúri tompa eszöket. A' theát igen szerette és már akkor is szemtelen frater volt mint most. Egykor egy nagy úr irgalomból kocsiába vette, hogy Kolozsvárra vigye, de útközben annyi szemtelenséggel fecsegte tele fülét, hogy elhagyván türödelme, kitette őt az út' közepére, azon szives utasitással, ne terheltetnék saját equipage-ján, az az lábain, utazni Kolosvárig. Vannak ezen uracsnak több kalandjai, mellyek igen mulatságosak. Máskor bővebben leirandom e' majmot 's akkor némi honorariumokról is szólandok, mellyek azért fizettetnek, hogy a' szini tudósitás, kivált színésznőkről, valamikép az igazság' részére ne hajoljon. Hát ha még lovaglásait sikerülne leirhatnom; azok ám a' hogarthi ecsetre méltó kép! *)

Még egyet. Ezen irodalmi állatokat méltó lesz figyelemmel kisérni, kivált ha nyihelőznek, mikép igérik. Erre, ha tetszik, ajánlkozom önnek. Én csak azért jövék Pozsonyba, hogy a' kor' üt-erét tapinthassam 's magamat tajékozhassam ez átalakulási tömkelegben. Rá fogok illyesmire érni. Különösen Simplicius urat és a' fönebb említett *hómót* kérem ki öntől magamnak. Szeretnék illy tyukszemvitézeket ludtollam' hegyével megpiszkálni, hadd emlegetnék még mikor kezdték el a' dorongozást. **)

*) Mi még csak sejteni sem tudjuk ki ezen *homo* és ki ama' finom *Simplicius* úr: de nem is igen vágyunk őket ismerni.

A' szerk.

**) Ez egy levelét közöljük önnek, hogy lássák a' saloni urak, miképen lehet gorombaságokat metsző élességgel viszonozni, de több effélével nem örömest töltenők meg becsesebb dolgoknak szánt hasábjainkat. Azért reméljük és várjuk a' Honderü' szerkesztőjének mind

Adieu! Petrichevich is itt van és erősen arszlánkodik. Pozsony, majus' 17. 1843. Önnek tisztelője.

Zaklatóczy.

Lapszemle.

XVI.

Regélő 35 — 40. szám. — Bérczy Károly' beszélyéről: A' siráshó, annyit mint bizonyosat mondhatunk, hogy plagium, azonban honnan vétetett, gyanítjuk csak, egyszerre bizonyosan megmondani nem tudnánk: de ha szükség volna, kis keresgélés után, ki fognánk találni. A' szerelmében megcsalatott leányka, a' templom, a' sirkert, az útas, kinek a' történet elbeszéltetik, a' szép alkony' leirása, mind ezek olly élénken vannak emlékezetünkben, mintha tegnap olvastuk volna. — Lemouton Emilia' beszélye: Állhatosság czímmel, egy kis szelíd satira a' szerelmi állhatosságra és megtartatni nem szokott esküre. A' beszély kissé erőtetett, de találékonyságot bizonyit. — Hasonlót hasonlóval sokszor használt és ismeretes motivumokból fejlesztett, meglehetősen érdek nélküli beszély. Tárgya az, hogy egy házas párnak egymás iránt csökkenő szerelme féltékenységi orvos szerrel gyógyittatik meg. Régi tárgyakat új motivumokra épitve lehet újakka tenni, de ehhez aztán phantasia, feltaláló ész, előadói ügyesség kivántatnék, mi e' beszélyből nem látszik. — Canova' ifjukori szerelme érdekes beszély, csak az kár, hogy már ismeretes magyar lapjainkból. Először az Athenaeum adá, 's ha jól emlékezünk, később a' Mátrai-Regélő is 's most harmadszor tálaltik fel. Ezt azonban nem mint valami nagy bűnt jegyezzük fel a' szerkesztőnek, mert illyesmitől szinte lehetetlen egészen óvakodni, hanem csak egy kis figyelmeztetésül nagyobb vigyázatosságra. —

Csipetek a' pipere-asztal' szelenczéjéből érdekes czikkecske. Előadatik benne a' női *kendőzes*, *illatosítás* 's a' gyöngyök 's gyémántokkali *ékesítés*' rövid története. Mi különösen azon tudósításnak örvendettünk e' czikkben mikép nincs távol az idő, midőn a' magas aristocratia' hajából, ruháiból, zsebkendőjéből minden illatszert számüzend, 's igy reményünk lehet, hogy a' fejszédítő fertelmes *pézsma*, és a' gyomor-keverő *patchouly*' iszonyatos szagaitól emancipáltatni fognak társas köreink. Jól mondja a' czikk' irója egyébiránt, hogy hölgyeket „gyémántnál, gyöngynél jobban ékit egy nyájas mosoly" 's mi az teszszük hozzá, hogy hölgyeket mindeu testi piperénél, gyémántnál és gyöngynél jobban ékesitnek: szelidség, szemérem, hűség, otthoniság, és a' női körhöz tartozó dolgokbani jártasság, ügyesség. Ezek a' hölgy' gyémántjai, igaz gyöngyei, ezekkel lehet valódi férfiak' szivét mind meghóditani, mind pedig megtartania; amazok csak üres fejű szélháziak által bálványoztatnak.

Pongrácz Lajos' Karpáti levelei részletes czímeikkel sokat igérnek, de igen keveset adnak. Száraz vázlatok ezek, mondhatlan fösvénységgel észrevételekben, ábrázolatokban. Egy helyt panaszolva említi a' levelek' irója, hogy „min magunk sem ismerjük hazánk' geographiai nevezetességeit", minek egyik, sőt egyedüli okát abban találja, hogy „nem birunk képgyüjteménynyel." Mondja inkább a' leviró: nem birunk utakkal; felette nehéz nálunk az utazás és ezen fölül ügyetlenek vagyunk utazásink' leirásában. Igen érdekes tárgyak iránt is alig tudunk

---

eszétől, mind polemia-iszonyától, hogy efféle czikkek' közlésére nem nyujtand nekünk több okot.

A' szerk.

figyelmet gerjeszteni, 's még kevésbbé vágyat azok' látására olvasóinkban. Keveset utazunk és hanyag szemlélők, unalmas előadók vagyunk, kivéve a' kiveendőket. A' levéliró stylusa különben jó, egyszerű és szabatos.

Költemények e' számokban Vidor Emil, Dózsa Dániel, Szakál Lajos, Zichy Antal, Vachott Sándor, Riskó Ignácz 's egy alnevűtől: Ig....di, vannak. Vidor' versében nem értjük minek képviselője, vagy jelképe a' galamb; Dózsa' versében a' gondolat nem új; mind e' mellett a' vers érdekes lehetendett formája által: de a' szerző keveset látszik ügyelni harmoniára. Ajánljuk, kivált erdélyi lyricusainknak a' mértéket. Magyarországon már egy gondosabb költő sem ir rímes verseket mérték nélkül. Szakál' népdalai jók, kivált a' második. Népiesség van mindkettőben. A' Reform gondolatban jó, kivitelben kevésbbé. Zichy' versében tűrhető volna a' gondolat, de a' versek harmoniátlanok; trocheus lábakat, jambusokkal kever. Matisz' verse csupán lappótlék. A' derék Riskó Ignácztól egy mély érzelmű szép dalt hoz a' 40. szám. Hányszor volt szerelem énekelve, hányszor a' szerett leány' bájai! 's Riskó ismét ezeket énekli és mi érdekesen, mi új alakban, egyszerű tiszta nyelven, könnyü zengzetes versekben.

Frankenburg' szeszélyes Budapesti levelei közt mulattató a' „száz ujdonság." A' Honderű' szerkesztőjének ugyan nem fog nagyon tetszeni, azonban ki tehet róla, ha mások nem tartják azt fontosnak, mit a' Honderű' szerkesztője olly nagy érdeműl gondol magának felróhatni. — Paget Jánosné munkája' ellenbirálataban nekünk az látszik helytelennek, hogy személy miatt ajánltatik a' kiméletes birálat. Bizony csak nem értjük mi még most sem a' critica' hivatását. Azon lovagiasság, miszerint ha nő ir valamit, arról csak kedvezőleg kell szólni, helyén lehet, nem bánjuk, salonokban, társalgási körben, de nem az irói törvényszéken, hol tiszta igazságot kell kiszolgáltatni férfi úgy mint nő, szegény mint gazdag' részére, a' szerint mint kinek kinek munkája érdemli. „Istenért, csak ne cseréljük fel a' szerepeket!"

A' szinészeti rovat hanyag és sovány kezd lenni. Az 1249—51. hasábokon Ember Pál mint zenebiró jelenik meg, 's néhány helyes gondolatot mond el a' Szózat' melodiájára pályázók és jutalmazott felett. Alkalmasint el találta az igazat, hogy a' kitüntetettek közt Fáy Gusztáv' cantatéjának legtöbb és a' más kettőnek kevés becse van; eltalálta továbbá alkalmasint abban is, hogy a' Szózatra nehéz vagy talán lehetetlen lesz zenét irni, melly a' költemény' szellemét is visszaadja 's magyar és népszerű is legyen.

Az 1180. hasábon közlött tudósitást Charles Siveť nőnevelő intézete' felállitásairól Kolozsvárt, és az 1245. hasábon a' pipere könyvből kivonat' megolvasását ajánljuk a' Regélő' nő-olvasóinak.

XVII.

Honderű 18 és 20. szám. — A' 18 és 19. számokban irányczikkek gyanánt két rövid halotti tudósitás áll, egyik Kolosvári tanácsos Pataky Mihály, másik gróf Dezsewffy József' halálát jelentve. Ez utóbbik felől, ha már akart valamit a' szerkesztő úr, kissé bővebben szólhatott volna. A' tárgy nem vala meddő és a' sokaktól méltán tisztelt gróf Dezsewffy József is körülményesebb emlékezést érdemlett volna. Ő szelid ember, rendszerető polgár, jó atya, és kora ifjuságától élte' fogytaig buzgó hazafi volt, olly tulajdonok, mellyek napjaink' hideg, kalmáriasan számoló

nemzedéke közt, ritkán találtanak egy emberben egyesülve, 's az illy jellemet, hol csak alkalom van, méltó kiemelni. Helyén volt volna e' férfiút, életéből gyüjtött adatokkal megismertetni; sajnáljuk, hogy e' helyett csak egyszerű haláljelentést kap az olvasó.

Bérczy Károly Paula czímű beszélye gyilkos franczia történet. Egy férj két nővel esküszik meg; egyik nejének testvérét, másiknak kedvesét keveri annak gyanújába mint ha őt ölte volna meg. A' testvér és szerető törvényszék elébe állíttatik, kimondatik rá a' halálos ítélet, de ekkor hurczoltatik elő a' két nejű ferj és kivilágosodik háromszoros gazsága. A' beszély igen szövevényes egy egész kis tömkeleg, mellynek bonyolodása azonban sok ügyességgel fejlik ki és a' csomók minden erőszakolás nélkül oldatnak fel. Hatása ugyan e' beszélynek inkább idegenitő mint vonszó, mert sok benne az iszonyatos, kivált az angyali Lucia miatt, ki áldozatúl esik el valamennyiért, holott a' részint rosz, részint nem egészen menthetők közt egyedűl ő ártatlan, nehéz kibékülni, ámbár meg kell vallani, hogy ennek halála is elegendőleg van motiválva és annyira organice az egészbe szőve, hogy ha szerző változtatni akarna rajta, a' beszélynek szükségkép másnak kellene lennie. És igy az egésznek összeállítása ellen alig lehetne valamit mondani, csupán azon kérdés iránt támadhatna vitatkozás, valljon tárgyak, mellyeknek illy csupán borzasztó és leverő hatása van az olvasóra, kell-e művészet' tárgyául felfogni 's nyujtunk-e általa kedves élményt? Különben a' beszély' szerkezete — mint mondánk — és az előadás olly jó, hogy ha ez Bérczynek eredeti műve — mert a' czim nem mond semmit — örvendhet magának; mert belőle jeles beszély iró válhatik. A' Paula czim egyébiránt nem jó; itt nem Paula, hanem D'Aurelly gróf a' főszemély; még talán Lucia is nagyobb szerepet játszik Paulánál.

A' Költemények közt Sárváry' Alföldi dalai nem igen költőiek, de vannak bennök jó gondolatok 's igy méltók voltak a' közlésre. Nekünk különösen a' *kaszásokhoz* adott ezen instructio tetszik:

Földön csúszó 's nagyra felnött
Gazokat,
R ndre mind le kell kaszálni
Azokat,
'S jó palántot rakni sorban
Helyébe
És fürösztni hű ápolás'
Tejébe.

mert a' nagyra nőt gaz elnyomja a' hasznos és nemesebb növényeket, vagy Sárváry' stilusában szólva: *palántokat*. Hazucha' dala a' 611. lapon régi dolgokat új alakban mond el 's igy nem érdektelen. A' többi költemény ihletés nélküli száraz verselés.

Az elménczségre és szeszélyeskedésre szembetünőleg sovány kilátás mutatkozik egy idő óta. Kár is a' dolgot erőtetni, mert a' hol nincs vajami, onnan azt a' valamit venni nem lehet. Alt Móricz és Gaal' élesen jellemző, szeszélyes fresco-képeik után amaz ugró nyúl és ama' három bundás golyhó a' 619 és 610. lapokon, 's mellékök magyarázatúl ama' parbeszéd főbiró és eskütt uraimék közt, igen halvány színezetű mázolatka. Kerestünk benne húmort, elménczséget, mulattatót vagy tanulságosat, de nem voltunk szerencsések találni. Lehet, hogy az ok bennünk volt, kik a' czikk' mély szépségeit nem birtuk felfogni, azonban több olvasókkal is történhetett hasonló 's igy tanácsos leszen jövendőre szerkesztői ügyes jegyzéskékben mindig megmondani, hol kell nevetni, különben megtörténhetik, hogy az olvasó nem alkalmas helyen nevetend, vagy nevetés helyett a' czikk' iróján sajnálkozandik. — A' másik fresco-kép, Bernát Gáspártól, nagyon nehézkesen mozog, mert egy meglehetősen unalmas

történetkét ábrázol igen keresett és dagályos mondatokban. Irója maga is látszott érzeni czikkje' unalmasságát, mert végül azt irja: hogy „a' mit beszél, valóságos esemény 's hahogy unalmasnak találja az olvasó, az csak annyit bizonyit, hogy unalmas események is léteznek a' világon." Mi azt véljük, nem igen szükséges bizonyitani, kivált illy nagyon is kézzelfoghatólag, hogy unalmas események is léteznek, mert azon nehezen kételkedik valaki: de azon már lehet kételkedni, valljon le kell-e irni papirosra az unalmas eseményeket is, vagy ha leirattak, ki kell-e nyomatni a' Honderűben? Alkalmasint, ha e' kérdés 100 arany jutalomra kitétetnek, száz pályázó közől 99 azt felelné: Bizony bizony mondom önnek, drága szerkesztő úr, illyeket nem kell kinyomatni.

A' 639. 's következő lapokon egy Nyilt levél közöltetik Publicus Simplicius Pick Nick névvel aláirva, melly egy kis figyelmet érdemel, mert a' Honderű' szerkesztőjét szép következetességben mutatja. Benne az álnevű levéliró, a' nélkül hogy tudhatnók miért, mint a' ki rosz gombát evett, hadonáz és rugdalózik jobbra balra. Igéri, hogy *dorongozgatni* fog *leráutani a' leplet irodalmi gazság' szennyeiről*, *salonok' nevetséges gyarlóságairól*, *academicusok' vastag tudatlanságáról*, *színművészek' képmutató ármánykodásáról*, *hírlapok' venalis kaczérságairól*, a' *Regélő' boldogtalan tacticájáról és a' haldokló Athenaeum' borzadalmas kínlódásairól*. Egy irot *bérkocsisi finomság* és *házmesteri összeröffénések* miatt magasztal. Minket különösen meglepett e' czikk, megemlékeztünk azonnal a' Honderű' figyelmet igénylő több nyilatkozatairól, nevezetesen, hogy a' Honderű úton útfélen dicséri és árulja, mint ügyes kalmár legény portékáját, saloniasságát finomságát. Egy izben avval dicsekedett, hogy *eltalálta azon utat és hangot, mellyen egy valódi müveltségü közönség' lelkes pártolását jogszerüleg igényelheti;* máskor ismét egy nagy fejü úr által — kit háladatosságból a' szerkesztő le is festetett, az 536. lapon nagy feje' egész dicsőségében — azt iratta magáról, hogy az *a' hang, az a' fion, melly a' Honderü fölött elömlik, melly minden sor, minden betüjéből kiri, igen csinos, igen elegans;* kikelt *journalisticánk' eddigi inkább finomtalan, mint saloniassága* ellen. Illy őszinte 's nem is nagyon szerény nyilatkozások után azt lehete várni, hogy a' Honderűben valami úribb, nemesebb, finomabb hang fog uralkodni, mint a' minőről eddig fogalmunk vala, 's ime e' dorongozó czikkből azt kell látnunk, (ki hitte volna ?) hogy a' Honderű' szerkesztőjének nincs tiszta fogalma saloniasság és finomság felől 's azt még csak ezentúl kell tanulnia, mit ha meg nem bir tanulni 's folyvást dorongozgatand, akkor tanácsos lesz a' Pesti Salon czimet más valamire, talán *Pesti sörkocsmára* változtatni, mert salonokban — mi legalább azt hiszszük — sem dorongazni vagy bérkocsiskodni, sem házmesterként öszereöffenni nem szokás. *)

*) A' Honderü ezen Nyilt levelének egész mérge ellenem látszik intézve. Ha a' Honderü' szerkesztője nem fél becses egészségét ellenem irt illy mérges levelekkel koczkáztatni, nekem nagyon kevés kifogásom lesz iránta, csupán arról tudósitom öt, hogy fulánkjainak mérge (tapasztalásból szólok) nekem nem árt, mert nem bir véremig hatni. Kiváncsi volnék egyéb iránt tudni, mi nagy érdemeket tettem előtte, hogy ennyi saloni finomsággal emlékezik csekély személyemről. Tudtommal és akarva én soha nem bántám öt és még is — csodálatos! — annyira elfelejti magát, hogy haragjában saját saloni hitét és vallását is megtagadja és nemes szivü arszlánhól bo-

A' 20. szám az Emiliához írt levelekből közöl ismét egyet. E' levél nem érdektelen; sok kis és nagy dolgokról: de rebus omnibus et quibusdam adhuc aliis, van benne élénk csevegés, mint efféle levelekben lenni szokott. Illyesekben a' szerkesztő meglehetősen ügyes.

A' színészeti tudósitások közt Joob magyar szinházi énekesünknek jelentik a' Honderű' szinházi referensei, hogy *énekével egy idő óta meg vannak elégedve.* Joob bizonyosan jobbágyi hódolattal veendi a' magas megelégedés' ezen nyilatkozatát.

A' 682. lap Ponsard' Lucretiajáról tudósit. Szeretné a' szerkesztő e' művet szinpadunkon látni, hogy legyen *végvalahára bár egy dráma, melly mintául szolgálhassondrámairóinknak*, és Ponsardot mint *drámaköltészet' Messiását* üdvezli. Jaj nektek tehát eddigi minta - Shakespearek Goethék stb. a' Honderűnek egy új Messiása van, kivel mind leültet benneteket. Szerkesztő úr csak nem tudja magát elszoktatni a' meg nem gondolt magasztalgatásoktól, pedig az egy párszor már nem a' legjobban ütött ki. Ponsardnak e' korai dicsőitése, hirek után, a' nélkül, hogy a' szerkesztő maga látta volna e' művet, annak bizonysága, hogy ő mindjárt lel Messiasokat, mihelyt jó kedvvel kél fel, vagy hogy olvasóit nem igen veszi fel, hanem csak: einen Juks will er sich machen.

A' 687. lap. egy botrányos tudósitást olvasunk, bizonyos váczi bölcselkedés-tanulók' fütykös vitézségéről (ha igaz!), kik boszúból, hogy egy menyekzőre meg nem hivattak, a' terem' ablakait kövekkel dobálták és berontván a' násznép közé, ott étkek és vendégsereg közt rombolának. Ezen uracsok alkalmasint harmadik classisban lehetnek a' bölcselkedési tanból, mert ha eminensek volnának, tudták volna, hogy ha az ember magánosak' házi körébe és mulatságába meg nem hivatik, logice következik, hogy oda bemenni nincs joga, betolakodni pedig szemtelenség 's ott még rombolni is olly vakmerőség, mi fenyitéket érdemel. Verőczey.

szúálló tigrissé válik. Legyen szives szerkesztó úr, a' polemiátóli iszony' palástja alá nem retirálva, mint szokott, ez egy esetben lovagiasan kilépni 's pár szóval legalább tudomra adni, mivel bántám meg olly nagyon ő arszlánságát.
Bajza.

Magyar játékszini krónika.

—

Maj. 10. Először: A' mérges nő. Vigj. 1 felv. Franciából ford. Diósy. — Ezt követte szinte először: Földszint és lebúj vagy kis tévedés. Vigj. 1 felv. Franczia eredeti után magyar szinre alkalmazva. — Az első vigjáték érdekes kis tréfa, mellyet többször lehetend szinpadra hozni; a' második szinte igen mulattató, de vannak benne némi aljasságok, mik igazitást várnak. Ezek után a' Vörösmarty' Szózatára készült melodiák' pályadijainak kiosztása következett. Miután a' jutalomra itélt mű 's mellette még kettő, a' kitünőbbeknek itéltek közől, előadatott, felbontaték a' jutalmat nyertnek jeligés levele és belőle Egressy Benjamin' neve tetszett ki. Utána felbontatott a' más kettőnek jeligés levele is és Thern Károly és Fáy Gusztáv' neveiket hallók olvastatni. Ez utóbbi két jeligés levélnek felbontásához egyébiránt nem volt joga a' biráló választmánynak és hiba volt megkérdezni a' szinházi közönséget: kivánja-e felbontatni? mert e' közönség nem volt biráló választmány; még nagyobb hiba egy pár gyerkőcz' felkiáltására a' karzatról, azonnal felbontani. Ezen felbontás' szükségét semmiből sem lehet igazolni. Divatban nincs és elő-

leges jelentés nélkül nem is szabad tenni. Általa nem jutalmazunk, hanem bántjuk a' szerzőket, 's úgy hiszszük mind Thern, mind Fáy Gusztáv sokkal szivesebben veendették, ha nevök nem tudatik. Meg kell azt is jegyeznünk, hogy a' jeligés levelekre nézve is az által, hogy a' közönség' szeme' láttára égettetnek el, nincs elegendő ellenőrség, mert meg van a' lehetség apró döbleri szemfényvesztésekre. Ezeket nem azért mondjuk, mintha hinnénk, hogy valami efféle történt volna, hanem figyelmeztetés végett, hogy a' jutalmak' kiosztása igen kényes dolog, könnyen balvéleményekre adhat okot, azért jobb szigorúan megtartani minden bevett apró formalitásokat.

99.

Maj. 11. Bérszünetben fölemelt ár mellett: Belizár. Nagy opera 3 szakaszban. Irta Cammarano Salv. Zenéje Donizettitől. — *Lutzer* mint vendég Antonina, *Deus Eliza* mint működvelő Irene' szerepében.

Maj. 12. A' vaknevelő intézet' javára: bérszünettel fölemelt ár mellett: Báj ital. Vig opera 2 felv. Irta Romani Zenéje Donizettitől. — *Lutzer* vendégként, mint Adina.

Maj. 13. Páris éjjel. Népi drama 5 felv. Dupeuty és Cormon után Egressy Benj. Zenéje Artustól.

Maj. 14. Bérszünettel fölemelt ár mellett: Ördög Róbert. Nagy opera 5 felv. Irta Scribe és Delavigne, ford. Asztalos K. Zenéje Donizettitől. — *Lutzer* vendégként Isabella, *Mochonaky* szivességből Alice, *Havi* mint ujonnan szerződött tag, Raimbeaut' szerepében léptek fel.

Maj. 15. Bérfolyamban: A' templarius' első felvonása és Ördög Róbert' 3 és 4 felvonása. *Lutzer* mint Rebekka és Isabella vendégképen lépett fel utólszor.

Maj. 16. Paul Jones. Drama 5 felv. Irta Dumas ford. Egressy Benj.

Maj. 17. Először: Két lakatos. Drama 5 felv. Irta Pyat ford. Egressy Benj. — Nem tudjuk lesz-e alkalmunk e' műről bővebben szólani, azért most egész általánosságban annyit mondunk róla, hogy ez egyike ama' silányságoknak, minők minden irodalomban nagy számmal találtatnak, 's minők nálunk magyaroknál is iratnak. Kár illyek' fordítása és betanulásával a' drága időt vesztegetni. Jobbat tesznek színészeink, ha illy gyenge fordítások helyett középszerű eredetieket tanulnak be. Valamint azt mondani, hogy minden franczia mű silány és a' francziáktól semmi jó a' művészetben nem születik, nevetséges erőködés, úgy viszont mindent jónak tartva, mihelyt franczia, lefordítani nagy együgyűség és itélethiány. Emelte egyébiránt e' mű' unalmasságát Fűredy' mondhatlan monoton játéka és még monotonabb szavalása. Neki, mint kezdő fiatal színésznek, nem adhatunk jobb tanácsot ennél: ne legyen olly igen merész és vessen számot magával, mit birhat mit nem. Erején fölül merni nem okosság.

99.

Maj. 18. Szerettetni vagy meghalni. Vigj. 1 felv. Franczia-ból németre Dessoir, magyarra Balog. — Ezt követte: Földszint és lebúj. A' két vigjáték után először: Sylphide-táncz. Betanitotta Kolozsánszky, és végül a' Vörösmarty Szózatára irt pályamelódiak' másodszori előadatása.

Maj. 19. Az élet csak álom. Dráma 5 felv. Calderon után.

Maj. 20. Királyleány mint koldusnő. Szinj. 5 felv. Raupach után.

Maj. 21. Zsigmond király' álma. Szinjáték 4 felv. Börnstein után Komlósy.

Maj. 22. Páris éjjel.

Eladó ásványgyüjtemények.

A' komolyabb tudományok' hasznát tekintve, nincs azt kecsegtetőbben igérő, ránk magyarokra nézve fontosb tudomány a' természettudománynál, olly annyira, hogy annak kellő müvelése az ezen osztályba esendő teendők közt egyik főfeladatunk levén, iparkodnunk kell szomszédunkat, Németországot, utólérni. Tegyük csak magunkat képzetileg azon versenyt kiállni kész helyzetbe, hová az eljutás, hazánknak szerencsésb fekvésénél fogvást, már más e' részben fáradozott nemzetnek kijelelt utján könnyebb; most a' vasut, lánczhid 's több efféle eszme nem tünne fel olly nagyszerüségben; Angliát nemzeti gazdagságának egyik forrásához e' tudományokban folytonos haladása vezeté; a' kis Csehország' keresett gyártmányit nem egyedül vasiparának köszöni, sőt a' mondottakból kivehető oknak hozzájárulta miatt hitványságuk miatt kelletlenek maradtak volna.

A' természettudomány' egyik ágát az ásványtan teszi. Ezen szakban több évi fáradozásom után korunk' szükségeit meghányva, mélyebb visgálódás szülte meggyőződésem szerint felette hasznosnak tartom e' tannak mindjárt az elemi iskolák előadás-tárgyai közé sorolását, 's ha itt csak némileg, mennyire t. i. a' gyenge elme nem terheltetik, sőt élvet talál a' csillámló kövek' megismerében, nevezésében 'stb. annyival inkább felsőbb tanodák' rendes tanulmánynyá avassák azt, bővebben fejtegessék, elméletileg 's mindjárt gyakorlatilag is, szembesítve minden kődarabot, mellynek sajátságai említtetnek. A' gyakorlat nem léte szárazzá tevé a' tudományt, és unatkozva hallja a' tanuló csupán neveit a' száz, 's több nemű kőnek és jegeczmintáknak.

Tudván ezt, czélomúl tüztem ki e' bajon segiteni. Az első lépést tegyék a' szülők, nevelők, oktatók, hogy mig a' kis kornak is legyen némi fogalma ezen tanról, utóbb megkedveltetésből vonzódást érezzen, melly hajlammá fejlődhetik. A' másik lépés részemről már meg van téve, mit ezennel közrebocsátani (és ezt több izben cselekedtem) kötelességemnek tartom. Ugyan is nyilvános iskolák, nem különben magány-oktatók, nevelők' számára ásványgyüjteményeket szerezék össze, mellyek az ásványtan' legujabb szabályai szerint rendezvék, és tisztán kivehető példányokat előállitvák. A' katulyákban rakott gyüjtemény áll 100 darab ásványból, állhat rendelkezés szerint 200—300ból is, minden kődarab elkülönözve maga nemével, számával. Egyegy gyüjtemény jutányos áron 's pedig minőségéhez képest 10, 15, 20, 25, 30 pengő forinton kapható. Jegeczmintákkal (Krystalmodeln), valamint földtani (geognosticai) példányokkal, később szolgálhatok.

Bővebb felvilágositást kivánó, vagy rendelkezés végett irt bérmentes leveléket méltóztassanak a' tudakozandók lakásomhoz Rathház 2ik emelet 306. sz. a. a' Zöldfautszában, czímezni. Mihálka Antal.

Miller Károly műáros' költségén megjelent:

MAGYAR DALVIRÁGOK.

Uj és régibb magyar népdalok, eredeti magyar noták, tánez-zenék' gyüjteménye; zongorára énekkel, vagy a' nélkül. Szerkesztik: Szerdahelyi és Egressy Béni, nemzeti szinészek.

E' zenemüvészeti vállalat, mellynek 8 számból álló első füzete, igen diszes kiadásban, 1 pengő frton mar megszerezhető, tárgyainak igen gondos megválasztásán kivül, szép, nemes és félreismerhetlen becsü irányánál fogva is — melly a' nemzeti melódiáknak, művészetileg megnemesitett, 's rendszeresitett alakban, a' veszendőség' vasfogátóli megóvá-

sa, és uj zeneművek' terjesztése — minden hazafi' legfőbb pártolását annyival is inkább megérdemli, minthogy a' vállalkozók, e' czél' elérésére mindent — még a' szükséges utazásokat sem véve ki — elkövetendnek: hogy a' kedves hon' különféle tájai élő népdanák és zenék' költői szépségü gyüjteményével, a' magyar nemzeti zenészet' terjesztéséhez minél több áldozattal járulhassanak; örökké szem előtt tartva, hogy a' nemesités, vagy rendszeresités által, az emlitett valók, sem eredeti minőségekből, sem jellemtelen czikornyák által, egyszerü szépségekből mit se veszitsenek, csupán mind zene, mind szavak' tekintetében, a' művészet' tiszta fogalma, vagy aesthetikai érzés által föltételezett műszabályokhoz idomittassanak.

Az 1ső füzet számai: Hozzá, nóta Egressy Bénitől 2. 3. 4. 5. 6. 7. népdalok: 8. Pesti nóta Egressy Bénitől, leginkább meggyőzhetik a' hazai zene' barátit, mennyire érdemli e' vállalat a' t. cz. közönség részvétét. Pesten május 4. 1843. Miller Károly, műárus.

Előfizetési meghivás illy czimü népdal kötetre:

CZIMBALOM,

mellyen a' ki olvasni tud, negyven uj dalt verhet. Az Ifju köznépnek készitette és kiadta Szakál Lajos. Finom velinen 20 kr, közönséges velinen 12 kr.

Egyes gyüjtőktől elfogadja az előfizetési iveket Gyulán Tormásy János megyei aljegyző. — Debreczenben Tóth Antal hites ügyvéd. — Pesten Erdélyi János.

Eggenberger és fiánál kapható:

ORSZÁGGYÜLÉSI TÁRCZA 1830-ról.

Közli Bertha Sándor 8dr. Pesten 1843. bor. füzve 2 pfrt.

Felszólitás

a' két magyarhoni tanitó és nevelő urakhoz.

Milly szükséges a' földirat' tanitásánál a' tárgyak' képleti előadása 's annálfogva milly elkerülhetlenek a' földképek, ezt minden tanmódban jártas 's tudomány' kivánatait megértő oktató igen jól tudja. Azonban mind eddig hiányzott nálunk olly magyar nyelven készült iskolai földabrosz, mellyet pontosságon, földrajzi szépségen kivül jutalmasb ár is ajánlhatott volna. — Ezen érezhető hiány' kipótlására bocsátom ki e' következő munkát:

KÖZÖNSÉGES KÉZI ÉS ISKOLAI ATLASZ

a' legújabb földirati határozatok szerint a' hazai ifjuság és tanitók' számára, valamint az otthoni használatra kiadja Fényes Elek h. ügyvéd 's a' tud. társ. lev. tagja.

Magában foglalja a' keleti és nyugoti félgömb' és Australia, Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, Magyarország, Erdély és az ausztriai birodalom' földképeit.

Megkéretnek tehát a' t. cz. nyilvános oktató és nevelő urak, hogy költséges hazafiúi vállalatom' gyámolitásául jelen iskolai atlaszt, melly 8 aczélba metszett 's csinosan szinzett ivnagyságú táblákból áll, ajánlani 's a' tanitó intézetekben közhasználatúvá tenni kegyeskedjenek; alulirt kiadó hálája' jeléül minden 10 példányra egy ajándék-példányt adni kész levén. Pest, majusban 1843.

Geibel Károly,
könyvárus és kiadó.

Geibel Károly könyvárosnál kapható:

GYORSIRÁS

Taylor' rendszere után. — Magyar nyelvre alkalmazva D.....y J. 12 kőre metszett táblával. Ára kemény kötésben 1 frt pengőben.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' XI. FŰZETE.

Junius' 15-*kén* 1843.

TARTALOM.

	Lap
Az ember' szellemi kifejlődése 's mivelődése lépcsői. Osvát Lajostól. . .	493
Irodalom. Horváth Mihálytól. . . .	498
Az eleven holt. Beszély Lakner Sándortól	500
Rossini' Othellója. Beszély, Beöthy Zsigmondtól.	514
Költemények	522

TÁRCZA: A' kézirásról, 526. lap. — Lapszemle (XVIII—XIX.) 527. l. — Literaturai mozgalmak. 532. l. — M. j. krónika (maj. 23-tól junius' 8-ig) 533. l. — Bérczy Károly' Sírásója plagium. 535. l. — Irói jogtapodás a' Regélőben. l. 537. — Historiai kis baklövés. 538. — Egyveleg. l. 538. — Böngészet. 593. l.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

Előfizetés az 1843. év' II. felére.

Lapunkat a' jövő félévben is folytatni szándékozván, szives bizodalommal teszszük távol lakó tisztelt olvasóinkat figyelmessé rendeléseik' minél előbbi megtetelére, hogy a' nyomatandó példányokat a' szerint intézhessük el. Azokat, kik a' jövő felévben tartózkodásuk' helyét meg fogják változtatni, kérjük, ne terheltessenek itt helyben a' kiadó hivatalban (Hatvani-útcza, Neumayer ház 581. szám I. emelet) előfizetni, különben a' legkészebb akarat mellett sem eszközöltethetik egész pontossággal a' lapok' küldetése, valamint a' netalán eltévedő számok' pótlása. A' czimek' hibátlan és olvasható irással beküldetése kéretik; kivált a' személy- és helyek' neveié.

Az Athenaeum' iránya, tartalmi köre az maradand mi eddig volt. A' czikkek' választásában ügyekezni fogunk még szigorúbban, még kényesebben eljárni, 's mind inkább kitiltani lapjainkból olylyasmit, minek sem jelenben sem jövőben nincs belső értéke.

Lapunk' ára marad mint eddig :

Félévre postán	3	frt	48 kr.
— helyben	3	„	— „
Évnegyedre postán . . .	2	„	— „
— helyben . . .	1	„	40 „

Előfizetheni minden kir. postahivatalnál. Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége, Nagy-Enyeden tek. Vajda Dániel ur, szivesek előfizetést elfogadni. Bécsiek a' helybeli postahivatalnál tehetik megrendeléseiket.

A' szerk.

Az ember' szellemi fejlődése, 's mivelődése' lépcsői.

Zschokké-tól.

Ha a' természetet, 's annak működései' történetét, mennyire látkörünk engedi, vizsgáljuk: lehetetlen abban bizonyos egyenközü haladást (parallelismus) 's a' teremtmények' valamelly lépcsőnkénti kifejlődése' folyamatát észre nem vennünk. Magok a' látszholt anyagok, évezredekkel ez előtt, nem azok, 's nem ollyanok voltak mint ma. Maga ezen világrész, mellyen mi lakunk, őseredetileg nem lehetett olly kifejlett állapotban, mint van jelenleg. Hasonlólag ez is, mint embryo úszott az ég' kebelében 's a' légkörből mint csecsemő vonó az első tápanyagokat magához, mellyek aztán különböző alakban, különböző testtömegekké szilárdúltak. — A' természet' e' kifejlődése' rendét követi az ember' szelleme is rövid ideig tartó földi létele' folytában. —

A' született kisded, létereje 's lelki tulajdonainál fogva, mint szülőjének egész mása, vele rokon alkattal 's összeköttetésben jön létre. Azonban hasonló viszony szerint, mikép ez új teremtmény idegen anyagokkal 's erőkkel szövetkezik, az anyáétól idegen életet 's erőt szív magába a' gazdag természetből: mi miatt az anya 's gyermek közötti egybeköttetés lassanként fölbomlik. Ezután a' mindinkább növekvő életerő lesz első dajkája a' léleknek; fölébreszti ezt ingerei 's ösztönei által szunnyadásából, és ez fölébredte után előbb a' test' tagjain, 's annak kül érzékműszerein vesz egymásután erőt, majd a' bel-

érzékeket, minők a' figyelem, emlékezet, szokás és utánzásvágy, hódítja meg. Végre az érzékek- 's lelki érzelmekben a' szellem' világa tűnik föl. A' tiszta állatiság megszűnik, 's az ember, szavakban beszéd' első hangoztatásával, önszemélyisége' első tudatával, annak, mi tetszékeny, első csodálásával, fölébredt tudásvágygyal, 'sjog' és jogtalanság' első érzetével kezdi meg lételét. A' gyermek előbb okos mint értelmes, előbb követi szellem-szabályát, mint csak későbbi tapasztalat által szerzett itélet- és cselekvénybeni eszélyét. A' korosabb minden gyermeki nyilatkozatokban bizonyos őszinteséget, bizonyos természetesség' kifejezetét lát, mellyet mint gyakorlott mesterkéltség' ellenkezetét megmosolyghat ugyan, de mint észszerű tulajdont becsülni tartozik. A' serdűlni kezdő gyermek is bir érzékkel 's hajlammal az iránt, mi természetszerű; azonban a' szellem őnála még sokáig az uralkodó állati természet' szolgálatában marad. Testi erő, bátorság, fortély előtte bámulatosbak, mint minden más kitűnő tulajdon, a' szabadságot inkább kedveli, mint a' finomúlt élet' kénytelenségeit. Emberek- 's állatoktól utánozva tanúl; keblében az erkölcsi érzés' hatalma a' jog' és jogtalanság' élénkebb megismerése által nyilvánúl. —

De ha az ifjúkorban élettelj és lélekerő dúsabban megáradnak; és a' szellem saját belsejét, 's abban a' való szép' és jó' fölmagasúlt képeit tisztábban látja: akkor a' természet' félig megért növelvénye eddigi nevelőjének karjai közől kimenekűlni, 's önállásra jutni törekszik, mire azonban egészen el nem juthat. A' tapasztalatokban szűkölködő érzelem még sokáig a' jelenetek' szövedékében tévedez; valót ál fénynyel, érzékiséget erkölcsi nagysággal cserél föl; gyűlöli a' mindennapit, csodák után cseng; az istenit földivé alacsonyítja, 's a' földit viszont istenségben tűnteti föl. Az ifjú, érzék- és szellemvágyak közt tántorogva, a' világot nem úgy, mint van, hanem mint észszerűleg tartoznék lenni, tekinti; soha középútat nem ismer, angyal és ördög, zsarnok és rabszolga egy alakban. —

Ha ezen forradalmak után a' testi élet a' férfi-korban erős szerkezetét megnyeré, a' zajos érzelmek' mámora elröpűlt, a' képzelet szép remények' holttetemei fölött leeresztett szárnynyal gyászol, 's a' fájdalommal tölt tapasztalás megkedvelt balgaságok' és szentesített tévelygések' veszélyeitől óvakodásra int: akkor kezd az értelem' befolyása uralkodóvá lenni. Az ember ingerült vonatásában még gyanakodó tartózkodással enged az érzelemnek, benne az eszményit és fönségest kételyes álmodozásnak tekinti. Életkénytelen minden czélja, 's csalárd önkorságában ön magának istene. Az erkölcs' szent törvénye

ugyan akkor ollykor a' múlékonynál fensőbb eszmékre vezérli, de az értelem azokat is igen gyakran iskolai fogalmakká változtatja, 's önző vágyak' külmázát ragasztja reájok. Csak később nyerhet a' szellem enuralkodást az állatiság, az érzelem és isten' törvénye a' földi léterő felett, 's az ember csak lassanként jut el fönsége' végpolczára.

Egyes ember' kifejlési története egész nemzetekre alkalmazható. Ezek a' földön, mint kisded és gyermek, mint ifjú és férfi, a' miveltség' különböző fokain, halkan közeledve czéljokhoz, élnek együtt. —

A' vadság' állapotja kisdedkorunk. A' vadságban élő ember, minők Újholland' csoportokban bolygó őslakói, fejlődése' legalsó lépcsőjén, még csaknem egészen állatiságban él. Szavakban 's emlékezőtehetségben szegény. Gondolkodik ugyan, de többnyire szó és tárgy nélkül. Egy perczben sír, másban szerfelett örül. Figyelemmel vizsgálja az állatok' műösztöneit, 's azoktól első műveit eltanúlja. Nejével és gyermekeivel pusztákról pusztákra bolyong, a' hová őt táplálék és biztosságban létel édesgetik; szabadságát nem örömest engedi korlátoltatni, 's békével semmit, csak a' természeti ösztönök' hatalmát viseli. Családi szövetséghe csak a' népcsoport' növekedése 's laktanyája' keskenyebbre szorulása miatt, a' szomszéd népcsordáktóli félelemtől kényszerülve, lép. A' régiek' tapasztalata oktatja béke' idején, merészség és fortélyos erő vezetik a' hadban. —

Igy emelkedik aztán a' vadnép a' félmiveletlenség' gyermekkori állapotára. Még mindig a' természeti ösztönök' jártató kötelei irányozzák lépteit, a' vadonban termő állatok' előpéldányai. Leseket vet ellenei után, 's ravaszúl színli magát, mint azok. Tánczban, játék- és mulatságban azokat utánozza, sőt még nevet is magának tőlök kölcsönöz. Harczi büszkeség, melly minden fájdalmakkal daczolni kész, teszi legszebb férfiúi dicsőségét. Az erősebb urává lesz a' gyengébbnek, a' nő szolgája férjtársának, a' meggyőzött fél rabja a' győzőnek, a' hős, mint ősatya, feje a' nemzetnek, 's a' tábori sereg, egész társulat' képében, alkotója a' törvényeknek. Többnemű tapasztalatok után a' szellem is ébredni kezd. Az erősbülő emlékezet biztosan vezeti a' félvadat őserdein keresztül, 's megtanítja, mikép az atyák' tetteit regékben adja át útódinak, 's a' láthatlant látható valók' képeiben nevezze. A' félvad, ki bátor mindennel megküzdeni, még csak a' természettünemények' csodás erejétől remeg, 's azt véli, hogy megettök mindenható lények rejtekeznek, mellyeknek csak áldozatokkal lehet kegyét megnyernie. Szivében rejlik első csirája a' vallásnak, melly a' gyámkorú emberiség' vallása a' félelem' szüleménye; — ez

teremt számára isteneket, hozzá hasonló alakban, de felette végetlenül kitűnő erőben és nagyságban. —

A' félvadság' állapotát, mint ifjúság a' gyermekkor' éveit, az emhernem' félig mívelt kora váltja fel. Az emberszellem, gyermeki játékokból kinőtten, szerzett vagy örökül nyert ismereteiben büszkélkedve, gyámkorúsága alól kimenekülni látszik. A' végetlen' 's az örök jó és szép' eszméi benne fényben kezdenek ragyogni. Magasabbra vágy emelkedni, de csak képzelet' szárnyain az érzemények' viharában törhet elő. Megveti a' közönségeset, mindenben csodást és emberfelettit keres, 's azt az érzéki világban végre is csak irtózatos alakban tűnteti föl. Mindenben túlságot követ, bánatban és örömben, szeretet- és gyűlöletben, hiú pompaűzés- és rajoskodó nélkülözésben, erény- és vétekben egyformán. — Az előkor' bátor férfiait hősökké, a' jámborúl ébreket és bölcseket szentekké és félistenekké avatja föl. A' hadban kalandos merényeket követve, béke' idején henyeség' karjai közt tobzódva, mindenütt csak angyalt 's ördögöt talál. Kegyenczét, míg mátkája, szolgailag imádja, nős-életben zsarnokává lesz. — Kora, vad kéjelgés és magasztos élet - megvetés, istenítés' és emberitlen ököljog', papi önkény' és jámbor vakbuzgóság' nemesi rang' es rabszolgaság' kora. — A' fejdelem, körűlárasztva fönsége' varázsfényétől, földi isten' képében ragyog; a' rabszolga vásárokon árúba adja meggyőzött ellenei' seregét, 's a' meghóditott tartományokból egész nemzeteket magával vonczol távol birtoka' nyomorral tölt határaira. — De végre az emberiség, sokáig tartó tévelygései, 's önalkotta szenvedései után váltságért eped, és okos józanság - és éredt belátással igyekszik kikerűlni mind azt, mi romlását okozta. —

Ekkor kezdődik a' félpolgárisodás', vagy a' törvényszerűleg szabályozott polgári nép és állodalomélet' korszaka, melly habár még nem az örök jog' alapelvei szerint, azonban több vagy kevesebb eszélyességgel, köz béke-szerzésre 's mindenek' biztosítására tapasztalatok után van szerkesztve. Az ember, nem rab 's röghöz csatolt többé, de állodalomhoz köttetett. Az ököljog többé nem uralkodik, de a' népjog még ki nem vívta állását. Az ősi szabadság már kiváltságokban 's örökletekben foszlik szét. Élethölcseség még érzékesebb mint okosság. Ez az egyházból még száműzve van, 's hatalom szabja meg, minek kell a' hitre nézve, minek nem, igaznak lenni. Művészetek, tudományok, ipar, fölfedezések és találmányok, merész szárnyalással, de érzéki élvkórság', nagyravágyás', pénz- és hatalomvágy' kiséretében haladnak elő. Pompás városok, főiskolák, gyárok emelkednek; kereskedési vonalak készűlnek, száraz és tengeri erő gyűjtetik össze min-

denhol, de a' népi többség, az állodalom' vagy kiváltságosok' rovására, béklyók közé szoritva vérétől fosztatik meg. Az erény tan- és szószékeken, színpadokon dicsőitve van, de a' való életben, mint ravasz álszinűség, vagy jámbor együgyűség, minden nyomon gúnyt szenved. Álarczot' mindenki inkább kedvel, mint mezetlen durvaságot; 's többet épit minden ember a' világ' itéletére, mint a' lélekiösmeret' kiáltására, többet finom erkölcs- mint szigorú erkölcsösségre. Igy küzd a' polgárisodás, hit, álhit és hitetlenség közt ingadozva, 's természetelleni lépéseiért önmaga által ostoroztatva, szabadúlásért.

A' polgárisodás már átmeneti lépcső az emberi fönség, vagy fönemberiség' magas pontjára. Ehhez ugyan a' mai világkorban még egy nemzet sem jutott el: de egyes emberek, miveletlenek és polgárisultak' seregében már sokan elérték, többeket nyomdokuk' követésére serkentvén.

Ez, rövid vázlatban, az emberi szellem' kifejlési története a' földön. —

OSVÁT LAJOS.

Irodalom.

La Hongrie et la Valachie. Souvenirs de voyage et notices historiques. Par Édouard Thouvenel. Ouvrage accompagné d' une charte detaillée du bassin du Danube. Paris, 1840. kis 8rét 381. lap. — Az első, Magyarországról szóló rész 155. lap.

Nem lehet szivünkből nem örvendenünk azon mindinkább növekedő figyelemnek, mellyel a' külföld egy idő óta honunk iránt viseltetik. Mert egy részről csalhatatlan jele ez azon erő' 's élet' ébredésének, mellynek hiánya miatt hazánk a' míveltebb Európában csak néhány évek előtt is még ismeretlen föld vala; jele, hogy azon édes remények, mellyeket a' haladásnak örülő hazafi honának egykori virágzatáról lelkében táplál, a' mívelt külföldtől is igazoltatnak; — más részről bizonyos, hogy hazánk, ezen ismerkedése által a' müvelt Európával, mind anyagi, mind szellemi tekintetben sokat nyer 's igen segíttetik előrehaladásában azon pályán, melly még végtelen kiterjedésben nyúlik el előtte.

Azon külföldieknek tehát, kik hazánkba utaznak, hogy azt magok megismervén, honfiaikkal is megismertessék, igen szép köszönettel tartozunk, ha ezen ismertetéseik hívek, 's bővebb önszemlélet, alapos tárgyismeret' 's elfogúlatlan itélet' eredményei; mert azok két félekép használnak: először is hazánk' ismeretét terjesztvén 's oszlatván, azon számos előitéleteket javítván, kiigazítván azon fonák nézeteket, mellyek hazánkról a' külföldön még mindig uralkodnak; másodszor pedig használnak magunknak is, midőn látjuk, hogy miként tükröznek vissza intézvényeink, polgári 's erkölcsi állapotunk olly e-

nemzet' ebbeli kivánságát nem fogná teljesíttetlenül hagyni. 'S e' palzs kétségkivül gyöngye fogna lenni museumunk' régiséggyüjteményének.

A' dunai hajózásról irván, méltólag emeli ki szerzőnk hazánk' azon nagy férfiát, ki haladásunk' egyik legbuzgóbb ébresztője. Már Julius Caesar, Nagy Károly 's Napoleon igyekvének, u. m., a' dunai hajózást, annak a' Rajnával összekapcsolása által, gyarapítani; — — — de a' siker' dicsősége egy magyarnak, gróf Széchenyi Istvánnak tartatott fenn, ki Franczia- és Angolországban a' kereskedésnek polgárosító befolyásáról meggyőződvén, a' magyarokat figyelmessé tette a' kivitel' e' nagyszerű eszközére. Magyarország, ámbár Európa' legszebb sikjaival megáldatott, szegény vala gazdagsága' közepében. A' birtokosok termesztményeik' eladásában egyedül Bécsre valának szorítva, 's alávetve a' vám' nyommasztó rendszerének. Ha a' Dunáról, mint tartományok' élesztő eréről szólt nekik valaki, e' szavakkal feleltek: „És a' vaskapu?" Gróf Széchenyi válaszolt e' kérdésre. Egy töredékeny hajóra ült Pesten, hogy a' Dunát vaskapui szikla-zárától fölszabadítsa. — — A' Jóremény' fokának fölfedezése nem tett nagyobb benyomást Európára, mint a' gróf' visszajötte a' sziklák közől a' magyarokra. 'S büszke mámorukban úgy kezdék tekinteni fővárosukat, mint a' tenger' kapuját." Ez kissé túlozva van; mert tudjuk, hogy századunk' második tizedének végén, a' gőzhajózás előtt, Sótér, szegedi hajós, több izben átuszott terhes hajóival az Islason.

A' 38d. lapon említvén Pest' piaczainak népességét, melly a' csöndes német városokból utazókat bámulásra bírja, leirja röviden öltözetöket 's erkölcseiket a' vásárra gyült vidéki póroknak. Átugrik innen a' magyar nyelvnek eddigi elhanyagoltságára 's annak az utólsó országgyülésen kellő jogaiba visszaállítására; felhozza itt Nagy Pálnak és gr. Széchenyi Istvánnak némelly, a' magyar nyelv' védelmére mondott szavait, 's azután: „az utóbbik, u. m., beszédét azon aláirással végzé, mellyel a' nemzeti academia' alapítására 150,000 francot ajánlott." 'S hogy a' bécsi kormány kénytelen volt a' nemzet' kivánságát a' nyelv' tárgyában teljesíteni, 's azóta minden hivataloknál, a' magyar a' tiszti nyelv. De igen hibázik sz., állitván: „hogy magyarúl ejtetnek a' katonaságnál a' parancsszavak, magyar a' pénzek' körirata: mert ezek, mint tudva van, még csak kivánságok' tárgyai, 's az első sokáig az is maradand.

E' jegyzetek azonban a' nemzeti nyelvről egy ide semmiképen nem illő foltként állanak itt, 's ohajtást gerjesztenek, bár szerző jobb rendet tartott volna a' tárgyak' előadásában; mert azután ismét foly-

tatja az anyagi érdekek, kereskedés, selyemtenyésztés' 'stb. félbeszakasztott leirását. Reményli sz. hogy nem sokára annyira fog nálunk emelkedni a' selyemtenyésztés, miszerint hazánk versenybe állhat a' lombardi gyárakkal, mellyek, állitása szerint, már most is nyugtalanok, 's a' kormányhoz folyamodtak volna e' fenyegetett érdekeik' pártolásáért. Sz. e' reményében szivesen osztozunk 's hiszszük, hogy a' szép buzgalmu gróf Széchenyi Istvánnak munkálkodásait, mint eddig mindenben, ugy e' tárgyban is a' legszebb siker jutalmazandja. — Sajnálja sz. hogy Francziaország gazdag termékü hazánkkal nem áll egyenes közlekedésben, azon néhány épületfa-, 's deszka-szállitásokat kivéve, mellyek évenként Adria' keleti partjairól Marseillébe tétetnek. — Kikél azután az ország' határain huzott vámvonal ellen: „A' hazai törvények — mond — ellenzenek minden korlátot, melly a' kereskedés' szabadságát összeszoritja; de Austria csupán kincstári érdekből, 's a' nélkül, hogy azon ujabb statusgazdasági irók által olly igen megtámadott elvből indulna ki, miszerint a' nemzeti ipart a' külföldiek' concurrentiája ellen védeni szükség, állitá fel vámvonalát a' magyar határszéleken; minek a' sok csempészet következése. A' nagy urak magok védik a' csempészeket, 's Pesten egy társaság áll, mellynek czélja, biztositani, a' tiltott árúknak az országba bevitelét. A' csempészet nem tekintetik sem törvényszegésnek, sem a' közérdek' megsértésének; az csak ellenmondás az osztrák fél' önkényének." Megvallom illy társaságról semmi tudományom sincsen.

III. czikkely. Tekintet Magyarország' politicai 's társasági törvényhózására. E' czim nem felel meg egészen a' tartalomnak, mert a' czikkely nagyobb részében hazánk' alkotmányának vázlatát, politicai elrendelését 's igazgatását adja sz. fő vonalaiban; 's a' czikkely végen megy át a' törvényhozás' alkatjára, a' táblák' organisatioja- 's a' követválasztásra. Ezt utóbbikról szólván, mondja sz., hogy hasonló zsarnokság, minőt nálunk a' választók a' követeken gyakorolnak, őket tetszésök szerint visszahívhatván, 's helyökbe mást küldhetvén, nálok igen veszélyes volna, miután a' parlamenti követek' választása' alkalmával mindig nagy izgatások történnek 's a' kedélyek e' lázas állapotjokban könnyen lázadásra csabíthatók." Ki körülményeinket jól ismeri, a' választó megyei közönségeknek ezen jogát a' követek felett ártalmasnak vagy szükségtelennek nem fogja állíthatni. Ez az egyetlen mód, a' csábokat, mellyek követeinket a' nekik kiszabott utról eltévelyíthetnék, erejöktől megfosztani.

A' IV. czikkely mindenek közt legérdekesb: tárgya: *a' hazánkban* 1830*tól fogva uralkodó nyilvános szellem, 's az* 183⅞ *országgyü-*

lés' munkálatai. Szerző ebben éles szemet, tiszta látást 's olly itéletet árul el, mellyet a' maga honának nyilvános életében i jártosság érlelt meg; modorja pedig az a' könnyü, eleven, melly a' franczia politicai vitákat 's discussiókat közönségesen bélyegzi. Különös azonban, mit mindjárt a' czikk' elején ir: „Minden világosabb fej, minden ember, ki a' jövőbe részrehajlatlan pillantatot vet, meggyőződik a' reform' szükségéről; de ezen, mindenütt veszélyes munka itt különös nehézségekkel van összekötve. Az osztrák császár czímeihez szorosan hozzákapcsolá a' magyar királyi czímet; eredetéhez híven, győzedelmét ohajtja a' német befolyásnak azon népeknél, mellyek szintolly különböző erkölcsüek 's természetüek, mint azon tartományok, mellyek kormánypálczája alatt állanak. A' magyar nép ellenben, melly büszke régi függetlenségében 's féltékeny nemzetiségében, csak hallatára is fölhevül azon gondolatnak, hogy hazája az osztrák' tartományok közé iktattassék." Illy modorban terjed beszéde több politicai kérdésekre és azon állításban központosúl, hogy a' kormánynak ügyekezetei a' magyarok' németesedésére irányozvák. Ha szerző ezt több évek előtt irandotta, talán nem volna ellene sok kifogásunk, de ma már igazságtalanul éri e' vád kormányunkat, melly, hogy a' nemzetiség' kifejlését nem ellenzi, sőt azt fentartani jó szándéka van, a' mult országgyülésen is elég tanuságát adta.

Helyesebben ir szerző a' 74dik lapon: „Egy közép osztálynak hiánya — mond — olly hézag, mellyet semmi más nem tölthet be. Kivel fogná az aristocratia megosztani hazafiúi érzelmeit? stb. 'S a' szabadság' neve ezen oktalanoktól kiáltassék-e ki? Valljon nem annyi volna-e a' szolgáknak szabadságot, mint jogot adni arra, hogy uraikat, vagy legalább elnyomóikat leverjék. A' reformatorok tehát nem számolhatnak a' nemzet' tömegére; e' munkára azt felszólítani, egy végtelen hiba 's nem egyéb fogna lenni, mint egy vérengző tragoediának nyitni utat 's századokra visszataszítani Magyarországot. A' népeknek szintugy mind egyedeknek, nincs joga szabadságuk' gyakorlatára, mig nem képesek felfogni mind azon kötelességeket, mellyeket e' szabadság rájok rak. A' magyar nemeseknek azonban egy nagyszerű szerep jutott föladásul: hogy t. i. gondjok 's vezetékök alatt a' pórság a' polgári életbe bevezettessék, hogy közötte az ismeretek, segíttetvén józan vallásos morálttól, terjesztessenek, hogy eszközlésök által az ipar és földmivelés jólétet és gazdagságot adjon a' földmíveseknek, 's ekként vezettessenek azon emberek, kiknek szivét a' haza' és függetlenség' szavak fölmelegíteni fogják. Igy a' magyar nemzetiség nem leszen többé veszélyben, mert nem egyes osztályon, hanem egy fiatal,

eleven 's bátor népen fog az alapodni, 's hogy Mirabeau' szavaival éljek, a' constitutio nem fog kenyérért árúba bocsáttatni." Legyen nyugodt a' jóakaró szerző, a' magyar nemzetiséget veszély többé már nem fenyegeti; a' nemzet' képviselői egész nagyságában fölfogták már hivatásukat 's a' józan felvilágosultság' egész értelmességével és a' föléhredt emberiség' érzetének egész hevével fognak ezután is munkálódni az alkotmány' korszerű kifejtésének 's a' nemzetiség' ujjá születésének már is szépen előrehaladó nagy tárgyában.

Érdekesen festi tovább szerző az uralkodó józanabb szellemnek 's az országos átalakulásnak fejlődését 's gróf Széchenyi Istvánnak, kit, hol haladásról van szó, mint kell, mindenütt elül említ, osztályrészét e' szellem' terjesztésében 's ezen haladás' eszközlésében, némelly kitünőbb czikkelykéket is lefordítván a' dicsért gróf' munkáiból. Előadja a' régi megszokotthoz ragaszkodók' ellenszegülését is, mellyel az ujitok', kivált gr. Széchenyi' törekvéseit gátolni iparkodnak. Im ebből is egy érdekes mutatvány: „A' veszteg allók' pártjának irói közől egyik egyenesen Széchenyi ur' személyét megtámadva kelt föl a' fenyegetett érdekek' védelmére; ez gr. Dessewffy Józs. A' grófnak régi tekintete, függetlensége 's jellemének szilárdsága, a' barátság, melly őt azelőtt Széchenyi úrhoz köté, figyelmet vonának elleniratára. Azon korszakban, midőn a' franczia forradalom vérengzésének tetőpontjára jutott, Magyarország' rendei is országgyülésre hivattak, melly a' nemzet' törvényhozási történetében mindig nevezetes maradand, II. József' utóda nem birt elég erővel folytatni a' császár' művét, 's végre a' magyar szabadelműek is fölemelék fejöket. Gróf Dessewffy méltó hogy az alkotmány' barátai' fejének tartassék azon bátorsága miatt, mellyel honának jogait védelmezé; azóta ő határtalan tisztelettel viselteték az arany bulla iránt, 's mintaként tekinté azt valamennyi nemzetekre nézve. Élénk fájdalmat gerjesztett tehát az ősz hazafiban, látni a' nagy csapásokat, mellyek az ő lovagi szerelmének ezen tárgyára mérettek.

Az 1812. és 1825. közti időszak, melly alatt a' vármegyék osztrák biztosok (?) által kormányoztattak, neki egy hosszú kínos halál vala. Ekkor kezdé magát megismertetni gr. Széchenyi István; ő szinte fájlalta Magyarország' elnyomását, szinte sajnálta a' régi idők' megváltozását és sohajtozék a' veszett szabadság után. Dessewfy ur, ugy szólván, politicai pártfogója lőn a' fiatal magnásnak. De 1825től fogva az udvar megváltoztatta elveit: Széchenyi ur pedig meglátogatá Franczia- és Angolországot, mi első hiba volt tisztelt barátja' szemében; mi több, magasztalá azon két országnak elsőbbségeit; csodálta azoknak financiai forrásait, kereskedésöket, számos gyáraikat; és

midőn hazáját is segíteni ohajtaná hasonló gazdagságra emelkedni, látta, hogy az alkotmányt egynémiben reformálni szükség. Dessewffy ur ezért a' grófot mint hálátlan gyermeket rótta meg: „Széchenyi urnak a' dézma ellen intézett megtámadása — mondá elleniratában — hasonló a' tulajdon' elleneinek szónoklataihoz. A' nemes szintugy ura földének, mint a' pór kapujának és szekerének. A' robot nem egyéb, mint bére a' földnek, mellyet az úr a' pórnak adott. Ki álmodott valaha Francziaországban a' haszonbért eltörleni? 'S honnan nyerne az ur kárpotlást a' robotért, ha a' pór az alól magát kiválthatná?" stb.

Átmegy aztán sz. az 1832-ki országgyülés' tárgyaira 's egyebek közt a' pórság' fölszabaditását 's örökös megváltását, továbbá a' kivitelnek a' vas útak által nyitandó könnyü módját, végre az országgyülési ujságot illető vitákat szokott könnyü 's finom modorjában adja. A' megváltásról különösen ezt mondja: „E' megváltás, mellyet a' törvény megkönnyit, egy uj polgári rendnek fog lételt adni; ez által a' vidék gyarapodni, azon nagy falvak pedig, mellyek 5-től 20 ezer lelket is foglalnak magokban, egykor gazdag és népes városokká lesznek." Ez kétségbe hozhatlanúl való ugyan, ha a' törvény, melly az örökös megváltást megállapitja, gyakorlatba is vétetik.

V. czikkely. Utazás Pestről Zimonyba. Kirándulás Belgrádba. A' szerb forradalom' története. Milos herczeg' megbukta.

VI. czikkelyben végre Zimonyt, Szendrőt, a' kolumbáczi szorost Vaskaput, Orsovát rosz vendégfogadójával, a' határszéli ezredeket és a' mehadiai fürdőt, sok kellemeivel, ismerteti szerző.

HORVÁTH MIHÁLY.

Az elevenholt.

Német beszély.

I.

Mielőtt még Hamburg' városa ama' rémteli gyúladás által meglátogattaték, az ugynevezett „Jungfernstieg" egyik oldalán egy kis, csinos ház emelkedett, melly „az arany répánáli" czimert viselé. Itt a' legkitünőbb dohányfajok' rakhelye volt, mellynek tulajdonosa R..... úr, azon időben, hogy a' következő esemény történt, 1835. évben, mintegy ötven esztendős volt. Őt év óta özvegy vala 's csak egyetlen fiának élt, kit atyai büszkeségének tarta 's kinek tetemes vagyont hagyhatott hátra. Az ifju Albert beutazá Angolországot, magát a' kereskedési szakmányban még inkább kiképzendő 's ismereteket és tapasztalásokat gyüjtendő. R..... úr e' közben csak nehéz szivvel viselé kedvencze' távollétét 's önnön magányosságát. Az öreg Gleim, évek ótai segéde 's dolgaibani mindenese, volt egyedül, kinek társasága neki szórakozást szerze 's őt fölviditá. Albert több hét óta nem irt, habár a' visszatérésére meghatárzott időpont közeledék.

Midön R..... úr egy este sétájáról hazatért, hivatal-szobájában egy levelet talált. Reszketeg kezekkel bontja föl azt, nyugtalan tekintettel átfutja 's alig olvasá az első sorokat, midőn nagy karszékéből villám-sujtottként leesik. Gleim elősiet 's kétségbeeső ura' oldalánál, ki a' nélkül, hogy egy szót mondhatna, a' levelet elébe tartja, térdre veti magát. A' levélben azon hír foglaltaték, hogy a' hamburgi vitorlás hajó „Leopard" törést szenvedett 's az éjszaki tengerben minden rajta levővel elmerült. Albert, mondaték, szinte a' hajón volt. Gleim a' lehetőségig mindent megtőn ura' vigasztalása 's megnyugta-

tására — meggyőzni törekvék őt a' felől, miszerint nem hihető, hogy Albert ama' hajón volt legyen 's valóban R..... úr e' gondolat által fölélesztve, némileg ismét fölbátorodék. Minden felé iratott, hogy a' balsorsu hajótörésről a' lehetőségig közelebbi adatokat szerezhessen. Fáradozásai nem valának sükeretlenek; tudomására esett, hogy öt személy a' népség közől magát kiszabadithatá 's hogy ezek között egy fiatal német volt, kinek neve nem tudatik. Habár R..... úr borús aggodalmaktól hányaték is, azért még nem hagyott föl minden reménynyel, midőn egy napon, egy pár kétségteli hónappal az eset után, egy matróz jelent meg előtte, hogy a' Leopard' veszte- 's Albert' haláláról őt tudósítsa. Ez utóbbi darab ideig a' hullámokkal hasztalan küzdött 's végre, midőn erejét fogyni érezé, a' matrózra egy bádog szelenczét bizott, melly fontos irományokat foglalt magában. Erre, iszonyu hullámtól elnyeletve, tovatünt. E' férfi' elbeszélése az öreg kereskedőnek haláldöfés volt, annyira, hogy nyolcz nappal később Gleim' karjai között elhúnyt; a' nélkül, hogy végrendeletében hív' szolgájának bizonyos összeget, melly annak jövőjét biztositható, hagyott volna. A' rögtöni halál szándéka' teljesitésében őt akadályozá.

A' hagyomány fölötte tetemes volt. Az örökösek leltár' készítéséhez fogtak 's a' javakat egymás közt feloszták. A' becsületes öreg Gleim elbocsáttaték 's a' segélyben szükölködők' alamizsnája, mit az elhúnyt hetenként rendesen kiosztogatott, félbenszakasztatik. Az örökség' legnagyobb része, hova a' jungfernstiegi ház is tartozék, bizonyos G.... úr', egy buta gőgű, 's pazarlásra hajlandó ügyvivő' kezei közé jutott, ki méltóságával meg nem egyezőnek tartá, tovább is kereskedési dolgokat üzni. Azonnal rég óta táplált kivánatának kiviteléhez fogott, az előbbi igénytelen ház' helyén pompás lakott kezdvén épittetni. Midőn ez elkészült 's ő gyönyörű lakásába költözött, osztályos örököseit mulatságra hivá meg, mire tánczvigalom következett. A' meghivó-jegyeken. „Herr von G...."nek-czimezé magát; sokatjelentő arczczal fogadá az új-nemes feleségével együtt a' vendégeket, 's egyetlen lányuk, Ída kisasszony, a' mennyire lehetett, a' haute-voléei hölgyekhez illő viseletet törekedék utánozni, a' nélkül, hogy ez neki anyjánál jobban sükerülne.

Éjfél' táján a' tánez félbenszakasztaték, a' társaságnak némi hüsítő szerek hozatván föl. G.... asszony egyszerre — a' közönséges csend' szünetideje alatt, melly a' tánczban vigadók' élénk mulatsága után lépett be — ijedten fölkiált. Minden szem a' terem' ajtaja felé fordul, mellynek két szárnya kitárul.

Mély gyászban, halványúl, szétdultan lép be R..... Albert,

csöndesen a' kör' közepébe halad, a' nélkül, hogy szólana 's meredt pillantásait a' csoportozatok fölött jártatja, mellyek előtte mennek.

Álom-e ez? Ugyanazon R..... Albert ez, ki a' „Leopard'" hajótörésénél elveszett; vagy csak agyrém?

A' vendégek meg voltak lepetve 's lassanként minden oldalra ijedten hátráltak. G.... úr, egy pamlagra hanyatlik 's felesége 's leánya kitünő kellemmel elájulnak.

II.

Azon éjjel, midőn Leopard elmerült, Albert egy deszkát ragadott meg, mellyen szél 's hullámoktól ide 's tova hányaték. Midőn hajnalra a' félelmes vihar szünni kezdett, messze maga körül ég és viznél nem láta egyebet 's az egész napot a' hullámokon tölté. Alkonyatkor egészen elgyöngült 's már a' halálra elkészité magát 's az istenhez, mint haldokló, bensőleg imádkozott, midőn rögtön egy hajó' fehér vitorláját, melly felé közeledni látszott, hivé megtekinteni. Egy órával később egy az egyesült tartományok felé evező dániai hajótól véteték föl. A' hajó' parancsnoka a' fiatal férfi' viseletéből azonnal látá, hogy az új utazóval a' lehetőségig figyelemmel kell bánnia. Minthogy általában ideje nem volt a' szárazra kiszállnia, amannak értésére adá, miként Amerikába velök együtt kell utaznia, ha csak útközben esetleg egy angol hajó nem találkoznék, melly Európába vitorlázna 's őt a' hajóba föl akarná venni. Albert fölötte fájdalmasan érzé e' szükséget, mert előre bocsátá, hogy, ha a' matróz, kinek a' bádog szelenczét átadá, Hamburgot szerencsésen elérte, atyja nem fog többé kétkedni bizonyos halálán. Még is mit sem tehetett egyebet az elszánásnál. A' new-yorki kikötőben a' dániai hajó egy angol gőzösre talált, melly készülőben volt fölszedni horgonyát. A' dán kapitány védenczének ajánló-iratot ada és Albert elutazott Amerikából. Londonba érkezve, rögtön atyja' levelezőjéhez sietett: itt tudá meg amannak halálát. Miután néhány napig magát a' fájdalomnak átengedé, elhatárzá egy podgyászhajóval Hamburgba evezni.

A' szegény árva atyja' házát még mély gyászban hivé találni. Éjjel érkezett meg 's alig foghatá fel, miként emelkedhetett olly rögtön a' régi épület' helyén illy pazarfényű lak? A' fényesen kivilágitott ablakok' megpillantása sebzé szivét. E' közben belépett; ismeretlen háziak mellett haladván el, kik neve' kérdezésével nem aggódtak, 's igy jött a' tánczterem' közepére. Az örömünnep' lármája ott, hol gyászolást találni vélt, lelkét fölizgata; a' rögtöni elmezavar' egy neme hátráltatá őt a' hatás' észrevételében, mit belépése okozott, 's a' sza-

vakkal: „Oh atyám, atyám!“ — mellyeket töredezett hangon hallatott, kirohant a' házból az útczára.

Másnap, rettegve átvirasztott éj után, a' temetőbe ment, atyja' sírját fölkeresendő.

‚R..... úr' sírját keresi ön — szólt hozzá a' sírásó — jöjön, nincs messze innét, de magányosan még sem találná fel ön; örökösei egyszerű sírkövet sem tétettek számára.‘

Albert a' jó embert némán zokogva követte. Rátalált a' zöld gyeppel födött 's virágokkal diszített sírhalomra, mellyet gondos, hű kéz látszott ápolni.

‚Igen, uram — folytatá a' sírásó — naponként egy jó gyermek jő ide, ki érdemes R..... urát el nem feledé; ez az öreg Gleim' leánya, Luiza kisasszony. Mindig fájdalmasan inditja meg őt, hogy e' hanton sirkő nem áll. Ha gazdagok volnánk, szólt gyakran hozzám, mert naponként kétszer jő, R..... úrnak ez egész temetőben legszebb ravatalának kellene lenni. Ő ültette itt e' virágokat 's látja, uram, eléggé messze van ide Elbe' vize, Luiza még is naponként onnét hordja a' vizet e' növények' öntözésére. Hosszas idő óta ismét először történik, hogy valami olly mélyen megindított. Sokakat vehetni észre, kik barátjaik' sirjait addig látogatják, mig érdekökben fekszik; a' Gleim család pedig R..... úrtól mit sem várhat. Legalább csak fia élne még, ő Gleim atyát bizonnyal el nem üzte volna. És aztán.... szerencsétlenség magányosan soha sem jő: a' derék Gleim, szerzeményét urának letevé, de az örökösök módot találtak őt mindenétől megfosztani. Az öreg' arcza a' sok erőtetés és gond miatt elgyöngült; a' koros anya hosszadalmas betegségben fekszik. Luiza kisasszony a' mentő angyal e' szükségben.‘

Albert megindulva szakasztott le a' sírról egy repkénylevelet 's keblébe rejté; aztán az öreg Gleim' lakására ment. Váratlan érkezése valóban varázszerü benyomást szült.

„Istenem — kiálta az öreg bolti segéd — hálát adok neked! Most mit sem kivánok már!“

Az első öröm-ömledezések után volt főnöke' fiának az örökségi állapotot hosszasan taglalá 's Albert azon igérettel távozék, miszerint a' szegény családot magáról 's vállalatairól nem sokára tudósitandja.

III.

A' tánczvigalmon történt szerencsétlen eset után G.... úr, neje, lánya 's egy öreg nagynéne az éj' hátralévő részén virasztottak, a' fenyegető jövendő fölött tanácskozandók.

‚Ha örökségi részemet ismét kiadnom kellene — szólt G.... úr — tönkre jutnék, mert a' tőkét már megkezdettem.'

„Ég! — tevé hozzá felesége — hintónkat eladni, gyalogolni, mint egyéb köz nép, el nem tűrhetem! Csak érzed, hogy az lehetlen."

„„Ah — sohajtott Ída kisasszony — úgy piperém 's drágaságaimról is le kellene mondanom. Nem, sohase! Meg vagyok győződve, hogy R..... úr elég udvarias leend engem azon ékszerektől meg nem fosztani, miket egykor anyja hordozott.""

‚Balga! — válaszolt az atya — képzelhetsz illyesmit? Oda van, pipere és ékszer, ház, ünnepélyek, vagyon! Csak álom volt!'

„Tán — kiálta közbe a' nagynéne — tán mindent ismét jóvá tehet egy házasság. Ída R..... úrnak adja kezét; engedjétek, én a' dolgot rendbe akarom hozni."

‚Albert nem fog leányt akarni jegyajándék nélkül' — viszonzá G.... asszony.

„„Ez legkevesebbé nyugtalanitson, mama. Mielőtt tizennégy nap elmulnék, Albertet lábaimnál akarom látni. Ő tán kissé búskomoly férj leend, de én még is megtartom kedélyemet 's akkor mindig lesz hintónk.""

‚És akkor — tevé hozzá G.... úr — meg kell magát nemesittetnie; ez jobban jő ki.'

Midőn ekképmindent elmondtak, egy ünnepély' adása lőn a' határzat, melly az elsőnél még gyönyörűebb leend és pedig Albert' visszatérése' megülésének ürügye alatt. Másnap egymás közt még erről beszéltek, midőn amaz magát bejelenteté. Mindenki saját szerepét játszá olly jól, miként tudta. A' meghivás megtörtént, Albert elfogadá azt, de kikéré, hogy az ünnepély' napját ő határozhassa meg 's néhány vendéget hozhasson magával.

‚Én e' család-ünneppel — szólt ő — még egy másikat akarok összekapcsolni, mi szívemet illeti 's mellynek éltem' boldogságát kell megalapítnia.'

E' szavaknál Ída nagynénje felé fordult 's tekintete, telve gonosz ármánnyal, kérdezni látszott: értetted?

A' G.... családtól olly nehezen várt ünnepély' napja végre elérkezett.

Asztal után Albert az öreg Gleimhoz ment. Apa és anya eléggé jól érzék magokat.

Fölséges idő vala. Albert velök 's Luizával egy sétát inditványoza az Elbe' partjáig. A' fiatal leány teljes kellem és szépséggel ragyott egyszerű öltözetében.

A' temetőhez értek. Albert a' bemenést javaslá.

‚Imádkozunk kissé atyám' sírhalmán.'

Luiza virágnövényeire gondolt 's elpirult, mialatt szemeit lesüté. Albert tetteté, mintha mit sem venne észre. Csak a' sír mellett födözé magát föl. Látszó megindulással szemlélé a' virágzó ékességet 's bensőleg mondá:

‚Luiza kisasszony, az első vigasztalást, mit szivem visszatérésem óta érzett, e' virágok' megpillantása nyujtá, mellyekkel ön atyám' sírhalmát ékesité. Köszönet a' jámbor ragaszkodásért, mellyel atyám' emlékezesét tiszteli. Ha ő még élne, hozzá vezetném önt és szólnék: Atyám, e' lány egyszerű, nyájas és szelid; szemed előtt növekedék föl — áldd meg frigyünket. Azonban most, midőn, ah, többé nincs atyám, sírjához jövök 's isten előtt kérdezem önt Luiza: akar-e enyém lenni?'

Az öreg Gleim érzelmei' kifejezésére nem talált szavakat. Luiza halvány lőn, midőn kezét Albert megfogá; majdnem aléltan támaszkodék anyjához, ki a' fiatal férfihoz mondá:

„De, uram, ön gazdag 's feledi, hogy gyermekünknek mie sincs..."

‚Van jó szive — válaszolá Albert 's mialatt a' sírról néhány virágot szakasztott, mellyeket a' lány' haja közé tüzött, tevé hozzá: — itt, ez legyen legszebb jegyajándéka, menyasszonyi hozománya. Atyám és anyám' árnyai, halljátok a' szent esküt, hogy őt boldoggá tenni akarom.'

Luiza, kinek pillái könyűket fátyoloztak, Albert' első csókját érzé homlokán 's a' szerelem' angyalai mosolygtak arcza' szende bíborán.

Erre Albert a' Gleim családot nyomban G.... úrhoz vezeté.

‚Várnak rám — mondá — 's nem enhibám, hogy a' legtisztább örömnek e' napját azon megvetendő emberek' érintkezésével kell meghomályositanom; de szavamat adtam 's kivánom, hogy önök többé el ne hagyjanak.'

Midőn a' terembe léptek, Luiza Albert'-karára támaszkodék. E' jelenet 's a' fiatal leány' egyszerü öltözete az egész társaságot álmélkodás és félelembe hozák.

‚Mit akarnak ez emberek itt? — dörmögé fogai között G.... úr — R..... úr iránt kigondolt szükségök miatt követeléseket formálnak. Ha valaha eszembe jutott volna ezen öreg Gleimnak egy csontot odavetni, ma még szemrehányást tennék magamnak.'

„Illy teremtményt, egy lányt az alsóbb osztályból ide bevezet-

ni, ez még is csak sok!“ — kiálta Ida kisasszony magán kivül haragjában.

„„De nézd csak — suttogá a' nagynéne — nem olly együgyüen áll-e itt, mintha alamizsnát kérne?““

E' közben össze kellett magokat szedniök, a' helyzet feszültté lőn. Ekkor G.... úr szólt:

„„Igen jól tudom — kezdé — kedves Albert, mi inditá önt arra, hogy e' jó embereket ide hozza. Némi nehézségünk volt ura atyja' számadó-könyveit illetőleg. Egyébiránt Gleim becsületre méltó férfi 's valóban tisztelem őt. Ha kivánja ön, az ünnepélyt kiegészitendő, bizonyos egyezési összeget akarok neki adni, melly...““

„Kérem — szakasztá félbe őt Albert — Gleim' dolga engem illet 's én teljes igazságot szolgáltatandok ki neki. Nem ez az ok, melly engem e' nemes és érdemes család' ide vezetésére inditott. Épen atyám' sirjától jövünk.“

‚Ah, igen, igen — kiálta G.... úr — 's én annyira el valék foglalva, hogy a' számára emelendő pompás emléközet be nem végeztethettem. De ezek a' munkások olly lassúak.‘

„Legbensőbb ohajtásunk volt — tevé hozzá Ida kisasszony — hogy az emlékkő minélelőbb elkészittessék. Mi R..... urat olly igen szerettük! Két nap előtt latogatám meg sirját és sok könyüt hullattam felette.“

„„Tehát, kisasszony — szólt Albert — minthogy ön két nap előtt volt atyám' sirjánál — millyennek találja az ott levő kis emlékközet? mit gondol ön? Elbájolna, ha nézetét hallatná.““

Ida kisasszony vörös és halvány lőn 's néhány értelem nélküli szót dadogott. Nyommasztó hallgatagság uralkodott a' teremben. A' néma csoport félelmesen várá e' rendkivüli jelenet' kifejlődését. Az öreg nagynéne fejét töré, miként lehetne némileg jóvá tenni Ida kisasszony' hazudságát. De csak e' szavakra volt képes:

‚Gyermek, te, úgy tetszik nekem, tévedésben vagy. Kétség kivül azt akarád mondani, hogy R..... úr' sírhalmát Albert úr' visszatérése előtt látogatád meg?‘

„„Nem, asszonyom — viszonzá Albert — ön maga is téved 's bizonynyal alaposan, mert családjából senki sem tőn egy lépést is a' temetőbe. Igy tehát olly emberek, kik atyám' vagyona után gazdagultak meg, a' gyalázatos halátlanság' minden korlátait túllépék. Mi önt illeti, kisasszony — folytatá, Ida felé fordulva — nem akarom ismételni, mit épen most mondott, de emlékezzék jól, hogy arczvonalai rosz szivet árulnak el. Atyám' öreg barátait ismerem itt meg 's

köszönöm nekik a' részvétet, mit váratlan visszatérésemen tanusitottak, melly miatt ez ünnepélynek kellett volna adatnia. Ez este nekem fölötte becses, mert némiről fölvilágosit. Engedjék meg, hogy itt jövendő hitesemet, Gleim Luiza kisasszonyt, atyám' öreg ügyvivőjének leányát bemutassam.'"

Ha rögtöni villám találandotta a' gyülekezetet, nem lehetett volna félelmesebb hatása. G.... úr és asszony halottsápadtak lőnek. Ída könyekben úszott 's maga az öreg nagynéne nem titkolhatá el elfojthatlan zavarát.

„„Választásom — folytatá tovább az ifju R..... — miként látszik, némi csodálkozást okoz. Más valaki, Ída kisasszony' csábitó külsejétől megvakittatva, talán megváltoztatná határzatát, mit épen értésül adék. Én azonban piperére 's éffélékre nem sokat adok. A' virágok Luiza' fürtei között előttem nagyobb becsűek drágaköveknél. E' kéz, mellyet az enyémbe teszek, azon hantot, hol atyám nyugszik, beülteté virágokkal; ez volt az egyetlen szívhódolat, mellyet iránta hosszu távollétem alatt tanusitának. Luiza kézmunkájával táplálá alávaló örökösök által házunkból kiüzött agg szülőit. A' szegénység szive' nemességét meg nem ronthatá. Az isten a' gyermeki szeretetét megáldja 's jutalmat ad vett jótéteményekért.'"

Mindnyájan, a' G.... családon kivül, R..... Albert' választásán tetszésöket nyilváníták, ki magát nem sokára vagyonának törvényszerű birtokába helyezé.

A' jungfernstiegnéli fehér ház a' nagy tűzvész által szétdulaték, de romjaiból hamar új emelkedék. Az öreg Gleim társként szegődött Albert' kereskedésébe. A' szerencse húsz évvel megifjítá őt.

Albert jelenleg is ugy szereti nejét, mint menyekzője' napján.

Ha egykor, kedves olvasó, Hamburgba jösz, ne feledj havannah-szivarokat az „arany répánál" czimzett házban venni. Tán meglátod R..... Luiza asszonyt is; ő a' legcsinosabb hölgy Hamburgban.

LAKNER SÁNDOR.

Rossini' Othellója.

Olasz beszélyke.

Rossini Nápolyba érkezett, hová szárnyaló hírneve előzé meg. Az első, kivel kocsiából kiszálltakor találkozott, Barbaja, a' san-carloi színház' igazgatója volt, ki a' nagy mesternek tárt karokkal sietett elébe, 's mielőtt az csak egyet is léphetett volna, már mondá:

— Barátom, én neked három ajánlatot akarok tenni, mik közől, reménylem, csak egyet sem fogsz megvetni.

— Én egészen fül vagyok, felelt Rossini bizonyos mosolylyal, melly hamisságánál fogva neki olly sajátosan illett.

— Ajánlom először is házamat neked és cselédeidnek.

— Elfogadom.

— Ajánlom továbbá asztalomat neked és minden barátidnak.

— Elfogadom.

— 'S végre kérlek, sziveskednél színházom' számára egy egészen új operát írni.

— De már abban nem egyezhetem meg.

— 'S te vonakodnál e' szerint nekem valamit tenni?...

— Neked és másoknak is csak hiában dolgoznám. A' zenéről már mit sem akarok többé tudni.

— Te bohóskodol, barátom.

— De tökéletesen úgy van, a' mint előbb már szerencsém volt megmondani.

— 'S mit akarsz tehát Nápolyban?

— Macarónit enni, mit szenvedélyesen szeretek.

— Hiszen macarónit magam készítek neked, millyet még soha és sehol sem ettél.

— A' dolog komoly.

— De nekem ezért egy operát fogsz írni.

— Majd meglássuk.

— Végy két, hat hónapot, sőt a' mennyi időt csak kívánsz....

— Hat hónapot minden esetre.

— Jól van hát.

— De most asztalhoz.....

Barbaja' palotája már azon estve teljesen fölkészíttetett Rossini' kényelmére. A' tulajdonos meglehetősen összevonúlt családjával, elannyira, hogy a' nagy müvész e' kényelem-lehelő helyzetében saját lakában gondolta magát. Rossini' minden barátai, sőt még csak ismerői is, kikkel utczán találkozott, különbség nélkül meg valának híva Barbaja' asztalához. Mind a' mellett is néha panaszkodott, hogy kevés asztalhoz hívhatandó barátot lelt, midőn alig sikerülhetett neki 12—15öt is összehozhatni. És az illy napok szörnyű rosz napok valának Rossininak.

Barbaja pedig mindent elkövetett részéről, hogy házgazdai szerepének tökéletesen 's hiány nélkül megfelelhessen, melly buzgalmában a' legrégibb borokat hordá fel pinczéjéből, untig kínálta velök még azon ismeretleneket is, kik Rossinival termeibe sereglének, mintha bennök legmeghittebb barátait vendégelte volna. Csak asztal után említett meg rendesen egy pár szót az operáról, mit a' legdúsabb süker' reményében igértetett meg Rossinival.

Azonban a' milly fínoman, épen olly gondosan emlékezteté kötelességére még vendégét is, ki azt szinte elismerve, e' kímélve sürgető szavai Barbajának szint' olly hatással valának a' müvészre, millyet Belsazar' asztalánál mondott amaz ismeretes három borzasztó szó tön; és Barbaja, kinek most dolga csak türelemben állott, sürgetésivel többé — Rossini' kivánatára — nem is alkalmatlankodék. Öt hónap ez alatt szépen eltelt, és az opera' szövege már be is lön fejezve, de még mindez épen nem jelenté, hogy Rossini a' szövegmű' zeneirásához már csakugyan hozzá is fogand. Az ebédeket séták, 's ezeket ismét vadászat követék; mert a' müvésznek vadászni, halászni 's lovagolni kellett, hogy kedélye virulását ne veszítse, de azért a' hangjegyek' irásáról még csak szó sem volt. Barbaja naponként húszszor is kísértetbe jött, hogy a' dolog' e' húzavonásának véget ves-

sen; de mindig tudá magát mérsékleni, mert Rossini' lángeszében senki sem bizott nálánál szilárdabban.

Barbaja igazán példás resignatióval hallgatott öt hónapig. A' hatodik hónap' reggelén azonban, midőn látta már, hogy az időből csak egy perczet sem lehet többé veszteni, félre inté a' művészt 's imúgy kezdé:

— Tudod-e barátom, hogy a' szorosan kitűzött határidőből már csak 29 nap hibázik?....

— Miféle szorosan kitűzött határidő?.... kérdé Rossini ollyforma bámulattal, melly érthetetlen kérdésre szokott keletkezni.

— Majus' 30ka.

— Ugyanakkor néma játék leszen.

— 'S nem igértél-e nekem egy egészen új operát, mellynek előadása e' napra határoztatott?....

— Én.... én igértem volna-e egy egészen uj operát?....

— Ne is tettesd magad' e' bámulással, mond az igazgató, kinek türelme már ugyancsak szakadóban volt; én mindez ideig hallgattam, mert erősen bízám lángelméd' termékenységében, melly fölvett tárgya' birodalmában olly könnyen és sebesen teremt. De most már egy perczczel sem várhatok tovább: operámnak meg kell lenni.

— Hát nem lehetne-e valamelly régi operát új rendezettel adni, 's czimét inkább megváltoztatni?....

— Ugyan, istenért, mit gondolsz! 'S mit tennénk a' müvészekkel, kik új operád' előadásának részvevőikép már meghívák?....

— Hiszen azokkal majd csak megegyezünk.

— És a' közönség?....

— Bezárod a' színházat.

— És a' király?....

— Bucsút veszesz tőle.

— Bizonyos pontig ez mind igaz. De ha még a' meghivott művészeken kivül, a' közönség 's ő felsége is kényszerítni fogna, hogy szavam' beváltva, igéretemet teljesítsem, a' mint hogy szavamat is adám, Barbaja Dominico pedig szavát 's becsületét még sohasem törte meg?.....

— Ez már más.

— Te hát megigéred nekem, hogy holnap azonnal az operába kezdesz.

— Holnap azonban épen lehetetlen, mert egy nagy halászatot rendezendünk.

— Jó; mond Barbaja, mialatt zsebébe dugdosta kezeit; ne is

beszéljünk többé erről. Majd meglátom, mit tehetek és mit kell tennem.

'S eltávozott, a' nélkül, hogy többé csak egy szót is váltott volna.

Azon estve Rossini a' legjobb étvágygyal vacsorált, mintha a' délben történt párbeszédről egészen megfeledkezett volna. Midőn hálóteremébe távozott, meghagyá inasának, hogy másnap őt már hajnalban fölkeltse, 's számára egy csolnakot tartson készen. Azután pedig elnyúgodott.

Másnap az ötszáz harang, mellyel a' szerencsés Nápoly bír, már mind elkongá a' déli órát, 's Rossini' inasa még mindig alvó urát még sem költhette fel. A' nap átsugárzott már a' redönyökön, 's végre Rossini fölébredt; megdörzsölé szemeit 's csengetni akart, de a' csengety-űzsinór kezében maradt.

Lekiáltott az ablakon, melly az udvarra nyílt; de minden iparkodása megtörött, mert az ajtó befalaztaték kivűlről.

Azután ujonnan az ablakhoz fordúlt, 's tüdeje' egész teljéből kiabált segélyért, de még csak viszhang sem vigasztalhatá. Még csak egy mód volt, mihez segitségül foghatandott; t. i. a' négy emeletes ablakbóli leugrást megkisérteni. Rossini' dicséretére mondhatjuk azonban, hogy eszébe illy merész gondolat épen nem ötlött.

Egy óra mulva a' harmadik emeletnek Rossini' hálóterme alatti ablakában megjelent Barbaja, 's Rossininak, ki ritkán hagyá el ablakát, nagy kedve lett volna az igazgató úr' fejére egy követ hajítani, e' kivánsága' kivitelével azonban még sem akará a' jámbor szinigazgatót terhelni.

— Talán parancsolsz valamit? kérdé az igazgató, hidegen tekintve föl Rossinira.

— Én csak szabadúlni akarok, de mindjárt.

— A' mint az opera készen lesz.

— De ez már csakugyan önkény.

— A' mint akarod; hanem operámnak meg kell lenni.

— Minden müvésznek elpanaszlom ezt, 's majd meglátandjuk.....

— Hiszen azokkal majd csak megegyezünk.

— Én a' dolgot közönség elébe terjesztem.

— Úgy bezárom a' színházat.

— Ő felségéhez folyamodom.

— Úgy majd búcsút veszek.

Rossini látta, mikép ön fonta hálójában fogatott meg; azért jó-

nak vélé mind hangját, mind arczát lehetőleg szelidíteni 's csendesebben folytatta beszédét.

— Én elértem a' tréfát 's nem is veszem roszúl; de remélhetem-e hát minél előbb szabadságomat?

— Azonnal, mihelyt az igért operának utolsó jelenete kezemben lesz; felelt Barbaja, mialatt az ablaktól távozni készült.

— Ma estve tehát vitesd el a' nyitányt.

És estve nagy hangjegy-köteget kapott Barbaja, mellyen colossalis betűkkel vala felírva: „Nyitány Othellóhoz."

Barbaja' salonjában épen több zenészi celebritások mulattak, midőn a' fogoly müvésztől operája' ez első füzetét megkapta; 's mindjárt is zongorára alkalmazva, a' belőle merített müélv bizonyossá tevé a' vendégek' mindegyikét, mikép Rossinihoz hasonló művész széles e' világon nem létezik, 's mikép ő, kivűl minden emberi tehetségek' korlátain, egyedül istenhez hasonlítható csak, ki munka 's erőfeszítés nélkül, csupán mindenható akarata szerint működik és teremt. Barbaja, kit elragadtatása majd őrültté tön, kikapá a' jegyeket a' bámulók' kezeiből, 's egyszeriben a' zenemásolókhoz küldé. Következő nap ismét egy köteget vön Rossinitól, e' czímmel: „Első szakasz Othellóhoz." Ez is azonnal a' másolókhoz küldetett. 'S három nap alatt Othelló' partiturája leírva és kiosztva is volt már.

Barbaja magánkivűl volt örömében; nyakába kulcsolkodek Rossininak, 's mentegeté magát a' merész csel miatt, mit e' pontra nézve használnia kellett; 's buzdítólag kérte most a' művészt, hogy siessen műve fölé most már a' koronát is fölilleszteni 's a' próbát személyes vezérletével is segítené elő.

— Majd magam megyek a' müvészekhez, mond Rossini, 's a' szerepet velök együtt átveendem. A' férfiak az orchestrumból hozzám jöhetnek.

— Értekezzék csak velök. Az én jelenlétem úgy sem szükséges 's majd én csak a' nagy próbát fogom bámulni. De még egyszer kérlek, báratom, bocsáss meg cselemért.

— Egy szót se többé arról, különben megharagszom.

A' nagy próba' napja közeledett, a' nevezetes majus' 30ka előtti nap, melly Barbajának olly sok bút 's szorongást okozott. Az énekesek mind helyeiken valának; a' zenészek az orchestrumba települtek, 's Rossini maga a' zongorához ült. Néhány elegans hölgy 's előkelő férfi jelent meg a' páholyokban, Barbaja pedig örömsugárral szemében 's fütyörészve lépdegélt fel 's ala a' színpadon.

Először is a' nyitány játszatott el, 's a' san-carloi színházban hallatlan tetszés' tapsai csattogtak. Rossini fölkelt és meghajlott.

— Helyes! kiáltott Barbaja. Most halljuk tovább a' tenorokat.

Rossini ismét leült a' zongorához; mély csend uralkodék ; az első hegedűs meghúzá húrjait 's a' nyitány ujonnan eljátszatott.

Ugyanazon taps, 's még kitörőbb, csattogott a' másodszori nyitány' végeztével.

Rossini fölkelt és másodszor is meghajlott.

— Helyes, helyes! kiáltott Barbaja, de halljuk már a' cavatinát.

Az orchestrnm a' nyitányt harmadszor játszá el.

— Igen szép, igen derék, mond Barbaja türelmetlenül; de nincs időnk még mindig csak e' részt zenélgetni. Halljuk a' cavatinát.

Azonban daczára az igazgató' rendeletének, az orchestrum a' nyitányt csak tovább játszá. Barbaja nyakon ragadá most az első hegedűst, 's fülébe kiáltott:

— De ugyan, mért játszák önök már egy óra óta mindig csak a' nyitányt?

— Mi azt játszuk — felelt a' hegedűs ollyforma közöny- vagy inkább phlegmával, mi egy hollandinak is becsületére vált volna — a' mi előnkbe tétetett.

— Fordítsa tehát a' lapot, ostoba.

— Ha fordítunk is, csak a' nyitány lesz előttünk.

— Mit, hogyan?.... csak a' nyitány lesz akkor is....türhetlenkedék tovább is Barbaja úr.... engem úgy borzasztón mystificáltak.

Rossini fölkelt és meghajlott.

Barbaja ájultan rogyott egy székbe. A' prima donna, a' tenorok és zenészek hirtelen özönlék körül az ájultat. Első pillanatra azt hivék, hogy a' szegény igazgatót guta ütötte meg.

Rossini kissé zavarba jött, hogy a' tréfa illy komoly fordulatot vön, 's aggódva lépett az ajulthoz.

— Távozzál tőlem, áruló barát, vagy most mindjárt szét téplek.....

— Tehát nincs mód többé a' dologban? mond Rossini mosolyogva.

— Módról szólsz, te hóhér? 's holnap már az operának elő kellene adatnia....

— Csak a' prima donna bírna egykissé több hévvel! sugá Rossini az igazgató úr' fülébe.

— Lehetetlen! válaszolt szinte csak súgva az igazgató; hiszen csak nem vágyik a' közönség' füttyei- 's tojásaira....

— Szeretném, barátom, ha te e' hölgyet e' miatt megkérnéd 's figyelmeztetnéd.

— Nem fog segíteni. Te nem ismered Colbran kisasszonyt.

— Hiszem, hogy te jól állsz bizalmában.

— Annál inkább.

— Ugy hát tégy, mit akarsz, de mondhatom: minden hiában van.

— Talán.

Következő nap a' san-carloi színház' játéklapján jelenteték, mikép Othello' e' mai napra hirdetett első előadása a' prima donna' rekedtsége miatt elhalasztatik.

'S nyolcz napra azután előadaték az új opera.

Az egész világ ismeri e' nagy művet, azért nekünk most arról semmi műjegyzetünk nincs. Midőn a' függöny végképen legördült, az örömében síró Barbaja mindenütt hajhászta a' zeneköltők' nagy mesterét, hogy hálája' kimondhatlan jeléül azt szivéhez szoríthassa; de Rossini, kétségen kül szerénysége' érzetében, mi a' diadalhoz olly jól illik, a' hallgatók' tömegéből ki- és eliramlott.

Másnap reggel a' szinigazgató' úr sugóját csengeté be, ki egyszersmind házánál az első komornik' szerepét vitte, hogy általa Rossinit fölkerestetvén, neki a' legszívesb 's legnyiltabb szerencse-kivánatit kijelenthesse.

A' súgó belépett.

— Menj és kérd meg Rossinit, hogy jőne hozzám egy pillanatra.

— Rossini úr elutazott, felelt a' súgó.

— Elutazott?

— Igen, még hajnalban Bolognába.

— A' nélkül, hogy nekem arról csak szólt volna is.

— Igen, uram, 's üdvözli még egyszer általam.

— No, úgy menj Colbran kisasszonyhoz, hogy engedné meglátogatnom.

— Colbran kisasszonyhoz?...

— Igen, igen; vagy süket vagy te ma?

— Alássan megkövetem: Colbran kisasszony szinte elutazott.

— Lehetetlen.

— Mindketten egy kocsiban utaztak el.

— A' szerencsétlen! Elhagy engem, hogy Rossini' ágyasává legyen.

— Alássan megkövetem; ő már Rossini úr' neje.

— Úgy hát meg vagyok boszúlva! mond Barbaja.

BEÖTHY ZSIGMOND.

Költemények.

Távolból.

Kis lak áll a' nagy Duna' mentében;
Oh mi drága e' lakocska nékem!
Könyben úszik két szemem' pillája,
Valahányszor emlékszem reája.

Bár maradtam volna benne végig!
De az embert vágyai vezérlik;
Vágyaimnak sólyomszárnya támadt,
'S oda hagytam őslakom' 's anyámat.

Kínok égtek a' szülőkebelben,
Hogy bucsúmnak csókját ráleheltem;
'S kínja' lángi el nem aluvának
Jéggyöngyétől szeme' harmatának.

Mint marasztott esdeklő szavával!
Mint ölelt át reszkető karával!
Oh, ha akkor látok a' világba:
Nem marasztott volna tán hiába.

Szép reményink' hajnalcsillagánál
A' jövendő tündérkert gyanánt áll;
'S csak, midőn a' tömkelegbe lépünk,
Venni észre gyászos tévedésünk'.

Engem is hogy csillogó reményem
Biztatott csak, minek elbeszélnem?
'S hogy mióta járom e' világot,
Bolygó álbam száz tövisre hágott.

.... Ismerősök szép hazámba mennek;
Jó anyámnak tőlök mit izenjek?
Szóljatok be, földiek, ha lészen
Útazástok háza' közelében.

Mondjátok, hogy könnyeit ne öntse,
Mert fiának kedvez a' szerencse! ....
Ah, ha tudná, milly nyomorban élek.
Megrepedne a' szive szegénynek!

PETŐFI SÁNDOR.

Az én szerelmem.

Sokan csevegtek
Szerelmeket,
Szóárba öntve
Érzelmöket.

Sokan dicsérék
A' lány' haját,
A' szemsugárt, a'
Kebel' havát;

Sokan leírták
A' termetet,
Minél dicsőbb nem
Teremtetett;

'S mind elsorolták
A' bájözönt
Mi szívbe édes
Malasztot önt: —

Én kedvesemre
Ha gondolok,
Rebegni egy szót
Alig tudok.

Nem is kisértem
Lefesteni,
Haszontalan mért
Kisérteni?! —

Úgy, mint iránta
Szivemben él,
Nem írható le
A' szenvedély!

Ifj. PAJOR ISTVÁN.

Az első szerep.

Színészszé lettem. Megkapám
Az első szerepet,
'S a' színpadon először is
Nevetnem kelletett.

Én a' szerepben jó izűn
'S szivemből neveték;
Pályámon, oh ugy is tudom,
Leend ok sírni még.

PETŐFI SÁNDOR.

A' bűnös.

Mézes méreggel kínálod kelyhedet, o bűn:
Én el-elátkozom azt, 's ujra meg ujra nyelem.

PILISI ZARKA.

Láncz.

Nősülni, messzeföldre vitte
Pál gazda egyetlen fiát;
Ki a' suton ölelgeté már,
Piros-pozsgás menyasszonyát;

„Mihelyt kiforr az érkövesdi,
Ha isten éltet, eljövünk,
És két szivet a' szent házasság'
Lánczával együvé kötünk!"

„Ejh már megint világba szól kend,
Apám uram! nekem bizon'
A' láncza nem kell; meg nem úntam
Két izbe' tán Nagyváradon?!"

TOMPA MIHÁLY.

TÁRCZA.

A' kézirásról.

A' híres Niebuhr ezt mondja: „A' rosz irás valami megbocsáthatatlan dolog; az mindig olly henyeséget árul el, melly az embernek szégyenére válik. Valakihez roszúl, olvashatlanúl irt levelet küldeni, olly szemtelen tett, mint akár mi más. Lehet-e valami kellemetlenebb, mint midőn egy levél' felnyitásakor előre kell látnunk, melly sok idő fog kivántatni, mig azt elolvasandjuk, 's azon kivűl a' levél' hatása is oda van, ha azt csak nagy vesződségekkel érthetni meg. Különös, hogy az emberek olly szorgalommal kerűlik, valakinek kicsinségekkel is terhére lenni, előtte tisztátalanúl 's olly öltözetben, melly gondtalanságot, hanyagságot árúl el megjelenni, azt pedig mi kellemetlenséget okoz egy olvashatlanúl irt levél által, olly kevés gondolja meg. Angliában illedelemhez tartozik, jól, olvashatólag irni, nálunk németeknél úgy látszik mintha az ellenkező elv divatoznék. Ha sokan szép irásuk által nem nyertek is az életben fényes pályát, bizonyos, hogy sokan rosz irásnk által rontották el szerencséjöket. A' legnevezetesb folyamodások gyakran csak azért olvastatnak kedvetlen hangulattal, 's nem ritkán el is vettetnek, mert roszúl vannak irva.

Az angolok minden nemzetek közt legolvashatóbban irnak, utánok az amerikaiak. A' francziák általában roszúl irnak, kivált az asszonyok; az olaszok nyomorultan; és a' spanyolok alig olvashatólag, nagy vesződségökre idegen kalmár-levelezőiknek. Megérdemli, hogy azon észrevételt tegyük, miképen ezen két utóbbi nemzet irása által is bizonyitja, hogy az európai civilisatiótól elmaradoz. Ők még most is rövidítésekkel, czifrázatokkal élnek, melyek egy század előtt divatoztak. Az irás' mestersége a' mostani században igen előhaladt; hasonlitsuk csak öszve a' mostani kézirásokat a' reformatio' idejebeliekkel. Ezen mesterség' előhaladása nem kevéssé bizonyitja a' kor' közönséges irányát, mint az emberi cselekvés' egyéb ágai, a' házi kényelmek 'stb. Az alatt hogy ama' költséges mesterség, aggodalmas szépen és czifrán irni pergamenre, kiment a' divatból, a' közönséges irás a' mindennapi szükséges gyakorlat által igen megjavult. Ama' költséges és kiváló bélyegű irás

aristocratiai időkornak tulajdona volt; a' mostani egy népszerűbb századot jelent.

Nagy uraknak többnyire rosz irásuk van 's ezen rosz irásban én némi gőgöt és követelést látok. Napoleon, minél inkább nőtt hatalma, annál olvashatlanabbúl irt, elannyira hogy végtére ministerei alig tudák olvasni gondatlan karmolásait, 's gyakran a' legnagyobb zavarban voltak, midőn sietős parancsait olvasni kellett.

Irást én négyfélet különböztetek meg: 1) szép is olvasható is; 2) szép de olvashatatlan, vagy legalább nem könnyen olvasható, 3) rút, de olvasható; 4) rút is olvashatatlan is. Szép irás, hacsak irnokok nem vagyunk, fényüzési czikk; az olvasható az, mit minden embertől megkivánhatunk, ki magát miveltnek tartja. Nálunk magyaroknál irás' tekintetében leginkább asszonyainkra lehet panasz, mi azt mutatja, hogy asszonyaink' nevelése nem a' legjobb; férfiaink' irásával általában meg lehet elégedni. Vannak azonban még is kinozva kivált a' szerkesztőségek, magyar tudós társaság és könyvizsgálók olvashatlan kéziratokkal, 's nem ritkán történt már, hogy a' munka a' kézirat' olvashatlansága miatt nem tudott kedvező itéletet nyerni.

A' rosz irást megjavitani igen tanácsos és nem is nehéz, csak egy kis akarat kell hozzá.

—a—

Lapszemle.

—

XVIII.

Regélő 41 — 44. szám. — A' 41. és 42. számban ezen czim alatt: Pozsonyi képek az országgyülési életből Vachot Imrétől közöltetik egy czikk, mellyben az értekező Pozsonyt és környéket akarja megismertetni. A' czikk nem épen rosz, de nem is az, minek lennie kellene és lehetett volna. Mi e' nemben magától Vachot Imrétől is, ha tanulságosabbat nem, de sokkal mulattatóbbat, érdekesbet olvasánk már. E' leirás úgy tekintve, mint a' hogyan azt tudományos férfi, kinek topo-vagy chorographiai hűség czélja, készitené, nem eléggé ismertető 's a' mennyiben az is, alkalmasint nem Vachotnak, hanem Korabinszky és Ballusnak, kiknek nevére ő maga is hivatkozik — kár, hogy Vályi Andrást és Bélt is meg nem tekintette — érdeme; mint gyönyörködtető kép, vagy pittoresque-tájfestés nincs eléggé élénk szinekkel ecsetelve, a' vonások nem elég élesek, hanem, véleményünk szerint, határozatlanúl összefolynak. Az előadás nem szabályszerű, hanem rend nélkül szökdelő; hátul sorol elő ollyakat, miknek elül kell vala állniok, vagy viszont. Úgy látszik a' czikk' irója előbb irt, mint gondolkodott, 's nem gondolá át tárgyát. Általános hibája sok fiatalabb irónknak, kik jobban szeretnek irni, mint tanulni. E' leirás felületes vázolat ugyan, azonban, mint érintők, nem rosz, nem egészen haszontalan. Lesznek olvasók, kik találnak benne ollyast, mit még nem tudtak. Ohajtandó azonban, hogyha e' „Pozsonyi képek" folytattatni fognak, ügyekezzék szerzőjök ha tanulságos nem bir, legalább gyönyörködtető lenni, és ügyekezzék előadásába azon élénkséget hozni, melly előbbi irásait bélyegzi, hogy lankadt beszédei és hagyadt szinezése mellett a' Regélő' olvasói el ne aludjanak, 's általában ő, ki már jobban irt, vegye jeligéül irodalmi munkálatainál eme' latin mondatot: nunquam retro!

Az Ottiliához irt levelek' elsejében a' Szózat' melodiáját illetőleg, a' másodikban pedig a' nők' köréről és társalgásaikról mondatnak figyelmet érdemlő észrevételek. A' czikk' névtelen irója gondolkodó fejet tanúsit.

Egy éj a' csárdában Pálffy Alberttől egy kis alföldi kaland, meglehetős ügyességgel összeállítva és jól beszélve, melly mulattatólag hat az olvasóra. Óhajtottuk volna azonban, hogy e' sok prosaisággal vegyített történetke ne úgy adatott legyen, mintha hőse maga a' szerző volna. Kissé idegenítőleg hat, hogy a' beszély' költője úgy lép fel előttünk in effigie, mint ki konkolyt hint egy szerető házaspár közé, és megmérgezi egymás iránti bizodalmukat, csupán saját érdeke miatt, és továbbá úgy lép fel, mint ki az elfogott zsiványt és lókötőt, maga lopakodván be a' pincze-börtönbe, szabadon bocsátja. Effélék, még magának a' szerzőnek mintegy önkényes vállomása által is hitelesítve, olly mezetlen valodisággá, pongyola dolgokká válnak, mellyeket a' rajtok elömlő comicai színezet sem bir aztán olly vonzóvá tenni, mint különben a' beszély lehetett volna. Sokkal szabadabban is mozog vala szerző, ha magát eszményi személy által csereli fel.

A' testvérek Gyulay Páltól, nem érdéktelen regécske a' tündér mesék' népies modorában. Jól van beszélve is; nyelve egyszerű, keresetlen, mint illy tárgyaknál lenni kell.

A' Hat calais-i szinte érdekes anekdot, francziából fordítva. Szűcs Károlytól. Illy történeti ábrázolatka mulattatóbb 's több erkölcsi hatása is van, mint egész sereg jellem nélküli beszélynek, minőket lapjaink koronként közölgetnek.

A' Költemények közt Garayé és Erdélyié érdemlenek figyelmet. Garayéban, Pest gőzöshöz, némi szélesség van, mi az igen is pongyola beszédből származik, de a' gondolat költői és hazafiúi érzelmeket zeng, mellyek ha nem mindennapi kérődzések, mindig nagy érdekűek. Kik a' költői világot is valóság' alapjaira épültnek szeretik látni, kérdhetik, és fogják is kérdeni, vallyon igaz-e, mit Garay e' versében mond, hogy már Árpád apánk is háromszínű zászlóval jött ki Ázsiából? Mi ugyan, ha ez anachronismus is, mit nem akarunk állítani bizonyosan, meg tudunk illyesmit bocsátani, ha különben jo versek iratnak, valamint meg az „őszülő hattyút", a' „sivatagba temetett" aegyptusi folyót stb. de lehetetlen, hogy azon észrevétel önkényt ne támadjon minden gondolkodóban, vajha költőink ne csupán csak költők, hanem ismeretekkel felkészült emberek is volnának, hogy ne kellene még apró lyrai költeményekben is valótlanságokra bukkannunk, mellyek minden esetre csökkentik az illusiót. Garay ugyan minden efféle botlásait elmésen tudja védelmezni, mint már láttuk — e' részben nincs rá panasz — csak ember kellene aztán, ki mentegetőzéseit kielégítőknek találhatná. — Erdély' földen Erdélyitől szép és lelkes vers, tömött is és szabatos, de talán kerekebb leendett, ha a' végelőtti strophа utolsónak tetetik 's 's az utolsó vagy elhagyatik, vagy, ha csakugyan szükséges, másutt szövetik be, mert befejezési strophának igen fityeg, nem látszik, mint Goethe mondja, egész fából metszettnek. Nem tudjuk egyébiránt mit tesz az a' *kenyér' tört botja a' mező-kön*? A' vers különben kül alakjára nézve is szorgalommal és szeretettel van dolgozva. — A' többi költemény vagy igen középszerű, vagy épen silány.

A' színészeti rovat e' számokban szinte, mint egy idő óta, szűkebb körű: de, véleményünk szerint, tartalmasabb; az az, haszonvehetőbb és tapasztalatibb észrevételekkel kínálkozik, mint ez előtt, midőn gyakorta hosszadalmas 's nagyobb részint sikeretlen elmefuttatásokkal volt megtöltve. Mi e' számokban a' majus' 15. és 24. szini előadásoknál monda-

tik, az mind igen alapos és haszonvehető, 's megérdemli figyelmét azoknak, kiket illet.

A' Magyar életképek' III. füzetének ismertetésében Ember Pál' egy észrevételében nem értünk egyet. Ő azt állítja, hogy beszélyben „nem elbeszélni kell, a' mi történt, hanem a' cselekvénynek előttünk kell történni, még pedig olly világosan, mint mikor egy erőmű' belszerkezetét előttünk feltárják, hol látunk czélt, eszközt, működést, egyik kereknek a' másikba vágását." Ez észrevétel a' dráma' theoriájából vétetett, hol az igaz és alapos, de az elbeszélő költészetre hamisan van alkalmazva. Tisztán elbeszélői csak az, mi elbeszéltetik mint mult, a' mi mint jelen előnkbe adatik, az a' dráma' országából van véve, 's a' cselekvénynek mintegy megjelenítése eposi költeményben nem roszalható ugyan, de egyenesen szabályúl állítani fel hiba 's nem tesz egyebet mint eposi és drámai különtermészetű költeményeket egy kaptára kényszeríteni.

Az 1373. hasában egy komáromi kisasszony — si fabula vera est! — nagy dolgokat mond magyar nőtársainak, halljuk őt: „Némuljanak el örökre azon nő' bibor ajkai, ki csak azért beszél nyelvünkön, hogy neve némi divatlapban fityegjen; aludjanak, ki a' szemtüzek, mellyek a' hon' baján csak azért könyeznek, hogy érdeket gerjeszszenek 's fedje bibor helyett rongy az olly kebelt, mellyben a' jobb érzet' szent tüze néha néha is csak azért lobban fel, hogy ujságirói bókokat kapjon." Erős nyilatkozat szelíd női ajkakról, 's nem is egészen alapos, mert bizony ohajtandó, hogy a' sajtó' dicséreteinek és megrovásainak legyen sikere és hatása; az nem ohajtandó csak, hogy hazafiúi tetteinknek egyedüli rugói hírlapi javalás vagy gáncs legyenek. Azonban e' nyilatkozat, nő' ajkairól, mégis tiszteletet érdemel, mert honszeretet' sugalmából ered.

Az 1344. hasában a' havrei színház' igazgatóját egy 60 ölnyi magas ablakról ugratja le a' Regélő' szerkesztője. Higye kinek tetszik, de mi bizony nem hiszszük, ha még egyszer mondja is a' szerkesztő, hogy a' havrei színháznak 60 ölnyi magas ablaka legyen. Hiszen még a' bécsi sz. István-torony is csak 70 ölnyi, vagy 420 lábnyi magas, hogyan lehetne tehát színház' ablaka 360 lábnyi magas?....

XIX.

Honderü 21 és 22. szám. — Még a' 20. számban egy irányczikk van megkezdve illy czim alatt: H ölgyek' emlékirata 1790-ből, mellyet Tóth Lőrincz közöl, de vége mind eddig nem adatott, holott már a' 22. számon is túl vagyunk Róla mint töredékről nem akarunk, de nem is tudunk szólni. — A' 21. számban ismét egy haláltjelentés, mellynek jellemző és így becsesebb része az Erdélyi Hiradóból van kiirva. — A' 22. számban, irányczikkek' szűkében, illy czim alatt: Don Pasquale' camélíái egy meglehetősen érdektelen franczíából forditott historiácska van közölve, melly, ha igaz történet is, nem igen méltó magyarúl közöltetni, ha pedig épen költemény, olly középszerű valami, minél úton utfélen kaphat a' szerkesztő úr érdekesb eredetit.

Még a' 19. számban van megkezdve egy beszély Lemouton Emiliától illy czimmel: Egy ifju művész' első szerelme, melly a' 21. számban fejeztetik be. A' beszély nem annyira tárgy- mint előadásnál fogva érdekes. Megható gyászbeszéd a' szivbú' valódi hangján, egy ifju angol nő' elhervadása és kora halála felett, kit szerencsétlen szerelem vitt sírba. A' beszély egyszerü, kevés bonyolódással, de mély pillantások-

kal az érzelmekbe és szerencsés ábrazolatával a' szív' tusakodásainak. Ha e' beszély eredeti, igen ügyes érzelemfestőnek tanusitja szerzőnéjét, ha fordítás, igen gondos stilistát árul el. Az alakok külső és belső tulajdonaiknál fogva bélyegzőleg vannak előállítva 's az ifju festőnek, az angol lordnak, és Arabellának, ezen eleven elegiának, képei sokáig fognak megmaradni az olvasó' emlékezetében. Az egész beszélyen egy gyász fátyol vonúl keresztül, melly igen megható, mert egy korán elhervadt leány' koporsójának szemfödele. Megbocsáthatlan vétek, hogy illy czikkeknél, ha csakugyan eredetiek, világosan meg nem mondatik az, hogy mind a' critica, mind az olvasó közönség örvendhessen a' haza' serdülő fiatal talentumainak.

A' termékeny Gaal' Lord Byrona szinte kedves beszélyke, melly elejétől végig élénk és jellemzetes párbeszédek által mulattat. A' három leány' jellemét sikerült szerzőnek kevés szavakkal ismerhetőleg kiemelni. Kivált a' pajkos Irén, élénk csevegéseivel igen kedves alak. A' „kos" szót azonban szeretnénk kitörleni e' beszélyből, mert az még is kissé aljas vagy legalább nem finom, ('s e' beszély nem forog aljas körben) hogy a' három kedves leány által olly érdekkel és kiváncsisággal várt vőlegény, nem egyéb mint külországból hozott *kos*. A' párbeszédek e' czikkben különösen jók, élénkek és egymásból következetesen ömlők. Hogy Gaal egyike legtalálékonyabb beszélyiróinknak, annak ez igen eleven kis történetke is új bizonysága.

A' Frescofestések' rovatában ismét egy bágyadt szinezetű képecske van „Műkedvelők" czim alatt. Illyenekre kár papirost vesztegetni.

Versek Vörösmarty egy népdalán kivül Barna Ignácz, Zichy Antal, Jámbor Pál, és Zalafytól, vannak. Figyelmet a' Lonovicshoz irt vers Jámbor Páltól, és Bánk balláda Barna Ignácztól érdemel. Ez utóbbiban egy kis nyelvbeli darabosság mellett erő van és kevés szavak által élénk szinezés és árnyazat.

A' 22. számhoz egy hosszabbacska polemiai czikk is van mellékelve, illy czim alatt: „Grammaticai recipe az Athenaeum' szerkesztőségének." Minden nagy rettegesei, óvakodása, protestatiói és iszonya' daczára csak nem volt képes alkalmas mennykőháritókat kitalálni és csak bele bonyolodott a' Honderű a' polemiába; bele, úgy látszik, nem sokára nyakig merülendő. Nem megjövendőltük-e? Pedig mennyit szabadkozott szerkesztő úr' 's mint félt, hogy egyszer csak ráillik ama' Franco Tutto emlegette: „murexit!" Hiába, ahhoz, hogy meg tudjuk magunkat tartóztatni a' felelgetésektől, erő kell és türödelem mások' véleményei iránt, pedig ebben, mint már eddig olly sok bizonyságát adta, „erősen gyenge", hogy amúgy erdélyiesen mondjuk ki. E' grammaticai *recipét* ugyanazon úr irja (— *rüy*) ki mult izben mint *hajtóvadász* lépett fel. A' dolog az Athenaeum' szerkesztőségét illeti,*) ránk e' czikkből csak az tartozik, hogy vádoltatunk, miképen hosszas igérgetés után sem tudtunk öt nyelvhibánál többet a' Honderűből kijelelni. Közlünk tehát egy sereget ez úttal. Győződjék meg belőle az olvasó, mert a' recipe-irót meggyőzni akarni valódi szerecsenmosás volna, hogy nyelvhibákat a' Honderűből kijelelni nem valami nagy nehézségű munka, és hogy állitásainkat nem szoktuk levegőben épiteni.

Lap. 1. *szerelmetök* szerelmetek helyett.

*) Majd rá jövünk e' czikkre is, és megvizsgálandjuk, valljon a' recipe-irás jobban sikerült-e a' hajtóvadászatnál?

A' szerk.

Lap. 7. „*Bánhatna*-e másként boldogtalannal" bánhatnék helyett. *Bán* valamit és *bánik* valamivel különböző igék.

— 23. *illesz*, illel helyett, mert a' 3. személy *illik*; és ugyane' lapon is egy helyen ez van: *illem*, első személyben.

— 27. annyival *inkább nem* e' h. annyival kevésbbé.

— 28. *létez* létezik helyett.

— 54. *zavarok közepette*, közepett helyett.

— 192. *siklasz* síklol helyett, mert a' 3-dik személy *siklik*.

— 231. *idegenedj*, idegenedjél helyett.

— 231. *történend*, történendik helyett.

— 244. „Meg van a' maga *tanúsagos* oldala" tanulságos helyett. Más a' tanulság, más a' *tanúság*.

— 249. „Játszva e' darab elég jól *lön*, az az lett, *volt* helyett.

— 319. *édeleghetem*, első személyben, édeleghetek helyett.

— 283. *karmesteretök*, karmesteretek helyett. E' részben a' 2. személyt sokan zavarják össze igen hibásan a' 3. személylyel. *Karmesterök* igen is, de karmesteretök nincs jól.

— 321. *virágra fejle*, fejlék helyett. Fejlik és *fejel* különbözők.

— 325. *emberek közepette*, közepett helyett.

— 331. *csalatkozand*, csalatkozandik helyett.

— 335. *érkezend*, érkezendik helyett.

— 335. *hivattassék*, hivassék helyett.

— 341. „Költöit szeretni és becsülni nem *tudja*", nem *tud* helyett, vagy: a' költöit..... nem tudja helyett.

— 351. *születend*, születendik.

— 355. „Az alaptalan rágalmakat *visszaidézni* kénytelenek vagyunk." *Idézni* hozzánk lehet, de tőlünk vagy viszsza, csak *odázni* lehetne.

— 355. „Mi rég nem láttuk F. úr' működéseit, de ha azok az eddigieket *megütik*." Hogyan lehet a' működést megütni?

Lap, 356. *számtalan számosak*. Mi ez? ha számtalan, akkor nem számos, ha pedig számos akkor nem számtalan. Ez egy hajszálnyival sem jobb, mint lábatlan lábas, oktalan okos 'stb.

— 377. „Ugy nézek-e én ki mint *egy* zsiványt?" betűről betűre németből forditva. Egy zsiványt! Itt nem az kérdes *egy* zsiványként vagy *kettő*, *három*, *tizként*, néz-e ki kérdező, hanem az, ha *zsiványként* néz-e ki 's innen a' németes *egy*nek minthogy nincs numericus értelme el kell maradnia.

— 377. „*Neki bikacsolta* magát 's kurjantolt." Neki bikacsolni, vagy megbikacsolni magát annyit tesz, mint fejeskedni, megátalkodni, daczolni (lásd például Fogarasy' szótárát) nem pedig erőködni, erejét megfeszíteni.

— 498. *ugorj*, ugorjál helyett.

— 521. húsz *évek*, év helyett.

— 521. *nagyjaink*, nagyaink helyett. Nem ir a' Honderű igy: *óriássa*, *vitézze*, *késse*, *hadnagyja*, *fagyja*, hanem óriása, vitéze, kése, hadnagya, fagya; tehát ha következetes akar maradni, nem irhat *nagyjá*-t sem.

— 551. *születend*, születendik helyett a' 3. személy nem *szület*, hanem születik.

Ezekből az olvasó meggyőződhetik eléggé, hogy lehet a' Honderűből nyelvhibákat kiirni, ha kell, egész sereggel, pedig még ez nem minden, mi megrovásra méltó. Hát ha valaki az orthographiai következetlenségeket állitgatja össze, 's az izetlen idegen szavakat fogja kijegyezgetni, millyenek például: *Prúncz*, *salutirozás*, *spékelni*, *perse*, *briliánt* stb eff. mellyeknek egész serege van a' Honderűben?

Verőczey.

Literaturai mozgalmak.

Lőcsén, Werthmüller János' b. *A' philosophiai ethika' elemei.* Vezérfonalúl szerkeszté *Vandrák* András, az eperjesi ker. ev. coll. phil. prof. 1842. n8r, 123 l. vel. kemény tábl.

Pécsett, a' püsp. lyceum' bet. megjelentek: 1. *Legyünk igazságosak!* Irta *Szalay Antal*, saasdi pleb. 1843. n8r. 215 l. borit. fűzve 30 kr cp. — 2. *Historia domus curialis* comitatus de Verőcze, a reincorporatione comitatus seu anno 1745. usque in praesens seu diem 14. sept. 1842. dum lapis fundamentalis novae domus curialis per Jos. Siskovics.. supr. comitem solenniter figeretur, concinnata per Mart. *Hoblik*, ord. fisc. magistratualem. 4r. 24 l.

Zágrábban, Suppan Ferencz' b.: 1. *Grammatik der illirischen Sprache*, wie solche in Dalmatien, Kroatien, Slawonien, Bosnien, Serbien, und von den Illiriern in Ungarn gesprochen wird. Für Deutsche verfasst u. herausgegeben von Ignaz Al. *Berlics*. Zweite durchgesehene u. verb. Aufl. n8r. XVIII és 384 l. és egy tábla a' szláv alphabetumokkal, vel. fűzve 2 ft cp. — 2. Maximiliani *Verhovácz*, de Rakitovecz... episc. zagr. *Sermones sacri* ad clerum in coena domini habiti, a morte ejusdem in lucem editi. 1841. n8r. 230 l. fűzve 1 ft cp.

Bécsből érkeztek: 1. *Ismeret-tárcza.* A' két nembeli ifjuság' számára. Benne foglaltatik: különböző népek' erkölcse 's öltözete, a' lovagság, a' bécsi sz. István temploma 's a' milanói dóm' leirása. Chimani Leopold után magyarra tette *Vajda Péter*. kir. 8r. 75 l. 24 szinezett aczélmetszettel. Bécs, Müller műáros' tulajdona a' Kohlmarkton. Vel. kemény tábl. 4 ft cp. — 2. *Gyorsszámító.* A' szóvali számitás' tanitásának módja, gyermeki értelemhez alkalmazott egyszerű példákban és szabályok szerint. Használatul iskola- és más magános tanitóknak a' gyermekek' számitásra tanitásában. Irta *Fekete János.* Bécs, Straussnő és Sommer' b. 1843. n8r. (8 és) 182 l. tömött nyomt. 's egy tábl. fűzve 30 kr cp. A' tárgy' fontossága 's az életből vett példákkal gazdag gyakorlati előadás, a' könyv' olcsósága mellett, azt ajánlatossá tészik tanitók- 's szülőknek, kik gyermekeiket ezen az életben olly lényeges ügyességre kiképezni kivánják. — 3. Bárándy János' statisticai nagy táblás munkájából folytatólag ismét három táblát vettünk, u. m. IV. és V-dik tábla: *Magyarországi mezővárosok'* népességének átnézete vallásra és nyelvre tekintvén. VI-d. tábla: *Magyarország' földterületi nagyságának 's adózó népességének összes átnézete*, kerületenkint, megyénkint, vidékenkint 's lakhelyenkint, a' divatos különböző nyelvekre tekintőleg, a' legújabb polgármegyei népösszeirások' eredményeire számolását alapitván, szerkeszté *Bárándy János*, kiadá Raffelsperger Ferencz, 1842. Műnyomtatólag készült a' cs. k. szab. első műnyomtató intézetben; találtatik Bécsben, Leopoldváros, uri utcza, 237. sz. Megujitjuk a' már többször idézett munka' ajánlását, melly gonddal, pontossággal, 's a' tények' átnézetét rendkivül elősegitő módon szerencsésen szerkesztetett. Statisticai helyes adatok és számolások nélkül a' közgazdaság' gyümölcsöző alkalmazása lehetetlen; 's ha félszáznál több megyéinkben szónokló „statusférfiaink" számát tekintetbe veszszük, azt kellene hinnünk, a' jeles munka nagy szerencsét teend, feltévén, hogy kiki, mielőtt hona' boldogságáról szónokol, tanulni, 's hona' állapotjait számokra vonva kiösmerni is törekedik. — 4. *Panorama der Donau von Wien bis Pesth.* In Vogelperspective gezeichnet u.

gestochen von H. Hummitzsch. Wien, 1842. Eigenthum von P. Rohrmann. Húsz negyedrétre tört lapon, kemény táblában 5 f cp. Ritka szépségű munka, melly a' Duna' folyamatját ennek vidékével, Bécs, Pozsony és Budapest' alaprajzait, Pozsony, Haimburg, Esztergam, Visegrád és Budapest' panorámáit, 's 17 vignetten egyes festői pontokat állit elő. — 5. *Sz. István* első ap. koronás m. kir. igazi nagysága, nemzete' boldogsága. Hirdette nemzeti ünnepén Bécs cs. városban a' t. t. Assisi sz. Ferencz rendű kapuczinus atyák' templomában 1842. kisasszonyhó' 21. *Pakróczy Nep. János*, Adony mezővárosi pleb. 's alesperes. Bécs, 1842. n8r. 38 l. vel. fűzve.

Végűl két, kivált törvénytudóinkra nézve felette érdekes tárgyra kivánjuk olvasóinkat figyelmeztetni: t. i. *Verbőczi* (1460—1542) *és Kithonich* (1561—1619) nagy jogtanáraink' képeikre, mellyek legujabban, bécsi theresianumi m. jogtanitó Wenzel által a' cs. udv. könyvtárban feltalált jellemes eredetiek után, Gerasch által gyönyörűen kőre irva, Ehrenreich Ádám hazánkfiánál (Bécs, Jägerzeile, 674. sz. 3. em.) megjelentek, 's nagy ivréten, chinai papirosra nyomva, példátlan olcsó áron (darabja 36 kr cp.) Emich Gusztáv könyvárusnál Pesten kaphatók.

S. F.

Magyar játékszini krónika.

—

Maj. 23. Teréz. Dráma 5 felv. Irta Dumas, ford. Nagy Elek. — Színpadunkon felette ritkán, csak kivételkép látni előadásokat egészben sikerülteket. Ennek okai részint a' kellő próbák' hiánya lehet, részint az, hogy kevés színészünk van, kinek pályája lelkén feküdnék, ki folytonos, nem csüggedő szorgalommal viseltetnék hivatása iránt. A' legnagyobb rész csak mellékes dolognak, csak szakmányi kötelességnek tekinti játékát. Ezek aztán félkészülten vagy készületlenül lépnek fel; habozások és hűledezések közt játszanak; mozdulat és tett nem a' kimondandó szó előtt van kigondolva jó eleve, hanem a' súgótól hallott után rögtönözve és igy szó és mimica nem járnak egymásnak megfelelő gyorsasággal és szabatosan együtt. Illy színészek aztán elrontják és nehezitik, sőt vannak esetek, mellyekben lehetetlenné teszik, még azoknak is, kik készültek 's velök együtt játszanak, a' helyes játékot. Szaggatottak előadásaink; csak némelly helyeken jók, egészben véve pontatlanok, egybe nem vágók. Hányszor, nem látni jobb színészeinken zavart és aggodalmat készületlen társaik miatt, sőt történt már nem egyszer, hogy az illy hanyagot játszó társának sugása segité ki a' zavarból. Igaz, hogy ezen bajoknak gyökeresebb okai is vannak, mint pusztán a' színészi hanyagság. Színházunk csak anyagilag van annyira mennyire megalapitva, de nem szellemileg is, mint intézeteink' nagyobb része. Mert mi magyarok igy szoktunk; pénzt csak adunk néha országosan, néha részvények' utján, de az administratióra aztán keveset ügyelünk; keveset arra, hogy a' dolgok' kivitelét készült és értő egyénekre bizzuk, kik ismerik a' czélra vezető eszközöket. Színházunk' jövendőjére semmi, de semmi ügyelet nincsen szellemi tekintetben, semmi készület fiatalok' kiképzésére; jelene pedig ez intézetnek a' szüntelen változó igazgatások között haboz; minden csak ideigleninek tekintetik, és maradandóságra semmi nincs számitva. Lehetetlen, hogy illy állapot kártékony hatással ne legyen magokra a' játszó tagok' többségére is, és csüggesztőleg ne nyomja az egész intézetet. A' színház' mostani igazga-

tója minden tőle telhető javitásokra kész, de azt kivánni sem lehet, hogy ő, kinek magának is csak ideiglenes állása van, a' szinház' jövendőjét vegye vállaira; ez nagyobb dolog, mint a' mit egyes vállalkozó' ereje megbirhatna. Illyesmi azok' intézkedését igényli, kik e' szinházat nemzetivé tették: a' honatyákét, de ezekét mellőzhetlenül, mert ha anyagilag segiték ez intézetet megalapitani, lehetetlen azt szellemi tekintetben is figyelem nélkül hagyniok, különben az egész anyagi alapitvány kivetett összveg, melly soha nem termend a' hazának várt és remélt gyümölcsöket.... De vissza a' mai naphoz. A' mai előadás is egészben nem volt jó, de egyes helyekre nézve kitünőleg sikerült. Laborfalvi R. és Szentpétery, Lendvay és Hubenayné sok jelenésekben szigorúbb követeléseket is kielegithettek. Laborfalvi R. a' vétkes, de nem egészen rosz Terézt psychologiai valósággal ábrázolá. Különösen sikerült azon jelenés, midőn Arthurt szökésre ügyekszik birni Itt a' szerelem és kétségbeesés' marczongló érzelmei annyi bensőséggel, 's olly jellemzetesen valának kifejezve, hogy e' jelenést méltán lehet a' legjobb ábrázolatok mellé tenni, mit szinpadunkon eddig látni lehete. Szentpétery (Delaunay báró) a' titkos szerelmi levelek' olvasása alatti jelenetben a' megcsalatásáni mély elkeseredést és utána azon perczet, hol Arthurt lemocskolja, annyi erővel és érzetmélységgel fejezte ki, hogy a' közönség játékközben zajos tapsokra tört ki. A' kedélyes Hubenayné (Amália) igen meghatóva tudta tenni azon helyet, midőn Arthurt kéri, titkolná apja előtt irántai hidegségét és tetesse magát, mintha őt szeretné. Lendvay (Arthurt) ma sokkal többet hatott némajátéka, mint beszéde által. Egész alakja, lénye viselete jellemző volt, félig nyilt félig világos, mint e' szerep maga, mellyben igen sok a' szinlés, és kevés a' való arcz. Lendvaynak sokat adott a' természet, de némellyekben még is mostohán bánt vele. Hangja nem eléggé változatos, könnyen esik monotoniába, arczában és szemében van ugyan kifejezés, de nincs annyi jelentő, mennyi szinészben megkivántatnék: de ő ezen hiányokat szorgalommal és mesterséggel annyira legyőzte már is, hogy egész alakján meglepő hatalommal tud uralkodni és mérközhetik hang és arczkifejezési tekintetben valamennyi magyar szinészszel, ki e' tekintetekben nalánál gazdagabban van megajándékozva, sőt kevés van, kit felül ne haladna. Kiemelendő még Fáncsy laconicai rövidbeszédű szerepével (Paolo) mellyben alig van mit mondani, de sok kiemelni, jelenteni való, mimica és játék által. A' többiek készületlenek voltak, vagy beszédeiket át nem gondolva, vagy a' súgó' irgalmára szorulva. Sz.

Maj. 24. Bál-éj. Nagy opera 5 felv. Iria Scribe ford. Szerdahelyi. Zenéje Aubertől. *Szigligetiné*, mint szerződött tag Amália', *Herger* a' graetzi szinháztól, mint vendég, Reiterholm' szerepében léptek fel.

Maj. 25. Először: Halifax. Vigj. 3 felv. előjátékkal. Irta Dumas ford. Szentpétery.

Maj. 26. Pajzán ifju. Vigj. 4 felv. Kotzebuetől.

Maj. 27. Bájital. Vig opera 2 felv. Irta Romani, zenéje Donizettitől. *Schuller Krisztina*, műkedvelő, Adina' szerepében tevé első szini próbáját.

Maj. 28. Peleskei notárius. Ered. bohózat 4 felv. Gaaltól.

Maj. 29. Bartha' javára bérszünettel először: Gáspár halász. Drama 4 felv. előjátékkal. Irta Bouchardy, ford. Fekete Soma a' m. t. társ. költs.

Maj. 30. János' kulacsa. Ered. vigj. 1. felv. Kisfaludy Károly-

tól. — Az özvegy' férje. Vigj. 1 felv. Irta Dumas ford. Keresztúry. Ezután következett: Két új melodiának előadatása Vörösmarty' Szózatára; egyik Erkel Ferencz, másik Egressy Benjamintól, a' színházi férfi énekes kar által.

Maj. 31. Lear király. Szomorúj. 5 felv. Shakespeartől.

Jun. 1. Portici néma. N. opera 5 felv. Irta Scribe ford. Szilágyi Pál. Zenéje Aubertől.

Jun. 2. Lara' hét fia. Dráma 5 felv. Irta Malefille ford. Fekete Soma a' m. acad. költs.

Jun. 3. Bérszünetben: Az ördög' naplója. Vaudeville 3 felv. Irták Arago és Vermond. ford. Egressy Benj. Játék közben *Weisz* asszony táncz-társasága adá első mutatványait.

Jun. 4. A' színház zárva.

Jun. 5. Az árva fiú és a' londoni koldusok. Dráma 5 felv. Irták Dinaux és Lemoin ford. Egressy.

Jun. 6. Páris éjjel. Népi dráma 5 felv. Cepeuty és Dormon után ford. Egressy Benj. A' játék' folyamában *Weisz* asszony' tánczos növendékei adák mutatványaikat.

Jun. 7. Két Péter. Vigj. 3. felv. Lebrun után ford. Telepi. — Játék közben *Weisz* asszony' tánczos növendékei léptek fel ismét és *Bruszi Leopoldina*' a' bécsi karinthiai kapumelletti udvari dalszínház' tanítványa chachucát lejte. — Ma színészeink különösen producálták magokat a' szerep-nem-tudás miatti stilisálásban és igen furcsa dolgokat beszéltek össze. Szerdahelyi egy helyt ezt mondá: „Kinevezem őt *titkos* titoknokomnak"; Szilágyi ezt: „Megmentém orosz czárját" a' mi nincs is magyarúl; e' helyett: Oroszország' czárját; Bartha pedig ezt: „Azt valék szándékozni" szándékom vala helyett. Mik annál feltünőbbek voltak, mert egymás után 's ugyanazon jelenésben mondattak. Néha — 's különösen ma olly nap volt—egész kis lajstromot lehetne illy színpadunkon elmondott badar beszédekből összeirni, ha az ember emlékezete minden hallottat megbirna tartani. Némellykor a' legszorgalmasabb, legügyesebb színésznek is megbotlik nyelve 's ez megbocsátható, de vannak színészeink, kik örökké illy nyelvbotlásokkal mondják szerepeiket, kétségtelenül bebizonyitva, hogy szorgalmatlanok és nem készülnek kellőleg. — *Weisz* asszony' derék növendékei folyvást nagy tetszésben, tapsok és kihivásokban részesülnek, a' mire érdemesek is. Ez apró leánykák feltünő pontossággal tánczolnak és zavar nélküli szabatossággal végzik gyakran az igen szövevényes grupok és tánczokból kifejléseket. Színházunk fáradhatlan mozgékonyságú igazgatója, a' derék Bartay, köszönetet érdemel a' közönség' részéről, hogy ezen tánczosnők által is ismét új elvezetet és változatosságot hozott színházunk' repertoriumába.

* * *

Jun. 8. Kobold. Bohózat 2 felv. Told után ford. Szerdahelyi. — A' játék' folyamában, *Weisz*' társasága adá tánczmutatványait. — Kolosanszkynak e' bohózatbani pantomimicai productióit valami új találmányokkal lehetne már itt ott felfrisiteni, mert ezen sokszor láttottak, mellyeknek egy része különben is oda nem tartozólag van beerőttetve a' darabba, annyira meg vannak már únva, hogy nem képesek csak egy tapsocskát is magoknak kivini. Annyira lelemény nélküli elmék volnának-e Kolosanszky és Hasenhut urak, hogy nem tudnának újakat kitalálni? Ezt nem hihetjük. 99.

Bérczy Károly „Sirásója" plagium!

A' Regélő' 46. számában Bérczy Károly nagyon haragszik ránk.

Mi ezt igen igen sajnáljuk és ohajtanánk segiteni baján, de semmiképen nem tudunk, mert Sirásó czimű beszélyét még is csak plagiumnak kell ismernünk.

Nem csak az plagium, ha valami szóról szóra leiratik (minek helyesebb neve szolgai másolat), nem csak az plagium, ha alapgondolat, kivitel, motivum, beszédek hasonlitanak: plagium még sok más módon is követtethetik el. Plagium beszélyirónál az is, ha a' beszély alapeszmében különbözik, de kivitelben hasonlit, vagy viszont; ha motivumokban különbözik, de alapeszmében hasonlit, ha tárgyban, motivumokban egész alapeszmében különbözik, de személyeinek más beszély' személyeiéhez hasonló helyezeteket és ezen helyezetekből folyó ugyan, de szinte máshoz hasonlitó nyilatkozatokat rak szájába a' beszélyiró; plagium az is, ha az alapeszme más, az egész vázlat más ugyan, de annak környezete, vagy teste, felékesitése hasonló prototyponához; mit mondjunk még a' jellemekről, az egyéniség' kifejezéseiről, mit az egész müvészi formáról, az általános hasonlitás, de részletekbeni különbözés stb. felől? melylyek' mindenike arra mutat, hogy plagiumot elkövetni sok féle képen lehet 's hogy mi több fajú plagiumokat ismerünk. Mi féle fajú plagium Bérczy Károly' Sirásoja, az olvasó kitalálhatja, ha kijelelendjük e' beszélyke' eredeti kútfejét, és igy csak ennyit mondunk röviden:

A' Sirásó nagyon emlékeztet általában Washington Irving' beszélyeire, különösen pedig a' „Falu kevélysége" czimüre, melly, ha jól emlékezünk, magyarra is van már forditva, 's valamellyik lapban kiadva.*)

*) Igen is, az Athenaeum' 1842. I. 74. és 75. számában; és egyike az Athenaeum' forditott beszélyei' legjelesbikének.

A' szerk.

Ki nem hisz szavunknak olvassa, át e' két beszélyt, mellyek némi tekintetben különböznek ugyan egymástól — mert hiszen egészen hasonlitani eredetiekhöz a' plagiumok felette ritkán szoktak — de más tekintetben ismét nagyon hasonlitanak, jobban mint a' mit pusztán reminiscentiának lehetne nevezni. Több mondani valónk nincs ez úttal a' plagiumra nézve.

Egyebekre, miket Bérczy Károly e' tárgyhoz zagyválni jónak látott, csak néhány szót.

Meglehet, hogy van egy *veröczetáji magyar költő*, *kinek igen sok lyrai dolgozata Schiller*, *Goethe*, *Matthisson dalára* (valljon micsoda dal az, mellyet ezen három költő en compagnie irt?) *élénken emlékeztet*: de ez valamint egy egészen heterogen tárgy, melly új vitatkozás alá tartoznék, és Bérczy Károly' plagiumával semmi egybefüggésben nincsen, úgy nem is segiti ki őt a' hinárból 's nem is tudjuk, hogyan hozathatott most szóba.

Azon gyermekies fenyegetőzésre, miszerint bennünket *hajzánkodó* *) *recens-szörnynek* és *saját nevün-*

*) Bérczy helyében levén, mi e' szót nem használtunk volna, mikor plagiumról van beszéd, mert evvel csak új bizonyságát adá, hogy van henne egy kis hajlandóság, mások' gondolatait sajátja gyanánt árulni. E' szó Vachot Imrének elmésségе, 's annak eredetiségétől öt megfosztani, és használni, a' nélkül hogy neve illendően idéztessék, szinte egy neme a' plagiumnak. — A' másik gondolat, melly szerint a' *p* betü' *b*-veli fölcserélését, a' szedőre fogja, Bérczy úr' sajátja és igen igen elmés; mert valóban igen hihető, hogy e' jegyzést csak akkor nyomatta ugyanazon lap alá Bérczy úr, midőn maga a' textus már ki volt nyomva. Ez már eredeti gondolat, azért uraim, le a' kalapokkal! mert az eredeti gondolat mindig megérdemli a' süvegeltetést. V.

kön akar Bérczy Károly nevezni, azt jegyezzük meg, hogy a' „recensensszörny" név még csak meg sem fog bennünket lepni, mert illyesmit, sőt mégerősb neveket is nagyon lehet várni és remélni azon nagy haragtól, mit e' „Felhivas" tanúsít; de mi különben is tapasztalásból tudjuk, miként gyarlóbb íróink' vitatkozási ereje abban áll, hogy az ellenfélt czifrábbnál czifrább nevekkel tisztelik meg 's ez által palástolják okoskodásaik' szegénységét. Ám nevezzen bennünket *saját nevünkön* is, ha nevünket tudja, 's ha őt az boldoggá teendi, vagy általa Sirásó czímű beszélye' eredetiségét bebizonyithatja, mi nem ijedtünk még meg soha saját nevünktől és reméljük Bérczy Károly sem fog vele megijeszteni, hanem talán egy kis mosolygásra birni, hogy illy szalmaszálakkal hadonáz a' levegőben, mellyekkel semmit, de még csak egy árva éljen - kurjantást sem lehetne kivini.

A' mi végre Bérczy Károly' *literatori becsülete' compromissiójáit* illeti, illyesmivel kár magának hizelegnie. Bérczy Károlyt mennyire eddig az olvasó közönség — melly egyedül osztogathat költői koszorúkat — ismeri, úgy ismerheti, mint igyekező, szorgalmas fiatal irót, kinek egykét dolgozat talán középszerűen sikerült 's jobbakat igér, de literatori becsület! Boldog isten! Literatori becsülettel, nem minden becsületes ember bir. Sok becsületes ember és egyszersmind literator van, ki nem birt magának literatori becsületet kivini, mert ezt nem csupán becsületességgel, hanem csak feltünő munkákkal lehet. Bérczy Károlynak tehát egész illedelemmel annyit mondunk, hogy literatori becsülete' compromissiájáról még csak szó sem lehet most még.... Egyéb iránt a' plagiumot ne vegye olly igen szivére. Kevés iró volt a' világon, még a' kitünőbbek közt is, kinek fiatalkori dolgozatai ne lettek volna utánzások. Ez emberi természetünkben van, igy kisértgetjük erőnket, igy tanúlunk. Ki tudja, mi jeles novellista válhatik Bérczy úrból, mind a' mellett hogy most még csak kisértgeti erejét? Mi, mint már mondók is a' Lapszemlében, reméljük ezt. Tehát nyugodjék meg és a' helyett, hogy képzelt literatori becsülete' compromissioja miatt magát haraggal epesztené, irjon beszélyeket és imádkozzék az isteni Musához költői sugalmakért, és minél szentebb ihletésért.

Verőczey.

Irói jogtapodás a' Regélőben.

Garay János úr, ő szerkesztősége, már egyszer kegyelmetlenül méltóztatott kényuraságát (Emlényországban) egy Apolloban barátommal éreztetni. Regélő - vármegyében nekem jutott a' szerencsétlenség, újabb önkényének áldozatául esnem. Szegény fejem!

Minap egész bizalommal kérék passust ő kényuraságától néhány magzatkám' számára, kik a' fenn emlitett vármegyét incognito szándékoztak beutazni, critica urral szembeszállandók. Ez talán egy kis elbizottság volt ő kelmétől.....no de hiszen még is lakoltak érte! mert ámbár az incognito utaztatás ünnepélyesen megigértetett, az elsőről mindjárt lerántaték az álarcz (l. a' Regélő' 44. szama' 1389. has.); köszönöm szépen jó' karatját, drága tiszt. szerkesztő úr, köszönöm! Mert hinnem kell, hogy csupa merő jó szándékból történt az egész. Ön t.i. kedves gyermekeimet az incognitoval gyakran járó lenézés 's félreismeréstől megóvandó, nyomá rájok fényes születésök' bélyegét. Szép, szép és helyes! De mind a' mellett is e' nemes szándék *szószegéssel* volt egybekötve, a' mi pedig alig ha legragyogobb

oldala az embernek, és ezen fölül iróí *jogtapodással*, mi meginl nem nagyon dicséretes oldala hirlap-szerkesztőnek. Én tehát a' világ' minden kincseért sem akarván ön' kezelési tisztaságának napfogyatkozására még több alkalmat is szolgáltatni, ezennel kérem, még el nem indult egy pár szülöttem előtt a' Regélő' kapuit elzárni 's bizonyossá teszem a' nagylelkű és iróí jogokat olly szépen tisztelő szerkesztő urat a' felől, hogy többé nem fogjuk cziczára bizni a' téjfölt.

Petőfi Sándor.

Historiai kis baklövés.

A' Honderű' 23-dik száma Hunyad vára' képével annak rövid ismertetését adja, ebben mély historiai ismerettel azt állitván, hogy Hunyadi János özvegyének, Szilágyi Erzsébetnek, második férje Brandenburgi márkgróf volt, ki nejének roppant vagyonát elpazérlá. E' czikket valami második iskolás tanuló irhatta, mert a' 3. osztályban járók már tudják, hogy Szilágyi Erzsébet János' lelkes özvegye; — egyik fia' halálát, a' másiknak fölemelkedését megérve — özvegységben múlt ki, és tudja azt is, hogy a' nevezett Brandenburgi György Corvin Jánosnak, Mátyás fiának, özvegyét vette el. Anyival nevetségesebb e' baklövés épen most, midőn az Athenaeum legutóbbi száma értekezik Corvin Jánosról 's nyiltan kimondja, hogy az ő özvegye ment férhez a' brandenburgi őrgrófhoz.

Unus pro pluribus.

Egyveleg.

(Ritka növény.) A' párisi museum' egyik füvésze, Botta úr, Jemen- vagy szerencsés Arabiába tett utjából nem rég növényt hozott, melylyel az emberlétet némileg megkettőztethetni. E' tekintetben Botta úr igy szól: ‚Azon nap este; midőn Maammarába érkezém 's azután is folyvást Hassan scheik, hona' szokása szerint, egy nyalábka kat-ágakat külde számomra, az az, olly fának (Celustras edulis) ágait, mellynek hona, mint a' kávéfaé, Abyssinia 's melly ott legnagyobb gonddal tenyésztetik. Bimbóit 's kifakadt leveleit az emberek megeszik, mellyek izgató, sőt kissé mámorito' tulajdonúak: fárasztó munka után erősitenek, álmot távolitanak 's kedvet költenek csendes, társas mulatságban tölteni az éj' nagy részét. Az emberek közt tán a' jemeinek azok, kik legkevesebbet alusznak 's a' miatt egészségök nem szenved, mert nagy kor' példái ezen országban igen gyakoriak. A' kat' izgató ereje olly nagy, hogy sürgönyöket vivő futárok több nap 's éjjel mennek egymás után, a' nélkül, hogy e' fa' levelein kivül, mellyekből egy nyalábkát visznek magokkal, mást élveznének. Én is megszokám azokat nem sokára 's az általok okozott izgást igen kellemesnek találám, mihez még az is járul, hogy utánok álmai vannak az embernek, mellyek a' valóságnak mitsem engednek.'

(Rabok' oktatása.) Korunkban a' tapmalomnak (Tretmühle) is nemesb rendeltetése lesz 's a' szerencsétlennek, ki a' vele megismerkedésre van kárhoztatva, alkalmat adand az abc-vel is, föltéve, hogy azt még nem tudja, azután a' szótagolással, végtére az olvasással megismérkedni; egy szóval, mig a' fogoly mozgásban tartja a' tapmalom' kerekét, egyszersmind az elemi oktatás' legfontosb ágával foglalkodandik. E' genialis gondolat Gardner ur, a' bristoli fogház igazgatója' fejében szülemlett, ki a' tapmalmot olly szerrel javitá meg, melly szerint a' fogoly' szeme előtt az abc' egy betűje jelenik meg, mit az iskolatanitó megnevez 's melly addig lebeg a' rab' szemei előtt, mig ez azt meg nem tanul-

ja. Megismerkedvén az abc-vel, szótagolás-, végtére olvasáshoz fog, az levén a' czél, hogy biblia' fejezetei olvastassanak a' foglyokkal. A' tapmalom' megjavitásával reménylik a' rabokat is megjobbitani.

(Rettenthetetlenség.) Egy angol lap ezt beszéli: Dervallah Surhat indianfőnök, ki az angol hadseregnél a' benszülött segélykatonaságot vezérlé, oct. 15-ki éjjel az angolokat elárulá, miért kartácsokkal megtöltött ágyú' szájához állittatásra 's igyen meglövetésre lön itéltetve. Itéletét igen nyugottan hallgatá, mig barátai borzadának 's maga az angol tábornagy is elérzékenyüle. A' bűnös csendesen lépett a' négyszögbe 's kegyül csupán azért esenge, ne köttetnék az ágyúhoz 's megadatván kérelme, megszoritá a' porkoláb' kezét, azután bátran ment a' borzasztó lövőcsőhöz (Geschütz), mind két kezével átkarolá azt, még egyszer hátratekinte, azután fejét az ágyú' szájához tevé. Ekkor parancsszó adaték; egy csillám, egy füstfelleg 's a' hegyekben visszadöbörgő hang hirdeté, hogy minden el van végezve.

(Szerkesztői szerencse.) New-Yorkban minap szétpattanván egy ágyú, több személy megsebesült. Egy ottani lap, leirván ez esetet, czikkét igy kezdé: ‚Szerkesztőink' egyike szerencsére olly közel volt a' tegnapi szerencsétlenség' szinhelyéhez, hogy egy karja összezuzaték; e' miatt bizonyosakká tehetjük olvasóinkat, hogy tudósitásunk e' balesetet a' gondolhatólag legnagyobb pontossággal adja elő.'

(Gyors forgalom.) Egy párisi kalmár bizonyos fuvarosnak árukat adott, Nantesbe 12 nap alatti szállitás végett. A' fuvaros hatodik napra rendelt helyre szállitá azokat 's hetedik napon a' ház megbukott. Ekkor a' kalmár kárpótlást követelt a' fuvaroson, mivel a' kár ennek gyors szállitása miatt érte. De a' keresdedői törvényszék a' követelést helytelennek találta.

(Egy csésze kávé.) Egy quivreyi szegény hölgy iszákot talált az u'on 7000 fr kész pénzzel. Alig jöve haza, midőn a' tulajdonos ott terme 's kérdé tőle, nem lelte e' meg iszákját? A' nő igent monda 's a' találmányt becsületesen visszaadá. ‚Itt van egy csésze kávéra!' szólt a' gazdag férfi 's jutalomul 12 centime-et ajándékozott neki.

(Meglepetés.) Parisban minap B. pénztőzsér kocsiában egy színésznőt vitt haza. Utközben melege lön a' hölgynek, fejdiszét tehát levevén, azt tűvel a' kocsibéléshez tűzé. Lakához érvén a' szép színésznő, kocsiban felejté bucsúcsokok miatt fejkötőjét, kisérője pedig e' harácscsal a' nélkül, hogy tudna róla, szinte haza ment. Más nap B. ur' nejének szolgája nagy örömmel hozá be a' kocsiban lelt fejkötőt. A' nő csodálja az izletteljes munkát, reggelinél fölveszi a' fejkötőt 's midőn férje a' szobába lép, nyájasan elébe röpülven csókok közt köszöni a' szép ajándékot. Gondolhatni, millyen arczot mutatott B. ur e' váratlan jelenetnél.

(Szinpadi rendőrség.) A' tournayi szinházban, Chevalier du Guet' adaték. Két színész egy jelenetben felakada. A' rendőrbiztos nyugottan hozatá le a' szinpadról 's börtönbe küldé a' két hanyag müvészt. — Ezen esetet belga lapok beszélik.

D.

Böngészet.

— Az iró, ki minden munkáit egy jól rendezett kiadásban maga előtt láthatja; hasonlit azon magzatdús atyához: ki még éltében minden leányait, 's fiait illendőleg ellátva, kiházasitani szerencsés volt.

— Sok ember nagy tettei a' rónán fekvő kéjkert' szántszándékosan

összehordott halmaihoz hasonlítanak; mellyeknek a' tulajdonos mesterkélt csigaútak által igyekszik a' fenség' bélyegét megadni.

— Ki keveset törődve a' közvélemény' itéleteivel, csupán szeszélye' ábrándjainak hódol, olly férfiúhoz hasonlít, ki még éltében áruba bocsátja 's eladja testét a' bonczolók' tömegének.

— A' kétség hasonló a' galandféreghez; mellyet többnyire csak részenként lehet elemészteni, 's csak igen ritkán sikerül annak tökéletes kiirtása. Ha e' rút féregnek fönmarad feje, megujúl nem sokára a' fájdalom nagyobb erővel; így a' kétség is: míg t. i. legkisebb nyomai fönállanak, nőttön nő, és gyarapodik; 's ki e' sárkányt le akarja küzdeni, szükséges: hogy sz. György' lelke, 's bátorságával birjon.

— Sajnos, hogy ollykor a' nagylelkű, 's kedélyteljes férfiú is hasonlít ó róma' piaczához; melly hajdan mint tanúja a' quirináli fény, fenség, és dicsőségnek, most mint Campo Vaccino ittott fű, 's kóróval van benőve, 's elboritva.

— A' fájdalom akkor válik legveszélyesebbé, ha sirrablóként a' rég' elnyugodt örömek', és áldelatek' félig emésztett sirboltjait fölnyitja; hogy azokat szegénységének érzetében, mint dísz, 's ékességét megfoszsza. (Baldamus.)

— Sokszor a' legvészesebb földrengés, melly itt egész falukat, városokat, sőt tán tartományokat is pusztít el egy perczben; amott ötven, vagy száz mérföldnyivel messzebb a' leggyümölcsözőbb esőcseppeket hullatja a' szomjas földre, mellyekkel az előbbi kárt némileg pótolja. Így állanak gyakran az emberi tettek is következményeikre nézve.

— A' sötét iskolai philosophia minden mód, 's fáradsággal törekszik az ész' 's értelem' világosságát, és fényét elboritani, 's homályba rejteni. E' panasz általános, és senki sem örül: hogy valahára megérkezett amaz örvendetes pillanat, mellyben, mint Goethe mondja, az éltes napa a' „bölcseség" visszanyerje régi jogát, 's a' pajzán gyermeknek kezéből évezredeken át bitorlott sötét kormányát, és hatalmát kivegye.

— Csak a' nyugalmasan, 's megfontolva eszmélkedő ész, és érzelemnek adaték az emberi nemen századról századra a' legüdvösebb hatalmat gyakorolnia. 'S valljon mi a' szépség' kora? sem az ábrándok', sem a' képzerőnek puszta szüleményei, véleményem szerint, azt nem képezik. — Tán a' phantasia sem egyéb jósló értelemnél: mert habár nem mér, latol, és számit is, mindazonáltal gyakran mégis mindeneket a' legigazabb mértékben sejdit. Innen megfogható, miként gyakran a' müvészetben is az értelem' terményei arra szolgálnak, hogy útat nyissanak jelesebb műtermányekre, 's legsikeresebben elkészitsék, és kifejleszszék a' rejlő lángészt.

— A' legszomorúbb tünemények' egyike volna, ha korunkban, midőn a' nemesebb költészet kibontakozva a' régi bilincsekből lábra kapni, és érzéki szép, valóban classicai hatalmát a' szív fölött visszanyerni törekszik, sikerülne némelly ábrándozók' 's fellengősdiek' incselkedéseinek, hogy bennünket ismét a' lényegtelenség 's elvontság' légüres rétegei, 's tártományaiba viszszataszitsanak.

— Mind Homer, mind Klopstocknak bélyege az eszményiség (Idealitaet); de az utólsónak eszményisége igen az elvonthoz, ragaszkodik, midőn ellenben az elsőé még legmerészebb röptében is a' szép, 's érzéki élet' viszonyai, 's körülményeiben alapszik.

Briedl Fidél.

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRÁNT.

Lapjaink' mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	1	frt	—	kr.pengő.
II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1838. I. és II. félév teljesen	2	„	—	„ „
1839. I. félév' 2. negyede (1-ső negyede nincs)	1	„	—	„ „
„ II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1840. I. és II. félév teljesen	2	„	—	„ „
1841. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	—	„	48	„ „
„ II. „ teljesen	—	„	48	„ „
1842. I. félév teljesen	5	„	—	„ „
„ II. „ „	3	„	—	„ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező' 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Húnfalvy, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsüekké tesznek.

A' szerkesztőség.

MAGYARFÖLD'

EGYHÁZTÖRTÉNETEI.

Ausztria-házi korszak.

1842ben jutalmazott pályamunka.

Szerzé

Dr. Lányi Károly,

Esztergam főmegyei áldozó pap, világ- 's magyar történetek' lyceumi n. r. tanitója Nagyszombatban.

E' munka' feladata megfelelni a' jutalomkérdésre, mellyet a' pesti t. theol. kar Horváth József, néhai kalocsai kanonok' alapitványa szerint 1840-ki aug. 15-kén e' szavakkal ada fel: „Előrebocsáttatván az illető kutfők és segédforrások' rövid de velős birálata, adassék elő a' ker. religio és egyház' története honunkban a' felséges ausztriai házból származott királyok alatt.“ Erre két felelet érkezett, mellyek közől a' fennérintett t. kar 1842-ki jun. 17-kén tartott ülésében e' jelen dolgozatot találta czélirányos 's jutalmazandónak; mint azt hirlapok' utján ki is hirdeté. — Mint illyent a' nyilvánosságnak minél hamarabb átadni, egyszersmind megszerezhetését könnyiteni óhajtván a' szerző, azt nyolcz ivnyi szállitványokban határozta kiadni. A' munka három kötetre terjed, mindenik egyegy századot foglalván magában: elseje mintegy 30—32 ivre menő, uj öntetü betükkel gépvelinen nagy 8. nyomatva, october' végeig hagyja el a' sajtót; a' szállitványok négy öt hétnyi időközzel jelennek meg egymás után; az első junius' elején

szolgáltatik a' t. közönség' kezébe. — Minden szállítvány' ára, melly annak átvételekor tétetik le, két ezüst huszas. Az elsőnek árával azonfelül előre fizettetik ki az utolsó füzet is, melly aztán fizetés nélkül jár ki a' t. vevőknek.

Első kötet' tartalma: Előzetek. E' történetirat' kútfejei és segédforrásainak rövid megismertetése. A. Polgárzat. I. Polgári közélet. a) Ferdinand. b) Miksa, Rudolf. II. Ozman uralkodás. III. Vallásviszonyok. Bevezetés. a) Mohácsi gyásznap előtt. b) A' hitujitás' akadályozatlan terjedése. c) Vallásügyi országos törvények. d) Vallásügy a' bányakerületben. Protestantismus' akadályai 's előmozditó okai. e) Protestansok Miksa Rudolf alatt. Catholicusok' komoly ébredése. B. Catholica egyház. I. Egyházi közélet. a) Várday' kora; az egyház' nyomatása. b) Oláh; az egyház' csekély emelkedése. c) Tridenti zsinat. d) Verancsich; a' hosszu székürültség. e) Viszonyok Rómával. Javitott naptár. f) Magyar egyháziak' polgári állása. g) Clerus' honvédelmi tartozékai. h) Tizedek. i) Hiteles helyek. II. Egyházi megyék. a) Esztergami, b) kalocsai érsektartomány; magyar és dalmát egyházmegyék különösen. III. Szerzetek. a) Jószágos. b) Nemjószágos. c) Lovag szerzetek. C. Nem catholica egyházak. I. Görögszakadásaik. II. Protestansok. a) Ágostai. b) Helvét vallástételüek. III. Háromságtagadók; keresztségismétlők; szombatosok 'stb. D. Catholica religio. I. Catholica hittanitmány. a) Hittudomány' állapota. b) Vallástanitmány' tisztasága. II. Fegyelem; Istentisztelet. III. Vallási 's erkölcsi élet.

Megrendeléseket tehetni Nagyszombatban a' szerzőnél, Pozsonyban a' Hirnök' szerkesztőségénél.

REGÉLŐ és HONDERŰ.

Mind a' két magyar divatlap' szerkesztősége új előfizetést hirdet folyó év' második felére.

A' **Regélő** tetemesen szaporitott tartalmat, még csinosabb alakot igér, és két lényeges elsőséggel ajánlkozik, t. i. hogy versenytársai között legtöbbször jelenik meg és divatképeit előbb, azaz nem vasárnap, hanem csötörtökön adja. Mind ezekről és a' szerkesztőség' újabb szövetségeiről hazánk' jelesb iróival, egy nagyobb hirdetést igér.

Az előfizetési ár az eddigi; 5 frt helyben, 6 frt pengő postán. Szerkesztő-hivatal Leopold-utcz., az apáczák' során levő 189. számu Rottenbiller ház' 2. emeletén.

A' **Honderű** a' czikkek' megválasztásában az eddiginél nagyobb óvatosságot, a' műmellékletek vagy divatképek' lehető pompás kiállitását, és a' divat' változatairol gyorsabb értesitést igér. Ezeken kivül a' heti szemlének változatos érdekességével és a' vidéki futárnak terjedtebb körűségével ajánlkozik.

Az előfizetési ár mint eddig; 6 frt helyben és 7 frt pengő postán. Előfizethetni Emich Gusztáv könyvárosnál.

Előfizetési hirdetmény.

A' Protestans Egyházi 's Iskolai lap folyó 1843ik év' második felében is folytattatni fog. Alakja, papirosa, terjedelme (hanemha előfizetők' szaporodása által képesekké tétetünk többet adni) 's iránya változatlan marad. Ára helyben boriték nélkül 2 frt 40 kr., postán boriték alatt 3 frt 40 kr. ezüst pénzben. Előfizetés minden posta-hivatalnál, Pesten szerkesztői hivatalunknál történhetik, melly ezentúl is a' reform. paplakon földszint leend.

A' Prot. Egyh. 's Isk. lap' szerkesztősége.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET' XII. FŰZETE.

Junius' 30-*kán* 1843.

TARTALOM.

	Lap
Hat ezer éves harczok. Deregnyeitől	541
Vezérelvek a' nyelvmivelésben. Fogarasy Jánostól	544
Irodalom. Gemzseytől	551
Kétszeres boszú. Ólasz beszély	558
Költemények	566

TÁRCZA: Újabb nyelvészeti fonákságok a' Honderűben 570. lap. — Lapszemle (XX. XXI.) 574. l. — M. j. krónika (jun. 9-től 14-ig) 578. l. — Zschokke és Bajza mint plagiariusok 581. l. — Értesítés 583. l. — Kérelem a' Honderű' szerkesztőjéhez. l. 583. — Egyveleg. l. 584.

KIADÓK SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY. SZERKESZTŐ BAJZA.

Előfizetés az 1843. év' II. felére.

Lapunkat a' jövő félévben is folytatni szándékozván, szives bizodalommal teszszük távol lakó tisztelt olvasóinkat figyelmessé rendeléseik' minél előbbi megtételére, hogy a' nyomatandó példányokat a' szerint intézhessük el. Azokat, kik a' jövő felévben tartózkodásuk' helyét meg fogják változtatni, kérjük, ne terheltessenek itt helyben a' kiadó hivatalban (Hatvani-útcza, Neumayer ház 581. szám I. emelet) előfizetni, különben a' legkészebb akarat mellett sem eszközöltethetik egész pontossággal a' lapok' küldetése, valamint a' netalán eltévedő számok' pótlása. A' czimek' hibátlan és olvasható irással beküldetése kéretik; kivált a' személy- és helyek' neveié.

Az Athenaeum' iránya, tartalmi köre az maradand mi eddig volt. A' czikkek' választásában ügyekezni fogunk még szigorúbban, még kényesebben eljárni, 's mind inkább kitiltani lapjainkból olylyasmit, minek sem jelenben sem jövőben nincs belső értéke.

Lapunk' ára marad mint eddig :

Félévre postán	3	frt	48 kr.
— helyben	3	„	— „
Évnegyedre postán . . .	2	„	— „
— helyben . . .	1	„	40 „

Előfizetheni minden kir. postahivatalnál. Kolosvárt az Erdélyi Híradó' tek. szerkesztősége, Nagy-Enyeden tek. Vajda Dániel ur, szivesek előfizetést elfogadni. Bécsiek a' helybeli postahivatalnál tehetik megrendeléseiket.

A' szerk.

ATHENÆUM.

TUDOMÁNYOS, CRITICAI, SZÉPIRODALMI LAP.

KIADTÁK

SCHEDEL ÉS VÖRÖSMARTY.

SZERKESZTÉ

BAJZA.

ÚJ FOLYAM.

I. KÖTET.

1843.

BUDÁN A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.

TARTALOM.

Értekezések.

	Lap.
Számvetés min magunkkal. 888	1
A' socialismusról. *Lukács Móricz*	53
A' magyar tánczról. *Szilágy*	119
A' tolnai kisdedóvó intézet. *Egy erdélyi utas*	120
Szépirodalmunk' jelen állapotjáról. *Schedel Ferencz*	153
Naplótöredékek. *Irinyi József*	162
Könyvtárakról. *Schedel Ferencz*	201
München. *Tóth Lőrincz*	249
Nyelvünk' müveltetéséről. *Bajza*	301
Corvin János. *Horváth Mihály* 397.	445
Az ember' szellemi kifejlődése. *Osvát Lajos*	493
Hat ezer éves harczok. *Deregnyei*	541
Vezérelvek a' nyelvmivelésben. *Fogarasy János*	544

Könyvbirálatok, ismertetések.

Még egy terra incognita, gr. Lamberg Ferencztől. 401	7
Ungarns politische Stellung in Europa von Gr. v. L. 401	9
Lelki énekek Albertini után. 17	124
Természettörténet, Peregrinytől. *Hanák János*	174
Reise durch die oestr. Staaten v. Turnbull. *Schedel Ferencz*	263
A' magyarok' története. Horváth Mihálytól *Baksay Dániel*	308
Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn. *Zobor és Árokhati* 349.	405
La Hongrie et la Valachie. Par Édouard Thouvenel. *Horvát Mihály*	498
Magyar Életképek. Szerkeszti Frankenburg Adolf. *Gemzsey*	551

Beszélyek 's rokon.

	Lap.
Eugénia. Eredeti. *Gaal*	13
Számosujvári gyülés. Töredék. *Jósika Miklós*	67
A' tisztviselők. *Zajtay*	76
A' nagy orr. Eredeti. *Dózsa Dániel*	130
Elisa de castro. Eredeti. *Remellay Gusztáv*	211
Találkozás a' tölgy alatt. Angol —*R*—	274
Özvegy és arszlán. Eredeti. *Nagy Ignácz*	313
A' játékos. Eredeti. *Császár Ferencz*	360
Álomlátás. *Fáy András*	379
Az aranybányák. Olasz —*RT*—	424
Júlia. Eredeti. *Péter Károly*	457
Az eleven holt. Német. *Lakner Sándor*	506
Rossini' Othellója. Olasz. *Beöthy Zsigmond*	514
Kétszeres boszú. Olasz. *Tihamér*	558

Költemények.

	Lap.
Az ifju költő. *Vörösmarty*	37
Ki a' bolond? *Vachot Sándortól*	40
A' kedves' sirja. *Király Károly*	40
Körének. *Vidor Emil*	91
M..hoz *Vachott Sándor*	93
Dunán. *Petőfi Sándor*	94
Az év' végén. *Adorján B.*	133
A' völgy' lakója. *Szemere Miklós*	134
Névnapi köszöntés. *Katóz*	136
Egyetlen kincs. *Tompa Mihály*	136
Emlékezés. *Petőfi Sándor*	181
Aloiza' sirkövére. *Vachott Sándor*	182
Őszinte dalok. *Gyalu Pál*	183. 236. 338
Majusesti séta. *Király Károly*	184
A' dalnokok. *Szelesztey László*	236
Ifjúi öröm. *Lakner Sándor*	238
Pályalombok á la Regélő. *Zajtay*	238
Ligetben. *Tompa Mihály*	282
Pataknál. *Lisznyay Kálmán*	283
Tövisek. *Lauka Gusztáv*	284
Vadonban. *Petőfi Sándor*	285
V. M. mátkájához. *Vachott Sándor*	337
A' szellő. *Tompa Mihály*	381
Szerelmi pör. *Vidor Emil*	382
Népdalok. *Petőfi Sándor*	383
Epigramma. Fejlés a' főszabály után. *Pilisi Zarka*	384
Szeretett lányhoz. *Vachott Sándor*	425
Megnyugvás. *Tompa Mihály*	426

Lap.
Változatok *Szatócs* 427
Menyasszonyunk. *Vidor Emil* 474
Az úri hölgy' irójához. *Szemere Miklós* 475
Az árva leány. *Kozák Zsigmond* 476
Rózához. *Lauka Gusztáv* 476
Az én virágom. Megyeri Károly' temetése. Szegénység. Vásár. *Pilisi Zarka* 477
A' faluhoz. *Samarjay Károly* 566
Barátom' emlékkönyvébe. *Vidor Emil* 568
A' havashoz. *Samarjay Károly* 569

Tárcza.

Lap.
Még egy szó igénytelen tervem iránt egy nőegyesületről. *Peláthy István* 339
Parragi levelek. I. II. III. *Kubinyi* 41. 141. 185
Erdély az irodalom körül. 11 45
Kisfaludy-társaság ** 137
Dalünnep. *Egy szemtanú* 286
Mester Károly magyar zeneköltő. *Gyulafi* 385
Fényarczképek' árnyoldala. *D.* 386
A' kézirásról. —*a*— 526
Literaturai mozgalmak. *S. F.* 105. 294. 460. 532
Lapszemle. *Verőczey* . . . . . 95. 144. 188. 287. . . . . 341. 387. 433. 487. 527. 574

Anticritica, polemia, 's rokon.

Lap.
Garay' szerkesztői nyilatkozátára. *Szemere Miklós* . 49
Nyilatkozat és igazolás. *Tyukody* 52
Nyilatkozat. *Gaal József* . 200
Nyilatkozat. *Zajtay* 152
Nyelvészeti fonákságok a' Honderűben. *A' szerk.* . . 428
Pár észrevétel. Hanák János úr' birálatára. *Peregriny Elek* 432
Néhány észrevétel a' Vierteljahrsschrift' birálatát illetőleg. *Lukács Móricz* . 478
Nyilt levél. *Zaklatóczy* . . 481
Bérczy' K. Sirásója plagium *Verőczey* 535
Irói jogtapodás a' Regélőben *Petőfi Sándor* 537
Historiai kis baklövés . . . 538
Újabb nyelvészeti fonákságok a' Honderűben *A' Szerk.* 570
Zschokké és Bajza mint plagiariusok. *Bajza* 581
Értesítés. *Pongrácz Lajos* . 583
Kérelem a' Honderű' szerkesztőjéhez 584

Magyar játékszíni krónika.

	Lap.		Lap.
Egy színész' élete 90 . . .	47	Az árva fiu. *Sz.*	299
Pszt! *Keve*	48	Hassan ballada, szavalva Fán-	
Nemz. szính. jutalmak . . .	100	csytól. 333	394
Az ördög' naplója	99	Királyi parancs 99	394
Coriolan. *Szebeklébi* . . .	105	Jelentés a' Szózatra irt pálya-	
Kean. *Szebeklébi*	149	melodiákról	395
Egy színész' élete. *Szebekl.* .	150	III. Richard király. *Sz.* . .	437
Egy pohár viz. *Szebeklébi* ·	197	Bájital. 99	439
Legjobb az egyenes út. Egy úr		Veszedelmes nagynéne. 333	439
és asszonyság. *Szebeklébi*	198	Pályamelódiák' jutalmazása. 99	491
Özvegy czimű balláda' szava-		Két lakatos. 99	492
lása. 99	199	Teréz. *Sz.*	533
Donna Diana 99	247	Két Péter. ***	534
Clementina. *Keve*	247	Kobold. 99	535
Vadon' fia. *Sz.*	298	Ludas Matyi. *Lakatos Pál* .	578

Egyveleg.

	Lap.		Lap.
Leseur' tégedistene	151	Rabok' oktatása	538
A' nőnem' férjhezmenése Pá-		Rettenthetlenség	539
risban	152	Szerkesztői szerencse . . .	539
Új egyesület	152	Gyors forgalom	539
Mákonyevő	200	Egy csésze kávé	539
Óvatos házasság	200	Meglepetés	539
Néhány templom' terűlete . .	300	Szinpadi rendőrség	539
Felszámolás	300	A' Mississippi	584
Egy sütő' csalása 's lopás ·	396	Böngészet. *G.* 108. *Briedel Fi-*	
Chinai szokások	396	*dél*	539
Ritka növény	538		

ATHENAEUM.

I. KÖTET.

1843.

Hat ezer éves harczok.

Korunk' története nem egyéb mint parányi szózat a' világ' végetlen színmüvében, mellynek játékhelye a' földteke, és játszó személyzete az egymás közt meghasonlott emberiség. Ama' bibliai kép, a' jó és gonosz' tudatának fájáról, jósló előjátéka a' hat ezer éves, még maig be nem végzett, világszínjátéknak. Az emberiség a' jónak és gonosznak tudatában hasonlott meg és még ma is külön van. De meghasonlása' daczára a' legfőbb jó felé küzd, és daczára annyi milliók' akadályozásának, közeledik a' legfőbb felé, a' nélkül, hogy maga is hinné. Legroszabb a' földön a' föld és a' mi belőle jön, 's hozzá állatilag vissza kivánkozik, mintha csak ő nyujthatna valódi élvet; legjobb az ég alatt a' szellem és a' mi isteni felé törekszik.

Itt állanak az ősrégi küzdők; kezdet óta ugyanazok, csak hogy koronként más czímerek, zászlók, színek és nevek alatt. Itt állanak egymással szemközt Kain és Ábel, az arany borjú és mozesi törvénytáblák, az athenai nép a' méregpohárral és Socratessel, Kaifás Jeruzsalem' söpredékével és Jézus Krisztus a' keresztfán; a' pogánykor és vértanúk' serege; VII. Gergely és IV. Henrik, XXII. János pápa és bajor Lajos; Husz, Luther és X. Leo mellett; osztrák Lajos és angol, spanyol Fülöp 's a' schweiziak, németalföldiek, éjszakamerikaiak, a' napoleoni Francziaország és a' zaklatott európaiak, les légitimes und les liberaux. Mindig és mindig ugyanazon harcz a' testi és szellemi, mulandó és örök között, mennyire csak a' népek' történetében visszamehetünk. Egyik rész a' jobb' tudatának születéseért, másik a'

magának hasznosért, a mindenkinek üdvös ellen; másik a' szerződés' földi joga, születés, véletlenség mellett, az örök jog ellen, melly minden ember' eszében nyilvanítva van, csatáz. Küzdések voltanak a' kötény, és papköntös, csillag és infula, erszény és család-törzsfa mellett, a' vallás' tisztább fogalma, igazság, érdem, szabadság és jog ellen. Sok börtön befalaztatott, sok máglya meggyújtatott, sok csata vívatott ki, de az eszme, a' szellemi, mindig győzedelmes lön, habár bajnokai elhúlltak is. Az igazság olly láng, melly azt is megemészti, mit rátakarnak, hogy vele megfojtsák, és ekkor még dicsőbben lobog. Az ősrégi pártok tartanak a' jelen óráig. Minden időben voltak emberek magasabb és tisztább érzésüek, és akaratúak, kik rövidlátó és enző kortársaiktól ábrándosak, őrjöngők, eretnekek és jacobinusok gyanánt bélyegeztettek, habár mind ezek nem voltak is. Ezeknek száma régi időkben igen kicsin volt; de nevekedett a' görög és római bölcsek' ereje által, 's még inkább Jezus Krisztus' isteni szavának hatalmával, előbb és előbb haladva századról századra. Ma már száma figyelemre méltó, ámbár még kicsin a' földhöz ragaszkodó néptömeghez képest. Már is egy láthatlan, minden országok és világrészekre elterjedett községet képez; társai értik egymást a' hol csak találkoznak, minden titkos szó vagy jel nélkül. Nekik mindnyájoknak különböző nyelveken és viszonyok közt csak egy ohajtásuk van. Haza, polgári állás, egyház nem tesz köztök különbséget, jóllehet hazájokat szeretik, polgári állásukat betöltik és egyházukhoz hívek. Különböző iskolákból lépnek ők ki és még is egy elvet vallanak magokénak. Valljon mit akarnak ők? Ők Német és Angol, Spanyol Olasz és Francziaországokban, Éjszak- vagy Délamerikában és mindenütt, a' józan emberész' uralkodását ohajtják, uralkodását az örök jog és igazság' elveinek, az illedelmi politica' országlása helyébe; ohajtanak önkény helyett törvényességet, változandó szeszély helyet alkotmányt, figyelmet a' nép' véleményének a' nép' ügyeiben, és ált találban kevesebb politicát, de több vallásosságot a' köz dolgokban és szerződésekben.

De épen ez megint az új vita' tárgya a' jó és gonosz' tudatának régi fája alatt. Előallanak fontos ellenvetéseikkel, mind azok, kik a' szinműben, melly játszatik, kényelmes állásukat jó jövedelmöket, szép czímöket 'stb effélét koczkáztatnának. Ők bizonyos szilárd ügyért vélnek harczolni, mert a' miért harczolnak kézzel foghatják, és képzelgőknek, őrjöngőknek gondolják amazokat, kik eszmék mellett buzganak. A' pártok örökké ugyan-azon szerepet játszák. Egyik sokat kiván, a' másik keveset ad. Egyik az em-

beriségnek szárnyakat akarna fűzni, hogy minél gyorsabban, eluthasson a' legjobbnak előképéhez és kétségbeesik lassú menetelén, vagy állongásain. De ő nem állong, valamint a' nap nem, mellyet senki sem vesz észre helyből mozdúlni és még is megteszi futását. Mások mindent a' régire akarnak visszatolni, és csalódnak mint tapasztalatlan gyerkőcze a' csolnakban, ki a' csáklyával a' partot hiszi visszataszithatni, az alatt hogy a' csolnakot és magát tolja előre. De valóban nehéz feladat is ama' régi jogot térben és időben az örök egyetemi joggal kiengesztelni. És ez a' királyiszékeken ülő bölcsek' feladata. Én nem csodálom a' fejedelmeket, midőn alattvalóik' bizonyos hasznára öröklött jogaikat és önkényeiket szabadon feláldozzák, de csodálom akkor, ha az egymás ellen törekedő pártok' zaja által magokat megzavartatni és kifárásztatni nem hagyják. Ezen zajgás ama' régi zűrhang a' politica, és moral közt, melly nem is fejlődik ki tisztán sehol csak a' kedély' vallásosságában. A' félbarbároknál világi dolgokban az eszély tartatik mindennek, a' vallás ezekben semminek, csak a' halál utáni életben foganatosnak. Népeknél, mellyek magasabb miveltségi fokon állanak, moral és politica küzködnek már az elsőség felett és a' vallás segédűl hivatik. De ő még mindig csak szolgálója, vagy eskük, szerződések béke és had 's kereskedési alkuknál, formák' kiegészítője, vagy végre csak a' nép' szemfényvesztője gyanánt nézetik. Ha majd megfordítva leszen, 's vallasi érzelem fog szerződéseket 's alkukat kötni 's az eszély csak mint szolgaleány használtatandik, akkor fog az emberi társaság óriási lépést tenni maradandó boldogsága és tökéletesedése felé. Mert **eszély** van az állatban is, de vallásosság csak a' halhatlan lényben, a' magasb ihletű emberben.

DEREGNYEI.

Vezér-elvek a' nyelvmivelésben. *)

Csaknem valamennyi nyelvtanitókra különbféle nyelvekben azon méltó panasz van, hogy sokszor önalkotta elveikre, akár helyesek akár helytelenek azok, erővel csigázzák a' nyelvet, nem ügyelvén részint a' köz szokásra, részint valamelly fensőbb törvényekre.

Nagy kérdés: ki dönti el, ha állanak-e szabályaink a' nyelvtanitásban 's mivelésben vagy sem?

Már régibb nyelvtanitóink megállapitának némi általánosb törvényt, melly egyik rész szerint: szokás; mások szerint: szóelemzés és hasonlóság.

A' szokásnak (népszokásnak), mint főtörvénynek a' nyelvben, régenten igen sok pártolói voltak; „Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi" szólának Horátztzal, vagy „Consvetudo certissima loquendi magistra" Quintiliánnal; 's köztük nálunk kitünőleg Verseghy Ferencz, Pápay Sámuel st. Mások, szinte nálunk, Révai mesterök után a' szoelemzést (etymologiát) és hasonlóságot (analogiát) mint a' határozatlan szokásnál biztosabbakat tüzék 's tüzik ki vezérelvökül. „Etymologia, consvetudinis multo certior arbitra. — Analogia facem praefert etymologiae." etc. Révai. Azonban valamint Horátz és Quintilián sokban máskép irtak mint a' nép beszéle: úgy az utóbbi elvek' vallói is a' nyelvszerkezet' nagy részét másképen tanitják 's állitják öszve, mint a' szóelemzés és hasonlóság hozzák vala magokkal, az-

*) Mutatvány, saját alatt levő illy czimű munkából: *A' magyar nyelv' szelleme.* Első kötet: *Mivelt magyar nyelvtan*, minden eddig megjelent magyar nyelvtanok' kiegészitése- 's megigazitásaúl született magyarok 's más jártasbak, különösen fensőbb tanuló ifjuság' számára irta Alsóviszti *Fogarasi János.*

az igen sokban csak a' szokáshoz ragaszkodnak; maga a' Révai' iskolája a' régi (természetesen csak fenmaradt iratokban találtató) szokásnak igen buzgó követője, vagyis inkább válogatója.

Én a' nyelvtanitás és nyelvmivelés' főelveit egészen másutt keresem. Lássuk!

Vannak egyetemi 's fensőbb törvények, — kell lenni ollyanoknak *) — mellyek minden kigondolható emberi nyelv' alapelveit teszik.

Vannak továbbá külön saját törvények, mellyek az egyedi, vagyis valamelly egyes élő nyelvnek alapjául szolgálnak. Fejtegessük!

Fő és legelső czélja a' beszélőnek ('s irónak); gondolatit másokkal közleni; vagyis képleteit, érzelmeit, vágyait mással vagy másokkal megértetni, megismertetni. Innen ered a' legelső törvény a' nyelvben: érthetőség, vagyis világosság, azaz a' kifejezéseknek bizonyos meghatározott, félre nem érthető jelentése, szabatossága.

Azonban az emberi ész' minden műveiben, tetteiben, szülemenyeiben, észképiségnek, eszmeiségnek, a' puszta természet' eszmeitésére, tökélyesbitésére törekvésnek, egyszóval: szépségnek **) kell uralkodni; mi a' beszédben annyival inkább lényeges kellékül tartandó, minthogy társalgásunkban, tehát beszédünkben is másokra kellemesen hatni, másoknak tetszeni vágyunk és kell vágynunk. Innen áll elő a' második főtörvény a' nyelvben: széphangzás vagy hangkellem.

Végre a' mivel egyszerűbben, rövidebb úton 's kevesebbel lehet valamit eszközleni, az mindig elsőséget érdemel a' bonyolúltabb 's hosszadalmasb helyett; mert az által az érthetőség is könnyebben eszközöltetik, másokra is kellemesebben hatunk, mint zavart 's unalmas hosszaság által; de a' lényeket is szükségen túl szaporitni nem

*) Nihil fit sine ratione sufficienti.

**) Schön ist, was den Willen der Natur darstellt. Kunst ist die Darstellung des Willens der Natur. Wer die Natur nachmalt ist mithin ein Pfuscher, er ist ideenlos, und ahmt nicht besser nach, als ein Vogel den Gesang, oder der Affe die Gebaerden. — Oken. Naturphilosophie. — In der Natur finden wir keinen Rhythmus, auszer etwa ganz zufaelligen. Sie laeszt ihre Wolken donnern, Stürm' und Ströme brausen, Winde faecheln, Quellen rieseln, die Vögel singen, das Wild des Waldes rufen; aber Rhythmus ist nicht in den Schaellen, die sie verbindet. Wenn er sich dann auch in dem Hufbeschlag der gallopirenden Rosse findet; so ist er doch zufaellig, und nicht für die Rosse da, sondern nur für den menschlichen Verstand. — Der Rhythmus hat also seinen Grund in der menschlichen Natur, und zwar in dem Vermögen derselben, welches überall nach Begriff, Proportion und Gleichung sucht. Schmitthenner. Ursprachlehre §. 167.

kell. És imhol a' harmadik főtörvény: egyszerűség vagy rövidség *).

'S ezek észszerűleg minden lehető emberi nyelvben a' legfőbb, az egyetemi törvények; u.m. szabatosság, hangkellem és rövidség **)

Lássuk most az egyes nyelvek' saját törvényeit.

Miután valamelly nyelv bizonyos néptömegben kifejlett 's elterjedett, annak a' mondott fensőbb törvények szerinti rendezése 's további mivelése csak azon nyelv' határain belül, 's mindenek fölött csak azon népnyelvben uralkodó szók 's formák' megválogatása által lehető. Ezen elmélkedés szüli az egyes nyelv' rendezése- 's mivelésében a' legelső alapot t.i. a' szokást. 'S ez alatt a' nyelvben nemcsak a' közönséges szokás — melly minden tekintetben főfigyelmet érdemel — hanem a' különös szójárások, sőt elavult szók és formák is értendők, mert mind ezek sajátjai a' népnek 's népszokásnak.

Minthogy pedig a' visgáló ész, miként mindenben, úgy a' nyelvben is szeret mindent elemeire felosztani, 's ekkép a' tárgyakkal alaposabban megismerkedni: így áll elő a' nyelvben a' kifejezéseknek, a' szóknak, kisebb részekre taglalása: a' szónyomozás, vagy szóelemzés; 's ez valamelly egyes nyelvtanban a' második alap.

Végre az ember, mint szokás' rabja, sőt mint korlátolt véges lény, mindig új alakok 's változatok' felfogására képes nem is levén, a' nyelvben is a' már egyszer megszokott formáknak 's ismereteknek rajta olly zsarnoki hatalmok van, hogy azoktól nem egy könnyen tér el 's ha talán új tárgyak, új eszmék végett új nevekre, új szókra 's formákra van is szüksége, ezeket is a' régiekhez szereti mérni 's alkalmazni, hogy igy az ismeretlen új tárgyat mintegy ismert' segitségével sajátithassa el ***), tehát új szókat szokott hangok, ó formák

---

*) — — Esto brevis — —
Omne supervacuum pleno de pectore manat. Horat.
Czuczor' jeles forditása szerént:
Szólj — — — röviden — — —
A' mi felesleg sok, kifoly a' teli emlekezetből.

**) A' külföldi nyelvészek érintik ugyan ezen elveknek hol egyikét, hol másikát, némellyike több 's kevesebb eltéréssel mind is megemliti, különösen: Jenisch, philosophisch critische Vergleichung von vierzehn Sprachen'; továbbá LE MESL' alább idézendő munkájában; de honi nyelvtanitóink majd semmit sem tudnak róluk. A' hangkellemet ugyan többnyire fölveszik, de nem tudják: mellé vagy alárendeljék-e az egyes nyelvek' saját alapjainak, a' föléjök rendelésről szó is alig van.

***) Így a' magyar nyelv idegen szókat 's neveket saját hajlitási rendszere után ragoz, p.o. Cicerónak, Cicerót, Cicerótól. Maga Horátz is mondja: Et nova habebunt verba fidem, si graeco fonte cadant, parce detorta. A' köznép pedig magokat az idegen neveket is sokszor saját ösmeretes ha-

szerint alkot, új hajlításokat, 's alakitásokat régi jelentéseikben fogad el, azaz újat mindig régihez mér, régihez hasonlit. Innen ered a' harmadik alap: a' hasonlóság.

Tehát minden egyes élő (Schmitthenner' kifejezése szerint: véges) nyelvnek alapjai: szokás, szóelemzés és hasonlóság. 'S ezek azon határok, mellyeken túl valamelly adott nyelvet többé nem vihetünk, nem mivelhetünk; ezen határokon kivül már más, egészen új nyelvet alkotandvánk. Ezekből kell okvetetlenül merítnie, ki valamelly népnyelvet kellőleg rendezni, a' tudományok- 's mivészetekkel megbarátkoztatni, egyszóval mivelni akar; ezek teszik valamelly nyelvszerkezet' anyagát, mint épületét a' kő, fa, vas st. de amaz egyetemi törvények lehelik abba a' szellemet, az épület' czélszerűségét és stiljét; tehát amazok a' fensőbb törvények minden egyes nyelv' sajátságainak elrendezésében, tudományokra 's müvészetekre és kellemes társalgásra alkalmazásában, vagyis kivánt tökélyre emelésében, azokat kell szüntelen valamelly egyes nyelv' tanitója- 's mivelőjének szeme előtt tartania; még pedig úgy, hogy az egyes nyelv saját alapjai közől egynek se adjon általános elsőséget a' másik fölött, hanem a' czélhoz képest hol egyiket, hol másikat válaszsza, alkalmazza.

Igy lön 's lesz a' népnyelvből mivelt 's ha elég benső képezhetőséggel bir, végtelenül mivelhető nyelv. Igy lön nálunk is, miszerént szellemdús iróink, ámbár csak érezve, ihleltetve, minden szinü grammaticusok' ellenére, ama' fensőbb elvek után teremtének műveket, teremtének nyelvet. Hol maradt volna, bár végtelenül mivelhető nyelvünk, ha akár a' szokás, akár a' szóelemzés és hasonlóság mellett maradunk, vagy épen mind a' hármat fensőbb törvények' ihlelte nélkül összezavarjuk vala? Ámde a' nyelv 's nyelvek' szelleme, a' lángész által, bár ez róla mit sem tudott *), győze a' grammaticák' nyügein. Csupán a' szokás' védője, ott hol különböző szokás uralkodik, fensőbb törvények nélkül, soha szabályaival tisztába nem jöhetne; de a' szóelemzés 's hasonlóság' barátja is, minden tudomány és szorgalom mellett legfölebb rendezheti **) némileg a' nyelvet, tökélyesbít-

---

sonló szavai- 's neveivel cseréli föl; igy csinál nálunk e' következőkből: Grassalkovich, Plankenstein, Bretzenheim, Bruckenthal, szokott nyelvjárásához hasonlóbbakat: Garas Kovács, Palánk István, Perecz Mihály, Bruck Antal; úgy hogy én többször próbáltam, 's lehetlen vala a' köznépbeli emberrel, ki ez utóbbi rontott neveket megtanulta, a' helyes kimondást eszközölni.

*) Ha jól emlékezem, a' Musarion' valamellyik kötetében Kazinczy Ferencz kérdi Sontaghghal vitatkoztában: úgy de mi hát az a' nyelv' szelleme, geniusa?

**) Csak egyetlen például: milly szörnyü sokat vesztene nyelvünk, ha a' külön-

ni ezt egyedül a' mondott három fensőbb törvény képes; sőt a' mit amaz elvek' pártolói egy vagy más tekintetben helyesen határoznak is meg, az inkább csak belső ösztön 's érzelem, mint öntudat' eredménye.

Menjünk az elméletből egy kissé az életbe, 's fejtsük ki gyakorlatilag röviden a' mondott egyetemi fenső törvényeket, alkalmazván ezeket némelly példákban magyar nyelvünkre és ennek sajátlagos alapjait amazoknak alárendelvén.

Szabatosság' törvénye lenne: Minden szó, minden kitétel határozott értelmű, 's ennélfogva világos, egyszerre érthető legyen. Micsoda beszéd volna ez: összeütődött az ellenség; a' hang fülembe üttetett; a' bárány megragadtatván a' farkas által földhöz ütközött? Pedig nem ezen szókat ugyan, de ezen formákat tömérdekszer összezavarja a' szokás *).

Innen szabatosság' törvénye szerint — szóelemzés' alapján különbség van, ‚csend' és ‚csendesség', ‚vál, és ‚válik', ‚hajol' és ‚hajlik' között. Igy különböztetjük meg ezeket is: érzés, érzet, érzék, érzemény, érzékenység, érzelgés, érzelem.

Szokás' alapján különbség van ‚al' (melléknév) és ‚aly' (főnév), ‚egyenes' és ‚igenyes' ‚szavak' és ‚szók', számitás (calculatio) és számolás (liquidatio) st. között.

Hasonlóság' alapján különbség van ‚iródik' és ‚iratik', ‚adódik' és ‚adatik' között; mint különbözők magában a' szokásban is: ‚ütődik' és ‚üttetik', ‚záródik' és ‚záratik', ‚győződik' és győzetik'.

Széphangzás' törvénye: Minden szóban minden kitételben egység változatossággal párosuljon, a' mellett hogy a' kimondás könnyű legyen. Leginkább ellenkezik ezen törvénynyel:

1. Ha azonegy szóban vagy mondatban egymás után vagy mind hosszú vagy mind rövid szótagok vannak, például: ‚kárpótlás', ‚szeretet'; még szembetünőbb a' roszhangzás, ha ragok jőnek hozzájok, p. o. ‚szereteteteket', ‚kárpótlásából'.

2. Ha egymás után ugyanazon betük (ugyanazon ön- vagy mássalhangzók) jönek, p. o. előlülő (három l), titoknokoknak (négy k), örökösödés (négy ö).

---

ben jeles elemző Révai szerint egyedül helyes „szomorúaknak vigasztalójok" forma állapittatik vala meg, a' népszokásban élő „szomorúak' vigasztalója" helyett. Kisértse meg valaki jelesb iróink' mostani munkáinak valamelyikét fölnyitni, 's néhány lapot a' Révai' mondott formája szerint kigazitni!

*) Még iróí nyelven is csak kevéssel ezelőtt Debreczenben a' könyvek iródtak és nyomtatódtak.

3. Ha egymás után jövő szók vagy mondatok' végén ugyanazon hangok avagy szók, 's helyén kivül rímek fordulnak elő, p. o. szomorúak*nak* vigasztalój*ok;* állato*k'* hús*ok*; nemesek*nek* tekintet*nek*; tanitmányok' *tára* tanulók' szám*ára*; ha pénzem volt *volna* könyvem is lett *volna;* ha a' közönség részvéttel *leend*, többi munkám is csak hamar *kijövend* *).

4. Ha egymás után több mássalhangzó állana önhangzó nélkül, p. o. ptrücsök; vagy

5. több önhangzó mássalhangzó nélkül, például milly rettentő szó volna ez: aiauoe. Ezekre alig vannak a' magyarban példák; ama' szót is némi szokás után most rendesen így irjuk: tücsök.

Mind ezeken 's másokon a' nyelvmivelő az egyes élő nyelv' alapjai szerint a' hangkellemhez mint fensőbb törvényhez alkalmazkodva változtatni köteles. Például a' magyarban.

Szónyomozás' alapján: ‚elölülő' helyett lön: ‚elnök'; ‚titoknok' helyett ‚titkár.'

Szokás' alapján: ‚állatok' húsok' helyett ‚állatok' húsa'; ‚barátságaért'; ‚nemeseknek tekintetnek' helyett, nemesekül tekintetnek.'

Hasonlóság' alapján: ‚ha pénzem van vala, könyvem is lett volna' st. st.

Rövidség' törvénye: Mind idő- és költségkiméletből, mind erőteljesség' tekintetéből rövidebb szóval 's kitételekkel éljünk hosszú 's ekképen költséges, unodalmas és erővesztett szó 's kitétel helyett.

Így támadtak.

Szóelemzés' alapján: idv, rag, remény, rom, béke, gyök, árny, dicsvágy, ezek helyett: idvesség, ragaszték, reménység, romladék, békeség, gyökér, árnyék, dicsőségre vágyás.

Hasonlóság' alapján: tökély, botrány, beszély, ezek helyett: tökéletesség, botránkoztatás, elbeszélés. Ekkép alakult több újabb szó is p. o. elv (ebből: elő; mint ‚nyelő' ből **) nyelv), principium vagy alaptétel' kifejezésére; egyed, individuum' kifejezésére; terv, planum' kifezésére és számtalanok.

Szokás' alapján: iratik, adatik, miután; ezek helyett: irattatik, adattatik, minekutána st. st.

Hogy mind ezen törvényekre az újabb szükséges szók' alakitásá-

*) E' három első hibát nevezi Schmitthenner (Ursprachlehre §. 156.) ‚egyhanguság'-nak (Einlautigkeit, Monotonie); a' negyediket, keményhanguság'nak (Lauthaerte); az ötödiket ‚lágyhanguság'-nak (Lautweiche).

*) A' bécsi codexben (Nyelvemlékek I. kötet) most is olvasható: ‚nyelő' ‚nyelv' helyett.

ban különösebben kell figyelnünk, magától értetik; mert különben hasztalan gyártunk új szókat, a' többi (iró és olvasó) közönség' nyelvérzete, azokat soha el nem fogadandja. Innen magyarázható azon csaknem hihetetlen gyorsaság, melylyel a' szerencsésben alakult szók — például az éleselmű Szemere Pál' „jellem"e — elterjedének *).

Mind ezeknek rövid veleje:

Legfensőbb törvények a' nyelvszabályok' megalapitásában és nyelvmivelésben: szabatosság, széphangzás és rödvidség; alapok vagy kutfők; szokás, szóelemzés és hasonlóság.

Úgy látszik, eddigi nyelvtanitó- 's visgálóink' tévedései avagy fogyatkozásai ezen bővebben felvilágositottam elv' nem tudása- 's ki nem fejtéséből származtak és származnak. A' nyelvtanitónak 's mivelőnek akár szokásra, akár szóelemzésre, akár hasonlóságra lehet, sőt csupán ezekre kell figyelnie, ha czélhoz jutni, azaz megértetni és valamelly egyes népnyelvet előbbre vinni akar. De akármellyiket, választá egyik vagy másik szabály' megalapitásában elvül, ezt csak az egyetemi vagy nyelvphilosophiai fenső törvények' érdekéből kell tennie. Innen igazithatunk útba sok tévedést is, p. o. midőn a' különben jeles Szász Károly kétes esetben az erdélyi szójárásnak eldöntő erőt tulajdonít (Magyar nyelvtudomány 151. lap.), erre azt feleljük: sem egyik sem másik szójárás nem bir eldöntő erővel; a' mondott fensőbb nyelvtörvények határozzák el, több szójárás közől, a' mivelt nyelvben mellyik választassék, vagy talán mindenik micsoda esetben 's értelemben használtassék.

*) Mind e' mellett is olly tudományban, mellynek közönsége nagyobb, például a' törvényiben, újabb alaku szók' használata csak nagy ovakodással lehető; az orvosiban, mellyet többnyire szakférfiak olvasnak, nagyobb merészség nem árt.

Irodalom.

Mágyar Életképek. Szerkeszti Frankenburg. I. Füzet. Pesten 1843. kiadja Heckenast Gusztáv. nSr. VII és 100 l. 6. füzet' ára 4 ft pengőb.

Mielőtt biráló jelen munka' taglalatába bocsátkoznék, szükségesnek látja a' szerkesztő' programmját vázolatban előbocsátani, hogy tisztán láthassuk a' czélt, mellyet ezen, maga nemében eddig első és egyetlen, vállalat kitűzött; világosan álljon előttünk a' szempont, mellyből a' vállalkozók munkálataikban, biráló pedig taglalatában kiindult. A' programm' vázolata e' következő:

„A' nemzetek bizonyos sejtelemnél fogva intézkedéseket tesznek nemzetiségök' megőrzésére 's föntartására, még olly országokban is, hol nagy biztosítékot nyujt a' *nyelvegység*. Nálunk e' sejtelemmel még egy szükség-érzet is párosul, *nemzetiségünk' szilárdsághiányának érzete*, mit főkép nemzeti nyelvünk' terjesztése, honunk iránti szeretet' ébresztése, a' nemzeti érdekeknek, czéloknak megismertetése által lehet megszűntetni. Erre legfőbb eszközül szolgálnak az olvasmányok, mellyek a' költészetnek mindenek fölött hatalmában állanak, ha e' hatalommal mindenütt erkölcs-nemesitő, hazafiképző, nemes és nagy érzelmekre szintugy, mint cselekményekre buzditó tiszta szent akarat is párosul. Midőn tehát az élet' minden viszonyában a' *nemzetiség' magas eszméje szolgál rugonyúl* 's minden erőt, minden akaratot és tehetséget oda látunk irányoztatni, hogy nemzetiségünk minél szilárdabbá tétessék; hogy *édes magyar nyelvünk minél általánosabban hangozzék a' hon' minden polgárának ajkain; hogy ennek szeretetét még a' gyermekbe is átültessük 's a' haza iránti hő ragaszkodást minden a' hazában élő ember' szivében fölébreszszük*. E' nemes irányhoz

csatlakozik szerkesztő is; kinek meggyőződése szerint azon olvasmányoknak, mellyek a' feltűntetett szent czélra munkálkodjanak, magyar szívből, magyar lélekből, eredeti tollal kell irva lenniök 's nemzeti érzelmeket és jellemet viselniök 's igy határozta el vállalkozó társaival együtt „ Magyar Életképek " czim alatt folyó évtől kezdve időnként hat és hat ivnyi füzetekben; hazánk' dicsőitésére 's lelkes honfiaink, főleg gyöngédérzelmű hölgyeink' erkölcs- és izlésnemesitésére irányzott olvasmányt nyujtani a' közönségnek.

Tartalmát képezendik: beszélyek, regék, népmondák, jellemrajzok, életirások (elbeszélési modorban), humoristicai elmefuttatások a' társasélet' fonákságai felett, levelezések az életviszonyok' felvilágositása és nemesbitésére, utazások, költői elbeszélések, románczok, balladák és legendák."

Előttünk áll e' szerint e' nemzeti vállalat' korszerű szép czélja; mellyet szüntelen szem előtt fog tartani biráló munkálata' egész folyamában. —

Ezen szükséges előzmények után tekintsük az 1-sö füzet' tartalmát részletenként.

Fölnyitván e' csinos külsejű könyvet, bonum omenként Fáy András' neve tűnik előnkbe, a' veterán, érdemes iróé, kinek minden munkája félreismerhetlen bélyegét viseli azon tiszta, nemes szándéknak, mellyet sorain át látunk hazafi keblében. Az *Előszóban* előadja ő, mikép a' *magyar életképek*' szép feladata: hazai életből vett olvasmányok által nemzetiséget terjeszteni, 's a' fiatal gyönge sziveket és kedélyeket, nemzetiség és erkölcs' tiszta érzelmei által képezni. Előadja továbbá, hogy a' hivatással biró vállalkozók nagy hiányt töltöttek be irodalmunkban, mert bánattal kell látnunk, hogy a' szív- és kedélyképzés' e' nemében, csodálatig szegények vagyunk. E' hiányt leginkább nőink érezik, kik anyák és nevelőnék, hitveseink, házi asszonyok, társalgásaink' üterei, polgárnők, 's ennyi viszonyban boldogitják a' családokat, pedig a' boldog nemzet családok' foglalatja. —

Ezen igen szép, 's már a' *„nőnevelésről"* irt munkájában is kifejtett nézetei' ismétlése után azt mondja, hogy nőinket nevelnünk kell; — a' női nevelésben pedig fő a' szív- és kedély-képzés. A' női szivet és kedélyt pedig anyai vezetés és példaadás mellett különösen olly olvasmányok képezik és nemesitik, mik az életet nem utólérhetetlen ideálokban, de nem is romlotságaikban 's aljasságaikban festik 'stb.

Biráló ugy látja, hogy a' szerkesztő tágasabb kört vett magának programmjában, mint az Előszó' irója, kedvencz, magasztos ideája sze-

rint magyarázza, mert Frankenburg nemzet' szilárditási elvből indult ki programmjában, melly szerint ő honi nyelvet és nemzetiséget magyar életből vett olvasmányok által akar terjeszteni, még pedig ugy, hogy ezen olvasmányok hazánk' dicsőitésére 's lelkes honfiaink főleg gyöngéd érzelmű hölgyeink' erkölcs és izlés-nemesitésére is irányoztassanak; — Fáy András pedig a' magyar életképekkel jó magyar anyát, hitvest, házi asszonyt, barátnét 's magyar polgárnőt, a' női kötelességek és kegyletek' megkedveltése által akar nevelni. — Amaz tágasabb, ez szükebb és nehezebb kör, de mindkettő megegyezik a' magasztos szép czélban. — Mellyik körben fog a' szerkesztő munkálódni? — azt a' czikkek' birálata folytában fogjuk részletenként látni.

1-ső Czikk: „*Egy iskolai kaland. Kuthy Lajos-tól.*" Kétségtelenül genialis mű. Valóságos daguerrotyp képe a' d..... iskolai életnek. A' ki ezen őszerü iskolai életben szenvedő és cselekvő szerepet jatszott valaha az édes-keserün ismer eltünt multja' valódi képére.

Jelen czikknek két czélja van biráló szerint u m. hü előadás és festés által, minden commentár nélkül, szemünk elébe állitni az élettől eltérő, őszerü, iskolai rendszer' czélszerűtlenségét, azon holt életnevelést, melly előtt jövendő nincs, csak mult, 's miből ha a' valódi életbe vagy is a' jelenbe lép a' testben fiatal, de lélekben öreggé kényszeritett ifju, akkor, szerző szerint, feltárúl lelkében az üres világ; 's ő pillantás nélkül bámul bele, mint a' birka, midőn az esztrengából kilökik; — másik czél, példában mutatni elő, miként még az illy holt nevelés mellett is hasznos és munkás szerepet vihat ki magának az életben az erős elhatározás és szilárd akarat. — Mind e' két czélt, nem bonczolgató magyarázás, nem is elméleti okoskodás, hanem egy iskolai kalandnak nagyon természetes, mondhatnám a' megszólamlásig hiven talált festése és előadása által érte el a' szerző. — És épen ezen nagyon hü előadás teszi azt, hogy e' különben igen érdekes czikk nem találkozik azon általános hatással és érdekkel, mellyre egyelőre és legméltóbban számolhatott vala; mert érdekét, a' hely- és a' sajátságos iskolai élet' ismerete föltételezi. —

Azonban ezen élethü festés utáni törekvés egy hibába is vezette szerzőt, t. i. a' vallásosság és szentirás' eszközül vételébe. — Jól tudja biráló azt, hogy a' d — i polgár köz beszédben is gyakran él a' biblia' szavaival, melly gyakori olvasás által lelkében othonosul, tudja továbbá azt is, hogy egy, akarta vagy nem papi pályára készitett ifju természetesen jellemeztetik a' biblia' tudása és annak szavai idézése által; — de illy jellemzést nevetséges modorban adni elő az Előszóban sürgetett kegyletek megsértése. —

Az előadás, a' kaland' végeig nagyon tárgyhoz és helyhez mért, megtartvák benne az iskolai műszavak, és általában egyszerü; azonban, midőn a' berekesztésre tér a' szerző; ott, mintha megpattant volna a' szokatlan egyszerűség iránti türelme, mintegy természeti hajlamának enged a' szerző dagályos előadásában. — „Dörgés rohant fel, mintha világ tábor lőne ostromot. A' vész bőgött, felmarkolt szirteket vágva a' szakadt felhőbe, mellynek omlatag vize tördelt rudakban csapott, tölgyeket ásni fel százados ágyából. Most árzuhatag támadt 's szédült rohamban (?) vágódott egy bérczhez" 'sa't. — Birálónak ugy látszik, mintha ezen keresve keresett szavú előadás dölyfösen akarná gúnyolni a' czikk' előrészének természetes, egyszerű stylusát. —

Az egész nem nők, hanem a' férfiak' azon választottai' számára van irva, kik a' festett pedans iskolai életet ismerik.

2-dik czikk: *A' szép Julcsa. (Néprege) Tárkányi Béla-tól.* — Ez nem magyar életkép, hanem néprege lenne, mellyben az igazság ez volna: „a' szép lánynak szeretni kell." — Biráló szerint sokkal szerencsésebb tárgyat választhatott volna szerző a' magyar köznépi életből, ha ugyan ismeri azt, mint e' jelen, mellyet nem is motivált eléggé, de a' versmérték' választásában is szerencsétlen volt. —

3-dik czikk: *Lanka. (Történeti rajz) Ney-től.* — Jó gondolat volt szerzőtől történeti multjainkban keresni a' magyar életképet, mert kérdésbe teszi biráló, ha valljon van-e jelenleg valódi magyar élet, mellynek olly sajátságos typusa lenne, mint volt hajdanában 's most is, minden nyugoti simulás mellett is a' fővonásokban lenni kellene. A' családi és közélet' hajdani eredetisége angol-német-franczia majmolással korcsosult. És van egy igen igen tudós csapat, melly már diplomatizálni is akarja a' majmolás' e' káros mirígyét, — arszlánokat, tigriseket és az ég tudja miféle külföldi dühös állatokat akarván beszemtelenkedtetni a' családi életbe. — Ha ezen urak csak kissé és jobban gondolkoznának ezen vérszopó sörényes állatok' természetéről, tudni fognák, hogy más égöv alatt is kalitkában szereti azokat látni a' becsületes ember, nem pedig szabadon, divatczim alatt, nemzeti eredetiség és csendes háziasság' veszélyeztetésére össze vissza koborászni a' társas életben.

Bocsánatot e' kis kitérésért. A' tárgyra visszatérve, jó gondolat volt szerzőtől, multakban keresni a' magyar életképet, hol bizonyosan minden részletekben feltalálhatja csak magyar lélekkel és tollal birjon rajzolatához. — Jelen történet Svetopolk, Volodimer, Dávid, Vazilko 's Volodár orosz fejedelmek közt irígy torzsalkodás szülte haborúkat festi. — Volodár Vazilkóval egyesülten legyőzi a' bősz Sveto-

polkot, ez pedig boszút forralva csatára készül győzői ellen, 's önerejében nem bizván lengyel zsidónak öltözött orosz kéme, később pedig követségben küldött saját fia által, azon szín alatt, mintha Volodár igaztalanul üldözné Svetopolkot 's magának Kálmánnak is ezen kém által életére törne, — segélyre birja Kálmán királyt, ki az üldözöttnek hitt Svetopolkot ótalma alá veendő 's a' személye elleni gyilkos merényt is megboszulandó, Przmysl előtt, 8000 magyarral táborba száll, — beveszi a' külső várost, rémüléshe hozza a' Volodár Dávid és Vazilko' egyesült táborát, aggodalomba ejti Volodárt és nejét Lankát fejedelemségök megtarthatása iránt.

Ekkor Lanka egy kis, de fényes kiséret közepett Kálmánhoz megy, térdre omolva kéri engesztelődését, föltedezi Svetopolk' alnok cseleit, az ellene elkövetett ámitást; de Kálmán mérgesen löki el magától a' térden könyörgő Lankát, ez pedig megsértett becsületében boszúra forr, Radoslaw, Lanka' lovagja Bonyák kun vezérrel szövetkezik, 's egyesített erővel szétverik a' magyar tábort, megtorolják a' gyalázat' szennyét, mellyel hölgyerényt sértett a' gőg, Svetopolk fut, — 's Kálmán vert hadával csak nagy nehezen szabadul meg a' vész közől. — E' futás közben a' Kárpát' déli lejtőjén egy kunyhóban találkozik Kálmán a' lengyel zsidó ruhába öltözött álgyilkossal, 's megvallja, hogy ő neki csak csalási ürügye volt, Kálmán' gyilkosának gyaníttatni magát, hogy Svetopolk' terve szerint boszúra ingerelje Kálmánt Valodár ellen. Ezen kunyhóba menekült Svetopolk is, kit Kálmán megismert 's mind neki, mint kémének nagylelkűen megbocsátott.

Ezen vázolatból látni lehet, miként e' történetben Svetopolk a' fő személy, kinek tettein sarkallik az egész szövedék, Kálmán pedig csak mellékes személy, csak eszköz, ki által a' szövedék kifejlik. Még ez mind hagyján, ha szerző legalább azon igen kevés magyar történeti részt magyar lélekkel rajzolná, de ugy látszik, hogy a' Svetopolk' tettei 's az orosz viszonyok' motiválásában, és az igen kis érdekű, semmi nagyot nem játszó Lanka szerepe' erőszakos nagyszerűsitésében egészen kifáradt 's igy mintegy lankadtan festi a' különben is mellékessé lett Kálmán királyt, — miért is jelen történeti rajz nem magyar, hanem orosz életkép.

Dicsérettel emlitendő a' szerző' historiai jártossága, a' jelenetek, szövedék, kifejlés' czélszerű elrendezése. — Stylusa általában feszes, több helyütt igen nehézkes.

4-dik czikk: *Egy kis tapasztalás. Gaaltól.* — Érdekes olvasmány, mellyben Kákay Máté, egy pesti sörényes arszlán, vulgo gazember, ál-

nok cselszövényeibe keríti Karády Lászlót, a' két napos bagolyfiunál is tapasztalatlanabb falusi úrfit, hogy, szerző' szava szerint, kikoppaszthassa mindenéből. — E' végett, miután megtudja Karádytól Ladányi' Ida iránti szerelmét, segélyt igér neki, hogy szerelmi ügyében előmozdítja, 's ezen mézes madzagon húzza kártya asztalhoz, hol czinkosaival minden pénzét elnyereti, azután pénzt kölcsönöztet neki szinte czimboráival 's ismét kártyaasztalhoz ösztönzi, míg végre a' megfogyott bár de meg nem tört Karádynak egy sötétben, Ida' szobaleányával rendezett találkozón (rendezvous) *) felnyílik a' szeme, — Ladányinak, ki atyjának barátja volt, őszintén megvallja rászedetését, ennek szives részvétét megnyeri, utazni megy egy Ladányi által ajánlott férfival, utazásából tapasztalat dúsan tér meg, Ida' kezét kéri, 's megnyervén azt, elbeszéli neki a' Kákay által vezetett kalandot 's ezen balesetnek köszöni boldogságát. —

A' tárgy igen mindennapi életből merített, 's hűn jellemeztetik Kákayban azon sörényesek' egyike, kiket egy pesti kávéházban, de akármelly fővárosban is, mindennap láthatni. Az egész szövedék fokonként jól van motiválva, kivévén az Ida' szerepét, ki igen könnyedén nejévé lesz Karádynak a' nélkül, hogy szerelmét egyszerre, vagy fokonként ébredni láttuk volna, e' miatt a' szép Ida, olly formán marad emlékeinkben, mintha ő akárki' fiához is édes örömest férjhez ment volna, csakhogy nő legyen. — Az előadás kissé hosszúra nyujtott és sok helyütt pongyola is. Kár, hogy a' derék Gaal erre több gondot nem fordít.

Mennyiben felelt meg e' czikk a' Magyar Életképek' fő feladatának, ezen kérdésre igen bajosan tud biráló felelni, miután a' programm és előszó' elvei szerint végig nézvén e' kötet' czikkjein, kénytelen magáról megvallani, hogy zavarban van a' magyar életképek' értelme iránt. — Ugyanis a' programm és előszó után azt várta biráló, hogy ollyforma magyar életképekkel fog e' könyvben találkozni, mint például a' Kisfaludy' munkáiban, vagy Fáy András' Bélteky' házában található, hol minden kép, minden helyzet, gondolat és beszéd sajatságos magyar eredetiséggel bir, vagy pedig történeti beszélyeket várt, mellyekben a' személyek, koruk' szelleme, műveltségök,

*) Ennek kifejezésére némellyek *légyott* szóval élnek, de a' mellett, hogy költői nyelvben igen izetlen, mert az ocsmány légy-re emlékeztet, még alkalmatlan is. Logice van-e' ez mondva, például: „*ide* rendeltek engem légyott-ra?“ E' szó csak akkor lehetne használható — ámbár szép soha nem lesz — ha váltógatnók 's hol légy*ott* 's hol légy*itt*nek mondanók.

A' szerk.

politicai állásuk szerint magyar eredetiségben rajzoltatnának, melly czélra, beszélyiróinktól nem ismert Budai' Polgári Lexicona megbecsülhetlen kincsforrás lenne. — Azonban nézzük végig e' füzet' tartalmát 's látni fogjuk, hogy Kuthy' Iskolai kalandja is, melly pedig legjobb czikke e' kötetnek, élethű kép ugyan, de nem a' Programm és Előszó' elvei szerinti magyar életkép; Gaal' czikke pedig, megváltoztatván a' hely és személyek' neveit, épen ugy játszhatnék Párisban, mint Pesten, Ney' Lanká-járól, 's Tárkányi' Szép Julcsájáról fennebb mondám ki véleményemet.

Mind ezekből azt következtetem, hogy, legalább az eddigiek szerint, mind Frankenburg Programmjával, mind Fáy András Előszavával, fogadós nélkül számoltanak.

GEMZSEY.

Kétszeres boszú.

Olasz beszély.

Tisztán fénylett a' tavaszi nap a' szép Olaszország' egyik gyönyörű vidéke fölött. Két férfi ült egy lugasban 's miután az első poharat kiürítették a' tüzes lacryma christi-ből, egyik, ki bőköpenybe vala burkolva, félbeszakasztá a' hallgatást.

„Tehát, Henry kapitány — így szóla társához — ön ismerte Zorzinát?"

‚Annyira, hogy szükség' esetében be is tudnám bizonyítani' — felelt a' tiszt.

„Ha nem hibázok, ez azon időben lehete, mikor ő Bresciában fénylett?"

‚Igen, uram, azon időben, mikor ő Bresciát, Paduát, Bolognát, Parmát, Velenczét, szóval egész Olaszországot elbájolta.'

„Nem akarom kérdeni, kapitány, valljon önre nézve boldog idő volt-e az? Arra magam is emlékezem, hogy az isteni énekesnő által megkülönböztetve lenni nagy becsületnek tartatott."

‚Az igaz, és minden dicsekvés nélkül mondhatom, hogy engem nem tekinte egykedvűleg.'

„Csak vallja ön meg, ő nem is tehete másképp. Nemes arcz, szép vagyon, hosszú osztrák kard, gazdagon hímzett egyenruha, szóval mindennel birt ön, mi illy színházi fejedelemnőknek tetszik, és úgy látszott, hogy a' szegény bangó effélékért igen bolondúlt. De mondja meg nekem ön, birta-e valljon az ő szerelmét is?"

‚Köztünk legyen mondva, én nyiltan akarok szólni, ő épen sze-

retni kezde engem. De elég legyen e' bohoságról. Illy jelentés nélküli beszédnek nem lehet ön előtt érdeke.'

„Esküszöm önnek, hogy ellenkezőleg van a' dolog. Én mindenbe bele elegyedem, mi művészetet és poezist illet, és szokva vagyok, mióta a' cadettek' intézetéből kiléptem, Ausoniánk' fülmiléinek énekére hallgatózni. Különösen gyönyörködöm benne, mindent kikutatni, mi őket illeti, leginkább pedig az után kémlelődni, mi Zorzinával összeköttetésben van.

,Ha úgy van, nem tartózkodom ön szeszélyének engedni. El fogom önnek beszélni, miként ismerkedtem meg Zorzinával.'

„Épen ezt akartam én is megtudni."

Ezt mondván, a' köpönyegbe burkolt férfi tele tölté másodszor is a' tiszt' poharát borral, és emez, megsimitván kezével szőke bajuszát, elkezdé beszédét minden további kérés nélkül.

,Ez előtt négy.... de öt, igen, öt évvel Bresciában őrcsapatként feküdtünk. Zorzinát akkor mindenki valódi csodaként tekintette 's ő egész város' fejét elbódítá. Három estve hallám őt énekelni a' színházban és bele szerelmesedtem....'

„Mint mindenki."

,Vagy legalább mint minden tisztei ezredemnek. Még egy női szempár sem igézte úgy meg szivemet. Csak hamar észrevette szerelmes nyugtalanságomat a' nélkül, hogy rajtam könyörülne. Levelet levél után, bokrétát bokréta után küldöttem hozzá: de mind hiába, a' primadonna már más által szerettetett. Neki bizonyos müvész volt kegyencze.'

„Festő, nemde?"

,Meglehet, hogy festő; ki, féltékeny még azon uralkodás miatt is, mivel az énekesnő a' hallgató közönség felett birt, nőül akarta őt venni, hogy végre diadalai elől elragadja őt. Nem volt tehát semmi reményem. De még is, midőn egy estve a' Saint-Jacques-piaczon mennék, egy duenna, megrántva ruhám' szegletét, titokteli arczczal egy csomó szivart nyomott kezembe, melly között csínos levelke volt eldugva.'

„Levelke, Zorzinától?"

,Igen.'

„Szerencsés ember! 's mit írt önnek a' szeretetre méltó hölgy?"

,Sok hizelgőket, mellyeket ezzel végze: „Legyen ön holnap napszállatkor a' montefiascone-i villában; ott fogom önt várni."'

„És mit teve ön, ég' irgalmáért?"

,Furcsa kérdés! Elmentem.'

„A' villában ünnepély volt. Ön bizonyosan meg vala híva.“

‚Nem, titkon jutottam be; de minden esetre karddal is csináltam volna útat magamnak.‘

„Folytassa.“

‚A' teremek és kertek pazarúl kivilágítvák, versenyeztek a' csillaggal beszórt ég' fényével. Vidám embersokaság hullámzott mint tengerhab a' teremekben; a' parkban magános sétálók bolyongtak, nem kevésbbé boldogok a' viruló fák alatt. De minden ajkakon, nőkén úgy mint férfiakén, csak egy név élt; a' Zorzina' neve, mert a' híres énekesnő, ki két évig vala Brescia' kedvencze, holnap saját hasznára utólszor volt föllépendő.‘

„Bizonyosan azért tódulának, hogy ezen estve még egyszer lássák és hallják őt?“

‚Az emberek húsz mérföldről csoportoztak össze a' környékből. De visszatérek tárgyamhoz. Képzelje ön! azon pillanatban, hogy a' kertbe lépek, fenn a' terasson egy női alakot vettem észre; egyedűl, fehérbe öltözve és virágokkal koszorúzottan, mozdulat nélkűl, egy márvány ballustradhoz támaszkodva.‘

„Hasonlólag Juliához, ki Romeo-ját várja.“

‚Juliához, ha ön úgy akarja. Én egyenesen felé mentem és léptem' zöreje félbeszakasztá elandalodását. Ön-e Henry kapitány? mond ő olly kedves hangon, mint a' szélhárfa' zengése. Igen, én vagyok, feleltem; én vagyok Henry kapitány. Nem fojthatám el vágyamat önt láthatni. Bolyongtam a' sokaság között, keresve önt minden felé. Végre megleltem és boldog vagyok. — Ah az igen szép öntől — susoga kedves hangján — de nem tudom miért rekeszketek. Ugy tetszik, mintha meggondolatlanság volna? tevé hozzá ölelő karjaimból kifejtőzve, ha Giulo meglepne bennünket. — Giulo, kiálték, ki az a' Giulo? — Ah ő ama' férfi, kinek én azon boldogtalan igéretet tettem, hogy övé leendek; ő nagy festőművész, de bolondos ember, hinek heves szerelme alkalmatlan teher nekem. —‘

„Azt mondta önnek?“

‚Igen, úgy szólott reszketve és nagy szemeit földre lesütve. Ezen pillantatban hangok hallatának, gyertyavilágok látszának közeledni a' terasshoz. — Engem keresnek — úgy mond Zorzina — énekelnem kell és magamat bámultatnom. Sajnálj engem, Henry, és hagyj el hamar. — Élj boldogúl, Semiramisom, szólék én és heves csókot nyomva liliomkezére hamar lesiettem a' ballustradról. Néhány percz alatt a' kertben voltam és még egyszer visszapillanték. Az égi lény

koszorújából egy virágot veve ki, egy gyűrűt húzott le újjáról és felém hajítva mindkettőt ezt mondá: A' te számodra.'—

„Vége van most ön beszélyének, kapitány?"

„Csaknem vége — szólt a' tiszt — mert más nap a' szinház pompásan ki volt világítva, nagy czédulák jelenték iszonyú betükkel: „„Semiramis opera seria. Utolsó előadás signora Zorzina' javára.'" Mindenfelől seregenként tódult a' nép, mint mikor a' tenger' habjai parthoz tolúlnak, a' színház' ajtajához. Végtére megnyilt az ajtó és az emberfolyam kiönté magát hangos morgással a' színházi ürbe. Alig mult el néhány percz, már minden telve volt. A' közönség tolongott benn és tolongott künn; mindenki helyet kerese magának; itt vitáztak, amott verekedtek, zaj volt, mintha a' falak le akarnának omlani: de néhány percz mulva egyszerre mély csönd lett, mintha a' dükös orkán egy pillantat alatt csillapodott volna le. Az operának el kell vala kezdetnie.'

„És az énekesnő? Ön egészen el látszik róla feledkezni."

„Várjon csak ön, mindjárt rá jövök. Egy előzene eljátszaték. A' közönség tele várakozással, hangosan kiáltozá az énekesnőt. A' kárpit nem mozdult. A' zajgók kettőzteték zsivajgásukat. Mind hiába. Rémítő orditozás támadt most és dühösség ragadta el a' sokaságot. Szétzuzattak a' padok és a' karos gyertyatartók veszélyben kezdének forgani. Végre negyed óra mulva felvonult a' kárpit, a' rendező lassan kilépett és háromszor meghajtá magát. Mély hallgatás. — Uraim — mond ő — hasztalan ügyekeztünk a' signorát meglelni; ő eltünt. — Ezen szavakat hallva a' sokaság eloszlott, mély hallgatassal, meg nem foghatva ez eseményt. Midőn lakomba értem, hallgatagabb és komorabb mint valamennyi, értesíttetém, hogy az énekesek e' fejedelemnője' hirtelen eltünéséről többféle hírek vannak forgásban: A' signora megbánva világi életét Rómába ment 's apáczává lön. A' signora félt a' fejkötőtől és álöltözet' védelme alatt Francziaországba menekült. A' signora egy osztrák tisztet ajándékoza meg kegyével és e' miatt másik mátkája meggyilkolá őt. Ezen utóbbi hír, könnyen gondolhatja ön, rendkivül fölébreszté figyelmemet, mint midőn a' hadi paripa a' csatatrombitát hallja. De lehetetlen volt kitapogatnom, mi forrásból jöttek ezen hírek. Senki sem tudott bizonyosat mondani.'

„És valóban semmit sem tudott ön többet Zorzina felől?"

„Nem, semmit többet azon kivül, hogy a' virág, mellyet tőle kaptam, elhervadt, és hogy liliomújjának gyürűjét szivemen hordozva, egy fogadás' következtében soha el nem hagyám egy pillanatra is. De mit csinál ön? Miért töri el ezen pohár' talpát?'

„Oh bocsásson meg, egy fiatalkori bolondságra emlékeztem. Ott, hol az ön' beszélye elvégződött, mit én csak homályosan tudtam, kezdődik egy másik, melly iránt én jobban vagyok értesítve."

‚Mit akar ön ezzel mondani? Ön tudná mi lett Zorzinából?'

„Igen!"

A' tiszt felfogá a' palaczkot és néhány cseppet önte a' felséges borból a' poharakba, es miután mindketten ivának, igy szóla:

‚Beszéljen, uram, én hallgatom.'

A' köpenybe burkolt ember azonnal beszélni kezde.

„Azon estve — mond ő — mikor a' primadonnának utólszor kell vala az operában föllépnie, saját palotájában öltözködött Giulónak, a' festőnek, kit ön ismer, jelenlétében. Már készen volt és semmi sem tartóztatá többé hogy Babylon' királynéja szerepét énekelje. Még soha sem tetszett a' művész előtt olly kedvesnek mint ma. A' virágkoszorú fején ült, mint nap az égen. Két nagy szeme hosszú fekete pillái alatt úgy fénylett, mint két villogó gyémánt; tündöklő haja egy hajlott vonalt képeze halvány arczán mint ha Raphael' ecsete festette volna; rózsaajkai körül mondhatlan kedves mosoly lebegett. Szóval, minden kellem és költészet volt rajta. Elmerülvén látásába Giulo, nem birt magával. Lázroham fogta el őt, és kettős tűz, a' féltékenység és elragadtatásé; azon homályos állapotban volt, midőn a' földi ember eltűnik és valami ördögi lény uralkodik rajta.'

‚És mit tőn Giulo?'

„Ezt mondotta hozzá: végtére enyém leszesz. — Oh kedvesem, egy kis türödelemmel-felelt ő — csak egy napot még. — Egy napot? ah Zorzina, mi hiú vagy te! többet tartasz diadalmaid, mint szerelmedről. — Giulo, miért mondod ezt? Ajándékozd még e' napot nekem, ez lesz utolsó ragyogó napjaim közt. Mit megigértem meg is tartandom. Semiramis' előadása után egészen a' tied vagyok. — Az ifju ember nem monda ellent, de kezével homlokára csapott, mintha hirtelen egy gondolata ötlenék fel. — Menjünk? — kérdé a' szép gyermek. — Ők mentek; egy kocsi állott a' palota előtt. Azon pillantatban, hogy a' kocsiba ültek, Giulo egy szót súgott a' kocsis' fülébe, 's ők röpültek a' kövezeten, szálló madár' sebességével. — De hová megyünk, Giulo? kérdé hirtelen a' megijedt Zorzina. Ezen utcza nem vezet a' színházhoz. Egész Brescia várakozik rám és mi itt vagyunk a' Via de Podestán, a' te műtermed mellett. — Giulo hallgatott, 's midőn a' kocsi megálla, bevezeté a' kedves lényt egy ház' szobájába, mellynek ajtaja megnyilt előtte. — Ah mit fog Brescia gondolni, mondá az énekesnő. Tíz évi fáradság, az érettem ábrándozó Nápoly, a' nekem hó-

doló Bologna, Velencze, melly ismét magához hív, életem fényteli hírpályája! Mindent, mindent elragadsz te tőlem, Giulo! — De mit használnak neked ezen nyomorúságok szólt, Giulo! Három ezer kéz tapsoljon neked tetszést, és halmozzon el koszorúkkal, meddig én egész éjen át nem aludtam; engem elemésztene a' féltékenység, ha arra kellene gondolnom, hogy hangodon és szépségedben annyi mások gyönyörködnek. Ezenkivül itt egy be nem végzett kép: szent Czeczilia' martyrhalála. A' hohérok és a' martyrság' jelei készen, csak a' szűz hiányzik még. Te lészsz ezen szűz, Zorzina, és én meg akarlak örökíteni ezen vásznon, ragyogó nagy fekete szemeiddel és virágkoszorúddal. — De Giulo, te tévedsz, neked szentre nem pedig színésznőre van szükséged. Neked olly nő kell, kinek arczvonásin mély fájdalom ül, nyelvén, elhal a' sohajtás, én pedig rózsákkal koszorúzva és drága kövekkel ékesítve, Venus' márványszobrához hasonlítok. — Ez egy percz alatt megtörténhetik; le szaporán az aranynyal és virág-függelékekkel! — De még most sem vagyok keresztény szűz; nézd e' királyi palástot, én Assur' neje vagyok. — Rakd le a' gyöngyöket, a' gyémánt csatokat és a' köpenyt. — De azért kevésbbé vagyok-e' világi? Kevésbbé mosolyog-e szám, pirosak-e ajkaim? — Most figyelj! A' hóhérok meg fognak eszközeikkel jelenni! O mi szép leendesz, ha érzéseid durva kezeik között elenyésznek. — De ismerendi-e lelkem, ha elszálland, az útat az ég felé, melly eddig csak a' színpadhoz tudá az utat? — Megtalálandja az útat a' megváltóhoz. Képzeld, hogy a' hohérok jőnek. Most itt vannak. Nyujtsd ki kezeidet, hogy bilincsekbe tegyék. O Zorzina, mi szép vagy te könyeidben, hosszú hajaddal, mellyeket hóhér keze illet. "

„Hogyan, csak nem akarta talán őt megölni, a' bőszült?" kérdé Henry kapitány?

„Többet ennél; a' boldogtalan hóhérjává lön mátkájának."

„Szegény teremtés!"

„Mondja ön inkább, szegény festő. Ő többet szenvedett, mint Zorzina. Ebből ő martyrnőt csinált, magából pedig egy római városparancsnok' szolgáját és rémítő hangon kiálta: No tehát ismerd el, hogy Caesar isten és tagadd meg a' názaretbelit, vagy halál vár reád! Minden készen van, gondold meg, hogy a' kereszt fel van állítva, hallod Zorzina, a' kereszt fel van állitva! — Hagyd el, hagyd el, Giulo! —

Soha sem látszottál szemeimben olly szépnek; o mi mondhatlan szép lészsz még akkor, ha a' halál' fagylehelete lecsókolja arczod' ró-

zsáit, igen igen a' halál int neked. — Giulo, Giulo, könyörület, irgalom! — Soha, semmi irgalom, halj meg! —

Nem nem, én nem vagyok Czeczília, a' római szűz, én Zorzina vagyok a' boldogtalan énekesnő! O kímélj engem. — Hadd el e' jajongást! — És a' sajnálatra méltó nő meghalt a' kérlelhetlennek gyilokszurásai alatt. "

,Ah még sincs ezen borzasztó történetnek vége? kiálta Henry kapitány az aggodalom' izzadási cseppjeit törölve homlokáról. — Ön talán ama' sötét aegyptusi a' régi korból, ki boldogtalan beszélyével felséges borom' élvezetét akarja nekem megkeseríteni.'

„Hogyan, tehát nem ön kért-e, hogy beszéljem el Zorzina' történetét?"

,Meglehet, de ki álmodhatott illy tragicai kifejlésről?'

„Türödelem! Ön ezen szomorú kifejlődésnek csak egy részével ismerős még, el kell mondanom másik részét is.'

,Nem; kiméljen meg illy elbeszélés' gyötrelmeitől; vérem megfagyna bele. Azért jövék ide, hogy egy pohárka krisztus' könyével felviditsam magam 's ön nekem halottas történeteket beszél.'

„Még csak azt kell önnek elmondanom mint temettetett el Zorzina a' tenger' hullámaiba."

,Micsoda? az ő mennyei teste, tökéletesebb, mint a' görög Venus....?'

„Miután Giulo szent Czeczilia' martyrhalálát elvégezte és a' képet névtelenül Brescia' museumába küldötte, a' beburkolt holttestet lovára vevé és elnyargalt vele egyenesen az ádriai tengerhez 's annak hullámaiba temeté."

,Maga Shakespeare, ki véres képek' előadásában örömét leli, nem tudna illy iszonyú képet festeni. Ez a' Giulo valódi tigris lehete ember alakban!

„Vagy szegény lelki beteg."

,Hogyan, tán csak nem menti őt ön?'

„Sajnálom őt."

,'S micsoda vége lett neki?'

„Olly vége, melly szánakozást gerjeszt. Csakhamar még csodalátosabb eszelősködések közé lökte magát, ámbár csendes és hideg müvész vala, több énekesnőnek volt kegyelt lovagja mint akárki a' vele egykoru és rangúak közől. Azonban csak boszúság és kétségbeesés voltak osztályrésze. Sokszor képzelte kedvese és maga között Zorzina' árnyékát fölemelkedni, úgy a' mint egykor műtermében látta,

könnyű szép öltözékben, virágkoszorúval fürteiben. De önnek igaza van, kapitány, legyen elég ezen szomorú történetről. Igyunk!"

„Nem, ne igyunk többet! Különben is e' palacz kiürült, későn is van és aztán megmondjam-e önnek? lelkem ezen ördöngös festő igen kedvetlen hangulatba hozá. Valljon, hol tartózkodhatik ő most?"

„Ő maga sem tudja mint mondják, mert szünetlen bolyong egy helyről a' másikra, hol csak egy emléket vagy ereklyét sejt egykori kedves Zorzinájától."

„Mind ez valóban igen különös."

Én is azt hiszem, hogy különös, de figyeljen csak még. Egy napon így szólott valaki Giulóhoz: Azon férfi, kit Zorzina a' montefiasconei villában ön elébe tön, egy gyürűt kapott az énekesnőtől, mellyet ő mindig szivén hordoz. — Ezen idő óta a' festő egyetlenegy szempillantatig sem szalasztá el szemei elől boldogsága' elrablóját."

Ezen szavakat a' köpönyegbe burkolt férfi vontatva és bizonyos fenyegető hangon ejtette. A' kapitánynak, midőn ezeket hallá, egyszerre, mintha fátyol esett volna le szemeiről. Székéről felugorva kiálta:

„Te vagy Giulo! Most ismerlek meg téged, te Zorzina' vérétől mocskolt ember. Négy év óta kering körűlem köpönyeged, mint keselyű, és kíséri sarkaimat mint romboló boszúszellem. Ennek most itt el kell végződnie. Hozass magadnak fegyvert, meg kell velem vínod."

Minden válasz helyett ezt mondá Giulo (mert csakugyan ő volt):

„Hozassunk inkább egy palaczk lacryma christit, és igyunk még egyet kapitány."

„Nem elég, hogy orgyilkos vagy, még azt is be akarod bizonyítani, lelked milly gyáva. Vonakodol kardodat velem megmérni? Nem akarsz víni?"

„Víni? — mond a' festő — az felesleg volna. A' bor, melllyet két óra óta mindketten iddogálunk, meg volt.....mérgezve.

TIHAMÉR.

Költemények.

A' falu.

Hozzád kivánkozom, kisded falu,
Erdő, mező! tibennetek,
Ha elhagyom ködlepte porlakom',
Szabad vagyok, liheghetek.

Hol a' pacsirta ég felé röpül
A' reggelt dal közt hirdeti,
Midőn a' munkás szántó tulkait
Nehéz igák alá veti.

Szeretlek én falu, rét és mező,
Tavaszszal, nyárban őszön át;
Még télen is, csend és vihar között,
Kunyhód csak boldogságot ád.

Szép vagy, ha a' vihar' dörgésivel
Szétűzi a' munkásokat,
Ha csattogó nagy cseppek verdesik
Az összetódúlt barmokat.

Míg a' kifáradott villám utóbb
Szétoszlatván a' fellegárt,
Előzi a' záport 's felhők közől
A' nap lövell arany sugárt.

És a' bezáródott virág lassan kinyíl,
Kitárja újra szirmait,
A' fákon gyöngycseppek tündöklenek,
Fürösztik barnult ágait.

Szép vagy, ha télen kandalló körül
Estvénként pásztorunk mesél
Flórenczről, kit majmok ragadtak el,
Vagy a' bűvös botról beszél.

Elmondja, hogy volt egyszer egy király,
Kinek Mátyás volt a' neve,
— Ezt még nagyapjától hallá — hogy az
Szegényekkel sok jót teve.

És e' király igazságos vala,
Táplalgatá az éhezőt,
Hogy ő még él, egy barlang' mélyiben,
'S szakálla már ölekre nőtt.

Ő visszatér még és áldást hozand
A' szenvedő pór nép közé,
Hogy még igazság lesz, ha eljön ő,
Ki a' szegényt meg nem veté.

Szép vagy, falum, a' nyári éjeken.
Midőn az éji őr kiált,
Kis útczáidon és utána csend
Jelenti a' nyugvást, homályt.

Ha dárdájával ballag 's lépteit
Holdárny kiséri 's hallgatás,
A'vagy ha szent dalát zavarja a'
Bagoly 's a' tompa ugatás, —

Künn a' mezőn, a' szebb éjféleken,
Piroslő tűzrakás körül,
Ifjak hevernek és a' pásztor is
Köztök meséket mondva űl.

'S míg ő meséli, hogy e' tájakon
Hajdan sokan kihalltanak,
Az egykor elhúnyt hősek' lelkei
Tüzök felett átbolyganak.

SAMARJAY KÁROLY.

Barátom' emlékkönyvébe.

Beúszva ifjúságunk' habjait,
A' szép folyam' közös csolnakja vitt.

Felezve bajt, felezve örömet,
A' csolnak' népe vígan evezett!

'S olly dúsan zöldelő partok között
A' férfikornak tengerébe jött.

Miért is volt a' hullám olly sebes?
Most mindenik külön sajkát keres;

És karral észszel tenni elmegyen,
Hogy álmainkból szép való legyen.

Isten veled! ki tudja merre, hol?
De lobogómmal még találkozol!

Gondolj reám! azt más hadd irja meg:
Nem irtam én, hisz én — ismertelek.

VIDOR EMÍL.

A' havashoz.

Oh hegy, ég felé nyuló hegy!
Érzed a' szerelmi kínt?
Hisz halvány tetőd is búsan
Kék egére feltekint.
Csókkal hintené tetőd fenn
A' magasló kék eget,
Ámde az fölebb röpűlve
Gúnynyal küld rád felleget.

Oh hegy, ég felé nyuló hegy!
Én is érzem ezt a' kínt,
Mert arczának báj egéből
Kedvesem rám nem tekint.
Hasztalan vágyom birhatni
Őt a' földnek angyalát,
Hasztalan vágyom fürösztni
Csókban ajka' hajnalát.

Oh hegy, ég felé nyuló hegy!
Bérczeid' fagy 's hó fedi;
Nincs vadrózsa 's lomb tetődön,
Kéz mohodat nem szedi:
Ámde fellegetlen néz le
Néha a' kék ég reád,
Friss havadban, hűs jegedben,
Megfürészti csillagát.

Kedves! ah mosolygj reám, csak
Egyszer mint a' bérez' ege,
E' mosolyban tán elolvad
Bún fagyott keblem' jege.
Hajh! e' bú fagyaszt el szűmben
Minden édest, éltetőt,
Elhagyottabb, árvább ő még
Oh hegy, mint jeges tetőd.

SAMARJAY KÁROLY.

TÁRCZA.

Ujabb nyelvészeti fonákságok a' Honderűben.

—

Minap a' Honderűnek egy hajtóvadászát, ki nyelvészeti baklövésekkel tette magát figyelemre méltóvá, volt szerencsénk olvasóinknak színről színre bemutatni, most e' hajtóvadász ismét megjelenik a' Honderű' 22. számában, de most már nem mint vadász többé, hanem mint recipe-iró. Tehát előléptették őt a' Honderű' urai— promoverunt ut amoveatur — hihetőleg azért, mert baklövéseiből látták, hogy vadásznak nem alkalmas. Ez úttal tehát ugy van szerencsénk vele találkozni mint orvossal, ki recipét ir. Ránk különben keveset tartozik mi féle hivatalokat visel, 's ura-e vagy szolgája a' Honderűnek, de foglalkodásai' fonákságait, nehogy nyelvészeti ál tanok terjesztessenek beszédei által, kötelességünknek ismerjük kimutogatni 's valamint minap baklövéseit fedeztük fel, úgy most recipéje' kártékonyságát fogjuk olvasóink' elébe állitani, 's vele bebizonyitani, hogy a' hajtóvadászból nem vált olly orvos, kire beteg' gyógyitását bizni okosság volna.

Csodálatos, hogy e' magát *-rüy*-nek nevező recipe-iró nem tud tiszta eszmékre fejlődni 's különösen igen gyakran elfelejti, miszerint a' szokást, mellyről mondatik: quem penes arbitrium est.....nem —rüynek hiják. A' *felűl* és *felőlre* nézve csak néhány kérdést. Szólnak-e, irnak-e igy: *fel*, *felé*, *felűl*, például *felszáll, fejem felé esett a' kő, a' hidon felűl?* A' ki alföldit hallott beszélni, ki könyveinket forgatta, azt fogja felelni, hogy igen. Már most származtassunk a' *fél*ből szinte illy képzőjű szavakat u.m. *felé felűl*, nem fog-e *fél*ből és *fél*ből egyaránt szabályos származatú két szó összekeveredni? Bizonyosan, és nem csak az Athenaeum' fejében, hanem minden jóra való fejben, hol a' gondolatok rendben vannak; de ha valaki csizmaszárával gondolkodik, annak illy dolgokat bajos lesz felfogni. Az aztán egészen más, hogy az egyiket meg kell hagyni úgy a' hogyan egyedűl jó, az az *felé* és *felűl*nek (a' *fél*ből eredetteket t. i.) a' másik származékot pedig, minthogy *fölé*-nek és *fölűl*-nek is irható, ezen alakban kell használni különböztetés' kedveért 's ez már bevehetőbb ok, mint az, hogy *fel*, a' *fő*ből ered, mert ha ezigy vól-

na is, azért még sem fogunk így irni: *fölöltözik*, *fölönt*, hanem szebb hangzás' kedveért *felöltözik felönt*. Azon ártatlan kérdésre, hogy ha a' *fel*ből *felett* és *felül* eredhet, mért nem eredhet onnan *felé* és *felül*, a' félből pedig miért nem *felett* és *felül*? Csak azt feleljük, hogy eredhet biz az, ered is, de a' szokásnak, melly igen nagy úr a' nyelvben, ezekből csak némellyeket tetszik használnia, némellyeket pedig nem, mert vagy nincs szüksége rá, vagy helyettök más ragú vagy képzőjű vagy épen más szavakkal él.

A' *tesz* igéről ismét igen czifra dolgokat borit fel a' recipe-iró. Ha érdemlené, mulatságos volna ezen úrnak észkalandozásait kisérni, de most csak a' dologra. A' *tesz* igének gyöke *te* 's ezen gyök törzsökül szolgál egyszersmind a' félmult időnek *tevém*, *tevéd*, stb. a' jövő időnek *teend*, a' parancsolónak *te-gy-en* (a' gy-t mint a' j, v-ét segéd-betűnek sejtjük, mert mi néha bátorkodunk kételkedni tanaink' csalhatlanságán, azért szúrjuk oda a' *talánt*) továbbá a' *tevén tevő*; és a' ható ige *te-het*. Hogy hasonló természetű igék a' *visz*, *hisz* (nem csak, hanem még a' *lesz*, *vesz* is) az már az academiai helyes irás és szoragasztás' szabályaiban is feltalálható 's így nem nagy újság. Ezeknek gyöke tehát részint törzsökei a' következők: *te*, *ve*, *le*, *vi*, *hi*, (mire talán a' recipe-iró azt fogja nevetni: hihihi 's az igen szép lesz tőle). Ez tehát nem újság, de igen szép újság az, mit — rüy úrtól tanúlunk, hogy ezen gyökköhöz *esz*, a' második személy' raga járúl. Mi illyet nem mondottunk, mert ez képtelenség. Az *ész* (vagy *asz*, *osz*, *ösz*, *usz*, *üsz* mint az a' különböző hangrendű szavaknál változik) nem *rag* az általunk vitatott összetételben, hanem *képző*. Igy erednek az efféle igék: *tám-asz-t* (tám-asz-at), *er-esz-t* (er-esz-et), *rag-asz-t* (rag-asz-at), *cselek-esz-ik*, *esk-üsz-ik*, *al-usz-ik*, *nyug-osz-ik*, *alk-usz-ik* stb. A' ki most kezd a' nyelv' eleméről gondolkodni, az egy kis dissertatiót csinálhat magának, (mit a' recipe-iró hihetőleg el nem mulasztand) körülbelül illy neműt: „Hoho! hiszen az *alkuban* már meg van az *u*, 's ezen kivül így is szólunk: *cselekszik*, *alszik*, *alkszik*, *nyugszik* stb. mire való hát a' képzőben a' hangzó?“ De ha ezen hoho után tovább gondolkodik a' hangzók' összeütközése, összeolvadása' példáit egybevetvén, ki fogja találni, hogy nem roszúl tapogatózunk. Semmi rag tehát, hanem képző 's a' nyelv' elemeit egy kissé jobban kell ismerni, ha kérnünk szabad.

A' szavak' össze vagy különirására nézve készitett újabb értekezésre, minap mondottainkhoz még csak ezt ragasztjuk: Meddig a' recipe-iró be nem bizonyitja, hogy az Athenaeumból általa minap kiirt szavak' össze vagy különirásából, ott hol állanak, érthetetlenség vagy csak kétértelműség származott is, addig haszontalan csevegéssé válik minden további beszéde. Egyéb csűrés-csavarásaira e' helynél felesleg szólnunk.

A' *ként* és *kép* közti állitólagos különbségre csak annyit jegyzünk meg, hogy mi az *ekként*, *akként*, *miként* igehatározókat „módkifejező“ értelemben (— rüy úr' saját szavával élve) sem hiszszük kiküszöbölhetőknek nyelvünkből és a' *ként*nek *kép*peli fölcseréléséből nem látunk olly hasznot, hogy miatta e' fölcserélést allandó szabályúl lehetne fölvenni. Magyarázza meg a' recipe-iró, mi tévedés lesz belőle, ha *seregként* helyett *seregképen*-t, *vendégként* h. *vendégképen*-t stb. irunk? mindkettő ezt fogja tenni: *mint vendég*, *mint sereg*, vagy ha tetszik *vendég' módjára*, és *sereg' módjára*, mert a' *mód* maga is hasonlitó erejű szó. De ha megengednők is, hogy a' ket-

tőt megkülönböztetni nyereség, ezt javaslat*képen*, vagy javaslat*ként*, vagy javaslat*úl*, vagy javasló*lag*, vagy *mint* javaslatot lehet elmondani, de követelni, hogy csak úgy van jól, mint —rüy úr kigondolta, nem lehet, midőn még eddig senki sem tett közte különbséget, sem irók, sem lexicographok, (hivatkozunk Márton, Fogarasy és az academia' szótáraira) és legkevésbbé a' beszélők.

Hogy a' *körűlem*, *hátúlam*, *alúlam*, *fölűlem* roszak legyenek, most ismét csak mondva van, de nem megmutatva. Hogy *kivűlem* csak kényteleségből iratik, azért mert *ki* nem vesz fel *ott ött* ragot, nem változtat a' dolgon. Elég hogy iratik, 's nem roszúl, 's igy nem áll a' szabály miszerint az *úl*, *űl* nem vesz fel személyragot, 's ha nem áll, nem lehet rosz a' *fölűlem*, *hatúlam*, *körűlem* stb. És micsoda hiába való beszéd az, hogy a' nyelvben valami *kényteleségből* használtatik-e, vagy nem!

Az *elébe* és *fölébe* szavakat illetőleg igen is láttuk, miképen —rüy úr még hajtóvadász' korában azt mondotta e' két szóra, hogy azok *helyesirási képtelenség*, de mi e' képtelenséget nem hittük el 's azért mondók, hogy annak megfejtésével adós maradt, melly adósságat most sem róta le.

A' *benn*, *fenn*, azért gondoltatik a' recipe-iró által csak egy n-nel irhatónak, mert az *egy* is egy *gy*-vel iratik. A' kettő közt azon különbség van, hogy kiejtésben az *egy*et számtalanszor halljuk meg nem kettőztetve mondani, a' *benn*, *fenn*-t azonban igen ritkan, sőt magánhangzók előtt tán soha. Mondjuk és irjuk *egyedűl* és *egyetem*, *egyelít*, *egyenes*, *egyenlő* és csak igy mondjuk, a' *fenn*, *benn* ellenben igen világosan van kettőztetve a' *bennem*, és *fennen* (fennyen,) szavakban 's a' *benn* csak mint rag ejtetik kettőztetés nélkűl. Mi egyiket sem tartjuk hibának, akár *fenn*, *fen*, *benn*, *ben*, akár *fent*, *bent*, iratik, csak az ellen teszünk óvást, hogy valamellyiket kizárólag jónak állitsa valaki, mint —rüy úr a' *fen*-t, *ben*-t. Hogy az *egy*nek *súlyra van szüksége*, *mert magában nem sok* ezen erőtetett elménczségre megjegyezzük, miként általa a' recipe-iró azt tanusitja, hogy nem igen tud különböztetni. Értse meg, hogy itt *kimondási*, vagy jobban *hangsúlyról* van szó, nem *dologbeli súlyról*, amazt egy betűvel eszközölhetni, emezt pedig tizzel sem; ha tiz *gy*vel fogja is a' recipe-iró az *egyet* irni, az még sem lesz több egynél. Továbbá, igaz, egyik grammaticában sincs megirva, hogy *mássalhangzókat ad libitum kell kettőztetni*, de az minden magyar józan észben meg van irva, hogy a' mit a' szokás kettőztetve ejt, azt nem tilalmas kettőztetett betükkel irni.

A' szép hangzást illetőleg ismét sétálni engedi eszét a' recipe-iró 's nem arról beszél, miről szó van. Erre feleljen csak: ha *rúlam* és *tűlem*et nem ir a' Honderű, miért ir igy lovár*úl*, kezér*űl*? 's miért még ott is, hol széphangzás nem kivánja? Erre nincs felelet 's erre szerettünk volna valami kis kopasz mentséget hallani. Szabály a' Honderűnek *rólam* és *tőlem*-et irni, miért nem marad tehát ezen szabályhoz hű legalább ott, hol a' széphangzás nem kivánja. Mi a' *rólam* és *tőlem*től szinte engedünk magunknak kivételt néha, de annak oka van: *a' szebb hangzás*, a' Honderűben ellenben két szabály követtetik: a' szavak' végén *rúl*, és *tűl*, magán állólag pedig *rólam* és *tőlem*. Ezt nem értjük, recipe-iró úr!

Mi az *egy*' használatáról mondatik az ismét szép bizonysága annak, mennyire nem tud a' recipe-iró oda ütni a' hova néz. Tudja, hogy hol az egynek numericus értelme van ott az mindig helyesen használtatik és még

is azt állitja, hogy ezek: *az úr egy arczátlan, egy gazfi, ő egy angyal* jól vannak irva, és azt hiszi hogy ezek hasonlók imezekhez: *egy ország vérben áll, egy lépést sem teszek.* De mi numericus értelem van tehát amaz elsőbb példákban? Az *egy* szóban van-e ott a' súly? Avval akar-e a' mondó gyalázni, hogy valakit *egy*, nem pedig *két* vagy *három* gazfinak és arczátlannak nevez, és dicsérni, hogy valakit *egy*, nem pedig két vagy *három* angyalnak mond? Gondolkodjék csak kissé recipe-iró úr, kevésbbé lesz-e súlyos a' gyalázás és a' dicséret akkor, ha az egy' elhagyásával igy mondjuk: *te gazfi vagy, te arczátlan vagy, te angyal vagy?* 'S ha a' beszédnek csak azon értelme és súlya marad, mit keres itt az *egy*, nem világos-e, hogy az felesleges és a' német nyelvből ragadt ránk? Ezekben: *egy ország vérben áll, egy lépést sem teszek*, az *egy* helyesen áll. Itt annak elhagyatása értelmi különbséget fogna okozni. Első esetben az értetik, hogy nem kettő, három stb de még csak *egyetlenegy* lépést sem akar a' mondó tenni, a' második pedig az, hogy *egy egész* ország vérben áll. „Egy világ' kérése sem engesztel meg", mond Kisfaludy Károlynál Gara, az az: *egy egész* világé sem. *Declamatióval* mutogatni (mint —rüy úr akar) azt, mit argumentummal lehet és kell, nevetséges. Ki jól fog szavalni a' *gazfi*, az *arczátlan*, az *angyal* szavakra teendi a' súlyt, ki roszul az *egy*-re.

Örömest tanulnánk meg, mit még eddig nem tudtunk, és valamint minap úgy most is elvállalnók hibának a' mi valósággal az, de az Athenaeumból újabban kijeleltek közöl ez úttal egyetlen egyet sem ismerhetünk hibának. A' *válik*' ige 3. személye *vál* is; mert ez kétképen hajtogattatik. — *Nagyját* soha sem irt az Athenaeum és soha sem fog, valamint *agyja, fagyja, hegyje, jegyje, kegyjét* nem, *agya, fagya, hegye, jegye* és *kegye* helyett, mert itt, a' j-vel ragozás szükségtelen; — Az *elő* és *elé* közti különbséget még csak javaslatúl hozhatja föl —rüy úr, de nem megalapitott szabály gyanánt. Ez controversus kérdés 's igy hiábavaló erőködés hibáúl felróni. — A' *körülte* és *körötte* egyet tesz 's mindkettőt jónak tartjuk. — A' *fenn* iránt már elmondók véleményünket. — A' *mivelni* és *müvelni* közt csak a' recipeiró fejében van különbség; e' különbséget sem irók, beszélők, lexicographok, sem grammatica által nem birja soha igazolni. 'S általában itt megjegyezzük egyszer mindenkorra, hogy ollyakkal, mik csak javaslat gyanánt ajánlhatók, 's, ha jók, csak jövendőre elfogadandók (a' szokás úgy akarván), de még most helyességök semmiképen nem igazolható, ollyakkal, mondom, rovogatni a' legnagyobb helytelenség. És valóban nagy hig eszűség kell hozzá, hogy valaki javaslatot törvény gyanánt toljon fel.

Azon ráfogást, hogy argumentum helyett auctoritásokat hozunk fel, kereken visszautásitjuk. Nem argumentumúl, hanem példáúl szoktunk irókra és szokásra, beszédre hivatkozni. E' nélkül grammaticai dolgokban tapodtat sem lehet menni, mert a' nyelvet nem hajtóvadászok' és recipe-irók' phantasiája készíti, hanem az élet, és szabályokat irók és beszélők' nyelvéből kell abstrahálni, nem levegőben épiteni.

Ennyi legyen ez alkalommal mondva e' hajtóvadászi recipére. Egyébiránt, ha még jövendőre is recipéket szándékozik —rüy úr irni, akkor ajánljuk neki, hogy előbb gyógyitsa ki magát nyelvészeti fonáksagaiból és aztán irjon másoknak recipéket, különben medicina peior morbo, és a' nyelvtannal vesződni nem szerető olvasók között csak ál tanitásokat terjesztend. A' szerk.

Lapszemle.

—

XX.

Regélő 45 — 49. szám. — A' 47. számban Vachot Imre folytatja Pozsonyi képek czimű czikkjét, és e' II. szakaszban az alsó és felső táblák' külső alakját irja le sokkal ügyesebben, és mondhatni jól, mint az I. szakaszban Pozsonyt. E' vonásokból hiven összerakhatja magának az olvasó' képzelete azon teremek' kül alakját, mellyekben törvényhozóink e' haza' jövendő üdve felett tanácskoznak. — A' 48. számban Hrabovszky Dávid kezdi közleni utazási töredékeit Párisi napló czim alatt, mellyek folytattatnak, a' nélkül, hogy még bevégeztetnének a' 49. számban is. Itt, mint a' czim is jelenti, még csak Páris' képét festi. Parisról annyi volt már irva, még magyarúl is több czikk, hogy ugyan csak össze kell magát szednie, ki e' tárgygyal még új és érdekes akar lenni. E' napló igen szaggatott, töredékes, laconicus, kevés eszmével, kevés észrevétellel. Nem egyéb, mint tárczai körrajzok, minőket utazók szoktak feljegyezni, későbbi használatúl egy utleirás' kidolgozásánál. Kevéssel több ez, mint száraz elősorolása, hogy az utazó itt volt, amott volt, ez tetszett, amaz nem tetszett neki. Nem tagadhatni, hogy illy vázolatos rajzoknak is volna becse, ha magát az arczképet hű vonásokban nem ismernők, de ismerve azt és pedig elég jellemző és részletes apróságokig, igy nem lehetnek nagy érdekűek. Ohajtjuk, hogy ha a' napló' irója tárgyban nem lehet új, legalább nézetei és észrevételeiben ügyekezzék az lenni, különben száraz ismétlővé válik. — A' Marmarosi oláhok' ismertetése Bartók Gábortól, tartalmas czikk és igen érdekes; az ember szinte sajnálja, hogy olly rövid. A' marmarosi oláhok' házi életét, főleg lakodalmi szokásaikat ismerteti, úgy látszik, igen hiven, és ügyes ábrázolatban. Bár vidéken lakó iróink sok efféleket közlenének. Azt hiszszük, bármellyik szerkesztőség szivesen közlene illy tartalmú czikkeket lapjában, mellyek a' mellett, hogy érdekesen mulattatók, igen hasznosak is a' népek és szokások' tanulóira nézve, és a' statisticusok is nagy köszönettel veendenék. Csakhogy lelkiösmeretes hűséggel kell iratniok, különben nincs becsök. — Egy házasulandó' ohajtásai mulatságos kis bohóság, mit, mint különösséget 's kivált nőknek érdekeset, jó volt közleni.

A' beszély-rovatot ez úttal Garay és Szentai töltik be. — Garay' beszélye a' Virágvásárlás, ha ez előtt tiz évvel iratik, midőn irodalmunk mind beszélyiróknak, mind pedig tűrhető beszélyeknek nagyobb szükében volt, többre becsültethetett, ma már a' középszerűségek' sokaságában nem tűnhetik ki ollyas, a' mi középszerű. Mi e' beszélyben elmondatik, az jól van elbeszélve, csak az kár, hogy a' szerzőnek olly kevés elmondani valója volt. A' tárgy tudniillik mindennapiassága miatt igen szegény tárgy. Vilma kisasszony kimegy a' piaczra, ott virágokat vásáról, azokat egy útczai suhancztól, kit Szeppinek hinak, szállására küldi a' Kecskeméti-utczába, Wenkheim-házba. De midőn Vilma, ez alatt még bolti vásárlásait is végezve, haza jő, a' virágokat nem leli honn. A' dolog nyomoztatik és kisül, hogy Szeppi a' virágokat a' Kecskeméti-utczába, Wenkheim-házba és, mint mondva volt neki, Réthy Bálint úrhoz vitte, de nem Vilma' apjához, hanem egy szinte a' Kecskeméti-utczában, szinte Wenkheim-házban (egy másikban), szinte Réthy Bálint nevű fiatal úrhoz vitte, ki Vilmának közel rokona, sőt kedvese, ki külföldi utjából érkezett meg és nem

tudta, hogy Vilmáék Pesten laknak. Szeppi' tévedése által mind ezek felvilágosodnak a' véletlen találkozást apai áldás, ezt menyekző követi, ifju Réthy Bálint és Vilma' egybekelésének menyekzője, és még Szeppiből is apród, vagy honderűi salon-nyelven szólva, tigris lesz. Ebből látni, hogy e' szegény tárgyat csak a' beszélyirónak festő, jellemző, szeszélyes vagy elménczkedő, mély érzelmű vagy kedélyes gazdagsága, tehette volna becsessé. Ezeket azonban itt hiába keresnéd. Szeppi' alakján látni egy pár bélyegző szeplőt, a' többi személy megismerhetlen általánosságban van tartva. Bonyolodás vagy kifejlés semmi, hanem egy kis puszta, mindennap történni szokott véletlenség. Egy részről dicséretére válik szerzőnek, hogy ez egyszerű mindennapiságot egyszerű nyelven és stylusban adta elő, és a' mezteleneséget nem takargatta szóczikornya és képdagályba, mint némelly beszélyiróink szokták, de más részről meg kell vallani, hogy e' nagyon is nagy pongyolaság tevé e' beszélyt érdektelenné. Kissé szeszélyesebb, játszibb, jellemzetes és ötletdúsabb modorban előadva, vonzóbbá válhatott volna. Jó kis anekdot lehetendett belőle és lett igen középszerű beszélyke.

A' Nő mint a Szentaltól, tűrhető beszély lehet vala, ha vége psychologice is motiváltatott volna. Az nem igen lesz elhihető, hogy Mariano festész, ki csak ügyes másoló volt, de nem valódi művész, mert saját phantiasiájából, önállólag, minta nélkül, nem tudott teremteni, 's így föl lehet tenni, nem tartozott azok' sorába, kik mint szerző mondja: „ott hol a' közönyös (talán közönséges?) ember mulat, ő vigasztalódik, hol az testi vágyra ébred, ő lelkesedik" szóval, ő nehezen birt másoló létére azon „művészi magasztos ihletéssel" melly elébe tegye a' szerelem' indulatának a' művészetet 's igy, midőn megmérgezve látja Fiammát, ki iránt nem volt egykedvű indulattal, nem rohan festeni őt, hanem orvosért, ki a' leányt a' haláltól mentse meg. A' is feltünő hihetetlenségű dolog, hogy Mariano a' kéjözönben merengőket „mindig úgy találta másnap, mintha azon pillanatban hagyta volna el." Talán csak nem váltak szobrokká Mariano' kedveért, hogy őket a' másik szobából egész kényelemmel festhesse. Különben e' beszély nem érdektelen olvasmány, már tárgya különösségével is igen magára vonja az olvaso' figyelmét. — Mind a' két beszély nem ment nyelvhibáktol. Szentalében egy pár magyartalanságra is bukkantunk, 's olly szóhelyezésre melly arra mutat, mintha szerző nem volna született magyar.

Költemény kitünő egy sincs ezen füzetekben, még a' jobbak is csak az arany középszerűség bélyegét hordják magokon. Ritornellek Urházytól, és Kolosvár Benedektől, tűrhetők. Az elárult szerelem Vidor Emiltől, nem tudjuk mennyire hű, mert eredetiét nem ismerjük, különben könnyű folyamatú versekben fordittatott. En Petőfitől nem üres, de kevés gond a' rimekre. Illy játszi schema szigorúbb tisztaságú mértéket is kiván. Szerelem' utóhangja Erdélyitől, igen hideg szivgyónás. 'S mit az első strophák épitenek, az utolsó teljesen lerontja.

Hogy életünk öröm volt
Onnan gondolható,
Mert nem tartott sokáig,
Mint minden földi jó.

igy nyilatkozik a' szerelmes, ki e' versben gyónást tesz érzelmeiről. Kérdés, maga *gondolja*-e, hogy élete öröm volt, abból, mert nem sokáig tartott, vagy az olvasóval akarja gondoltatni? Ha a' szerelmes meleg szóban nem tud nyilatkozni élte' örömeről, 's csupán *gondoltatni* akarja azt, annak rövidségéből, akkor bizony egy olvasó sem fogja neki el-

hinni, hogy ezen öröm valami sziv' mélyéig ható volt volna. Ha pedig ön magát is csak amúgy syllogistice győzi meg, hogy élete öröm volt, azon okból, mert az nem tartott sokáig, akkor világos bizonyságát adja ismét, hogy ezen életörömet nem érzette. Azt akarjuk csak mondani röviden, hogy ha erzelmeink mélységét és valodiságát el akarjuk hitetni a' kedélyes olvasoval, öntsük nyilatkozásainkat lángszavakba, 's ne akarjunk okoskodásokkal hatni, mert igy, gyanússá tevén beszédünk' valódiságat, megölünk minden részvétet érzelmeink' gyonása iránt. Valami mondhatlan egykedvűség, és fagyos nyilatkozás az, midőn igy szólunk: mivel nem tartott sokáig, mint a' földi jo nem szokott, onnan gondolhatjatok, hogy életünk' öröm volt. Néha egy szó, egy sor képes elrontani egy egész különben szép dalt. — Egy virágkerti Emlékkönyvbe Hazuchától szinte érdektelen tartalmú vers Hazuchának *tündéri* kert az, mellyet mesterkéz csinál, a' nagy természet' kerte pedig *emberi*; holott tündérinek inkább azt nevezhetnők, melly láthatlan és megfoghatlan erők' szüleménye, emberinek pedig azt, mit emberkéz alkota. Továbbá ez az ő tündéri kerte csak *üres fej és üres kebel' bizalmát érdemli*, ama' másik pedig *szabad lélekét*. Mi azt hiszszuk, valodi szabad lélek' fellengős szárnyalását nem gátolják a' *mesterkéz csinálta kert' czifra és tarka barka színei*, valamint üres fej és üres kebelnek viszont mindegy, akár illy kertben bolyongjon, akár ott, hol *nagyban munkál isten' szent keze*. Szerző, meg lehet, igen költői dolgokat fogott volna mondani, ha egy időre elteszi versét 's csak akkor adja ki, midőn azt az idő nyilvánosságra megérlelte. Most, úgy látszik, még nem találta meg a' szavakat annak kifejezésére, a' mit elmondani akart, mert beszéde nem egészen világos és következetesen egybefüggő. — Zichy az eddigieknél kissé tartalmasb verseket kezd irni, de beszédének még mindig nem birja megadni azon kerekded könnyűséget és numerositást, melly sokszor zengzetességével még a' gondolati ürességet is elfelejteti. — Tárkányi Béla' Népdalai, ha mindjárt nép' szájából vétettek is, nem eléggé jellemzetesek. Ügyes versiró iskolamesterek eleget irnak effélét, mi a' nép' nyelvébe is átmegy, de azért még nem mindeniknek van meg népies zamatja.

A' szinészeti rovat e' lapokban csak nem bir független önállóságra vergődni 's magát Henszlmann Imre' praeceptori vesszeje alol emancipálni. Egy kis mérséklettel ugyan most már, de még mindig az a' mereven, egy oldalú, kivétel nélküli francziallenes szellem uralkodik e' beszédekben; pedig nincs szerencsétlenebb critica mint az egy oldalú. Van rosz a' franczíákban sok, valamint a' németekben, angolokban stb. de van jó is sok, 's ezeket kijelelni előitélet és elfogúltság nélkül, a' részrehajlatlan critica' tiszte.

A' tárczai czikkek közt figyelmes megolvasást érdemel a' dunantuli ref. főiskolai képző társulat' ismertetése.

XXI.

Honderü 23. szám. — A' Hölgyek' emlekirata 1709-ből közölve Tóth Lőrincz által, melly még a' 20. számban kezdetett meg 's nem tudni, mi okból fejeztetik be csak itt, igen érdekes czikk 's méltó minden magyar hölgy' figyelmes megolvasására. Benne annyi okos, annyi józan, hölgyeinket és hazánk' nemzetisedését közelebbről illető nézet van elmondva, hogy érette Tóth Lőrincz hálaszót érdemel. Kár volt azonban ez irat eredetéről egy pár szóval nem tudósitani az olvasót. Az

ember igen hajlandó sok még jelenleg is korszerű nyilatkozataiból azon gyanúra, hogy az csak tegnap került ki iróink' valamellyikének tolla alól, 's ezen gyanú ha sokat nem is, valamit még is csökkenti a' nagy közönség előtt, mellynek a' *ki* és *mi* fontosabb dolgok mint néha gondoljuk, ezen czikk' hatását.

Degré Alajos Szeretet (jobban: *szerelem*) és ármány czimű beszélyében kettős történet van, egyik azon személy körül forog, ki a' főtörténetet az olvasónak elbeszéli, másik maga az, mit elbeszél. Az első csak el van kezdve, csak homályosan érintve a' temetői jelenésnél, 's aztán félben szakad és be nem végeztetik, mert bizonytalanságban hagyatunk, ki volt az, és mik viszonyai, ki éjjel lámpával kezében a' váczi temetőbe megy 's ott egy sírra térdelve imádkozik. Ezen személy iránt érdek van gerjesztve és kiváncsiság, melly ki nem elégittetett, a' mi már magában hiba, de nagyobb az, hogy ezen kettős történetek' egyike csökkenti a' másik' hatását 's köztök két felé ágazik a' figyelem. Másik hibának azt tartjuk, hogy e' beszélyben valami igen tragicai catastrophákra készittetik el az olvasó és a' kifejlésnél egyszerre és hirtelen szerencsés és vig kifejlést nyer a' történet, 's a' lélek szinte nem bir bús hangulatából, mellyet a' czikk' eleje benne gerjesztett, olly hirtelen kibontakozni. 'S ezért a' beszélynek nincs is olvasójára vonzó hatása. Különben a' beszély' vázolata elég jól van összeállitva, a' bonyolodás és kifejlés ügyesen, belső okokon van alapitva és minden erőszak nélkül gombolyodik le a' beszély' csomója, mi mind találékony elmére mutat, kár hogy az előadásnak nem választatott jobb közvetitője, mint ama' váczi temetőben bolygó lámpásos, ismeretlen uracs.

A' Költemény rovat e' füzetben igen silány. Egy pár jelét adta már a' szerkesztőség, hogy versek' választában vagy felette engedékeny, vagy épen nincs tapintata.

A' 1772. lapon Franco Tutto nevű levelező válaszol az e' lapok, de még inkább saját finomsága által nevezetessé vált Publicus Simplicius Picknick úrnak, 's jelenti neki, miképen semmi kedve sincs bérkocsisi és házmesteri finomságú levelezésre, minőre Simplicius úr őt felszólitá. Igy tehát lehet reménységünk, hogy a' dorongozás, melly a' Honderűben már megkezdetett, nem fog folytattatni és nem lesz szükség, hogy a' kénytelenül „genialisnak" vallott Zaklatóczy, olly sanyarú-élesen szolgáltassa ki az igazságot a' perlekedők közt, mint—nem nagy örömére a' Honderű' szerkesztőjének — minapában tette.

A' 776. lapon értesittettünk, miképen *Vachot Imre úr ellen, — ki mint mondják, az országgyülési fiatalságot bizonyos a' Pesti Hirlapban megjelent czikkjével igaztalan vádakkal illette volna — nagy dolgok forraltatnak.* Mi olvastuk Vachot Imre' Pozsonyi újdonságait a' Pesti hirlapban, de megvalljuk, nem találtunk semmit, mi nagy dolgok' forralására okot szolgáltathatna. Bántva csak azok érezhetik magokat, kik érdekelve voltak, kit nem illet, nem fogja magára venni. Az érdekeltek és tán méltán érdekeltek felől pedig, mint szinte tagjai, ámbár eltévedett tagjai felől a' mostani szelidebb miveltebb országgyülési ifjuságnak, világért sem akarnók föltenni, hogy nagyobb dolgok' forralására képesek volnának, mint legfelebb egy hirlapi czáfolatra. Méltányos és egyenlő fegyver csak ez lehet hirlapi nyilatkozások ellen; minden más igazsagtalan és sikeretlen is, mert a' mi nyilvánosan kezdetik, nyilvánosan kell elvégezni.

A' szinészeti rovatban (Thalia) két nyilatkozatot kell mint helytelent

megrónunk. Egyik hogy *Sáry Francisca Fenellájában lélek hiányzik 's ezt alig ha fog valaha szerepébe önthetni, habár tánczába annyi bájt annyi kellemet tud is önteni.* Másik az, hogy *Lendvayról nem mindig mondhatni el, hogy mind végig egyenlő gonddal játszott.* Mi a' pesti magyar közönség' csaknem egyhangú ítéletét hiszszük kimondani, azt állítván, hogy Sáry Franciscának minden mozdulata lelkességet árúl el, Fenellája mint tánczca egyképen, de tánczában, minden ügyesség mellett, épen az nincs meg, mit *grátiának*, magyarúl kellemnek és bájnak nevezhetünk. Mozgásai szépek, kerekdedek, müvészíek, csak akkor lesznek, ha müvészek után képezendi magát. Lelkesség, ügyesség' tekintetében nem lehet rá panasz, itt mérkőzhetik sok híres müvészszel. Lendvayról azt hiszszük és bizonyosan nem csak magunk, hogy ő és Szentpétery azok minden magyar színészek közt, kikről leginkább elmondhatni, hogy szerepeiket mind végig egyenlő gonddal játszszák; kik itt ott, egyes jelenésekben, talán felül haladtatnak néha ez vagy amaz ügyes magyar színésztől, de abban, hogy szerepeiket azon gonddal és szellemben viszik végig mint elkezdették, alig birja őket valaki fölülhaladni.

Verőczey.

Magyar játékszini krónika

—

Jun. 9. Földszint és lebúj. Vigj. 1 felv. Francziából magyar szinre alkalmazva Diosytol. — Ezt megelőzte Portici nema' 3 felvonása. Záradekúl a' Bálej' 5-dik felvonása. Előadás' folyamában *Weisz* asszony' tánczтársasága lepett föl.

Jun. 10. Hogy' teheti az ember szerencséjét? Vigj. 1 felv. Scribe es Mazéres után ford. Jakab Istv. a' m. acad. költs. Ezt követte: Arlequin mint csontváz. Némajáték 2 felv. Hasenhuttól. *Weisz* assz. tánczтársasága, *Uhlich Honorius* és *Decker* tánczosok a' budai színháztól, vendégképen léptek fel.

Jun 11. Garabonczás diák. Eredeti bohózát 3. szakaszb. Irta Munkácsy János. Játék közben *Weisz* assz. tánczтársasága.

Jul. 12. Bérszünettel *Weisz* asz. társasága' javára: Tündér kastély Magyarországban. Vigj. 2 felv. *Weisz*' tánczтársasága játékközben működött.

Jun. 13. Zsibárusné báró és csizmadia. Bohózat 2 felvon. Blum után. Játék folyamban *Weisz* asszony' társasága.

Jun. 14-dikén Ludas Matyi bohózat 3 felv. irta Balog István, zenejét Szerdahelyi. Felvonások közben *Weisz* assz. tánczszemélyzete lépett föl. Közönség nagy számmal. Az első felvonásba szőtt új népdal igen tetszett, 's zajosan ismételtetett mi újmutatásúl szolgálhat zeneszerzőinknek arra, hogy az üres, külföldies czikornyát mellőzve, az ép nemzeti életből iparkodjanak eszméket kiszemelni. Az előadást általánosan a' rosszabbak közé kell soroznunk. Az egy Szerdahelyit kivevén, senki nem tudta tökéletesen szerepét, mi azt tanusítja, hogy a' próbáknál rendkivüli hanyagságnak kell uralkodnia. Ezen kivül megrovást érdemel még az is, hogy egy hét alatt öt bohózattal gyötörteték a' közönség. Hova számolt ezekkel a' rendezőség? Azt hiszi talán, hogy ezen már rég elkopott silányságok gyüjték össze a' nagy közönséget? Milly alaptalan következtetés! A' kis tánczosnék tölték meg a' színházat, 's véleményünk szerint épen illy alkalmakat kellene becsesb, 's főleg eredeti szinművek' előadatására használni, mert leginkább csak igy lehetne a' nagyobb közönséget az elfelék' élvezéséhez is lassankent szoktatni. Kérdik talán: hol

vannak az illy eredeti színművek? Mindjárt elmondjuk. Kisfaludy Károly' néhány vigjátékát még nem láttuk nemzeti színpadunkon, 's ki meri mondani, hogy azok nem becsesebbek az említett hét' folytában előadatott régi bohózatoknál? Vörösmarty' „Fátyol' titkait" czélszerű rövidítéssel lehetne színpadra hozni 's egy pár drámája is van, melly szinte nem tanúltatott még be. Kovács Pálnak több kisebb vtgjátéka van, miket, különösen illy alkalmakkor, igen czélszerűleg lehetne használni. Gaal' neve maradandó jó hangzást vivott már ki magának a' színpadon, 's még is milly ritkán adatnak vigjátékai. Nagy Ignácznak is több vigjátéka van, mellyek a' színpadi próbát alkalmasint kiállanák. Legújabban pedig, mint halljuk „A' köcsmei sárkány" czimű eredeti bohózatot a' játékszini választmány egyhangúlag előadatásra méltónak itélte, milly kedvező ítéletnek eddig eredeti szinmű még nem örvendhete; 's még is, ámbár mintegy öt hónap múlt azóta el, mind eddig legkisebb készület sem tétetett annak előadatására, holott az nem is volna költséges. Tóth Lőrinczneк szinte van még néhány színműve, miket a' nemzeti színpadon nem láttunk, 's ezen név-sorozatból Jakab Istvánt sem szabad kifelednünk. Sőt talán még többeket is találhatnánk *) de úgy hiszszük, hogy ez is elég, annak bebizonyitására, mikép, tekintvén drámai irodalmunk' csak kevés évi létezését, eredeti színművekben koránsem szenvedünk olly nagy hiányt, hogy kénytelenek volnánk silány forditott ujdonságokhoz, vagy ócskaságokhoz tapadni. Mondják talán, hogy mért nem nyujtják be műveiket a' nevezett irók a' játékszini választmányhoz? Azért, mert műveik ki vannak már nyomatva, 's igy tiszteletdij' nem jár tőlök, következéskép színpadra hozatásuk' szorgalmazásával idejöket veszteget ni alkalmasint nincs kedvök. Különben is, ugyan mit ér a' szinmű' benyújtása és elfogadtatása? A' „Köcsmei sárkány" azt tanúsitja, hogy — semmit, mihelyt a' rendezőségnek nincs kedve azt eljátszatni, mellynek, mint „nemzeti színházi" rendezőségnek, kötelességében állana, az előadható eredeti színműveket mindenütt legnagyobb gonddal fölkeresni. Igen, de mondják talán, hogy az idézett eredeti színművek nem tökéletesek. Ebben alkalmasint nagyon is igazuk van, de ugyan hány tökéletes dráma-iró él most Európában? Ha most a' középszerű eredetit nem pártoljuk, úgy tökéletest hihetőleg nem igen fogunk kapni. És színészeink azt követelik, hogy pártoltassanak, ámbár a' tökély' fénypontjára bizony nem jutottak még el; 's mi e' követelést igen méltányosnak tartjuk, mert, ha csak a' kifejlettebb idegen művészethez ragaszkodunk, úgy nemzeti színészink darab ideig üres padok előtt fognak állani, azután pedig' más életmódhoz kényszerűlendnek folyamodni, 's nemzeti szinművészetünk soha nem fog fölemelkedhetni, hanem bölcsejében elhal. Illy viszonyban áll eredeti drámai irodalmunk is, és ezt nemzeti Thaliánk' papjainak soha nem kellene feledni, ha ezen szép nevezetre érdemesek kivánnak lenni. Úgy van, nemzeti színházunk' tisztelt tagjai! önöknek szoros kötelességökben áll a' középszerű eredeti szinműveket még akkor is kitüntetni, habár manna gyanánt hullanának is a' legjelesb külföldiek. De önök nem csak ezt nem cselekszik, hanem a' legsilányabb külföldi fércz-műveket is mohón hurczolják nemzeti színpadunkra, mig a' középszerű eredetieket vétkesen hanyagolják el.

*) Ki feledte e' czikk' irója Fáy Andrást, kinek tetszést nyert művei szinte igen ritkán adatnak.
A' szerk.

Egyébiránt pedig nem is igen nagyon irtóznak önök az eredeti középszerűségektől, hanem csak azt szeretik megfontolgatni, hogy *ki* irta azokat. Igy például, vannak bizonyos eredeti szinművek, miktől a' középszerűség' praedicatumát szerzőjök' legjobb barátja sem fogja elvitázhatni, 's még is, a' tinta, mellyel irattak, úgy szólván még meg sem száradt jól, midőn önök már nyakra főre betanúlják, 's rögtön elő is adják azokat; sőt időről időre ismétlik is— üres padok előtt ugyan, de még is csakugyan ismétlik! És mi azt, drámánk' mostani helyzetében, magában véve nem is gáncsoljuk; de igen is kivánjuk, hogy ezen kedvezésben más középszerűségek is egyenlően részesűljenek, és ne hanyagoltassanak el folyvást, mert ezt különben pártos és egyszersmind vétkes részrehajlásnak kellene nevezünnk. Attól pedig ne tartsanak önök, hogy egy két illy középszerű eredeti szinmű talán megbukik, vagy épen kifütyöltetik. Az nem baj. Hány forditott dráma bukott már meg! Nem jobb lett volna az ezek' betanúlására fecsérlett időt eredeti középszerűségre használni? Scribenek hány szinműve fütyöltetett ki Párisban, 's csökkent-e azért népszerűsége? Bizonyos eredeti bohózat is megbukott már nálunk, 's azért még is ugyanannak szerzője az, kinek utóbbi és előbbi szinműveit olly határzottan pártolják önök, nemzeti színházunk' tisztelt tagjai! Mért nem hagyják tehát mások' müveit is megbukni 's kifütyöltetni, 's mért nem adják elő azután mind a' mellett is folyvást előbbi és utóbbi szinműveiket? nem részrehajlás az illy eljárásnak neve? Még egy szokott mentegetéssel birnak önök, melly körül-belül igy hangzik: „Sok jutalomjátékot kell betanúlnunk, 's igy az eredeti szinművekre nem marad időnk.“ Itt tehát ismét csak önök a' hibásak, mert: a) a' többször érintett bizonyos (szinte középszerű) eredeti szinművek' betanúlására még is csakugyan van idejök; b) nemzeti szinházunk' megnyitása óta mindig azt tapasztaltuk, hogy eredeti szinművek' első előadása jobban megtölti a' szinházat mint a' forditások (kivevén néhány nagy hirű jelesbeket, mellyek' száma aránylag nagyon csekély), igy tehát az eredetiség melletti buzgás a' pénztárnak soha nem ártana; c) önöknek a' jutalomjátékokon kivül is van idejök forditott silányságokat és középszerűségeket betanúlni, mikép azt a' „Két lakatos“ és „Halifax“ eléggé tanúsitják, mellyek 9 nap alatt kerültek nemzeti szinpadunkra, 's mik közől az első tökéletesen megbukott, a' másodiknak pedig alig volt hatása. Ezek olly tények, hogy részünkről alkalmasint minden további fejtegetés és bizonyitgatás fölösleggé válik. Nincs tehát egyéb hátra, mint azon óhajtásunkat nyilvánitani, hogy bár az e' tekintetben eddig követett modor valahára már szünnék meg, 's eredeti középszerűségeinkre nézve méltányosb kezelés kezdene uralkodni. *)

Lakatos Pál.

---

*) E' czikk' szerzője eltitkolá ugyan magat még előttünk is, de azért közöljük iratát, mert az figyelmet érdemel, 's ajánljuk a' nemz. szinház' mostani buzgó igazgatójának figyelmébe. A' dolgok igy állván, mint itt előadatnak, szükség lesz neki magának is bele tekintenie, mint készíti a' rendezőség a' repertoriumot, különben azon szép ügyekezete, mellyet a' nemzeti dráma' emelésére még jutalom' kitüzésével is tanúsitott, meg fog hiúsittatni. Nekünk magunknak semmi magányérdekünk nincs e' dologban, mert drámairók nem vagyunk, csupán az ügy miatt engedünk szót hasábjainkban.

A' szerk.

Zschokke és Bajza mint plagiariusok.

Bérczy Károly, egyike fiatal magyar lángelméinknek, kit Verőczey' Lapszemléje — a' helyett, hogy azon köteles hódolattal szólt volna felőle, millyent az illy született geniek igényelnek — mint plagiariust rótt meg, hogy feje fölül Verőczey' mennyköveit elhárithassa, azon igen eredeti gondolatra jött, hogy irtó háborút kezdjen a' Regélőben mások' eredetisége ellen, azt remélve, hogy ha másokat plagiatorokká tehet, akkor ő eredeti iróvá válik. Mennyire jó ezen eszköz czéljára, azt ő lássa, nekem, valamint Bérczy' egyéb literatori mozgásaira, úgy erre is kevés gondom van 's volt mind eddig, minthogy azonban őneki kezd én rám gondja lenni, 's fölfedezendő plagiatorai' sorában engem volt szives második helyen megemliteni (az elsőség bizonyos *verőczetáji magyar költőé*), kénytelen vagyok egy pár szóval megmagyarázni neki, hogy e' megtiszteltetés engem nem illetvén, legyen sives kutató becses figyelmét más rólam érdemesebbek felé forditani.

„Plagium Bajza' Hableánya, mellynek szövege tökéletesen egy Zschokke, illy czimű beszélyével: 4-dik Henrik' első szerelme.“ Igy nyilatkozik felőlem Bérczy a' Regélő 51. számának 162. hasábján.

Nagy baj az, hogy Bérczy fölfedezéseit mindig olly későn hozza napvilágra, midőn mások annak már gyümölcsét is élvezik. Minap — mint Verőczey megrótta érte — a' bajzánkodás' eredetiségét akarta eltulajdonitani Vachot Imrétől, most pedig, azon találmánynyal, hogy a' Hableány Zschokkétól vétetett, ismét mint saját eredeti találmányával lép fel, holott ez nem egyéb mint plagium a' Munkácsy-Rajzolatokból. Boldogult Munkácsy János lelte egykor örömét ezen eredeti találmányban 's én akkor arra semmit sem szóltam, két okból, először: mert csupán azért, hogy magamnak használjak, nem szeretem mások' örömét megzavarni, másodszor, mert azt hiszem, hogy nem minden ember' szavának, és nem minvádnak van súlya. Igy nem szóltam egykor azon vádra sem (ámbár szép dolgokat mondhattam volna), hogy verseimnek néhánya plagium, mert a' vád olly lapból hangzott, mellynek nem volt hitele, legalább nem annyi, hogy verseimnek azon kis hitelét, mit saját erejökkel szerzettek magoknak, le birta volna rontani, 's nekem okom volt volna panaszkodni ezen versek iránti részvét' hiányáról. Hogy Bérczynek ez úttal néhány szót szólok, az csak egy kis szeszély tőlem, mi néha — megvallom gyengeségemet — meglep, midőn irókat látok, kik előre hátra csapkodnak kétségbeesetten, hogy magok körül a' critica' égető üszkeit eloltsák 's nem veszik észre, mikép olly oldalról perzseltetnek meg, mellyre nem is figyeltek. De a' dologra.

Mulatságos volt nekem látni, hogy Bérczy fontos dolgot vél mondani 's nem veszi észre, miképen azt sem tudja mit beszél; elorzá a' fölfedezést a' Rajzolatokból, a' nélkül hogy iránta magának tudomást szerzett volna. Ha jól volna értesülve, ha a' Hableányt és Zschokke' beszélyét elolvasta volna, akkor nem azt mondaná, hogy a' két beszély' *szövege* (textusa) *tökéletesen egy*, hanem azt, hogy szövegeik *tökéletesen nem egyek*, hanem t á r g y o k e g y. Es tudja-e Bérczy, tárgyok miért egy? Azért mert mind Zschokke, mind Bajza plagiatorok. Nemde örül most Bérczy a' bűnös' ezen önkényes vallomásának? őrül, hogy ő volt makkja ezen nagy fának, ő eszközlé azon nagy fölfedezést, miszerint Zschokke és Bajza irói orzók. Ugy van, tisz-

telt Bérczy úr, mindketten oroztak: Zschokke is Bajza is; oroztak pedig ..... a' historiából. Ezen nagy szóra pihenjünk meg kissé 's mondjuk el, hogy Garnett a' maga utazásaiban beszél egy historiai anecdotát IV. Henrik franczia király' Florette nevű kertész leánynyali kalandjáról, mit részint egy Nerac városi régi krónikából, részint népmondából vett. Ezen historiai anecdotát használták fel, mind Zschokke, mind Bajza. Bajza magyarositva a' franczia történetet, Zschokke pedig költői ékesitésekkel.*) Ha Bérczy vagy historicus volna, vagy csak Zschokke' beszélyét is azon figyelemmel olvassa vala, mint illik, akkor nem teszi magát tudatlanságával nevetségessé azt mondva, hogy én a'Hableányt Zschokketól vettem. Azonban mivel hihetőleg azon fiatal magyar irók közé tartozik, kiknek nincs szükségök olvasni, tanulni és mivel ő még csak *szellemileg megbukott soi disant***) historicus sem, meg lehet bocsátani genialis orrabukását.

Igy állvan a' dolgok, hogy t. i. Zschokke maga is máshonnan vette beszélye' tárgyát 's nekem nem volt szükségem tőle venni, most már csak az a' kérdés, szabad-e beszélyirónak a' historiát használni, és ha azt használta, plagiumot követett-e el? Az irói világ eddig azt hitte, hogy szabad, és ezért mertek a' legnagyobb költői elmék beszélyt, regényt, drámát 'stb. történeti alapon épiteni. Mind a' mellett azonban, hogy az irói világ igy vélekedik, kiváncsiak vagyunk tudni, olly originalis fej, mint Bérczy uré, ki' mások' plagiummali vádlásával erőködik eredeti iró' hitelére vergődni, mi itéletet mondand e' tárgyban, valljon Zschokke és Bajza' bünét a' magáéhoz hasonlónak fogja-e találni, magáéhoz, azon hallatlan, azon rendkivüli esetéhez, miszerint amerikai iró magyar irót rablott meg. Mert meglássátok, hogy a' dólog in fine finali ide üt ki. Bérczy maga megmutatta közlött két vázolatában, hogy a' két beszély, az ő vázlata szerint is, hasonlit egymáshoz, most tehát csak azon kérdés lesz megvitatandó, valljon ki az orzó? 's hogy olly eredeti úr mint Bérczy, nem lehet orzó, hanem Washington Irwingnek kell lenni, azon én most sem kételkedem már, hát akkor mit leszek majd kénytelen hinni, ha Bérczy' eredeti demonstratioi, melyleyknek már eddig is tanúságát adta, elkövetkeznek. Csak várjátok el, oh igen türödelmes olvasók! meg fogjátok érni, hogy Bérczy és Verőczey' pöre igy fog végződni. Critica álta felizgatott magyar iró nagy dolgokra képes, kivált akkor, ha ezen magyar iró még fiatal is, kinek — úgy látszik a' világ' mostani folyásából — kizáró kiváltsága van a' hibázhatlanságra.*)

Bajza.

---

*) Zschokke' ezen beszélyét magyarra forditva kiadta Bajza az Athenaeum' 1839. II. 29.'s köv. számaiban. Gondolhatja Bérczy, hogy Bajza inkább titkolta volna, hogysem maga nyilványossá tegye, ha félt volna, hogy Zschokke plagiatorárának mondathatik. De illy eredeti gondolata még csak álmában sem volt, sem lehetett.

Bajza.

**) Ezt magyarúl igy lehet vala mondani: *úgynevezett*. Azonban franczióul kellett mondani, hogy tudassék, miként Bérczy Károly franczióúl is tud. Igy talán hamarább elhiszik, hogy a' Sirásó nem plagium.

Bajza.

*) A' derék Zaklatóczy úr — kitől sok iróink tanulhatnának, hogyan kell valakit megdorgálni ész' fegyvereivel, a' nélkül hogy bérkocsisok és házmesterekké váljunk — néhány napra Pozsonyból Pestre rándulván, üdvezli általunk Bérczy urat. Igen örült azon megtiszteltetésnek, mellyet iránta ön a'

Értesítés.

Általában véve sokkal jobban becsülöm, méltánylom az Athenaeum' birálatait, mintsem hogy azok' szigorú megrovásainak enyhitésére, ha mit lehet, előadni, szükségtelennek tartanám. 'S e' nézetből indulva bátor vagyok az olvasó közönséget tisztelettel értesiteni, miként f. é. Regélő' 37 és 38-dik számaiban megjelent „Kárpáti Leveleim" iró és szerkesztő' hatalmától nem függő olly csonkitásokkal jelentek meg: hogy azokat a' figyelmes olvasónak nem lehete nem észrevenni, kivált birálónak, kinek efféle mostoha körülményinket ismernie, 's azokat mindig szem előtt tartania kellene. *) Én nem akarok egyébiránt e' mentséggel lerázni nyakamról minden megrovást, csupán azt akarom mondani: hogy a' nyomtatásban kimaradt 's ez alkalommal a' különben igen tisztelt Verőczey úrral közlött helyek tán némikép enyhitették volna amaz itéletet, mellyel az Athenaeum' X. füzetének L a p s z e m l é j é b e n, leveleim „száraz vázlatoknak, mondhatlan fösvénységgel észrevételekben" 's azonkivül irójuk „hanyag szemlélőnek" lenni mondatnak. Különben is minden egyes helyet részletesen leirni, véleményem szerint, hely- és szaktan-iró-, 's nem kedvutazóhoz tartozik: amazokat e' részben misem, ezt követett individualitása menti, mentheti. Felső-Túron, június' 8. 1843.

Pongrácz Lajos.

Regélőben bizonyíta, 's úgy nyilatkozék előttünk, hogy ő is különös sympathiát érez magában Bérczy úr iránt, mint egyike iránt az eredeti novella-irók' arszlánainak. Nem rég Bulwert olvasván, egy új eredetiségét födözte fel Bérczy urnak a' Regélőben, mit általunk közlött is Verőczeyvel Verőczey talán majd elmondja önnek, hogyan áll ez ujan fölfedezett plagiumos eredetiség.

A' szerk.

*) Igazságos követelés, csakhogy tú fekszik a' lehetőségek' körén.

A' szerk.

Kérelem.

a' H o n d e r ű' t. cz. szerkesztőjéhez.

Nagy szomorusággal olvasám a' „Honderű" 25-dik számában, „hogy az uj előfizetők az első félévi folyamatot ingyen kapják!" Uram, ezen néhány szó egész tömkelegét költé föl bennem a' gondolatoknak és következtetéseknek, mellyek röviden körül belül igy hangzanak: 1) a' Honderű nem legjobb lábon állhat, miután annyi fölösleg példánya van, hogy már i n g y e n kénytelen azokat elharácsolni; 2) ugyan mért fizettem az első félévben, lám, most ingyen is *) hozzá juthattam volna! 3) én bizony a' 2-dik félévre nem fizetek, mert a' t. szerkesztő ur bizonyosan crescendo fog nagylelküségében haladni, 's jövő télre, a' mostani 2dik félévi folyamattal fogja az uj előfizetőket megajándékozni, 's azon kivül becses munkáinak legalább is egy egy példányával, melly édes meglepetésnek több százan fogunk örvendhetni; 4) én bizony még a' jövő télre sem fizetek, mert a' jövő nyárra másfélévi folyamatot kaphatok majd ingyen 's ráadásul legalább is hat lat valódi theát; 5) hátha soha nem lennék a' „Honderű" előfizetőjévé, ugyan mi nagy jutalmat várhatnék akkor példátlan makacsságomért? 6) bizony talán még nehezteléstre is van okom, hogy én, ki, e l s ő f é l é v i előfizető levén, mintegy lábra kapattam a'

*) Szabad legyen nekem is szólnom. Én nem voltam eddig a' Honderű' előfizetője, de most a' 2-dik félévre kész vagyok azzá lenni, ha az i n g y e n f é l é v helyett a' relutumot, vagyis 6 pgő forintot adandja meg nekem a' Honderű' tek. szerkesztősége. Reménylem, hogy ez önöknek egészen mind egy?

A' l e i r ó.

Honderűt, most semmit sem kapok, mig azok ajándékkal örvendeztetnek meg, kik a' Honderűt pártfogásukra méltatlannak tartották; uram, hiszen ez fölfordult világ! — Még több illy kétkedést és habozó gondolatot hozhatnék itt föl, hanem rövidség kedveért ezuttal elmellőzöm, 's csak arra kérem a' Honderü' t. szerkesztőjét: méltóztassék legközelebbi számában körülményesen elmondani, hogy ezentul minden évben minő uj kedvezésekben fognak az uj előfizetők részesülni; igy azután békével fog minden ember azon időpontra várakozni, mellyben az uj előfizető legkedvezőbb kecsegtetések mellett állhatand majd be, mintegy szellemi kötélen vagy igéreti lépveszszőn fogatva, a' Honderü' fizető olvasói közé. Egyébiránt még azon okból is szomorkodom önnek ezen „ajándéka" fölött, mert hajdan a' „Természet" czimü folyóirat is „ajándékot" hirdetett előfizetőinek, 's igen rövid idő mulva megszünt létezni; a' Honderü' pedig a' „Természet" szülöttje, tehát — no de semmi! ne higyünk az efféle babonás következtetésnek, 's reményljük, hogy egy kis illyforma nyegleség (magyarul: charlatánság) nem szokott mindig halált maga után vonni! —

A' Honderűnek egy első félévi előfizetője.

Egyveleg.

(A' Mississippi.) Dickens a' ‚folyamok' atyját' igyen rajzolja: Melly szavak irhatják le a' Mississippit, a' folyamok' nagy atyját, mellynek (istennek hála!) nincsenek fiatal gyermekei, hozzá hasonlók. Roppant meder, néhol 2 — 3 (ang.) mf. széles; folyó hig sár: az erősen tajtékzó hullámzat mindenütt hatalmas tuskók' 's egész fák által gátoltatva, mellyek majd nagy tutajokká szorulnak össze, hézagaikból pedig tajték serkedez, 's mellyek a' vizszinen usznak; majd egyenként óriási nadályokként uszkálnak; majd valamelly örvényben sebhedt kigyóként kerengnek. Alacsony partok, törpeszerü fák, békákkal hemzsegő pocsolyák, itt ott elszigetelve álló nyomorú kunyhók soványarczú, halvány lakosokkal; forró lég, muszkitók, mellyek a' gőzös' minden repedékébe behatnak, piszok és sár mindenütt, semmi kellemes látvány, csak az alaktalan villámok, mellyek a' sötét láthatáron minden éjjel csillámlanak. Két napig kelle kinlódnunk e' zavaros folyamon fölfelé; úszó fákhoz ütődénk minduntalan vagy megállánk, a' veszélyesb akadályokat, t. i. a' gyökeikkel viz alatt rejlő fatuskókat kikerülendők. Ha az éjek igen sötétek, a' hajó' előrészén álló őr hullámcsapkodásról tudja meg, ha nagy akadály van közel 's csengetyűt húz meg, mi megállásra szolgál jelül a' gépnek. E' csengetyü éjjel folyvást cseng 's minden csendülést lökés követ, melly nehéz feladattá teszi az ágyban maradást. A' szürkület itt pompás; az égbolt izzó veres és aranyszinü egészen a' fölöttünki boltozat' zárköveig. Midőn a' nap parton túl lemerüle, a' legkisebb parti fűlevelke olly tisztán vala kivehető, mint a' lomb' vázerei 's midőn a' napnak lassankénti mélyebbre hanyatlása közben a' veres és arany fényecsikok a' vizen, mintegy a' nappal ők is leáldozva, halványabbulának 's a' sötét éj előtt az enyésző nap' izzó szinei hüvelykről hüvelykre sápulának, e' jelenet ezerszerte kietlenebb 's szomorúbbnak látszék, mint azelőtt vala. Mi ivánk e' folyam' piszkos vizéből, valamig csak rajta valánk. A' benszülöttek egészségesnek tartják azt; zabdaránál csak valamicskével átlátszóbb.

Vége az első kötetnek.

LAPJAINK' MULT ÉVEKI FOLYAMATAI IRÁNT.

Lapjaink' mult éveki folyamataiból következők kaphatók még nálunk:

1837. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	1	frt	— kr.pengő.
II. „ teljesen	—	„	48 „ „
1838. I. és II. félév teljesen	2	„	— „ „
1839. I. félév' 2. negyede (1-ső negyede nincs)	1	„	— „ „
„ II. „ teljesen	—	„	48 „ „
1840. I. és II. félév teljesen	2	„	— „ „
1841. I. félév' 2. negyede (első negyede nincs)	—	„	48 „ „
„ II. „ teljesen	—	„	48 „ „
1842. I. félév teljesen	5	„	— „ „
„ II. „ „	3	„	— „ „

Mult éveki egyes számok 6 ezüst krajczáron kaphatók.

A' Figyelmező' 4 évi és az Athenaeum' 6 évi ezen folyamai csaknem minden kitünő magyar irói elmétől adtak czikkeket. Kölcsey, Czuczor, Fáy, Eötvös, Jósika, Szontagh Gusztáv, Pulszky, Szemere Pál és Bertalan, Húnfalvy, Péczeli, Nagy Károly, Fogarasi, Horváth Mihály 'stb. más becses irói név váltogatja egymást e' lapokon, mellyeket ez irók' munkái a' magyar irodalomban maradandó becsüekké tesznek.

A' szerkesztőség.

Előfizetés az „Erdélyi Hiradóra.

Lapjainkra előfizethetni minden cs. kir postahivatalnál úgy N. Enyeden Vajda Dániel, M. Vásárhelyt Moos István, Csikszékben Tanko Albert, N. Szebenben ev. ref. pap Izsák Imre, Debreczenben Szabó János uraknál. Kültartományi olvasóink a' bécsi udv. főpostahivatal' utján rendelhetik meg lapjainkat.

Előfizetési díj mint eddig: Erd. Hiradóra hetenként 3 iv 4 frt, Vasárnapi Ujsággal hetenként 4 iv 5 frt 12 kr. Vasárnapi Ujság' díja 1 frt 30 kr. Hirdetésdíj minden sor 2 kr. mind p.pénzben.

Az Erd. Hir. szerkesztősége.

☞ Ezen lapokra az Athaenaeum' szerkesztő hivatalában is fogadtatik el előfizetés.

Előfizetési felszólitás.

Mult és Jelen politicai és historiai erdélyi hirlap' mostani alakja és iránya a' jövő félévben is változatlan marad. Czímjének a' lehetőségig megfelelni kivánván a' honi és külföldi napieseményeket a' lehető gyorsasággal közli, 's mikor alkalom és szükség lesz rá, a' jelent a' multtal ujságmagyarázó és világositó jegyzetek által összeköti. A' „Toldalék" főtárgya lesz ezután is, a' hont és külföldet historiai, statisticai és geographiai tekintetben

ismertetni, mellyben néha széplíteraturai czikkeknek is lesz hely engedve.

A' *Magyar Gyermekbarátot* különösen ajánljuk a' szülék, nevelők és tanitók' pártfogó részvétébe. Annak kitűzött czélja szerint, a' mi — magyar fiu- es leánygyermekeknek szivet nemesitő értelmet fejtő, és hasznos ismeretekkel, igazságokkal gazdagitó olvasást nyujtani — javitása, tökéletesitése főtörekvésünk lesz. — A' jövő félévben legalább öt képet, sőt pártfogoltatásunk' esetében többet is adandunk mellete: azok közt Vajda-Hunyad' várát Erdélyben, és I. Rákóczi György fejedelmet: mikhez lesz kapcsolva Hunyadi János és a' nevezett fejedelem' életleirása, szerkesztő' tollából. — Félévi előfizetési díj: *Mult és Jelen 's Toldalékja a' Magyar Gyermekbaráttal* 6 frt ezüstben: *Mult és Jelen 's Toldalékja* csak magára helyben 5 frt ezüstben, postán 5 frt 12 kr. ezüstben. *Magyar Gyermekbarát* helyben 3 frt ezüstben, postán 3 frt 24 kr. ezüstben. Előfizetni lehet minden cs. k. postán, de biztos alkalomtól is beküldhető a' pénz alulirthoz. — Kolozsvárt jun. 1jén 1843.

Szilágy Ferencz,
prof. és szerkesztő.

Megjelent és Heckenast Gusztáv könyvárosnál kapható:

MAGYAR ÉLETKÉPEK'
V. füzete.

Szerkeszti Frankenburg. — Tartalom: Utazás a' hazában. Vajdától. — Roesel Borbála. Történeti beszély Pongrácz Lajostól. — A' nagyravágyó. Nagy Ignácztól. — Ferkó czigány. Szemere Miklóstól. Ára 2 ezüst huszas.

Eggenberger Józsefnél kaphatók:

A' szenvedelmes dinnyész. Körülményes útmutatás jeles dinnyék' termesztésére. Irta Szontagh Gusztáv. 40 kr.

Mérnöki irányzatok. Szerzé vagy összeirá Beszédes József. 8dr. Pesten 1843. 3 földabroszszal 50 kr.

Büntetésjogi elméletek, tekintettel a' büntetés' fajaira, különösen halálbüntetésre, mikép gyakoroltatott ez régi 's újabb népeknél? Irta Csacsko Imre, győri acad. prof., magy. tud. társ. lev. tagj. 8dr. Bécsben 1843. Két részének ára fűzve 2 frt 20 kr.

Kisfaludy társaság' évlapjai 2 köt. 3 frt.

Kazinczy Ferencz' eredeti munkái. Őszveszedték Bajza és Schedel. 4 kötet fűze 4 frt 52 kr.

Történettudományi pályamunkák. Kiadta a' m. tud. társaság. 2 kötet 3 frt.

Gegő, a' moldvai magyar telepekről. 1838. 1 frt. 20 kr.

Tájszótár. Kiadta a' m. tud. társ. 1 frt 30 kr.

A' m. tud. társ. évkönyvei. 5 kötet számos aczél- és rézmetszetekkel. 4rét 40 frt.

Tudománytár. Közrebocsátja a' m. tud. társ. 1843. 12 füzet 5 ft.

Platon' munkáira, magyarra fordítva három kötetben előfizethetni 2 frt 30 kron.

Megjelent Kilián Györgynél:

KISFALUDY KÁROLY'

MINDEN MUNKÁI,

negyedik kiadás. Harmadik kötet. Előfizetési ár öt frt.

NYOMATOTT BUDÁN A' M. K. EGYETEM' BETŰIVEL.